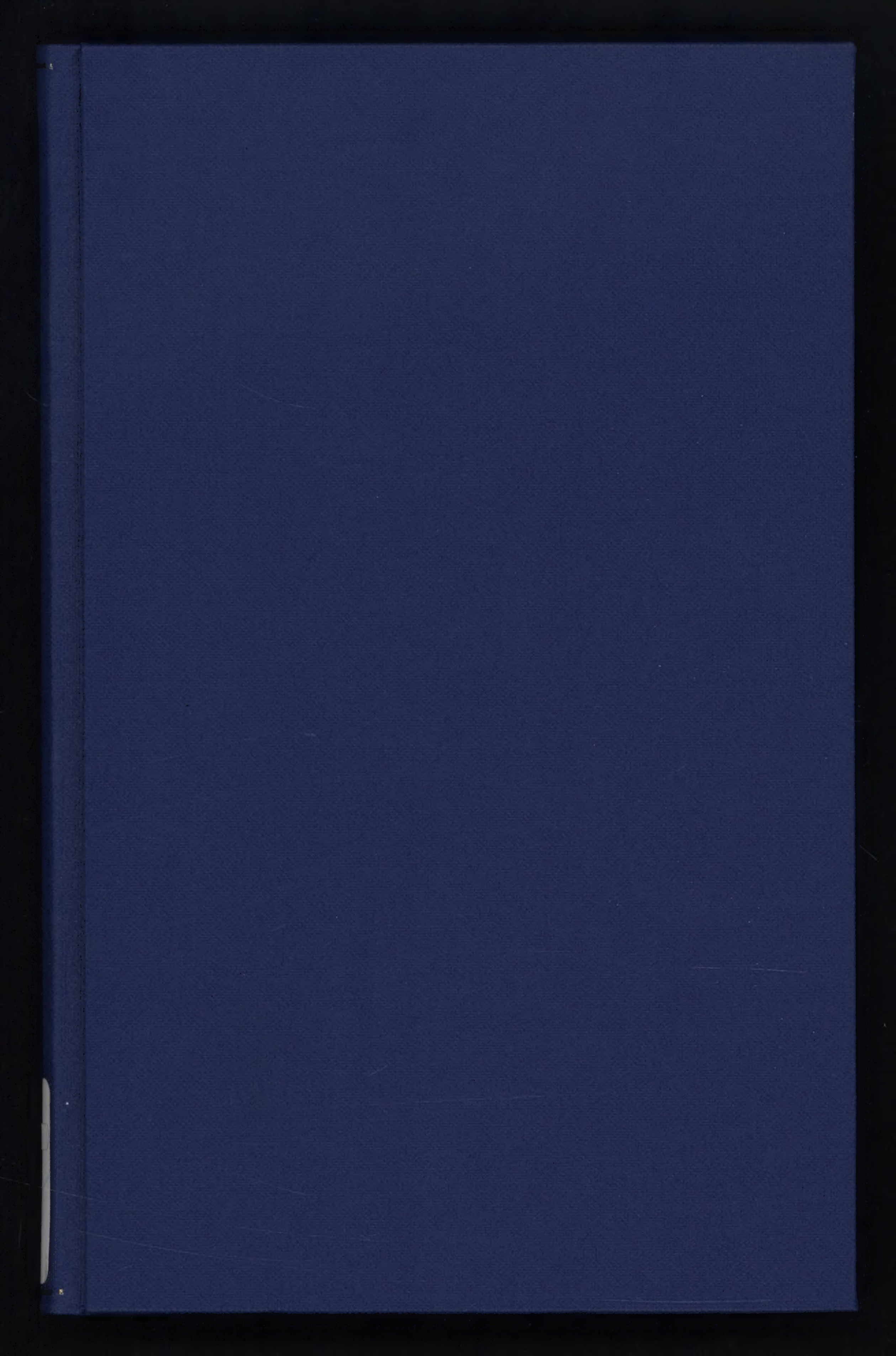
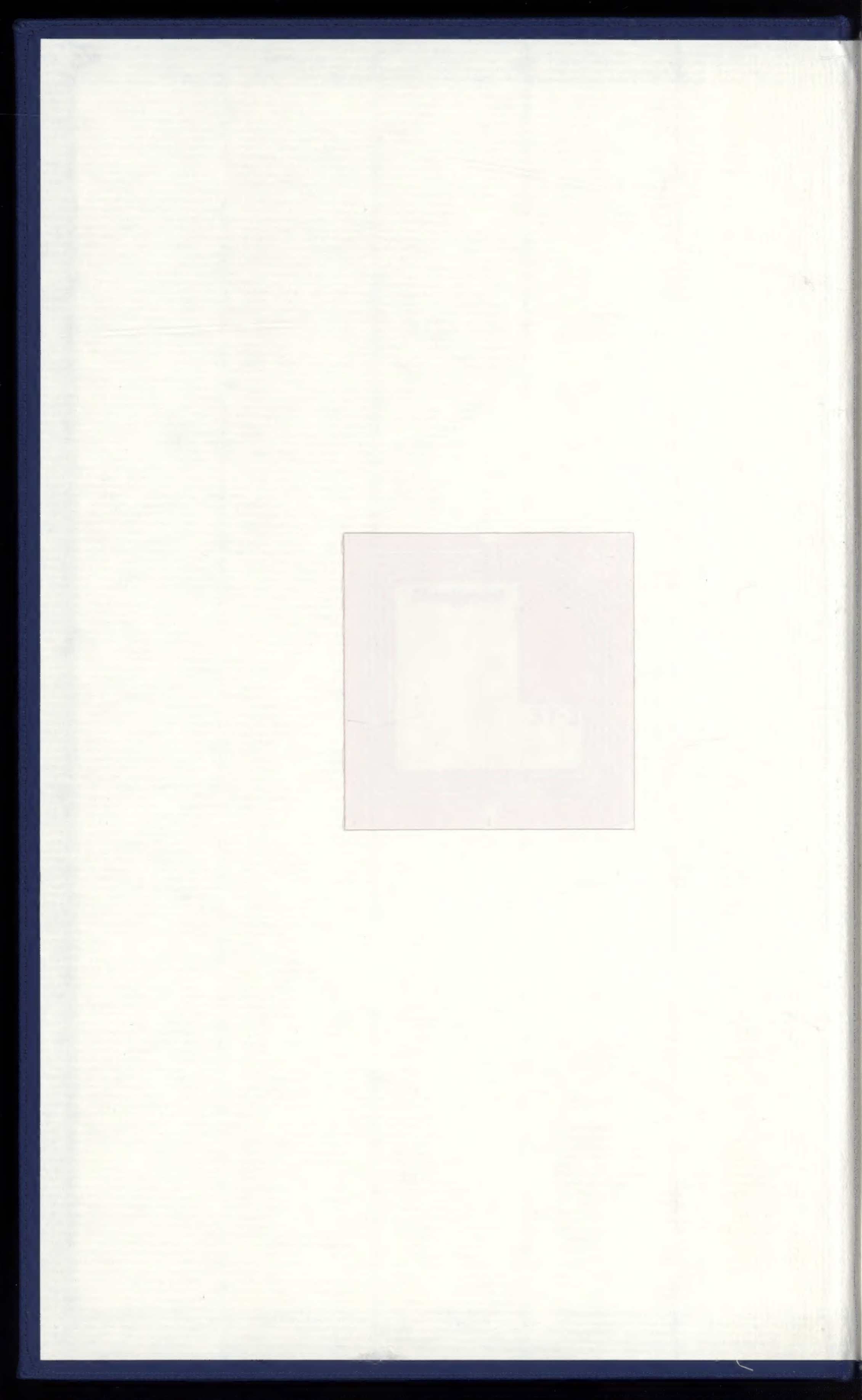

ČASOPIS
MATICE MORAVSKÉ.

HLAVNÍ REDAKTOŘI:

VINCENC BRANDL. — FRANT. BARTOŠ.

ODPOVĚDNÝ REDAKTOR:

FRANTIŠEK KAMENÍČEK.

HLAVNÍ SPOLUPRACOVNÍCI:

FRANT. A. SLAVÍK. — FRANT. JAR. RYPÁČEK.

22

ROČNÍK DVAADVACÁTÝ.

PAMÁTCE FRANTIŠKA PALACKÉHO.

V BRNĚ 1898.

TISKEM MORAVSKÉ AKC. KNIHTISKÁRNY. — NÁKLADEM MATICE MORAVSKÉ.

Obsah XXII. ročníku.

A. Články:

B. Umělecké a vědecké zprávy:

C. Literatura.

D. Nová díla a časopisy:

E. Zpráva o činnosti Matice moravské za rok 1897:

F. Seznam nových členů Matice moravské:

G. Oznámení.

Palacký a Morava.

K jubileu nastínil Fr. J. Rypáček.

Dvacátý druhý ročník Časopisu Matice Moravské jest věnován památce Františka Palackého, jehož stoleté narozeniny připadají na rok 1898. Slavný dějezpytec Fr. Palacký jest největším Čechem, největším Moravanem tohoto století. Hodslavice u památného Radhoště daly nám Palackého 14. dne června r. 1798. Doma u otce učitele, pak v Kunvaldě u Nového Jičína, tedy na Moravě, nabyl prvého vzdělání, pokračoval v něm v Trenčíně a v Prešpurce na Slovensku, potom krátký čas ve Vídni, a přišel do Prahy do Čech 11. dne dubna r. 1823, aby odtud pracoval celému národu svému více než půl století. Spřáteliv se se Slovákem P. J. Šafaříkem, s Čechy Jos. Dobrovským a Jungmannem, nadaný a výborný Moravan z Prahy jakožto hlavy národu našeho působil s neunavenou pílí, s bystrou soudností, s rozvahou neobyčejnou a s vroucím vlastenectvím až po smrt. Moravského původu svého vždy byl pamětliv a, znaje dobře poměry Moravy i Čech, byl pravým apoštolem vzájemnosti českomoravské. S hlediska této vzájemnosti a s hlediska moravského chceme o Palackém promluviti dle tištěných jeho projevů; neboť dopisy jeho uveřejní teprve naše akademie.

K moravskému svému původu hlásí se Palacký okázale již v básni „Na horu Radošť“, kterou napsal jako jinoch devatenáctiletý r. 1817 a uveřejnil v „Počátcích českého básnictví, obzvláště prosodie“ r. 1818.

Slovanské a moravské vědomí mluví z klassických veršů básníkových.

Tak světovládná Slávie stojí!
Oceánové se pění pode trůnem
Panujícím věčně, a nízce hrdé
Družky se koří před vládkyní:

Tak vysoký pne vzhůru se Radošť!
— — — — — — — — — — — —

Jasně, Radošti, vznes korunu svou!
Slovanův oltáři a Slávie věrná
Ty památko! — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —

Díka ti, outlých mého jara snův
Ty dověrný tvorče! Plnou k tobě chvátá
Duše má radostí: dej, Vznešený,
Žíti mi ve stínu svatosti tvé!

Tu z pramenův já čerpati živých
Chci slovanskou sílu: a skály Olympské
Ožijíc, roznášeti divně budou
Hláholy slovanské lýry mé!

Monumentalní, životní dílo „Dějiny národu Českého v Čechách a v Moravě" podává na sta jasných důkazů, jak Palacký Moravu miloval, když mistrovsky kreslil „milovanému národu svému věrný obraz minulosti jeho". V předmluvě do „Dějin", psané téměř před padesáti lety, 8. dne března r. 1848 lituje, že nemohl dle přání pojednati zevrubněji o Moravě, an píše: „Budeť pak snad také potřebí, ohraditi se i v tom, že zahrnuv do dějin „národu českého" také Moravu, místních předce poměrův moravských nevšude v rovné míře šetřil sem. Jest tomu bohužel! tak, a nikomu více k lítosti nežli mně. Oumysl můj byl od jakživa, nerozlučovati, co bůh spojil, a nedělati tam hrází, kde jich od přírody není; pevné zajisté mám o tom přesvědčení, že jsa rodem Moravan, jsem národem Čech. Ale pohříchu! jsou aneb byli aspoň také muži, dle kterýchžto smyslu vlastenectví moravské mělоby tušim býti protičeským."

A v znamenitém úvodě do „Dějin" vedle popisu země České podává hranice země Moravské a připojuje správná slova, která

by měli znáti všichni Čechové a Moravané; praví: „Spojení tedy Čech a Moravy v jeden celek, majíc ve přírodě samé podstatný svůj základ, nemůže za pouhou náhodu považováno býti. A skutečně v obou krajinách od věkův, pokudkoli historie stává, vždy a pokaždé jeden a týž národ přebýval, jedna i táž nejvyšší vláda panovala: obě tedy, Čechy i Morava, co národ i co stát, vždy za jedno byly. Větší počet a prostranství pojišťovaly spojenému národu větší moc a podstatu proti cizincům; blízké pořičí Dunaje, co hlavní kupecká silnice u vnitř Europy, zovouc ho k obchodu s celým světem, bránila jeho doma osamocení, a otvor ten mezi Sudety a Tatrami usnadnil dotýkání se s národy přebývajícími v rozlehlých krajinách mezi moři baltickým a černým a mezi pohořím uralským. Protož historie národu Českého, má-li důkladna býti, obou krajin, Čech i Moravy, stejně šetřiti musí, jelikož dějinám obou, jakožto částkám jednoho celku, jedněm bez druhých dorozuměti nelze.“

Palacký v „Dějinách“ svých přečasto klade obě země vedle sebe, Čechy vedle Moravanů, činí tak s úmyslem, an píše „v Čechách i v Moravě“, „země Česká i Moravská“, „k Čechám i k Moravě“, „Čechové a Moravané“, rodnou vlast svou nazývá „družnou“; Čechy a Morava jsou mu „společnou vlastí“, zemí sourodou se stejným obyvatelstvem a stejnou přírodou. Článek čtvrtý v prvé částce dílu prvého s pietou jest věnován „povýšení Moravy“, článek pátý „velikosti a pádu říše Moravské“. V obou článcích lapidarními slovy jest vylíčena nejslavnější doba země Moravské, kdy Morava a posvátný Velehrad byly v popředí všeho národu našeho.

Probírajíce se „Dějinami“, cítíme, jak veliký dějepisec lituje nahodilých neb trvalejších roztržek a rozporů mezi Čechy a Moravany a zvláštním, jakoby slavnostním nimbem ozařuje světlé obrazy vzájemnosti českomoravské, na příklad kdy krátce sic, ale významně líčí smíření bratrů Přemysla I. Otakara a Vladislava III. Jindřicha 6. dne prosince roku 1197, kdy byl ustálen titul markrabství Moravského jakožto léna koruny České, a s radostí cituje případná slova Jarlochova „ut ambo pariter, ille (Vladislav) in Moravia, iste (Přemysl) in Boemia principarentur, et esset ambobus sicut unus spiritus, ita et unus principatus“. Obšírně vypisuje vpád Mongolů

na Moravu, o kteréž události na pamět šestistoletou v pojednáních král. čes. uč. společnosti vydal kritické dílo „Der Mongolen Einfall im Jahre 1241“.

V „Obraze života státního a národního v Čechách i v Moravě, za převahy řádův slovanských“ v částce druhé prvého dílu svých „Dějin“ popisuje rozsah státu Českého a hranice české i moravské a ukazuje „nerozdílnost Čech a Moravy“; píšeť: „Mezi Čechami a Moravou, jakožto sídly jednoho a téhož národu i částkami jednoho a téhož státu, nebylo v době této co do státního práva ještě nižádného rozdílu znáti. Veliký kníže a král panoval oběma zemím stejným právem a stejnou mocí; v obou viděti bylo tutéž ústavu, totéž ústrojí vlády, tytéž zákony a obyčeje“. Zároveň stejně jako v Čechách, tak i na Moravě přehlíží župy. Podav rodopis Přemyslovcův, sbírá zprávy o vyšším duchovenstvě v Čechách i v Moravě, jakož také doklady o krajích a úřednictvě v Čechách i v Moravě. Částku druhou dílu prvého zakončuje počátky rodopisu a místopisu českého i moravského.

Jako v díle prvém svých „Dějin“, tak i v ostatních dalších dílech často, velmi často, kde se mu jen udá, připomíná Palacký Moravy a jejích osudův, vyhledávaje hlavně zprávy, svědčící o vzájemnosti. Smrt Přemyslovce posledního dojala „celý národ náš v Čechách a v Moravě“, „bratrská láska a svornost“ mezi bratry králem Karlem a markrabětem moravským Janem Jindřichem přispěly podstatně k povýšení moci české, Čechové i Moravané stejně protestovali proti upálení Husovu. Důrazně hájí Palacký Moravanův živým líčením příběhů před bitvou pod Vyšehradem; vždyť „Morava co do národnosti od Čech nerozdílná viděla smysly husitské již drahně času šířiti se v lidu“, a „Moravané horlivostí husitskou brzy Čechy samé převyšovali“. Rád připomíná Palacký slavných mužův i žen moravských v hodnostech, v literatuře, v umění i v bitvách a výborně je charakterisuje, na př. p. Ctibora Tovačovského z Cimburka, p. Viléma z Pernštejna a jiné. A všichni víme, s jakým nadšením, s jakou láskou nám vylíčil nejnárodnějšího krále původu moravského, slavného Jiříka z Kunštatu a z Poděbrad. Rovněž dojemně líčí Palacký vznik smírné smlouvy Svatováclavské z r. 1517, která byla dílem rozšafného Moravana i v Čechách působícího p. Viléma z Pernštejna, jenž hned potom

roku 1518 důtklivě psal Moravanům a napomínal jich ke svornosti se stavy českými „jako rodič v té zemi Moravské“, aby Čechy a Morava a země vtělené do koruny Českého království, jsouce v roztržení, nepřišly pod jiný národ. List p. Vilémův vplétá Palacký do pásma svých „Dějin“, jako by řici chtěl, že rozšafný Pernštejnovec byl mu idealem pravého Čecha.

Téměř každý list „Dějin“ Palackého projevuje příchylnost dějepiscovu k rodné půdě, a proto právem stěžejní dílo historiografovo má název „Dějiny národu Českého v Čechách a v Moravě“.

Mimo „Dějiny“ i v ostatních svých úvahách, pojednáních, spisech a sbornících dbá vždy Palacký Moravy. „Archiv Český“ podává staré písemné památky české a moravské a „Prameny“ rovněž. Palacký napsal po česku první dobrý životopis slavného Moravana J. A. Komenského a důrazně hájil jednoty spisovného jazyka českého a bojoval proti „zlepšovatelům“ českého pravopisu, zvláště proti V. Žákovi a Frant. Trnkovi. A při tom r. 1832 napsal: „Na Moravě od starodávna nejiným než českým jazykem sněmováno, týmž jazykem u cúdy Olomucké i Brněnské řečňováno, souzeno i do desk zemských psáno; zřízení zemské, nálezové, dopisové ouřadní v témže jazyku se konali; mezi vzdělanci jak v obcování, tak i v dověrných psaních panovala čistá, pravá čeština; ba kanon řeči naší . . . ne v Čechách, ale v Moravě se utvořil, nejprv grammatikou na Náměšti před třemi sty lety tištěnou, potom vzorným slohem výtečného Blahoslava, pak nevyrovnanou biblí Králickou, a posléze hlavní okrasou tehdejši literatury naší, spisy totižto Jana Amosa Komenského.“ A s nevolí prohlašuje v polemice proti jazykovým novotářům, že „jen někteří hloubálkové v jazyku na Moravě, nikoli pak národ Moravský, zanevřeli proti ušlechtilé češtině naší.“

Důrazně a s opravdovým rozhořčením obrací se r. 1834 proti lidem, kterým se nelíbí slovo „český“, jehož hájí, a praví: „Bezpochyby Čechové přinesli své jméno již ze své někdejši vlasti s sebou. A nepocházejí-li Moravané a Slováci z téže dávné vlasti, jako i Čechové? nejsouli všickni jeden a týž národ, buď že na Labi, Vltavě, nebo na Moravě, Váhu a Hronu bydlejí? A protož ne bez podstaty říci se může i to, že Moravané jsou Čechové, od dávna na Moravě usedlí,

i Slováci že jsou vlastně větev česká, v Uhřích bydlící. Ale Bůh sám ví, ký to zlý duch za našeho věku mezi bratřími téhož rodu, téhož jazyka, téhož státu, svornost a lásku dusiti a různice i zmatky bábelské, ba ďábelské, rozsívati se usiluje!“

Jako v „Dějinách“, tak i na různých místech svých menších pojednání Palacký rád klade Čechy a Moravany a země jejich vedle sebe. Z konstituce byla veliká radost „v Čechách a v Moravě“, a „všickni hodní Čechové a Moravané vzdávají za to nejvřelejší díky nejprve pánu bohu, a potom králi a pánu svému“ dí Palacký 17. dne března r. 1848.

Výmluvným, programmním projevem vzájemnosti českomoravské jest „Manifest českého národního Výboru o žádoucím spojení zemí Moravské a Slezské s korunou Českou“, kterýžto Manifest psal Moravan Palacký jménem Čechů bratrům na Moravě 6. dne května r. 1848. V Manifestě čteme: „Projevená všech žádost tato Čechův, míti také napotom společný s Moravany a Slezáky osud, a vstupujíc do nové epochy života národního neděliti se od nich, nýbrž bratrsky, jako za minulých časův, opět oučastni býti všech slastí a strastí společných, — žádost tato, díme, potkala se s osudem jak neočekávaným tak nezaslouženým, že byla místy docela nepravě rozuměna i vykládána . . . . .“ Toho lituje Palacký „pro čest obojích soukmenovcův, jakož i pro pokoj, svornost a blaho obou zemí“ a nazývá odpor proti Čechům nešťastným nedorozuměním. „Jakž se mohl kdo domnívati“, pokračuje, „že bychom (Čechové), odporujíce sami sobě, této nabyté svobody chtěli nadužívati k tomu, abychom dobyli přednosti nad našimi moravskými kmenovci, neb dokonce abychom sobě měli jaké panství nad nimi osobovati! Jakž mohlo v žádosti po bratrské lásce a jednotě spatřeno býti símě nenávisti a nepřátelství.“ Palacký těší se, že nedorozuměním nebyl podjat „celý národ Moravský a Slezský“, a pokračuje slovy opravdu zlatými: „Od více než tisíciletí stáli Moravané a Čechové, jakožto oudové jedné rodiny, věrně spolu ve všech pohromách osudův; otevřemež jen písmo slavných dějin jejich, a tažme se, lze-li moravské bez českých, a naopak, jen pomysliti neb jim rozuměti? Nahodilyť se časem arci také nesnáze a domácí roz-

broje: ve kteréž rodině, ve které domácnosti by jich pak časem nebývalo? A zdaliž neustoupily pokaždé vroucnějšímu porovnání a smíření? Zdaliž svorné jednání proti cizině kdy jimi bylo rušeno? Bylo-liby šlechetné, rozpomínati se jen na neblahý svár a ne raději na ušlechtilou svornost?“ Manifest svůj končí důtklivými slovy: „Přejeme si, aby svobodný národ Moravský právě nezmatený vlivy cizími vzal před sebe toto uvážení, aby rozhodnul se svobodně a samostatně. Spojení naše nemohloby pro nás býti radostným, pro obě strany blahodějným, kdyby nemělo vzejíti a chováno býti láskou a důvěrou.“

Slovanský sjezd zahájil dne 2. června r. 1848 Moravan Palacký, vítaje „bratry od Moravy“, jménem „staroslavné Prahy naší“ a jménem národa Českého a velikého kmene slovanského a viděl ve sjezdě, jak pravil, „velkou budoucnost národu mně celou duší milovaného“.

Jakkoli nerad účastnil se Palacký sporů novinářských, přece rozhodně ozval se v lednu r. 1861 proti tvrzením časopisu brněnského, zvaného „Neuigkeiten“, kterýžto časopis příkře a jizlivě si zabrojil proti Čechům. Slova Palackého znějí tu rozhodně a jako vždy s přímostí a s odvahou mužnou. Praví: „— nemohu předce, i co Moravan a Čech pospolu, i co dějepisec národu svého, v Čechách a po Moravě jednoho a nerozdílného, mlčeti naprosto, když spor se dotýká domácího poměru Moravanův a Čechův mezi sebou, a když nečistí živlové usilují zjevně mísiti doň jedu svého co nejvíce“. Praví, že z Moravy ozývají se „vedle hlasů bratrských a srdečných, také křiky surové, kterýchžto jestli ne účel, aspoň účinek, nemůže býti jiný, nežli podněcování nenávisti a hněvu, rozbroje a bouří v národě pobratřeném“. Odmítá úmyslné citování slov p. Vaňka z Boskovic r. 1453 a vyčítá štvavému pisálkovi, proč spíše neuvádí „raději oněch příkladův jasných a skvělých na sta, kde Čechové i Moravané stáli sobě věrně po boku a předcházeli se o závod nejen hrdinstvím v boji, ale i snahou o vzdělání sebe, o květ a slávu společné vlasti a národu svého? zdali nekrváceli spolu v bitvách nesčíslných, netoliko u vítězstvích zázračných, jako u Oustí a Domažlic, ale i v porážkách osudných, jako na Moravském poli a na Bílé Hoře?“

Palacký vždy veřejně se hlásí za „rodilého Moravana". V „Doslově" k „Radhostu" (1872) na konci jeho vzpomíná si jako kmet rodné své Moravy, an dí: „Poslední mé slovo jest srdečné a vroucí přání, aby národovci moji v Čechách i na Moravě, v jakémkoli postavení se octnou, nikdy nepřestávali býti věrni sobě, pravdě i spravedlnosti!"

Již dříve jako jinoch v německém pojednání o literatuře české (r. 1822) psal Palacký, že Moravané jsou nejen původem a povahou jeden a týž národ s Čechy, ale že sdílí spolu také již skoro po tisíc let všechny osudy v dějinách. V německém doslově ku sbírce různých pamětí, zvané „Gedenkblätter", r. 1874, krátce před smrtí Palacký jako kmet povznáší se úplně na vyšší hledisko národní a mluví „o své vlasti Čechách a Moravě", ano jednou jmenuje jen „Čechy svou vlastí"; bylť mu obě země „vlastí nerozdílnou, společnou, sousednou a příbuznou".

Padesát tři léta žil a působil Palacký v Čechách celému národu; z Čech odcházel jen na studia do různých archivův a navštěvoval svou rodnou vlast Moravskou. Návštěvy jeho do Moravy bývaly vždy událostmi významnými a stávaly se nadšenými projevy uznání, obdivu a lásky k největšímu Moravanu, jehož zásluhy všestranné zjednaly mu jméno jak čestné, tak drahé, jméno „Otce národa". Nejvýznamnější z návštěv jeho na Moravu byla návštěva v jubilejním roce Cyrillo-Methodějském r. 1863, kdy Morava s veškerým národem Českým a se všemi Slovany oslavovala tisíciletý svůj obrod dějinný, křesťanský a osvětový. Posledně byl Palacký v rodišti svém, v Hodslavicích, r. 1873, tři léta před skonem, který nastal 26. dne května roku 1876.

Jako české tak moravské obce téměř o závod prohlašovaly Palackého za svého občana čestného, a královský pohřeb slavného nebožtíka, konaný 31. dne května r. 1876, svědčil o zbožné zrovna úctě, kterou veškeren národ náš choval k „Otci svému". Rodná vlast Palackého, Morava, s ostatními zeměmi, kde žijí Čechové, zahalila se hlubokým smutkem; neboť jí skonal syn ducha Jiříkova a Žerotínova; o pohřbu, jaký asi měl jen velebený „Otec vlasti", král Karel, vynikaly rázovité postavy rolníků moravských. —

Památky po slavných mužích a dobrodincích národních — a František Palacký byl „netoliko tvůrcem novověké dějepravy vlastenecké, nýbrž právě otcem oněch vznešených snah národních a politických, jež oživují národ náš“ — chovány bývají jako vzácné a drahé ostatky. O národopisné výstavě českoslovanské každý Čech, Moravan, Slezák i Slovák, zkrátka všichni Čechové stanuli se zbožnou úctou u vystavené kolébky velikého syna moravského. Na rodném domku v Hodslavicích ještě za života Palackého dala obč. beseda Frenštatská r. 1868 zasaditi pamětní desku s nápisem: Zde narozen Dr. Frant. Palacký, historiograf království Českého, dne 14. června 1798. Chropiňští postavili zesnulému první pomník na Moravě, a r. 1881 stal se rodný domek Palackého majetkem národním; slavnostní řeči v den odevzdávání domku do majetku veškerého národa měli Čech Václav Vlček, redaktor „Osvěty“, a Moravan dr. Frant. Šromota za přítomnosti vnuka oslavencova, dr. Bohuslava Riegra.

Rok 1898 jest jubilejním rokem slavného Hodslavana. Všechen národ se chystá, aby nadšeně, okázale a vděčně oslavil „Otce svého“. Rodná jeho země Moravská nezůstane zajisté pozadu; vždyť již učiněn počátek oslav věnováním almanachu „Morava svým Maticím“ památce Palackého; Palacký Moravu miloval vroucností synovskou, když jsa jinochem vlasteneckým, roku 1819 napsal horoucí projev lásky k Moravě: Tobě, dobrotivá máti, posvěcen buď znovu život můj i dech můj!“

Z nejstarších dějin moravských.

Napsal R. Dvořák.

1. Obyvatelstvo keltické.

Zdali a kdy Keltové zaujali sídla svá v Čechách a na Moravě, o tom se nám přímých zpráv naprosto nedostává. Ovšem není pochybnosti o tom, že mocný kmen keltický, Bojové, v Čechách sídleli; o tom svědčí již jméno země zachované především u Velleja Patercula (2, 109: Boiohaemum), u Tacita (Germ.

c. 28: Boihaemum), u Strabona (VII, 1, 3: *Βουίαιμον*, mylně přisuzované residenci Marobodově) a konečně u Ptolemaea (II, cap. 10: *Βαινοχαῖμαι* a *Βαῖμοι*). Kromě toho Tacitus (Germ. cap. 28) praví, že mezi Hercynským lesem, Rýnem a Mohanem sídla měli Helvetiové, za nimi (na východ) Bojové, po nichž zůstalo zemi jméno, i když změnila své obyvatelstvo; a Strabo, který psal nedlouho po narození Kristově, vypravuje dle Posidonia (l. VII, 2, 2), že kdysi (*πρότερον*) Bojové obývali les Hercynský a odtud že odrazili útok Kimbrův (r. 113), kteří pak dále na jih se obrátili.

Kdy se Bojové do Čech přistěhovali, jest úplně nejisto. Většina spisovatelův uvádí příchod jejich ve spojení s výpravou synův Ambigata, krále Biturigův, o němž Livius[1]) vypravuje, že za krále Tarquinia Priska poslal syny své Bellovesa a Sigovesa s hojným lidem hledat si nových sídel. Z nich Belloves obrátil se na jih do Italie, Sigoves na východ do lesa Hercynského. Srovnáním jiných zpráv dojdeme k poznání, že Liviovo udání času, kdy se výprava ta stala, jest mylné; ne do konce šestého, nýbrž teprve na počátek čtvrtého století př. Kr. dlužno ji položiti, neboť vpád Keltů Bellovesových (Insubrův, Cenomanův, Bojův, Lingonův, Senonův a některých ligurských kmenů) přes Alpy do Italie udál se teprve kolem r. 396. Do téže doby dlužno položiti výpravu Sigovesovu na východ, neboť kdežto řečtí historikové pátého století, Herodot a Skylax ničeho nevědí ještě o Keltech nad dolním Dunajem ani při Adriatickém moři, pozdější letopiscové k r. 360 zmiňují se již o bojích Keltů s národy illyrskými na poloostrově Balkanském, a když r. 334 Alexander Veliký bojoval s Tribally a Gety při ústí Dunaje, přišli do jeho tábora poslové Keltů bydlících při moři Adriatickém, prosíce za jeho přátelství. Do té doby usadily se již četné kmeny keltické od horního Dunaje až za horní Sávu (Tauriskové, Karnové, Latorikové a smíšení s Illyry Japodové), a tedy celkem správný jest výpočet, že také výprava Sigovesova stala se někdy na

---

1) „De transitu in Italiam Gallorum". Odkud Livius tuto starou zprávu čerpal, není jisto. Kdežto Duncker, Orig. Germ. str. 8, soudí na Posidonia, naproti tomu Müllenhoff (Deutsche Alterthumskunde II, str. 251) s dobrými důvody ukazuje na Timagena, který se pilně zabýval gallskými a jinými tradicemi.

počátku čtvrtého století. Do té doby bezpečně můžeme položiti též příchod Bojů do Čech.[1])

Jak dlouho Bojové v Čechách zůstali, jest rovněž otázkou spornou. Tacitus (Germ. cap. 42) praví, že byli odtud kdysi vypuzeni od Markomanův, proti tomu však svědčí okolnost, že Caesar ve svých zprávách o Bojích v Čechách už ničeho neví, nýbrž vypravuje o nich (Bell. gall. 1, 5), že přešli do Norika a tam oblehli hlavní město Noreju (severně Celovce), potom připojivše se k Helvetům, odešli z velké části do Gallie, kdež jim byla od Caesara vykázána sídla u Haeduův, mezi Allierou a Loirou. Ostatní Bojové několik let potom spojivše se s Noriky pod králem Kritasirem poraženi byli od dackého krále Boerebisty tak krutě,[2]) že jen nepatrné zbytky jich zůstaly při jezeře Neziderském a Blatenském.[3]) Všechny tyto události spadají do let 60—40 př. Kr., kdy Markomani seděli ještě při středním Mohanu a dle určitého svědectví Velleja Patercula teprve r. 9 př. Kr. do Čech se přistěhovali. Z toho se vyvozuje, že Markomani nemohli Boje z Čech vypuditi, poněvadž tito už tam nebyli. Domnívám se však, že netřeba Tacitovi v této příčině naprosto víry upírati a že vždy ještě část Bojů mohla až do příchodu Markomanů v Čechách zůstati a teprve potom od nich býti vypuzena. Snad jsou potomky těchto vypuzených Bojův oni Baimové, jichž sídla Ptolemaeus na konci druhého století po Kr. vymezil mezi Manhartským lesem a Dunajem.

Že tedy Bojové v Čechách byli a tam od počátku čtvrtého až asi do polovice prvního století př. Kr. sídleli, jest nade všechnu pochybnost zjištěno. Mnohem nesnadnějším bylo by dokázati

---

[1]) Tvrzení Strabonovo (V, 1, 6), že tito Bojové přišli do Čech z Italie, vyvrátil velmi důmyslně Zeuss (Die Deutschen u. ihre Nachbarstämme, 245), částečně ze Strabona samého.

[2]) *Βοιρεβίστης Βοίους δὲ καὶ ἄρδην ἠφάνισε τούς ὑπὸ Κριτασίρῳ καὶ Ταυρίσκους* praví Strabo VII, 3, 11, a jinde: *μεταστάντες δ᾽εἰς τοὺς περὶ τὸν Ἴστρον τόπους μετὰ Ταυρίσκων ᾤκουν πολεμοῦντες πρὸς Δάκους, ἕως ἀπώλοντο πανεθνεί,* V, 1, 6.

[3]) Odtud odvozuje se obyčejně název té krajiny, poušť Bojská, deserta Boiorum (Plinius, Hist. nat. 3, § 146), *Βοίων ἐρημία* (Strabo, VII, 1, 5); tomu opírá se Müllenhoff (Deutsche Alterthumskunde II, str. 267), poněvadž dle pozdějších svědectví (Agrippy, Ptolemaea) i později zbytky Bojů v těch místech se udržely a vysvětluje onen název z povahy půdy. Nahoře citovaný výrok Strabonův: *ἀπώλοντο πανεθνεὶ* dlužno tedy přijati s jistou reservou.

domněnku ode mnohých vyslovenou, že druhý, neméně prý mocný kmen keltický, Volcae Tectosages, na Moravě se usadili. Caesar (Bell. gall. 6, 24) klade sídla jejich do nejúrodnějších míst Germanie kolem lesa Hercynského (itaque ea, quae fertilissima sunt, Germaniae loca circum Hercyniam silvam . . . Volcae Tectosages occupaverunt atque ibi consederunt; quae gens ad hoc tempus his sedibus sese continet etc.). Poněvadž právě za Caesara Bojové Čechy vyklidili, pronesena byla domněnka, že místa jejich a snad ještě dále na východ, tedy na Moravě, zaujali Tectosagové. Zeuss (l. c. str. 172) dodává, že pozdější Kotinové, jichž sídla Tacitus (Germ. cap. 43) klade na sever od Kvadů, snad byli potomky jejich. Mínění toto zdá se býti úplně oprávněným: jednak Tacitus sám svědčí, že Kotinové byli původu keltického, a krom toho znějí souhlasné zprávy, že oba tito národové byli zruční kovkopové.[1]) Müllenhoff (l. c. II, str. 277) mínění Zeussovo hledí vyvrátiti, ježto prý část Kotinů již mnohem dříve, zároveň s Boji, opustila svá sídla a odebrala se do Pannonie; důvod, který nemůžeme naprosto platným uznati. Dále uvádí za potomky Tectosagů Ptolemaeovy Parmaikampy a Adrabaikampy, kteří prý sídleli mezi Dunajem a Šumavou. Ale jména těchto dvou národů, která nikde jinde v pramenech se nevyskytují, jsou, jak Králíček na základě jiných bystře dokázal, hrubé porušeniny, povstalé špatným čtením mapy.[2]) Proto nechybíme, když obě tato záhadná jména ze starého národopisu vůbec vymýtíme, čímž Müllenhoffův názor padá, Zeussovo pak mínění vyložíme si v ten rozum, že zbytky Tectosagů splynuly s Kotiny v jediný národ, který v severozápadní Moravě udržel se do r. 174 po Kr. Tehdáž totiž nabídli se, jak Cassius Dio[3])

---

[1]) Strabo IV, 1, 13. Srv. Jireček v Čas. č. musea LXVI, str. 255 násl.

[2]) Die Donauvölker Altgermaniens. Program něm. zem. realky v Brně, 1897. Jak Králíček dokazuje, byla původně na mapě zeměpisná určení sídel Baimův a Rakatů: Primi Campi os(tium) a Alteri (správně by mělo zníti alterius) Campi os, což značí: ústí první a druhé Kampy (Chuby). Parmai- vzniklo z Primi, Adra z Alteri, k čemuž přisunulo se ještě Bai, začáteční slabika Baimů, kteří tam sídleli.

[3]) *Κοτινοί δὲ . . . Ταρρουτήνιον Πάτερνον τὸν τὰς ἐπιστολὰς αὐτοῦ τὰς Λατίνας διὰ χειρὸς ἔχοντα παραλαβόντες ὡς καὶ ἐπὶ τοὺς Μαρκομάννους αὐτῷ συστρατεύσοντες οὐ μόνον οὐκ ἐποίησαν τοῦτο, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον δεινῶς ἐκάκωσαν, καὶ μετὰ ταῦτα ἀπώλοντο.* Cass. Dio LXXI, 12. Hořejší letopočet není úplně zajištěn. Srv. Dahn, Urgesch. der germ. u. rom Völker, 2, str. 180.

vypravuje, římskému vojevůdci Tarruteniu Paternovi, že společně s ním vypraví se proti Markomanům, ale nejen že slibu nedostáli, nýbrž i jemu hrozně uškodili, a potom sami zahynuli. Tak vymizeli Keltové i z Moravy.

2. Markomani a Kvadové.

a) Dějiny.

Odkud Markomani do potomních svých sídel přišli, o tom jest dvojí mínění: Kufahl[1]) a na základě jeho Palacký[2]) domnívají se, že Markomani spolu s Kvady v 1. stol. př. Kr. bydleli na střední Odře, odtud pronikli Moravou k Dunaji až do prostřed dnešních Uher, potom že je Marobud uvedl do Čech. Tento názor opírá se o místo v Sexti Rufi breviarium, cap. 8, kdež se praví, že Markomani a Kvadi byli vypuzeni z krajiny Valerie, ležící mezi Dunajem a Drávou. Avšak již Zeuss[3]) prohlásil s dobrým důvodem, že tento pramen pocházející z doby pozdější, není spolehlivý a že žádný ze současných dobrých pramenů neví ničeho o Markomanech v Pannonii. Naproti tomu Zeuss a po něm většina dějepisců, kteří se touto otázkou obírali, kladou sídla Markomanů v 1. stol. př. Kr. do horního Pomohaní.[4]) Tam ovšem ohrožena byla jejich svoboda od Římanů, chystajících se z Porýní i z Podunají k útoku na Germány; i poradil jim jeden z velmožů, Marobud, ve vojenství římském vycvičený a vzdělaný při dvoře Augustově, aby se odebrali na východ do země dokola obklíčené lesy a horami, totiž do B o j o h e m a, kteráž i potom, když Marobud ujal se panství nad svými soukmenovci a Boje ze země vypudil, jméno toto podržela.

Za panování císaře Augusta hrozila všem germánským národům, usedlým mezi Rýnem a Labem, úplná ztráta samostatnosti. Slavný vůdce římský Drusus podrobil Sigambry, Chatty,

1) Gesch. der Deutschen I. Bd. 1831, str. 80 a 253.

2) Dějiny národu českého I, 1, str. 51, pozn.

3) Die Deutschen u. ihre Nachbarstämme, str. 115, pozn.

4) Mommsen, Röm. Gesch. sv. 5, str. 24, Dahn, Urgesch. der. germ. Völker, II, 2, str. 52, též Bretholz v Děj. Moravy I., str. 10. Také Dudík, Děj. Moravy, I, str. 10, klade sídlo Markomanův a Kvadů do hor. Pomohaní, ale praví, že šířili se již r. 80.—70. př. Kr. přes celé Čechy a Moravu na východ až k Váhu a jižně až k Dunaji. Mínění toto nejen že není nikde přímo dovozeno, nadto odporuje všem udáním současných pramenů.

Cherusky i Chauky a tím opanoval veškero území mezi Rýnem a Vezerou. Podobný náraz byl by stihl i Markomany, seděvší nad Horním Mohanem, a nebezpečí pro ně bylo tím větší, ježto i čára horno-dunajská byla v moci Římanů. Jest zajisté důkazem důmyslu Marobudova, že národ svůj převedl (r. 8. př. Kr.) do Čech, kdež byl prozatím od útoků římských jist. Neboť vítězný Drusus právě tenkráte vraceje se z Polabí pádem s koně někde mezi Vezerou a Sálou přišel o život. Jeho dílo tím ovšem nebylo zmařeno, neboť bratr jeho Tiberius dokončil je r. 7. př. Kr., přinutiv všechny kmeny mezi Labem a Rýnem, že uznaly vrchní panství římské.

Zbývala již jen jediná překážka k upevnění hranic římských v těchto stranách: spojení mezi středním Dunajem a horním Labem, jehož bylo lze docíliti jediné obsazením staré země bojské, kteráž obklíčena věncem hor podobala se mohutné pevnosti, vsunuté mezi Norikem a Germanií. Marobud, který delším pobytem v Římě poznal tužší řád vojenský i státní, nežli byl dosud mezi Germány, zavedl jej po přestěhování Markomanů do Čech i mezi svými poddanými a stal se tak mocným panovníkem, jehož vrchní panství uznali i okolní národové, zvláště Lugiové v nynějším Slezsku, Langobardi a Semnonové. Římanům v jejich výbojích nebránil, nicméně výbojnost jejich konečně i proti němu se obrátila. Ze dvou stran, z Germanie i z Norika namířila římská vojska do Čech (r. 6. po Kr.): od západu po Mohaně postupoval Gaius Sentius Saturninus, od jihu, z Carnunta blížil se sám Tiberius. Zkáza říše markomanské zdála se neodvratnou, když v tom zjevný plamen vzpoury dalmatsko-pannonské pozornost Římanů v jinou stranu obrátil. Tři léta (6—9 po Kr.) trvalo, nežli vzpoura ona byla potlačena, a sotva že mladý Germanicus přinesl do Říma radostnou zvěsť o vítězství v těchto stranách, již zase došla zpráva o mnohem větší pohromě římských zbraní, o porážce Varově v lese Teutoburském. Germanicus novými vítězstvími (14—16 po Kr.) napravil a pomstil sice tuto pohanu římských legií, avšak císař Tiberius, který r. 14 po smrti Augustově nastoupil na trůn císařský, odvolal Germanika od Rýna, zastavil další boje v Germanii a vzdal se trvale záměru rozšířiti panství římské až po Labe. Z těchto událostí měl pak i Marobud jistý prospěch: císař Tiberius učinil s ním mír a také v těchto stranách vzdal se svého bývalého pokusu o rozšíření římského panství.

Za to přikvapila na Marobuda pohroma s jiné strany. Germánští národové po vítězství v lese Teutoburském odvrátili se od něho a přiklonili se k Arminiovi, vítěznému náčelníku Cherusků. Tak učinili zejména Semnonové a Langobardi, zanevřevše na Marobuda pro přísné vykonávání moci královské. [1]) Zároveň však i v řadách Cherusků povstaly neshody, a někteří z nich, zvláště mocný strýc Arminiův, Inguiomerus, přidali se k Marobodovi. Boj, který se strhl mezi oběma soky, neskončil se rozhodně, nicméně Marobod vyklidiv bojiště, převzal úkol poraženého. Tak se stalo, že všichni národové, dosud jemu poddaní, od něho se odtrhli, a Marobod omezen byl od té doby na svou užší říši v Čechách. Žádost jeho za pomoc v Římě byla od Tiberia odmítnuta, ježto prý Marobod Římanům po porážce Varově rovněž na pomoc nepřispěl. Pád Marobodův byl neodvratný. Gotský kníže Katvalda, [2]) který byv od Maroboda osobně uražen od něho se byl odtrhl, přepadl jej v jeho panovnickém sídle [18] [3]), a nešťastný král Markomanův nucen byl zachrániti se útěkem na římskou půdu, kdež jej císař Tiberius vzal v ochranu a vykázal mu sídlo v Ravenně. Tam žil ještě plných osmnácte let, přečkav svou slávu, jak Tacitus praví, poněvadž nechtěl hrdinsky zemříti.

Ale také Katvaldu stihl podobný osud, jako Maroboda. Již r. 20 byl vypuzen ze své říše od Vibillia, náčelníka Hermundurův, a nalezl rovněž laskavé přijetí u císaře Tiberia; za bydliště vykázáno mu město Forum Julium v Narbonské Gallii (nynější Frejus).

Tehdáž poprvé uvádí se osud Markomanů v souvislosti se sousedním kmenem K v a d ů. Tiberius totiž četné družině obou svržených králů, Maroboda i Katvaldy, vykázal sídla mezi řekami Moravou a Cusem [4]), a vůdcem (králem) jejím ustanovil vznešeného Kvada Vannia. Vannius pak, jak se pravdě podobá, podrobil si veškero území Kvadův i Markomanův a stal se králem

[1]) Vellejus Paterculus 2, 108.

[2]) Tak udává Mommsen, Röm. Gesch. V, str. 55; naproti tomu Dahn, Urgeschichte der german. Völker, sv. 2, str. 100—101, dovozuje, že Katvalda byl původu markomanského, že však u vzdálených Gotů nalezl útočiště a pomoc proti Marobodovi.

[3]) Dle Mommsena l. c., Dahn uvádí rok 19.

[4]) Tac. Ann. II, 63. O vysvětlení záhadného názvu „Cusus“ pokusíme se doleji.

obou těchto národů, císař Tiberius pak zjednal mu uznání této hodnosti i od Hermundurů, s Římany té doby spřátelených.[1]) Jsa u poddaných svých oblíben, vládl jim po třicet let. Teprve když upevniv svou moc jal se národu svému zpupně vládnouti, vzbudil tím domácí vzpouru proti sobě, v jejíž čele stáli jeho synovci, Vangio a Sido, a tito povolali si na pomoc Vibillia, krále Hermundurův; ježto pak povstalcům i slezští Lugiové přispěli na pomoc, vypukl mezi oběma stranami krutý a po nějaký čas nerozhodný boj. Císař Claudius, jehož byl Vannius za pomoc požádal, zůstal věren vychytralé politice Tiberiově: zjevné podpory mu odepřel, ale ovšem ani nepřátelům jeho nepomáhal, nýbrž ponechal volnost rozeštvaným Germánům, aby se navzájem ničili. Tak se stalo, že země Vanniova a zvláště sídelní město jeho hrozným způsobem byly od Lugiův zpustošeny, a veškery poklady, které za třicetiletého panování nashromáždil, vydrancovány. Nešťastný král povolal sice na pomoc jezdecký kmen Jazygův, nicméně v bitvě byl poražen, ač sám statečně bojoval, a nalezl útočiště před pronásledujícím nepřítelem na podunajském loďstvu římském, kteréž mu bylo vstříc vyplulo. Vanniovi i družině jeho císař Claudius vykázal sídla v Pannonii (50 po Kr.). Vangio a Sido, kteří se potom o říši strýcovu rozdělili, vládli pod vrchním panstvím římským, které ochotně uznávali. Po brzké

---

[1]) Tac. Ann. II, 63: barbari utrumque comitati, ne quietas provincias immixti turbarent, Danuvium ultra inter flumina Marum et Cusum locantur, dato rege Vannio gentis Quadorum, a Ann. XII, 29: Per idem tempus (r. 50) Vannius Suebis a Druso Caesare impositus pellitur regno... Srovnáním těchto dvou míst nelze než dojíti k závěru, že regnum Vannianum, o němž zmínka jest též u Plinia (Hist. nat. IV, 12, § 80), jest totožno se státem suevským, t. j. že se vztahovalo na Markomany i Kvady. Tacitus říši Vanniovu ohraničuje na západě a na severu územím Hermundurův a Lugiův, Plinius pak na východě územím Bastarnův a Sarmatů (Jazygů), čili řekou Moravou. Z toho jest patrno, že Vannius přejal veškero bývalé panství Marobodovo a nezaložil tedy nijakou novou říši Kvadskou. Proto jest dle našeho mínění patrným omylem, mluví-li Bretholz v Dějinách Moravy (sv. 1, str. 13) o dvojí říši kvadské: starší pod panstvím Tudrovým, vrstevníkem Marobodovým, a vedle ní mladší, kterou prý založil Vannius a která teprve časem nabyla převahy nad starší říší. V pramenech ničeho o dvojí říši kvadské se nedovídáme. Teprve Ammianus Marcellinus (XXIX, 6) mluví k r. 373 o několika drobnějších říších kvadských, to však již v době, kdy Kvadové byli v patrném úpadku. Správněji posuzuje věc Palacký I, 61. Srov. též Mommsen, Röm. Gesch. V, 196.

smrti Vangiově nastoupil Italicus, bezpochyby jeho syn, jehož jméno vysvětluje se tím, že mládí své, jako kdysi Marobud, ztrávil v Římě a tam byl vychován. V boji, který se roku 69 strhl mezi Vespasianem a Vitelliem o císařskou korunu, oba svevští králové, Sido a Italicus, bojovali se svým vojskem po boku Vespasianově a v bitvě u Cremony pomohli mu k vítězství.

Jinak bylo za císaře Domitiana: ve válce jeho s mocným králem dackým Decebalem Markomani, Kvadové i sarmatští Jazygové odepřeli Římanům pomoci, a když Domitian proti nim vojensky se vypravil, utrpěl (r. 89) rozhodnou porážku, jejíž následky byly tak citelny, že císař nucen byl s Decebalem učiniti mír stejně potupný jako nevýhodný. Teprve druhý nástupce Domitianův, císař Trajan, smyl tuto pohanu římských zbraní; Decebalovu říši vyvrátil a podunajskou hranici proti Markomanům, Kvadům i jiným národům znovu opevnil.

Zatím Markomani a Kvadové rozdělili se na dvě říše samostatné: markomanskou v jižních Čechách, a kvadskou, která z původního dosti těsného ohraničení za neznámých okolností rozšířila se po levém břehu dunajském až k dolnímu Hronu.[1]) Oběma říším germanským nastalo pak vynikající účastenství ve velkém hnutí národů, jež letopiscové římští nazvali válkou markomanskou a které po šestnácte let (165—181) do základův otřásalo římskou říší.

O původu tohoto hnutí jen tolik jistého víme, že Markomani a jiní národové podél hranic podunajských usedlí, byvše zahnáni od barbarů ještě severnějších,[2]) ze svých sídel uprchli a hrozíce válkou žádali za přijetí na půdě římské. Ohromné

[1]) To vysvítá z předmluvy císaře Marka Aurelia ke druhé knize filosofických úvah *Εἰς ἑαυτὸν*, která jest psána „*ἐν Κουάδοις πρός τῷ Γρανουᾳ.*“

[2]) Jul. Capitolinus, Vita Marci 14: profecti itaque sunt paludati ambo imperatores (i. e. M. Aurelius et Lucius Verus) Victovalis et Marcomannis cuncta turbantibus: aliis etiam gentibus, quae, pulsae a superioribus barbaris, fugerant, nisi reciperentur, bellum inferentibus. Kdoby tito „superiores barbari“ byli, není dohody. Šafařík (Starož. slov. 1, 453) tvrdí, že to byli „Slované, jenž již v polovici 2ho století Gothy a Vandaly z krajin nadvislanských konečně přes Tatry vyháněti počali.“ K němu přidávají se ostatní slovanští badatelé a z německých vedle jiných také F. Dahn (Urgesch. d. germ. Völker 2, 171), ač výslovně jmenuje jen Gothy. Zcela neurčitě o věci vyslovuje se Mommsen (Röm. Gesch. V, 209) pravě: „Völkerschiebungen, die jenseit des römischen Horizonts liegen, sind die nächste Ursache des grossen Krieges gewesen.“

zástupy Germanův a jezdeckých Sarmatů[1]) převalily se přes Dunaj a porazivše v poříčí Mury velké vojsko římské se ztrátou 20.000 mužů, vnikly přes Karnské Alpy až k pevné Aquileji (167). Císař M. Aurelius odrazil tento vpád a donutil jmenovitě Kvady, že se pokořili a vůdce, kteří je proti Římanům vedli, popravili. Naproti tomu Markomani a s nimi spojení divocí Jazygové houževnatě odporovali římským legiím, z čehož Kvadové nabyli odvahy, že svrhli Furtia, krále jim od císaře M. Aurelia potvrzeného, a zvolivše si nového krále Ariogaesa, přispěli Markomanům na pomoc. M. Aurelius přemohl s velkým úsílím nejprve Markomany (172), pak Kvady (174), jejichž král Ariogaesus za vypsanou cenu 1000 dukátův zrádně mu byl vydán a do Alexandrie vypovězen, konečně (175) i sarmatské Jazygy. Aby pokořené národy na uzdě udržel, vnutil jim závazek, že nesmějí na míli cesty k Dunaji se přibližiti a v hornatém území Markomanův i Kvadů zřídil četné věže a tvrze, do kterých vložil na 20.000 mužů[2]) římského vojska jakožto posádky. Tyto posádky prý tak sužovaly oba národy, že pro časté výpady a pleny nebylo jim možno stáda pásti ani pole obdělávati,[3])

---

[1]) Dahn (Urgesch. l. c.) mylně pokládá je za Slovany. Byli to sarmatští Jazygové, kteří, jak již Šafařík dokázal, se Slovany neměli nic společného.

[2]) Dahn (l. c. str. 179) udává dokonce 40.000 m.

[3]) Toto udání letopiscovo (Cassius Dio, l. XXI. c. 15. násl.) zavdalo některým novějším badatelům podnět, rozhovořiti se o vysokém stupni vzdělání, jakého tehda germánští národové na naší půdě nabyli, oddavše se orbě a zřídivše si stálá sídla. Dahn (Urgesch. der germ. Völker II, str. 188) mluví o pravidelně zřízeném polním hospodářství v pevných domech a vesnicích. Docela jinak o věci soudí bystrý znalec germánského pravěku Vilém Arnold (Deutsche Urzeit, str. 206 násl.), který podobné názory odbývá posměšnými slovy: „Da (totiž u starých Germánů) ist alles gerade so wie auf unseren Dörfern: ausgebaute Häuser mit ausgetünchten und gemalten Wänden, Fachbau mit Mauer- und Riegelwerk, Ställe und Scheunen, eingezäunte Höfe und Gärten, Hühner und Gänse, entwickelte Viehzucht, aufgetheilter Boden, Ackerbau und Dreifelderwirtschaft, begränzte Staatsgebiete mit Privatrecht und politischer Verfassung.“ V dalším dovozuje Arnold (l. c. str. 226), že o přechodu k pravidelné orbě u Germánů nemůže býti řeči před pátým stoletím po Kr. Podobně soudí Králíček (Donauvölker Altgermaniens str. 38. Program něm. zem. realky v Brně, 1897): „der Ackerbau, welcher ein Volk an den Boden fesselt, war erst in den Anfängen; es gab noch kein Sondereigenthum an Grund und Boden; was nicht Wald war, war Gemeinweide, von welcher nur einzelne Stücke und nur vorübergehend zum Ackerbau benützt und dazu jedes Jahr neu vertheilt wurden. Es war das die Zeit der wilden Feldgras-

a kdežto římští vojínové ve tvrzích žili v nadbytku a oddávali se přepychu, bylo prý Germánům strádati nedostatkem potravy. V této tísni Kvadové odhodlali se opustiti svá sídla a přestěhovati se na severozápad, k příbuzným Semnonům. Ale císař zvěděv o tom, uzavřel silnice a zabránil jim vyjíti ze země. Kvadové měli býti nuceni k obdělávání polí a k dodávání potřebných zásob římským posádkám. Úmyslem císaře Marka Aurelia bylo zajisté, z území Markomanův i Kvadů zříditi časem římskou provincii. Náhlá smrt jeho (ve Vindoboně, 180) překazila provedení těchto záměrů. Syn a nástupce jeho Commodus učinil s nepřátely mír: Markomani a Kvadové zavázali se vydati všechny zajatce a odváděti roční dávky obilí i mužstvo k vojsku, za to však císař odvedl všechny posádky z tvrzí ležících po levém břehu dunajském; vydav tyto tvrze nepřátelům, Commodus vzdal se navždy myšlenky otcovy, proměniti území markomanské i kvadské v državu římskou. Toliko zákaz neosazovati pohraničného pruhu při Dunaji měl zůstati v platnosti.

Mír Commodův byl patrným důkazem, že moc římské říše klesala vždy hloub a hloub; neboť místo dosavadního vítězného postupu zbraň římská poprvé obmezila se na nejnutnější obranu. Kromě nadání však mír ten osvědčil se trvalým, a ještě za císaře Caracally dovídáme se, že oba tito národové germanští udržováni byli v poddanství římském (213). Příčinou toho byla vždy více slábnoucí moc Markomanův i Kvadův. Pozornost císařů brzo potom obrácena byla do dolního Podunají, kdež Gotové, odstěhovavše se od Baltského k Černému moři, činili prudké útoky na říši římskou, kdežto v horním Podunají nebezpečným stal se nový bojovný kmen Alamanův. Slavné kdysi jméno Markomanů zaniká během čtvrtého století, a pouze s Kvady

wirtschaft, ein Übergang von dem Hirtenleben zur geregelten Feldgras und der späteren römischen Dreifelderwirtschaft, d. i. dem eigentlichen Ackerbau.“ Že tento soud o Germanech až do pátého století po Kr. jest venkoncem správný, dokazuje aspoň v našich zemích ta okolnost, že ani Markomani ani Kvadové nezanechali za sebou ani jediného jména hory, řeky nebo osady německého původu; jak správně doložil Papáček (O předslovanské době v Čechách, 1892, str. 44). Týž ovšem vyvozuje z toho dalekosáhlý a po našem soudu chybný závěr, že Markomani a Kvadové vůbec Němci nebyli, nýbrž Slovany. Germanství obou národů nade všechnu pochybnost jest dovozeno z Tacita i jiných znalcův, a nedostatek německých místních jmen v Čechách a na Moravě dlužno přičísti výhradně na vrub nestálosti jejich sídel.

ještě několikkráte se setkáváme: tak zejména císař Konstantius II. podnikl r. 358 válečnou výpravu proti Kvadům, kteří byli tehda rozptýleni na několik drobnějších říší a proto také snadno byli pokořeni. Poslední obšírnou zprávu o Kvadech nalézáme u Ammiana Marcellina k r. 373. „Tehdáž, píše řečený letopisec, národ Kvadův byl pobouřen náhlými otřeseními, před nímž bylo nyní už málo obavy, který však (za císaře Marka Aurelia) kdysi býval nesmírně bojovný a mocný.“[1]) Císař Valentinian pobouřil Kvady tím, že dal staré tvrze na levém břehu dunajském, kdysi od Commoda vyklizené, obnovovati a posádky do nich vkládati. Když pak kvadský král Gabinius na toto bezpráví si stěžoval, byl od císařského místodržícího úkladně zavražděn (374). Kvadové se vzbouřili a ve spolku se Sarmaty vtrhli do území římského, loupíce a pleníce až k pevnému Sirmiu, které jen duchapřítomností svého velitele se uhájilo. Teprve rozhodným vítězstvím mladistvého Theodosia byli donuceni opět k ústupu. R. 375 císař Valentinian sám vypravil se do Podunají, aby hranice římské proti vpádům nepřátelským zabezpečil a vinníky potrestal. Vypraviv se za Dunaj, zpustošil území Kvadů, kteří uchýlili se na výšiny strmých hor. V Bregetiu[2]) přijal kvadské posly, kteří prosili za prominutí, omlouvajíce vzpouru svého národa bezprávným zakládáním tvrzí na jich území. Tato řeč rozhněvala císaře nejvyšší měrou: zasypal poselstvo výčitkami a náhle ustav v řeči, padl jakoby bleskem sražen, nejblíže stojícím do náručí a brzo potom zemřel (375). Zdali za jeho nezletilého syna Valentiniana II. byl učiněn mír s Kvady a spojenci jich Sarmaty, o tom zpráva se nezachovala.

Docela na sklonku čtvrtého století (398) dovídáme se, že jakási královna markomanská, jménem Fritigil byla obrácena, ku křesťanství a že svatý Ambrosius, k němuž byla vypravila poselstvo, ji napomenul, aby pohnula svého manžela k zachování míru. Tato snaha však asi minula se s účinkem, ježto z téhož

---

[1]) Amm. Marc. l. XXIX, c. 6: Dumhoc pulvere per Mauritaniam dux antedictus anhelat et Africam, Quadorum natio motu est excita repentino, parum nunc formidanda, sed immensum quantum antehac bellatrix et potens ...... principe serio, quem ante docuimus, Marco.

[2]) Nyn. Ostřihom, dle jiných Szöny nedal. Komárna. Srv. Dahn, Urgesch. der. germ. Völker, II, str. 384.

pramene se dočítáme, že Markomani i Kvadové účastnili se loupežných výprav do Thrakie, Makedonie i do Řecka.[1])

Naposledy uvádějí se Markomani a Kvadové jakožto pomocné vojsko hunského krále Attily na výpravě jeho do Gallie (r. 451).[2]) Od té doby ani jeden ani druhý národ v dějinách se nevyskytá. Pravdě nejpodobnější domněnkou jest, že se vystěhovali na západ, kdež spolu s jinými kmeny založili novou národnost bavorskou.

b) Sídla.

Abychom aspoň částečně zjistili sídla obou národů, pokusíme se především seřaditi zprávy o tom, které obsaženy jsou ve spolehlivých pramenech a srovnáním jich dospěti ke konečnému úsudku.

Caesar (Bell. gall. 1, 51) jmenuje Markomany poprvé mezi národy Ariovistovými. Tehda se usadili někde při horním a středním Mohaně, a tam je zastihl Drusus (r. 9 př. Kr., nedlouho před svou smrtí).[3]) Odtud dle hodnověrné zprávy Velleja Patercula Marobod uvedl Markomany r. 8 př. Kr. dále dovnitř do krajiny kolem dokola obklopené lesem Hercynským.[4]) Aby nebylo pochybnosti, která krajina to byla, praví, že jméno oné krajiny jest Boiohaemum,[5]) a ohraničuje království Marobodovo po levé ruce a v čele (na západě a severu) Germanií, po pravé ruce (na východě či lépe jihovýchodě?) Pannonií a ze zadu (na jihu) Norikem.[6]) Z posledního určení vysvítá patrně,

---

[1]) Paulinus Vita S. Ambrosii, cap. 36.

[2]) Historiae miscellae l. XV, Muratori I, 97.

[3]) Ann. Florus 4, 12: Drusus primos domuit Usipetes inde Tencteros percurrit et Cattos. Nam Marcomannorum spoliis insignibus quendam editum tumulum in trophaei modum excoluit.

[4]) Hist. Rom. II, 108: Nihil erat jam in Germania, quod vinci posset, praeter gentem Marcomanorum; quae Maroboduo duce, excita sedibus suis atque in inferiora refugiens incinctos Hercyniae silvae campos incolebat.

[5]) Tamtéž II, 109: Boiohaemum (id regioni, quam incolebat Maroboduus, nomen est).

[6]) Tamtéž II, 109: Eratque etiam eo timendus (scil. Maroboduus) quod cum Germaniam ad laevam et in fronte; Pannoniam ad dextram; a tergo sedium suarum haberet Noricos, tamquam in omnes semper venturus, ab omnibus timebatur. — O hodnověrnosti Velleja Patercula není pochybnosti: účastnilť se za velení Tiberiova válek v Pannonii i v Germanii a historii svou psal r. 30 po Kr.

že říše Marobodova prostírala se nejen v jižních Čechách, nýbrž i v nynějších Horních a Dolních Rakousích, jinak by nebyla mohla hraničiti s Norikem a Pannonií.

Vrstevník Vellejův Strabo souhlasně s ním udává sídlo Markomanův a Kvadův (o těchto jest to první zmínka vůbec) uvnitř lesa Hercynského, pravě: „Tam jest les Hercynský a Suevští národové, kteří bydlí uvnitř lesa, rovněž i národ Koldulův (t. j. Kvadův); v těch končinách jest Buiaimon, královské sídlo Marobodovo, do kteréžto krajiny přestěhoval onen mnohé jiné kmeny i své rodáky Markomany.“[1])

Tacitus, který psal koncem prvního století, v Germanii, cap. 28. vypravuje, odvolávaje se na Caesara, že v Čechách dříve sídleli Bojové a dodává, že oné krajině zůstalo jméno „Boihaemum“, ač změnila své obyvatelstvo.[2]) Potom vypočítávaje suevské národy klade Hermundury na levý břeh horního Dunaje, za ně (na východ) Naristy (čili Vanisty dle čtení Müllenhoffova, které přijal ve svém vydání Germanie též Schweizer-Sidler) a potom Markomany a Kvady. Markomani, národ slavný a mocný, zaujali sídla, ze kterých vypudili Boje.[3])

Přes tuto poměrnou jasnost zpráv nastal v nejnovější době hlavně v názorech o dějinách kvadských pravý chaos, z něhož málem novější dějepisci neznají spasného východu. Příčinou zmatku toho jest, jak se pokusíme dokázati, nesprávný výklad jediného místa v Tacitových Annalech (II, cap. 63), které zní: (Catualda) pulsus hand multo post Hermundurorum opibus et Vibillio duce, receptusque Forum Julium, Narbonnensis Galliae

---

1) Strabo VII, p. 290: *Ἐνταῦθα δ' ἐστὶ ὁ Ἑρχύνιὸς δρυμὸς καὶ τὰ τῶν Σουήυων ἔθνη τὰ μὲν οἰκοῦντα ἔντος τοῖ δρυμοῦ, καθάπες τὰ τῶν Κολδούλων ἐν οἷς ἐστὶ τὸ Βουίαιμον, τὸ τοῦ Μαροβόδου βασίλειον, εἰς ὃν ἐκεῖνος τόπον ἄλλους τε μεταμνέστησε πλείους καὶ δὴ καὶ τοὺς ὁμεθνεῖς ἑαυτῷ Μαρκομάνους.*

2) Manet adhuc Boihaemi nomen significatque loci veterem memoriam quamvis mutatis cultoribus.

3) Germ. cap. 41: Propior, ut, quomodo paulo ante Rhenum, sic nunc Danuvium sequar, Hermundurorum civitas, fida Romanis ..... In Hermunduris Albis oritur, flumen inclitum et notum olim; nunc tantum auditur. Juxta Hermunduros Naristi, ac deinde Marcomani et Quadi agunt. Praecipua Marcomanorum gloria viresque atque ipsa etiam sedes pulsis olim Boiis virtute parta. Nec Naristi Quadive degenerant. — Že Tacitus klade pramenisko Labe do území Hermundurův, jest patrný omyl: měl asi na zřeteli Ohři nebo ještě pravděpodobněji Sálu, jak dokazuje Kirchhoff ve spise „Thüringen doch Hermundurenland“ (1882). Dle něho jsou Hermunduři předkové Durynkův.

coloniam, mittitur. barbari utrumque comitati ne quietas provincias immixti turbarent, D a n u v i u m u l t r a i n t e r f l u m i n a M a r u m e t C u s u m l o c a n t u r, d a t o r e g e V a n n i o g e n t i s Q u a d o r u m.

Základní omyl nesprávného výkladu, jehož se kromě jiných také Šafařík[1]) i Zeuss[2]) dopustili, jest mínění, jakoby Drusus, vůdce římský, usadiv družinu Marobodovu i Katvaldovu mezi Moravou a (neznámou řekou) Cusem, byl tím dal základ k nové jakési říši suevské; kdežto správný výklad onoho místa jediné možný jest tento: Drusus vykázal družině obou svržených králů (Maroboda a Katvaldy) sídla mezi Moravou a Cusem, za krále jim ustanovil Vannia a tento, maje k ruce výkvět vojska markomanského, zmocnil se pak panství nad oběma suevskými národy, Markomany i Kvady, ano později, za souhlasu Římanův, i nad Hermundury. V této rozšířené říši suevské („regnum Vannianum" u Plinia 4, 12, § 80, 81) panoval po třicet let.

Výklad, že mezi Moravou a Cusem povstala nová říše suevská, a to jak většina badatelů rozhodla, ř í š e k v a d s k á, již proto není správný, ježto většina družiny Marobodovy i Katvaldovy příslušela ku kmeni markomanskému, a jest vůbec významu příliš podřízeného, než aby z ní mohla vzniknouti rozsáhlá říše, kterou Tacitus od západu ohraničuje národem Hermundurův, na severu národem Langobardův, Plinius pak na východě řekou Moravou. Dějezpytci, kteří z oné nepatrné družiny si vyvinuli novou říši kvadskou, octli se pak v nových nesnázích, kam zařaditi řeku C u s u s, dosud a nikdy potom již v pramenech nejmenovanou. Poněvadž dějiště Kvadů, čím dále je od 1. až do 4. století po Kr. stopujeme, tím více se posunuje na východ, museli ovšem tuto hranici položiti od Moravy na východ a tak jedni prohlásili Cusus Váhem, druzí Hronem, třetí Ipolou, ano jeden z badatelův uchýlil se až ke Kysuci. Nepovážili totiž, že řeka tato, ať už na východ či na západ od Moravy, má důležitost příliš nepatrnou, ježto Tacitus nemínil jí ohraničiti říši suevskou, o které později (Ann. XII, 29) mluví, nýbrž určiti pouze sídla oné družiny.

Tím však zmatek ještě nebyl dovršen. Ptolemaeus (II, cap. 10) mluvě o národech za Dunajem umístil mezi Manhart-

[1]) Starož. I, 462, pozn. 95.

[2]) Die Deutschen u. ihre Nachbarstämme, s. 118.

ským lesem a Dunajem „veliký národ" Baimův. Alexandrinský učenec, který zprávy o těchto krajinách čerpal hlavně z Marina Tyrského, neměl ani příliš jasného ponětí o prostoře jmenované, sice by byl musil uznati, že nestačí pro veliký národ. Ale Zeuss (n. u. m.) z obavy snad, aby Baimové nebyli prohlášeni za kmen jiného původu nežli germanského, pomohl si smělou hypothesou, že Baimové Ptolemaeovi byli potomci oné družiny Katvaldovy a Marobodovy a ihned je stotožňuje s Tacitovou suevskou říší (Ann. 12, 29) „dives regnum, quod Vannius triginta per annos praedationibus et vectigalibus auxerat". Připouštíme, že výklad o Baimech Ptolemaeových jest velmi nesnadný, ne-li nemožný, ale stotožňovati je s říší Vanniovou, který předce vládl nade všemi Markomany i Kvady, jest omyl patrný na první pohled. Říše Vanniova již proto nekryla se s národem Baimů, ježto se rozkládala mezi řekou Moravou a pohořím Šumavským a nikoliv mezi Manhartským lesem a Dunajem.[1])

Podivno, že k mínění Zeussovu, které samo o sobě si odporuje, přidala se většina německých historiků. Tak nehledě k jiným, F. Dahn[2]) tvrdí, že římská politika utvořila mezi Moravou a Cusem (jejž vykládá buď Váhem neb Hronem) malý odvislý stát, v jehož čele postaven byl pode jménem královským Kvad Vannius". Ale zapomněl dodati, jak se z tohoto „malého a odvislého státu" mohlo vyvinouti ono „dives regnum", k jehož vyvrácení bylo třeba Vangiovi a Sidovi spojiti se s Vibilliem, králem hermundurským, a nad to ještě povolati na pomoc nesčetné zástupy Lugiův.

Sveden výklady Zeussovými ještě do hustší sítě omylův a odporujících si názorů zaplétá se Müllenhoff, badatel jinak střízlivý a opatrný[3].) Také on stotožňuje družinu Marobodovu a Katvaldovu s Vanniovou říší suevskou, ale dodává, že potomci oné družiny splynuli později s Kvady, řeku Cusus pak nevykládá ani Váhem (pro který má jiné vysvětlení, jak ukážeme), ani Hronem, který byl starým znám pode jménem *Γρανούας*, jak z Marca Aurelia se dovídáme, a tudy musí sáhnouti až k Ipole:

---

[1]) Z téže příčiny však, totiž z položení zeměpisného, nelze připustiti výklad našich badatelů, jakoby Baimové byli předky nyn. Čechův. O této otázce hodláme jindy obšírněji pojednati.

[2]) Urgeschichte der germ. u. roman. Völker, II, str. 102.

[3]) Deutsche A. K. II, v Dodatcích, str. 322. násl.

tak velkého tedy prostranství — od Moravy až k Ipole — bylo mladšímu Drusovi potřebí, aby mohl vykázati sídla nepatrné družině markomanské!

Ohraničivše takto říši kvadskou na východě buďsi Váhem, či Hronem nebo dokonce Ipolou, učenci němečtí — a to jest okolnost nejzávažnější — dostali se v přímý odpor se zprávou Pliniovou[1]) (Historia naturalis, 4, 12, § 80.), který říši Vanniově klade na východě přesnou hranici, totiž řeku Moravu nebo řeku Durii. Tuto řeku Durii však prý dle Müllenhoffa Plinius uvedl teprve, když mu napadlo (sic!), že také na druhé straně Moravy byla již v 1. stol. po Kr. říše suevská, sáhl tedy bez rozmýšlení k nejbližší pobočce Dunaje od Moravy na východ, a tedy nemůže Duria nic jiného znamenati nežli Váh. Tedy poněvadž badatelé našich dob si umínili, že říše suevská již v prvním stol. po Kr. prostírala se na východ řeky Moravy, proto i Plinius musel se k tomuto názoru přidati a proto řeka Duria musí se vykládati na nynější Váh. A přece hned v poznámce dokazuje, že nelze jméno Duria ani od gallských Kotinů odvoditi ani vysvětliti překladem ze staré němčiny. Nebylo by snad přirozenější Durii vysvětliti řekou Dyjí? Nehledíme tu ani k bližší příbuznosti hláskové, nýbrž spíše k té okolnosti, že Plinius mohl si snadno Moravu s hlavní její pobočkou zaměniti.

Po násilném výkladě Müllenhoffově Duria-Váh a se zřetelem na to, že Hron již u starých své jméno (*Γρανούας*), měl, nezbylo nežli Cusus vyložiti na Ipolu. Ale jak mohly zároveň Váh a Ipola býti hranicí říše suevské? Tento nesrovnatelný odpor Müllenhoffovi ovšem neušel a vysvětluje jej tím způsobem, že Plinius měl na zřeteli s t a r š í hranice nežli Tacitus, t. j. před usazením družiny Marobodovy a Katvaldovy. Nová nepravda, neboť Plinius jmenuje výslovně regnum Vannianum.

Tvrzení, že říše kvadská na východě byla ohraničena již v prvním století po Kr. Ipolou, Müllenhoff snaží se dovoditi též z Ptolemaea. Týž (2, 11, 26)[2]) praví, že Kvadové sídleli pod

[1]) Superiora autem inter Danuvium et Hercynium saltum usque ad Pannonica hiberna Carnunti, Germanorumque ibi confinium, campos et plana Jazyges Sarmatae, montes vero et saltus pulsi ab his Daci ad Pathisum amnem, a Maro, sive is Duria est, a Suebis regnoque Vanniano dirimens eos, adversa Bastarnae tenent aliique inde Germani. Interpunkce zde přijatá jest dle návrhu Müllenhoffova (D. A. II, str. 322)

[2]) Viz dole uvedený citát.

Orkynským lesem, pod nimi že byly železné doly a les Manhartský, pod ním velký národ Baimův atd. *Ορκύνιος δρυμός* jest Českomoravská vrchovina, *Λοῦνα ὕλη* les Manhartský, v tom se s Müllenhoffem i ostatní badatelé shodují; ale tento tvrdí zcela libovolně, že tato dvě pohoří jsou hranicemi Kvadů na západě a jihozápadě, kdežto *τὰ σιδηρορυχεῖα*, ač u Ptolemaea položena před *Λοῦνα ὕλη*, dlužno prý přeložiti na východ, do uherského Rudohoří, o čemž si vyžádal odborný posudek geologa Ed. Suessa, znějící v ten rozum, že větší železné doly mohly tehda býti jen v oněch končinách. Jakoby na Moravě nebylo dosti železa! Považíme-li, že *ὑπὸ* u Ptolemaea v této souvislosti značí směr jihovýchodní, a v tom směru že vypočítává za sebou: vrchovinu Českomoravskou, pak železné doly a pak teprve Manhartský les, nemůžeme na tento libovolný výklad Müllenhoffův a Suessův přistoupiti. Je-li dovoleno ona určení hranic přestavovati, pak by bylo mnohem více na snadě říci: na západě Kvadů byla Českomoravská vrchovina, na jihozápadě Manhartský les a železné doly na severu, kde, jak Tacitus (Germ. cap. 43.) výslovně praví, za zády Kvadů seděli Kotinové, kteří jim konali otrocké služby, dolujíce na železo. Pravěké slévárny na železo, nalezené drem. Wanklem[1]) u Rudice a Kniesem[2]) u Kunštátu, pak železářská dílna v předsini Býčí skály tomuto mínění zřejmě nasvědčují.[3]) Námitka Müllenhoffova, že Kotinové také Sarmatům (zároveň s Osy) byli poplatni, nemá žádné podstaty; stačí tu uvésti si na paměť, že Plinius klade Sarmaty na západ až k řece Moravě, a tudy jest zbytečno, sídla Kotinů dále na východ posunovati. Tím jest také poloha železáren Ptolemaeových přesně stanovena: nikoliv v uherském Rudohoří, nýbrž v severozápadní Moravě.

Popatřme však, jakým spůsobem Müllenhoff dále sleduje Ptolemaea. Za Kvady či lépe pod Manhartským lesem (*Λοῦνα ὕγη*) sedí *μέγα ἔδνος οἱ Βαῖμοι μέχσι τοῦ Δανουβίου*. Poněvadž prý

[1]) Praehistorische Eisenschmelz- und Schmiedestätten in Mähren. Víděň 1878.

[2]) Český lid III, str. 549.

[3]) Svědčí pro ně též Píč v Památkách arch. a místop. XV. svazek, str. 208, 760, netoliko z té okolnosti, že v těch končinách jest hojnost železné rudy, nýbrž i z nálezů archaeologických, které jeví patrně znaky kultury keltické. Jiní archaeologové však (Červinka, Děj. Moravy a praehist. archaeologie, 1897) mínění tomu se opírají.

Ptolemaeus učinil Manhartský les jižní hranicí Kvadů, nezbývá než velký národ Baimů položiti k Moravě anebo od této řeky až k Ipole. Müllenhoff na tomto místě opakuje po Zeussovi mylné tvrzení, že tito Baimové jsou potomci Vanniových Suevův, usazených mezi Marem a Cusem. Toto mínění netřeba nám podruhé vyvraceti. Za Baimy stále podél Dunaje, tedy někde od Ipoly, seděli — dle opraveného čtení Müllenhoffova — Rakatriové, kdežto Rakaty klade západně od Baimů pod les Manhartský. Avšak jaký odpor! Dle zpráv Ptolemaeových, který byl od Marina Tyrského velmi dobře zpraven, území od Moravy až k Ipole zaujímal pannonský kmen Rakatriův, a přece právě tam dle rovněž hodnověrné zprávy Pliniovy, jak Müllenhoff sám dovozuje, dlužno klásti rozhraní mezi Germany a Sarmaty. Způsob, kterým tuto nesnáz proslavený badatel odstraňuje, nás přímo zaráží: „odpor, ve kterém se tu Ptolemaeus ocitá s udáním Pliniovým, nelze prý bráti tak vážně“. A přece Müllenhoff všude jinde zastává se mínění, že zprávám římských spisovatelů dlužno dávati přednost před řeckými. Tak se octl tento učenec se všemi svými vývody vzhledem k poloze říše kvadské ve slepé uličce, ze které si neví ani rady ani pomoci.[1])

Neshody v názorech Müllenhoffových dobře postřehl Králíček[2]) a proto hledí udání Tacitovo i Pliniovo uvésti ve shodu tím, že Cusus vysvětluje Kysucou, Durii pak Turcem. Jsou to nepatrné říčky, z nichž jedna z levého, druhá z pravého břehu do horního Váhu se vlévají, a o kterých ani Tacitus ani Plinius, hledíme-li k povšechným vědomostem jejich o těchto končinách, zajisté neměli ani potuchy. Již z této příčiny pravděnepodobnost této hypothesy jest na snadě, nehledě ani k tomu, že spisovatel dopustil se tu téhož nedopatření, jako většina jeho předchůdců, stotožňuje totiž družinu Marobodovu a Katvaldovu s potomním suevským státem Vanniovým.

Co jest tedy Cusus? Nesnadno jest na tuto otázku přímo odpověděti; ale máme-li se vysloviti pro pravděpodobnost některé

---

[1]) Müllenhoff sám s touto částí svého díla nebyl prý spokojen a vyjádřil se k Schererovi ústně, že resultáty svého pojednání v podstatné části odvolal. Který to bod by byl, není určitě známo; ale hádá se pravděpodobně na tento passus. Viz dodatky k Müllenh. Alterthumsk. II, str. 336.

[2]) Die Donauvölker Altgermaniens. Program něm. zem. realky v Brně, 1897.

domněnky, vyznáme, že se nám nejvíce zamlouvá rozřešení Mommsenovo,[1]) že jest to pobočka západně Moravy do Dunaje vtékající, nejspíše Gusen, v horních Rakousích, východně Lince. Tímto rozřešením rázem odpadnou všechny záhady: Morava, jmenovaná Pliniem, zůstane pro první století po Kr. hranicí říše markomansko-kvadské na východě, a také ostatními národy, určenými Ptolemaeem a Tacitem při Dunaji i severně odtud, netřeba sem a tam smýkati: zbude dosti místa pro Rakaty jižně Kvadů, Kotiny severně a Sarmaty i Bastarny východně od nich. Námitku, že v těch stranách, od Moravy k Linci, byl limes a že by byli odtud barbaři mohli znepokojovati provincii římskou, rovněž nelze připustiti. Drusovi stačilo, že družinu onu usadil na druhou stranu Dunaje, a nikoliv uvnitř říše římské, kdež vykázal sídlo oběma jejím panovníkům, Marobodovi v Ravenně, Katvaldovi ve Forum Julii. Vysvítá to zřejmě ze stilisace obvyklé u Tacita, libujícího si v antithesích: barbari..., ne quietas provincias immixti turbarent, Danuvium ultra... locantur. Ostatně na tom, kde družina ona byla usazena, ani tolik nezáleží; běží o to, aby nebyla stotožňována s říší Vanniovou a pletena s potomní říší kvadskou.

Koncem druhého století, v čas války markomanské, Kvadové dosáhli vrcholu své moci, jak dosvědčuje letopisec římský Ammianus Marcellinus,[2]) a tu ovšem snadno lze vysvětliti, že rozšířili hranice své říše až po řeku Hron, aspoň pokud dolního toku jeho se týče.[3]) Rozšíření to mohlo se státi jen proti sarmatským Jazygům, s kterými nicméně tehdáž i potom často se spolčovali zvláště ku vpádům za Dunaj na římskou půdu.

Tomuto výkladu zřejmě nasvědčují slova Klaudia Ptolemaea, posledního starobylého svědka, jehož míníme uvésti. Praví: Na druhé straně Sudetských hor (sídlí) Teuriochaimai. Pod těmito horami, Varistoi. Potom Gabretský les .... a pod Gabretským lesem Markomanoi. Pod Orkynským lesem Kvadoi. Pod nimi železné doly a les Luna. Pod ním velký národ, Baimoi, až po

---

[1]) Röm. Gesch. V, str. 196.

[2]) Viz nahoře citovaný výrok jeho k r. 373.

[3]) To dosvědčuje nahoře citované místo z předmluvy filosofického spisu Marka Aurelia „*Είς ἑαυτὸν*“, psané „*ἐν Κουάδοις πρὸς τῷ Γρανούᾳ*“.

Dunaj.[1]) Sudetskými horami, dle mínění obecně přijatého, dlužno pokládati Smrčiny a snad ještě západní část Krušných hor; Gabretský les nemůže značiti nic jiného, nežli Český les a Šumavu, les Luna pak Manhartský les, což dotvrzuje se i etymologickým výkladem toho slova. Ptolemaeus tu vypočítává po řadě národy za sebou bydlící, ale nikoli, jak Zeuss a po něm většina badatelů za pravdu přijali, směrem východním, nýbrž jihovýchodním — od Smrčin k Manhartskému lesu a k Dunaji.

Z tohoto zeměpisného určení Ptolemaeova jde pak zcela určitě na jevo, nejen že — a na tuto okolnost poukázali již Píč[2]) a Sedláček[3]) — ani Markomané celých Čech neosadili, nýbrž že ani Kvadové po celé Moravě a dokonce v Slovensku se nerozprostřeli. Vykládáme-li správně ono místo Ptolemaeovo, můžeme sídla Markomanů položiti jen do jižních[4]) Čech, podél Českého lesa a Šumavy a zajisté i do Horních a Dolních Rakous až po Dunaj, sídla Kvadův pak do jihozápadní Moravy, od řeky Moravy na jihozápad přes Dyji až k Manhartskému lesu, odkudž později podél Dunaje rozšířili se až k ústí Hronu.

Zbývalo by ještě přirovnati výsledek těchto úvah, založených na souvěkých aneb aspoň na hodnověrných pramenech, k výsledkům dosavadního zkoumání archaeologického. V tomto oboru vyšly u nás zvláště za posledního desítiletí četné a velmi cenné práce,[5]) a positivní úsudky, které lze z nich čerpati,

---

[1]) *ὑπὲρ τὰ Σούδετα ὄρη, Τευριοχαῖμαι. ὑπὸ δὲ τὰ ὄρη, Οὐάριστοι. εἶτα, ἡ Γάβρητα ὕλη . . . ὑπὸ δὲ τὴν Γαβρητα νὕλην, Μαρχομανοὶ. ὑπὸ δέ τὸν Ὀρκύνιον δρυμὸν, Κουάδοι. ὑφ' οὓς, τὰ σιδηρορυχεῖα καὶ ἡ Λοῦνα ὕλη. ὑφ' ἣν μέγα ἔθνος, οἱ Βαῖμοι, μέχρι τοῦ Δανουβίου.*

[2]) Památky arch. a místop. XV, l. c.

[3]) Kl. Ptolemaea zprávy o Čechách. Program gymn. Tábor. 1880.

[4]) Nikoli však, jak Píč a Sedláček se domnívají, do severozápadních.

[5]) Jsou to především: Dr. L. Niederle, Lidstvo v době předhistorické, 2 díly, 1893. Týž, O původu Slovanstva, 1896. — Dr. L. Píč, Bojové, Markomani a Češi dle svědectví histor. a archaeol. v Pam. arch. 1890—1892 (sv. XV) a téhož Archaeologický výzkum Čech, 1893. — L. Šnajdr, Počátkové předhist. místopisu země České (1891). — Sloupský: Kdy osadili Slované západní krajiny? (Program gymn. Kroměříž. 1896.) — I. L. Červinka: Dějiny Moravy a praehistorická archaeologie, 1897.

z velké části shodují se s touto úvahou: tak na př. ani v sev. Čechách ani ve vých. a sev. vých. Moravě nebyly dosud nalezeny žárové mohyly, které jsou poznatkem kultury suevské, což tedy svědčí o správnosti našeho mínění, že ani Markomani ani Kvadové v těch končinách nesídleli; za to se tamtéž vykopaly četné stopy kultury keltické. Nicméně nepokládáme nálezy vědy archaeologické ještě za úplně ustálené a proto nechceme o hlavní větě, které se naši archaeologové zastávají, že totiž také slovanské obyvatelstvo lze u nás až do prvního století po Kr. stopovati, prozatím rozhodovati, ač uznáváme, že důvody pro toto mínění pronesené jsou velmi vážné.

O právu autorském dle zákona z 26. prosince 1895 č. 197. ř. z.

Sepsal JUDr. Karel Vácslav Adámek.

I.

Mezi obory právní, jež teprve v novějších dobách docházejí podrobnější úpravy zákonné, náleží právo původcovské čili autorské.[1])

Ochrana práva původcovského se vyvinula postupně z ochrany, jež byla nakladatelům propůjčována jako živnostenská výsada proti patisku. Již na sklonku XVIII. století se jevily další snahy po účinnějším a větším zabezpečení práva původcova, zejména zákazem nedovoleného provozování

[1]) Chtěje vyhověti přání, jež mi bylo mnohými přáteli projeveno, abych vylíčil soustavně ráz i obsah reformy práva původcovského čili autorského, jež zákonem ze dne 26. prosince 1895 č. 197. ř. z. byla provedena, sepsal jsem toto pojednání, v němž jsem hleděl vylíčiti nynější zákonnou úpravu práva původcovského se zřetelem k jejímu vzniku. Neobmezil jsem se tedy pouze na zákon ze dne 26. prosince 1895 č. 197. ř. z., nýbrž přihlížel jsem též k ostatním ustanovením, jež v oboru tomto v zemích našich platí, a k celé přípravné činnosti, jež zejména vydání zákona ze 26. prosince 1895 č. 197 ř. z. předcházela, zvláště k vládní osnově a jejím motivům, k zprávám a stenografickým protokolům poslanecké i panské sněmovny rady říšské. Poněvadž toto pojednání jest psáno se stanoviska praktické potřeby, a poněvadž při jiné příležitosti hodlám se zřetelem k odborné literatuře psáti o jednotlivých zvláště zajímavých a spletitých otázkách tohoto oboru zevrubněji, vypustil jsem zde veškery doklady příslušné literatury.

děl divadelních a j. Více již počal vystupovati v popředí zřetel na zájmy autorů samých. Od formy privilegijní se přechází k povšechnější úpravě těchto poměrů. Výsledky vědeckého bádání a zkušenosti praxe právnické mají patrný vliv na tyto práce zákonodárné, arci v různých zemích různě působíce, jak toho i vývoj zákonodárství v zemích našich poskytuje některé doklady, srovnávají-li se zásady a ustanovení cís. patentu z 19. října 1846, č. 992 s. z. s. se zákonem z 26. prosince 1895, č. 197 ř. z.

Patent z 19. října 1846 byl zajisté v tehdejší době dílem významným, jež dosti dobře tehdejším poměrům a názorům vyhovovalo. V značném rozvoji literární a umělecké tvorby v posledním padesátiletí i v značném zdokonalení reprodukčních method a pomůcek tkví jedna z hlavních příčin, proč ustanovení patentu změněným poměrům nepostačovala a postačiti nemohla.

V jiných zemích byla činnost zákonodárná v tomto oboru čilejší (na př. v Německu zákony z r. 1870 a 1876, v Uhrách zákon z r. 1884 a j.). Důležitou jest Bernská úmluva ze dne 9. září 1886 na ochranu literárních a uměleckých děl a j. V Rakousku platil stále cís. patent z 19. října 1846, č. 992 s. z. s., jímž byla některá ustanovení občanského zákona z 1. června 1811, č. 946 s. z. s. o smlouvě nakladatelské dotčena nebo (viz § 1169) zrušena. Ministerským nařízením ze dne 3. září 1855, č. 154 ř. z., byl patent z 19. října 1846, č. 992 s. z. s., vyhlášen pro Halič.

Patent z 19. října 1846 pozbyl platnosti nejprve v zemích uherských. V královstvích a zemích v říšské radě zastoupených platil dále, ač i tu některá ustanovení jeho byla pozměněna trestním zákonem ze 27. května 1852, č. 117 ř. z. a j.

Zákonem z 24. prosince 1867, č. 4 ř. z. pro r. 1868, jímž bylo ministerstvo království a zemí v říšské radě zastoupených zmocněno, aby ujednalo s ministerstvem zemí uherských, celní a obchodní svazek bylo v čl. XIX., jenž pak znova byl přejat jako čl. XIX. do zákona z 27. června 1878, č. 62 ř. z., stanoveno, že bude ujednána a uzákoněna vzájemná ochrana duševního a artistického vlastnictví v obou polovicích říše. Pokud se království a zemí v říšské radě zastoupených týče, bylo zákonodárství o ochraně duševního majetku přiděleno

zákonem z 21. prosince 1867, č. 141 ř. z. (§ 11 h.) v obor působnosti říšské rady.

Uskutečnění článku XIX. vadilo, že nebylo v zemích uherských dostatečného zákonného podkladu pro ochranu domácích autorů děl literárních a uměleckých, jakož i právních nástupců těchto autorů. Po známých událostech pozbyla v Uhrách platnosti i ustanovení občanského zákona i patentu z 19. října 1846. Ochrana práv původců se zakládala v usnesení judexkuriální konference, jež v čl. 23. stanovila, že i duševní plody tvoří vlastnictví zákonem chráněné. Konečně bylo upraveno právo původcovské teprv podrobněji XVI. článkem uherského zákona z r. 1884, jenž platí od 1. července 1884. Po jeho vydání bylo vyjednáváno o provedení XIX. čl. zákona z 27. června 1878, č. 62 ř. z. Přípisem z 25. ledna 1886 podalo ministerstvo v 16. schůzi poslanecké sněmovny říšské rady 28. ledna 1886 osnovu zákona o úpravě poměrů práva původcovského mezi oběma polovicemi říše.[1]) Dne 22. června 1886 byla osnova tato v 90. schůzi poslaneckou sněmovnou v 2. i 3. čtení přijata a po souhlasném snesení panské sněmovny v 17. schůzi dne 23. června 1886 učiněném sankcionována a jako zákon z 16. února 1887, č. 14 ř. z., prohlášena.[2]) Ujednání, k němuž ministerstvo bylo tímto zákonem zmocněno, stalo se s ministerstvem uherským 10. května 1887, i nabylo platnosti dnem 1. července 1887 (viz vyhlášku minister. předsedy z 19. června 1887, č. 76 ř. z.). Odstavec 3. článku II. zákona z 16. února 1887, č. 14 ř. z. (o rejstříku autorském) byl proveden nařízením ministerstev obchodu a spravedlnosti z 13. srpna 1887, č. 102 ř. z.

Již ve zprávě své, kterou podal o osnově z 25. ledna 1886, poukázal justiční výbor sněmovny poslanecké, že jest přiměřená reforma patentu z 19. října 1846, č. 992 s. z. s. nezbytně nutnou i doporučoval, aby byly přijaty zásady zákona uherského z r.

---

[1]) Příloha 72. stenografických protokolů poslanecké sněmovny X. zasedání říšské rady.

[2]) Stenografické protokoly poslanecké sněmovny X. zasedání str. 453, 796, 3407, 3408, 3416, 4321, panské sněmovny 216, 226, 228, 350; Zpráva výboru v 180. příloze protokolů poslanecké sněmovny a 95. příloze protokolů panské sněmovny.

1884, jenž byl nápodoben dle německého zákona z r. 1870, „neboť vzhledem ke stykům Rakousko-Uherska s Německem a ke státoprávnímu svazku mezi královstvími a zeměmi v říšské radě zastoupenými a zeměmi uherskými jest v zájmu usnadnění mezinárodního obchodu, aby pro otázky autorského práva byla mezi těmito státy zjednána jednotná materielní zákonná basis". Dne 22. června 1886 vyzvala poslanecká sněmovna říšské rady resolucí vládu, by tato provedla přiměřenou reformu zákona z 19. října 1846, č. 992 s. z. s., i aby předlohu co nejdříve k ústavnímu projednání podala.[1])

Při práci té byl uvážen vývoj činnosti literární i umělecké a změny i rozvoj postupů reprodukčních, jež od vydání patentu z r. 1846. se udály, jakož i stav zákonodárství zvláště v zemích sousedních; nicméně se nevzdala osnova některých zásad, jež byly provedeny patentem z 19. října 1846, ač ovšem bylo také přihlíženo i k praktickým zkušenostem za platnosti tohoto patentu nabytým a k výsledkům bádání vědeckého a přáním interessentů a ke zkušenostem praxe německé a uherské i k tamním zákonům.

Přípisem z 30. června 1892 podalo ministerstvo v 25. schůzi sněmovny panské dne 20. července 1892 osnovu[2]) zákona na ochranu práva autorského, jež v téže schůzi byla přidělena spojené juridické a politické kommissi[3]) sněmovny panské. Návrh[4]) kommisse této, jenž se lišil podstatně v některých směrech od osnovy vládní, byl přijat[5]) panskou sněmovnou v 40. schůzi dne 6. března 1894 s jedinou změnou v § 35. učiněnou. Přípisem praesidia z 6. března 1894 bylo usnesení toto oznámeno[6]) poslanecké sněmovně, jež v 261. schůzi 9. března 1894 přidělila[7]) osnovu výboru justičnímu a v 262. schůzi 12. března 1894; poněvadž by byl výbor justiční pro četné jiné úkoly nebyl mohl rychle osnovu vyříditi a zprávu o ní podati, byla přidělena záležitost tato

[1]) Stenografické protokoly poslanecké sněmovny X. zasedání str. 3408.

[2]) Příloha 142. stenogr. protokolů panské sněmovny XI. zasedání.

[3]) Stenogr. protokoly panské sněmovny XI. zasedání str. 283 a 285.

[4]) Příloha 271. protokolů panské sněmovny, příloha 1327. protokolů poslanecké sněmovny XI. zasedání.

[5]) Stenogr. protokoly panské sněmovny XI. zasedání, str. 484. a sld., příloha 329. k protokolům panské sněmovny, příloha 836. protokolů poslanecké sněmovny.

[6]) Stenogr. protokoly poslanecké sněmovny XI. zasedání str. 12499.

[7]) Stenogr. protokoly poslanecké sněmovny XI. zasedání str. 12593.

zvláštnímu [1]) výboru, jenž pak byl v 274. schůzi 14. dubna 1894 zvolen, usnesení panské sněmovny pozměnil a v některých ustanoveních zase se vrátil v návrhu svém [2]) k původní osnově. V 444. schůzi 16. prosince 1895 byla sněmovnou poslaneckou přijata v 2. i 3. čtení osnova dle návrhu výborového, [3]) k němuž též panská sněmovna [4]) na základě ústní zprávy referenta kommisse juridické a politické v 69. schůzi své 20. prosince 1895 přistoupila. [5]) Sankcionované usnesení obou sněmoven prohlášeno jako zákon z 26. prosince 1895, č. 197 ř. z.

Poněvadž nesnadný předmět osnovy vyžadoval odborných informací i zevrubné úvahy, a nebylo lze jednání již v roce 1893. o osnově úplně provésti, podalo ministerstvo přípisem z 2. března 1893 v 31. schůzi panské sněmovně 13. března 1893 osnovu [6]) zákona na prodloužení některých lhůt literárního a artistického vlastnictví, aby tak aspoň v nejdůležitějších některých směrech výhody, jež měly z nového zákona teprv projednávaného autorům vyplynouti, byly zajištěny též autorům, kteří by jich byli účastni, kdyby byla osnova již v onom ročním období XI. zasedání říšské rady úplně projednána a uzákoněna. Osnova zákona o prodloužení lhůt byla panskou sněmovnou přijata. Usnesení toto bylo oznámeno ve schůzi 222. dne 14. března 1893 poslanecké sněmovně, jež ve schůzi 230. dne 23. března přijala osnovu v II. čtení a v 231. schůzi dne 24. března 1893 ve III. čtení, načež usnesení tato byla, byvši sankcionována, vyhlášena jako zákon z 26. dubna 1893, č. 78 ř. z.

---

[1]) Stenogr. protokoly poslanecké sněmovny XI. zasedání str. 13084 a 13124, 13129, 20377 a 20378.

[2]) Příloha 1327. stenogr. protokolů poslanecké sněmovny XI. zasedání.

[3]) Stenogr. protokoly poslanecké sněmovny XI. zasedání str. 22227—22235.

[4]) Příloha 515. stenogr. protokolů panské sněmovny XI. zasedání.

[5]) Stenogr. protokoly panské sněmovny XI. zasedání str. 865, 870—873, 899.

[6]) Stenogr. protokoly panské sněmovny XI. zasedání str. 357, 359, poslanecké sněmovny str. 10.472, 10.998, 10.999, 11.063, 11.120, přílohy 215. a 220. protokolů panské sněmovny a přílohy 663 a 678 sněmovny poslanecké. — Přípisem z 9. července 1895 podalo ministerstvo v 66. schůzi panské sněmovny 24. července 1895 (str. 822) osnovu zákona, jímž se mění zákon z 26. dubna 1893, č. 78. ř. z. Osnovu viz v příloze 489. panské sněmovny. Tato konala I. čtení v 67. schůzi 25. července 1895, avšak ještě v témž roce projednán zákon o právu autorském.

Nechťsi v některých otázkách práva původcovského bývají zastávána mínění odlišná, než jaká z ustanovení zákonných plynou, a nechťsi na některých místech zákona byla by změněná a určitější stilisace nutně žádoucna, tolik přece jest jisto, že zákon z 26. prosince 1895, č. 197 ř. z. značí pokrok zákonodárství v oboru práva původcovského. Pokrok ten je tím významnějším, čím nesnadnějším jest obor práva původcovského a čím více se tu kříží rozmanité zájmy původců, nakladatelů, vydavatelův a obecenstva.

Hlavním cílem[1]) byla sice zákonodárci ochrana autora v jeho materielních i ideálních zájmech, ale přece nebyl přehlédnut též zájem veřejnosti a význam i důležitost činnosti, jež umožňuje a usnadňuje, aby šířila se znalost duševních výtvorů. Majíce vše to na mysli, nedivíme se, že v jednotlivostech jsou ustanovení zákonná namnoze kompromissem mezi zájmy autorskými a požadavky i potřebami veřejnosti a zájmy nakladatelů a rozšiřovatelů literárních neb uměleckých děl.

Od staršího práva liší se zákon z r. 1895 mimo jiné podrobným upravením původcovského práva k fotografiím, v rozšíření ochrany hudebnin a j. a od cizích zákonů ostřejším vystižením individuálně právního momentu v právu původcovském

[1]) O významu a rázu zákona o právu původcovském bylo v 40. schůzi sněmovny panské (XI. zasedání) poukázáno na velerůzné zájmy, jež v oboru tomto se stýkají, totiž na hmotné zájmy povahy hospodářské a na zájmy povahy osobní, i na zvláštní povahu zákona upravujícího poměry autorské, který již zevně liší se po této stránce od jiných zákonů, jež, byť si byly důležité, mají přece jen ráz domácí, tím že v něm jde o zájmy širší, evropské. Zákonodárce může v oboru práva autorského sankcionovati jen trvající kompromissy mezi zájmy sobě odporujícími. V schůzi 444. sněmovny poslanecké naznačil zpravodaj dr. Piętak, že hlavní účel zákona tohoto záleží v ochraně ideálních a hmotných zájmů autorových. Z výhradné disposice plyne autoru zajištění hospodářského využitkování výtvoru duševní práce jeho. Těmto zájmům příčí se zájem veřejnosti; neboť tím zdárnějším jest její vývoj kulturní, čím více vnikají díla literární a umělecká, ať v originálu ať v rozmanitých spracováních, mezi obecenstvo. Se stanoviska ideálního jest to zajisté i zájmem autorů. Velmi nesnadno lze stanoviti pravou cestu mezi těmito dvěma skupinami zájmovými, aby totiž byla autorovi náležitá odměna zajištěna a aby jeho osobní zájmy nebyly rušeny, jednak aby zase obecenstvu nebyl požitek statků duševních stížen více než zřetel na autora vyžaduje. Osnova jest tedy již dle povahy látky své pouze kompromissem mezi zájmy autorů a veřejnosti. Jest též kompromissem mezi různými názory, jež se ve výborech projevily o spůsobu řešení tohoto konfliktu zájmového.

se jevícího i přesnějším vymezením oblasti zájmů tří činitelů výše zmíněných.

II.

Zákonem z 26. prosince 1895, č. 197 ř. z.[1]) není dotčena ani vyloučena platnost dosavadních všeobecných zákonů a nařízení o tisku, výrobcích tiskových i o veřejném provozování, výstavách a prodejové nabídce děl. (§ 64. zákona z 26. prosince 1895.[2])

Zákon počal působiti dnem svého vyhlášení (§ 65.),[3]) avšak platí i o dílech vyšlých před touto dobou. Dosavadní delší lhůty ochranné platí výjimečně dále pro výlučné provozovací právo některého divadelního díla, pokud jde o poměr autora k divadlům, jimž autor dříve, než tento zákon počal působiti, ponechal úplně provozovací právo na celou ochrannou dobu. Divadelní i hudební díla mohou býti i za platnosti tohoto zákona dále volně provozována, byla-li provozována již dříve, než zákon z 26. prosince 1895, č. 197 ř. z., počal působiti (§ 67.) Též jsou některá přechodní ustanovení o rozmnoženinách a nápodobách v § 66. zákona z 26. prosince 1895, č. 197 ř. z.[4]) Zákon z 26. prosince 1895 vyhlášen byl dne 31. prosince 1895.

---

[1]) V poznámkách dalších přihlížím k vzniku jednotlivých ustanovení. Poukaz § osnovy týká se vládní osnovy, jak byla panské sněmovně podána; § kommisse poukazuje k znění návrhu kommisse panské sněmovny a původního usnesení panské sněmovny (pokud se od návrhu tohoto odchylovalo, je na příslušných místech vzpomenuto), § výboru značí znění návrhu výboru poslanecké sněmovny i znění souhlasného usnesení obou sněmoven, tedy i znění zákona z 26. prosince 1895, č. 197. ř. z. Citace § patentu týká se patentu z 19. října 1846, č. 992 s. z. s.

[2]) Osnova § 58., kommisse § 66., výbor § 64.

[3]) Patent z r. 1846 působil ode dne svého vyhlášení (§ 36.) a zrušil všechna starší odchylná a opačná ustanovení (§ 37). Osnova § 59. a kommisse § 67. odst. 1. stanovily tříměsíční lhůtu vakační i vybradily pro díla vyšlá před platností nového zákona delší lhůty ochranné. Kommisse § 67. odst. 2. připojila ustanovení o platnosti kratších lhůt pro práva provozovací. Výboru § 65. obsahuje obě ustanovení § 67. komise, avšak den prohlášení zákona činí počátkem působnosti zákona.

[4]) Osnova § 59. odst. 1., kommisse § 69., výboru § 67.; osnova § 59. odst. 2., kommisse § 68. odst. 1., výbor § 66. odst. 1.; osnova § 59. odst. 3., kommisse § 68. odst. 2., výboru § 66. odst. 2.; osnova § 59. odst. 4., kommisse § 68. odst. 3., výboru § 66. odst. 3., osnova § 59. odst. 5., kommisse § 69.,

Vzájemné poměry v oboru práva původcovského mezi královstvími a zeměmi v říšské radě zastoupenými a zeměmi uherskými jsou upraveny zákonem z 16. února 1887, č. 14 ř. z.

Dle patentu z r. 1846 nezáleželo na státní příslušnosti autorů (§ 36. patentu z 19. října 1846, srv. § 39), nýbrž na místě, kde vyšlo dílo. Dle uherského práva (srv. čl. XVI. zákona z r. 1884) jest rozhodnou příslušnost původce anebo bydliště původcovo. Výjimečně poskytuje se tam právní ochrana dílům příslušníků neuherských, jsou-li díla vydána tamními (uherskými) nakladateli anebo bydlí-li autoři děl těch již aspoň dvě léta stále v tamní zemi a nepřetržitě tam daň platí (§ 78). V několika případech žádá citovaný zákon uherský zápisu urči-

---

výboru § 67. — Dle § 66. zákona z 26. prosince 1895 č. 197. ř. z. mohou býti dále rozšiřovány nápodoby a rozmnoženiny, jež byly již tu, když zákon počal působiti a jichž hotovení nebylo dosud zapověděno. Též úprav (odlitků, otisků, desk, forem, kamenů), jež jsou k rozmnožování neb nápodobení díla, ač-li již v době, kdy počal zákon působiti, existovaly a způsobem, jenž byl právem při jich vzniku platným dovolen (jichž zhotovování nebylo dosud zapověděno), může býti užíváno k jejich účelu po čtyři léta, od počátku působnosti zákona z 26. prosince 1895 č. 197. ř. z. počítaná. Aby takové nápodoby a rozmnoženiny mohly býti rozšiřovány a aby úpravy rozmnožovací a napodobovací mohly býti dále užívány, musel interesent ve 3 měsících u politického okresního úřadu žádati o zápis těchto věcí do inventáře a o zvláštní označení. Tato lhůta se počítá od počátku působnosti zákona z 26. prosince 1895 č. 197. ř. z. Viz nařízení ministerstev práv, vnitra a obchodu z 29. prosince 1895 č. 198. ř. z. §§ 9. a další o úpravě inventáře. Žadatel předloží se žádostí dva stejnopisy seznamu věcí jednotlivě a přesně se značkami jejich identitu prokazujícími sepsaných (§ 10.). Seznam musí obsahovati všechny věci, jež jsou tomuto řízení podrobeny a již 31. prosince 1895 existovaly a způsobem zapověděným nevznikly (čl. 11. odst. 1.). Byly-li úpravy nápodobovací a rozmnožovací náležitě inventovány a úředním razítkem označeny, tedy rozmnoženiny a napodobeniny úpravami těmi později zhotovené mohou býti ještě ohlášeny (§ 11. odst. 2.). Politický okresní úřad vyloučí, zkoumaje ohlášku, předměty do seznamu nenáležející (§ 12.) a opečetí vhodně úřední pečetí věci řádně ohlášené. Jeden stejnopis seznamu původního (neb opraveného) uloží při spisech úředních a na druhém stejnopisu potvrdí žadateli den podání (§ 13). Rozmnoženiny a nápodoby v § 11. odst. 1. nařízení tohoto zmíněné musely býti ohlášeny včetně do 30. března 1896, rozmnoženiny a nápodoby v § 11. odst. 2. nařízení zmíněné mohou býti sepsány a okolkovány nejpozději dne 30. prosince 1899 (§ 14.). K opozděným přihláškám se nehledí (§ 15.).

tých dat do rejstříku autorského k uhájení práva autorského (§§ 7., 13., 55., 65.).

Zákon z 16. února 1887, č. 14 ř. z. upravuje ochranu děl literárních a uměleckých, totiž knih, brošur a jiných spisů, dramatických, hudebních a dramaticko-hudebních děl, děl umění grafických, malířských a sochařských, rytin, kamenotisků, illustrací, geologických a geografických map, zeměpisných, místopisných, přírodovědeckých, geometrických, architektonických a jiných technických kreseb, plánů, náčrtků a znázornění plastických a vůbec všech výtvorů z oboru vědy, písemnictví a umění (čl. I. odst. 4.). Autoři takových děl a jejich právní nástupci (včetně nakladatelé) mají (čl. I. odst. 1.) míti vzájemně v každém z obou státních území tytéž výhody, jaké tamtéž jsou anebo budou na ochranu literárních neb uměleckých děl poskytnuty, takže, vyšlo-li dílo v jednom z obou území státních, mají jmenované osoby téže ochrany a pomoci proti každému obmezování svých práv k dílu, jako kdyby šlo o původce nebo jeho právní nástupce při díle literárním nebo uměleckém, jež vyšlo v druhém území státním. Totéž pravidlo platí i o dílech, jejichž původcové nebo právní nástupcové původců těchto jsou státními příslušníky rakouskými resp. uherskými, anebo bydlí v té neb oné polovici říše (čl. I. odst. 2.). Ve všech případech se poskytuje vzájemná ochrana, jak byla právě naznačena, jen tehdy, když takové dílo jest zákonem chráněno také v onom obvodu, v němž vzniklo. Jsou-li v tomto území lhůty ochranné kratší než v druhém území, nemůže trvati ochrana v tomto druhém území déle, než v území prvém (čl. I. odst. 3.). Poněvadž vyžaduje XVI. článek uherského zákona z r. 1884 o právu původcovském zápisu do veřejného rejstříku, byl zřízen v ministerstvu obchodu ve Vídni také takový rejstřík (čl. II. odst. 1. zákona z 16. února 1887, č. 14 ř. z.), jehož zápisy se oznamují vždy na konci měsíce uherskému ministerstvu obchodu, průmyslu a orby (čl. II. odst. 2.). Původcové děl vyšlých v královstvích a zemích v říšské radě zastoupených, anebo právní nástupci jejich mohou si zajistiti přihláškou potřebných dat ministerstvu obchodu ve Vídni, jež je zapíše do rejstříku, působnost původcovského práva i v zemích uherských, pokud jde o díla, jež i za účelem tímto tam musí býti zapisována. O dílech literárních neb uměleckých vyšlých dříve, než tento zákon nabyl platnosti, platí ustanovení

tohoto zákona za jistých podmínek (čl. III.). Mohou býti exempláře děl takových dále rozšiřovány (čl. III. odst. 2.), nebylo-li jejich hotovení zapověděno do té doby, než ujednání obou vlád nabylo platnosti. Podle odst. 3. čl. III. povoluje zákon šíření takové jen tehdy, když interessent do 3 měsíců od počátku platnosti ujednání zmíněného požádal, aby takové exempláře byly úředně sepsány a zvláště okolkovány. Celé ustanovení čl. III. odst. 2. i 3. platí i o úpravách, jež jsou určeny k rozmnožování děl literárních neb uměleckých, a o kamenopisných deskách, ač-li jich bylo použito ještě v čtyrletí čítaném od doby, kdy ujednání vlád nabylo platnosti, a byly-li věci tyto zinventovány a zvláštním kolkem označeny (čl. III. odst. 3.). Díla dramatická, hudební a dramaticko-hudební, jež byla po právu provozována již dříve, než ujednání vlád nabylo platnosti (čl. III. odst. 4.), mohou býti dále provozována.

Dnem 1. července 1887 nabylo ujednání, jež se dle tohoto zákona dne 10. května 1887 mezi oběma polovicemi říše stalo, platnosti současně v celé říši na 10 let (viz čl. IV. odst. 1. a 2. citovaného zákona a vyhlášku předsedy ministerstva z 19. června 1887, č. 76 ř. z.), i prodlužuje se platnost jeho mlčky vždy o další 2 leta, nebylo-li rok před uplynutím lhůty vypověděno (čl. IV. odst. 3. a 4. zákona z 16. února 1887, č. 14 ř. z.). Ustanovení článku II. odst. 3. zákona z 16. února 1887, č. 14 ř. z., bylo provedeno nařízením ministerským z 13. srpna 1887, č. 102 ř. z. Ministerstvo obchodu ve Vídni zřídilo (§ 1.) zvláštní rejstřík pro zápis dat, jež dle čl. XVI. uherského zákona z r. 1884 o právu autorském se musí ohlásiti (do veřejného rejstříku v Budíně) na zajištění některých oprávnění autorských, aby i díla autorů zdejších byla v těchto směrech v tamních zemích chráněna. Do prvého dílu rejstříku se zapisují data, jichž ohláškou se chrání překladové právo originálu (§ 2. odst. 2. nařízení z 13. srpna 1887, č. 102 ř. z.), totiž jméno, zaměstnání a bydliště ohlašovače; úplný titul, počet svazků a stran, rok vydání originálu; jméno, zaměstnání i bydliště autora; kdy byl počat a dokončen překlad a do které řeči nebo do kterých řečí se právo překladu vyhražuje (§ 4. nařízení citovaného). Ohlášky a zápisy do druhého dílu rejstříku se činí, aby se prodloužila ochranná lhůta anonymního nebo pseudonymního díla literárního neb uměleckého aneb anonymního nebo pseudonymního díla

dramatického, hudebního neb dramaticko-hudebního, jež bylo provozováno, aneb výtvarného díla uměleckého (kresby, rytiny, malby neb sochařského díla), jež vyšlo, aniž by autor byl uvedl své jméno aneb když autor při vyjití díla užil pseudonymu (§ 2. odst. 3. nařízení téhož). Obsah ohlášky je přispůsoben povaze díla. Obsahuje kromě jména, zaměstnání a bydliště ohlašočova přesné označení originálu a druhu jeho (u děl literárních a hudebních: úplný název, počet dílů nebo sešitův a počet stran), rok vyjití originálu resp. prvého veřejného provozování anebo vůbec uveřejnění (u děl dramatických, hudebních a dramaticko-hudebních též den prvého veřejného provozování), pak pseudonym původcův neb zprávu, že anonymně dílo vyšlo, bylo provozováno neb jinak uveřejněno, konečně jméno, zaměstnání a bydliště původcovo (§ 5.). Autor nebo jeho právní nástupce (ve smyslu zákona z 16. února 1887, č. 14 ř. z.) jest oprávněn, aby ústně nebo písemně žádal (§ 3), i musí u ministerstva obchodu odevzdati při dílech literárních nebo hudebních jeden exemplář původního díla (resp. překladu), při dílech umění výtvarných fotografii díla (§ 6.). Data zapisují se do rejstříku, aniž se správnost jejich zkoumala. Kdo ohlašuje, obdrží stvrzenku, že ohláška jeho byla do rejstříku zapsána (§ 7.), a každý může do rejstříku se podívati, opisy úředně ověřené zápisů rejstříkových nebo vysvědčení, že zápis určitý v rejstříku není (§ 9.), požadovati.

Pokud jest zajištěna reciprocita, platí zákon z 26. prosince 1895, č. 197. ř. z. i o d í l e c h c i z o z e m c ů, j e ž v y š l a v N ě m e c k u a o d í l e c h dosud nevyšlých, j e j i c h ž a u t o ř i j s o u n ě m e c k ý m i s t á t n í m i p ř í s l u š n í k y. Ochrana tato netrvá déle než v říši německé.[1]) V jiných případech se řídí ochrana

---

[1]) Motivy osnovy snaží se odůvodniti tento zvláštní zřetel na Německo poukazem, že § 38. patentu poskytoval dílům v Rakousku vyšlým tutéž ochranu jako dílům v území býv. něm. buntu a že dle tohoto ustanovení a §§ 62. resp. 21. zákonů z 11. června 1870 a 9. ledna 1876 pro říši německou vydaných platí mezi královstvími a zeměmi na říšské radě zastoupenými a Německem reciprocita v oboru „literárního a uměleckého vlastnictví“, a že výjimkou v osnově zákona nového o Německu má býti podobný poměr i budoucně zachován (srv. str. 62. v 271. příloze protokolů). Při rokování o osnově v 444. schůzi poslanecké sněmovny z 16. prosince 1895 poukazoval poslanec Roszkowski na naprostou neoprávněnost tohoto privilegování literatury německé (viz str. 22232 tamtéž). Též dr. Tuček vytýkal tuto vadu a učinil

původcovského práva státními smlouvami (§ 2. zákona z 26. prosince 1895, č. 197. ř. z.).[1] Rozlišování Německa od ostatní ciziny setkalo se v sněmovně poslanecké s odporem, nicméně nepodařilo se dvojitost tuto odstraniti. Do jisté míry souvisí s ustanovením § 38. patentu z 19. října 1846, č. 992. s. z. s., jenž poskytuje ochranu proti patisku a jinému nedovolenému mechanickému rozmnožování všem dílům literárním a artistickým, vyšlým v obvodu německého spolku, bylo-li prokázáno splnění náležitostí, jež byly stanoveny zákony spolkového státu, v němž originál díla vyšel; avšak dílům, jež vyšla v cizině mimo obvod německého spolku, poskytuje § 39. téhož patentu ochranu jen potud, pokud tamním právem je poskytována dílům, jež vyšla v tuzemsku (patent praví: in dem österreichischen Gebiete).

Jako zásady proti patisku, o nichž se usneslo 9. listopadu 1837 shromáždění spolkové, byly shrnuty v dvorní dekret z 26. listopadu 1840, č. 483. s. z. s., a pozdější usnesení z 22. dubna 1841 na ochranu hudebních a dramatických děl proti neoprávněnému veřejnému provozování obsahuje dvorní dekret z 15. května 1841, č. 537. s. z. s. a ujednání z 19. června 1845 byla podána v dvor. dekretu z 25. července 1845, č. 897 s. z. s., jímž

návrh na její odstranění, jenž ale byl většinou zamítnut. Návrh zněl: „O dílech cizozemců, jež v cizině vyšla nebo dosud vůbec nevyšla, pokud tu není zvláštních státních smluv, platí tento zákon, když v státě, kde dílo vyšlo neb jemuž původce díla nevyšlého náleží, jest zaručena vzájemnost. Díla nechrání se déle, než jako v tamním státě.“ Zpravodaj poukázal, že poskytuje se Německu v § 2. formální reciprocita, jakou Německo poskytlo zákonem z r. 1870 a sld.

[1]) Osnova v § 57. odst. 1. původně obsahovala zásadu, že ochrana práv autorských u děl, jež nevyšla v obvodu platnosti zákona, se bude říditi státními smlouvami, když původci nejsou občany rakouskými; v § 57. odst. 2.: že dohodnutí s ministerstvem uherským o vzájemné ochraně děl literárních a uměleckých z 10. května 1887 (zákon z 16. února 1887 č. 14 ř. z. a ministerská vyhláška z 19. června 1887 č. 76 ř. z.), pak státní smlouvy s Francií z 11. prosince 1866 č. 169. ř. z. a s Italií z 8. července 1890 č. 44 z 1891 ř. z. [s Britanií tehdy ještě smlouva nebyla] nejsou dotčeny tímto zákonem; a v 5. odst.: že zákon tento i o dílech v německé říši vyšlých, není-li původce rakouským občanem státním, platí potud, pokud je o dílech reciprocita zaručena, ale ochrana se neposkytuje déle než jak v říši německé. Kommisse přejala ustanovení 3. odst. § 57. osnovy v 1. odst. § 2., jehož 2. odst. upravila z 2. odst. § 57. osnovy. S § 2. kommisse srovnává se § 2. návrhu výboru. K § 57. osnovy srv. str. 63. přílohy 271 k stenografickým protokolům panské sněmovny.

byl změněn dvorní dekret z 26. listopadu 1840, č. 483 s. z. s.; tak zase spolkové usnesení z 6. listopadu 1856 bylo publikováno nařízením ministerským z 27. prosince 1858, č. 6. ř. z. z 1859, aby i v královstvích a zemích do německého spolku nenáleževších, tedy v obvodu celého státu rakouského, platilo, pokud zákony v zemích nespolkových nebyla již větší ochrana poskytnuta. Mírem pražským z 23. srpna 1866, č. 103 ř. z. v článku XIII. bylo ustanoveno, že smlouvy a ujednání, pokud dle své povahy již zrušením spolku německého se nestaly neplatnými, mají dále platiti, nepříčí-li se změněným politickým poměrům německým.

Nyní arci jest rozhodným ustanovení § 2. odst. 1. zákona z 26. prosince 1895, č. 197. ř. z. pro díla, jež vyšla v Německu.

Smlouvy státní, jichž se § 2. odst. 2. téhož zákona dovolává, byly učiněny zejména s Francií, s Italií a s Velkou Britannií.

Smlouva s Francií jest z 11. prosince 1866, č. 169 ř. z. Různými akty byla její platnost prodlužována, tak na př. při jednání o provisorní smlouvě obchodní ze 7. listopadu 1881 bylo přijato prodloužení této smlouvy prohlášením z 5. ledna 1879, č. 24 ř. z. v platnosti zachované. Autorům děl literárních a uměleckých udílí (čl. I.) týchž výhod a ochrany i pomoci právní, jež po zákonu náleží „vlastnictví k dílům literárním a uměleckým“, kteráž byla nejprve v státu tom uveřejněna. Ochranu a výhody zajišťuje vzájemně a jen potud, pokud jejich práva v zemi, v níž byla díla původně uveřejněna, platí, a rozhodnou jest ochranná lhůta domácích autorů. Čl. I. smlouvy této předpokládá, že ve vlastní zemi byly splněny náležitosti tamními zákony požadované, a žádá (srv. čl. II. smlouvy této) zápisu díla do rejstříku, o jehož úpravě viz nařízení ministerské z 9. ledna 1867, č. 11 ř. z. Volnost vlastního zákonodárství a úkonů správy smluvních států nebyla touto smlouvou (čl. XIV.) dotčena. [1])

[1]) Srv. též minister. nař. z 9. ledna 1867 č. 11. ř. z. Smlouva tato byla aktami z 30. listopadu 1876, 8. června 1877, 24. prosince 1877 a 6. června 1878 prodloužena, pak prohlášením obou vlád z 5. ledna 1879 č. 24. ř. z. zachována platnou až do učinění nové úmluvy obchodní neb až do konce roku po výpovědi dotčené smlouvy tou neb onou vládou dané nejblíže příštího. Zatímní smlouva obchodní z 7. listopadu 1881 s Francií učiněná (24. ledna 1882 po svolení sněmoven schválená) stanoví v článku dodatečném,

Ještě dříve než s Francií, byla učiněna smlouva se Sardinií. K této smlouvě z 22. května 1840 (č. 441 s. z. s.) přistoupily v témže roce Modena, Lucca a církevní stát (dvorní dekret z 26. listopadu 1840, č. 484 s. z. s.), Toskana a Parma (dvorní dekret z 30. prosince 1840, č. 488 s. z. s.). Curyšským mírem z 10. listopadu 1859, č. 214 ř. z. byla tato smlouva uznána a rozšířena pak na celou Italii. Poněvadž byla vládou italskou 8. května 1884 vypověděna, bylo již při obchodní smlouvě ze 7. prosince 1887, č. 148 ř. z. čl. XXVII. stanoveno, že bude nová smlouva o obapolné ochraně práva původcovského ujednána. Nová smlouva[1]) tato z 8. července 1890, č. 4 ř. z. z r. 1891, zajišťuje původcům děl literárních neb uměleckých i jich právním nástupcům (včetně i nakladatelům) vzájemně v obou státech výhody, které tam jsou anebo budou zákonně propůjčeny pro ochranu děl takových. Původcové děl literárních a uměleckých, jež v čl. II. podrobně jsou vypočtena, i právní nástupcové jejich požívají dle čl. I. odst. 2. této smlouvy v území druhého státu téže ochrany a právní pomoci proti vše-likému zkrácení práv svých, jako kdyby bylo vyšlo dílo v státu, v němž zkrácení se stalo. Ochrana a pomoc tato se skytá autorům, jichž díla vyšla v území některého ze smluvních států, i autorům, kteří jsou příslušníky některého z těchto států nebo bydlí v území tom neb onom. To platí i o právních nástupcích autorů. Výhody tyto poskytují se vespolně jen, když dílo jest zákonně chráněno také v původním území, a nikdy déle než po dobu, jež v původním území (srv. čl. III.) jest původcům a jich právním nástupcům poskytnuta (čl. I. odst. 3). Vše to týká se práva překladu (čl. I. odst. 4.). Vždy závisí požívání práv touto smlouvou zaručených na splnění podmínek a formalit zákonodárstvím původní země předepsaných (čl. IV.). Volnost vlastního zákonodárného neb správního opatření není smlouvou dotčena (čl. VI.).

že smlouva na ochranu práva autorského z 11. prosince 1866 bude platnou i po celý čas smlouvy oné č. 43. ř. z. z 1882. — Viz též stenogr. protokoly poslanecké sněmovny IX. zasedání (z 16. prosince 1881) str. 6464. a přílohu 428. těchže a j.

[1]) O smlouvě italské viz 1094. a 1104. přílohu poslanecké sněmovny X. zasedání, téže stenografický protokol str. 15815, 15883, 15884, 16021, stenografický protokol panské sněmovny str. 1148, 1150 a přílohu 520 a 522. protokolů panské sněmovny.

Na týchž základech byla ujednána smlouva o ochranu práva původcovského s Velkou Britannií z 24. dubna 1893, č. 76 ř. z.[1]) (Viz též nařízení ministerstva ze dne 20. května 1894, č 90 ř. z.).

Rozsah věcné působnosti zákona z 26. prosince 1895, č. 197 ř. z. jest nutno ještě obmeziti; neboť upravuje ochranu práva původcovského autorů, kteří jsou státními občany rakouskými (§ 1. zákona z 26. prosince 1895), aťsi díla jejich vyšla v tuzemsku či cizozemsku nebo vůbec nevyšla.[2]) Stejné ochrany požívají v obvodu jeho platnosti i díla literární, umělecká, hudební a fotografická cizozemců, jež vyšla v tuzemsku.

Z ochrany původcovského práva jsou dle zákona z 26. prosince 1895, č. 197 ř. z., výslovně vyloučeny: 1. zákony, nařízení a veřejné spisy, pak řeči a přednášky přednesené při jednáních nebo shromážděních ve veřejných záležitostech konaných; 2. rozmanité obchodní a průmyslové tiskopisy (obchodní oznámení, vysvětlení a návody užívací výrobkům průmyslovým přikládané; 3. tisky určené potřebám života domácího a 4. nápodoby výtvarných děl uměleckých, jež byly učiněny po právu na průmyslových výrobcích (§ 5.).

(Příště dále.)

---

[1]) O smlouvě britanské viz 790 a 842. přílohu stenogr. protokolů poslanecké sněmovny a 272, 280. přílohu stenogr. protokolů panské sněmovny, stenogr. protokoly poslanecké sněmovny XI. zasedání str. 11942, 12747, 12748, panské sněmovny str. 421, 422, 437, 438 a 512.

[2]) Osnovy § 1. zněl: Chrání se právo původcovské původců děl literárních a uměleckých, jsou-li oni rakouskými státními příslušníky, ať si dílo vyšlo v tuzemsku neb cizozemsku neb vůbec ještě nevyšlo, a původců jiných, jichž díla v obvodu platnosti tohoto zákona vyšla (odstavec 1.) Za týchž podmínek mají i autoři děl fotografických ochranu práva autorského. Právo původcovské vztahuje se na dílo jako celek i na jeho jednotlivé části (odst. 2.). Rozlišením děl fotografických od děl literárních a uměleckých se chtělo naznačiti, že principielně stejné pojednávání o všech těch dílech stalo se z důvodů juridických, avšak že nepřehlíží se značný rozdíl, jejž v jiných všech směrech tyto dvě skupiny jeví. Kommisse sněmovny panské v § 1. (a stejně v § 1. i výbor poslanecké sněmovny) navrhovala: Ochrana zákona tohoto náleží dílům literárním, uměleckým a fotografickým v tuzemsku vyšlým a dílům autorů, kteří jsou rakouskými státními příslušníky, ať si vyšla v tuzemsku či cizozemsku anebo vůbec nevyšla Třetí odstavec je v § 1. kommisse i výboru vypuštěn.

Paměti ze stol. XVI. o městech moravských.

Z archivu Herrnhutského podává Dr. Josef Cvrček.

Jest známo, že část archivu a knihovny Jednoty Bratrské po mnohých, ne zcela dosud probádaných osudech dostala se z Čech a Moravy do Lešna. Odtud v letech čtyřicátých koupí přešla v majetek obnovené Jednoty v Herrnhutě, městě hornolužickém, v Sasku. Nejcennější částí jest třináct foliantů, o nichž zpráva obšírnější podána byla jinde.[1])

Na tomto místě jen stručně zmíniti se třeba o foliantu IX. a X., z kterýchž vybrány jsou paměti o městech moravských. Celý svazek devátý spořádán je péčí Jana Blahoslava; rovněž skoro polovice svazku desátého. V práci té dále pokračoval br. Ondřej Štefan. On jednak sám něco ze svých pamětí psal, většinu však už poznamenaného obdržel od Blahoslava, který pro různá jiná zaměstnání nemohl sám pořádání svazku X. vésti a říditi.[2])

Mezi zápisy a pamětmi obou svazků těchto najde se však nejedna zajímavá zmínka o věcech moravských, zejména o sborech bratrských a o strastech jejich na různých místech.

Látka Moravy se týkající jest tu vybrána a seřaděna dle jednotlivých míst v celek; tím ovšem všecka látka není vyčerpána. Někde nalezneme pouhou zmínku, jinde však i zápisy obšírnější, a nemálo zajímavé. Lze proto doufati, že záznamy tyto mnohým přijdou vhod, a že možno bude jich leckde užiti při zpracování a sbírání látky k dějinám toho kterého místa, zejména nyní, kdy přikročeno k vydávání záslužné práce, Vlastivědy Moravské.

---

[1]) Viz článek „Archiv Jednoty Bratrské v Herrnhutě“ v Čas. Čes. Musea 1897 str. 440 a sled.

[2]) Br. Štefan sám o tom napsal: „Ale když on (Blahoslav) pracemi jinými téměř obklíčen byl po smrti Br. Jana Černého a Br. Matěje Červenky, maje některé paměti, v ruce mi je uvedl a pro cvičení mé spisovati je poručil. Tomu odpírati nesměje, k sobě sem to přijal a paměti jeho i psaní literami těmi J. B. P. (= Jan Blahoslav Přerovský) znamenávaje; mezi tím, což sem svých pamětí měl, k tomu sem přidal, a někde, ač ne všudy, těmi literami O. S. (= Ondřej Štefan) zaznamenal.“ Svazek desátý obsahuje velmi důležitý material zejména pro styky Bratří s Polskem a pro poznání tehdejšího stavu církevního v Malém i Velkém Polsku.

Paměti vypsané vyčteny jsou ve čtyřech částech. První část obsahuje paměti o Ivančicích (1559—1569), Znojmu (1559), Lipníku (1558), Ostrohu Uh. (1562), Brodu Uh. (1564).

Část druhá: Přerov (1557—1566). Zejména zajímavé zprávy o školství tamním; Ivanovice (1567), Bzenec (1565).

Část třetí: Prostějov (1557—1566,) Plumlov, Fulnek, Třebíč (1549, 1569), Jihlava.

V části čtvrté vypisují se paměti o událostech na zboží pánů z Hardeka (o Letovicích, Olešnici, Kunštátě (1561—1566), zápisy o biskupu Olomuckém a o Moravě vůbec (1563—1568.)

Část první.

R. 1557 Jan Blahoslav stal se starším Jednoty a přestěhoval se z Mladé Boleslavi do Ivančic na Moravu. Tím staly se Ivančice důležitým střediskem, kde nitky všeho jednání v Jednotě se sbíhaly; odtud byla čilá korrespondence Blahoslavova na různé strany nejen po vlasti, ale též do ciziny.

Ve svazku X. 134 a násl. (a totéž v IX. 255 a násl.) čteme Zprávu z péra Václava Solína: O rozmlouvání mezi Bratřími a Novokřtěnci, kteříž slovou Austrličtí.[1]) Z ní vyjímáme: „L. P. 1559 někteří z Novokřtěncův v Evančicích i v Znojmě byli toho žádostivi, aby s Bratřími mluviti mohli; . . a že česky ani latině žádný z nich neuměl, protož žádali, aby někdo byl z Bratří jim dán, s nímž by mohli německy promluviti. Když pak žádného z Bratří na ten čas v Evančicích nebylo, ješto by německy dobře uměl, i zůstávala jejich žádost dosti dlouho bez naplnění. Až Br. Jan Blahoslav, obmýšleje to, aby se té žádosti jejich zadost stalo, a byl-li by kdo z nich pravdy žádostivý a milovník její, aby jemu ku poznání jí posloužíno bylo: Bratra Jana Jeleckého z Fulneka k sobě do Evančic povolal, a skrze něj s týmiž Novokřtěnci promluviti sám chtěl. Ale pro jeho pilný odjezd na cestu nemohlo se jemu toho dostati; nebo rovně v tom času, když se on na cestu, již zniknouti nemohl, strojil, Br. Jelecký nevěda o jeho odjezdu přišel. A když nebylo lze odložiti toho pro příčiny jisté, tedy odjížděje, poručil to témuž B. J. Jeleckému a Václ. Solínovi, aby s nimi na místě jeho promluvili.

[1]) Totiž Gabrielitští, ne ti Společníci — pozn. Blahoslavova v IX. —

Oni pak rozmluvivše prve spolu nemálo o některé artykule v Apologii Novokřtěnské položené, zprávci jejich Balcarovi truhlářovi, že již, chtíli s Bratřími co mluviti, mají k tomu čas, oznámiti."

K rozmluvě přišlo 1559 v pondělí po třetí neděli po Velikonoci, kteráž slove Jubilate. Balcar „s nějakým jirchářem do domu bratrského přišel, a ne napraven býti, ale jiné napravovati, pilně se strojil. I promluveno k nim na počátku skrze Br. Jeleckého jazykem německým." Podkladem rozmlouvání byly otázky na Bratří učiněné;

1. Na jaký spůsob u nich přijímání k církvi se děje, a jakým pořádkem a podle kterého gruntu?

2. Jak se B. chovají strany kázně a vylučování z církve těch, kteříž by hříchy pohoršitedlnými hřešili, aneb když by Bratr proti Bratru něco činil?

3. Jaký toho Bratří základ mají . . ., že dítky nerozumné křtí?

Poslední otázka, nejdůležitější, zůstala nerozřešena. A proto, když se tyto všecky řeči skonaly, Jelecký a Solín, byvše od jednoho a též Jednoty Novokřenské požádáni, odjeli do Znojma. O tomto přívrženci novokřenství Solín napsal tuto zajímavou zprávu (X. 140): Ten „se před kolikasi lety z horních zemí (patrně Švýcar) do Znojma přibral a příčinu svého přistěhování několikrát Solínovi i jiným tuto býti pravil, že někdy náhodou Apologí Bratrskou německým jazykem imprimovanou koupil a pilně četl, kteráž když se jemu dobře líbila i vzbudila ho k tomu, že se po těch lidech, kteříž tak věří a tak živi sou, optal; a když se tobo doptal, že v Moravském markrabství sou ti lidé, i tou příčinou, aby s nimi mluvil a od nich zpraven byl, do Moravy že se bral, a tu v Znojmě náhodou-li či jakou jinou příčinou se osadil. A že dobrý řemeslník, hodinář, jest, od Znojemských jest obdržán i před královskou výpovědí všech Novokřtěnců ochráněn." —

I tu rozmlouváno o kázni a řádu, hlavně však o křtu dítek, ale na konec „i ta dišputací skoro bez užitku dokonána jest".

Jak už dříve řečeno, žil Blahoslav na Moravě v Ivančicích, a tedy poněkud byl vzdálen událostí, které o náboženství a hlavně o zbory Bratrské v Čechách, na panství pánů Krajířů

z Krajku, se jednaly, kde zejména r. 1564 přísně proti Bratřím bylo nastupováno. Z té příčiny „páni a rytířstvo a jiní z Jednoty Bratrské v království Českém" (jak sami se podepsali, X. 217) podali supplikací do Vídně, prosíce o mírnější nastupování proti Bratřím; učinili to však bez vědomí Blahoslavova, což nesl on velmi těžce, jak sám praví (X. 217 b): „Huius scripti author nonnihil modum excessisse quibusdam est visus, — ale chvátavě se to stalo příliš, tak že ani nám na Moravu není posláno, quod fieri iuxta leges Unitatis oportebat."

R. 1565. Za příčinou smrti císaře Ferdinanda pozváni páni a rytířstvo v království Českém i markrabství Moravském ku pohřbu do Vídně. „Tou příčinou někteří z našich, když musili na to obeslání jeti do Vídně . . ., spolu o to promlouvali, že by se mohlo při císaři ve Vídni o otevření zborů a svobodu svatým službám pojednati." I takž zůstali naposledy na tom, aby supplikací učinili a její odevzdání svěřili těmto osobám: panu Erazimovi, kterýž ty časy sudím menšího práva byl, panu Jindřichovi Vlinskému, panu Albrechtovi Kamejskému (ten byl jeden z císařských rad v království Českém) a p. Jindřichu Vančurovi, „kteřížto všickni ke mně do Evančic nejprv přijeli; a před tím kolikos dní také byl ke mně přijel Br. Jan Augusta s Br. Ondřejem Štefanem . . . I přidali sme jim Br. Štefana a Solína, aby s nimi jeli."

Po příjezdu svém uživše vhodné příležitosti odevzdali supplikací císaři Maxmiliánovi; ale odpověď jeho nemálo zarmoutila posly, když poznali, „že méně zjednali, nežli nic, a že jest mnohem lépe bylo mlčeti, a tak pomaličku sobě svobodu osobovati," jak podotýká Blahoslav (X. 235). Bratří O. Štefan a Solín „k nám do Evančic se navrátili — a obrátili sme se k svým pracem. B. Augusta s B. Štefanem jeli do Přerova, a odtud do Čech k místu svému." Dále pokračuje Blahoslav: „Já pak doma zůstav, některými příčinami v mysli své přišel sem na to, abych za hodné a velmi potřebné soudil, mohl-li bych jak skrze někoho dobrého, panu maršálkovi, pánu toho zboží Evančického, ty časy hejtmanu mark. mor., o tom jednání Bratří českých i o té odpovědi oznámiti prvé, nežli by on se toho odjinud dověděl a tak někým při tom snad i proti nám podrážděn byl. I promluvil sem o to se paní jeho et persuasi, aby se v to dala."

A to se jí i zdařilo. Bylať velkou příznivkyní Bratří, byla i sestrou, a zbor Ivančický navštěvovala velmi pilně. Od té doby v X. svazku není souvislejší zmínky o Ivančicích, — o nahodilých bude ukázáno na svém místě; poslední záznam Blahoslavův týká se r. 1569., kde tuto zprávu čteme (X. 435): „Utrhavý nápis žákův ze školy městské na dveřích zborových v Evančicích:

Omnis secta vel haeresis si bona veraque
esset, secte [1]) vocari non possit.
Praedicat, ut falsis falso non credere debes,
Propheta iniustus, quem synagoga tenet.
Non ordo recipit talem, nec ordinem quod ipse,
Qui ministrat rebus non sibi commissis;
Nonnullus tamen est pastor textorque sutorque,
Qui surgens festo ruminat verba Dei.

Slovo od slova tak napsáno stojí. Což psáno v třetí neděli po Třech králích, když večerní zbor byl, na nějž jich několik přišlo. A že to psali, vidíno jest od některých osob. Nic není říkáno těm rybaltům, kteřížto napsali na dveřích; nebo takové troupské věci od bezbožných blouduo splacené, neviděly se býti hodné odpovědi. J. B.“

Tím rozloučíme se prozatím s Ivančicemi a další města uvedeme.

Lipník, jak známo, výhodně položené místo na cestě z Moravy do Polska a naopak. Proto tu konány i společné synody Bratří z Moravy i Polska. Roku 1558 konána synoda v Polsku, v městě Vladislavě, a z ní vypraveno poselství k starším Bratřím v Čechách a na Moravě, aby určili jim čas a místo v Moravě pro společnou schůzi o náboženství. „Což Bratří na žádost jich učinili, v Lipníku místo k tomu oblíbili, a potom s nimi shromáždivše se, o nejedny věci rozjímání měli, a zvláště o večeři Páně.“ (X. 131—132.) Výsledek jednání byl stručně sepsán a poslán do Malé Polsky. Na usnesení toto odvolává se na synodu v Malé Polsce konaném r. 1560 kněz Sarnický, „že oni tou sentencí v Lipníku danou při sacramentu sou contenti, i p. Laský byl i doktor Lismanin i jiní.“ (X. 157.) Rovněž

[1]) Připojena pozn.: „proti grammatice.“ — Týká se slova secte, místo secta.

na společném synodu dne 16. července 1561 z Velké i Malé Polsky v Buzenině mluvilo se stran artykulu o večeři Páně, „kterýž od Br. starších kněžím Malopolským byl dán v Lipníku“. (X. 178.) —

Ostroh Uherský toliko jednou se připomíná. V Hoře Kutné vypukl spor mezi knězem Jiřím Mladežkou a Benedyktem, děkanem Horským, o svátosti vůbec, o křest, o večeři Páně, o odpuštění hříchů. Rozsudkem konsistoře Pražské potrestán Benedykt vězením v rathouze staroměstském „nemalej čas“. Na konec z království byl vypověžen. Vypověženého ujal se pan Jetřich z Kunovic, jak svědčí X. 193: „Potom pán Jetřich z Kunovic (r. 1562) sobě vyžádal jeho, a v Ostroze tu má za hodného kněze. Jak pak se tu chová pokojně a pobožně, tu v úkolí o tom vědí; až i jakás písnička o něm ... svědčí“ .. —

Brod Uherský. Roku 1564 kazatelem Bratrským v Brodě byl Br. Petr Písek. Požádán byv „od některých knihovazačů Ejvančických, aby jim tureckého vydělání a strojení koží, safianů červených i modrých na knihy z Uher objednal, skrze některé, kteříž tam po kupectví handlují a se opovažují. I žádal mezi jinými nějakého Adama Uhra, tam rodilého v Uhřích, měštěnína Brodského, za touž věc, mohl-li by jemu a některým jeho dobrým přátelům v tom posloužiti a jich desátek nebo dva objednati, že mu zaplaceno bude“. (X. 327.) Adam Uher svolil. Z té příčiny přišel Br. Petr s ním do užšího styku; ač, jak se zdá, Adam málo dbal o objednávku; nemohl neb nechtěl. Dotazy Petrovy „odbýval přísaháním slovanským, že nemohl ništ zjednati, ač veliký sklad tam mnohých věcí praví býti; neb město jest jako šest Brodů Uherských, ten jistý Debretín, kde bývá“. —

Na ponoukání Adamovo a se svolením Bratří napsal Bratr Petr Písek psaní kazateli Petru Meliusovi do Debrečína. Kazatel tento dle vypravování a popisu Adamova je „tak zběhlý, povědomý v písmích, v doktořích, ač mladičký, nechť je mu 24 let, že by se každý podiviti musil .. a tak učí jako Bratří“. S psaním poslal Br. Petr do Debrečína i konfessí latinskou i německou; odpověď přišla brzy. Na druhé psaní odpověděl Melius teprve po roce, omlouvaje se nemocí „jakž Adam Uher i druhý měštěnín Brodský, Martin Zarazilů, o tom jistil“. (X. 228 b.) Prostředníkem byl Adam Uher, který tu hrál úlohu velmi obojetnou; dopisy Pískovy i Meliusovy otvíral, prozrazoval obsah jejich

i jiným osobám, tak že konečně celé začaté jednání vedlo ke kyselosti mezi Brodem a Debrečínem, jak o tom dosti ostrými slovy vypovídá zápis o stycích těchto jednající. Tím přerušeno další dopisování, a od té doby nic nebylo slyšeti, „co se tam v tom Debretíně s nimi děje“. (X. 234.) O Brodu zmiňuje se ještě Blahoslav sám v dopisu k Walterovi do Vídně, dovolávaje se svědectví Brodských, že nikdy rozbrojů nedělal, pánům nežaloval, ale raději vše mlčky snesl. —

O Brodě Uh. ještě některé paměti v dalších svazcích se nalézají. Jednu z nich, která podává nám stručný životopis Pavla Kyrmezera, který r. 1575 dostal se na faru Brodskou. Dotýkáme se zde Kyrmezera proto, že i jinak skoro celý život jeho náleží Slovensku, jak uherskému, tak moravskému. „Prve než další nevole mezi Kyrmezerem a Bratřími psáti budu, krátce znamenám o K., co jest za člověka. Jest rodem z báňských měst, tuším z Křemnice. V školách mladý věk ztrávil. V škole Strážnické byl několik let rektorem, potom písařem městským. Tu se potom přiženil k vdově jedné, jejíž první muž sloul Zřídil; a on po ženě také tak jmenován byl, dokudž v Strážnici byl a šenkoval. Vzav po té Zřídilce statku za několik set, i nechtěl písařem býti. Potom ten statek všecken utratil, tak že se ledva měl nač z Strážnice vystěhovati. Ještě než umřela žena, ztratil se na chvíli a šel na kněžství do Krakova. Po navrácení tajil se víc než za čtvrt léta s kněžstvím. Když potom žena umřela, prodal dům a obrátil se do Těšína; tam nejprv byl farářem. Potom v Černé Hoře u pana Albrechta z Bozkovic, jehož i pochoval a kázání nad ním učinil. Odtud se dostal za faráře do Ostrova (= Uh. Ostroh); a když umřel v Brodě kněz Benedykt, dán na jeho místo od pána tento Pavel Kyrmezer, l. P. 1575 o sv. Jiří.“ „Umřel léta 1589, 19. dne měsíce března, t. v neděli smrtnou, a v pondělí pochován v klášteře Brodském“. (XIV. 455.) Na jeho místo dostal se potom doktor Pavel Přaza, který sám nazýval se Pressius. —

Tím ukončujeme první řadu obrázků; příště o Přerově, zejména o poměrech tamního školství pod správou Br. Matěje Červenky. — (Příště dále.)

Památce Kamarýtově.

Napsal K. Kořínek.

Sto let již uplynulo v roce právě minulém, co v městečku Velešíně na Budějovicku narodil se Josef Kamarýt, jemuž mezi muži, již na vzkříšení a povznesení písemnictví a jazyka našeho horlivě pracovali, náleží místo ne poslední. Ač není nikterak účelem rozpravy této podati obšírný životopis vynikajícího kněze vlastence (učinil tak již Rybička v „Předních křisitelích“), nýbrž poukázati hlavně k literární činnosti jeho, přece aspoň nejdůležitější udaje životopisné tuto položiti nebude tuším nemístné.

Kamarýt narodil se 21. ledna 1797. Vzorného vychování dostalo se mu od rodičů nábožných a útlocitných, pečlivého vedení a učení ve škole domáci jednak od dobrého pedagoga Jana Papíra, jednak od katechety P. Václava Blažka, jenž nadaného hošíka připravoval také pro školy latinské. Roku 1812 poslán byl Kamarýt na gymnasium piaristské do Budějovic. To bylo pro nadějného studenta událostí velmi důležitou; neboť na gymnasii budějovickém seznámil se a později v úzký svazek přátelský vstoupil s Čelakovským a Chmelenským, již podobné snahy ideální chovali a za stejně vznešenými cíli spěli jak on sám. Na studia filosofická odebral se r. 1818 do Prahy, kdež se opět všichni tři přátelé sešli, an také Čelakovský, jenž třídy humanitní odbyl na gymnasii v Písku, filosofická studia v Praze konati se odhodlal. R. 1820 vstoupil Kamarýt do theologického ústavu v Budějovicích a r. 1824 vysvěcen byv na kněze, slavil o sv. Václavě prvotiny. Krátký jen čas kaplanoval v Táboře, načež stal se expositou čili sídelním kaplanem v blízkých u Tábora Klokotech, ve kterémžto místě poutnickém až do smrti blahodárně působil netoliko v úřadě svém kněžském, nýbrž i jako spisovatel.

S povoláním jeho kněžským těsně říkajíc souvisela pozornost, kterou obrátil k našim národním písním církevním, a kterou dojista vzbudil v něm Čelakovského „Ohlas písní českých“ r. 1840 vydaný a Kamarýtovi věnovaný. Proto několik let sbíral, přepisoval a vybíral nejlepší písně církevní a konečně r. 1830 tiskem a nákladem Jana Hostivíta Pospíšila vydal dílo s nápisem „České národní duchovní písně“. Ve 2 dílech.

Sbírce samé předeslal obšírnou, velmi zajímavou a poučnou předmluvu (stran XXIV), která spolu výborně charakterisuje ryzí a prostomilý jeho sloh prosaický. Již velmi vhodné motto předesláno předmluvě: Jsi jim jako hudebná píseň, kteráž líbezným a sladkým hlasem zpívána bývá. Ezech. 32.

V předmluvě samé vychází Kamarýt od myšlenky, v čem sluší spatřovati pravý duch národní a čím se jeví. Ten vlastní národa duch anebo národnost jeví se slovem. Proto prý vzdělaní národové sbírají bedlivě povídky, přísloví, písně v lidu svém, jakožto v největší a ještě nezcizené části národa, aby tím co nejvěrněji svůj charakter světu představili. Písně obecného lidu nejen v linguistickém, ale i aesthetickém a ethnologickém ohledu prý mají svou vzácnost a užitečnost. Ony že jsou obrazy, ve kterých každý národ svůj charakter nejvěrněji maluje a představuje, jsou historie vnitřního světa a života, jsou klíče od svatyně národnosti, kterými kdo otvírati nezná nebo nechce, ani co jest člověčenství, ježto se v písních pastýrských neméně jako v egyptských pyramidách zjevuje, nikdy nepozná. (Předmluva str. VI. sl.). Následuje zajímavý výklad o příčinách, pro které zřetel obrátil k našim národním písním církevním. Nezdá se mu totiž možné, aby ten národ, jenž honosí se tak četnými a krásnými zpěvy národními, jež Čelakovský ve své sbírce slovanských písní uložil, neuměl se také písní povznésti k tomu, jenž původem jest všech krás přírody, a jenž národu pro ně tak vnímavé srdce dal. „Jako hory a doly, taktéž, ano hlučněji, chrámy a svatyně svým srdečným hlasem naplňuje; nejen ve svatyních, nejen při obětech, i v chýžkách svých i v dílnách i za pluhem a při srpu slyšeti písničky svaté a tím více pohnutlivé.“ Vzpomíná let útlého dětství svého, kdy matička ukolébavku — píseň posvátnou — jemu zpívala, zimních večerů, kdy u přeslice anebo jehly sedávala a krásné písně — tyto jako nerozdílné s námi narozené sestřinky — zpívala. A což když se blížily vánoce! Zpívaly se koledy, vánoční těšinky; když pak dítky dorostly, chodily na pout, o níž písně již vážnější a vznešenější byly prozpěvovány. S vroucností mluví Kamarýt v dotčené Předmluvě o starodávných písních českých, ze zlatých časů milé vlasti, kdy ještě vzdálena jsouc naše mluva a píseň cizoty v každém kostele od lidu i šlechtictva se zpívávala. Tak zvl. písně „Narodil se Kristus Pán“, „Vstalť jest této chvíle“ a j. v. Podobné

oblibě těšila prý se píseň „Sv. Václave“, kterou tak rád zpíval Ferdinand III. a „Hospodine pomiluj ny“, kterou pěli předkové naši, dříve než se počali potýkati s nepřítelem, a o níž praví Beckovský, že, ačkoliv se zdá býti velmi sprosta a její nota uším nelibá, nicméně když se všemi hlasy náležitě zpívá, jistě člověk pozorující zvlášť srdce měkkého sotva se od slz zdržeti může.

Národní písně duchovní, starší i novější sbíral Kamarýt jednak sám již jako theolog, jednak od přátel a známých sbírati dal, sám prohlížel a prohlížeti dal v městech a vesnicích starší psané i tištěné kancionály, sešívané svazečky nábožných písniček v rozličných rodinách chované a p. v. a vybíral dosud mu neznámé jednak obsahem nábožným, jednak formou prostonárodní vynikající. Vyloživ prameny, ze kterých čerpal, připomíná, že lid těchto písní svatých velice si váží. Toho dokladem že jsou nákladné starobylé kancionály — přední vzácnosti našich knihoven — a svazečky písní, jež lid sobě buď nashledal aneb zdědil, a které jako klenot chová; neboť třeba již praděd z nich zpívával, mnohá z těchto písniček prý jako anděl strážce hned od kolébky až do šedin život jemu tolikráte osladila, v zármutku potěšila a slavnosti teprve slavné učinila. Dotýkaje se po té básnické ceny duchovních písní, praví, že ze staročeských vane duch vážné prostoty a jadrnosti, z novějších pak něžnost, síla všestranného nábožného citu; těchto vlastností prý pohřešuje v písních světských, jakož i přesnosti a čistoty jazykové, jakou písně duchovní vynikají. Pokud se týče prosodie písní národně duchovních, nejsou měřeny na vzor umělecký jako vůbec prostonárodní písně, ač se v nich jistý dosti líbezný rytmus utajiti nedá, zvláště ve staročeských. Spisovatel soudí, že jednotlivé verše jsou skládány dle jisté skladateli povědomé neb i vymyšlené melodie, která mu v uchu zněla, když píseň psal. Starý náš nápěv působí prý kouzlem Orfea. Mozart sám s oblibou písně nábožné lidu českého slýchával. V písních duchovních starších zračí se netoliko církevní, nýbrž pravá hudba národní. Srovnávaje pak po této stránce nové naše písně duchovní se staršími, praví Kamarýt, že jsou těchto horší. Jejich nápěv prý jest tvrdý, skočný, více k tanci než k modlitbě povzbuzující. Lid že také nerad a s obtížemi učí se nápěvům novým, kdežto nápěv staročeský i dost umělecky složený s potěšením

a se zdarem i po jednom třebas předzpívání bude zpívati; z toho prý vidíme, co národního, co k svému se hlásí.

Duchovní písně v oba svazky pojaté rozděleny jsou takto:

I. Ranní, před jídlem, po jídle, večerní (celkem 16).

Prostým a přece vroucím spůsobem pronesen dík a prosba na př. v jedné písni ranní:

Budiž z toho chvála,
Pane Bože,
Že jsme všichni ve zdraví
Vstali z lože.
A prosíme, milý Pane!
Ať se nám nic dnes nestane.

Anebo v jiné:

Dejž Pán Bůh dobré jitro
Všechněm nám spolu tuto,
Dejž nám šťastně začíti,
A den tvůj dokonati!

Krásného obsahu, jenž vysloven prostě, jest na př. píseň večerní:

Pokojné noci nám popřej,
Ďáblům škoditi nedej:
Ale sam ostříhej!
Všecka dobrá myšlení
Dej nám Pane ve spaní!
Snům nedej nás mámiti,
Pokoje rač popříti,
Aťbychom lehnouc zdrávi
Vstali ráno veseli.

II. Adventní (celkem 15). Mezi nimi nalézáme známou: Z nebe posel vychází z dávna vinšovaný, Hle přijde Pán, spasitel náš z dávna žádaný Mesiáš a j.

Chudobu a prostotu bohorodičky krásně vyjadřuje sloha jedné písně adventní:

Synáčka svého čekala,
Smutně sobě naříkala,
Že plen, peřin nemá
Pro božího Syna.

III. Vánoční, při jeslích, koledy (celkem 26). Potkáváme se v této řadě písní též se staročeskou (z 15. stl.) Narodil se Kristus Pán (k ní poznamenáno: výborný nápěv).

Z jiných uvádím některé charakteristické slohy; na př.:

Třese se miláček,
Ten světa panáček.
Půjč peří hrdličko,
Spůsob to matičko,
V měkké podouštičky
Zaviň ty oudičky.

Anebo píseň novoroční:

Nový rok běží,
V jesličkách leží —
A co, co?
Děťátko malý,
Vzdejmež mu chvály
Na zemi!

Vy ho neznáte?
Jak ho poznáte
Ubohé?
Ne v aksamitě
Ani v tykýtě —
Chudičké.

Z koled vybírám některé, zvlášť zajímavé. Na př.:

K Ježíškovi půjdu,
Něco mu daruju.
Mám doma křepeličku,
Tu ti, milý Ježíšku,
Tu ti daruju.
A ta křepelička
Potěší Ježíška.
Bude u jesliček sedávat,
Ježíškovi bude zpívávat:
Pět peněz! pět peněz!
Ach, kýž jsem s tebou v nebi dnes!

Dojemná jest koleda čili těšinka chudého dítěte (I. sv. č. 14.). Chudé dítko chystá se na koledu a chce polovičku toho, co vykoleduje, dáti Ježíškovi. Proto prosí ho, aby obměkčil srdce lidská. Přichází z koledy a zpívá:

Nesu ti, děťátko, něco málo.
Byly domy zavřeny,
Nedostal jsem koledy.

Děťátko prý obcházelo pilně, ale

Chudý by dal — málo měl,
Bohatý mne neviděl.
Kuchařka mne ulála,
Zpívati mně nedala.
V Čechách nouze a bída,
Můj Ježíšku! koleda
Špatná byla.

Pěkná koleda je v II. sv. 10., zvláště tyto dvě slohy:

Hopsa pacholátka
Spolu i děvčátka!
Pospěšme k jesličkám,
Spasení přišlo k nám:
Hopsa.

Hopsa vy panenky,
Přineste peřinky!
Jesle jsou kamenné,
Velmi Pánu studí:
Hopsa.

Žertovný jest závěr koledy II. sv. 11.:

Kdo chce tam (do Betlema) s námi jíti,
Musí maličký býti,
Sice hned od jesliček
Zažene vůl, oslíček.

Některé z vánočních písní vyličují obšírně chudobu novorozeného Spasitele. Tak II. 3. s počátkem: To malé děťátko prostým a nehledaným spůsobem vypravuje o chudobě Syna božího: kolébka sprostná, chaloupka chatrná, plinečky slaměné, šatečky koudelné, polštářičky kamenné etc.

Rovněž II. 7.

Košiličky ani pásničky
Nemá od chudé matičky,
Jehož všudy hněte sláma,
Nemůž opatřiti máma,
Děťátko.

Potmě ležíš, nemáš svíčky,
Na nebi svítí hvězdičky;
Ty, jenž všechněm oděv dáváš,
Samos nahé a nic nemáš,
Děťátko!

IV. Postní (celkem 24). Vyličují ponejvíce umučení Páně a bolest Matky Boží. Tyto písně a adventní, nejen v chrámích, nýbrž i doma prý rádi zpívají staří i mladí, a v postě prý ani neslyšeti písně světské. V tomto cyklu nalézáme oblíbenou a známou: Již jsem dost pracoval (II. 7.), Když v myšlení usmrcení Ježíše si rozjímám (II. 10.),

Ach, kýž jsem slavíčkem,
Tím malým ptáčičkem,
Letěl bych přes moře
K Olivetské hoře. (II. 12).

a j. v.

V. Velikonoční, svatodušní, o nejsv. Trojici (celkem 16).

VI. O velebné Svátosti oltářní (celkem 29). O staré písni „Otče náš milý Pane“ (II. 13.) praví Kamarýt: „Tato pěkná píseň, jež ve všech kostelích od starodávna zpívá se před kázaním, a od mnohých nábožných Čechů také doma před čtením svatého písma, má přepěkný nápěv, ducha jejího výborně vyja-

dřující, a na vznešenost slova Božího každého posluchače srdce připravuje."

Z jiných písní připomínám „Anděle boží strážce můj" (II. 14.) a krásnou „Odpočiňte po boji, v pokoji, věrné dušičky" (II. 15.).

VII. V čas všelikých potřeb obecných (celkem 8). Vyjadřují prosbu za déšť v čas přílišného sucha, za úrodu, za čas pohodlný ve žně, v čas války a j. v.

VIII. Poutnické a k Panně Marii (celkem 78).

Ze známých je tato: Pod tvůj plášť se utíkáme, Panenko Maria (I. 4.), anebo o Panně Marii Staroboleslavské:

Drahý poklad v Čechách máme
V Staré Boleslavi,
Ach, kýž to Čechové známe,
Tam jest plno zdraví.
Tam studně všeho dobrého,
Tam schránka Boha živého:
Maria, Maria Boleslavská. (I. 8.).

Našeho Vranova týká se píseň I. 30.:

Na Vranovské hoře
Růže kvete
Jak v zimě tak z jara
Též i v létě;
Jest krásná, spanilá,
To Panna Maria.

Markrabě Moravský
Sám sem přijel,
Aby se, Maria,
Tobě klaněl.
Z jeho poručení
Bylo založeno
Toto místo svaté.

Když zedníci klášter
Stavět měli,
Andělové všecko
Sem nosili,
Kamení i dříví
A to noční chvílí,
Kdežto po tu chvíli
Spatřeni jsou nyní,
Jsou malovaní.

Z jiných ještě připomínám píseň poutníků Svatocelenských u převážení přes Dunaj (I. 32.), známou „O Maria, moje radost" (II. 2.), obsahem zajímavou ve sv. II. 4. Poutník pěje:

Ach kde jsi se tu zjevila
Svato-kajovská Maria!
Proč pak zde, proč ne jinde?
Proč ne v Praze neb Římě?

Matka Boží odpovídá:

Proto jsem se tu zjevila,
Že jsem si tu oblíbila,
V tom kajovském místečku
Ctěte Krista Matičku.

O jedné pouze sloze, ale dojemná jest píseň II. 23.:

Ejhle, chudý žebráček
Jde k tobě, Matko Páně!
Vzhlédni, Matko, vzhlédni
Okem milosrdným na mne!

Mlčením nelze pominouti půvabné „O Maria! zpomeň na mne“ (II. 35) a konečně jedné, která zvlášť rázem národními se vyznačuje. (II. 34.)

Bože můj! polituj,
Kde je můj tatíček?
Již na něm vyrostá
Zelený trávníček.
Maria! polituj,
Kde je matička má?
Spí tam v tmavém hrobě,
Již se jí víc nezdá.

Zelená travička,
Krásné kvítky kvetou,
Na mojím bratříčku,
Nad milou sestřičkou.
Kde jsou mé přátelé?
Kde kmotr? Kde strejček?
Již na ně zavolal
Dávno malý sejček.

Na konec písně vyslovena prosba k Bohorodičce za království nebeské, kde bude tatíček i matička.

IX. K českým patronům (celkem 26).

V této skupině jsou písně k sv. Janu Nepomuckému „přemilému tatíčku v Praze s mostu shozenému“, starobylá k sv. Václavu, na kteroužto prý národ velikou cenu klade, k sv. Vítu, „jenž moc trpěl pro Krista Pána, přemoh Diokleciana“, k sv. Crhovi a Strachotovi a j. v.

X. Obecné (celkem 17). Mezi nimi překrásné a dosud zpívané: Kdož ochrany Nejvyššího, Mé jsi potěšení, můj Ježíši.

Některé z obecných písní velebí křesťanské ctnosti; na př. lásku: „Láska jest nejmilejší ctnosť“, pokoru:

„Pokoro, pokoro, překrásná ctnosti!
Koho ty zdobíš, krásný jest dosti“;

v jiných zase loučí se bojovník s rodinou, tatíčkem a matičkou.

(Příště dále.)

Švédové u Brna roku 1645

Napsal Dr. Frant. Šujan.

(Pokračování 4.)

V úterý (25. července) za svitání přišel do Brna posel s listy, jimiž obleženým byla slibována brzská pomoc; ale slibům se již nevěřilo. Z rána Švédové začali stříleti ze dvou hrubých děl Rákócových („kočka“ a „myška“) od hráze jesuitské (od Cejlu) do města a z batterie pod ravellinem na

hladovou zeď na Špilberku. Před polednem Mortaigne prohlížel švédské příkopy a podkopy. Když jel ze zadu na Špilberk, konstabler Jonáš s hladové věže na Špilberku ze švihovnice střelil zrovna krok před jeho koně. Mortaigne pohrozil mu rukou a dal celý den stříleti na věž hladovou, na město, cestu krytou i na pevnost sv. Tomáše. Ve městě byli překvapeni velikostí kulí, bylo tam poškozeno mnoho budov, radnice, chrám a klášter jesuitský. Na Špilberku s hladové věže sestřeleno zábradlí s prahy, na kterých stávala děla, však dělu ublíženo nebylo. V noci obhájci věž trochu opravili a děla umístili trochu níže.

Ve středu (26. července). Švédové ve střelbě pokračovali. Příchodem pomoci Rákócovy obě strany byly povzbuzeny k činnosti horečné. Mortaigne za každou cenu chtěl se města zmocniti, ale obhájci s pomocí boží mařili každou jeho snahu. Švédové sesilovali ve dne v noci své příkopy circumvalační, které ještě úplně hotovy nebyly. Zvláště proti bráně Veselé při cestě do Komína a proti Bránce od počátku Cejlu ke mlýnu Karthouskému na rameni Svitavy (Minkermühle na Radlase) opatřili se násypy a několika tisíci koly. Z města před polednem u Bránky jízda učinila výpad, aby někoho zajala, by se obhájci dověděli, proč Švédové se ohrazují. Zastihli jen dvě ženy švédské, které trávu žaly. Ty ve městě řekly, nač byly tázány. Jedna dobrovolně zůstala v Brně, druhá vrátila se ke Švédům s bílým chlebem, by Mortaigne viděl, že v Brně hladu není.

Ve čtvrtek (27. července). Švédové zase prudce stříleli z děl Rákócových a podnikli útok na baštu shořelou, ale byli odraženi.

V pátek (28. července). Mortaigne pokusil se ještě jednou, by město i hrad po dobrém v moc svoji dostal. Proto poslal list do města i na Špilberk, ukazuje na veliký nedostatek střeliva na straně obhájcův, o němž zvěděl od jednoho švédského vojáka, kterému podařilo se z Brna utéci; ale bubeník jeho byl odbyt. Do tábora švédského sjížděly se četné vozy švédské s hojnou kořistí, kterou pícovníci za průvodu asi 1000 jezdců uloupili na panství Kuřimském, které patřilo Brnu, což obhájce ještě více popudilo. Švédové stříleli z hrubých děl Rákócových na město, ale beze škody.

V sobotu (29. července) dopoledne Švédové pracovali podkopem pod baštou shořelou, ale nic nepořídili. K 7. hodině večer

vyhodili podkop do kryté cesty, který prolomil malý průlom a zasypal 2 vojáky a sedláka, jež obhájci brzy vyhrabali.

V noci na neděli ke 2. hodině (30. července) obhájci podnikli výpad na příkopy švédské před branou Židovskou. Souches totiž do ravellinu v protipříkopu před branou postavil na stráž dva vojáky, kteří dělajíce opilé bavili stráž nepřátelskou. Zatím ze příkopu bylo náhle ven vyhozeno několik prázdných sudů, v nichž bylo po několika kamenech, což způsobilo takový hluk, že stráž nepřátelská opustila příkopy. Brněnští je hned zapalovali a ničili. Zatím druzí rozkutáleli sudy k redutám švédským, postavili sudy před střílny z redut a udělali do redut díru, kterou tam hodivše ruční granáty nepřítele vypudili. Tu Souches dal sudy rozbiti, promíchati slamou s věnci smolnými a zapálil příkopy švédské až ke mlýnu Zaječímu, kde již setkal se s tuhým odporem. Přitom byli zastřeleni dva vojáci, lokaj Souchův a 3 chasníci poraněni. Sám Souches byl střelen do límce, že mu byly vlasy spáleny a klobouk sestřelen.Touže dobou Švédové učinili útok na cestu krytou na Špilberku, kde zapálili několik trámů, co hlínu držely, ale byli odraženi a oheň uhašen. Za dne Švédové opatřovali své příkopy redutami, násypy a koly. Souches bedlivě sledoval každé hnutí jejich, by učinil náležité opatření proti nim.

V pondělí (31. července) za dne bylo dosti ticho, leč že bylo stříleno. Na rozkaz Souchův obhájcové zapálili Švédům košiny ochranné a redutu u příkopu, který udělali k ravellinu za Špilberkem. V noci kolem 10. hodiny Švédové na dvou místech pokusili se vniknouti do cesty kryté, ale obhájci se ztrátou kaprála, dvou vojákův a několika raněných je odrazili. O půl noci Švédové zase podnikli útok na krytou cestu, chtíce tam obhájce překvapit a zapálit trámy, které zadržovaly hlínu; ale byli odraženi.

V úterý (1. srpna). Švédové dostali se zase až k ravellinu za Špilberkem pomocí dřevěné věže, kterou ve třech dnech zbudovali tak vysokou, že přečnívala sruby na obou baštách, aby tam vše bylo dobře pozorovat. V pondělí večer z ní zastřelili šikovatele, který byl na stráži na nové baště (Perunově). Souches nechal je klidně pracovati. Až se přiblížili k ravellinu, spustil na ně ze švihovnice 16liberní a z děla 5liberního, které stály po straně hladové věže na starých zdech Špilberských a nemohly od Švédů býti zpozorovány, poněvadž od střílen byly

odtaženy. Za hodinu dřevěná věž byla zničena, kdežto Švédové ze své batterie pod ravellinem oněch děl sraziti nemohli a poškodili jen práh pod švihovnicí. Obhájci toho dne zničili Švédům také podkop pod shořelou baštou a podkop do kryté cesty. Na večer dostavil se švédský podplukovník Calot a chtěl mluviti se Souchem, tvrdě, že je s ním příbuzen a má mu vyříditi zprávy od příbuzných z Vídně, odkud se vracel ze zajetí. Souches vzkázal, že je zdráv a s přáteli ve Vídni že si stále dopisuje, tedy rozmluvy nepotřebuje, až se najde čas příhodnější. Podplukovník žádal rozmluvy ještě dvakráte, ale byl odbyt.

Ve středu (2. srpna) bylo plno práce za Špilberkem u bašty spálené a na ravellinu. Obhájci, vedení hejtmanem Demantsteinem, poněvadž podplukovník Ogilvi nemohl byv předešlého dne na rameni trochu poraněn z moždíře, když ze spálené bašty díval se na hořící věž, zapálili pokryté příkopy, které Švédové zase pořídili k rohu ravellinu. Švédové od svítání do 10 hodin prudce stříleli na vnitřní srub u bašty shořelé i na srub na přední zdi ravellinu; ale poněvadž sruby byly hodně hluboko v zemi, nerozbily jich rány, které na ně lítaly svrchu. Poněvadž Souches viděl, že Švédové chtí obhájce z ravellinu vypuditi a sami se tam usaditi, dal tam z vnitřku postaviti ještě jeden srub z bedny a z kamení. Na baštu shořelou Švédové toho dne třikráte podnikli útok, ale vždy byli odraženi. Odpoledne ke 3. hodině hrabě Vrbna s veškerou jízdou učinil výpad z města ke mlýnům karthouzským před branou Měnínskou (nyní na Radlase), by vylákal jízdu švédskou. Ale objevilo se jen 15 jezdcův, ostatní zůstali za palisádami, které se táhly od těch mlýnův až k rychtě na počátku Cejlu u Ponávky a kryly Švédům jejich dobytek. Když z Cejlu začali střílet mušketýři, kteří jednoho jezdce zastřelili, Vrbna se vrátil.

Ve čtvrtek (3. srpna) Švédové dopoledne i odpoledne prudce stříleli na město a krytou cestu. Na Špilberku dělali podkop pod shořelou baštu, by srub shodili. Obhájci kopali pod nimi protipodkop, který k 6. hodině vyhodili a zničili podkop švédský i s několika podkopníky. O půlnoci rytmistr Reichenau pluku Kapounova s 15 jezdci byl poslán o pomoc k arciknížeti Leopoldovi. Pronikl tudy, kudy Hennemann s Ungrem 28. června. Vrbna podnikl planý útok na Zaječí mlýn. Švédové, kteří střežili zatarasený přechod přese Svratku při klášteře sv. Josefa,

uchýlili se do mlýna. Zatím před Reichenauem vypadl praporečník s 25 vojáky a odstraniv zábradlí i koše hlinou naplněné a koly ve vodě, uvolnil přechod přes řeku. Pak zasypal příkop švédský za řekou a umožnil odjezd Reichenauovi. Ze mlýna sice stříleli, ale Reichenau pronikl, obelstil také dva rytmistry švédské za řekou a dostal se šťastně na Veveří.

V pátek (4. srpna) Švédové stále stříleli z děl a moždířů. Také převezli dvě velká děla Rákócova „kočku" 39 lb. a „myšku" 36 lb. z hráze rybníka jesuitského (na počátku Cejlu u Ponávky) na vrch špilberský. Pěchota Rákócova byla rozložena po redutách v příkopech obkličných (cirkumvalačních), by nemohla proniknouti žádná pomoc obleženým. V noci vrátil se do města posel od Gallasa s listem, že pomoc brzy přibude.

V sobotu (5. srpna) Švédové prudce stříleli na ravellin za Špilberkem, by odtud vypudili jezdce, kteří bez koní tam byli rozloženi. Také bylo pozorovati, že z tábora švédského vyjíždí pícovníků více než obyčejně. Příčina byla ta, že dvě čety císařských (Hennemann a Unger) přepadly pícovníky švédské u Králova Pole. Pobraly jim mnoho pacholků, koní a dobytka, pak se postavily na výšiny za Královým Polem, by je bylo viděti z města, a lesem odtáhly na Veveří.

V neděli (6. srpna) za svítání obhájci spatřili na Špilberku novou batterii, kterou Švédové udělali 12 krokův od ravellinu z levého boku, as 30—40 kroků od nové bašty, a postavili na ni ta dvě velká děla Rákócova. Z těch pak stříleli na novou baštu až dopoledne, by ji rozbili, poněvadž podkopy pro skalnatost půdy a bedlivost obhájců nic proti ní poříditi nemohli. Odpoledne ze spodnější batterie (6 půlkarthaunů) stříleli prudce na ravellin a učinili v něm průlom. K večeru podnikli útok na ten průlom, ale byli odraženi. V noci Souches dal udělati srub na nové baště; dal totiž ze silných trámův udělati bednu tak dlouhou, jak rozlehlá byla bašta, a 2′ vysokou středem nadbaští. Bedna byla vyplněna hlinou a chránila mušketýry na baště před kamením a granáty švédskými.

V pondělí (7. srpna) Švédové zase prudce stříleli na ravellin a znovu pokusili se vypuditi odtud obhájce; ale byli odraženi. Toho dne Švédové počali střílети také do kryté cesty z batterie, kterou do země udělali navrchu u Špilberku proti sv. Anně. K 6. hodině na večer Mortaigne vyslal poručíka s 25

vojáky, by prozkoumali, co obhájci vystavěli mezi ravellinem a hradem. Ti to vykonali tak rychle, že překvapili a zajali profossa a jednoho vojáka se Špilberka. Jim byl těžce poraněn do nohy jeden kaprál, kterého Souches dal odnésti do města a vyléčiti.

V noci na úterý (8. srpna) mezi 2. a 3. hodinou vznikl ve městě veliký poplach. Obhájci spozorovali, že zástup pěšáků náhle vrhl se do městského příkopu mezi Petrovem a branou Židovskou. Ačkoliv se vydávali za císařské, přece obhájci hned s mušketami se dostavili, nechtíce jim věřiti. Další zmatek zamezil Souches, který se tam ihned dostavil. Poznal po hlase vůdce jejich a některé od vlastního svého pluku. Byla to slíbená pomoc.

Generál Gallas poslal obleženým posilu, která měla vpraviti do města 15 centu síry, poněvadž v Brně byl již velký nedostatek prachu. Posilu, asi 250 dragonů nepočítaje důstojníků, vedli hejtmani Unger a Hennemann.[1]) U prvního ramene Svratky (u nynějšího viaduktu) narazili na jízdu švédskou, která v domnění, že přitáhla císařská armáda, dala se na útěk. Též pěchota z protější reduty na druhém břehu prchla beze všeho odporu, že brod přes řeku byl volný. Podplukovník pluku Pachojova Jakub Gerardi s 80 nejodvážlivějšími dragony (nadporučík, praporečník, strážmistr, kapráli, svobodníci a vojáci) seskočili s koní, přebrodili se přes řeku a vedeni jsouce poslem, jehož Souches před týdnem ke Gallasovi poslal, vrhli se k druhému rameni Svratky u kláštera Bernardínů, odkud stráž utekla do mlýna kanovnického, takže beze ztráty jediného muže dostali se do městského příkopu. Unger a Hennemann s ostatními se vrátili, poněvadž z hlavního tábora u Komárova hnala se již pěchota švédská.

Posila, ač byla nepatrná, byla přijata s radostí, poněvadž přinesla 350 lb. síry na prach. Již od tří neděl nedána z města jediná rána z děla, leč někdy se Špilberku. Také z mušket stříleno jen v nejnutnější potřebě a bylo bojováno jen hvězdicemi, sudlicemi, halapartnami (bradaticemi) a ručními granáty, když srazily se stráže. Pak bylo v Brně veseleji. Příchozím bylo dopřáno dvoudenního odpočinku. Potom byli rozestaveni na potřebná

---

[1]) Dle zprávy Fleischingrovy a dle nákresu v Relatione.

místa, kde vždy konali službu dobrou. Švédové, mrzutí nad tím, že pomoc opět pronikla, celý den tím prudčeji stříleli na město i Špilberk.

Ve středu (9. srpna) Švédové celý den prudce stříleli. Také zatloukali palisády při rameni Svratky od vodárny až k Zaječímu mlýnu před branou Židovskou, by tudy nikdo ani do města ani z města proniknouti nemohl.

Ve čtvrtek (10. srpna) Švédové zase stříleli a zatloukali palisády při obou ramenech Svratky, stavíce zároveň kozy (španělské jezdce) do obou ramen, by tudy nikdo nemohl. Také postavili 2 děla před Bránkou (na počátku Cejlu) a značnou stráž za palisádami, by zabránili výpady jízdy Brněnské.

V pátek (11. srpna) z rána Švédové vystřelili 6 ran z děl Rákócových. Také zabezpečili své postavení na baště shořelé tím, že na ní udělali srub ze silných trámův a vyplnili hlinou, by jejich dílo na baště nemohlo býti spáleno, jak se to dělo dosud. Předešlé noci postavili lešení od bašty shořelé podél zdi hradské až k cestě kryté a svrchu pokryli je prkny, že měli cestu krytou podél hradeb. Souches však přivedl na Špilberk mnoho venkovanů s ženami a dětmi, kteří se byli do města utekli. Ti stále házeli kamení na prkna, v čem vojáci je podporovali ručními granáty, že lešení brzo bylo zničeny. Odpoledne hrabě Vrbna s několika jezdci učinil výpad (z brány Měnínské?) k nemocnici sv. Štěpána, by někoho zajal, ale byl odražen a vrátil se s 3 poraněnými. Toho dne Souches psal městské radě, by svolala všechny řezníky a přiměla je k tomu, by vysekávali koňské maso, poněvadž nastával nedostatek masa, kdežto mnoho koní pro nedostatek píce muselo se z města vyháněti. Řezníci se štítili, však Souches to vymlouval, poněvadž za obléhání se všude tak děje. Zároveň řezník Freymann měl přestat vysekávati maso jiné. Když řezníci ve městě nechtěli, komandoval k tomu dva řezníky z vojáků pluku Walischova, jimž sám i městská rada vydala vysvědčení, by čest jejich nijaké ujmy neutrpěla.

V sobotu (12. srpna) Švédové jen dvakráte vystřelili z hrubých děl Rákócových u ravellinu na Špilberk. Obhájci ve dne v noci úsilovně házeli hořící věci na příkopy švédské, které byly zakryty prkny hlinou posypanými, až se jim podařilo příkopy zapáliti. To přimělo nepřítele, že sám část svých příkopů zničil, by oheň zastavil, a tak ve dvou hodinách více strhl, než

v 8 dnech postavil. V odvetu Švédové mezi 3—4 hodinou smolnými věnci zapálili první srub na baště shořelé, ale obhájci oheň s velikou námahou uhasili. Na večer přitáhla větší část jízdy Torstensonovy, která před několika dny komandována byla do tábora Rákócova u Lednice, kam provázela plnomocníky Torstensonovy. Rákócy, kníže Sibiňský, vtrhl zatím s vojskem svým již na Moravu a 27. července přirazil blízko k vojsku svého syna u Lednice. Však hned začal se vybavovati ze spolku s Torstensonem, poněvadž již vyjednával o mír s císařem. Torstenson tedy odhodlal se k hlavnímu útoku na Brno, by ještě užil děl a pomoci Rákócovy, než ji tento odvolá. V noci Švédové snášeli košiny ochranné do zahrady kardinála Dietrichsteina (mezi třídou Frant. Josefovou a Josefovem) vedle zahrady jesuitské (mezi Josefovem a Cejlem). Rovněž do zahrad pod Petrovem proti domu opata Rajhradského snášeli silné trámy. To Souchovi bylo znamením, že Torstenson chystá se k prudkému útoku, poněvadž příkopy jeho již sáhaly až na kraj příkopu městského.

V neděli (13. srpna) ráno Brněnští spatřili pod Petrovem v zahradách nad mostem na začátku Novosadů batterii s košinami ochrannými, na níž jen děla chyběla. Za košinami a bednami tesaři dělali prahy pro děla. Také v zahradě Dietrichsteinově stavěli batterii proti klášteru jesuitskému asi 500 krokův od hradeb. Viděli tedy obhájci, že Švédové na těch dvou místech chtí prolomiti hradby, by tudy vnikli do města. Souches činil potřebná opatření. Dal úsilně pracovati v příkopu pod Petrovem, kde zřídil silné traversy. V zahradách kanovnických u zdi městské postavil silný srub s vlastním příkopem a palisádami. Dvě ulice na Petrově, které od zdi městské vybíhaly v roh blízko kathedrály proti tomu místu, kde nepřítel průlom chystal, zatarasil silnými barikádami a palisádami. V kostele sv. Petra bylo postaveno lešení k oknům a obsazeno obhájci, by mohli střileti z oken na útočníky. V Brně každému bylo jasno, že blíží se rozhodný boj. Stateční bojovníci zimničně pracovali, by z boje čestně mohli vyjíti. Duchovenstvo všude úpěnlivě prosilo Boha o pomoc u povzbuzovalo plamenným slovem k vytrvalosti. Ženy a děti pilně růženec se modlily. Lakomci a stuchlíci třásli se o své poklady a bezpečně je zakopávali. Celé Brno bylo v zimničném rozčilení.

V noci na pondělí (14. srpna) stále bylo slyšeti, jak tesaři dělali na batteriích. Také vozy svážely kamení k moždířům a prkna s trámy k batteriím. Rovněž děla se Špilberku a ze Starého Brna byla přivezena k novým batteriím. Ráno obhájci spatřili, že Švédové pod Petrovem vedle velké batterie dělají ještě jednu menší u vodárny a mlýna kanovnického. Na batterii větší postavili 6 menších karthaunů, na batterii menší jedno menší a 2 velká děla Rákócova (kočku a myšku) a k samému příkopu u vody u mostů tři velké moždíře, což všechno namířili proti Petrovu. Na batterii v zahradě Dietrichsteinově bylo postaveno 5 hrubých děl Rákócových a 2 menší karthauny, jejichž jícny byly namířeny proti klášteru jesuitskému. Na pravo od batterie byly postaveny dva velké moždíře. Obhájci na všech místech s chvatem velikým dělali potřebná opatření, nejsouce obtěžováni střelbou švédskou, leč v poledne několika ranami na Špilberk. Teprve za noci dodělali ony traversy v příkopu městském pod Petrovem a srub v zahradách u zdi městské. Též u sv. Tomáše postavili silné traversy k oběma rohům bašty. Švédové v noci vyvedli pěchotu z příkopův a podkopů, by ráno podnikla rozhodný útok.

V úterý (15. srpna) na den Nanebevzetí Panny Marie k 5. hodině ráno počala z postavených batterií prudká střelba na Petrov a proti koleji jesuitské. Bylo stříleno prudce až do 4 hodin odpoledne jen s malou přestávkou v poledne a ke druhé hodině, poněvadž prudký déšť střelbu dvakráte přerušil. Bylo vystřeleno na obou místech 188 (976?) ran, které značně porouchaly hradby městské i město. Na Petrově byl do hradeb prostřelen značný průlom a koule prorazily dům Rajhradský (č. 5) i domy kanovnické a padaly do chrámu sv. Petra. Před kolejí jesuitskou (mezi Bránkou a branou Dřevnou, nyní na křižovatce ulice Jesuitské a Švédské) koule tolik neškodily, poněvadž zevní předhradbí příkopové bylo vyšší než zeď okružní (u mezihradbí) a zeď městská, tak že je Švédové přestřelovali, působíce zase větší škodu ve městě, kde ženy a dèti s čeledí a venkovany hasili, co zatím mužové bojovali na hradbách. Přece však i před klášterem jesuitským byla sestřelena zeď okružní (zábradlí čili obruba v mezihradbí) asi na 6 sáhů, byla rozbita jedna věž při zdi městské a do zdi byly udělány dva průlomy asi jako veliké okno.

Po 3. hodině Torstenson za hukotu a blískání děl poslal svého bubeníka k pevnosti sv. Tomáše vyjednávat s obhájci. Sotva se bubeník bubnu dotknul, bylo mu odpověděno z mušket výstřelem do vzduchu, že ihned se vrátil.

Za střelby vojsko švédské z táborův Komárovského a Zábrdovského rozjíždělo se na určitá místa k útoku. Když umlkla děla, Švédové kolem 5. hodiny podnikli hlavní útok na 6 místech, a to: na Petrově, u brány Židovské, před kolejí jesuitskou, u sv. Tomáše, na Špilberk a na cestu krytou. Obhájci však všude byli náležitě připraveni k odporu.

Na Petrově v příkopu městském za traversami u průlomu mezihradbí hájilo příkopu asi 45 mušketýrův a něco jezdců bez koní s praporečníkem pluku la Corona a se strážmistry pluku Souchova. Nahoře v mezihradbí u průlomu ve zdi na jedné straně stál Souches, nadporučík Becker a jeden poručík s 30 dragony a 30 jezdci bez koní. Na druhé straně průlomu byl podplukovník Jakub Gerardi, hejtman pluku la Corona Claudius Lamberg a hejtman Gordon s tolikéž mužstvem. Neohrožené obhájce průlomu vydatně podporovala značná záloha. Za průlomem u srubu v zahradách kanovnických bylo 25 mušketýrův s praporečníkem a 30 nejstatečnějších měšťanů s poručíkem z měšťanstva. V domech kanovnických, ze kterých bylo lze střileti do městského příkopu, byla ozbrojená šlechta se svými sluhy a se sluhy duchovenstva. Ve dvou ulicích, které vybíhaly ke kathedrále, byla jízda. V jedné hrabě z Vrbna s 50 jezdci, ve druhé hrabě z Bubna s 50 jezdci. Kostel sv. Petra hájili měšťané. Každý již věděl, co má dělati, a všude bylo hojně ručních granátův a kamení, které přinášeli několik měšťané a tovaryši. Útok na Petrov podnikl plukovník Peikul a Jordan od vodárny. Obhájci bez výstřelu nechali je přijíti až do městského příkopu. Pak je statečně odrazili střelbou, ručními granáty, kamením a hrnci. Švédové podnikli druhý útok, ale zástupy jejich dostaly se mezi traversy v příkopu, kde obhájci střelbou, hvězdicemi, halapartnami, granáty a kamením spůsobili jim větší škodu než zástupům prvým. Švédové obnovili útok po třetí v četnějším počtu, neboť za pěchotou postupovalo 500 kyrysníků bez koní. Obhájci schválně nechali je vniknouti až do příkopu. Útočníci činili, co lidem možno, by pronikli průlomem a dostali se na Petrov; ale všechna jejich snaha byla marna.

Po tuhém boji byli odraženi a příkop celý pokryt mrtvými a raněnými. Na ústupu druh padal přes druha, poněvadž vrch byl příkrý a po dešti kluzký. Když Švédové po dvouhodinovém boji byli odraženi, Souches mezihradbím spěchal na místa ostatní.

U brány Židovské měšťanům velel Maxmilian z Hofu. Německá pěchota švédská s 200 hajduků Rákócových ze Zaječího mlýna podnikli útok na předhradbí (ravellin) před branou. Měšťané bránili se statečně, dobře střílejíce s brány a se zdí. Nicméně Uhři pronikli do příkopů městských a drali se na ravellin, lezouce druh na druha. Tu Souches dal na ně hoditi granáty ruční, které je rozprášily, že dali se na útěk do mlýna za střelby obhájcův a zanechali část svých druhů na bojišti.

Když Souches viděl, že na těch místech nebezpečí není, běžel mezihradbím ku průlomu před kolejí jesuitskou. Tam bojovali studenti a měšťané. Neobyčejný křik, s jakým švédští důstojníci pobízeli vojáky k útoku, dokazoval, že útočníci po boji půldruhé hodiny trvajícím od obhájců byli náležitě odraženi. Útok byl podniknut ze zahrady Dietrichsteinovy pod velením plukovníka Copi, pravé to ruky Mortaignovy. Copi na bílém koni jel napřed až do zahrady kardinálovy, kde ustoupil stranou a pobádal vojáky k útoku. Obhájci po něm stříleli a těžce ho poranili. Konečně přiblížily se 4 zástupy německé pěchoty, z nichž prvé byly ozbrojeny bradaticemi, druhé nesly žebříky. Za nimi z obou stran batterie v zahradě Dietrichsteinově postupovalo 2000 hajduků Rákócových pod 16 prapory. Obhájci nechali je přiblížiti se až do příkopu. Když již žebříky stavěli, aby na hradby lezli, obhájci na ně vystřelili. Výstřely polekaly hajduky tak, že brzy dali se na útěk. Když to spatřila pěchota německá, opustila žebříky a dala se na útěk také. Postupoval tedy proti koleji jesuitské jiný zástup 4—500 mužů, kteří byli komandováni k průlomu na Petrově; ale ani ti daleko nepostoupili, neboť byli odraženi prudkou střelbou studentů, kteří mířili velmi dobře.

Tvrze sv. Tomáše hájil osvědčený Sevison s mušketýry a poručík Pompeati s 50 dragony. Jim byla přidělena část kompanie tovaryšův a pomocníků měšťanských pod vedením radního J. Kraussa v počtu as 70 mužů, kteří byli postaveni do opevněného kláštera, na věž a na střechu chrámovou. Útok podnikl vlastní pluk Mortaignův od Nové ulice a nejlepší pluk Torstensonův zvaný „Altblau" s německou pěchotou Rákócovou

z hráze rybníka Tomášského. Útočníci za prudké střelby obhájcův s velikým důrazem vnikli do příkopu, posekali palisády a bez soucitu a ohledu na poraněné druhy své přistavovali řebříky ku hradbám. Jeden praporečník s několika vojáky vylezl až na hradbu, ale byl zabit a s druhy svými sražen do příkopu. Však Švédové tvrdošíjně podnikli druhý útok. Někteří dostali se až na obrubu hradeb, seskočili na zem a rozrazili obhájce, kteří byli přinuceni uchýliti se za dvě příčky postavené předešlého dne proti rohům, které tvořila přední zeď (cortina) s boky tvrze. V tom z opevněného kláštera přirazil Pompeati s 50 dragony a zastavil útočníky. To dodalo odvahy ostatním, že vrhli se na nepřítele s takovou odvahou, že Švédové byli donuceni vrhnouti se do příkopu za prudké střelby obhájcův. Dva hejtmani, jeden poručík a jeden praporečník byli zabiti a tři kapráli s jedním závodčím zajati. Závodčí žil ještě 15 dní a vypravoval Souchovi, že Torstenson schválně podnikl útok na kolej jesuitskou, chráněnou jen studenty a měšťany, by vojsko od sv. Tomáše musilo tam na pomoc, a tím aby lehčím se stalo dobytí sv. Tomáše. Studenti s měšťany u Jesuitův však odrazili útok, a velitel u sv. Tomáše, poručík Sevison, osvědčil svou odvážnou statečnost také ten den, že nepřítele statečně odrazil. V příkopu bylo plno mrtvol, mezi nimi také jeden hejtman rodilý z Brna, kde měl sestru, syn brašnářčin, jenž při útoku byl první. (Příště dále.)

Styky krále českého Jiřího z Poděbrad s králem polským Kazimírem.[1])

Napsal Dr. Zdeněk V. Tobolka.

> Puto Polonos non odire Bohemos, quia unius lingue unus alterius destruccioni non consenciet, neque heresis neque offensa qualiscunque dei differenciam faciet inter Polonos et Bohemos. Eschenloer.

Čechy a Polsko od dob nejdávnějších měly úzké styky, pokrevenské,[2]) obchodní[3]) i politické. Ne jednou se zdálo, že slijí se ve velké těleso státní; ale to vždy bylo jen

---

[1]) Vydávaje tuto práci, děkuji za ochotu prokázanou P. T. pp.: univ. prof. dr. Jar. Čelakovskému, archiváři Fr. Dvorskému, univ. prof. dr. Jar. Gollovi, professoru Petrohradské duchovní akademie J. Palmov, adjunktu archivu města Prahy dr. Jos. Teigeovi a univ. prof. th. dr. Ant. Vřešťálovi.

[2]) K. Malinský: Polské kněžny na trůně českém. Slovan. Sbor. II.

[3]) Tadra F.: Kulturní styky Čech s cizinou až do válek husitských. V Praze 1897. 130 a d.

chvilkové. Oba státy vrátily se v dřívější své meze a kráčely každý svou cestou. Čechové po domácí dynastii Přemyslovců dostali cizí rod panovnický, Lucemburky, trůn polský po Piastovcích převzal kníže litevský. Dřívější svazky ochabovaly, ale neumřely. Společný nepřítel oživil vzpomínky na příbuznost Polákův a Čechů, jež také pověst sdružila bratrstvím Čecha a Lecha. V 15. století oba národové chopili se zbraně proti lidem stejného rodu. Čechové proti Němcům „pro osvobozenie pravdy zákona božieho, a zvláště jazyka českého i slovenského", Poláci, aby proti německým rytířům uhájili půdy, již pod záminkou víry tito chtěli osaditi. A při tomto nebezpečenství a boji od společného nepřítele zase mluvilo se o slovanském jazyku, a zase vzrůstaly plány, blíže spojiti Čechy s Polskem. V Čechách utvořila se strana polská [1]) Hned r. 1422 povolala Zikmunda Korybutoviče do Čech, r. 1437 pokoušela se voliti Poláka za krále českého. Než síla okolností jest mocnější vůle. Po nezdařených krocích přestalo se mluviti o polských kandidaturách, a když zemřel dne 23. listopadu r. 1457 král český Ladislav, byla strana polská již pohřbena, ač ne na vždy. Ne Slovan-Polák, Slovan-Čech,[2]) tak znělo heslo, jež dáno bylo při volbě nástupce Ladislavova. V té době počínají se styky dvou mocných králů, Jiřího z Poděbrad a Kazimíra Polského.[3])

Jiří z Poděbrad i Kazimír na sněmě Pražském dne 27. února r. 1458 ucházeli se o korunu českou. Jiří činil tak na základě svých zásluh, jež si zjednal o rodnou zemi, Kazimír poslal vyslance svého, Mikuláše Chrząstowského,[4]) aby stavům

---

[1]) J. Goll: K. Sigmund und Polen 1420—1436. MJÖG. XV. 38. XVI. 222. Týž: Čechy a Prusy ve středověku. V Praze 1897. 135 a d. Lewicki A.: Król Zykmunt Luxemburski a Polska 1420—1436. Kwartalnik histor. X. 67 a d.

[2]) Viz naši práci: O volbě a korunování Jiřího z Poděbrad. V Praze 1896. 15 a d

[3]) J. Pervolf: Čechové a Poláci v XV. a XVI. století. Osvěta III. 774 ad. Týž: Славяніе, ихъ взаимныя отношенія и связи. Варшава. Sv. III. Č. I. 101 a d. Z polské literatury: Wayda K.: Poselstwo czeskie (1465—1466). Dziennik warsz. 1854. No. 199. — Papée: Polityka polska w czasie upadku Jerzego z Podiebradu w obec kwestyi następstwa w Czechach 1466—1471. Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń wydziału historyczno-filozof. akad. umiejętności. W Krakowie 1878. VIII. 345 a d. Sutowicz J.: Walka Kazimierza Jagiellończyka z Maciejem Korwinem o koronę czeską. W Krakowie 1877.

[4]) Długosz: Historia Polonica V. 262. — Naše práce: O volbě a korunování Jiřího z Poděbrad. 17.

připamatoval — a to právem,[1]) — dědické nároky manželky Alžběty, sestry nebožtíka krále. Než láska k milé osobě, k utrakvistovi a Čechovi, k muži, mohoucímu ukázati na celou řadu zásluh o zemi, jejíž chtěl býti králem, platila více než zákony. Štěstí naklonilo se tehdy k Jiřímu z Poděbrad. On byl vítězem, Kazimír byl mezi přemoženými.

Jistě takovýto začátek styků obou panovníků byl by býval měl vliv na budoucnost, kdyby poražený byl se cítil poškozeným. V tomto případě však toho nebylo. Celé jednání Kazimírovo činí dojem, jakoby byl chtěl jen dáti na jevo oprávněnost svého požadavku, v jehož splnění sám ani nedoufal. Musil uznati, že pouze vyslání poslance k vítězství nad několika kandidáty nestačí tam, kde se jindy působívalo penězi,[2]) jež však on dáti nemohl, poněvadž jich potřeboval do války proti řádu rytířů německých. Tím lze také vysvětliti, proč mezi Jiřím a Kazimírem nepřátelství, pokud může býti o něm řeči, záhy pominulo a proměnilo se v pevné bratrství.

Jiřímu záleželo na tom, aby v klidu žil s panovníky. Počátek své vlády především věnoval této snaze. O přátelství Kazimírovo počal se ucházeti hned ku konci r. 1458. Když dne 30. listopadu konal se totiž krajinský sněm (při němž však Kazimír nebyl přítomen), dostavilo se k němu české poselstvo. Albrecht Kostka z Postupic, Boček Puklice byli zástupci Poděbradovi. Jménem pána svého prosili,[3]) aby Kazimír v přátelství žil s Jiřím, a aby mu v těžkém jeho úkolu napomáhal. Král český chce jemu lásku tuto odplatiti a osobním zakročením v Prusích chce se přičiňovati, aby Kazimír mohl država svých klidně užívati. Poselství toto u Poláků přijato bylo velice laskavě

---

[1]) Náš článek: K dědickým nárokům neprovdaných a neodbytých kněžen z panujících rodů v Čechách. Č. M. M. 1897. 169

[2]) O volbě etc. 20.

[3]) To, co o této věci vypravuje Długosz V. 277—278 více, totiž, že Jiří sliboval Kazimírovi nástupnictví v Čechách pro jeho potomky, není věrohodné. Nejen že není to doloženo z jiných pramenů, ale ani vnitřní pravděpodobností se nedá obhájiti. Jiří neměl příčiny ke kroku tomu se uchýliti, uvážíme-li, že plány jeho plně se dařily. Došel uznání tehdy již od odbojných měst moravských, narovnal se s knížaty rakouskými a císařem Fridrichem, spolek slezský se rozpadával. Codex epist. saeculi XV. 1876. 192 — Toeppen: Acten der Ständetage V. 29.

a vrátilo se s přesvědčením, že král polský bude ochoten s Jiřím vejíti v přátelství.

Osvědčiti skutkem tuto vůli vůči Jiřímu naskytlo se Kazimírovi hned roku následujícího. Vratislavští totiž stáli vytrvale v odporu proti králi-kacíři. Jiří brannou mocí chtěl je pokořiti, vojsko bylo již v poli. Vratislavští tušili, že by mohli býti vyhladověni, a proto obrátili se na Kazimíra s prosbou. Dne 3. srpna z Vratislavě[1]) poslali k němu žádajíce, aby nezavíral k nim dovozu potravin a aby nebránil jim najímati žoldnéře ve své zemi. Kazimírovu odpověď na jich žádost určovalo jeho dosavadní chování se k Jiřímu a jeho vlastní prospěch, aby nebyli mu odváděni z území jeho žoldnéři, jichž potřeboval pro sebe. Prosba Vratislavských byla zamítnuta, a Jiří, jakmile se dověděl o výsledku jednání tohoto, mohl nabýti přesvědčení, že v Kazimírovi nemá nepřítele.

Avšak co dalo se jen tušiti, Jiří si přál, aby bylo i jasně vysloveno. Proto vešel v užší vyjednávání s Kazimírem. Přemysl Těšínský nabídl své služby jako prostředník mezi oběma panovníky.[2])

Dne 1. ledna r. 1460 v Bytomi[3]) sešli se poslové obou králů. Z Poláků byli tam Stanislav z Ostroroha, Mikuláš Pieniążek z Vithovic, Jan Długosz, z Čechů Přemysl Těšínský, Zdeněk ze Šternberka a Jan Zajíc z Kunštátu. O jednání samém nemáme spolehlivých zpráv. Pravděpodobné jest, že uvažovalo se tu o věně královny Alžběty, jež mělo jí býti vyplaceno, pak o Osvětimsku, Zátorsku a jiných pohraničných místech Kazimírem odcizených, pro něž král polský velmi rád se klonil k přátelství s Jiřím. Ten sporný kus byl asi příčinou, že k ji-

[1]) Jednání to zaznamenal Eschenloer SRS. VII. 49—50. — Eschenloer-Kunisch I. 93. Dodává pak: „Incepit hec legacio plures sermones, suscitavit varias opiniones in Slesia, mox totum regnum transvolat, Wratislavienses velle regem Poloniae in dominum suscipere“. Pověst tu přijal Długosz V. 292—293 za faktum a na základě jejím zosnoval vypravování zcela pravdě nepodobné. Přijati nabídku Vratislavských, jak ji uvádí Długosz, bylo by znamenalo válku s Jiřím, a do té Kazimír sotva by se byl chtěl pustiti, když měl co činiti, aby odolal rytířům německým. Fontes rer. aust. Sv. 42. 285 — Codex. epist. saeculi XV. 1876. 192 — Toeppen: Acten V. 30.

[2]) Codex epist. saec. XV. I. 203.

[3]) Długosz V. 300. — M. Bobrzyński i St. Smolka: Jan Długosz, jego życie i stanowisko w piśmiennictwie. W Krakowie 1893. 98.

stému výsledku tehdy nedošlo. K projednání tak důležité věci bylo třeba osobního účastenství obou králů. Za tím účelem učiněno usnesení, aby se oba panovníci v Bytomi sešli dne 24. června r. 1460 a dohodli se o konečné smlouvě.

Ale sjezd na 24. června určený pro nemilé nedorozumění se nesešel. Učiněno bylo totiž brzo na jaře toho roku v Čechách a zvláště v kraji Žateckém mnoho škod ohněm. V Čechách pro ty události „domněnie bylo na krále Kazimíra Polského, že zjednal jest i králová, sestra krále Ladislava, aby zemi českú pálili, města, městečka i vsi". Rozhlašované podezření rozhořčilo Čechy, ba i samého krále tak, že „kázal v městech volati, aby žádných Polákuov do měst nepúštěli, a z svého dvoru všecky vyhnati kázal."[1]) Zpráva o tom došla Kazimíra v Sandoměři dne 28. dubna a nemile se ho dotkla, poněvadž nezakládala se na pravdě. Ohně dali, jak se vysvětlilo, založiti němečtí rytíři chtějíce roznítiti válku mezi Jiřím a Kazimírem, a tím od sebe Kazimíra aspoň na chvíli oddáliti. Kazimír byl rozvážný a do války se nepustil. Poslal do Čech rytíře, Jakuba Dąbięského a Alberta Gorského, aby o nevině jeho u dvora Jiříkova svou ctí se zavázali. Jiří přijal je laskavě a za souhlasu pánů českých prohlásil, že pověsti šířené nevěřil, ač naproti tomu omlouvati se musil, proč poslů k sjezdu na den 24. června neposlal. Ujednáno, aby panovníci poslali své zástupce do Bytomě ke dni 11. listopadu a smluvili se o tom, co pro nemilou náhodu již dříve smluveno býti nemohlo. Poslové polští obdarováni opustili Prahu.[2])

Sjezd, započatý dne 25. listopadu, shromáždil v Bytomi četné panstvo obou národů. Z Poláků byli tam Jan z Tęczyna, Stanislav Ostroroh, Mikuláš Pieniążek, Jan Długosz a Jan Lutek, vicekancléř krále Polského;[3]) z Čechů Zdeněk ze Šternberka, Vilém z Riesenburka a Rábí a Jan Jičínský z Cimburka.[4]) Jednání trvalo několik dní. Bylo klidné; neboť obě strany rády vyhnuly se sporům, jak nasvědčují body usnesení ze dne 29. listopadu. Králové slíbili si vzájemně bratrství a přátelství; ne-

---

[1]) Staří letop. češ. 172.

[2]) Długosz V. 304.

[3]) Codex epist. saec. XV. 205 — Długosz V. 308.

[4]) Fontes rer. austr. XX. 236 — Dogiel: Codex diplomat. regni Poloniae I. Vilnae 1758. 10.

budou prý proti sobě pomáhati žádné osobě světské ani duchovní s vyjmutím papeže; páchání škod má na původcích vladařem příslušné země býti trestáno; poddaným obou panovníků má se dostati spravedlnosti v obou královstvích; silnice mají býti svobodné lidem obojího království; mince falešná nemá býti vydávána; o nahrazení škod za zabraná místa bude se jednati později; oba králové budou se hleděti sejíti v době od 1. ledna r. 1461 do 1. ledna r. 1462 ve Velkém Hlohově; kdyby se schůzka nemohla v Hlohově uskutečniti, má se sjezd konati v kterémkoliv místě, příslušném k Polsku. Kdyby některý král nemohl se dostaviti, jest povinen ve dvou měsících druhému zprávu dáti. Nutně musí se však oba králové sejíti dne 1. května v Hlohově. Na sjezdu tom stane se i dohodnutí o sporné kusy na základě starých zápisů; smlouvy mezi oběma zeměmi a jich vladaři někdy uzavřené se potvrzují vyjma článek týkající se knížat Mazovských; na nejbližším osobním sjezdu panovníků pojedná se i o věnu královny Alžběty.

Oba panovníci výsledkem tohoto sjezdu byli spokojeni. Jiří přidal do věnce starých diplomatických svazků s panovníky evropskými nový lístek, a pojistil se, aby tím jistěji a bezpečněji mohl dojíti přes úřad „conservator pacis per totum imperium“ království římského. Kazimír pak vzdav se nároků bez toho utopických a nikdy upřímně nemyšlených na korunu českou, prodloužil si pokojné držení zemí mezi oběma královstvími sporných a získal si příležitost najímati slavné žoldnéře české, jichž potřeboval. Poláci byli tehdy již přišli k názoru, že proti námezdným žoldnéřům rytířů německých nepomohou nic výpravy celého rytířstva. Obrátili se tedy podobně jako řád rytířů německých k žoldnéřstvu námezdnému, a výsledek celé války stal se závislým nyní na tom, která strana dovede s většími sumami vystupovati.[1]) Úmluvy s Jiřím podporovaly nepřímo tuto politiku.

Jiří však stal se asi od r. 1460 i prostředníkem mezi válčícími stranami. Hned od počátku války s řádem rytířů německých obracely se zraky na Jiřího, aby diplomaticky zasáhl mezi nepřátele. Již r. 1456 psal v tom smyslu Bolko z Eulenburga velmistrovi,[2]) a řeči podobného rázu ozývaly se znovu brzy po

---

[1]) M. Bobrziński — J. Bidlo: Přehled dějin polských 151.
[2]) Caro J.: Geschichte Polens V. 181. Gotha 1886.

zvolení Jiřího za krále českého. Jiří ovšem tehdy v podobná jednání se dávati neměl ani času ani chuti. Jinak však bylo teď. Poděbrad toužil po koruně římské a pro ni potřeboval získávati si zásluh nejen u panovníků, ale i u papeže, s jehož svolením[1]) chtěl si žádanou korunu na hlavu posaditi.[2]) Proto vzal na sebe úřad rozhodčího, a dne 11. prosince r. 1461 vychloubal se tím jaksi sv. otci.[3]) Činnost Poděbradova mohla býti Piovi II. mila, však více musila jej podrážditi. Jiří zase zaplétal se do záležitostí, jimiž zdržoval dávno slibované poselství do Říma, a připravoval kurii o zásluhy, jichž mohla a měla sama si dobýti u Kazimíra i Řádu. Na štěstí Jiří nezasahoval diplomaticky tak rozhodně, zabrán jsa jinými věcmi. Plán jeho státi se králem římským se hroutil, papež doléhal na něho, aby vypravil poselstvo české do Říma, s knížaty německými byl[4]) tehdy ve vyjednávání. Kurie měla dosti času, aby nahradila, co propásla. Nemohla ovšem viněna býti z toho, že by války Kazimíra a Řádu byla dříve vůbec si nevšímala;[5]) ale dřívější její počínání nyní stačiti nemohlo, na místo rozhodce Jiřího musel býti postaven legat, který by intensivněji si vedl nežli Poděbrad. Ku konci roku 1461 učiněné kroky od stolice papežské, aby arcibiskup Kretský, Jeroným, v úlohu onu se uvázal,[6]) mohly po dopisu Jiřího uznány býti jen za vhodné a prospěšné.

(Příště dále.)

Panství Vsacké l. P. 1666.

Podává Matouš Václavek.

Vsetín byl původně zeměpanským. Ve 14. věku patřil pánům z Kravař, v 15. a v I. pol. 16. věku měli jej Cimburkové, páni z Kunštátu a z Pernštýna. Ve II. polovici 16. století

---

[1]) Caro J.: Geschichte Polens V. 181. Gotha 1886.

[2]) Voigt G.: Enea Silvio de Piccolomini als Papst Pius der Zweite und sein Zeitalter. Berlin 1863. III. 250.

[3]) Markgraf H.: Ueber Georgs von Podiebrad Project eines christlichen Fürstenbundes zur Vertreibung der Türken aus Europa und Herstellung des allgem. Friedens innerhalb der Christenheit. Sybel: Hist. Zeitschrift. XXI. 274.

[4]) SRS. VIII. 67. — Długosz V. 332.

[5]) Viz dopisy Pia II. z r. 1459 u A. Theinera: Mon Pol. hist. II. 120, — Codex epist. saec. XV. III. 104.

[6]) SRS. VIII. 68 — J. Voigt: Geschichte Preussens. Königsberg 1838. VIII. 625.

náleželo panství Vsacké rytířskému rodu Nekešů z Landeku, držitelům nedalekého Lukova a Fryštáku. R. 1591 zemřel Zikmund Nekeš z Landeku a Vsetín dědila po něm dcera jeho Lukrecia, provdaná za Arkleba z Víčkova a z Prusinovic.

Po smrti Arklebově (1608) Lukrecia, již poměrně letitá, provdala se podruhé r. 1610 za Albrechta Václ. Eusebia hraběte z Valdšteina, jehož napřed jmenovala spolumajetníkem, potom i dědicem všech svých statků (Vsetína, Lukova, Rymnic, Všetul a Přílep, z nichž čtyři poslední obdržela r. 1604 závětí svého strýce pana Václava Nekeše z Landeku). Valdštein, proslavený později vojevůdce císařský ve 30leté válce, chtě skoro naskrze protestantský Vsetín ke katolické přivésti víře, povolal tam missionáře z tovaryšstva Ježíšova, jejichž práce však tam byla téměř marnou. Aby však více dodal chuti obyvatelům státi se katolíky, Valdštein osvobodil Vsetínské od desátku pro faráře, dovolil dovážeti jim si dříví z panských lesů na stavivo a palivo, osvobodil Vsetín od roboty a vzdal se i odúmrtí. Ale přece protireformaci se nedařilo. Roku 1623 prodal Valdštein Vsetín i jiné moravské statky a ze stržených peněz nakoupil si levně 63 panství v Čechách, kteráž s přivolením cís. Ferdinanda II. spojil v jediný celek — ve „vévodství Frydlantské".

Od Valdšteina koupil Vsetín Zdeněk Žampach z Potšteina, kterýž jej roku 1632 prodal kardinálu Ostřihomskému Petru Pasmanovi z Panasu za 56.000 tolarů. Než kardinál postoupil ho brzy bratru Jiřímu. Syn Jiřího Mikuláš Pasman prodal opět Vsetín r. 1652 dědičnému hraběti Trenčanskému Jiřímu Illiešhazimu z Illiešhazu za 96.000 říšských tolarů.[1]) Illiešhazové (Jiří, Mikuláš, Josef, Jan, Štěpán) měli potom Vsetín až do r. 1831, kdy rytíř Josef Wachtler stal se pánem jeho. Roku 1857 prodal Wachtler panství Vsacké za 2,300.000 zl. belgické společnosti, a tato je konečně prodala nynějším majetníkům, továrníkům bratřím Thonetům r. 1890.

Předeslavše to k orientaci o Vsetíně, obrátíme se ke kupci panství Vsackého Jiřímu Illiešhazimu a o věci v nadpisu námi naznačené. Hrabě Jiří přejal dle kupní smlouvy

---

[1]) Říšský tolar = 90 kr. nebo 30 českých groší.

městečko Vsetín se zámkem, městečko Pržno, dědiny Ústí, Johanovou, Hovězí, Seninku, Liptál, Horní a Dolní Lhotu, Rúštku, Jasenku, Zděchov, Hrozénkov, Nový Mikulášov (Mikulůvku), Novou Bystřici se všemi patronátními kostely a jejich filiálkami, dvory a hospodářstvím, se všemi úrodnými poli i pustinami, velkými a malými rybníky, tekoucími i stojatými vodami, lesy, chrastinami, zahradami, lukami, mlýny, včelami, robotami, činžemi atd. Za manželku měl Marii, roz. hraběnku Forgáč-Gymešovu, se kterou dostal Brumov, napřed ve společné, po její však smrti (1673) v samostatné držení. Jiří byl prozíravý kolonisator. Založil neb zalidňoval od svého předchůdce již založené dědiny Hrozénkov, Bystřičku, Mikulášov a Helenkov. Helenkovu (původně dvoru) dal jméno po své jediné dceři Heleně, jež se provdala za hrab. Esterhazyho a zemřela již r. 1684. Dolnímu městu Vsetínu, které také nedávno před tím teprve bylo založeno, vydal hned prvního roku (1652) dne 18. června listinu, v níž „soukeníkům a lidem na těch chaloupkách přistavených zůstávajícím, známo činí: aby oni z těch chaloupek (27) k obci městečka Vsetína (t. Horního) z každé dva zlaté mor. na rozdílných 5 termínů, a na každý termín po 12 groších bílých purkmistru a úřadu Vsetínskému každoročně odvozovati a dávati povinni byli. Berně J. Mti. Cís. podle uznání vrchnosti, sečby dle chudoby své býti mohli, aby ku pomoci obci Vsetínské dávali“ atd.

Rodiče Jiřího byli Kašpar hr. Illiešhazi a Helena Thurzo, dcera slavného palatina Thurza. Jiří jako člověk byl drsné, prchlé povahy; byv zapleten do nepokojů Tökeliho, byl v Trenčíně od císařských obléhán. Trenčín se vzdal, ale Jiří byl později na milost vzat, ano i řádem zlatého rouna vyznamenán (1688).

S druhou manželkou, hraběnkou Lavinií z Buccellini, byl nešťasten. Byla chudá a jen z nouze si starého hraběte vzala. Dbala jen svého prospěchu. Dílem marnotratnost choti a nepoctivost úředníků, dílem také povstání Tökeliho přivedly hrab. Jiřího do veliké tísně finanční. Odprodávaltě část po části věřitelům svým dědiny svého panství. Tak již r. 1666 prodává dědinu Liptál hrab. Oppersdorfovi, r. 1674 prodána Hošťálková svob. pánům Kaltschmiedům z Eisenberka, r. 1675 Seninka pánu Vyzovskému, Vilémovi z Gollenu, r. 1681 soudně odhadnuto Hovězí a postoupeno ovdovělé Markétě Františce svob. paní

ze Šnidavy, roz. hrab. Serenyiové. Ano ani svému advokátu Matouši Isidoru Zablackému z Tulešic nemohl hr. Jiří zaplatiti a musil mu r. 1684 postoupiti Dolní Vsetín i s polovicí Lhoty! Tak povstala v bývalém území panství Vsackého samostatná panstvíčka Liptál, Hošťálková, která podnes trvají. Dolní Vsetín však a Hovězí přišly za nástupce Jiřího zase ke Vsetínu zpět (1710, 1718).[1])

Roku 1666 dne 6. dubna byla na Vsetíně visitace všech pozemků, lánů, panských i poddanských a při té příležitosti vykonán i popis a odhad panství veškerého. Popis tento tvoří nejen tlustou foliovou knihu, je česky psán[2]) a zajímavý obsahem historickým, ale částečně i kulturním, podávaje kus života lidu rolnického na Vsacku, poměr jeho k vrchnosti, povinnosti jeho poddanské; naopak je zříti z něho až přílišnou starostlivost vrchnosti, aby poddaní veškery povinnosti vůči ní svědomitě vykonávali, ano při požadavcích jejích k různým řemeslníkům městským stupňuje se tato starostlivost téměř až k hrabivosti, když chce míti od nich všecko lacinější a lepší než ostatní lidé.

Velice zajímavy jsou i vzpomínky (při Hovězí) na vpád tatarský z Uher roku 1663 na Vsacko a na Vsetín. Dne 7. října t. r. vydrancovali Tataři město a pobili mnoho osob. Když pak koncem října opouštěli Vsacko, vedli s sebou přes 700 zajatých osob, mužův a žen, 385 koní a 308 kusů hovězího dobytka. Divoši hnali zajatce před sebou svázané, muže i ženy, jako smečky psů, poháníce je bičem. Zámek na Vsetíně utrpěl velmi; tak se aspoň podobá, poněvadž hr. Jiří začal r. 1664 nový zámek (pod starým) stavěti, kterýž později po opětném vpádu Turkův a Tatarů r. 1683 dal na kostel, faru a školu.

V popise jmenováni jsou při jednotlivých dědinách „střelci“, záhadný to poněkud výraz. Nemyslíme-li na „střelce“ při honech,

---

[1]) Vydávaje r. 1881 své „Dějiny Vsetína a okresu Vsackého“, byl jsem v pochybnostech, proč Liptál, Hošťálková atd. od Vsetína byly odtrženy (viz str. 126, 305). Nyní podrobnějším studiem a vypátráním dotyčných zápisů a listin je to jasno.

[2]) O sto let později (1776) je podobný, ale obsáhlejší popis již psán německy! Obě knihy jsou v archivu panském na Vsetíně a zapůjčeny mi byly laskavým prostřednictvím důchodního pansk. m. sl. pana Viléma Fernanda.

jichž vrchnost v tom neb onom hájemství poblíž dědiny hojně konala, tož jsme nakloněni myšlénce, že tito „střelci“ tvořili takměř jakousi domácí „vojenskou“ posádku, vybranou z nejsilnějších a nejspůsobilejších k obraně mužů, kteří v čas nebezpečí, jako bylo r. 1663 a později ještě několik let, od vrchnosti byli k obraně a ochraně povoláváni. Hrabě Jiří sám měl od času vpádu tatarského v zámku malou „posádku“, skládající se ze čtyř mušketýrův a sedmi hajduků, kteří měli velitelem desátníka.

Hrabě Jiří zemřel 26. m. března 1689 bez mužských potomků. Statky jeho dědil bratranec Mikuláš hrabě Illiešhazi.

Z knihy uvádíme jen věci nejdůležitější, pomíjejíce všechny podrobnosti nebo podobnosti. Pravopis převeden na nynější mimo některé výrazy nebo věty charakteristické.

„Leta 1666 dne 6. Miesycze Aprilis stalo se popsání toto na panství Vsetínském všech poddanných usedlých i hoferů samotných, též jejich dítek i czeládky služebné. Jako podobně jednoho každého, dobytek všelijaký tuto se najde popsán a možnost jednoho každého (mimo šaty, . . . hotové penieze, což se vyšetřiti nemůže) se ukáže Ittem Taxa panství tohoto, jak nejbedlivěji vyšetřena býti mohla. Také i hory a lesy všecky sepsané v sobě obsahuje.“

Nejprve uvedeno úřednictvo, čeleď a řemeslníci: Takovíto officírové, čeleď dvorská, řemeslníci mají byt ustanoveni při zámku, bez kterých panství Vsetínské říditi se nemůže, jak níže následuje.

Pan buchalter,
pan ouředník (vrchní),
purgkrabí,
důchodní písař,
obročný písař,
listovní písař,
hradský, to jest polkorab (?),
klíčník,
stará paní,
zahradník,
polesný,
bednář,
sládek,
drábi na braní 2 (strážníci?),
chmelař,
koňař,
tkadlec,
šenkýři,
kominář,
kovář,
vejvoda,[1])
drábi při 5 dvorech 5,
šafáři při 5 dvorech 5,
šafářek při 5 dvorech 5,
dívek při všech pěti dvorech 5,
bača s vałachy, osob 5,[1])
býčar s 3 pacholky 4,
sviňaři při všech 5 dvorech 5,
hajných jest 16,
fojtů zákupních 16.

---

[1]) O vejvodovi a bačovi dočítáme se vysvětlení ze zápisu zhotoveného dne 13. srpna r. 1698 při komisionálním jednání ve sporu o hranice mezi panstvím Vsackým a Rožnovským, kdež kommissi takto byli vysvětleni:

Následuje popis městečka Vsetína (Horního a Dolního) a pak jednotlivých dědin panství Vsackého. Vybereme z každé obce několik jmen a některé důležitější věci.

Městečko Vsetín (Horní), gruntů 28, podsedků větších 16, podsedků menších 23, chaloupečníků 23 (z nich 2 chalupy pusté), chaloupek na pasekách, venkz obce vystavěných 12. Jména některých majetníků gruntů: Martin Kusý, ženatý, má syny dva, dcery čtyry. Společník jeho[1]) Václav Kusý, ženatý, má dceru 1, služebníka 1. Hofer: Martin Kamenec, v jejich domě, ženatý, bez dítek i čeledi. — Ondra Kožešník, ženatý, má syny 2, dcery 2, služebného 1. Hofferkyně: Kača Bařinka s dcerou jednou. Martin Nevrla, společník Jan, bratr jeho, Martin Sýkora, zeť Martina Nevrly, mezi nimi. Hofer: Jan Ječmének, ženatý u nich, nemá nic. Jiná jména:

Jan Fojtík,
Martin Prcín,
Martin Galdík (Galda),
Jiřík Kejdusík,
Jan Bukovský,
Jan Mačudík (Mačuda),
Václav Červenka,
Jura Kovář,
Mach Kubů,
Martin Toničík,
Martin Vršata,
Mikula Štrbů,
Jakub Poláků,
Pavel Ščasný,
Jan Babík,
Jan Mrlina,
Kača Petříkova,
Adam Tomanců,
Mika Adámků,
Jura Baránek,
Jan Daňků atd.

Ode jména Mačuda je Mačudík, Mačudíčka jako držitelé pozemků.

Z podsedkářů větších:

Jan Kovář,
Vaša Nosků,
Václ. Blablů,
Jan Surý,
Jura Mojžíšek,
Mika Bazala,
Martin Sedláček,
Jan Kulíšků,
Jura Valášků,
Martin Švirák,
Jan Mikšů atd.

Z podsedníků menších:

Jan Hloušek,
Jan Kučera,
Jan Maňák,
Anna Zgabojka (Zgaboj),
Zuzana Beneška,
Jan Kříž,
Michal Kadlec,
Jura Kozlovský atd.

Vejvoda je muž, který ve jménu vrchnosti dozor má nad vrchy, lesy a zvěří a quasi soudce jest nad spory hraničnými mezi poddanými (Valachy, pasekáři). — Máme však také za to, že jako na Rožnovsku, tak i na Vsacku vejvoda rozhodoval i spory pastevců, vałachů, případně že jim určoval „pašu", začež, jako i za výše řečené povinnosti, dostávalo se mu od vrchnosti jistých požitků. — Bača vysvětlen: Muž, který pastuchům a včelařům jest představen. Kyčera vysvětluje se označením „vrchy", chotáry = meze a hranice. — Vejvoda Vsacký byl t. č. (1666) na Hovězí (Viz níže), tedy poblíž území, kde ho ustavičným usazováním se obyvatel nejvíce bylo třeba!

[1]) Některé grunty rozděleny na 2—3 rodiny, jež obývaly jediný dům, ale o jizbách zvláštních, od sebe oddělených, jak se to posud ve dvou domech (starých, dřevěných) na Hor. městě pozoruje. Společníků jest i nyní na Vsetíně dosti!

Z chalupníků: Jan Vančura, Jan Bazala, Jan Sladčík, Mikuláš Škrobica, Tomáš Švec,[1]) Mikula Dráb, Václav Čech, Tomáš Hradišcký, Michal Zámečník atd.

Městečko Dolní Vsetín: 28 podsedků. Jména: Matys Bogar, Václ. Černocký, Václ. Živocký, Jan Vaňků, Martin Zemánek, Jan Křižanovský, Jan Měchura, Lukáš Kovář, Václ. Kocourek, Jura Venclů, Anna Volčíčka, Jura Štramberský, Šimek Brodský a j.

Na Horním městě je řemeslníků:

krejčířů	7	páleníci	2
ševců	15	prachník	1
řezníků	16	dudák	1 (Martin Sýkora)
tkalců	17	kolář	1
soukeníci	4	sekerník	1
kožešníci	4	barvíř	1
kováři	4	rybný hajný	1
zámečníci	3	cymbalista	1

Na pasekách žádný řemeslník.

Na Dolním městě:

soukeníků	21	ševci	2
řezníci	3	kramáři	3
kováři	3	tkadlec	1
kožešníci	2	provazník	1

Dobytka (mimo pernatý): koní 84, krav 400, ovcí 253, včel 233 klátů. Nejvíce včel měli Martin Ňevrla 48, Jura Beránek 28, Ondra Plchů 24, Martin Saletník 28, Mika Adámek 18 a jiní po 18—20, nejméně po 5—6 brtích.

(Příště dále).

Umělecké a vědecké zprávy.

Jazyk český na radnici Brněnské r. 1700. Pobývaje o prázdninách r. 1897 v městečku Lomnici, pátral jsem po památkách písemných i stavěných. Mezi písemnými památkami v archivě na radnici Lomnické našel jsem ve fasciklu „Starých listin" (č. 12.) psaní purkmistra a rady král. hlav. města Brna zaslané „Moudrým a oppatrným N. N. purkmistru a konšelům měst. Lomnic, přátelům nám jmilým ... do Lomnice". Psaní, jak již z nápisu jest zřejmo, jest české, vypsanou rukou psáno s nepatrnými chybami pravopisnými a datováno jest „v král. městě Brně 11. Januarii 1700", a podepsáno jest takto: „Purgkmistr a radda král. města Brna".

[1]) Dle některých jmen snadno lze poznati původ příjmení (od řemesla, města, země a j.). O hojných nynějšího času jmenech: Búbelů, Pokorných, Winklerů, Rozencvajků a j. není toho času ještě ani zmínky!

Od zaslání tohoto psaní do městečka Lomnice uplynula téměř dvě století; ze psaní tohoto poznáváme, že obžaloba mlynáře Ondřeje Rozsypala z Lomnice, učiněná po česku, byla vůbec po česku skončena, a že purkmistr i rada „král. města“ Brna po česku s českými městy a městečky si dopisovali a názvu královského města Brna důsledně užívali.

Listina zní:

Oppatrní, moudří přátelé jmilí! Netajíme Vás, že jsme sobě správu Vaši pod Dat. 22tého měsíce a léta pojminulého odeslanou a Ondřeje Rozsypala, mlynáře a poddanýho k panství Lomnickému, v příčině spáchaného hovadskýho hříchu se tejkající se všemi přiloženými examiny sub lit. A, B, C a D náležitě přednésti dali a přitom žádost Vaši o udělení Vám právního naučení, kterak byste se v tom tak těžkým příběhu dále právně proti témuž inquisitu chovati měli, s dostatkem vyrozuměli.

I měvše my takovou Vaši správu v bedlivém považení, dříve nežlibychom se k tomu, co by Vám dle Vaší žádosti v tom criminalním příběhu vedle vyměření práv za naučení dáno býti mělo, resolvirovali, vynašli jsme za potřebné býti, abyste examen sub lit. D s pohrůžkou, že mistr popravní jest před rukama, vykonaný po znovu před sebe vzali a inquisita sice podle týchž v něm obsažených otázek, však bez nejmenší, buďto s mistrem popravním aneb jaké koliv jinší pohrůžky (poněvadž Vám to sine praevia judiciali cognitione, to jest bez předcházejícího zvláštního právního rozeznání, jakožto věc ku právu outrpnému patřící dříve času, právy vyměřeného, před sebe bráti nepříslušelo) ještě jednou, a to dobrým spůsobem examinirovali, jeho odpověď v slovech jeho vlastních bez nejmenšího jich proměnění tak, jak on mluviti a dobrovolně odpovídati bude, pilně zaznamenati, neméně Matěje Rozbořila, Jakuba Hulu, Josefa, syna myslivcova, na jejich proti nadopáčenému Ondřejovi Rosypalovi předešle bez přísahy učiněné právní vyznání poznovu, a to pod dříve vykonanou v práv. měst. král. Česk. sub lit. B 52 obsaženou tělesnou přísahou, vedle předešlých examinův pořádně vyslyšeti a jejich takové vyznání nápodobně, jak již nahoře ponavrženo, bedlivě a slovo od slova poznamenati, přitom také na pacholka Lukáše, též Matěje Karáska, na které se inquisit Ondřej Rozsypal v posledním examinu sub D v r. 119 odvolává, s pilností ptáti dali a následovně nám jak týchž opáčených examinův vejpisy pečetí

Vaší městsk. stvrzené tak také další správy Vaše na jedno i druhé, oč se tuto k Vám dopisování činí, aneb co byste sice sami od sebe dle uznalé potřeby k připomenutí měli, tím dřívěji odeslati nepomíjeli, kdežto potom, co za právo bude, dále následovati má. Dat. v král. městě Brně 11. Januarii 1700.

Purgkmistr a radda
král. města Brna.

Fr. J. Rypáček.

Ladislav Velen ze Žerotína rozhlašuje po zemi patent krále Bedřicha o zvýšení mince. (Orig. zemsk. arch. mor. Ve sbírce Znojemské III). V době povstání českého (1618—1620) vydáno bylo na Moravě několik nařízení o minci, a ze všech je patrno, že dobrá mince česká i moravská vyvážena byla zvláště od Židů za hranice a tam prodávána se značným výtěžkem. V okolních zemích totiž zlaté a stříbrné peníze zemí českých byly dráže kupovány, a toho spekulanti využitkovali. Následek toho byl, že náhradou za dobrou minci zaplavována byla zvláště Morava cizí mincí lehkou, kdežto české peníze zlaté a stříbrné ze země vyváženy. Tomu mělo se zabrániti patentem krále Bedřicha Falckého, který otiskujeme dle originálu. Chybně jest vydán v d'Elvertových Beiträge zur Geschichte der Rebellion, Reformation etc. na str. 109—111 dle opisu ve sbírce Zlobického, chované ve Františkově museu brněnském. Patent Bedřichův i s průvodními slovy zemského hejtmana zní:

Urozeným pánům, pánům, urozeným a statečným pánům rytířům a vladykám, moudrým a opatrným pánům z měst J. Mti královské, všem třem pánům stavům margkrabství Moravského, pánům strejcům, ujcům, švagrům, bratřím a přátelům svým zvláště milým!

Ladislav Velen z Žerotína na Bředslavi, Moravské Třebové, Zábřehu a Rudě, hejtman margkrabství Moravského, J. Mti krále Českého radda a komorník a nejvyšší nad tisícem koní zbrojných téhož margkrabství.

Službu svou V. Mstem a Vám vzkazuji, urození páni, páni, urození a stateční páni rytíři a vladyky, moudří a opatrní páni z měst J. Mti královské, páni strejcové, ujcové, švagrové, bratří a přátelé moji zvláště milí, zdraví dobrého i jiných všech potěšitedlných věcí V. Mtem a Vám na pánu Bohu věrně žádám.

Před V. Mstmi a Vámi netajím, že jest J. Mst. ká, pán náš nejmilostivější, s Jich Mstmi pány stavy království Českého a vyslanými ze všech přivtělených zemí při sněmě generálním pominulých dnův na hradě Pražském držaném, jak by v dotčeném království Českém a jiných přivtělených zemích mince zlatá i stříbrná z jistých příčin na ten čas vejšeji platiti a od každého brána býti měla, se snésti a mně o tom skrze psaní své královské, abych

takové snešení v margkrabství tomto Moravském V. Mstem a Vám skrze listy otevřené v známost uvedl, milostivě poručiti ráčil, jakž tomu z vejpisu téhož psaní J. Msti ke mně učiněného, níže následujícího, šíře porozuměti ráčíte a porozumíte.

Frydrich z Boží milosti Český král etc.

Urozený, věrný náš milý! Tejna tebe milostivě činiti neráčíme, že pro zachování v království Našem Českém a jiných přivtělených zemích dobré mince, aby od wexlířův a kupcův, poněvadž v okolních zemích se zvýšila, vywexlována a vyvezena nebyla, na tom sme se s stavy království tohoto Českého a vyslanými přivtělených zemí při nyní držaném generálním sněmě snésti ráčili, aby v dotčeném království přivtělených zemí na ten čas mince zlatá a stříbrná vejšeji platila a od každého brána byla, listy otevřenými to, oč se která zvyšuje, a jak brána býti má, vůbec vyhlásiti davše, jakž z přiležícího patentu tomu všemu obšírněji vyrozumíš, i aby podobně takové snešení v margkrabství Našem Moravském vůbec vyhlášeno býti mohlo, milostivě poroučeti ráčíme, aby podobným spůsobem, jako v království Českém to opatřil, a všem skrze listy otevřené v známost uvedl, vědouce, že na tom jistou a milostivou vůli Naši královskou naplníš. Dán na hradě Našem Pražském v outerý po Sv. Jiří létha Páně šestnáctistého dvatcátého a království Našeho Českého prvního.

Podle kteréhožto patentu od J. Mti ke mně při tom psaní odeslaného a vejš dotčeného snešení mince zvejšena a na počet moravský takto brána býti má:

Dukát uherský po třech zlatých,
koruna zlatá po půl třetím zlatým,
reynský zlatý po dvou zlatých desíti krejcařích,
tolar široký po dvou zlatých,
telpl[1]) tolar po dvou zlatých desíti krejcařích,
šedesátník po jednom zlatým padesáti krejcařích,
groš v 24 krejcary bitý po třidceti krejcařích,
groš v 12 krejcarů bitý po patnácti krejcařích,
dutky po půl osmu krejcaru.

Kdež podle takového milostivého poručení J. Mti královské tak činím a V. Mtem a Vám všem pánům stavům a obyvatelům margkrabství tohoto takové snešení v známost uvozuji z ouřadu hejtmanského, poroučejíce a od osoby své přátelsky za to žádajíce, že se podle něho chovati i také při všech poddaných V. Mtí a Vašich to nařídíti ráčíte a nařídíte, aby v zemi této mincí zlatá i stříbrná, větší i menší, vedle dotčeného zvejšení od jednoho každého bez odpornosti brána byla, jakož k V. Mti a Vám té naděje jsem, že se tak zachovati ráčíte a zachováte. Tomu na svědomí sekryt svůj k tomuto patentu jsem přitisknouti dal a v něm se svou vlastní rukou podepsal.

Jehož datum v městě Olomouci 11. Maji létha 1620.

Přitisknuta pečet.
L. W. z Ž. *R.*

---

1) d'Elvert má Felpl; má to snad býti „tupl tolar" = dvojtolar.

Musejní spolek pro jihozápadní Moravu se sídlem v Telči. K předním vědeckým ústavům našim: Musejnímu spolku v Brně a Vlasteneckému musejnímu spolku Olomuckému přibyla minulého roku 1897 nová důležitá jednota „Musejní spolek pro jihozápadní Moravu v Telči", jež si vytkla za úkol „pátrati po předhistorických, uměleckých, národopisných, písemných a řemeslných památkách, sbírati je, v městském museu Teleckém uchovávati, takto od zkázy jich chrániti a známost o nich šířiti."

Článek o potřebě musejního spolku pro západní Moravu, uveřejněný ve čtvrtém sešitě lonského ročníku Časopisu Matice Moravské, psal jsem ku konci roku 1896, a v té době jednáno bylo již o založení této nové jednoty. Na veřejnost vystoupila vlastenecká tato společnost svým provoláním z měsíce června 1897 k přátelům starožitností a předmětů národopisných, v němž stěžuje si především do toho, že „mnoho památek naší milé vlasti hyne, dostává se do rukou nejistých, bývá daleko odvezeno, národu odcizeno". Tím odůvodňuje se založení nového musejního spolku, jenž dále ve svém provolání žádá všech přátel starožitností a předmětů národopisných, aby mu podávali zprávy o nálezech a památkách v jihozápadní Moravě se vyskytujících; pro své museum pak prosí o památky pohanského pravěku, o památky výtvarného umění církevního i světského, o modely a obrazy staveb a obydlí starých, o zbytky kroje lidového, o výšivky a krajky, o staré nádobí a nářadí kuchyňské, o psané knihy s listy malbou ozdobenými a o starý nábytek. Vedle toho dbáti bude i sbírání prostonárodního básnictví, zvláště pohádek a písní národních, všímati si bude lidových tanců, výročních zvykův a obyčejův a pod.

Jak rozsáhlé to pole záslužné a vděčné práce pro snaživé pracovníky, kteří znajíce důležitost a velikou cenu památek starožitnických i národopisných, pracovati budou ku zdaru nové vědecké jednoty! Ti všichni zajisté s radostí uvítali nově založený spolek; i přejeme mu, aby měl těchto pracovníků počet co možná největší, aby zkvétal a působil ku poznání milé vlasti a k jejímu zvelebení.

Hned na začátku může se vědecká společnost tato vykázati krásnými sbírkami cenných předmětů, jež umístěny jsou ve třech světnicích.

Členové spolku jsou trojí: 1. zakládající, kteří složí jednou na vždy 25 zl.; 2. činní, kteří platí ročně nejméně 1 zl.; 3. přispívající, kteří každý rok platí nejméně 50 kr.

Předsedou spolku jest Karel Jar. Maška, ředitel zemské vyšší reálky, c. k. konservator, jednatelem professor Fr. Janovský.

Frant. Šilhavý.

Literatura.

Dějepis Prahy. Píše Wácslaw Wladiwoj Tomek. Díl XI. Od bitvy u Muháče až do stavovské bouře roku 1547 (1526—1547). Novočeské bibliothéky, vydávané nákladem Musea království Českého, číslo XVIII. V Praze 1897. Stran 461. Cena 5 zl. 10 kr.

Díl XI. Tomkova Dějepisu města Prahy obsahuje kapitoly: 1. Nastoupení Ferdinanda I. na trůn český (1526—1527). — 2. Konec panství Paškova v Praze (1527—1530). — 3. První léta za obnovení řádu v Praze (1530—1537). — 4. Vznik nevole mezi králem a stranou lutheranskou (1537—1541). — 5. Velký oheň pražský roku 1541. — 6. Léta druhé války turecké (1541—1545). 7. Rok 1546. — 8. Vzbouření stavů českých roku 1547. Dva dodatky, popis úředníkův a důstojníků světských i duchovních a registřík.

I v tomto XI. díle Tomek píše vlastně o dějinách českých vůbec, vplétaje do pásma událostí příběhy Pražských měst. Není ani jinak možno, neboť v Praze stýkaly se všechny nitky dějinného vývoje českého národa. V popředí Praha byla ovšem v letech 1546 a 1547 za odboje stavů českých, v jehož následcích také nejvíce trpěla. Zato v prvních desítiletích vlády Ferdinandovy převahu mají války turecké a snaha králova získati celých Uher. Déle Tomek prodlévá při událostech, spojených s volbou Ferdinanda za krále českého a dokazuje, že hlavní nesnáze nevyplývaly z toho, že by dědické právo Annino bylo pochybným, neboť sňatek její s Ferdinandem stal se „ne-li s vyžádaným písemným svolením stavů českých, aspoň s vědomím jich a bez námitky“, ale že země Česká „hluboce rozryta byla záštím mocných dvou stran“, z nichž jedna přála si úplného téměř seslabení moci královské, k čemuž jí měla pomoci nová volba panovníkova, druhá strana pak usilovala o sesílení

moci panovnické, poněvadž viděla smutné následky slabé vlády Jagjellovcův.

Původně bylo kandidátů na trůn český velmi mnoho, konečně však rozhodovalo se jen mezi stranou bavorskou a habsburskou. Tato zvítězila, avšak Ferdinandovi bylo podvoliti se velikým obětem jak hmotným tak politickým. Než on byl mužem, který dovedl užiti každé příležitosti, aby panství své v Čechách utvrdil a moc koruny zvelebil. V tom právě Tomkova práce mistrně předvádí nám Ferdinanda jako energického muže a bystrého politika, jenž věděl, čeho může dosíci a kdy. Nejpatrnější je to v roce 1547 po zlomení odporu stavů českých. Tu Ferdinand najednou obohatil nesmírně korunní jmění, zničil poslední odpor proti dědičnosti trůnu českého v rodě Habsburském, vyhradil si právo svolávati sněmy i krajské sjezdy, vymohl si nové berně, seslabil povážlivě svobodu českých měst, jimž jen jako z milosti ponechal místo na sněmu, a přece jevil se býti při tom milostivým, dávaje znáti, že by mohl získati mnohem více.

Poměr Moravy k Čechám v práci Tomkově vystižen je zvláště při volbě Ferdinandově a v roce 1547 úplně správně, a pokud se týče volby v Čechách souhlasně s tím, co byl dříve již uveřejnil Rezek. Zvláště vyniká, že v roce 1547 hlavně Moravané zasedli po boku králově jako soudcové nad odbojnými stavy českými. Zemský hejtman moravský Václav z Ludanic dlel té doby téměř neustále v Praze; rovněž biskup Olomoucký a četní páni i rytíři moravští.

Těžiště práce Tomkovy spočívá v líčení vnitřních poměrů pražských za doby sporu strany Paškovy a Hlavsovy, kde králi Ferdinandovi nastal velmi těžký úkol, souvisící s nesnázemi náboženskými. Po obnovení pořádku (1530) Ferdinand horlivě stavbami zveleboval stálé sídlo své Prahu. Upraviti náboženské poměry v zemích českých se mu nepodařilo, poněvadž jednotlivá vyznání stála příkře proti sobě, a králi velmi mnoho záleželo, zachovati dobrou vůli se všemi, aby v nich měl oporu ve válkách tureckých. — V zásadě však uznával jen strany podjednou a podobojí, žádaje od stavů všech, aby se k sobě chovali ve víře dle platných zákonův a dle kompaktát.

Ferdinand vůbec měl velmi vyvinutý smysl pro spravedlnost a prospěl značně zemi České zavedením lepšího pořádku ve

správě, v konání spravedlnosti a ve veřejné bezpečnosti. Avšak zásluh těch nebylo uznáváno, a král u většiny stavů nebyl oblíben. Jan z Pernšteina, zemský hejtman moravský, vyložil mu příčiny toho bez obalu v listu důvěrném roku 1539. Z listu toho vysvítá, že stavové těžce nesli jednání královo ve věcech náboženských, totiž nechuť jeho k protestantům a českým bratřím, hlavně však mu zazlívali, že proti radě Čechů vedl bezúspěšnou a drahou válku v Uhrách, že nedopouštěl svobodně konati krajské sjezdy, že na zemských sněmích se obyčejně o jiném nejednalo než o berních a předlohách královských, že jednání s Turky i s jinými nepřáteli vždy dělo se bez vědomí Čechů a že dopouštěl i sjezdy knížat německých na půdě české, čímž míněn byl takový sjezd, konaný v Plzni. Ferdinand byl však o jiném přesvědčen: Nikdo prý za jeho vlády, ani v Čechách, ani na Moravě, za víru netrpěl; stejně prý chrání víru podjednou i podobojí, ale bludných vyznání trpěti že nemůže. Ve věcech politických pak dokonce neuznával žádných námitek a trval na tom, co a jak bylo od něho zařízeno; ve mnohých věcech pak dával vinu i stavům samým; tak prý liknavostí svou a náhlým odjížděním ze sněmů spůsobují, že nemůže se jednati o věcech vedlejších a soukromých.

Obsah znamenité knihy Tomkovy jest vůbec velmi bohat, ale přece litoval jsem, že posud nejsou vytisknuta jednání zemských sněmů moravských z této doby. Tomek všímá si totiž hlavně pramenů původních, jako jsou české sněmy, český archiv, různých pamětních knih a zápisů, vůbec publikací pramenův. Takových pramenů moravských po roce 1527 neměl, a tím si vysvětlujeme, že často jen tuší sněmy, sjezdy a p. tam, kde by mohl míti jistotu.

Zajímavé jsou dva dodatky na konci knihy: V prvním Tomek vyslovuje pochybnost o správnosti listu Ottavia Vivaldini, dvořana knížete Karla Mantuanského, v němž se uvádí, že Čechové v době svého odporu proti králi Ferdinandovi I. volali z Ulmu arciknížete Maximiliana, nejstaršího syna králova, aby rychle přijel do Čech, „že nechtí míti jiného za krále než jeho, a že arcikníže také rychle proto z Ulma odejel.“ V dodatku druhém mínění Tomkovo se potvrzuje jiným listem téhož Ottavia Vivaldini. Bylo-li vůbec o něčem podobném jednáno, bylo to — míní Tomek — později a zůstalo bez účinku.

Dílem jedenáctým Tomek zasáhl v dějinách českých dále než Palacký a stal se takto jeho bezděčným pokračovatelem. Kéž by dospěl v monumentálním díle svém až do doby nejnovější! *Kameníček.*

Dějiny české literatury. Napsal Jaroslav Vlček. Prvního dílu část prvá: Od nejstarších dob až po „věk zlatý". Praha 1897. Cena 4 zl. 5 kr.

Tak rádi upíráme zrak do své minulosti, že nesnadno asi najíti národ, který by v té příčině nám se vyrovnal — a přece nemáme dosud úplných svých dějin. Tak rádi s povděkem uznáváme, jak veliký význam pro nás měla česká kniha — a přece dosud chybějí nám úplné dějiny našeho písemnictví z péra českého. První zjev má své dobře známé příčiny, a těchto příčin nechybí ani při druhém.

Slavný náš Dobrovský učinil první pokus vnésti světlo do dějin naší literatury ve svém spise „Geschichte der böhmischen Sprache und älteren Literatur", přestav však na době starší do r. 1526. Ale po něm teprve k důkladnějšímu jejímu probádání stavěny potřebné základy pracemi rázu knihopisného, jako byla Jungmannova Historie literatury české a po ní Douchův knihopisný slovník československý a pod., sbíráním látky životopisné, které pro starší doby nejvíce podal Jos. Jireček ve své dvousvazkové Rukověti k dějinám literatury české do konce 18. věku (1876) a konečně celou řadou různých monografií. Bez těchto nebylo lze podniknouti důkladného celkového zpracování látky, a tak přestávalo se jenom na knihách k potřebám školským, k nimž připočísti jest i Šemberovy Dějiny řeči a literatury československé, sepsané v letech šedesátých.

Do týchž let spadá první pokus jednotlivé plody literarní soustavně spořádati a je charakterisovati. Stalo se tak v r. 1866 v silném svazku o 948 stranách, vydaném pod titulem „Dějepisu literatury československé" od Karla Sabiny, který však zůstal torsem. I kdyby byl býval doveden do konce, mohli bychom jen říci, že máme sice dějiny své literatury od Čecha, ale sepsané nešťastně, třeba jednotlivosti v nich jsou na tehdejší dobu pozoruhodny, jakož přirozeno při práci muže tak talentovaného, jakým byl nešťastný jejich spisovatel.

A tak stalo se, že první úplné větší historie literatury dostalo se nám od Rusa A. N. Pypina v II. díle jeho Historie

literatur slovanských, která také přeložena do češtiny Ant. Kotíkem r. 1882. Literarněhistorická práce cizího autora má pro sebe nepopíratelně některé výhody, hlavně co se týče současnosti. Spisovatel není mýlen sympatiemi neb antipatiemi osobními, jež často při osobním styku a známosti objektivní projev mínění znesnadňují, pozoruje věc jako cizí, nejsa nakloněn tak snadno promíjeti: ptačí perspektiva jeho je pro pozorování velmi výhodna. Ale také vyplývají proň nemalé obtíže. Vidělo se to již při knize Pypinově, ještě více však v době nejnovější při spisu Dra Murka Deutsche Einflüsse auf die böhmische Romantik. Autoru se pak vytýká, že právě pro svoji vzdálenost od našeho politického, společenského i literarního života ledacos nepochopil, ježto zvláštní život duševní, který se rozvil za daných okolností, zkrátka, duši toho kterého národa v nejjemnějších jejích záchvěvech vycítí přece nejlépe jeho příslušník. Odtud tužba, abychom se konečně dočkali úplných dějin literatury od Čecha. Ale ta zůstávala tužbou.

Roku 1881 vydána malá kniha „Literatura na Slovensku, její vznik, rozvoj, význam a úspěchy“ od Jaroslava Vlčka. Byla to první velká jeho práce na poli literarní historie, jíž od té doby Vlček zůstal věren. Kniha byla psána s láskou k věci a vynikala obratným zpracováním látky tak, že dostalo se jí zasloužené velmi vlídného přijetí u nás, kde právě tehdy zase živější zájem probuzen pro vzájemnost československou, i v cizině. Hned nato umínil si autor podobnou práci vydati také o literatuře české, jejíž prvý sešit vydán r. 1885 v Brně (Přehled dějin literatury české I.) Ale tato nepotkala se s pochvalou všeobecnou jako předešlá, a tak ohlášené díly další (II. a III.) autorem byly potlačeny.

Přes to Jarosl. Vlček již dějin lit. české s mysli nepustil, a tak jako dokonale novou prací proti Literatuře na Slovensku jeví se jeho Dejiny literatúry slovenskej z r. 1890, zpracovává zcela znova dějiny písemnictví českého, kteréž počal vydávati r. 1893 po sešitech, a jejichž prvý celkový díl leží dnes před námi. Jest to Dějin české literatury prvního dílu částka prvá: Od nejstarších dob až po věk zlatý.

Jelikož tím první oddíl práce jeho jest ukončen, není od místa ještě jednou o něm jako o jakéms celku šíře zde promluviti (Viz. Č. Mat. Mor. 1896) a naň upozorniti.

Celý svazek jest rozdělen na tři hlavy, z nichž prvá vyličuje počátky české literatury pod panstvím latiny, druhá rytířskou romantiku a reakci satiricko-didaktickou, třetí konečně husitství, humanismus a bratrství. Každá obsahuje poddíly, které jsou velmi vhodny pro dobré přehlednutí látky se strany čtenářů. Pro odborníka kromě toho zvláště cenný jest přehled pramenů pro ten který poddíl. S osnovou touto souhlasíme.

Hlava první a druhá proti třetí ovšem vypadly příliš stručně. Dvojí jest toho příčina. Jednu udává spisovatel sám pravě, že obrací pozornost zvýšenou na to, co „myšlenkou, nebo látkou anebo formou zachovalo si živý zájem", a takových plodů v době nejstarší, bohužel, není příliš mnoho. Ale i tak byly by tyto části vzrostly značně, kdyby byl Vlček již prvotně pracoval podle svého pozdějšího plánu. Že se tak nestalo, je právě druhou příčinou jakési nestejnoměrnosti, již pozorujeme mezi hlavou 1. a 2. na jedné a hl. 3. na druhé straně.

Původně totiž spisovatel sám vytkl si úkolem podati látku „nepříliš obšírně, ač přece s dostatečnou zevrubností, aby vyhověl požadavkům užitečné knihy příruční". Ale práce sama patrně byla mu učitelkou, a proto rozhodl se již při druhém sešitě rozšířiti líčení literarního rozvoje doby husitské, následkem čeho bylo rozvésti přiměřeně také části další. A tak mimo nadání vzrostl rozsah celé knihy znamenitě, kdyžtě část dosud vydaná obsahuje stránek téměř tolik, co mělo původně míti dílo celé. Sluší však podotknouti, že tato změna nestala se na jeho ujmu, neboť tím vzrostla značně cena jeho vědecká, a přece při tom, jak spisovatel si přál, poslouží potřebám širšího obecenstva.

Tak vysvětlitelno, proč na př. partie o Štítném proti pozdějším jeví se chuda, proč na př. Dalimil nebo zvláště Smil Flaška z Pardubic příliš stručně vylíčeni proti Ctiboru Tovačovskému z Cimburka a pod.

Kromě toho první sešit díla vypadl stručněji také tím, že v něm proti literarním historiím předchozím po prvé vypuštěny RKZ. Při známém stanovisku spisovatelově přirozeně nebylo lze nic jiného očekávati. Tím zvýšeno také napjetí čtenáře, jak asi vypadne příslušný oddíl v literatuře novočeské, kde tentokrát po prvé bude o nich jednáno.

Methoda spisovatelova je správna a vlastní všem jeho pracím literarně-historickým; vysvětlujeť vždycky literarní zjev z jeho doby a z myšlenkového proudu tehdejšího. Proto také Vlček tak často zachází do ciziny a seznamuje nás s tamějšími názory a ideami, které k nám přecházely a jejichž ohlas jeví se pak také u nás. Zvláště důkladně stopuje tento vliv cizí pojednávaje o učení Husově, Chelčického, ale i jinde. Vychází-li při tom spůsobu zkoumání na jevo, že literatura naše z valné části byla odleskem cizích, tož není to nic nečestného, a kromě toho tím zářivěji vynikne při tom, co jest skutečně českého, a čím právem se honosíme, tak především u Štítného, Husa, Chelčického a Bratří českých, kteréžto zjevy při Vlčkově spůsobu práce tím životněji před nás vystupují. Snad drobnější jednotlivosti u nás pozoruhodné mohly býti s větším důrazem vytčeny srovnáním s časově pozdějšími zjevy obdobnými u národů jiných, jako na př. sbírka přísloví Smila Flašky z Pardubic, úplný překlad bible, první české noviny.

Vysvětluje spisovatele z jeho doby, Jar. Vlček přikládá na jeho činnost také měřítko pro tu dobu platné a vyvaroval se chyby, jaká tak často jeví se u literarních historiků, a jíž ani sám ve svém zmíněném již Přehledu dějin literatury české nebyl prost: doktrinářství. To viděti již, srovnáme-li nynější posudek Alexandreidy stč. s posudkem na str. 33 a 34 Přehledu, a ještě lépe z líčení doby a literarních zjevů doby husitské. Tehdy otázky náboženské byly v popředí, hýbajíce myslemi všech, a spisy rázu náboženského tvořily tudíž přirozeně většinu celé literatury. O těchto dosud v literarní historii málo, pramálo se mluvilo, a proto se doba ta jevila vždy velice chudou. A přece neprávem. Chce-li historik literarní, jakož jest jeho úkolem, skutečně vylíčiti duševní život té které doby, nemůže plodů jejích posuzovati jen se stanoviska aesthetického, nýbrž všímá si také myšlenkové jejich stránky. Tak učinil správně Vlček, a proto jeho bilance doby po Karlovi IV. vypadla docela jinak než dosavade, a nejeví se doba Karlova proti ní na té výši, na niž dosud kladena. Z vylíčení Vlčkova dnes plně jest viděti, jaký byl duševní život našeho národa v době tehdejší, v níž tak mnoho se připravovalo z toho, co později národu našemu stalo se osudným, a v tom tkví veliká zásluha našeho spisovatele.

Zásluba ta je tím větší, čím nesnadněji bylo tento obraz konstruovati. Spisovatel sám dí v konečném připomenutí, že hlava třetí valnou většinou jest z pramenů původních. A kdo jen poněkud se probíral těmi pro dnešní čas nezáživnými, suchými traktáty, pochopí dobře, jak namáhavá byla to práce, než spisovatel vylovil z nich to, co je pro dobu důležité, charakteristické.

Zkrátka, po stránce obsahové prací Jar. Vlčka podáno dílo stojící na výši dnešní vědy. Jestli ještě v jednotlivostech jím není promluveno konečné slovo, není vinou spisovatele, nýbrž toho, že nám chybějí dosud četné monografie, jež by mu práci byly usnadnily asi tak, jak se stalo pracemi J. Truhláře o humanismu v Čechách. Ale i kdyby menší jednotlivosti dalšími pracemi liter. historickými se změnily (na př. Havlíkovou studií o rýmu stč. památek nebo odpovědí na otázku o autoru písně Kdo jste boží bojovníci a pod.), tož celkový obraz podaný naším spisovatelem zůstane as nedotknut, a nebude se budovati na základech jiných, nežli podány zde.

Také forma spisu je velmi pěkná: sloh obratný a správný, o případný obrat, slovo při charakteristice nějakého zjevu, i nejstručnější, spisovatel nemá nikdy potíže. Kde je třeba větší šíře, tam ponechává Vlček slovo spisovateli, o nějž právě jde, podávaje nám takto dobrý názor na jeho tvorbu. Zvláště půvabně a poutavě jsou vylíčeny partie jednající o hnutí opravném u nás s Husem na jedné, Chelčickým na druhé straně, humanismus a bratrství. Na těch je viděti, kterak při vší objektivnosti jsou pracovány s vřelou láskou k věci.

Zkrátka, práce Vlčkova je znamenita a zasluhuje plné pozornosti veškerého našeho vzdělaného čtenářstva, jemuž je takto podána příležitost nahlédnouti v duševní život český od dob nejdávnějších počínaje a stopovati jeho vývoj další. Poznati jej má přece býti úkolem každého myslivého českého člověka. Kromě toho sluší se také starati o to, by dostalo se hojným odbíráním díla uznání velečinné naší Jednotě českých filologů, která nevládnouc bohatými fondy, přece postarala se o náklad na ně.

Přáli bychom si, aby Vlčkovy Dějiny české literatury co nejdříve byly ukončeny, což snad tím spíše je možno, jelikož dějiny doby nové, která zaujme zajisté nejvíce místa, jsou vlastním

polem činnosti Jarcsl. Vlčka. Jednotlivé jeho studie do doby této spadající opravňují nás plnou měrou k naději, že celkové dějiny jeho budou dílem, jakým se konečně vyplní veliký a se studem pociťovaný nedostatek naší literatury.

J. Kabelík.

Sborník okresu hlineckého. Sepsal JUDr. Karel Vácslav Adámek. Nákladem výboru národopisné výstavy, okr. zastupitelstva a Obč. záložny v Hlinsku r. 1897. Stran 326.

Místopisná literatura v Čechách vyvíjí se velmi utěšeně. O Moravě to říci nelze, zde jest potřebí, aby bylo více pracováno. Národopisná výstava v Praze dala podnět k četným spisům kulturně historickým. Obsáhlé, velepilné dílo Adámkovo vyrostlo také dobou ruchu národopisného. Karel V. Adámek, jenž svými studiemi již po několik let vzbuzuje pozornost, hlineckému okresu svým Sborníkem dal dílo velecenné a postavil mu pomník trvalý. Sborník Adámkův, věnovaný památce čtyřicetileté činnosti poslance Karla Adámka, náleží svou zevrubností, důkladností a svědomitostí mezi první spisy našeho monografického písemnictví. Sborník obsahuje zprávy dějepisné, místopisné, statistické, národohospodářské, osvětové a písemnické a líčí všeobecný vývoj kulturní i hospodářský okresu hlineckého od nejstarších dob až po nynějšek. Aby podal pravý a sytý obraz o rodišti svém a jeho okolí, spisovatel užil všech možných a dosažných pramenův a zpráv původních i časopiseckých. Výmluvným svědectvím o tom jsou 583 různé doklady pod čarou a na konci ještě doplňky. Sborník pojednává nejprve o půdě okresu hlineckého, sousedního Moravě, pak o obyvatelstvě a sídlech jeho, o správě, o prvotní výrobě, o rolnictví, o průmyslu, o dopravě a obchodě, o církvi a náboženství, o školách, o písemnictví (podány jsou životopisy a liter. působení rodáků z okresu jakož i spisovatelův odjinud, kteří v okrese působili,), o veřejném životě, o slavnostech národních, církevních, školních, o divadle, o spolcích, o sbírkách a výstavách. Na konci jsou ještě dodatky. Aby sborníku mohlo býti užito vhodně, přidán jest u k a z a t e l v ě c n ý i m í s t n í. Myslíme, že málokterý okres má historii tolik přehlednou a soustavnou. Obšírná kniha veliké osmerky o 326 stranách vyžadovala nemalého nákladu. Výboru národopisné výstavy, okresnímu zastupitelstvu a Občanské záložně v Hlinsku

patří čest i zásluha, že výborné dílo svého krajana vydali. Připojené obrazy zvyšují cenu díla tohoto. Vyobrazeny jsou: radnice, základy a věž starého chrámu, objevené r. 1887, půdorys tvrze, tvrz sama, nynější chrám, křtitelnice a vnitřek chrámový, nejstarší pečeti a znak v Hlinsku, pak nejstarší pečeti a znak města Svratky u hranic moravských.

Krámská cena spisu jest 3 zl. 50 kr. Kdo objedná dílo u okresního výboru v Hlinsku v království Českém, obdrží je o 1 zlatku laciněji (přidá jen 20 kr. na zásilku).

Cena knihy byla by ještě značnější, kdyby byl autor přidal mapku okresu vypsaného; náklad by se byl příliš nezvýšil, a obraz Hlinecka pěkně slovy popsaný byl by ještě názornějším a zřetelnějším.

Přejeme každému okresu vlastí našich, aby byl vypsán s takovou péčí a láskou, jako jest Adámkův okres hlinecký.

Frant. J. Rypáček.

Museum Francisceum. Annales 1896. Brunae 1897. Sumptibus Musei Franciscei.

Od té doby, co zdejší museum Františkovo přešlo ve správu musejní sekce c. k. mor. hospod. společnosti dne 10. listopadu 1893, je v něm pozorovati neobyčejný ruch a činnost. Vedle čilé návštěvy sbírek a knihovny musejní jeví se to hlavně vydáváním Annalů. Prvý svazek za rok 1895 vyšel loni, letos vydán druhý za rok 1896. Svazek I. o 210 stranách týkal se jen ústavu samého a jeho sbírek s knihovnou. Svazek II. o 342 stranách zase seznamuje čtenáře především s činností a zařízením ústavu, ale poučuje již také o věcech moravských vůbec. V Annalech na r. 1896 jsou tyto články:

1. Geschichte der Bibliothek des Franzens-Museums. Ve článku tom bibliothekář musejní pan Dr. V. Schram jasně poučuje čtenáře, jak knihovna musejní vznikla, jak se vyvíjela a jak se stala dne 11. prosince r. 1883 veřejnou. Zajímavo je čísti, jak malé byly počátky veliké nyní knihovny musejní, jak putovala z paláce Kounicova na Velkém náměstí do paláce Salmova (nynější c. k. finanční zemské ředitelství), pak do paláce Dietrichsteinova (c. k. zemský soud na Zelném trhu), až r. 1819 nalezla útulek ve dvoře biskupském, kde je podnes. Vznikla vesměs z darův. Dary knihovnu obohatili: šle-

chetný kněz hrabě Bedřich Sylva-Tarouca (1854), r. 1857 Antonín Endsmann rytíř z Ronova, r. 1859 vdova Med. Dra. Aloisa Jeittelesa, r. 1864 pro museum Františkovo byla zakoupena knihovna musejního kustoda prof. Albina Heinricha, roku 1868 knihovně darovány duplikáty knih z c. k. knihovny Olomucké. R. 1893 odkázal musejní knihovně všechny knihy a 30.000 zl. Dr. Leopold Teindl a r. 1895 bohatou knihovnu (asi 8000 svazků) a sbírku rukopisů Kristian rytíř d'Elvert († 28. ledna 1896). Tak nyní má knihovna musejní asi 70.000 knih a bohatou sbírku rukopisů.

Veřejnou stala se teprve 11. prosince 1883, kdy octla se v pohodlných místnostech nynějších, ve kterých byla pro obecenstvo zřízena také čítárna. Upotřebitelnou stala se knihovna vydáním tištěného katalogu. Katalog pořídil zvěčnělý kustos Mořic Trapp v l. 1865—1878 a r. 1879 odborný katalog, k nimž doplňky horlivě vydává nynější knihovník pan c. k. konservátor Dr. V. Schram. Týž pán zavděčil se veřejnosti také katalogem všech rukopisů v knihovně musejní. Do čítárny musejní nemálo vábí hojný počet vědeckých časopisů (120), z nichž 19 je českých. Pan knihovník k literatuře české jeví všemožnou šetrnost.

2. Die Schenkungen Seiner Durchlaucht des Fürsten Liechtenstein an die Gemäldesammlung. Kníže Jan Liechtensteinský je velikým přítelem věd a umění. Na Moravě veliké přízně jeho požívá Františkovo museum v Brně, zvláště sbírka obrazů, kterou on vlastně založil. Dr. Theodor z Frimmelů popsal ty obrazy ve formě katalogu a na základě odborné znalosti snažil se určiti jejich provenienci dle jednotlivých škol a mistrův i dobu, kdy asi byly namalovány.

3. Keramische Studien in der Sammlung des Franzens-Museums. Františkovo museum má dosti značnou sbírku starožitností z doby předhistorické. Mezi těmi je mnoho předmětů keramických. Prof. A. Rzehak ve svém článku dokazuje, že mnohé z těch předmětů, které dosud pokládají se za starožitnosti z doby předhistorické, jsou výrobky středověké nebo novověké. Nejprve pojednává o popelnicích na různých místech na Moravě vykopaných a dokazuje, že jsou původu slovanského a ne starší polovice prvého tisíciletí po K., kdy prý Slované do těchto krajin se přistěhovali. O pohárech

na medovinu (Methbecher), které v Brně, Hustopečích a Kroměříži pod starými domy byly nalezeny, dokazuje, že při kladení základů k novým domům hosté z nich pívali, a naplnivše je hlinou a zbytky pokrmů, do země je ukládávali. O známých pohárech Loštických dokazuje, že jsou to pokažené a odhozené výrobky hliněné, které někdo v Lošticích pokusil se vyráběti na spůsob zboží kamenného. Dále upozornil professor Rzehak na padělky, jež rukou neumělou vyrábějí se v okolí Krumlova na ošizení lidí.

4. O ptactvu moravském ve Františkově museu. Prof. Dr. Frant. Dvorský svědomitě prohlédl bohatou sbírku ptactva ve Františkově museu a ve článku tomto vypočítává všechny druhy ptactva, které buď na Moravě žijí nebo, na Moravu zalétajíce, tu pozorovány a postiženy bývají. V museu je přes 250 druhů ptactva moravského, jež označeno je červenými cedulkami; ve sbírce ptactva ostatního je však ještě asi 30 ptáků, kteří mezi ptactvo moravské patří, ale červenými cedulkami opatřeni nejsou.

5. Regesten der Originalurkunden im Archiv des Franzens-Museums. Museum Františkovo má v archivu svém hojně původních listin, jež jsou bohatým pramenem pro dějiny moravské i jiných zemí. R. 1851 Josef Chmel ve vídeňském „Notizenblattu“ vydal seznam 283 listin z Františkova musea v Brně, pokud se týkaly arciknížetství Rakouského. Ostatní listiny v museu dosud registrovány nebyly. Badatelé Volný a Boček ve svých spisech je sice často citují, ale některé z nich (13) z musea již dávno zmizely, jiné tam vůbec nebyly. Dr. Berthold Bretholz podává výňatky z těch, které v museu jsou. Listiny ty jdou od století 13. až do 19. Je jich 104, z nichž je 53 českých, 27 latinských a 24 německých.

6. Kroj lidu slovenského na Moravě. Františkovo museum už pořizuje krojové figuriny veškerého lidu moravského. Počalo figurinami ze Slovácka, k nimž podrobný doprovod napsal nejpovolanější odborník prof. Jos. Klvaňa. Článek jeho je založen na mnoholetém, podrobném prohlížení všech osad slovenských a je úplně spolehlivý i se zřetelem na starší spůsob kroje slovenského. V tomto svazku Klvaňa podrobně vylíčil kroj ryze slovácký okrsku Hradišťského a Uh. Ostrožského. Ve svazcích příštích vylíčí podrobně kroj okrsků ostatních. Kéž by

nám bystrý a neobyčejně pilný Klvaňa brzy zachytil v rázovitém kroji také Valachy, Hanáky a Horáky, než se z nich stanou beztvarní „měšťáci“!

7. Mittheilungen aus den kunsthistorischen Sammlungen des Franzens-Museums. Ve článku tom c. k. vrchní ingenieur A. Franz slohem poněkud nejasným podrobně popisuje náhrobní kámen Alberta z Krosna († 1399), ředitele kaple sv. Mikuláše v Brně (na nynějším Velkém náměstí) a náhrobní kámen Barbory Černovské, která r. 1605 v Brně zemřela, ale pro vyznání evang. až v Řečkovicích pochována byla. Dále popisuje stkvostné nádobí mycí polského krále Jana Sobieského, které na přiložených obrazech je krásně naznačeno.

8. Příspěvek k vojenskému zřízení moravskému v 16. století. Z památek sněmovních v zemském archivu brněnském prof. Dr. Frant. Kameníček naznačil obraz moravského vojska v 16. st. Vojsko moravské bývalo stavovské a žoldnéřské. Stavovské skládalo se z osob vrchnostenských a jejich poddaných dle majetku vrchností. Žoldnéřské bývalo najímáno z berně zemské buď z obyvatelstva moravského neb i jinozemského. Moravané v 16. st. byli statečnými a proto váženými a hledanými bojovníky. Na počátku 17. st. dle obrazu Kameníčkova ve válce nikterak nevynikali, naopak pověst jejich byla v té příčině dosti špatná.[1]) Lze však souditi, že brzy se to změnilo, neboť r. 1620 na Bílé Hoře ve Hvězdě bojovali velmi statečně.

9. Deutsche Volkslieder in den Handschriften des Franzens-Museums in Brünn. V 1. svazku musejních annalů rada Frant. Bartoš podal podrobnou zprávu o písních českých a ve 2. svazku činí tak Josef Žák o písních německých. Článek je psán s podrobnou znalostí a něžnou láskou k poesii lidové.

10. Die ältesten und älteren Landkarten von Mähren. Prof. Josef Matzura nejprve popisuje sbírku map, plánů, nárysů atd., které jsou uloženy ve Františkově museu v tak zvané sbírce Mollově. Pak zkoumá a pracně srovnává všechny mapy Moravy ve Františkově museu od nejstarších ze

1) Viz k tomu: Prameny ke vpádům Bočkajovců na Moravu atd. od téhož autora.

16. st. do 19. st. a jasně dokazuje, že všechny starší mapy Moravy založeny jsou na mapě Fabriciově (1575), Komenského (1627) a Müllerově (1716). Podrobně a obšírně vylíčeny jsou práce a zásluhy slavného mathematika na Vídeňské universitě Pavla Fabricia, jenž býval osobním lékařem Ferdinanda I. Podle jeho mapy bylo zhotoveno mnoho jiných. S láskou a vděčnou uznalostí Matzura vylíčil zásluhy J. A. Komenského, jenž, prochodiv Moravu velmi svědomitě, zhotovil důkladnou mapu Moravy (1627), která je velikým pokrokem proti mapě Fabriciově jak obsahem tak technickým provedením. Sto let mapa Komenského bývala kopírována. Komenský ve své mapě uložil tolik samostatné práce, že z ní žilo několik pokolení opisovačů. Teprve 1716 byla vydána dokonalejší mapa Müllerova. Ta stala se základem všech map moravských v 18. a 19. st., až v 19. st. ustoupila mapám c. k. zeměpisného ústavu vojenského ve Vídni (1836—46). Matzura svou podrobnou a důkladnou studií podal úplné dějiny moravské kartografie.

11. Über Landesmuseen. Musejní sekretář p. Otto Schier z ustanovení musejního kuratoria prohlédl zemská musea ve Štyrském Hradci, Celovci, Inšpruku, Linci a v Praze, pak národní museum v Mnichově a městské museum v Salzburku. Na základě nabytých zkušeností podává podrobnou zprávu, čím které museum vyniká, čím by vynikati mělo, a v čem Brněnské museum jich nedostihuje nebo nad ně vyniká. Pojednání je pěkné a důkladné. Pan sekretář touží na to, že museum Brněnské je málo podporováno od té části obyvatelstva zemského, která by mohla obohatiti museum dary různých věcí, jež pro jednotlivce veliké ceny nemají, ale museum zemské by zdobily. Příčinou však není lhostejnost k museu, jak se pan sekretář domnívá, nýbrž příčina je zcela jiná. Až museum Františkovo skutečně stane se ústavem zemským, v němž oba kmeny, obývající naši milou vlast Moravskou, budou spatřovati svůj domov, pak přestane ona lhostejnost a museum stane se chloubou Moravy.

12. Zpráva o činnosti musejního odboru v r. 1896 je vydána v obou jazycích. V čele zprávy je pěkný článek o životě a činnosti Kristiana rytíře d'Elverta, mnoholetého náměstka ředitele c. k. mor. hosp. společnosti. Článek je

psán zajímavě, jasně a s úctou. Český překlad článku Zoeblova je dobrý.

Z obsáhlé činnosti musejního odboru v r. 1896 nejdůležitější jsou kroky, jež zásluhou místopředsedy místodrž. vícepraesidenta Josefa rytíře Janušky byly podniknuty ku přehlednému znázornění lidovědy moravské.

Celkem činnost odboru musejního je úctyhodná. Sbírky musejní všechny byly obohaceny buď dary, nebo koupí. Zvláště v knihovně musejní r. 1896 bylo vykonáno mnoho práce.

Druhý ročník annalů musejních (1896) je kniha objemná (342 str.) a cenná. Jako prvý ročník, tak i druhý obsahuje články německé, české a obojazyčné, v čemž spatřujeme ochotu slavného kuratoria k naší národnosti. My však v zájmu samého musea musíme si přáti, by museum Františkovo splynulo s českým spolkem musejním a stalo se ústavem zemským, jehož řízení svěřeno bude kuratoriu, v němž budou přiměřeně zastoupeny oba kmeny národní. Jen obětavým a horlivým spolupůsobením obou národností museum Františkovo stane se tím, čím býti má, totiž jasným a věrným obrazem rozvoje naší drahé Moravy. *Dr. Frant. Šujan.*

Nová díla:

Nákladem České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze. Třída I.:

Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. Díl I. Část všeobecná. Podává Dr. Emil Ott. Věnováno za přijetí do České Akademie. Stran 384 a VIII.

Zákon associační. (Pokus psychologický.) Napsal Dr. Frant. Krejčí. Stran 142.

V Historickém archivu téže Akademie:

Paměti Jana Jiřího Harauta z Polžic a z Bezdružic od r. 1624—1648. Vydal Ferdinand Menčík. Stran 213.

V Rozpravách I. třídy, ročníku 6. vydáno čís. 1.: **Příspěvky k dějinám selského lidu z okolí Hlinska v XVIII. věku.** Sepsal Dr. K. V. Adámek. Str. 72.

Přispěním České Akademie:

Archaeologický výzkum ve středních Čechách, který r. 1895—96 společnou prací podnikli Ant. Formánek, správce v Bylanech, Jan Hellich, lékárník v Poděbradech, Dr. J. L. Píč, prof. v Praze, a J. Waněk, ředitel velkostatku v Radimi. Píše Dr. J. L. Píč. Stran v kvartu 147 s 43 tabulkami vykopaných předmětů.

Novočeské bibliothéky, vydávané nákladem Musea král. Českého, vyšlo čís. XVIII.:

Dějepis Prahy. Díl XI. Od Wáclawa Wladiwoje Tomka. Od roku 1526—1547. Připojen je také popis úředníkův a důstojníků světských i duchovních. Stran i s rejstříkem 461. Cena 5 zl. 10 kr.

Dějiny starověkých národů východních. Napsal J. V. Prášek. 1. sešit o 4 tiskových arších. Cena sešitu 50 kr. V Praze u Wiesnera.

Život církevní v Čechách. Kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století. Svazek druhý. Sepsal Zikmund Winter. Zvláštní výtisk pro Matici Českou. Od str. 499—1026. Obsahuje pojednání o životě kněžském a o služebnostech božích. Doplňky a rejstřík.

Prameny dějin řeckých v českých překladech. Upravil Timothej Hrubý. Stran 291 za 1 zl. 20 kr.

Jan Jeníšek z Újezda a na Svrč[illegible]ci. Zprávy o životě jeho a některé ukázky z jeho pamětí. Podává Dr. V. J. Nováček. Zvláštní otisk z Časopisu Českého Musea. Stran 32.

Archiv Jednoty Bratrské v Herrnhutě. Napsal Dr. Jos. Cvrček. Zvláštní otisk z Čas. Čes. Mus. Stran 27.

Několik poznámek o interpunkci. Napsal Dr. Jos. Kalousek. Zvl. otisk z Věstníku českých professorů. Stran 6.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. Svazek XIII. Obsahuje 505 listin z let 1400—1407 a dodatkem jednu listinu z r. 1372. Vydal Vincenc Brandl. Nákladem zemského výboru moravského. Stran VIII a 580 s velmi podrobným indexem.

Vlastivědy moravské vydán byl sešit 4., v němž ukončen geologický popis země a začat horopis (prof. J. Hladík). K sešitu připojena je velmi pěkná geol. mapka Moravy z ústavu Ed. Hölzla ve Vídni. — Zároveň vydán trojitý sešit místopisu kraje Brněnského (Fr. A. Slavík). Druhá část téhož kraje se dotiskuje. Netřeba zajisté opět a opět upozorňovati na Moravskou vlastivědu, vždyť jest povinností každého vzdělance moravského dílo takové odbírati. Bohužel jest mnoho těch, kteří Vlastivědu přímo ignorují.

Museum Francisceum. Annales. Ročník II. V Brně, nákladem Frant. musea. Stran 342. Obsah český a německý.

Zpráva o činnosti musejního odboru v r. 1896. — Závěrka účtů 1896. — Rozpočet 1897. — Výkaz o stavu aktivních jistin mus. fondu za r. 1896. — Geschichte der Bibliothek des Franzens-Museums (Dr. Wilh. Schram.) — Die Schenkungen Seiner Durchlaucht des Fürsten Liechtenstein an die Gemäldesammlung (Dr. Theodor v. Frimmel). — Keramische Studien in der Sammlung des Franzens-Museums. (Prof. A. Rzehak.) — O ptactvu moravském ve Františkově museu (Dr. Frant. Dvorský). — Regesten der Originalurkunden im Archiv des Franzens-Museums (Dr. Berthold Bretholz). — Kroj lidu slovenského na Moravě (Prof. Jos. Klvaňa). — Mittheilungen aus den kunsthistorischen Sammlungen des Franzens-Museums, s vyobrazeními (vrchní inž. A. Franz). — Příspěvek k vojenskému zřízení moravskému v 16. století. Dle arch. pramenů (Dr. Frant. Kameníček). — Deutsche Volkslieder in den Handschriften des Franzens-Museums in Brünn, se 6 přílohami (Jos. Žák). — Die ältesten und älteren Landkarten von Mähren (Prof. Jos. Matzura). — Über Landesmuseen (Otto Schier).

Časopisy:

Časopisu Musea království Českého, ročníku LXXI (1897), vyšly redakcí Ant. Truhláře svazky 4. a 5. Obsah sešitu 4.: Zápisky Jana Jeníka z Bratřic v bibliothece Musea král. Českého. Podává Dr. Čeněk Zíbrt. — Novější práce o činnosti slovanských apoštolů sv. Cyrilla a Methodia. Podává Václav Vondrák. — Kalendářík z národního života Lemkův. Příspěvek k rusínskému národopisu haličských Karpat. Napsal Frant. Řehoř. — O dvanáctém zeměpisném sjezdu v Německu. Zprávu podává Jindřich Metelka. — Sešit 5: Benátčan Marco Polo a cesty jeho. Studie Dra J. V. Práška. — Archiv Jednoty Bratrské v Herrnhutě. Napsal Dr. Josef Cvrček. — Zápisky Jana Jeníka z Bratřic v bibliothece Musea

království Českého. Podává Dr. Čeněk Zíbrt (Dokončení). – Drobné příspěvky v obou sešitech od Dra Vladimíra Preiningra a Dra V. J. Nováčka. — Hlídka literární. Zprávy knihopisné. Zpráva o Matici a Museu českém.

Českého Časopisu Historického redakcí J. Golla a Ant. Rezka ročníku III. vydány sešity 5. a 6. s tímto obsahem: Jar. Vrchlický: Messer Brunetto Latini, Dantův předchůdce a učitel. — J. Čihula: Luther a Čechové podobojí. — Fr. Drtina: Francouzské školství vyšší za doby revoluce. — J. Krejčí: Vliv poměrů církevních a státních na literaturu staroněmeckou. — Literatura, přehled článků v časopisech a zprávy.

Sešit 6. Nové články: F. Machát: Společenské řády novokřtěnců na Moravě. — G. Friedrich: Kodex Tišnovský (prohlašuje většinu listin v Boček. diplom. mor., otišt. prý z Cod. Tišn., za padělky). — E. Albert: O Prokopu Divišovi (vyšetřeno jeho rodiště). Z drobnějších článků: Příspěvek k dějinám panství řádu Maltézského na Horních Královicích (J. Valchář). Četné recense a zprávy.

Sborníku České společnosti zeměvědné redakcí Dra Josefa Frejlacha a Dra Jindřicha Metelky vydán ročníku III. sešit 5. Obsahuje dokončení Metelkovy přednášky o Sicilii, velmi bohaté zprávy vědecké a literaturu.

Věstníku českých professorů vydáno redakcí Fr. Bílého ročníku V. číslo 1. Obsah: Několik poznámek o interpunkci (Jos. Kalousek). — Kalevala (J. Voborník). — Allgemeine Methodik des Sprachunterrichtes in kritischer Begründung. Hannover 1893. A. Ohlert (J. Kabelík). — Drobnosti mathematické (V. J Hübner). – O rozdělení učiva dějepisného mezi pátou a šestou školu gymnasijní (Fr. Bareš). — Ještě slovo o řečnických cvičeních (Jar. Kosina). — Jak si má učitel počínati, aby se žáci naučili francouzsky čísti brzy a jistě (Hub. Fiala). — Ke článku: Rozdělení učiva fysikálného na gymnasiu vyšším (A. Libický). Drobné zprávy, Hlídka literární.

Listů filologických vydán redakcí Jana Gebauera, Jos. Krále a Fr. Pastrnka sešit 5. Články: Příspěvky k dějinám divadla řeckého (Fr. Groh). — Dido v epose Naeviově (Jan Brant). — Studie o české kvantitě (F. Černý). — Klasobraní po rukopisech. Úvahy a zprávy.

Českého Lidu vyšla redakcí Dra Č. Zíbrta ročníku VII. čísla 1. a 2. Obsah č. 1.: Některé zvyky v 16. věku (Dr. Zikm. Winter). — Český dům (Zdeněk Nejedlý). — Národopisné studie našich umělců II. Význam Josefa Manesa pro národopis českoslovanský (Renata Tyršová). — Uhlíři v českých lesích (Bedřich Moravec). — Přísaha mezní pod drnem (Ferd. Velc). — O voroplavbě posázavské (Jan Valchář) — Ohlas národního rytířského eposu v Čechách (P. Syrku). — Píseň v čas vojny turecké (Ant. Šolta). — Otisky křížů ve stromech a pověsti o nich Dr. Č. Zíbrt). — Národní tance ve vých. Slezsku (J. Vluka). Čo si Piľania o smrti rozprávajú (Ter. Vansová). — Pověsti a zvyky z okolí bysterského (J. Hošek). — Modlitbičky slezských dětí (P. J. Vyhlídal). Z dětského světa (J. Klvaňa). — Paběrky z rukopisů staročeských (Ad. Patera). — Česká literatura lidovědná za r. 1896. (Ferd. Pátek). — Literatura kulturně-historická a ethnografická č. 1—146 (Dr. Č. Zíbrt). – Č. 2.: Lemúzi a Charváti (Dr. J. V. Šimák). — Zobrazování nejsv. Trojice skupinou tří hlav v chatách lidu českého (Č. Zíbrt, J. Soukup). – Pokusy o přirozený výklad pověr československých na sklonku 18. věku (Dr. Č. Zíbrt). — Lidové léčení (Ant. Tomíček). — Svatební pečiva z jižních Čech (Fr. Lego). — Špýcharek na Malém Rohozci u Turnova (Jan Prousek). — Pověry o hadech (Ant. Šolta). — Dožinky z okolí přeštického (Tom. Mašek). — Národopisné studie našich umělců (Renáta Tyršová). — O symbolech v naší ornamentice (Vlasta Havelková). — Kroj a vyšívání lidové na Blatech

(Fr. Lego). — V obou sešitech Časové zprávy, rozmanitosti, otázky a odpovědi. Literatura kulturně-historická a ethnografická č. 147—245 (Dr. Č. Zíbrt). Četná vyobrazení.

Paedagogických rozhledů vydána redakcí J. Kliky ročníku XI. čísla 1.—3. Obsah č. 1.: Individualism a výchova (F. V. Krejčí). — O představách zabavených (G. A. Lindner). — J. A. Komenský vzdělává vyučováním názorným smysly zevnitřní, vnitřní, city, pocity, chopy, pochopy, pojmy (J. Šmaha). — Č. 2.: Z nových prací: Pěstujme národní vyšívání na školách českých (A. Jelenová). V obou sešitech Rozhledy a zprávy literární i kritické. Zprávy školské. — Č. 3.: Některé poznámky k vyučování a studiu geometrickému (V. Ptáček). — Vilém Wundt (R. Sokol). — Číslem 3tím vzdává se pro jiná zaměstknání redakce p. J. Klika. Příští sešity redikovati bude p. uč. J. Mrazík.

Zeitschrift des Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens. Rediguje Dr. Karel Schober. Ročníku I. sešity 3. a 4. Obsah: Janetschek: Das Augustinerstift St. Thomas in Brünn während des dreissigjährigen Krieges. — Rzehak: Massenfunde alterthümlicher Gefässe im Weichbilde der Stadt Brünn. — Rodeler: Odrau, einst Vinanow (Wihnanow) genannt. V sešitě 4. Loserth: Die literarischen Widersacher des Hus in Maehren. 1. Stephan von Dolein. — v. Krones: Die Anfänge des Cistercienser-Klosters Saar in Maehren und sein Chronist Heinrich von Heimburg. — Wotke: Moralitates Caroli quarti imperatoris. V obou sešitech hojnost drobných článků, v třetím též referáty.

Seznam nových členů Matice moravské

od 20. září do 15. prosince 1897.

Přispívající členové: Sv. Hipolyt v Dol. Rakousích: důstp. P. Petrus Novák, kvardián. — Jablonná v Čechách: Vikt. Pinkava, kaplan. — Jihlava: Dr. Lud. Chlum, advokát; Jan Procházka, ředitel zimní hospodářské školy. — Košátka: Sl. správa obecné školy. — Kounice: Adolf Kupka, učitel; slečna Olga Böhmová, učitelka; Ondřej Hošek, učitel. — Loštice: Tom. Skurek, účetní pivovaru. — Roketnice: Fr. Kopeček, naddučitel. — Slavkov: důstp. Jan Staněk, katecheta; Jan Paleček, učitel. Vedrovice: Jan Kunstmüller, farář na odpoč.

Posledně bylo vykázáno 1234 členů; přibylo 12 nových členů, ubylo úmrtím neb výstupem 27, zbývá 1219 členů.

Právě vydán pamětní list:

MORAVA SVÝM MATICÍM

redakcí **Sv. Čecha** v části veršované a **Josefa Merhauta** v části prosou psané. O vydání péči měl Jaroslav Tůna. Stran 48 textu a 44 stran inserátův, časových vzpomínek a zpráv „z ruchu života“. Přiloženy jsou dva obrazy: Uprkovo Nedělní ráno a Maxa Švabinského Studie. Cena 1 zl. Objednati možno u p. Jaroslava Tůny v Brně, Panská ulice č. 10. List je vydán ve prospěch Ústřední Matice školské, Matice Hodoňské, Místecké, Ostravské, Gymnasijní Matice Zábřežské, Školského spolku v Lipníku a Brněnské Matice školské

Považujeme za svou povinnost doporučiti pp. členům Matice moravské tohoto Pamětního listu s prosbou, aby neodepřeli podpory své předním školským našim ústavům, jež národ sám si vydržuje.

Tiskem moravské akciové knihtiskárny. — Nákladem Matice moravské.

Palacký a Kant.

Napsal L. Čech.

Palacký byl mladík asi dvacetiletý, kdy bojoval a vítězně dobojoval těžký duševní boj, jejž bylo a jest přetrpěti téměř každému myslícímu a po vyšších cílech toužícímu člověku, jak nám dosvědčují vlastní životopisy mnohých filosofův, učencův a básníků, a jak mnohý z nás o tom z vlastní zkušenosti ví a vypravovati by mohl. „I mnou tu“ — vypravuje Palacký ve vlastním životopise — „daemon jakýs tak náramně zatřásl, že všecka jistota, víra, vědomost a jestota má v nepochopitelný rum se sesuly. Mnoho mě krutý boj ten proti skepticismu stál, ale vítězství mi po zápasu popřáno.“ (Osvěta XV. str. 589.) Pohřiživ se do metafysického bádání, brzy poznal, že každý, kdokoli opravdově a důkladně mysliti počíná, celou soustavu filosofickou sám sobě znova založiti a utvořiti musí. A tak i Palacký srozuměl se sám u sebe o nejdůležitějších pravdách člověčenství, šťasten jsa v tom, „že i znedůvěřiv se náboženství nadpřírodně zjevenému, nábožného zřetele na svět a na život přece nikdy z očí (jsem) nepustil, anobrž jej za hlavní předmět (svého) zkoumání pokládal.“ (Tamtéž).[1]) V té době studoval zajisté mnohé spisy filosofické, zejména také pilně se ohlédal v Kantově kritice, což pro tu dobu nic zvláštního, vždyť, jak ovšem při

[1]) Zajímava jest tato poznámka Palackého: „A což se divným zdáti může, ale pravé a přírodné jest, sám Holbachův pověstný system nátury potvrdil mne co nejvíce ve pravdách náboženství; vida já zajisté, na jakových lichých a slabých základech celá tato soustava spoléhá, tím ochotněji a mocněji postavil sem se na pevnou skálu náboženství, naděje a víry.“ (Osvěta XV. str. 589.)

Kantovi již všeobecně se ví a opakuje, i on skepticismem (Humeovým) byl vyburcován z dogmatického spánku a svojí kritikou právě skepticismus hleděl překonati.

Kantova kritika Palackému, jak seznav ji hned vyznává, ve všem po mysli nebyla. Ale přece se stal rozhodným ctitelem mudrce Královeckého,[1]) nazývaje ho nejdůkladnějším myslitelem předešlého století[2]) a bádání jeho zrovna tak důslednými jako bystrozrakými.[3]) I vyznává také Palacký, že hlavní pravdu, protože pravda jest, po Kantovi opakuje, ač ji v jiném směru i z jiného důvodu pronáší.[4])

Neznali bychom Palackého úplně, kdybychom zároveň neseznali filosofického základu, na kterém veškera jeho činnost vědecká i praktická jest založena, a to tím více, jelikož tento filosofický základ nepotřebujeme teprv abstrahovati a sestrojovati z jeho vědeckých spisů, řečí a veškerého jednání. Vždyť Palacký, nebereme-li ani zřetele k jednotlivým výrokům a místům v jeho Dějinách a jiných vědeckých rozpravách, ve své české krasovědě i ve svém německém pokuse filosofickém: Das Schöne[5]) zároveň uložil své filosofické názory vůbec. Když pak Palacký sám tak výslovně poukazuje na svou podobnost s Kantem i na své od něho rozdíly, není pochybnosti, že filosofii Palackého poznáme tím lépe, srovnáme-li ji právě s filosofií Kantovou. Aniž pak srovnání toto zváno býti může zbytečným, jelikož Masaryk již také ve spise svém: Česká otázka o filosofii Palackého byl promluvil. Tam zajisté nakreslen filosofický názor Palackého ve všeobecných rysech a zároveň zřetel brán na souvislost názorů jeho filosofických s politickým programem Palackého a s praktickou činností jeho.[6]) Ale přes to zbývá ještě i tu práce, a nemůže býti na škodu, pozdržeti se při podrobnostech.

---

[1]) Gedenkblätter str. 3.

[2]) Gedenkblätter str. 11.

[3]) Gedenkblätter str. 11.

[4]) Radhost I. str. 342 (v poznámce). — Gedenkblätter str. 11.

[5]) Spisek tento napsán r. 1828 a otištěn také v Gedenkblätter str. 3—18.

[6]) Poznámce na str. 98. v Masarykově spisu: Česká otázka, že Palackého „článek o „Krásovědě“ je ve skutečnosti noetika, v níž Palacký podává svou theorii poznání“, dlužno rozuměti tak, že v Krásovědě Palackého jest skutečně také jeho noetika obsažena. Neboť Palackého Krásověda jest více

Nejpatrnější rozdíl mezi Kantem a Palackým se jeví v jejich nauce o Bohu, duši a světě. Dle Kanta[1]) Bůh, duše a svět jsou především pouhé pojmy naší nejvyšší rozumové činnosti, pro kterou Kant zvolil zvláštní název, a sice „Vernunft", na rozdíl od rozumu = Verstand; a proto pojmy tyto nazývá také „Vernunftbegriffe" čili vůbec idey. Veškero poznání dle Kanta totiž prýští ze dvou základních zdrojů naší mysli: smyslnosti a rozumu. Prvním zdrojem představy vnímáme (receptivita dojmů), druhý zdroj jest mohutnost, oněmi představami předmět poznávati (spontaneita pojmů). Činností první předmět jest nám dán, činností druhou jest předmět vzhledem ku své představě myšlen. Činností prvou vznikají názory, činností druhou pojmy. Rozum jest tedy mohutnost, mysliti předmět smyslového názoru. Rozum vztahuje se vždy na předměty, jež smysly svými postřehujeme, rozum všech svých pojmů může užívati pouze empiricky, pojmy ty se mohou vztahovati jen na empirické názory, to jest na data pouhé možné zkušenosti. Pročež se vyžaduje vždy, aby pojem učiněn byl smyslovým, to jest aby se ukázal předmět v názoru mu odpovídající, poněvadž bez názoru pojem byl by (jak se praví) beze smyslu, to jest bez významu.

Avšak vyšší činnost rozumová, kterou Kant nazývá „Vernunft", tvoří také pojmy zcela jiného druhu, pojmy, kterým neodpovídá žádný předmět, žádný názor, žádná zkušenost, pojmy, které přesahují veškeru zkušenost, pročež je Kant zove transcendentalní idee.

---

než noetika, jest skutečně krasověda, ač nedokončená, mimo to jsou zde i jisté metafysické názory Palackého naznačeny. Proto napsav r. 1885 v Osvětě článek: Palacký jako filosof jednal jsem v něm o jeho psychologii, jeho pojmu filosofie a konečně o krasovědě. Mimo na místě patřičném i v závěru položil jsem důraz na božnost Palackého, řka: „božnost (zdokonalování člověka všeobecné, nejen vědecké a praktické, ale i aesthetické a mravní) skutečně má býti konečným účelem lidstva a tedy i národa našeho. Tento cíl každému jest míti na zřeteli, kdo chce pracovati vlasti ku prospěchu... Skutečné ovoce nese jen práce ta, která celek na zřeteli má a zřetelů nejsvětějších se nespouští. (Osvěta XV. str. 1078.)"

[1]) Srovnej: Durdík, Dějiny filosofie nejnovější. — Masaryk, Moderní filosofie a náboženství. Naše Doba 1897, seš. 5. — Kadeřávek, O duši lidské o sobě uvažované. V Olomouci 1883. — Pospíšil, Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského. — Kantovy názory tu vykládáme doslovným překladem patřičných míst z jeho „Kritik der reinen Vernunft".

Transcendentalní idee jsou pojmy usouzené (geschlossene Begriffe), pojmy vzniklé ne z názorů, ale z pojmův a soudův. Vznik jejich dle Kanta dlužno si vysvětliti asi takto. Mám-li ze všeobecně platného soudu: všichni lidé jsou smrtelni, učiniti závěr: všichni učenci jsou smrtelni, mohu tak učiniti jen zprostředkujícím soudem: všichni učenci jsou lidé. Takto poznávám, že pojmem „lidé" zvláštní pojem (učenci) obsažen jest ve všeobecném pravidle, že lidé jsou smrtelni, čili zkrátka úsudkem poznávám zvláštní ve všeobecném skrze pojmy.

Závěr pak (všichni učenci jsou smrtelni) jest soud vznikající subsumcí jeho podmínky (všichni učenci jsou lidé) pod všeobecné pravidlo (všichni lidé jsou smrtelni). Lze proto také říci, že úsudkem rozum (vyšší činnost rozumová = Vernunft) hledá všeobecnou podmínku svého závěru. Avšak ono všeobecné pravidlo „všichni lidé jsou smrtelni" mohu si zase mysliti jako závěr, a mohu zase hledati k této podmínce další podmínku a tak pokračovati stále, až přijdu k podmínce, která více podmínky nemá, která jest bez podmínky, bezpodmínečna. V závěru obmezujeme tedy přísudek (smrtelnost) na jistý předmět (učenci), pomyslivše si tento přísudek dříve v horní návěsti v celém jeho rozsahu pod jistou podmínkou (všichni lidé jsou smrtelni). Pokračujíce pak stále v podobném usuzování, až bychom přišli k soudu, jenž by více žádné podmínky neměl, tak že by tento soud závěrem býti nemohl, musil by tento soud obsahovati ukončenou velikost rozsahu vzhledem k jisté podmínce čili všeobecnost naprostou, které může pouze odpovídati veškerenstvo čili totalita podmínek vzhledem k jistému podmíněnému. Veškerenstvo podmínek obsahuje však toliko nepodmíněnost. I vznikne pojem nepodmíněna, jenž jediný může v sobě obsahovati soubor všeho nepodmíněného. Pojem pak nepodmíněna jest onen nejvyšší pojem čili transcendentalní idea našeho rozumu.

Jelikož však jest trojí způsob soudu, totiž kategorický, hypothetický a disjunktivní, vzniknou takto tři transcendentalní idee našeho rozumu: nepodmíněno kategorického souboru v podmětu, nepodmíněno hypothetického souboru členů řady, nepodmíněno disjunktivního souboru částí v soustavě. Nepodmíněno kategorického souboru v podmětu jest nepodmíněná jednota myslícího podmětu — duch, nepodmíněno hypothetického souboru členů řady jest nepodmíněná jednota řady podmínek zjevů —

svět (příroda), nepodmíněno disjunktivního souboru částí v soustavě jest nepodmíněná jednota podmínky všech předmětů myšlení — Bůh.

Duch, příroda, Bůh jsou tedy dle Kanta tři transcendentalní idee, tři pojmy, kterým neodpovídá žádný názor, které se nevztahují na žádný předmět ve zkušenosti, které vznikají pouze nutně souborným postupováním našeho rozumu, vystupujícího dle svých původních zákonů v řadě podmínek až k nepodmíněnému. Jsou to předměty pouhého myšlení, věc myšlená jen (ein Gedankending, ens rationis), věc, která se jen bezděčně myslí a která také rozumem nutně se nepředpokládá.

O předmětu, který by ideám odpovídal, nemáme proto žádných vědomostí, máme o něm nanejvýš problematický pojem, ne však skutečný pojem rozumový, to jest takový, který by v možné zkušenosti mohl býti ukázán a znázorněn.

Přes to vše rozum náš pronáší soudy o těchto ideách, usuzuje z toho, co známe, o něčem jiném, o čem pojmu nemáme a čemu přisuzujeme objektivní realitu jen nevyhnutelným zdáním a klamem. Soudy takové jsou, jak dí Kant, sofistikace ne lidí, ale rozumu samého, avšak sofistikace, kterých ani nejmoudřejší mezi lidmi se nemůže zbaviti; i může sice po dlouhé námaze vystříhati se omylu, ale zdání a klamu, které jej neustále svírají, zbýti se nemůže.

I dokazuje Kant, že nemůže býti ani vědy o duši (rationalní psychologie), ani vědy o světě (rationalní kosmologie) ani vědy o Bohu (rationalní theologie). O předmětech těchto nelze nic věděti, o nich nelze nic dokazovati, vědecky (theoreticky) nemůžeme se příti o jsoucnosti nebo nejsoucnosti Boha, o nesmrtelnosti duše, o konečnosti nebo nekonečnosti, o počátku nebo konci světa.

Nicméně poněvadž tyto idee dány jsou nám přirozeností našeho rozumu a tento jakožto nejvyšší správní dvůr všech práv a nároků naší spekulace nemůže obsahovati sám původní klamy a mamy, mají tyto idee zajisté své dobré a záměrné určení v přirozeném nadání našeho rozumu. Nejsou to sice konstitutivní principie, jimiž bychom rozšiřovali své známosti o více předmětech, než může dáti zkušenost, nýbrž jsou to regulativní principie soustavné jednoty rozmanitostí empirického poznání

vůbec, kteréž tím ve svých vlastních mezích více bývá vzděláváno a opravováno, než by bez těchto ideí pouhým užíváním zásad rozumových státi se mohlo. Chceme tedy v psychologii počínati si tak, jakoby duše byla jednoduchá, osobní, nezrušitelná substance, musíme v kosmologii uznávati celou nekonečnou řadu podmínek a musíme v theologii uznávati nejvyšší důvod souhrnu všech zjevů mimo jich obsah.

Ano dle Kanta nic nám nebrání, abychom idee tyto, vyjma ideu kosmologickou, brali i objektivně a hypostaticky, to jest, abychom si je jako samostatné bytosti představovali a mysleli. Ale i pak jsou tyto bytosti jen bytosti myšlené, ne však skutečné a určité předměty. Jsoucnost jejich si představujeme pouze jakožto schema regulativního principu soustavné jednoty veškerého poznání, bytosti tyto jsou jen výplodem našeho myšlení, jen analoga věcí skutečných. Kant je nazývá také bytostmi idealními. Bytosti tyto mají nám vyjadřovati pouze soustavnou jednotu, která nám sloužiti má za vodítko při empirickém užívání našeho rozumu, avšak nevypovídají nám nic o tom, co jest příčinou této jednoty nebo co jest vnitřní vlastnost takové bytosti, na které by jako na příčině tato jednota spočívala. Všechny vlastnosti, které těmto bytostem přisuzuji, jsou jim pak přisouzeny jen dle analogie skutečných předmětův. I nazývá Kant tuto supposici bytostí (předmětů) odpovídajících ideám jen vztažnou či relativní, poněvadž se děje pouze za účelem soustavné jednoty našeho myšlení a poznání.

Bůh, svět i duch jsou tedy vlastně jen jakési pomůcky a podpory našemu rozumu, aby mohl dosíci v myšlení svém oné nejvyšší jednoty, ku které se snaží a směřuje. Za základ vědeckého bádání mohou se klásti jen v idei, ne však o sobě. O skutečném Bohu neb o skutečné duši nemohu věděti nic, všechny důkazy, kterými dokazuji na př. o duši, že jest substance jednoduchá a nezrušitelná (nesmrtelnost duše), nebo kterými dokazuji jsoucnost boží, jsou sebeklamem rozumu, jsou dle názvosloví Kantova transcendentalním klamem, poněvadž soudíme a činíme tu závěry o předmětech mimo zkušenost a používáme v soudech těchto takových rozumových prostředků (hlavně kategorií), které mohou míti místo pouze a jedině v empirické zkušenosti. Celá druhá část Kantovy transcendentalní logiky (druhé větší části jeho Kritiky čistého rozumu) obírá se tímto transcenden-

talním klamem, touto nutnou illusí, a hledí ukázati, v čem záleží klam těchto transcendentalních soudů, a zabrániti, aby více neklamaly.

Klamem takovým jsou tudíž dle Kanta soudy naše o duši a Bohu, i důkazy, že duše jest substance jednoduchá a nesmrtelná, jakož i veškery důkazy o jsoucnosti boží.

Tu pak, jak již z předu řečeno, Palacký svým filosofickým názorem se liší od Kanta. Tento začíná soudem: já myslím. Z toho sice vyplývá, že já, který myslím, mohu v myšlení býti pokládán za podmět, tedy za cosi, což se nepřisuzuje myšlení pouze jakožto praedikat; ale soud tento neznamená, že já jakožto předmět jsem bytost o sobě stávající čili substance. Palacký však dokazuje, že realní jsoucnost (das reale Sein, jestota dle terminologie Palackého) ducha (duševního principu) jest naprosto nutný postulat filosofie vůbec. Neboť myšlení jest působnost (působení) a předpokládá tedy již jsoucnost působícího principu. Ne proto, že myslím, jsem (cogito, ergo sum), ale myslím proto, že jsem. Jsem — tedy cítím a myslím a snažím se. Této své jsoucnosti jsem si pak skutečně vědom. Na tomto skutku nejvnitřnějšího vědomí, který předchází a podmiňuje veškeru reflexi, Palacký buduje svoji filosofii. Nazývá pak toto nejvnitřnější a bezprostřední vědomí svého já (samosti své) citem. K citu se vztahuje a z citu vyplývá všeliká naše působnost; každá působnost jen tím jest naší působností, že ji cítíme. Dříve všelikého pomyslu cit nám oznamuje naše bytí, naši podstatu, samovolnost a osobnost. V citu jest původní základné přesvědčení, nespoléhající na důvodech, alebrž předcházející veškero rozumování; následovně jestota, jíž nelze ani se strhnouti ani zapírati, anať jest samým kmenem bytu našeho.[1])

Mimo to i ze zákonů myšlení vůbec vyplývá pravda o jsoucnosti duše. Neboť má-li prý býti člověk vůbec bytostí podstatnou a osobnou, musí míti ve svém já (v samosti své) něco bezvýminečného, původního, jednotného a bezměnného, což zakládá i předchází všecko jiné, a jakožto sám prvek, nedá se vyvésti z ničeho

[1]) Gedenkblätter str. 7. — Radhost I. str. 337.—338. K tomuto přesvědčení přišel Palacký hned na počátku svého filosofování. Dí zajisté ve svém životopise: „Já sem i brzy uvrhl se na zásadu pouhé podmětnosti naší, na citelnost, za to uznávaje, že ona původním rodištěm jest celého našeho jestotného života“. (Osvěta XV. str. 589.)

prvotnějšího a základnějšího. A tato nutná pravda ze zákonů myšlení vůbec stýká se tedy výborně s bezprostředným naším vědomím.

Tímto svým tvrzením Palacký se blíží k mínění německého filosofa Bedřicha Jindřicha Jacobi-ho (1743—1819); ten rovněž se uchyluje k citu, jenž jej utvrzuje v tom, o čem rozum ho nepřesvědčil. Žije v nás, praví Jacobi, duch bezprostředně z Boha a tvoří nejvlastnější bytost člověka. A tento duch přítomen jest člověku v jeho nejvyšším, nejhlubším a nejvlastnějším vědomí. Jsoucnost ducha jest tedy pravda vlastním vědomím člověku daná, pravda, která důkazu nepotřebuje.

Duch pak jest princip všeobecný, ne individualní. Teprve nevyzpytatelné spojení ducha s tělem tvoří v sobě uzavřenou skutečnou individualitu osob. Toto úzké spojení ducha s tělem v naší osobnosti tvoří na vždy nepřekročitelnou mez veškeré filosofické spekulace. Této nepochopitelnosti vzniku individuí společně učí Palacký s filosofem Fichtem. Dle něho duch tvořivou činností svojí klade nejen formu, ale i látku věcí, a všecka rozmanitost zkušenosti jest jen dílem ducha. Avšak toto tvůrčí já není individuum, jest jen absolutní duch, a z absolutního já Fichte hledí vyvoditi individuum. Avšak vznik tento a původní obmezenost individua Fichte prohlašuje také za cosi nepochopitelného.

„Tak tedy — praví Palacký — svaté tajemství zakládá život náš; kámen úhelní bytu člověčího kryje se oku smrtelnému. Ale oko nesmrtelné a božské objevuje nám jestotnost jeho; zde udělil nám Svrchovaný částky poznání svého, nesoucího v sobě bezprostřednou jistotu. Neboť jen v citu nalézti jest dokonalou jistotu.“ (R. I. str. 340.—341.)

Jako pak jen citem jsme si vědomi bezprostředně jsoucnosti ducha, podobně i jestoty mimopodmětné, čili předmětné, jen citem se docítiti můžeme. I cítíme skutečně nejen jestotu svou vlastní, ale i jestotu předmětenstva vůbec, a to sice prostředně, jelikož jevívá do jestoty naší své vlivy. Cit těchto předmětenstva vlivů jest jestotný a podmětný, pročež naň jen ukázati, nikoli pak jej důvody provésti nepotřebí. „Toť zajisté každý pociťuje, že kromě bezprostředné samosti jeho, naléhá naň cosi odjinud, čehož ve vší své zvolnosti ani uchrá-

niti ani zbaviti se nemůže; pročež i vyznati musí, že jest v oboru veškerenstva jakýsi svět, nezaložený v samosti jeho, ale stojící s ní v potahu jestotném; i že jest mezi jestotou naší a předmětenstvem jakési jestotné vespolné působení, neprůvodné sice rozumu, ale docítitelné.“ (R. I. str. 388.—389.)

Rozumem svým dle Palackého nemůžeme dokázati ani jsoucnosti duše ani jsoucnosti světa předmětného. Ale proto přece máme jistotu o jsoucnosti předmětů, a tato tkví v našem citu. Setkáváme se s podobným míněním i v novější filosofii německé. Učíť i Horwicz (Grundzüge eines Systems der Aesthetik), že dosud se potkaly s nezdarem všechny pokusy, hledící cestou theoretickou postaviti most mezi podmětností a předmětností (mezi já a ne já), a že jen v citu tkví nutná přesvědčivá síla pro jsoucnost předmětenstva (für die Realität des Nichtich) a že jen v citu máme co činiti se samou jsoucností předmětů, všude jinde jen se svými představami předmětův.

Ostatně Palacký nutnost druhého realního principu rovněž dokazuje ze zákonů myšlení. Neboť prý působící podmět nutně musí předpokládati různý od sebe předmět, ve kterém a na kterém by působiti mohl; jinak by naše já bylo totožné s veškerenstvem a nebylo by tedy více naším já. (Gedenkblätter str. 7.)

Konečně pak jako jsoucnost čili byt náš vlastní podmětný a jako byt veškerenstva vůbec, v našem vědomí stejným přesvědčením a stejnou nutností duchovní ohlašuje se nám i byt božství, jakožto bezprostřední příčiny veškerenstva. Jsme přinuceni věřiti v jednu veškerého předmětenstva příčinu (zásadu praví Palacký), ano v jednotlivou příčinu předmětenstva i podmětnosti. Svět i duch musí míti svoji příčinu. Každý pokus, chtíti ztotožniti tyto tři realní principy: Boha, ducha a přírodu nebo jeden druhým odstraniti a theoreticky zničiti, bludno jest i záhubno. Ještě ve svém „Pokuse“ (Gedenkblätter str. 8.) praví Palacký, že všechny námahy skepticismu, pantheismu, idealismu a naturalismu v této příčině se nezdařily, anyť svoji úlohu spíše ve zmatek uvedly než rozřešily, svůj předmět více zatemnily než objasnily.[1])

[1]) Již v životopise svém praví: „Jestota citů našich příliš zřejmě na nás naléhá, než abychom déle o bytu, o nadějích a povinnostech svých pochybovati mohli. Ani o bytu jak předmětenstva, tak i známosti naší předmětné nelze na rozpacích býti.“ (Osvěta XV. 889.)

I tu Palacký se stýká s Jacobim. Tenť hlásá, že Bůh sám člověku jest přítomen srdcem; že můžeme se odvážiti smělého výroku, že v Boha věříme, poněvadž ho vidíme, ač nemůže býti viděn očima našeho těla. I nazývá to klenotem našeho pokolení, význačným znakem člověka, že duši jeho se otevírají ony předměty absolutní, pravda, dobro, krásno a vznešeno, které okem duševním mohou býti viděny. A tak i Palacký dí, že člověku „v nejvnitřnější svatyni bytu svítí a zahřívá ho jiskra božství, původ jeho samostatné moci a působnosti.“ (R. I. str. 347.)

I vidíme tu patrný rozdíl mezi Kantem a Palackým. Bůh, duch a svět nejsou pouhé, byť i nutné idee našeho rozumu, ale jsou skutečně realní principy, o jichž jsoucnosti svědectví neklamné nám dává náš cit. Nelze tedy po Kantovi opakovati, že nemožno dokázati, ani že Bůh jest neb není ani že duch jest nebo není, a jen k vůli jednotě našeho poznání počínati si tak, jako by Bůh nebo duše nesmrtelná byla, ale vyznati musíme: jest Bůh, jest duše, jest svět od našeho já rozdílný, neboť cit náš o všem tom nám podává bezpečnou jistotu.

Ale co poznati nemůžeme, jest realní poměr ducha k Bohu a k přírodě, jakož i vniterné spojení ducha s tělem v naší skutečné osobnosti. „Neznámá moc postavila člověka na dráhu životní; vyzbrojila ho k stálému boji na tomto světě; udržuje ho a nese v času a prostoře a přijímá ho opět k sobě. Marně snaží se na světě host, určiti míru veškerenstva, které ho obklopuje; má jen měřítko pro zjevy, říše bytností jest mu uzavřena, zde může jen tušiti a věřiti.“ (Gedenkblätter str. 8.)

Bude nám ještě mluviti o víře a tuše, které dle Palackého nejsou bezděčné, ale nepodmíněně nutné úkony ducha našeho (Gedenkblätter str. 12.). Zde jen ještě dokončíme nauku Palackého o Bohu. Jakkoli o jsoucnosti Boží pochybovati nemohu, přece poznání Boha nemůže býti objektivní (nenese ve spůsobu svém nutnost předmětnou), nýbrž jen subjektivní, poznání Boha jest podmíněno věrou lidskou. Poznání Boha musí tajemstvím býti pokryto, neboť Bůh, jakožto bytost neskonalá, nemůže pro nás nikdy býti zjevem (nemůže nikdy vjíti předmětně v úkaz). Ve všech tajemných zjevech přírody, života i umění však jistý cit dává nám přesvědčení, že ve zjevech těch věje a mluví moc jakási neskonalá, moc božská.

Ale poznání naše o Bohu jest jen poznání lidské. Naše vlastní kladná jsoucnost jest pramenem našeho poznání o Bohu, které i u nejmoudřejšího z lidí jest jen lidské. Všecky vlastnosti, které Bohu přisuzujeme, přísluší v zárodku svém člověku samému. Jsou to kladné, ale podmíněné vlastnosti našeho vlastního života, které o Bohu v naprosté nekonečné potenci propovídáme. Cokoli člověk dobrého, pravého a ušlechtilého do sebe cítí, připisuje také Bohu bez výjimky a konce. „I jakžby“ — praví Palacký — „jináče o něm mysliti mohl, nežli jako o bytosti všemohoucí, vševědoucí, všedobré, spravedlivé, všelaskavé, svaté, ve svrchované dokonalosti, bez míry a bez konce?“ (R. I. str. 371.)

Tím se stává, že člověk může cítiti důvěru a lásku k Bohu, jelikož poznává sebe k obrazu božímu, ku podobnosti boží stvořena, a tudíž i Bohu poněkud příbuzna býti. A skutečně také v citu, „tam kde prvotně a samotně zakládá se život náš, kde duch a tělo jestotně se jednotí, kde býváme sobě své moci nedílné podmětně povědomi, odkud vycházejí a kam se vrací základně všecky činnosti naše: tam vyskytá se také, jako jiskra božství, láska i snaha naše nejvyšší a neskonalá ke všemu tomu ve veškerenstvu bytostí, co nám bytem svým dává cítiti aneb raději tušiti život božský.“ (R. I. str. 371.)

Dle Palackého tedy o jsoucnosti Boha jsem přesvědčen svým vlastním citem. Jsoucnost Boha, jako duše i světa, jest pravda prvotní, která se cítiti, ale ne rozumem prokázati dá. Proto také Palacký o důkazech jsoucnosti boží se vůbec nezmiňuje, ba nikde vůbec k této části kritiky Kantovy nepoukazuje. Ale poznati Boha nemůžeme, neboť Bůh nemůže se státi nikdy zjevem — touto větou se Palacký Kantovi zase přibližuje. I jest třeba poněkud blíže s psychologií a noetikou Palackého se obírati, abychom zároveň dotvrdili vlastní jeho výrok, že hlavní svoji pravdu po Kantovi, ale z jiných důvodů pronáší.

O tom, že hlavní Kantovy omyly se prýští z jeho nedostatečné psychologie, jeden jest hlas. Kant totiž se ještě houževnatě přidržoval v psychologii theorie mohutností a nejen že tři hlavní mohutnosti rozeznával, ale na př. i mohutnost poznávací zase ve trojí mohutnost rozděloval, přísně odděluje rozum, soudnost a vyšší mohutnost rozumovou (Vernunft). Že tím psychologii víc uškodil než prospěl, podotkl již Volkmann,

a sice hlavně tím, že jeho ostré ohraničení jednotlivých mohutností stále více zatemňovalo myšlenku na jich souvislost. (Psychologie I. str. 26.) To doznává také Palacký řka, kterak se tolik mluví o jednotlivých silách lidského ducha, že se tím jeho jediná síla s očí ztrácí; duch prý rozkládá se v tolik nejen různých ale i protivných živlů, že při tom sotva jest uznamenati, jak může býti ještě bytostí jednoduchou, bezprostornou a bezčasovou. (Gedenkblätter str. 9.) Dle Palackého jestota i moc ducha našeho jest vždy jen jedna a tatáž, jest to jediná moc na světě, kterou jestotně a jistotně, totiž bezprostředným vnitřním povědomím svým poznáváme. Duch člověka jest tedy samojediná jestotná moc. Avšak nedílná tato jestota duchovní zjevuje se (vychází v úkaz) trojími formami, trojími působnostmi. Duch náš maje svou zvláštní podstatnost a nalézaje se vedle toho v určitém styku a vztahu s ostatním předmětenstvem, musí míti „dvojí stránku“, jednu, jíž sám v sobě se zakládá i zůstává, druhou, jíž se světem předmětným vchází v nějaký vztah. Tento poměr mezi duchem a světem předmětným jest však dvojí zase: buď duch sám svět předmětný určuje, nebo světem předmětným bývá určen. Onu stránku ducha našeho, ve které se samostatná bytnost jeho zakládá a začíná, lze nazvati stranou střední (koncentrickou), obyčejně pak nazýváme ji citem. Ta pak, kterou se světem předmětným ve styk a vztah přichází, jest stranou výstřední, a nazývá se mysl. Obě přináležejí stejnou nutností k celku, jakožto celku bytnosti jestotné a činné, ale cit jest prvotnější než mysl. Mysl pak má dvojí působnost: poznávací, pokud svět předmětný do sebe vnímá, snaživou, pokud svět předmětný určuje a ze sebe vyvíjí. Cit, mohutnost poznávací (rozum) a vůle, toť jsou ony tři působnosti jediného ducha našeho, ony tři formy, kterými duch se zjevuje. Palacký zove je také citelnost, poznávajicnost a snaživost.

Cit jest první mohutnost ducha našeho. Tím se liší psychologie Palackého i od psychologie starší, která cit pokládá za duševní stav odvozený, i od psychologie novější, dle které cit provází každou činnost, každý dojem a druží se s obsahem a snahou v jeden duševní jev, tak že novější psychologie rozum, cit a vůli pokládá jen za psychologické abstrakce, za pojmy utvořené, abychom lépe pochopovali duševní dějstva. Také dle Palackého cit, rozum a vůle nejsou snad části ducha, který jest

pouze jeden a jednotný, ale tři působnosti duševní, tři formy, kterými se nám duch zjevuje dle různého svého směru a poměru ku předmětenstvu.

Cit pak jest prvotní působnost duševní, poněvadž právě především bezprostředně jsme si ho vědomi. Cit jest prvopůvodní skutek ducha, jest střed, z něhož všechny působnosti naše vystřelují a v němž se opět tratí. Každá působnost naše jen proto jest naší působností, že ji cítíme. I nazývá Palacký cit původištěm a rodištěm bytu našeho; cit proniká i prostupuje celou bytnost lidskou a jest jestotným jednoditelem všech našich rozličných působností. Citem jedině jsme si vědomi jestoty ducha předmětenstva i Boha, jakož i jestotného vespolného působení mezi jestotou naší i předmětenstvem. I nabytí pocitů díti se může jen za předešlým ujemněním se samosti naší k němu, tedy za předešlým činem původně podmětným čili z citu pocházejícím. I naše vědomí (povědomost) a svědomí nic jiného nejsou než vyskytnutí se citu v mohutnosti poznávací (poznávajicnosti) a ve snaživosti. „Citelnost — praví Palacký — vůbec jest dílna, ve kteréžto se tvoří život náš duchovní; ona schovává důrazy všecky, které vcházejí odevšad rozličnými cestami do života našeho; ona je kryje v oblaky tajemnosti své, až by zrodily se v ponětí a v idey, v žádost a vůli; v ní složené leží jiskry vší známosti, naděje a víry, jichž ale drahná část nikdy neprocitá k vidomému plápolu.“ (R. I. 339.)

To jest základní psychologická nauka Palackého, kterou se hlavně od Kanta liší a na kterou také hlavní důraz klade. Cit jest prvotní a základní působnost ducha lidského, cit jest to, v čem samostatná bytnost ducha se zakládá a začíná, cit jest rukojemství jestoty nejen nás samých, ale i veškerého předmětenstva. „Rukojmě za jestotu vůbec nenachází se ve předmětenstvu, ale v podmětnosti; aniž tedy ve předmětných působnostech, ale v prvopůvodním pramenu bytu našeho, totiž ve citelnosti hledati se musí.“ (R. I. str. 343.) V tom Kant dle Palackého pochybil, že nepochopil významu citu, proto zapletl se do mnohých těžkostí, že jen v rozumu samém cele byl se usadil a omezil. Vždyť i Kantův prostý (kategorický) imperativ, kterým se z těžkostí svých Kant hleděl vymaniti a jejž pokládal za prvotný majetek rozumu praktického, nic jiného není než cit, ne však vědomí a poznatek. Každého poznatku

důvod, jsa vždy kromě poznatku samého, naposledy jen v bezprostředním citu nalézti se dává. Poznatek každý jest soubor a soud, skládající se z podmětu a přísudku; příčina, proč podmět a přísudek v soudu se spojují, zůstává kromě soudu, a má posléze v jestotě citu lidského svůj základ. A tak i kategorický imperativ Kantův: Ty máš!, jest cit a čin bezprostředný našeho citu. Není ani nepodmíněného poznatku ani nepodmíněné věty, důvod každého poznatku vždy jen ve jsoucnosti citu lze nalézti. Kdyby tedy Kant byl se bral cestou opačnou a kdyby kategorickým imperativem soustavy své nebyl uzavřel, ale začal, byli bychom i od něho uspokojivějších výsledků se byli dočkali. (Gedenkblätter str. 11.) I nesouhlasí Palacký vůbec s těmi, kdož veškeru filosofii jen rozumem, pro rozum a na rozumu zakládati a dovršiti hledí. Kromě citu prvotního nikde jinde nelze nalézti bezprostřední jistoty, a proto také filosofie nemůže nikdy zcela od života podmětného se odděliti a nikdy pouhým předmětem a skutkem pouhého domyslu se státi.

„Duchovní zvah citu jest mnohem větší než mysli,“ toť základní věta psychologie Palackého. Jistotu o jsoucnosti (jestotě, realnosti) ducha, předmětův i Boha máme, jest nám dána citem, a jen v citu lze nalézti jistotu dokonalou.

Ale tuto jsoucnost (jestotu) jen cítiti můžeme, ne však poznati. Jestoty rozum stvořiti aniž mohl, aniž kdy moci bude. Co tedy a jak poznáváme? (Příště ostatek.)

Z nejstarších dějin moravských.

Napsal R. Dvořák.

(Pokračování.)

3. Přistěhování Slovanův.

O sídlech nejstarších Slovanů, pokud se nerozvětvili na jednotlivé kmeny, badatelé shodli se až na nepatrné úchylky. Müllenhoff (Deutsche Alterthumskunde II, 69) na severu ohraničuje je Ilmeňským jezerem, které je dělilo od Finnů; že dále na sever Slované nesahali, odvozuje z toho, že město Novgorod (Holmgardr) bylo původu finnského. Východními sousedy

Slověnů, kteří sídleli kolem Novgoroda, klade finnské Vesy, na východ Kriviců (kolem Smolenska) Mery, při ústí Oky do Volhy Muromy, na severovýchod od nich Čeremisy; dále na jih sousedy Vjatičův a Severů mezi Okou a Volhou i nad horním Donem byli Mordvini; podle toho Finnové zabírali celé Povolží, kdežto Slovanům příslušelo pouze Podněpří. Že tomu tak bylo od pradávna, Müllenhoff vyvozuje z toho, že Řekové a Římané neznali Volhy ani pod jménem slovanským ani pod bulharsko-tureckým (Atal, Itil), nýbrž pouze pode jménem finnským Rha, jakž Mordvinové podnes řeku tu jmenují. (Herodot IV, 122. 123. Plin. 27, § 128.) — Ammianus Marc. XXII, 8, 28: huic (Tanai) Rha vicinus est amnis, in cuius superciliis quaedam vegetabilis eiusdam nominis gignitur radix proficiens ad usus multiplices medelarum. — Řekové měli s těmito krajinami odedávna styky prostřednictvím svých osad (Tanais při ústí Donu).

Na severozápadě Slovanů Müllenhoff (D. A. II, 21) pokládá ještě Stavany, kteří se prostírali od středního Němna na východ k Berezině, na jih až po bařiny Prypeťské, za Litvany. Šafařík (Starož. I, 239) je přiřaďuje k Slovanům a vysvětluje, že Ptolemaeus jméno to převzal od Germanů ve formě Stlauanoi, l pak že vypadlo; v tom případě byl by to nejstarší doklad jména Slovan či lépe Slověnín. Zeuss (Die Deutschen 677) a Krek (Einleitung in die slav. Literaturgesch. 293[2]) pokládají Stavany za příslušníky kmene iranského, poněvadž Ptolemaeus uvádí je též v Arianě (VI, 17) a v Hyrkanii (VI, 9). Mezi Němen a Dvinu Müllenhoff klade Velty (u Ptol. *Οὐέλται*, přepsáno prý z *Λετοῦαι*, srv. Zeuss, D. D. 679) rovněž k Litvanům, kdežto Šafařík (l. c.) pokládá je za předky potomních Veletů čili Luticů, kteří sídleli později po obou březích Odry a při ústí jejím. Po obou stranách Dviny od Rižského až k Finnskému zálivu sídleli rovněž litevští Ossové a Karbonové (Zeuss D. D. 272); Šafařík Karbony přičítá k Slovanům, byli prý předky Krivičův.

Podle Zeussa a Müllenhoffa tedy Litvané prostírali se dosti širokým pruhem podél Baltského moře od Pregoly až k Finnskému zálivu a odlučovali tak Slovany úplně od moře.

Na jihozápadě Slovanův od Krkonoš až po Vislu rozšířeni byli Lugiové (*μέγα ἔθνος*, Strabo VII, 290). Šafařík (I, 450) pokládá je za Slovany, uváděje jméno jejich v souvislost s krajinou Luhy řečenou, mezi Odrou a Vislou; Zeuss (D. D. 124,

442) a Müllenhoff (D. A. II, 3. 5 a jinde), opírajíce se zvláště o místo v Zosimovi (I, 67: *Λογίωνας, ἔθνος Γερμανικόν*) ač ojedinělé, přibírají je ke Germanům a tvrdí, že z nich vyšli potomní Vandalové a Burgundové. Sousedy jejich na severu mezi dolní Odrou a Vislou byli Rugové a jiní kmenové, rovněž původu germanského, kdežto střední Povislí od ústí řeky Buhu na sever i dolní tok Visly drželi Gotové.

Proti tomu, že by celá Visla byla až do II. stol. po Kr. hranicí mezi světem germanským a slovanským, svědčí sice rozličné okolnosti: již svědectví starých o tom nejsou souhlasná; proti svědectví Pliniově (IV, 81, IV, 97), Melově (III, 3, 25.33), Ptolemaeově (II, 11, 4.6), Jordanově (III, 5) Tacitus Germanii na východě (proti „Sarmatům") neohraničuje touto řekou, nýbrž „horami a vzájemným strachem" (Germ. 1). Také jméno řeky samo jest závadou pro toto tvrzení: jest totiž nad veškeru pochybnost dokázáno (Zeuss, Die Deutschen, 594, Krek, Einleitung in die slav. Literaturgeschichte, 2. vydání, str. 257.) a Müllenhoffem samým přiznáno, že jméno Visly převzali Germani od Slovanů (D. A. II, 77 a j.). Nicméně týž badatel a vedle něho i jiní neupouštějí od tvrzení, že Visla byla v celku pohraniční řekou mezi oběma národy a připouštějí pouze možnost, že „ojedinělé zástupy" také na levém břehu Visly se usadily a tam že je zastihli oni germanští kmenové, kteří prvně od západu sem dorazili. Připusťme pravdivost toho výkladu, z něhož by vyplývalo, že Visla byla ode dávna v celku rozhraním mezi světem germanským a slovanským.

Vymýtíme-li především všechny výsledky založené jednak na bujné obrazotvornosti, jednak na příliš smělých vývodech etymologických i archaeologických, jež vrcholí v tom, že nalézají slovanské praobyvatelstvo, kamkoliv se obrátí, v severním Německu, v Čechách, na Moravě i v Uhřích, jež vidí Slovany i v Thracích i v Illyrech, ve Venedech adrijských, armorických i paflagonských, a shrneme-li pouze positivní výsledky vědeckého bádání: shledáme, že závěrečný úsudek o původních sídlech Slovanů (Venetův) u rozličných badatelův až na nepatrné odchylky zní dosti souhlasně. Na jihozápadě hranicemi jich byly Karpaty, pak horní a střední tok Visly, na severozápadě od moře Baltského odlučovali je jednak Gotové (od dolní Visly až k Pregole), ostatek národové litevští (od Pregoly až k Finnskému

zálivu). Zda-li snad přece některý kmen slovanský sahal až k pobřeží mořskému v těchto stranách, jak Šafařík dokazuje, jest více než pochybno; obecně převládá mínění, že nejstarší Slované byli se všech stran od moře odloučeni, tedy národem úplně vnitrozemským. Na severu sahali až k Ilmeňskému jezeru a po horní tok Volhy, na východě k dolnímu toku Oky a k prameniskům Donu, kde všude sousedy jejich byli Finnové čili Čudové. Na jihu od moře Černého a Azovského dělili je Skythové a Sarmati, poslední výběžky arijského stěhování z Asie do Evropy. Bylo tedy dle toho pravlastí Slovanů horní a střední Podněpří na severozápad až po bařiny Prypeťské a Berezinu a pak krajiny odtud až ke Karpatům a k střední Visle.

Tam sídleli Slované od časů pradávných, a přistěhování jejich v ony končiny dlužno každým způsobem položiti dříve než do V. stol. př. K. Neboť za doby Herodotovy už byli jižními sousedy jejich při Černém moři Skythové a Sarmatové, kdežto od Dunaje dělil je thracký národ Agathyrsů, jichž severovýchodní sousedy Neury možno snad již připočísti k Slovanům (Zeuss, 278, Šafařík, Starož. I, 224[2]). Tento prostor úplně vnitrozemský, plastickým rozčleněním chudý, ale úrodností odedávna proslulý, možno páčiti nejvýše na $^1/_2$ millionu km^2; tedy o mnoho méně, nežli nynější Rakousko-uherské mocnářství.

A přece pokládati lze prostor ten za úplně dostatečný, aby pojal ve své hranice národ, který potom zalidnil velkou část střední a jihovýchodní Evropy. Námitka Šafaříkova (I, 574[2]), že by Slované v těchto sídlech tak obmezení, nebyli mohli později v tak náramném počtu a síle vystoupiti, nemá té váhy, jak se na první pohled zdá. Ale jednu věc dlužno při tom nevyhnutelně předpokládati. Měl-li národ osazený na prostoře poměrně malém zalidniti v krátkém poměrně času dvou set let (V.– VII. stol.) téměř celé Podunají a rozsáhlé kraje mezi Vislou a Labem: byla asi již tam síla lidstva jeho neobyčejně veliká. Této velké lidnatosti byl zajisté však zároveň přiměřen způsob výživy, přiměřen i stupeň vzdělanosti, na který se národ povznesl. Měla-li původní vlast Slovanstva nahoře vymezená poskytnouti ostatní Evropě dosti obyvatelstva, aniž při tom sama nějaké újmy utrpěla, lze vysvětliti to jen tím, že obyvatelstvo její záhy opustilo život lovecký i kočovný, oddalo se výhradně

orbě, vystavělo si stálá sídla a vyvinulo si na základě rodinného života i spořádané státní zřízení.

Důsledek tu jest nepochybný a nezvratný: národ lovecký a kočovný, oddaný jen loupežení, jak dosti často Slované bývají líčeni, zabíral by při množství poněkud jen větším ohromný zajisté prostor, aby se mohl uživiti.

Je-li však zároveň také nade vši pochybnost postaveno, že Slované až do počátku stěhování národů, řekněme na př. do války markomanské (165—180 po Kr.) tak ve svých sídlech byli obmezeni? Což není tu dosti zastancův o prvobydlitelnosti Slovanů v Čechách, na Moravě, v Polabí, při středním Dunaji, na Balkáně? Což jména Šafařík, Kollár, Šembera, Pervolf nepadají dosti na váhu, aby jejich vývody byly prostě pominuty mlčením? A což nejnovější výzkumy archaeologické, nedotvrzují-li dostatečně pravdivost onoho mínění?

Nemíním nikterak otázkám těmto se vyhnouti, naopak svědomitě a zevrubně všechno, co by mohlo svědčiti o starousedlosti Slovanův u nás, uvážiti. Otázka tato stává se u nás již tak naléhavou, ba palčivou, že každý příspěvek k jejímu vyřízení, buď si nakloní váhu v tu či v onu stranu, jest tu vítaným. Při řešení třeba si počínati velmi opatrně a střízlivě, neboť každá věta lehkovážně pronesená, kterou nelze přesně odůvodniti, jest krokem do zadu, nikoliv pokrokem.

V dějinách lidstva, jako v přírodě vůbec, platny jsou zákony, kterých do jisté míry nelze překročiti. Jedním z takových zákonů jest: neprostupnost hmoty. Jako v přírodě nelze hmotě A zaujati jistý prostor, pokud jej zaujímá hmota B, buďsi hmota tato skupenství pevného, kapalného nebo plynného: tak jest tomu i v dějinách. Pokud jistý prostor, jistou krajinu zaujímá národ A, potud nemůže jí zabrati celkově a nedílně národ B. Celkově a nedílně: jsou příklady, že národ národem byl ve své zemi přepaden, potlačen a ujařmen, vyhuben nebo vypuzen, ale není v celých dějinách lidstva příkladu, že by dva národové v týchže sídlech mohli po delší dobu žíti parallelně vedle sebe. Ani národové sobě cizí, ani nejpříbuznější: v tom i v onom případu můžeme stopovati na nesčetných příkladech, že buď slabší národ absorbován byl silnějším, při čemž převaha nejeví se ani tak v síle tělesné jako spíše v jeho mohutnosti a vyspělosti kulturní.

Když Dorové vtrhli na poloostrov Peloponnesský, nestrpěli vedle sebe příbuzného kmene achaejského, nýbrž jednak jej vypudili, jednak ujařmili; dorismus objevil se tu silnějším než achaeismus, vítězové dali podmaněnému kraji svůj ráz. Jinak bylo za stěhování národů: vítězní Germáni po celém prostranství někdejší Římské říše absorbováni byli obyvatelstvem romanským, kteréž ukázalo nad nimi převahu kulturní; ani Ostrogotové a Langobardi v Italii, ani Vizigotové v Hispanii, ani Frankové v Gallii nedovedli zastaviti romanisace těchto krajin, ano časem sami vývoji tomu podlehli. Podobně uralo-čudští Bulhaři zanikli mezi Anty a Slověny, skandinavští Varjagové mezi Slovany severními. Dosti těchto příkladů, kterých kdo by více míti chtěl, najde na každé stránce dějin. Předeslal jsem tuto úvahu jen proto, abych ospravedlnil a odůvodnil způsob a postup svého rozboru: pokud spolehlivé prameny historické druhu kteréhokoliv podávají mi jistou zvěsť, že v jistém kraji usazen byl jeden národ, nemohu připustiti, že by byl tamtéž zároveň a samostatně vedle něho bydlel druhý národ.[1])

Nepředpojatý znalec ihned uhodne, kam biji. Důkazy linguistickými i archaeologickými, o nichž podrobněji bude ještě pojednáno, hledělo a hledí se dosud učiniti pravděpodobným, že v Čechách a na Moravě vedle Markomanův a Kvadů (pokud totiž existence těchto u nás naprosto se nepopírá) usazeni byli také kmenové slovanští, oni že nad těmito provozovali své panství a jakmile odtáhli do Bavor, zanechali u nás obyvatelstvo slovanské v celé své neporušenosti. Jaký to idealní obraz! Jakoby z nějakého vzácného reliefu někdo odstranil tenkou omítku, a onen objeví se nám v plné své kráse! Nepřejme si, aby tento případ byl v dějinách nastal. Předkové naši ujařmení staletým panstvím germanským nebyli by si zachovali jazyk, kroj, mrav, náboženství a veškero své zřízení v neporušenosti, v jaké se nám jeví na počátku doby historické. Kdyby nebylo pražádného jiného důkazu, tato neporušenost národní jest dů-

[1]) Námitkou zdánlivě věcnou bylo by, že právě nyní Čechové a Němci v Čechách, na Moravě a ve Slezsku žijí nejen parallelně, nýbrž i namnoze proniknuti kmen kmenem. Ale tento život není parallelní. Do sedmnáctého století byl živel německý podřízen českému, od té doby jest tomu naopak. Darwinův „struggle for life“ přichází i zde k plné platnosti.

kazem, že předkové naši, daleko jakéhokoli cizího jařma, byli nedlouho, ano bezprostředně před usazením svým v těchto sídlech v živém spojení s veškerým Slovanstvem, ano ještě více: že byli až do svého příchodu do těchto vlastí organickou částí onoho velikého tělesa. Pravdivost tohoto výroku chci v dalším podrobném rozboru ještě více dotvrditi.

Jiné skupině badatelů dlužno zase jiný zákon přírodní na paměť uvésti. Jako příroda nedopouští prostupování hmoty hmotou, tak zase na druhé straně snaží se, aby žádné místečko v prostoru nezůstalo prázdno, nýbrž jakmile odněkud ustoupila hmota jedna, hledí prostor ten vyplniti druhou hmotou. Tento zákon, známý pode jménem „horror vacui“, platí povšechně i v dějinách lidstva. Vyklidí-li národ A nějaký kraj, který podnebím, povahou půdy a ostatními okolnostmi jest spůsobilý k obývání, zajisté že kraj ten nezůstane dlouho prázdným, nýbrž vyplní se některým národem sousedním. Zákon ten má zvláště platnost v tom směru, že z krajiny méně příznivé národové ihned se stěhují do krajiny příznivější, jakmile se jim k tomu naskytne příležitost. V tomto směru překonávají se všechny překážky, hory, řeky i moře se překračují, ano i velké boje se podnikají proti tomu, kdožby se takovému postupu v cestu postavil. Příkladů pro potvrzení této pravdy nalezneme hojně v dějinách velkého stěhování národů, kde krajiny čím blíže k Středozemnímu moři položené a tedy čím lákavější, tím častěji obyvatelstvo své vystřídávaly. Abychom tedy zase pravdy této užili pro rozřešení otázky o přistěhování našich předků, dejme tomu, že Markomané a Kvadové, co jich zbylo po výpravě Attilově, vystěhovali se do Bavor: dokážeme-li, že ve východním sousedství Čech a Moravy v této době již osazeni byli kmenové slovanští (kterýžto důkaz zase dalším rozborem míním podati), pak jest přirozeným a z hořejšího zákona nutně vyplývajícím důsledkem, že oni kmenové slovanští tím spíše, ježto jim kynuly kraje příznivější, jakmile byly uprázdněny, do nich se nastěhovali. Také nám nejde zajisté o to, abychom chtěli „život některého národa prodloužiti či zkrátiti o poměrně krátkou dobu jednoho století“, ale jakmile se nám podaří určiti dobu přistěhování slovanského do Čech a na Moravu ze souvislosti dějinné, pak to učiníme i v tom případě, když „by dějiny slo-

vanského národa v naší vlasti jako v sousedních územích musily býti pro toto století prázdným listem."[1])

Názor o pradávném usazení Slovanů v našich zemích, Šafaříkem ještě nejistě vyslovený, Palackým však hned s počátku odmítnutý, nalezl v době novější velmi horlivé zastance. Šafařík na základě historických pramenův a některých topografických jmen dospěl k dedukci, že Slované v Podunají od pradávných dob byli usazeni, ve IV. stol. př. K. odtud na sever a severovýchod od Keltů vytlačeni, odebrali se zase do svých zakarpatských sídel. Pokládám za nejosudnější pochybení u Šafaříka, že dav se svésti nahodilou stejností jména bez rozpaků prohlásil Venety adrijské a s nimi i ostatní Illyry za Slovany. Nyní, když novějšími nálezy nápisův illyrských národnost Venetů jest nepochybně zjištěna, lze o této záležitosti otevřeně se vysloviti. Našlo se mnoho badatelů, kteří ho na toto lákavé pole následovali. Především byl to ruský historik Gilferding, který ve svém díle „Drevnějščij period istorii Slavjan (1868)" přidal se k této části vývodů Šafaříkových, z polských pak jmenovitě Bielowski (Dzieje Lęchitow 1870). Mnohem dále zašel A. Šembera (Západní Slované v pravěku, 1868), jenž prostřel pradávná sídla Slovanů daleko na západ, ano i ve jméně rhonské pobočky Iséry viděl důkaz jejich usedlosti v západních Alpách, a docela ad absurdum tuto theorii přivedl Jan Kollár ve „Staroitaliji slavjanské" (1853). U Slovinců nověji Davorin Trstenjak v rozličných spisech hájí slověnskou národnost adrijských Venetův a osazení Norika i Pannonie od Slověnů ještě v době předřímské. Podobně již před ním Radics se vyslovil (Geschichte Krains, 1862), u lužických Srbů pak Bogusławski a Hórnik (Historija serbskeho naroda, Budyšin, 1884), u Poláků ještě Sieniawski (Pogląd na dzieje Słowian zachodnio-połnočnych atd., Gniezno 1881). Nejenom Illyrové, nýbrž i Sarmatové, Skythové, Dakové, Getové, Suevové a kdož ví, kteří ještě národové prohlašují se tu bez milosti za naše předky! U nás tato theorie aboriginity slovanské nalezla již také hojně stoupencův. Kromě zmíněných spisů Šemberových a Kollárových předním zákopníkem jejím stal se Pervolf jmenovitě pro země pobaltské (Germanizacija baltijskich Slavjan, 1876, Archiv für slav. Philologie IV, 63,

---

[1]) Bretholz, Děj. Mor. I, 22.

VII, 590, VIII, 1—35), pro země české A. Sedláček (Kl. Ptolemaia zprávy o Čechách, 1880), K. Sicha (Kam se poděli z historie zmizelí Markomané a Kvadi, 1884), Wankel (Beitrag zur Geschichte der Slaven in Europa, 1885), L. Šnajdr (Počátkové předhistor. místopisu země České, 1891), Papáček (O předslovanské době v Čechách, 1892), Píč (v Památkách archaeol. a místop. XV, 1893 a Archaeol. výzkum Čech 1893), Sloupský (Kdy osadili Slované západní krajiny, 1896), Červinka (Dějiny Moravy a praehistorická archaeologie, 1897). Práce tyto opírají se již z velké části o nejnovější výzkumy a nálezy archaeologické, jenže není tu dohody v té příčině, má-li se země českomoravská od nepaměti vindikovati výhradně Slovanům a ostatní národy, Boje, Markomany a Kvady, třebas historicky doložené, nějakým způsobem z těchto sídel vyeskamotovati, či snad nechati Slovany napřed vedle Bojů, pak vedle Germanů tam žíti, ovšem jako národ od těchto podrobený. Tento poslední názor sdílí také Niederle, badatel jinak střízlivý a opatrný.[1]) (Lidstvo v době předhistorické, II, 494 a j., 1893, O původu Slovanstva, 1896.)

Položme si především otázku: ze kterých důvodů Šafařík připouštěl možnost staré usedlosti slovanské v našich zemích? Tu však nutno několik slov předeslati. Doufám, že každý, kdož si o této věci dovede utvořiti nepředpojatý úsudek, uzná, že slova, která pouhým svým zněním anebo nějakým etymologickým odvozením zdají se býti původu slovanského, nemohou zde brána býti v úvahu: takovým způsobem by zajisté po několika stoletích některý horlivý slavista mohl dokázati, že na př. nynější habešský král Menelik byl Slovanem, a zcela právem bylo kdesi vytčeno, že i Mekka a Medina dají se uvésti na kořeny slovanské. Tím chci říci, že pouhou etymologií se tu nic nedokáže; jestliže mezi jiným také slovo Vídeň uvádí se za důkaz, že ve středním Podunají seděli Slované od dob založení tohoto města, ježto prý hláska d svědčí o tom, že slovo to vytvořeno jest bezprostředně z latinského Vindobona a nikoli z německého Wien, tu bychom mohli ihned posloužiti důkazem podobného druhu, že také nad

[1]) „Existence Bojů a Markomanů v Čechách nevylučuje ještě nijak to, že již vedle nich, tedy před 5. stol. po Kr., mohli v jedné části země seděti prvé od severovýchodu sem vniklé výběžky slovanské, jak ostatně i Safařík připouštěl.“ (Lidstvo v době předhistorické II, 495)

Rýnem již za prvních císařů římských bylo usazeno slovanské obyvatelstvo: neboť právě tak jako Vindobona—Vídeň—Wien svědčil by postup Mogontiacum—Mohuč—Mainz, že Slované přejali název tohoto města přímo z latiny a nikoli z němčiny, poněvadž hláska h latinskému g bližší jest nežli německé i, a že tedy v těch krajích někde asi bydleli. Další doklady v tento obor spadající tuším že mi čtenář odpustí.

Důležitými pro otázku starousedlosti slovanské u nás pokládám tři slova Šafaříkem namítnutá: Rakousy, Krkonoše a Slezsko. Třeba však hned podotknouti, že z výkladu těchto slov u Šafaříka není jasno, co se jimi má doložiti, zdali aboriginita Slovanů v našich zemích, či jenom přímá posloupnost jejich za obyvatelstvem německým (srv. Starož. I, 65, 531, 575, II. 348, 423, 430). Teprve novější badatelé zašli o krok dále a dovozují z těchto jmen, že již za Ptolemaea Slované osazeni byli při Krkonoších, ba i při Dunaji. Ptolemaeus udává totiž, že pod horou Askiburgion, která se vykládá správně na nyn. Krkonoše, bydlel národ Korkontoi zvaný. Z toho se vyvozuje,[1]) že Ptolemaeus přejal jméno Korkontů ze slovanského názvu Krkonoš a že tedy předkové naši v těch dobách asi již při horách Krkonošských byli usídleni. Tomuto výkladu nevzpírá se ani Palacký (Dějiny česk. I, 40, n. 39). Podobný jest výklad o Rakatech, malém kmeni neznámého původu, jehož sídlo Ptolemaeus klade k řece Kampě v nyn. Rakousích. Název starobylého hradu Rakous, odtud bezpochyby přenesený na celou zemi, jest v patrné souvislosti s tímto národem. Poněvadž pak toto starobylé jméno země i hradu neporušeně pouze v češtině se zachovalo, kdežto německé Ostmark, Ostarrichi a snad i Rakez, Rachiz, Raabs jest původu pozdějšího, byli podle toho Slované asi jistě nositeli obou těchto jmen, a od nich teprve přejali je Němci později v krajinách těch usedlí.

Proberme nejprve tyto dva doklady. Nikdo neupře, že řecké pojmenování Korkontů ze slovanských Krkonoš snáze a přirozeněji lze odvoditi, nežli naopak, že tedy jest pravděpodobno, že tento název Ptolemaeus převzal od obyvatelstva slovanského. Bydlelo-li však toto obyvatelstvo zrovna při Krkonoších anebo dokonce na jižním jejich boku? To dokázati

---

[1]) Kromě jiných Píč v Pam. arch. XV, 262.

se ještě nikomu nepovedlo. Zjištěno jest, že v době Ptolemaeově Slované sahali až k prameniskům Visly, a není vyloučena možnost, že také na levém břehu této řeky časem některý kmen se usadil. A z těchto končin dostalo se asi Ptolemaeovi zpráv o Korkontech i jiných kmenech sídlících v těchto končinách.[1]) Co pak Rakatův se dotýče, zůstane věc trvale nejasnou a spornou, pokud se nevysvětlí, jakým prostřednictvím dostal se k Čechům název hradu a země Rakous. Závažnou jest námitka Müllenhoffova (D. A. II, 96), že ve slově Rakúsy jest již dokončen proces hornoněmeckého posouvání hlásek (Lautverschiebung), z čehož vyvozuje jednak, že Čechové slovo to přejali od Němců, jednak, že se to nemohlo státi před počátkem V. stol., poněvadž teprve v té době onen hláskový proces v němčině nastal. Ještě důležitější však jest otázka: Který z kmenů, jež Ptolemaeus v těchto krajích dopodrobna vypočítává, byl slovanským? Snad Baimové, jež klade mezi Manhartský les a Dunaj a jejž jmenuje „*μέγα ἔθνος*“, nebo Bainochaimové „*περὶ τὸν Ἄλβιν ποταμόν*“? Na jiném místě (Č. M. Mor. 1898, str. 11) poukázal jsem na to, že nelze tyto kmeny jinak si vysvětliti, leč jako zbytek starých Bojův. A že by se vůbec v těchto končinách najednou vyskytl nějaký národ slovanský, obklopený se všech stran cizími živly, odloučený tak záhy od veškerého ostatního Slovanstva a zbavený organického spojení s ním v řeči, mravech, náboženství a zřízení, na to při vnitřní jednolitosti, jaká se nám u všech Slovanů ještě o několik set let později objevuje, nelze ani pomysliti. To, co z těchto dvou závažných dokladů lze vytěžiti pro určení doby osazení slovanského v našich zemích, míním dalším postupem rozebrati a tam také ponechám si výklad slova Slęzy, Lugii a j. podotýkaje hned předem, že pro dobu dřívější nežli pro počátek V. stol. po Kr. slova ta nemají významu.

A což svědectví archaeologická, která právě v poslední době tak vážně vstoupila do popředí? Poukázal jsem již v předešlém pojednání (Čas. M. Mor. 1898, str. 30) na to, že z nálezů předhistorických nelze si dosud učiniti pevného a ustáleného úsudku. Ani rozdíly v kultuře, ani v pohřbívání mrtvých, ani v útvaru lebky nejsou s to, aby nás přesvědčily zároveň o rozdílnosti plemenné, neřku-li dokonce kmenové. Jeden a týž národ

[1]) Srv. J. Sadowski, Die Handelsstrassen der Griechen und Römer. Jena, 1877.

mohl míti na rozličných místech rozličnou kulturu: kdežto na př. Keltové gallští ve IV. stol. př. Kr. mečem šířili postrach v Evropě, jest jisto o jejich soukmenovcích britských ještě za doby Caesarovy, tedy o tři století později, že neměli domácího kovového nářadí (aere utuntur importato, Bell. gall. V, 13); naopak zase náhlý přechod kulturních vrstev nemusí býti podmíněn vystřídáním jednoho národa druhým; kulturu novou mohl týž národ přejati odjinud. Rovněž jest jisto, že v dávných dobách národové mrtvoly zároveň spalovali i pohřbívali; tak bylo u Germanů, třebas Tacitus (Germ. 27) mluví u nich pouze o spalování. Nedůvěru k důsledkům, které činí praehistorická archaeologie ze svých nálezův a výzkumů, stupňuje ta okolnost, že se často ocítá v přímém odporu se zprávami historickými, jichž pravdivost jest nezvratně zjištěna. Ta na př. archaeologie nachází v Čechách a na Moravě současně dvojí hroby: v severních a středních Čechách i v jihozápadní Moravě hroby se skrčenými kostrami, které přisuzuje Keltům; v jižních Čechách pak žárové mohyly, pod nimiž nebožtíkův popel pochován bývá v nádobě; tyto zase jsou znakem germansko-suevským. Dle výzkumův archaeologických by tedy byli Bojové a Markomannové sídleli v našich zemích zároveň vedle sebe; a přece nezvratným svědectvím současných pramenů (Caesar, Bell. gall. I, 5, Tac. Germ. cap 42) jest nade vši pochybnost postaveno, že teprve když Bojové Čechy vyklidili, Suevové zaujali jejich místa. A kdežto dějinné zprávy od prvního až do pátého století po Kr. krok za krokem vydávají svědectví o sídlech Kvadů na Moravě (aspoň na jihu), archaeologie nenalézajíc tu hlavního znaku suevského, řečených mohyl žárových, prostě tento národ z této země vylučuje.

Dávné osazení Slovanů v Čechách a na Moravě předhistorická archaeologie snaží se dovoditi z velkého rozšíření polí popelnicových v severovýchodních Čechách a po velké části Moravy. Pole tato i s charakteristickými nálezy v nich zasahují k nám ze severu a severovýchodu, z čehož povstalo sporné mínění, zdali tento typus pochází z Lužice či ze Slezska; zavedení tohoto typu slezského čili lužického přisuzují naši archaeologové (především Píč a Niederle ve spisech nahoře vytčených) obyvatelstvu slovanskému, které se sem od východu přistěhovalo. Tento argument pokládá se za nejzávažnější. Jsou tu však

dvě nevyřízené otázky: jednak němečtí archaeologové (Virchow) upírají typu lužickému původ slovanský. V té příčině nelze jim ovšem přisvědčiti, neboť souvislost popelnicových polí od Krkonoš na východ až k Visle a Dněpru zřejmě svědčí o slovanském jejich původu. Ale i v tom případě není ještě otázka rozhodnuta. Neboť rozšíření typu lužického na západ nemusí býti podmíněno přistěhováním kmene samého, který byl jeho nositelem; tak jako kultura hallstattská, la Tèneská a pozdější římská šířily se daleko za meze národů, ve kterých povstaly, tak mohlo se i státi s typem lužickým. Dle toho ani výzkumy archaeologickými aboriginita Slovanů v našich zemích nikterak není dokázána.

(Příště ostatek.)

O právu autorském dle zákona z 26. prosince 1895 č. 197. ř. z.

Sepsal JUDr. Karel Vácslav Adámek.

(Pokračování.)

III.

Osobitá[1]) čili individuální práva jsou zvláštním druhem práv, různým od práva vlastnického a jiných práv věcných, obligačních i od práva rodinného a dědického.

Důležitým druhem práv osobitých jest právo původcovské.[2])

Zákon z 26. prosince 1895, č. 197. ř. z., stanoví (na př. v § 23. a j.), co právo toto hlavně nebo vůbec zahrnuje, provádí důsledky ustanovení svých, jimiž rozhraničuje zájmy autorstva a zájmy veřejnosti neb určité její části, zakazuje vsáhnutí přes meze tyto a stanoví ochranu ohroženého autora atd., avšak

---

[1]) Užívám slova „osobitý“, poněvadž jím lépe nežli jiným českým názvem vyznačuje se rozdíl této skupiny práv od práv osobních a poněvadž poměrně nejvhodněji vystihuje se i zvláštní vztah původců k dílům, jenž právě jest tu význačným. I význam, jenž v lidové mluvě bývá slovu tomu přikládán, doporučuje jeho užití.

[2]) Slovo „autorský“ jest přeloženo v českém textu zákona „původský“, naprosto nesprávně a v nesouhlasu s duchem jazyka českého (srovnej: soudce — soudcovský).

zúmyslně nepodává definice[1]) práva původcovského, ponechávaje vědě, aby ze zákonných ustanovení vyvodila pojem jeho i stanovila rozsah.

[1]) Motivy k osnově (příloha 142, str. 22) praví: „Pokud není vůbec zvláštních důvodů, tedy činí zákonodárství lépe, když jen stanoví právní pravidla a upouští od definic práv pravidly těmi stanovených. Tato činnost musí býti tím spíše vědě ponechána, neboť i o právní povaze práva autorského i o jeho postavení v soustavě právní dosud jsou velmi odlišná mínění, tak že o panující nauce skoro ani mluviti nelze . . .“ Viz též zprávu kommisse str. 3. a 4. Výslovně se poukazuje, že osnova vládní i kommisse upouští od theorie t zv. duševního vlastnictví. O ochraně práva autorského míní, že se tu hlavně jedná o ochranu osobitých výkonů původcových a že ochrana tato jest jen tehdy, potud a tam oprávněna, pokud jest nutno, aby příslušná odměna práci duševní byla zajištěna. Nejlépe lze prý vůbec řešiti kolisi zájmů původcových a obecenstva jeho, že tomuto požitek výtvorův onoho o tolik se zdražuje, mnoho-li jest potřebí, aby byla zajištěna autoru odměnou za činnost jeho možnost další tvorby a tím obecenstvu další možnost duševních požitkův. Samostatnou (třetí) skupinu zájmů tvoří zájmy sprostředkovatele mezi autorem a obecenstvem, t. j. nakladatele, obchodníka díly uměleckými a j. I návrh kommisse přihlíží k názoru, že právo původcovské jest jednotné, byť si jeho obsah ve všech případech autorství nebyl podobný, avšak charakter tohoto práva nespočívá v obdobě vlastnictví, nýbrž spíše jest povahou svou osobním právem autorovým, t. j. právem, jehož obsah a význam se nevyčerpává pouze v ochraně hmotných jeho zájmů, nýbrž jež zcela podstatně i osobitým a nescizitelným zájmům autorovým slouží; v tom liší se od práv, jež jsou z něho odvozena (nakladatelské právo, reprodukční, provozovací a j.) a právy majetkovými jsou. Praktické důsledky rozdílu tohoto zpráva na str 5. zmiňuje: osvobození práva autorského od exekuce, jíž právo nakladatelské i peněžní nároky, jež autor má ze smlouvy nakladatelské, jsou podrobeny; nedílnost práva autorského při spolupůvodcovství a důsledky této nedílnosti; pak autorovo výhradně osobní oprávnění zrušení anonymity a pseudonymity i v případě, když bylo právo původcovské převedeno (tu užito slova „převedeno“ v obvyklém smyslu); nepřenosnost práva autorského po jeho osobní stránce sukcessí singulární; ochrana trestního práva právu autorskému poskytnutá. — I výbor poslanecké sněmovny (příl. 1327) souhlasí s názory kommisse o podstatě a povaze práva autorského (srv. str. 2, 3 a j.): Právo autorské jest jednotným právem . . . Jednotlivá oprávnění, jež zákon přiznává autorovi, nevyčerpávají původcovského práva, jsou jen projevy vyšší jednoty, totiž výhradného disposičního práva autorova a výtvorem duševní jeho práce. Původce má nejprve osobní zájem, aby dílo mělo vědecký nebo umělecký úspěch jím zamýšlený, pak i hospodářský úspěch (hmotnou odměnu za duševní činnost). V tomto právu disposičním jest autor chráněn, pokud nejsou tím dotčeny zájmy veřejné. Ačkoliv výbor neuznává všech dedukcí kommisse panské sněmovny o vztazích těch, přec též poukazuje, že nejsou zájmy původcovy totožny se zájmy prostředníkovými. Nepříčí se pojmu jednotnosti práv autor-

Klade se důraz na jednotnost[1]) práva. Právo původcovské jest právem jednotným. Ať si jeho podmětem spisovatel nebo umělec nebo skladatel, pojem práva autorského jest týž.

Poukážu-li na právo vlastnické, nečiním tak, že bych pokládal právo původcovské za druh práva vlastnického nebo práva věcného. I zákon nový zamítá theorii duševního vlastnictví, jež jeví se ještě v cís. patentu z 19. října 1846, č. 992 s. z. s. Činím tak jen pro podrobnější vysvětlení zmínky o jednotnosti práva původcovského. Odmyslíme-li si všeliká obmezení práva vlastnického, která se v konkrétním případě jeví nebo se jeviti mohou (služebnosti atd.), vidíme, že má vlastník právní možnost úplného panství nad věcí hmotnou, jak rolník k pozemku, tak domař k domu atd. Není rolníkovo právo vlastnické jiným druhem práva vlastnického než právo vlastnické domařovo. Ovšem z různé povahy předmětů práva vlastnického plyne, že různé budou a jsou formy, jimiž tato úplná právní moc nad věcí hmotnou se jeví. I při právu autorském je pojmová jednotnost, byťsi je uskutečňoval spisovatel jinak, hudební skladatel jinak, malíř také jinak.

Právo původcovské není konglomerátem jednotlivých oprávnění autorových. Mínění toto není vyvráceno výčtem jednotlivých funkcí v § 23. a j., naopak potvrzuje se, uváží-li se mnohé projevy učiněné o rázu práva autorského v přípravách zákonodárných.

Lze zajisté všeobecně, nezabíhajíc v nesprávnosti theorie o duševním vlastnictví, pokládati právo původcovské za

---

ských, kladou-li se různé podmínky jednotlivým funkcím autorovým. Kommisse (str. 3) schvaluje, že jest vládní osnovou jednotně upraveno právo původcovské, jež jest dle své povahy právem jednotným, kdežto různosti v úpravě poměrů jsou výsledkem podmínek hospodářského využití výtvoru původcova, jež jsou při různých druzích výtvorů těchto rozličné, tak že i zásady o právní ochraně děl takových musí býti různé.

[1]) Dobře praví motivy osnovy (příl. 142 panské sněmovny str. 21), že sice i v jiných zákonodárstvích byla různá oprávnění v jednotný celek v jednotlivých vztazích, zejména o právní posloupnosti a j., sestavena, avšak nebyla jimi provedena důsledně myšlenka, že tato jednotlivá oprávnění jsou projevem vyšší jednoty. Osnova nového zákona pokusila se, aby byla provedena přiměřeně myšlenka o jednotě práv autorských, jež v patentu z r. 1846. jen theoreticky jest obsažena, avšak v praktickém směru jím vůbec nebyla provedena.

pojmovou právní možnost výhradné disposice autora (neb jeho právního nástupce) určitým statkem (dílem literárním neb uměleckým v obvyklém slova smyslu), jejž autor svou osobitou duševní činností vytvořil po stránce obsahové i formální, vyvinuv i fysickou potřebnou činnost k úplnému vnějšímu uzřejmění díla, k němuž právě se zřetelem k tomuto zvláštnímu spůsobu vzniku jest nebo bývá autor (neb jeho právní nástupce) poután nejen zájmy hmotnými, nýbrž ryze osobitými a osobními.

Potíže, jež vadívají přesnému a úplnému pojetí práva autorského plynou dílem ze stavu zákonodárství, jež dosud ve všech důslednostech a rysech nevystihlo skupinu práv osobitých, zvláště pak povahu práva původcovského, obmezujíc se druhdy jen na nejzřejmější a nejnápadnější stránku, totiž majetkovou, aneb v plném rozsahu pojem práva tohoto si ani neuvědomujíc, dílem i ze zvláštní povahy práv těchto samých. Též se nerozeznává vždy dosti přesně, jak rozsáhlá ochrana jest právu autorskému poskytnuta.

Obyčejně tane na mysli při právu původcovském, že autor může své dílo ve veřejnou známost uvésti, dílo své za tím účelem (otisky, odlitky a j.) rozmnožovati a je rozšiřovati (neb dáti rozšiřovati). Tím však právo autorské není vyčerpáno, neboť i kdyby na tutéž osobu byla převedena všechna tato oprávnění, jimiž právo autorské se projevuje, nenabyla osoba tato práva autorského, nýbrž jen práva vykonávati v určitých směrech právo původcovské, jež těmito výkony nevyčerpává. Dále pak nejde při autorském právu jen o hmotné zájmy, jak zcela dobře i zákonodárce uznává a i v samém zákoně některými ustanoveními přiměřeně projevil, na př. když stanoví, že bez autorova svolení nesmí býti anonymita (bezejmennost) díla odstraněna (§ 44), nebo když ukládá vůči autorovi, použiteli díla, aby citoval jméno autorovo i název díla jeho (§ 25 odst. 2, § 33 odst. 3, § 41 odst. 2, § 52 odst. 1). Neběží jen o hmotné škody v § 57, nýbrž i o odškodnění za utrpená osobní příkoří a j.

Autor má i jiné zájmy než hmotné vůči dílu svému. Pojav úmysl sepsati spis nebo složiti hudebninu nebo vymalovati malbu neb vytesati sochu atd., i promysliv dílo chystané, celý záměr svůj, rozsah, postup i tvar tvorby, vyvíjí činnost, kterou toto dílo v mysli jeho teprv tanoucí a vznikající

přenáší ze svého nitra ve vnější svět. On uzřejmuje to, co dosud v svém duchu viděl aneb co dosud sám věděl, a dodává tomuto výsledku duševní své činnosti rázu a tvářnosti, jež jsou spůsobilými, aby i jiná osoba mohla poznati dílo jeho a mohla si učiniti náležitý pojem o díle celém i jeho částech, aby tak v mysli její vznikla patřičná představa. K duševní činnosti se připojuje činnost fysická, kterouž myšlenka se vtěluje ve hmotu nebo vůbec realisuje se. Dílo (spis, malba, socha atd.) je zvěcněním myšlenek, názorů, píle, vzdělání duševního i fysické zručnosti autorovy. Realisací touto odpoutalo se dílo od autora, přešlo z jeho ducha ve vnější svět, nabylo zvláštní spůsobilosti jako vhodný objekt práva.

Pravidelně tu v popředí vystupují hmotné zájmy. Autor utvoří dílo hudební, chce je zpeněžiti, přenechávaje nakladateli právo, aby v určitém počtu výtisků za přiměřený honorář je vydal, nebo svoluje ku provozování hudebniny při koncertu a vyhražuje si nějaký podíl z čistého výtěžku této zábavy atd. Má zájem, by nakladatel jej v jeho zájmu hmotném nezkrátil a nevydal větší počet výtisků, nebo aby někdo jiný vykořistěním výsledku skladatelovy práce a zpeněžením plagiátu se na úkor autora obraného neobohatil a j. Spisovatel stíhá patisk, vyhražuje si právo překladu a j., nebo jako dramatický básník pečuje, aby dílo jeho nebylo neoprávněně provozováno, dbá, aby při studiu díla herci náležitě v patřičných scénách uplatnili veškery jeho záměry, jež v scény ty vložil, a vůbec aby dílo náležitě bylo pochopeno a vystiženo a zdárně provedeno a tak aby došel pak i patřičného úspěchu hmotného i morálního. Dílo umělecké neb literární jest výsledkem autorovy práce mnohdy velmi nákladné a namáhavé. Proč by neměl kromě úhrady skutečných výloh (opatření potřeb při malbě atd.) dosíci přiměřeného zisku? Nemá však autor jen zájmů hmotných. Již z případů uvedených jest zjevno, že na př. skladatel a j. může stíhati plagiatora nikoliv ze zájmu hmotného, nýbrž ze zájmu ryze osobního, aby zamezil nezdařilému napodobení svého díla. Dramatický básník některý sleduje pilně jen ze zájmu svého hmotného, neprovozuje-li se jeho divadelní dílo nedovoleně. Jiný dramatický básník činí tak ze zájmu ryze osobního, uměleckého, aby dílo jeho nebylo herci neumělými špatně provedeno a aby tím nepříznivý úsudek a nepochopení díla u navštěvovatelstva nevzniklo. Týž básník může

v jednom případě hájiti svého práva autorského jen ze zájmu hmotného, v druhém jen ze zájmu osobního, v třetím případě i ze zájmu hmotného i ze zájmu osobního.

Realisací díla odpoutává se dílo od svého původce. Způsob vzniku díla i zvláštní jeho povaha však utváří i tu poměr autora k dílu hotovému jinak než poměr jiné osoby k dílu témuž anebo než poměr téhož autora k dílu autora jiného neb vůbec k nějaké jiné hmotné věci. Autor nemá jen hmotných zájmů, mnohdy vůbec nemusí míti hmotných zájmův. Autora pojí k jeho dílu mnohé zájmy osobité a osobní. Jeví se již v ochraně díla před zneužitím a vykořistěním, ve výhradě překladu, v náležitém formálním i věcném tlumočení díla divadelního, v zachování formy díla. Autor smí svou anonymitu porušiti a odstraniti, pseudonym zaměniti pravým svým jménem. Jiný může tak učiniti při jeho díle jen s autorovým svolením. Nakladatel smí vydati jeho dílo, ale nesmí bez dohodnutí s autorem nic měniti. Nesmí též přehlédnuto býti, že dílo je výrazem názorů svého tvůrce neb aspoň jeví na sobě stopu jeho osobitosti, jež tím je patrnější, srovnáme-li tvorby různých autorů volivších látku neb předmět téhož druhu (tak na př. kresby Manesovy proti kresbám Alešovým, historické povídky Benešovy proti historické povídce Jiráskově a j.)

V přípravných jednáních o zákonu z 26. prosince 1895 č. 197 ř. z. byl uvažován obojí druh zájmův autorských. Tomu nepříčí se, stanoví-li zákon v § 23., že autorské právo k dílům literárním zahrnuje právo dílo uveřejniti, rozmnožovati, odbývati a překládati.

Hned slovem „uveřejniti“ [1]) chtěl zákonodárce vystihnouti, že právo autorské nemá jen výhradně povahy majetkověprávní, nýbrž že zákon čelí i k ochraně osobnosti autorovy, zvláště k ochraně jeho literárních a uměleckých zájmů, jež jej k dílu poutají, že tedy v právu původcovském jeví se i stránka individuálněprávní.

Proti slovu „rozmnožovati“ značí slovo ono jen spíše akt, jímž se dílo odevzdává veřejnosti. Zákon pojí některé účinky k uveřejnění díla, nikoliv k vyjití díla. Rozumí-li se „uveřej-

---

[1]) Příloha 142. panské sněmovny str. 22.

něním" činnost od okamžiku, kdy původce pojal úmysl dáti dílo reprodukovati, rozhodnuv se je veřejnosti odevzdati, až do okamžiku, kdy postup rozmnožovací počal, tedy bylo by rozuměti slovem „rozmnožovati" činnost zhotovující otisky, odlitky a t. d. buď úplně stejné i formou svou (při sochách, fotografiích), buď úplně stejné obsahem, roztříděním neb uspořádáním (při spisech, divadelních dílech a j.) s originálem (rukopisem, předlohou, původním modelem).

„Uveřejnění" je spíše vždy úkon, jímž se dílo veřejnosti odevzdává. Vyjití děje se nejen cestou knihkupeckého obchodu neb obchodu hudebninového a j., nýbrž i veřejným provozováním a výstavou. Odbývání díla záleží v úkonech, jež směřují k převodu výrobků (rozmnoženin, výtisků a t. d.) na kupujícího zákazníka a uskutečňují takový převod. Položil jsem výše místo slova „odbývati" slovo „rozšířiti (rozšiřovati) dílo", poněvadž zahrnuje jednak spůsoby všechny, jimiž dílo v známost obecenstva se uvádí, jednak je vhodno pro všechny druhy výtvorův autorských. Zvláštním druhem rozšiřování díla jest při dílech literárních (včetně divadelních) překlad, jímž dodává se dílu zvláštní způsobilosti, aby se rozšířilo i mezi čtenáře, kteří řeči originálu nerozumějí.

Autor literárního díla má právo uveřejniti, rozmnožovati, odbývati a překládati nejen literární dílo své dosud nevydané, nýbrž i dílo své druhdy již vydané. Právo autorské ruší, kdo uveřejňuje neoprávněně dílo ještě nevydané. Sbírka dopisů nesmí býti vydána bez svolení jejich původce neb dědiců tohoto. Patisku dopouští se spracovatel cizího díla neb jeho oddílů v publikaci, jež nemá ráz díla původního, i ten, jenž za týchž podmínek vydá výtah z díla cizího. Patiskem jest též nový otisk díla učiněný nakladatelem nebo autorem proti smlouvě nakladatelské. Nakladatel patiskne, když zhotovil větší počet výtisků díla, než mnoho-li mu bylo dovoleno. Z povahy přednášek dosud nevydaných i divadelních děl plyne, že autor takové přednášky jest též výhradně oprávněn, aby ji veřejně přednesl, a autor divadelního díla má výlučné právo k veřejnému provozování díla, aniž si musel právo k veřejnému provozování při vyjití díla zvláště vyhraditi. (§ 23.)[1]

[1]) Patent § 13.: „výhradné právo uveřejnění, nápodobení a rozmnožování, jež jest zákonem autorovi díla literárního nebo uměleckého poskytnuto . . ." § 2. „Původce má za podmínek v tomto zákonu" (t. j. z r. 1846)

Zájem veřejný a částečně i nepřekonatelné překážky nedovolují, aby autor využil do krajnosti díla svého. Nemá zajisté vždy také sám na tom zájmu. Dovoluje tedy zákon (§ 25. odst. 1)[1]) i třetím osobám, aby doslovně uváděly jednotlivá

„stanovených výhradně právo, aby výtvory svými libovolně nakládal, v jakékoliv formě je rozmnožoval a uveřejňoval . . .“ Osnova § 16: „Das Urheberrecht an Werken der Literatur . . . . erstreckt sich“ (v § 23. kommisse i výboru: umfasst) „insbesondere auf das ausschliessliche Recht, das Werk zu veröffentlichen, zu vervielfältigen, in Vertrieb zu setzen“ (v § 23. kommisse i výboru: zu vertreiben). Slohovou jest záměna „Divadelní díla“ místo „dramatická, dramatickohudební a choreografická díla.“ Výslovná zmínka o právu překladu nemá také essentialního významu, chtějíc jen poukázati na tuto důležitou funkci práva autorského. Proti dosavadnímu právu jest § 16. rozšířen v 3. odstavci o veřejném konání přednášek dosud nevydaných (obdoba veřejného provozování dramat). Ochrana ona není tak rozsáhlou jako tato, protože literární díla vůbec po jich vyjití se nechrání před ústním reprodukováním (arci pokud to není neoprávněným uveřejňováním díla, jež dosud nevešlo u veřejnost) a že je zřejmý podstatný rozdíl mezi dramatem, jež již zprvu je určeno, by znázorněno bylo veřejným provozováním, a mezi jinými díly všemi.

[1]) Viz § 5. patentu. — Osnovy § 18. č. 1. rovná se § 25. č. 1. kommisse, kdež (i v § 25. č. 1. výboru) je připojeno obmezení, že výňatek nesmí přesahovati tiskový arch díla, z něhož je čerpáno; osnovy § 18. č. 2. rovná se § 25. č. 3. kommisse i výboru; § 18. č. 3. osnovy se rovná § 25. č. 4. kommisse i výboru. Ustanovení, jež jako č. 5. vsunula kommisse v § 25. (že nový otisk, jejž původce díla uspořádal proti smlouvě nakladatelské, není patiskem), bylo výborem škrtnuto, tak že § 18. č. 4. osnovy rovná se § 25. č. 6 kommisse a § 25 č. 5. výboru. — Osnova nestanovila (řídíc se příkladem německým a uherským) absolutné měřítko pro výňatek, pokládajíc za vhodnější, aby byl každý konkretní případ jednotlivě zvláště dle svého účelu posouzen. Správně motivy uznávají, že neporušitelnost (nedotknutelnost) práva původcovského musí býti přece v některých směrech obmezena a dotčena, když účel, jehož se má výňatkem z cizího díla dosáhnouti, má převahu nad zájmy autora, jichž zákon má chrániti, ale nelze zajíti zase v opačný extrém. Nedoporoučí se, aby bylo úplně ponecháno stanovení meze přiměřené volnému uvážení soudce, ani aby bylo nařízení vydáno, dle něhož by se všechny případy rozhodly dle téže jedné míry. Maximum zákonné bývá mnohdy příliš výhodné pro plagiatory. Když již nebylo maximum vůbec sníženo, mělo býti v zákoně rozlišováno mezi spisy samostatně vydanými a menšími pracemi, zejména časopiseckými anebo vůbec mezi publikacemi menšími (asi do 1 tiskového archu) a většími. Mělo se stanoviti pro publikace menší buď absolutní maximum (4 stránky z díla aspoň 1archového, arch z díla aspoň 4archového) anebo smíšené (při díle smí nanejvýš $1/4$ rozsahu býti vyňata, nikdy více než 1 arch tiskový díla téhož). I v jiném směru je ustanovení § 25. o výňatku neurčitým a kusým, na př. když dílo bylo vydáno nejprve drobným tiskem, podruhé

místa neb menší části vyšlého díla i (§ 25 odst. 2) aby zařaďovaly do většího celku jednotlivá vyšlá díla neb jednotlivé skizzy a kresby z některého takového díla, ač-li jest rozsah takovéhoto jednání odůvodněn účelem díla. Ovšem již dle svého hlavního obsahu musí sestavovaný celek, do něhož se z cizího díla čerpá, býti samostatným vědeckým dílem. Též jest dovoleno, aby z děl několika autorů byly pořádány sbírky pro školní, vyučovací nebo kostelní potřebu nebo k některému literárnímu neb uměleckému účelu. Výňatek takový nesmí přesahovati jeden tiskový arch toho díla, z něhož byl vyňat, a musí kompilator udati pů-

---

větším tiskem, anebo současně ve dvojí úpravě. Dle kterého vydání má se stanoviti rozsah tiskového archu? Liší-li se vydání i obsahově (změnami textu), a vyňata-li právě taková část v různých vydáních různě stylisovaná, není obtížno stanoviti, dle kterého vydání se rozsah určí. Jak ale rozhodnouti, když buď všechna vydání jsou doslova stejná nebo když z odchylných vydání jest vyňata část, jež ve všech jest úplně stejná? A ještě jiný případ: Autor sepsal a vydal zpěvník pro školní mládež, jenž obnáší $^3/_4$ archu tiskového. Některý knihtiskař vynechá z této cizí práce pouze pět řádků, ostatní obsah jako výňatek uveřejní ve svém zpěvníku, do něhož jen jednu píseň neb nějaký variant přidá. Od autora svolení nemá, dovolává se § 25. odst. 2., dle něhož výňatek z cizího spisu pro sbírku účelu školního a j., nesmí přesahovat 1 tiskový arch. Autor zajisté může, i ač je tu ustanovení § 25. odst. 2. formalně splněno, dovolávati se ochrany svého práva původcovského dle § 24. odst. 3. — Účel sbírky, v níž bylo použito cizích výňatků, rozhoduje, uvažuje-li se o tom, je-li dovoleno vřadění cizího díla. V č. 2. paragrafu citovaného osnova stanovila dle zvyklosti již obecně zdomácnělé. Rozhodnou jest povaha konkretního případu (je-li zpráva časopisecká o přednášce nebo díle jen udáním obsahu a upozorněním na dílo nebo přednášku nebo je-li zapovězeným výtahem díla); povšechně nelze meze stejné pro všechny případy stanoviti. V č. 3. paragrafu citovaného osnovy jest rozhodnou známkou zapovězeného rozmnožování díla účel, pro nějž byla rozmnoženina učiněna neb jemuž má sloužiti, nikoliv způsob, jímž vznikla rozmnoženina. Připouští se rozmnoženiny, jež jsou pro osobní použití určeny a nikoliv pro obchod nebo prodej. Jak ale, když účel jejich se později změní? V č. 4. míní osnova otisk textu hudebniny, k němuž nemá skladatel právo autorské. § 7. patentu byl pozměněn. Volný vývoj hudební tvorby sice vyžaduje, aby mohlo býti nerušeně použito látky literární za základ skladby; nelze však omluviti, by tím způsobem byl uveřejněn text, jejž sám básník dosud nebyl uveřejnil, básníku textu, jehož zpeněžení záleží právě v tom, že obsah jeho se stane základem hudební skladby. Proto texty dosud neuveřejněné, pak texty k oratoriím, operám, operetám a zpěvohrám se mají chrániti ve prospěchu básníkův i proti otisku, jenž byl učiněn se skladbou. Vždy jest dovolen samostatný otisk textu (vyjma tyto dvě výjimky), stal-li se jen, aby bylo otisku použito při provozování a udá-li se toto jeho určení.

vodce nebo pramen, z něhož čerpal. (§ 25 odst. 2.) Tím méně pak lze pokládati za závadno prosté udání obsahu vyšlého díla nebo přednášky veřejné. (§ 25 odst. 3.) Pokud se nepomýšlí na odbyt, lze zhotoviti jednotlivou rozmnoženinu. (§ 25 odst. 4.) Text, jenž patří k hudebnině a byl již dříve uveřejněn, může býti otištěn ve spojení s hudebním dílem nebo toliko, aby ho bylo užito při provozování díla hudebního, ale toto určení textu musí býti vždy naznačeno (§ 25 odst. 5.). Vyňaty jsou texty oper, operet, oratorií a zpěvoher. Budiž tu též vzpomenut § 5 o sbírkách zákonů, o řečech a o obchodních, průmyslových a jiných některých tiskopisech. § 26 odst. 1. připouští otiskování jednotlivých článků, telegramů a denních zpráv z veřejných listů,[1]) avšak právo původcovské k článkům vědeckým, odborným a belletristickým, jež jsou ve veřejných listech otištěny, lze si zajistiti poznámkou při počátku článku, že se patisk článku zapovídá. Zákon liší mezi veřejnými listy (§ 26 odst. 1 a 2) a mezi vědeckými a odbornými listy (§ 26 odst. 3).[2]) Z vědeckých a odborných listů nelze volně otiskovati články bez svolení autorova. Jako původní díla, tak jest i řádný překlad díla literárního a divadelního předmětem práva původcovského. Výlučné právo na vydání překladu díla, jež bylo řádně vydáno, má autor díla pravidelně toliko tehdy, když si právo překladu výslovně na titulu nebo v předmluvě díla nebo na počátku všech exemplářů díla vyhradil. Výhrada jest buď pro všechny řeči neb jen pro řeč jednotlivou neb jen pro několik řečí. Při dílech vícedílných musí býti označena výhrada překladu

[1]) Opatření věrohodných zpráv a celá manipulace korrespondenčních kanceláří, agentur a j. vyžaduje značného nákladu, jejž tyto podniky uhražují speněžením těchto zpráv t. j. dodáváním jich redakcím, jež se na ně předplatily. Jest tedy odůvodněno, aby takové nashromážděné a rozmnožené zprávy (dodávají se v opisech neb litografované a j, by se ušetřilo času a práce) byly chráněny proti neoprávněnému otiskování redakcemi nepředplacenými, dokud nebyly oprávněným časopisem uveřejněny.

[2]) Osnova nazývá odborným článkem článek, jenž má za účel popularisovati některou partii vědeckou, tedy obsahově se srovnává s článkem vědeckým, pouze formou (spracováním i úpravou) se liší, stoje mezi články vědeckými a články zábavnými. — Osnova § 19 přihlížela k zákonu uherskému a německému, viz však motivy o vyloučení „větších zpráv" z ochrany zákonné. Osnovy § 19. odst. 1. a 2. se rovná § 26. odst. 1. a 2. kommisse, jež připojila ještě 3. odst. o vědeckých a odborných časopisech, protože, jak odůvodňuje, při vědeckých a odborných časopisech § 8. vystačí.

na každém dílu některým ze spůsobů v § 28 odst. 2 jmenovaných, poněvadž se (dle § 28 odst. 3) pokládá každý oddíl ve smyslu § 28. za zvláštní dílo. (Dle jiných ustanovení zákona téhož [na př. § 49] nepokládá se jednotlivý oddíl za dílo zvláštní, neboť na př. ochranná lhůta práva autorského se řídí při pravidelném postupu vydávání dle vyjití posledního oddílu, tedy pro celé dílo dle téhož okamžiku [§ 49 odst. 2], což by arci, kdyby i tu zásada § 28 odst. 3 platila, nebylo možno.) Výhrada překladová pozbývá své účinnosti, když uplynulo tříletí po vydání díla, pro ty řeči, v nichž nebyl překlad úplně vydán.[1]) Autor má výlučné právo vydati překlady svého díla, i když dílo není výhradou opatřeno, a sice, pokud dílo ještě není řádně vydáno. (§ 29 č. 1.) Výhradné právo k překladu do živých jazyků[2]) má autor bez výhrady dle § 28 učiněné, vydal-li své dílo nejprv řádně v latině neb jiné některé mrtvé řeči. (§ 29 č. 2.) Vydal-li dílo řádně zároveň v rozličných řečech, má výlučné právo (dle § 29 č. 3) pro překlad do některé z těchto řečí. Provozováním veřejným bezprávného překladu nebo zpracováním díla divadelního vsahá se v právo autorské (§ 30.)[3]) Výlučné právo k vy-

[1]) Osnova pokládá lhůtu patentu § 5. za krátkou (1 rok), lhůtu něm. a uher. zákonů za dlouhou; určila lhůtu 2 let pro úplné vydání překladu. Kommisse (při § 28.) uznala se zřetelem ku zvláštním jazykovým poměrům říše, že jest správno, by byl překladový monopol obmezen, ale při dílech vědeckých doporučila delší lhůtu, protože tato díla mnohdy teprv po letech proniknou tak, že překlad jest žádoucím a úspěšným. Výbor (v § 28.) vypustil rozlišování kommisse v souhlasu s § 21. osnovy, uváživ, že jest obtížno mnohdy ustanoviti, je-li dílo vědeckým čili nic, a prodloužil vůbec lhůtu o rok, uznav dílem důvod kommisse, při § 28. uvedený a zajisté i o dílech nevědeckých přípustný, že se totiž může teprv po delší době autor (zvláště mladší, dosud neznámý) přesvědčiti o úspěchu svého díla a posouditi, je-li vhodno a žádoucno, aby dílo bylo překládáno. Výborová zpráva připouští, že jest snad i tříletá lhůta krátkou, nicméně že se tu § 47. přece značně vůči § 5. lit. c) patentu pokročilo v podpoře snah literárních. Od §§ 19 a 20 osnovy se liší §§ 28 a 29 kommisse, s níž výbor v §§ 28 a 29 souhlasí, pouze tím, že z § 28 kommisse odst. 3 (o výhradové lhůtě pětileté děl odborných) jest vypuštěn § 22 (i část § 23) osnovy (o dramatisování) jest vypuštěn.

[2]) Poněvadž původce obrací se dílem v mrtvé řeči vydaným ku čtenářstvu kterékoliv národnosti a neobmezuje se tedy na čtenáře určitého národa, mohl by překlad do některé živé řeči učiněný odníti část odběratelstva.

[3]) Patentu § 8, osnovy § 23, odst. 1 a 2, kommisse § 30, výboru § 30. Důsledkem rozdílu mezi vyjitím a vydáním (v § 4 osnovy) jest, že při díle dramatickém, jež vyšlo veřejným provozováním, není potřeba překladové výhrady, dokud nebude nakladatelsky rozšiřováno.

dání překladu pomíjí 5 let po oprávněném vydání vyhraženého překladu, resp. 5 let po vydání originálu.

Při dílech hudebních (§ 31) projevuje se právo autorské hlavně v týchž směrech jako při literárních a divadelních dílech.[1]) Díla divadelní tvoří v některých svých druzích přechod od děl literárních k dílům hudebním. Jaksi obdobou přednášky při díle literárním jest provozování díla divadelního a hudebního. Původce jest oprávněn k provozování díla divadelního (§ 34).[2]) Totéž platí bezpodmínečně i o jiných hudebních skladbách, když a pokud nejsou řádně vydány (§ 35).[3]) Po

[1]) Osnova § 24, kommisse § 31, výbor § 31.

[2]) Srovnej § 28 odst. 1 a 2 osnovy s § 34 odst. 1. kommisse a § 28 odst. 3. a § 27 odst. 3. osnovy s 2. odst. § 34 kommisse. Výborový návrh § 34 rozlišuje „dílo divadelní" od „jiných děl hudebních" (viz odst. 1. a 2. § 34). Motivy osnovy se vyslovují pro jisté skladby, zejména pro větší skladby orchestrové a chórové, pro bezpodmínečné šetření práva původcovského jako při dramatickohudebních dílech. Pro všechny ostatní skladby bylo by to dle nynějšího panujícího názoru příliš přísné a nevyhražuje se právo provozovací. Poněvadž osnova neznala (pro nedostatek příhodného pojmenování), jak obě skupiny rozhraničiti, ponechala věc při dosavadním stavu právním. Kommisse (§ 34) přijala celkem zásady osnovy i o arrangementu a potpourri uznala stanovisko její. Výbor poukazuje, že, když v § 34 ustanovuje kommisse o hudebninách, však v § 4 jsou tyto lišeny od dramatickohudebních a choreografických děl, nemohou tyto poslednější býti v § 34 rozuměny slovem „Tonwerke" a, kdyby se tím slovem přece vyrozumívaly, tu by vůči § 30 mohlo se státi, že by libretista opery vydané měl bezpodmínečné právo provozovací, avšak skladatel opery jen právo podmínečné.

[3]) Osnovy § 29 zněl: Provozovací právo se vztahuje i na spracování a arrangementy, jichž vydání je původcovi vyhraženo. Vyňaty jsou variace a spracování v § 15 č 2 uvedené. — Vydá-li se vyhražené spracování nebo takový arrangement, jest potřebí, aby bylo zachováno právo provozovací, by opět výhrada byla učiněna, jak v § 28 odst. 2 a 3 jest nařízeno.

Kommisse panské sněmovny § 35: Veřejné provozování výtahů, potpourri a arrangementů obsahuje tehdy vsáhnutí v právo autorovo k originálu, když provozované spracování s výhradou práva provozovacího bylo vydáno. Spracování, jež jsou jinými spracována a nejsou vydána, mohou volně býti provozována.

Usnesení panské sněmovny (ve schůzi 40.): „Provozovací právo se vztahuje též na všechna spracování hudebního díla, jež autorovi při vydání byla vyhražena a jež od autora vykonána nebo spůsobena byla a jež, bylo-li spracování právně vydáno, s výhradou práva provozovacího vyšla. — Spracování, jež nebyla autorem vykonána ani spůsobena, mohou, vyšla-li hudebnina nebo řádné spracování, volně provozována býti."

S tímto usnesením souhlasí § 35 výboru poslanecké sněmovny i konečné usnesení sněmoven.

jejich vydání je autor oprávněn k veřejnému provozování jen, vyhradil-li si, vydávaje dílo, buď na titulu neb na počátku všech exemplářů tohoto vydání výslovně takové provozování. Nevadí však, když jiní citují jednotlivá místa vyšlého hudebního díla nebo zhotoví-li si jednotlivé opisy (rozmnoženiny), ač-li jich nezamýšlí prodávati nebo rozšiřovati, aneb vydají-li variace, transkripce, fantasie, etudy a orchestrování, pokud tyto práce jsou zvláštními hudebními díly.[1] Vydání výtahů, směsí a úprav i uspořádání (respective povolování) provozování díla hudebního náleží skladateli hudebnímu (§ 32 odst. 1.). Jako při díle literárním, tak i zde jest přijata zásada o použití práce cizí pro sbírky účelům všeobecnosti sloužící, jež však jest u hudebnin přec obmezenější. Autor vědeckého díla nějakého, jež podle svého hlavního obsahu jest samostatné, může zařaditi jednotlivé skladby ovšem jen v rozsahu účelem díla ospravedlněném. Též lze použiti skladeb cizích při sbírkách pro účely školní (vyjma pro školy hudební) sestavovaných, nikoliv pro účely kostelní, ale musí býti původce nebo upotřebený pramen výňatku sběratelem správně citován (§ 25 odst. 2. srv. s § 33. odst. 3).[2]

---

[1]) Když autor hudebniny v čas vydá arrangement aneb spracování, jež si vyhradil a jež nelze za zvláštní skladbu pokládati, měl dle osnovy i o nich platiti § 29 o zákazu provozovacím a mohly se bez souhlasu autora veřejně provozovati (dle osnovy) variace hudební a jiná v § 25 č. 2 stanovená spracování (jmenovitě potpourri), i když postrádají povahu zvláštních skladeb (srv. str. 10 přílohy 217 stenografických protokolů panské sněmovny).

[2]) Osnovy § 26 pozměnila kommisse v § 33, přidavši v č. 1, že není patiskem vydání variací, transkripcí, fantasií, etud a orchestrací, pokud jsou zvláštními díly hudebními, a rozdělivši č. 1 § 26 ve 2. a 3. č. § 33 kommisse. V č. 3. kommisse jest připojen důležitý dodatek, že výhoda pro sbírky školní stanovená neplatí o sbírkách pro školy hudební. § 26 č. 3 osnovy viz v č. 4 § 33 kommisse. Znění kommissní přijato v § 33 výboru. — Arrangementem hudebniny jest spracování její pro jiné nástroje hudební, než jak jest originál upraven (klavírní výtahy a j.). Osnova pokládá arrangementy za obdobu překladů děl literárních; neboť (v § 27) uznává výlučné právo k vydání arrangementů hudebnin tiskem vyšlých, je-li při vydání originálu toto právo vyhraženo, i obmezuje výhradu pro vydání arrangementu na dobu jednoroční, kterouž počítá po vydání originálu. Kommisse uvádí ve své zprávě některé důvody proti mínění vládnímu. Arrangement hudebniny a překlad spisu nejsou vniterně příbuznými. Překlad jest určen pro jiné čtenářstvo než originál, tak že v celku kruhy čtenářstva tohoto a čtenářstva překladu se neprotínají ani nekryjí. Nesoutěží překlad s originálem a soutěží-li v konkretních některých případech, není soutěž značnou. Arrangement jest určen pro totéž

Výtvarník může právo autorské vykonávati uveřejněním, též napodobením díla a odbýváním nápodob.[1]) Tím liší se zdánlivě výtvarníkovo právo autorské od autorského práva spisovatelova a j. Každý autor jest oprávněn svůj duševní plod rozšiřovati. Spůsob rozšiřovací a rozmnožovací jest různý dle povahy a rázu

---

obecenstvo jako originál. Poněvadž jest snazším a přístupnějším, bývá takové spracování dáváno častěji než sám originál. Byťsi nevystihoval všech bohatých předností originálu, přece zase arrangement obsah díla činí přístupným kruhům nejširším. I z praktického stanoviska čelí kommisse proti osnově poukazujíc na hmotnou stránku (na poměr honorářový i na význam šíření klavírních výtahů a jiných arrangementů pro nakladatele atd.) i stanoví takové výlučné právo, byťsi nikoliv na tak dlouho, jako právo nakladatelské k originálu, i pokládá, že stačí desítiletí po vyjití díla, by nakladatel, vyčkav výsledku originálu, učinil výlučným rozšířením arrangementu jemu vyhraženého výnosný obchod. Poněvadž ani výtahy t. j. zkrácená vydání větší hudebniny, ani potpourri nejsou zvláštními skladbami, táž změna byla o i nich v návrhu kommisse. § 32 a § 33 kommisse se rovnají §§ 32 a 33 výboru. — Citace a částečné neb celkové vřadění hudebniny v samostatné dílo vědecké jsou stejně upraveny jako při díle literárním, pouze lze obmezeněji (než literárního díla) použiti hudebniny pro sbírky. Zákon vylučuje přípustnost použití pro sbírky (zpěvníky a j.) církevní a obmezuje ji při sbírkách školním účelům určených (srv. § 33 č. 3 proti § 25 č. 2), poněvadž by kompilační volností byl velmi často původce hudebniny poškozen i hmotně (obmezením odbytu a j.), a (při sbírkách pro školy hudební) i právo nakladatelovo mohlo by býti značně poškozeno.

[1]) Patent § 9. Osnovy § 30 odstavec 1., kommisse § 37 odstavec 1 (a stejně § 37 odst. 1 výboru), osnovy § 30 odst. 2 rovná se § 37 odst. 2 kommisse i výboru. Odst. 3 § 30 osnovy (o nápodobě fotografických děl) byl vynechán kommissí i výborem. Osnova se zmiňuje i o výstavě i vidí v ní obdobný prostředek uveřejňovací, jako při díle divadelním ve veřejném provozování. Výhrada rozmnožování díla byla zrušena, poněvadž byly mnohé stesky v té věci vysloveny a pak že v některých případech jest technicky vyloučeno anebo znesnadněno, i že jest „nutno uznati oprávněný umělecký i hmotný zájem tvorby unik“, jemuž překáží autorova výhrada výlučného práva nápodobovacího. Slova „nachbilden“ bylo místo „vervielfältigen“ užito, aby byl vystižen každý spůsob reprodukce originálu. Jest lhostejno, je-li reprodukční výtvor dílem uměleckým čili nic a děje-li se reprodukce mechanicky či chemicky atd. Poněvadž při pouhé kopii nemá dílo toto povahu samostatnou, obmezuje se ustanovení jen na nápodoby, jež vznikly uměleckým postupem jiným, než jakým byl vytvořen originál. Zákon nerozeznává mezi originály dosud chráněnými a originály již nechráněnými. I nápodoba těchto, jež byla jiným postupem uměleckým zhotovena, se chrání. Poněvadž vykonáváním práva autorského k nápodobě tím, že autor její svolí k další nápodobě, mohou mezi autorem originálu a autorem nápodoby vzniknout kollise, vyžaduje dle osnovy činnost taková souhlasu autora originálu.

díla (§ 37). Autorské právo jest jednotné. I k nápodobě uměleckého díla výtvarného, jež byla řádně spůsobena, trvá právo autorské tak jako k originálu, byla-li a pokud byla jiným postupem utvořena než dílo původní (§ 37 odst. 2). Původci originálu jest vyhraženo, aby schválil nápodobu řádné nápodoby. Není závadou ani rušením práva původcovského, když některý výtvarník užije při tvorbě nového díla volně motivů díla cizího (§ 39 odst. 1) nebo když zhotoví si jednotlivé nápodoby nikoliv za účelem živnostenského odbytu a neoznačí výrobek takový jménem neb značkou tvůrce originálu. Označování nápodob jménem neb značkou původce originálu jest výslovně zakázáno (§ 39 odst. 2). Malíř může napodobiti malbou dílo plastické, sochař a j. zase malbu nebo kresbu uměním plastickým. Též mohou býti napodobena umělecká díla výtvarná, jež jsou na náměstích neb na jiných místech veřejné komunikace trvale umístěna (§ 39 odst. 3). Plastická díla nesmí se napodobiti plastikou (§ 39 odst. 4). Nápodoba jednotlivých vyšlých děl umění výtvarných může býti pojata do díla slovesného, udá-li se v díle tomto původce originálu díla uměleckého nebo pramen, z něhož bylo čerpáno, a přijata-li nápodoba jen jako vysvětlivka textu díla slovesného (§ 39 odst. 5).[1])

Zákon liší dva druhy výrobků fotografických: podobizny a jiná díla fotografická (§ 40).[2]) K dílům poslednějším

---

[1]) Patent § 9. S § 32 osnovy se celkem shoduje § 39 kommisse. Odchylky jsou: v č. 2 a 4. Výborový § 39 se rovná § 39 kommisse (k tomuto srovnej str. 495—498 stenogr. protokolu panské sněmovny XI. zasedání). Slovo „gewerbmässiger“, ač je pleonastické, má (dle slov zpravodajových) poukázati, že obyčejná kopie, jež nebyla zhotovena na odbyt v množství exemplářů, se propouští (srv. též důvody k § 32 osnovy, jenž je konstruován změnou platného práva dle vzoru něm. a uherského zákona i se zřetelem ku přáním interessentů (na př. že díla plastická nemají býti plastikou napodobena, bylo zcela odůvodněným přáním umělců, neboť špatná plastická nápodoba díla poškozuje pověst umělcovu a pak právě plastickou nápodobou umělec může těžiti a těží z duševního svého díla. Obdoba při malířství a grafických uměních nebyla přijata, protože by bylo příliš stíženo rozšíření pouhých obrazů díla uměleckého. Zájmy autorské nebývají vůbec (aneb aspoň nikoliv značně) dotčeny nápodobením díla uměleckého v jiném oboru uměleckém. Příliš rozsáhlá ochrana tu příčí se zájmům veřejnosti. Použije-li se nápodoby díla uměleckého ve spisu, musí tento býti věcí hlavní, nikoliv jen pouhým doprovodem k illustracím.

[2]) Osnova § 33, kommisse § 40, výboru § 40. Č. 2 § 33 osnovy souhlasí s č. 2 § 40 kommisse. § 40 kommisse rovná se § 40 výboru, kdež se pouze

zajišťuje se právo původcovské pouze tak a tehdy, když se označí na každé fotografii samé neb na desce, na níž jest rozmnoženina upevněna, kalendářní rok vydání díla, jméno (firma) a bydliště původcovo nebo nakladatelovo. Pokud nejde o díla fotografická, s nimiž jako s rozmnoženinami nebo nápodobami literárních neb uměleckých děl ještě chráněných neb jako s částmi děl literárních ještě chráněných má býti nakládáno dle ustanovení pro ně platných (§ 42), neruší se právo původcovské zhotovením jednotlivých rozmnoženin fotografie, ač nestalo-li se tak za účelem tím, aby rozmnoženiny byly prodávány.[1]) Rozmnoženiny jednotlivých vyšlých fotografií mohou býti vřaděny do některého slovesného díla, aby text tohoto díla byl nimi vysvětlen, ale musí býti udán původce originálu fotografie nebo upotřebený pramen. I tu musí dílo slovesné býti věcí

v odst. 2 vrací k osnově vsuvkou „jede rechtmässige Vervielfältigung", protože právo původcovské k dílům fotografickým závisí na podmínce, že data (v odst. 2 č 1 a 2) žádaná jsou na každé rozmnoženině patrna. Původce fotografie může splniti tuto podmínku jen při díle právně vzniklém, totiž při fotografii, kterouž sám aneb osoba od něho autorisovaná byla pořídila. Na neoprávněné rozmnoženiny nelze toto ustanovení vztahovati; neboť, kdyby i tu se toho žádalo, mohl by neoprávněný prostě vyhověti těmto požadavkům a pak žádati, aby bylo chráněno jeho dílo, ač jest toto vlastně lupem práce cizí.

[1]) Fotografie jest sice dílo, jež je uměleckému výtvoru podobné, a v novější době se tvorba fotografická velice zdokonalila; nicméně fotografie nevzniká postupem skutečně uměleckým. Odůvodněna jest ochrana její, pokud jest potřebna, aby fotograf mohl zpeněžiti své dílo, jež pořídil často jen značným nákladem času i píle a peněz, a aby tak byla usnadňována a podporována tvorba výborných výrobků tohoto oboru, jež jsou i pro vědu i pro umění důležity. Vláda pokládala v osnově, že není potřebí, aby byla vyloučena jakákoliv reprodukce, nýbrž hlavně aby bylo vyloučeno rozmnožování fotografické a aby vyloučeny byly veřejné výstavy takových rozmnoženin. Dle osnovy jest tedy nejdůležitějším projevem autorského práva k fotografii nikoliv výlučné právo nápodobení vůbec, nýbrž jen nápodobení, jež se děje rozmnožováním fotografickým. Lze tedy napodobit fotografie, pokud se to děje uměleckým zvláštním postupem. Jinak má fotograf právo autorské v témž rozsahu jako umělec. Aby se mohlo rozhodnouti o době vzniku a o době ochrany díla, musí býti na fotografii rok udán Podobizny jsou chráněny, i když nejsou vyšlé rozmnoženiny označeny. Rozmnožuje-li se fotograficky dílo umělecké neb literární dosud chráněné anebo je-li obraz fotograficky pořízený součástí díla literárního, platí ustanovení o díle uměleckém nebo literárním, nikoliv o fotografickém. Jen fotografické rozmnožení díla uměleckého nebo literárního již nechráněného poskytuje fotografovi právo autorské.

hlavní[1]) (§ 41). Původcovské právo k dílům fotografickým obsahuje výlučné právo je uveřejniti, fotograficky (§ 4) rozmnožovati a rozmnoženiny odbývati.

IV.

Podmětem práva původcovského jest pravidelně původce díla.[2]) Pro autora díla literárního i hudebního není podstatným znakem, psal-li dílo sám. Autor díla takového (spisovatel, skladatel) bývá obyčejně také pisatelem díla; nicméně nemusí býti spisovatelem (skladatelem) a pisatelem díla táž osoba. Na př. slepý autor diktuje svému synovi dílo. Syn píše celé dílo výhradně sám, a přec nikdo nebude jej pokládati za spisovatele (skladatele) díla. Původcem díla jest ten, jehož vlastní duševní činností dílo vzniklo. Proto není patiskař neb plagiátor autorem díla, pokud toto jest přejato z cizího díla, jako není zloděj věci vlastníkem věci.

Po právu by mělo, kdykoliv jde o právo původcovské při určitém díle, dokázáno býti autorství. Poněvadž takový důkaz vyžadoval by v každém konkrétním případě značného času a práce a poněvadž jest pravidelně osoba jako spisovatel na spisu označená také vskutku autorem díla, přijal zákon domněnku, že za autora vyšlého[3]) díla pokládá se ten, jehož pravé jméno bylo při vyjití díla udáno jako jméno původcovo (§ 10). Usta-

---

[1]) Osnova § 34, kommisse 41, výboru § 41. — Osnovy § 35 jest celkem přejat v § 42 návrhu kommisse, ale v § 42 výboru jest § 42 kommisse záměnou kladného ustanovení (že předchozí ustanovení se vztahují jen na díla fotografická, jež nejsou chráněna jako nápodoby literárních neb uměleckých děl neb jako součásti děl literárních dle platných předpisů příslušných) záporným ustanovením (že ustanovení předchozí neplatí o dílech fotografických, jež sluší posuzovati jako rozmnoženiny neb nápodoby literárních neb uměleckých děl dosud chráněných neb takových, jež jsou součástmi literárních děl dosud chráněných).

[2]) Dle patentu z 19. října 1846, č. 992 s. z. s., jest autorem ten, kdo původně literární neb umělecké dílo složil nebo zhotovil. Jinak jsou § 9. osnovy (§ 10 kommisse, § 10 výboru) stilisovány o dílech jmenných vyšlých (srv. § 11 výboru a kommisse, § 10 osnovy o dílech vyšlých anonymních).

[3]) Při nevyšlém díle jmenném (t. j. pravým jménem autorovým opatřeném) důkaz autorství musí býti proveden a nelze užíti obdoby § 10 odst. 1, při díle bezejmenném (anonymním) nebo jinojmenném (pseudonymním) nevyšlém nelze užiti obdoby § 11 zákona. Jakým jest dílo označené zkratkou pravého jména (na př. malba monogramem malířovým)? Anonymním není.

novení toto se může týkati a týká se jen děl jmenných (nikoliv anonymních nebo pseudonymních, ač stilisace § 10. měla by ve větě té býti poněkud určitější, neboť může se státi, že autor díla volil za pseudonym pravé jméno některé osoby. Tu by mohl dle slovného výkladu i tento případ býti zahrnut v 1. odst. § 10 (jenž by měl obsahovati místo slov „za původce díla vyšlého“ slovo „za původce vyšlého díla jmenného t. j. díla plným jménem autorovým opatřeného“).

Pravé jméno autorovo může býti udáno buď na titulu díla nebo v dedikaci (věnování spisu), buď v předmluvě nebo na konci díla, jde-li o spis jediného původce. Totéž platí zajisté i o spolupůvodcích. Že může udati autor jméno své zároveň na všech těchto místech nebo jen na několika a že také stačí, bylo-li jméno udáno na obálkovém titulu a nikoliv na vnitřním anebo naopak, a že také není potřebí, aby jméno bylo tištěno, nýbrž stačí, když na všechny exempláry podepíše neb vyrazí jméno své, ovšem tak, aby nevznikly pochybnosti, má-li býti jméno uvedené pokládáno za podpis vlastnictví knihy označující či za podpis, nímž označeno autorství, jest na bíle dni. Zákon přehlédl, že bývá jméno autora označováno v drobném titulku tištěném při číslici tiskového archu na konci prvé stránky archu, nebo úmyslně je vyloučil, nepokládaje spůsob tento za dosti patrný a zobecnělý. Při díle utvořeném několika spolupracovníky budiž udáno jméno autorovo na začátku neb na konci příslušného příspěvku, při dílech umění výtvarných neb u děl fotografických (i když dílo vyjde veřejným vystavením) budiž udáno jméno původcovo na díle samém nebo na kartonu, na němž jest dílo připevněno. Při díle, jež vyšlo veřejným provozováním, budiž udáno při ohlášce prvního provozování (tedy nejen na ceduli divadelní nebo programu koncertním, nýbrž, není-li cedulí neb programů, i ústním prohlášením buď při zvaní nebo prohlášením při produkci). (§ 10.).

Není pochybno, že i spisovatel díla anonymního nebo pseudonymního jest subjektem autorského práva (§ 11); avšak z povahy věci i ze zájmu a snahy autora, jenž nechce, by pseudonymita neb anonymita jeho byla porušena, plynou další ustanovení § 11.,[1]) že autor sám nemůže hájiti svých autor-

[1]) Osnova § 10, kommisse § 11, výboru § 11.

ských nároků. Učiní tak vydavatel respective (nebyl-li vydavatel udán) nakladatel díla, kteří nejsou tím subjekty práva původcovského, nýbrž jen zástupci a ochranci práv autorských dotud, dokud autor v pseudonymitě neb anonymitě setrvá, na př. dokud nevydá nové vydání plným jménem svým opatřené a j. Dle § 44 zákona může autor ohlásiti pravé své jméno, aby bylo zapsáno do veřejného rejstříku původcovského. Jest sice § 44 v oddílu o trvání práva původcovského, není však příčiny, — srovná-li se základní myšlénka tohoto ustanovení s myšlénkou, jež vedla v § 10. a 11. k různění autorů, — aby se přikládal tomuto zápisu i v jiných směrech účinek.

Původcovský rejstřík[1]) literárních a uměleckých děl anonymně nebo pseudonymně vyšlých jest zřízen v ministerstvu obchodu, aby byla zapisována jména původců takových děl, když vyšla v tuzemsku nebo v německé říši nebo když jsou autoři rakouskými státními příslušníky nebo když může býti dle státních smluv (viz francouzskou smlouvu z r. 1866) zápis takový žádán. Ohlásiti se musí (písemně) k rejstříku jméno, zaměstnání, bydliště a státní občanství autorovo, přesné označení díla a jeho druhu (úplný titul, počet svazků, sešitů, stran), jak dílo vyšlo (§ 6 zákona z 26. prosince 1895 č. 197 ř. z.), kterého roku a kde vyšlo, s jakým pseudonymem či anonymně, respective ještě jméno, zaměstnání a bydliště ohlašovače. Každý může do rejstříku se podívati a opisy žádati (nařízení ministerstva práv, vydané ve shodě s ministerstvy vnitřních záležitostí a obchodu z 29. prosince 1895 č. 198 ř. z. §§ 1—8). Pravé jméno může ohlásiti buď autor anebo s jeho svolením jeho nástupce právní. Ohláška se zapíše do rejstříku, aniž se zkoumá oprávnění její a správnost ohlášených dat.[2])

Podmětem původcovského práva fotografií jest majitel živnosti (§ 12) nebo zákazník (§ 13). Rozlišení toto a nepřijetí pravidla, že jest subjektem práva původcovského při všelikých fotografiích majitel živnosti fotografické, jest zajisté přiměřeno

---

[1]) Původcovský rejstřík není zařízením úplně novým a původním (viz na př. čl. II. zákona z 16. února 1887, č. 14 ř. z., nařízení ministerstev obchodu a spravedlnosti z 13. srpna 1887, č. 102 ř. z.)

[2]) Za jednotlivé dílo se platí při ohlášce poplatek 5 zl. r. č. u ministerstva obchodu. Obsah zápisu lze seznati ze zápisní stvrzenky ohlašovateli vydané a z vyhlášky zápisů rejstříkových ve „Wiener Zeitung".

a zdůvodněno zvláštnostmi, jimiž se fotografická výroba od činnosti literární nebo umělecké liší, i závažnými zájmy zákazníka. U fotografií živnostensky zhotovených má původcovské právo majitel živnosti (§ 12),[1]) nikoliv všichni při zhotovování jakkoliv spolupůsobící, u podobizen za úplatu objednaných mají práva původcovská zákazníci, ať jsou to díla výtvarných umění nebo díla fotografická (§ 13).[2]) Právo autorské nemůže býti při fotografických podobiznách vykonáno, nesvolí-li (v každém jednotlivém případě) zobrazený nebo jeho dědicové anebo nejde-li o účel úřední.

Dědic autora[3]) jest subjektem autorského práva zůstavitelova (§ 15). Právo autorské přechází na dědice, požívajíc té výhody, že ani u autora ani u dědiců jeho nemůže[4]) býti postiženo prostředky zajišťovacími

---

[1]) Teprv kommisse vřadila § 12 (výboru § 12), aby vyloučila pochybnosti, když dílo fotografické hotoví několik osob (jiný volí objekt, jiný jej upraví k fotografování, jiní konají další úkony).

[2]) Osnovy § 13 odst. 2 srovnej s § 13 odst. 1 kommisse i výboru, osnovy § 13 odst. 3 s odst. 2 § 13 kommisse a odst. 2 § 13 výboru. Kommisse žádala souhlas fotografovaného k výkonu práva autorského při podobizně fotografické. Výbor připojil: „anebo jeho dědici“. Kdyby autoru se ponechalo naprosté rozmnožování podobizen, vzešly by mnohé nepřístojnosti. Jde zde o důležité soukromé a osobní zájmy objednatele. Též rozšíření výborové na dědice jest spravedlivé, neboť i požadavek jejich souhlasu jest věcně odůvodněn a byla patrně slova příslušná v návrhu kommisse § 13 vynechána jen nedopatřením, vždyť v § 54 č. 3 téhož návrhu, jenž stanoví trestní sankci, jsou.

[3]) Osnovy § 11 odst. 1 věta 1 a odst. 2 rovná se § 15 kommisse (i výboru). Druhá věta 1 odst. § 11 osnovy byla kommissí i výborem vynechána z osnovy, v níž byla, protože v některých právech cizích (a též v patentu) se uznává převod práva původcovského mezi živými i na případ smrti, jenž může se díti převodem práva vlastnického, jak vláda v důvodech praví, k dílu jako věci hmotné, avšak není to vždy nutno. Kommisse panské sněmovny (srv. 271 přílohu str. 5) prohlašuje, že je nepřevoditelnost práva původcovského praktickým důsledkem podstaty práva autorského.

[4]) Osnova nestanoví nic o exekvovatelnosti práva původcovského i ponechala ustanovení takové do nového exekučního řádu (srv. str. 47 přílohy 271 panské sněmovny). Kommisse § 14 (a souhlasně výbor § 14) uznává, že ustanovení taková patří sice do exekučního řádu, ale pro důležitost a nutnost svou již v zákoně o právu původcovském se podávají; neboť by se příčilo povaze práva původcovského, kdyby mohl býti autor exekucí věřitelů donucen, by dílo odevzdal veřejnosti, jíž je buď vůbec aneb prozatím neurčil, jako zase se nevsahá v jeho individuální sféru právní, když nároky, na základě autor-

neb exekučními (§ 14 odst. 1.), jakož i že mohou dědicové smlouvou nebo i posledním pořízením výkon práva autorského ponechati jiným osobám. Na rozmnoženiny a nápodoby díla již uveřejněného, na díla výtvarného umění na prodej zhotovená a na všechny majetkové nároky na základě práva původcovského nabyté se připouští exekuce i proti autoru i proti dědicům jeho. (§ 14 odst. 2.).

(Příště dále.)

Paměti ze stol. XVI. o městech moravských.

Z archivu Herrnhutského podává Dr. Josef Cvrček.

(Pokračování)

Část druhá: Přerov, Bzenec, Ivanovice.

Přerov často se připomíná. V městě tom před příchodem Blahoslavovým na Moravu záležitosti Jednoty obstarával Br. Matěj Červenka, a tudíž byl Přerov tehdy středem života Jednoty Bratrské, a Červenka v živém byl odtud spojení s nově vznikajícími církvemi v Polsku, jak svědčí čilá jeho korrespondence s některými muži, kteří stáli v čele nově vzniklého ruchu náboženského v Polsce Větší i Menší. Jako zvláštnost uvádíme tu i zprávu Františka Lismanina o Přerově, kam na cestě své z Polska náhodou se dostal. Zprávy však nejzajímavější najdeme ve vypsaném níže sporu o školu mezi Bratřími a literáty Přerovskými.

První zprávu o Přerově čteme v dopise Br. Jiříka Israele, který byl starším nad zbory a Bratřími ve Velkém Polsku, zdržuje se nejvíce v městě Ostrorogu. Odtud často konával visitační cesty, jakož vůbec činně účastnil se všech jednání o věcech náboženských. Na cestách svých sešel se roku 1557 s Fr. Lismaninem, který v řeči své mezi jiným zmínil se také o Přerově: „Vyjel sem z Polsky, nikomu nic nepověděv, co mám v mysli. I přijel sem do Přerova a tam sem se s Bratřími seznámil, náboženství i mnoho zpráv sem viděl, které se mi

---

ského práva nabyté, se postihují exekucí. Též právo autorské dědicům připadlé nelze exekvovati; neboť nenabývá dědic pouze jmění zůstavitelova, nýbrž má též hájiti jeho osobní a rodinné zájmy, jeho uměleckou a literární čest.

ve všem dobře líbily; a byl bych tam zůstal s nimi, kdybych byl jazyk uměl: ale sem neuměl, nebo já sem natione Grek. I jel sem a na Ivanovicích sem se seznámil s nějakým panem Pražmú. I ten mi mnoho o Bratřích vypravoval.“ (X. 24.)

Z písemních styků Červenkových s Polskem uvádíme dopisy Červenkovi poslané: p. Jana à Lasko z Vladislavě, 25. července 1557; p. Stan. Lasockého z Pelnice, 30. čvce.; a Felixa Crucigera, 24. čce. téhož roku. Odpověděl Červenka dopisy ex urbe Przerow, ex urbe Przerovina dne 1., 3. a 6. srpna a to stručněji než by chtěl „propter misere afflictam ac pene prostratam valetudinem“, a zve p. Lasockého: „Tua Dominatio ... veniat ad me Przeroviam, modo sine magno comitatu propter gravissima pericula.“ V Přerově konati se totiž měl synod bratrský a jim z mnohých příčin záleželo na tom, aby se věc ta utajila; a tím vysvětluje se místo z dopisu Červenkova k Fel. Crucigerovi: „Caeterum de conventu nostro seu synodo nunc habenda, quaeso, sit illa occulta et ignota caeteris; versamur enim in magnis periculis. Si autem aliquis vestrum adesse cuperet, cante adveniat, sine magno comitatu Přeroviam ad diem Bartholomei (24. srpna), ne et vobis et nobis pericula gravia conciliarentur“. (X. 94.)

Ještě téhož r. 1557 uvádí se dopis Lasockého Červenkovi do Přerova, 5. prosince, a dopis Červenkův Crucigerovi, superintendentu církví obrozujících se v Malém Polsku dne 20. pros. — A o dva roky později, dne 9. března 1559 Jan Luczenski, kněz církve Ivanovské v Polsku, podává zprávu Červenkovi „in oppido Moraviae, dicto Přzerov“, zprávu o obecním sněmu v Polsku, kde jednáno také o náboženství. (X. 133.)

Celé souvislé vypravování, jež do svazku desátého vepsal Ondřej Štefan, týká se r. 1566, kdy literáti Přerovští, ponoukáni jsouce knězem Jakubem, žalovali u pánů z Pernštejna, jimž Přerov tehdy náležel, že Bratří odvádějí děti do školy literátské náležité do své školy bratrské, že učí přes dovolený počet dvaceti a učí až 37 dítek. Stěžují si, jak rektor jejich i s pomocníky svými prý vychování míti může, když „dítky na větším díle nejpřednějších osob tam jsou odjaty, tak že ve škole naší toliko lidí chudých a podruhů se učí, a rektor náš, nejsouc odnikud stravú opatřen, na to očekává, co by mu mendičkové přinesli od lidí. Avšak skrze takové dítek do jich

školy obracení již téměř ani ti chudí mendičkové sobě chleba ku pokrmu vyžádati nemohou.... A již také i funera sobě osobují; kdožkoli jich žádá, hned jich těla mrtvá pochovávají, a tudy plat rektoru náležitý ucházi." Stejnou dobou pak i kněz Jan supplikoval u pána, že pochovávají Bratří zemřelé a na pohřby chodí i těch, kteří Bratřími nebyli. Zajímavé je zejména udání Červenkovo, že do školy jejich bratrské chodí i „bohatých panských, i rytířských pacholátek".

O tom o všem zmiňujeme se dle zprávy [X, 312—319] [1], kde nalezneme bližší udání o knězi Janovi: „Téhož léta (1566) kněz Jakub Zezhula, bratrské dítě, mládencem byv u Bratří, potom se oženil a nemoha živiti se, náramně se zdlužil; až potom i od ženy na kněžství běžel, ženy se odřekl před biskupem. Ten takový apostata dostav se do Přerova, v počátku velmi pěkně k Br. Matějovi Červenkovi se ukazoval, tak že mu i kolikos tolarů v nouzi jeho (neb marnotrátce veliký byl, nic mu nepostačovalo, co kde měl) půjčil. Ale potom právě zezhulkou se pronesl, za dobrodiní zlým se odměňuje. Nastrojil literáty, aby pánu supplikovali a sám také důtklivou supplikací odeslal k zkažení školy bratrské a zvošklivení Bratří u pána. Supplikací literátská odeslána B. M. Červenkovi, na kterouž odpověď pánu dal. Kněžská od regentů byla přede mnou a nemalým dílem obce čtena, o čemž níže."

Odpověď Br. Matěje Červenky vyvrací ovšem nařknutí literátů a zevrubně — ačkoli Červenka píše, že „laconica breviloquentia" — JMti pánu z Pernštejna zprávu tuto činí: „1. Nejprv. Kdež ste VMt poddaným svým Přerovským Bratřím milostivě dopustiti ráčili, aby pacholátek svých dvatcatero k nám do domu svého na učení posílali, a já abych je mistrem opatroval, však s platem jistým do městské velké školy: o to sem věrně pracoval, aby se tak dálo.

Že pak nyní supplikujíc VMti z počtu většího nás viní, račte tomu cele věřiti, že sou připsali některé hostinské (dítky); o nich od VMti povolení máme, aby nad onen počet 20 mohly učeny býti. Nad to výš sou připsáni i ti, kteří nejsou v katalogu

[1]) Zprávu tuto celou napsal pomocník ve škole Br. Červenky a poslal Ondřeji Štefanovi, jehož písař přepsal ji do svazku přítomného; o tom svědčí značka O. S. (X. 315.)

žáků; nic se od nich nebéře, ale na žádost rodičů tak jdou při jiných starších, aby doma nehráli a rodičom na péči nebyli. A ti pro věk ještě se nic neučí, ale k větčí sou překážce; však i v tom folk rodičom činíme; a těch se sedmero našlo. To že tak jest, jistými lidmi se to ukázati může; protož neměli čím VMt zanášeti....

2. Co se druhého prožalování, totiž pohřebu dotýče, právě jalovou zprávou VMt zanesli. Pravda jest, že sme některé pohřebovali, když kněz Jeroným se odebral; tento kněze Jana nepřibral, žáků ještě neměl, nemocen byl.... A jaký mi na tom zisk, čeládku z verštatu zdvihati a meškati? Neb nám odtud ani halíř nepřichází, a od žádného sme ho nikdy nežádali.... Nad to v Přerově tento obyčej jest, že sobě zvoní všudy: tak dobře u zboru, jako na kostele. Bývá pak to často, že my svůj funus činíme, a když již nesem a zpíváme, že v tom se jich, dva, tři, někdy k nám připojí z oněchno, ani nám co o to prve říkajíc....

S tím vším VMti v laskavou ochranu se porúčím, a za snesení neumělé k velkým pánom mluvení VMti pokorně žádám.

Matěj Červenka, zprávce Přerovských Bratří,
s svými pomocníky."

O dalším průběhu zajímavé pře této zaznamenáno jest dále: „Tuto odpověd na supplikací pán z Pernštejna přijav poručil ouředníkovi panu Valkounovi, aby to nějak spravil a spokojil. Ale pan ouředník, poněvadž jest Bratrem, nechtěl toho sám přijíti, aby nebylo rčeno, že Bratřím nakládá.

Pročež, když se s tím spravením a upokojením prodlívalo, a nám škola k vůli jich nebyla zastavena, znovu supplikovali ku pánu. Z té příčiny pán přidal jednoho z regentů k ouředníkovi a poslal je do Přerova, aby v to pilně nahlédli, kdo práv a kdo křiv.

Ve středu pak po sv. Matouši pán Voldřich Valkoun, ouředník Tovačovský, z poručení JMti do Přerova přijel se pánem Kryštofem Fulknounem a se pánem Kostelákem. Kdežto z poručení jich páni purkmistři dva a písař městský třetí do školy k nám sou vysláni, aby zčetli pacholata a sepsaná přinesli a pro správu toho všeho rozkázali, abych i já (pomocník) s nimi přede pány přišel.

Navrátivše se páni purkmistři oznámili pánům, že rozkaz vykonali, pacholátka zčetli a zejména poznamenané, domácí i přespolní, přinesli. I rozkázáno mi, abych je dal a ukázal, což sem učinil....

Čtena ta psaní vůbec všem od písaře městského v přítomnosti ouřadů, literátů...." — Čteny nové supplikace literátů i kněze Jakuba. Obsahem nepodávají nic nového.

Po přečtení řečeno, co tomu říká pomocník, který takto mluvil: „Ač... já pomocník toliko jsem při Br. Matějovi, ne za něho a od Bratří, ale sám od sebe k tomu se ozvati míním, v čem míním, že mne dobrotivě strpíte a vyslyšíte.

K nářku knězovu, milostiví páni, to říkám: Že toho, dokudž živ, neučiní, abychom my Bratří v této obci učení a víru křesťanskou vyvraceti a vyvrátiti chtěli... A poněvadž to věc ne má, ale všech jest v Jednotě, že za to žádám, aby takový nářek v supplikací položený dán byl k rozsouzení ne mně, ale i jiným, i odpovědi na to učinění, kterouž, za to mám, se obejde.

K druhému obžalování knězovu i literátů o školu a žáky to pravím, že po první supplikací na nás podané zpráva JMti sprostná dána, jak sme se v tom měli: že dítek nětco přes počet přebejvalo, o nichž literáti zejména dotejkali a je jmenovali. Někteří do některého dne toliko aby v škole pobyli, majíc do Němec vypraveni býti. Jiní maličcí pro to zvykání a po ulicích neběhání... V čem se k soudu podáváme; nechť ukáží, které přes počet z domácích učiti nepřestáváme.

A že kněz dokládá, že na to hleděl, na funus když šli, načtlo se jich 32, a ještě víry hodní lidé praví, že by jich několiko v škole necháno doma býti mělo. K tomu to říkám. Že funus když u nás bývá, ten obyčej zachovává se: pacholátka již před rokem i lety dvěma přestavše do školy choditi, když se zvoní, a naši jdou, k nim se připojí někdy patero, desatero i víc: tak by mohl netoliko 32, ale i 40 i víc načísti. Ale tímť nedovede toho, kdo na pohřeb jdou, že v škole se učí. A i tak že jich načetl 32, neodpírám, poněvadž jich se učí v škole 34; přespolních 14, domácích 20."

Tu čten katalog školy Bratrské, a napočteno dvacet. Literáti měli jmenovati, čí nad to chodí do školy. A tu „neměli

ani jednoho; pravda jejich zaskvěla se". Ouředníci a purkmistři odstoupili k poradě, literáty i pomocníka ven na chvíli propustivše. Po vstoupení oznámeno, že seznali páni, že literáti nemohou ukázati, „aby se přes počet JMtí dopuštěný učiti co pacholátek mělo v škole bratrské"; i napomenuti proto, aby příště vždy dříve pilně rozsoudili, pravda-li jest, co JMti psáti chtějí. A kdyby i něco ke stížnosti měli, nemají se vším JMt obtěžovati. Bratří napomenuti byli k lásce vespolné, a aby příčin ku pohoršení nedávali. I dále zůstalo jim právo z domácích 20 ve škole své učiti.—Tím vyčerpány zprávy o Přerově ze svazku desátého; ale nepochybuji, že v dalších ještě s Přerovem několikráte se shledáme[1]) a že i o školách tamějších nejednu zajímavou zprávu najdeme.

Dodatkem ještě zprávu z r. 1565 o Bzenci a Ivanovicích.

Bzenec. „Opět Novokřtěnci téhož léta rozmlouvání měli s Bratřími o novém rodu. Disputator byl Martinus Behem ze Bzence; respondens byl Br. Petr Herbert. Nejprve mínění svá pronesli Novokřtěnci ústy Martinovými. Jim potom odpověděl Petr Herbert." (X. 273—275.)

Ivanovice. „Léta páně 1567 Facilis.. navrátiv se z Němec do Moravy, zde i onde se potloukal, až se do Evanovic za faráře dostal, kdež knížku proti Bratřím sepsav, vytisknouti ji dal s tímto titulem: „Některá hrozná poblouzení starších (jakž sou oni se nazvali,) zákona Krystova Bratří, kteréž (jak oni praví,) nepřátelé z nenávisti, k jejich potupě Pikharty nazejvají, a mnozí z omejlení Valdenskými jmenují. Vyhledaná a sepsaná od kněze Jana Facilisa Byckovského, (jinak Husičky) služebníka církve v Ejvanovském kostele."

„Na to jeho psaní lživé a všetečné žádné odpovědi Bratří nedali, neb řídko kdo se zastavoval při jeho psaní, aby podlé toho co Bratřím škoditi měl, alébrž jako bláznu smáli se; i kněží z jich strany mnozí toho neoblibovali a za všetečnost a vejtržnost soudili." Blahoslav však přece pro svou aspoň potřebu knížku tu přečetl a soud svůj o ní položil. (X. 297—311.)

Příště o jiných městech moravských: Prostějovu, Fulneku, Brnu, Slavkovu, Třebíči. (Příště dále.)

[1]) Jsou jmenovitě ve XII. a XIII. svazku; též o jiných městech moravských. Red.

Švédové u Brna roku 1645.

Napsal Dr. Frant. Šujan.

(Pokračování 5.)

Co bylo bojováno na tvrzi sv. Tomáše, Švédové v počtu 300 mužů podnikli útok od sv. Anny také na cestu krytou mezi městem a hradem. Tam velel hejtman Pillmayer, jenž lidem svým dobře obsadil oba ravelliny při bráně Brněnské i baštu okrouhlou (malý Špilberk) a přijal útočníky s odporem živým, že se vrátili.

Zatím Švédové podnikli útok také na Špilberk od ravellinu za novou a spálenou baštou; ale i tam, ač očekávali, že vojsko bude do města odvoláno, statečně byli odraženi od Ogilviho.

Tak nepřítel na všech stranách byl odražen se ztrátou nepoměrně velikou. Obhájcům padlo jen asi 15 bojovníkův, a poraněno bylo 27, mezi těmito radní Burkhard, jenž svědomitě konal inspekci nad celou artilerií, a nadporučík pluku la Corona. Tímto slavným odražením útoku švédského byl osud Brna rozhodnut ve prospěch statečných obhájců. Švédové nabyli přesvědčení, že při neohrožené statečnosti a nezdolné vytrvalosti obhájců města se nezmocní, jak vidno z listu jednoho důstojníka švédského, jehož výsledná slova jsou: „Sklamali jsme se. Torstenson je celý pryč — je jenom stín“.

Když slunce zapadalo, Švédové žádali o příměří, by mohli odnésti svoje raněné a mrtvé. Souches odepřel, protože nastávala noc. V noci Švédové chovali se tiše. Obhájci úsilovně opravovali průlomy v hradbách. Průlom u sv. Petra byl zastaven silnými trámy a bednami ze silných trámů do šířky jednoho muže a vyplněn hlinou a hnojem. Na průlom v mezihradbí byla postavena pevná obruba (zábradlí) a opatřena palisádami a kozami (španělskými jezdci). Před klášterem jesuitským, kde průlom nebyl tak veliký a nebezpečný, byla postavena jen obruba (zábradlí) na mezihradbí.

Ve středu (16. srpna) ráno Švédové opět žádali o příměří, by mohli odnésti mrtvé a raněné. Bylo jim povoleno na 2 hodiny. Obhájci sami vynesli mrtvé z příkopu městského i z kraje příkopů švédských na dostřel od města a odevzdali je Švédům.

Důstojníky, kteří padli u sv. Tomáše, i s oním hejtmanem, rodilým z Brna, čistě umyli, obalili bílým plátnem, vložili do černých rakví s bílým křížem na víku a všechny čtyři dali nepříteli u sv. Tomáše. Švédům dovoleno hledati mrtvé, kteří dále leželi.

Odpoledne ke 4. hodině Švédové vyhodili podkop pod bednami vnitřního srubu na spálené baště na Špilberku. Obhájci sice kopali protipodkop; ale poněvadž Souches předešlý den a celou noc byl zaměstnán v městě, uvázla práce v protipodkopu, že podkop švédský nebyl zničen. Při výbuchu uvolnily se bedny na vrchu bašty, a byli zasypáni 4 vojáci, kteří však zase byli vytaženi. Na to Švédové podnikli útok na srub; ale byli od Soucha odraženi, a srub zase opraven. K večeru Švédové zase žádali za příměří, by mohli hledati některé mrtvé u průlomu pod Petrovem, poněvadž prý se jim ráno nedostávalo času, by odvezli všechny. Souches odepřel, poněvadž nastávala noc.

Torstenson hned ráno po útoku rychle vyslal svého radu Erskena do tábora Rákócova u Lednice. Rákócy již učinil mír s císařem (8. srpna od císaře podepsán) a od 5. srpna chystal se k odchodu z Moravy. Bylo jisto, že po nezdaru hlavního útoku odtáhne hned. Proto Ersken byl vyslán, by Rákócyho zdržel aspoň několik dní, by Torstenson nebyl od císařských přepaden u Brna, odkud odtáhnouti bylo již nutno. Erskenovi podařilo se zdržeti Rákócyho do 20. srpna, kdy Torstenson osobně vyjednával s ním u Lednice, ale odchodu jeho již nezadržel.

Ve čtvrtek (17. srpna) Švédové několikráte pokusili se z děl rozmetati opravy učiněné v průlomech. Také z moždířů metali kameny do města i na hrad; ale vše bylo marno. Ve městě Souches a Sack přísně nařídili, by na všech střechách ženy a čeleď byly na stráži pro nebezpečenství ohně, a v radnici na věži i dole bylo několik strážců, by dávali podrobné zprávy o nebezpečenství. Lid byl povzbuzen a potěšen ohlášenou zprávou zajatého závodčího, že jízda švédská až na 2 pluky vyjela proti císařské armádě, která prý táhne Brnu na pomoc. Také oznamováno, že plukovník Copi, pravá ruka Mortaignova, byl z děla smrtelně poraněn a důstojníci švédští jsou prý přesvědčeni, že Brna nedobudou. V Brně bylo smýšlení pevné, radostné a odhodlané. Obhájci byli přesvědčeni, že s pomocí Boží nepříteli

odolají. V noci vrátil se do města posel s listem od arciknížete Viléma Leopolda.

V pátek (18. srpna) bylo celý den ticho, jen třikráte bylo vystřeleno na město. Mezi 9.—10. hodinou odtáhlo od Brna vojsko Rákócovo. Odjezd konal se beze všech okázalostí, naopak obapolná nespokojenost propukla v leckterou násilnost mezi jezdci Rákócovými a Torstensonovými.

V sobotu (19. srpna) obhájci pozorovali, jako by Švédové některé věci z příkopů svých odnášeli. Také děla jejich mlčela, což naplňovalo je nadějí, že Švédové snad dobývání Brna zanechají. Souches schválně poslal několik žen na trávu z hradeb proti nemocnici sv. Štěpána, domnívaje se, že Švédové je přepadnou a on tak někoho zajme, by poznal záměry Švédů. Z těch neukázal se nikdo. V noci Švédové sňali děla i moždíře se všech batterií. K ránu přeběhl na Špilberk švédský závodčí a byv přiveden k Souchovi do města, tvrdil, že Švédové do osmé hodiny opustí všechny příkopy.

V neděli (20. srpna) ráno obhájci spatřili, že ze Starého Brna odjíždějí vozy s děly; splnilo se tedy jejich očekávání. Kolem 5. hodiny pěchota švédská začala opouštěti příkopy. Vojáci z příkopův u sv. Tomáše, zapálivše mlýny karthouzské (na Radlase), odtáhli do tábora u Zábrdovic. Také vojáci z příkopův pod Špilberkem, u cesty kryté a pod Petrovem, zapálivše mlýny Kanovnický, Zaječí, Tomášský (při stoku ramene Svratčina s ramenem Svitaviným nyní na Křenové), sladovnu a nemocnici sv. Štěpána, odtáhli do hlavního tábora u Komárova, jsouce chráněni dobrou eskortou kyrysníkův. Obhájci posedali na koně a vypadli za ustupujícími, byli však u ramene Svratčina mezi Novosady a Trnitou zastaveni od silnější zálohy švédské. Souches zakázal, by nikdo v boj se nepouštěl.

Zatím ostatní obhájci pilně bořili příkopy švédské směrem od města. Dřevo z příkopů Souches daroval měšťanům, jejichž čeleď do 24 hodin skoro vše odnesla. K poledni generál Mortaigne jménem Torstensonovým poslal do Brna bubeníka, že chce vyjednávati o výměnu a výkup zajatých. Za tím účelem vyšle prý své plnomocníky a žádá, by také Souches vyslal své na určité místo. Souches váhal, poněvadž v městě bylo přes 150 zajatých Švédů nepočítaje těch, kteří z císařských po bitvě u Jankova

byvše zařaděni do řad švédských pak byli zajati, kdežto z obhájců málokdo zajat byl od Švédů. K naléhání Vrbnovu, kraj. hejtmana Sacka a císařského prokuratora svolil jednati o prosté zajatce, kdežto k vydání důstojníků je prý třeba svolení arciknížete Leopolda. Vyslal hraběte z Bubna s jedním hejtmanem pluku Kapounova na hráz rybníka Tomášského, jejíž oba konce obsadil podplukovník Gerardi dostatečným počtem mušketýrův. Tam dostavil se také podplukovník švédský Wertmüller s jedním podplukovníkem jízdy a s českým pánem Bořitou, který pro vyznání evang. z Moravy se vystěhoval a do služeb švédských vstoupil. Hrabě z Vrbna žádal, aby tam směl také, by mohl mluviti s Bořitou. Jednání trvalo dlouho, poněvadž tam bylo posláno z města nejlepší jídlo a víno. Proto Souches, který s cís. prokuratorem a kraj. hejtmanem prohlížel příkopy švédské, vzkázal, že sám chce s plnomocníky švédskými jednati. Za zvuku sklenic brzy stalo se dohodnutí. Bubeníci z obou stran zůstaveni rukojmími. Když plnomocníci se vraceli, Vrbna vyprovázel Bořitu, ale vedl si tak, že na zpáteční cestě po několika výstřelech byl zajat od stráže švédské ve vinohradech nad druhým rybníkem (nyní Lužánkami). Proto bubeník švédský v Brně byl uvězněn.

V pondělí (21. srpna) ráno Švédové vypravili ze Zábrdovic 8 čet jízdných po silnici k Tišnovu, které vypálily okolní osady na 2—3 míle od Brna. Brnu však nepřítel dal již pokoj, že volně mohlo se choditi kolem města i na Staré Brno.

V úterý (22. srpna) Švédové v hlavním táboře i v Zábrdovicích byli tiši. Do Brna toho dne již byly přivezeny z venkova potraviny na trh a vše v městě oblacinělo.

V noci na středu (23. srpna) přijel do Brna z rozkazu Souchova rytmistr Unger s jízdou z Pernštejna. Časně z rána Švédové zapálili své baráky u Zábrdovic, mlýn, pivovar, sýpky, Zábrdovice, Maloměřice, Židenice i Juliánov, a všecko vojsko jízdní i pěší se zavazadly odtáhlo do hlavního tábora u Komárova. Pak celá armáda Torstensonova nastoupila pochod k Židlochovicím, jsouc kryta slabou arrierguardou. Z Brna vypadla na ni veškera jízda. Proto zadní stráž rychle postupovala za hlavní armádou. Brněnští nemohli jí pronásledovati, poněvadž koně jejich byly velmi slabé pro nouzi, kterou přestály za obléhání. Souches tedy vyslal za Švédy jen rytmistra Ungra se 100 nej-

lepších koní, který je pronásledoval až k Židlochovicím. Pak vrátil se do Brna s několika zajatci a s četným dobytkem.

Brno zmařilo všechny záměry Torstensonovy. Útok na Vídeň byl již nemožný, poněvadž zatím vzmohla se armáda císařova, kdežto švédská ztratila slávu neodolatelnosti i nejlepší bojovníky. Torstenson od Židlochovic spěchal přes Němčice a Mikulov do Mistelbachu v Rakousích, kam dotáhl 28. srpna. Tam svolal vojenskou radu, která ustanovila udeřiti na arciknížete Viléma. Ten však ustoupil za Dunaj k Tulnu. Torstenson s oslabenou armádou o přechod přes Dunaj pokusiti se nemohl. Arcikníže Leopold dobře znal slabost Torstensonovu; proto k hájení Dunaje zanechal v okolí Vídně generály Puchheima s Fernemontem a sám s hlavní armádou táhl do Bavor na pomoc proti Francouzům. Torstenson tomu porozuměl a proto, zabezpečiv posádky své v Rakousích, na Moravě i v Čechách, odtáhl Slezskem do Lipska a — vzdal se nejvyššího velitelství nad armádou švédskou.

c) Následky boje pro Brno.

Brno statečností a vytrvalostí svých obhájců zachránilo Vídeň, a nehoda Torstensonova před Brnem spůsobila v rozvoji války 30leté obrat příznivý Rakousku. Místo dlouhých důkazův uvádím list, jejž hrabě Trautmansdorf, plnomocník Rakouska v jednání o mír se Švédskem, před odjezdem svým z Vídně do Münsteru psal Souchovi: „Pane! Na rozkaz J. V. odjíždím, bych súčastnil se jednání o mír. Vám o tom podávám zprávu. Vaše heroická statečnost při obraně Brna donutila Švédy, že také oni vyslali plnomocníky k témuž účelu. Dále buďte ujištěn, dokud já živ budu, že budete míti oddaného a nejlepšího přítele.“[1]) Brno r. 1645 zjednalo si úctu a slávu po celé střední Evropě, ale slávu tu — zaplatilo draze.

V Brně po odchodu Švédů byla veliká radost, jež plynula z vědomí, že každý pro ochranu rodiště a císaře vykonal svou povinnost měrou největší. Všichni byli také plni upřímné vděčnosti Bohu, Panně Marii a Souchovi. K rozechvěným citům

---

[1]) V Relatione dell' assedio di Bruna str. 103.

radosti a vděčnosti však brzy přidružily se také dojmy bolestné, jež působil pohled na to, co v městě a v okolí spůsobil krutý nepřítel za 112denního obléhání od 3. května do 23. srpna. V hrdinské obraně Brna padlo na 250 mrtvých a 150 poraněných obhájců. Tato bolestná ztráta byla mírněna vědomím, že Švédů zahynulo před Brnem na 8000, a to většinou v boji, dílem také nemocí z nedostatku vzniklou. Kolik ran z děl a moždířů za toho obléhání od Švédův i obhájců bylo vystřeleno, bezpečně a spolehlivě udati nelze, poněvadž zprávy o tom velice se rozcházejí. Bylo stříleno z děl kulemi kovovými a kamennými (několik jich je podnes zachováno ve Františkově museu a na Špilberku), a z moždířů byly metány kameny, koule zápalné a granáty. Účinky jejich namnoze nebyly hrozné, ale škoda na budovách spůsobena přece jen veliká. Některé budovy strhli také obhájcové, by získali dřeva a staviva na práce opevňovací. Mnohé domy soukromé byly porouchány nebo zbořeny; obec obětovala vazbu z radnice, zbrojnice, pivovaru a jiných budov obecních na opevnění Špilberku a cesty kryté. Na Petrově 3 domy kanovnické byly strženy, a materiál poskytnut na krytbu kostela a opevnění Špilberka. Za útoku dne 15. srpna také ostatní budovy na Petrově byly porouchány. U sv. Tomáše klášter i kostel byly skoro zničeny. Také kolej jesuitská a jiné velké budovy v městě utrpěly velice. Tak Brno po odchodu Švédů vypadalo hrozně.

Hradby kolem města i Špilberku, jakož i cesta krytá byly velmi porouchány a někde pobořeny. Kolem města vše bylo zničeno. Čeho ušetřili obhájcové za příchodu Švédů, to zničili tito, když města dobývali a při odchodu. Tak buď vypáleny nebo spustošeny byly: Švábka, Malá nová ulice (Hortlůvka), Nová ulice, Cejl, Mlýny karthouzské (na Radlase = Radlin, mlýn) Jircháře (Ledergasse), předměstí sv. Štěpána (Křenová), klášter Kapucínský, Zaječí mlýn, sladovna, Tomášský mlýn, Trnitá, klášter Františkánek u sv. Josefa, klášter Bernardinský, Novosady, mlýn Kanovnický, vodárna, kostel Všech svatých, klášter sv. Anny, dvůr Křižovnický (Pekařská), Staré Brno, Rybářská ulice, u sv. Vácslava (Vídeňka), jakož i všechny dvory v okolí města. Také všechny osady a hrady (kromě Veveří) široko daleko kolem Brna byly vydrancovány, pobořeny nebo spáleny. a pole i vinohrady spustošeny.

Pohled na Brno i okolí byl přímo děsný. Obyvatelstvo bylo zbaveno majetku i výživy, poněvadž za dlouhého obléhání každý vše ztrávil nebo pro potřeby válečné obětoval. Obec za obležení vydala na potřeby válečné 17789 zl. $52^1/_2$ kr. Obrana Brna stála tedy mnoho a je tím úctyhodnější, poněvadž v té době nekonečných válek láska k vlasti a statečnost skoro na všech místech ustoupila zradě a zbabělé malomyslnosti. Brno bylo čestnou výjimkou. Obhájcové Brna byli nejen hrdi na čin svůj, nýbrž domáhali se zasloužené pomoci, by se mohli vzpamatovati z pohrom utrpěných. Odměny dostalo se obci i jednotlivcům.

a) Odměna obci a měšťanům.

Měšťané Brněnští hned toho dne, kdy Švédové odtáhli (23. srpna), žádali velitele Soucha, by jim dal vysvědčení o jejich zásluhách. Souches slavně dosvědčil, že městská rada se všemi měšťany po celé obléhání vedli si čestně, upřímně a věrně. Opustivše živnosti své, statečně konali stráže ve dne v noci a vždy a všude nepříteli statečně odpírali. Část měšťanstva ve dne v noci pracovala o opevnění Špilberka. Při všech výpadech i útocích nepřátelských a při hlavním útoku vedli si neohroženě a srdnatě, jsouce odhodláni raději obětovati Bohu sebe i s ženami a dětmi, než vzdáti se nepříteli. Na opatření města i Špilberka vždy rádi a ochotně poskytovali, cokoliv kdy žádáno bylo, hojně peněz, potravin a vína, nebo sbourání domů, stavební dřevo, střelivo a různé potřeby válečné. Bez nejmenšího ohledu na vlastní škodu a bídu vždy věrně a platně sloužili J. M. C., že nikdo jim nikdy nic vytýkati nemůže, nýbrž naopak i s potomstvem na věčné časy zasluhují nesmrtelné slávy, chvály a úcty jakož i milosti a odměny J. M. C.

Císař ještě neměl ani potuchy, že Brno jest osvobozeno; neboť ještě 24. a 25. srpna ze Sv. Hypolita psal městské radě a Souchovi, že arcikníže Leopold brzy Brnu na pomoc přitáhne. Zároveň děkoval za dosavadní statečnost a vyzýval k další vytrvalosti, slibuje velikou odměnu jim i potomstvu. Pomoci Leopoldovy více třeba nebylo, a o slíbenou odměnu obec a měšťané přihlásili se sami.

(Příště ostatek.)

Styky krále českého Jiřího z Poděbrad s králem polským Kazimírem.

Napsal Dr. Zdeněk V. Tobolka.

(Pokračování.)

Jiří nalézal se již před okamžikem, kdy mělo započíti boření díla, jemuž věnoval nejkrásnější léta svého života. Pius II. zřejmě připravoval se ke konfliktu s Jiřím, ani Poděbrad proto nemohl otáleti se svými přípravami. Jednalo se mu o to, aby upevnil trvale dřívější přátelské svazky. Proto, když král polský Kazimír 6. prosince r. 1461 do Korczina přišel, dostavili se tam dva poslové čeští připamatovat, že dne 1. května r. 1462 se má v Hlohově konati schůzka s králem českým, a ujistit Kazimíra o snaze Jiříkově, aby s prospěchem pro Polsko byla válka s Řádem ukončena.[1]) Kazimír po zvláštních poslech Stanislavovi z Ostroroha a Janovi z Tarnova, kteří dne 6. února r. 1462 přijeli do Prahy, laskavě vzkazoval, že rozsudku jeho ve při s Řádem německým se úplně chce poddati, a omlouval se, že na sjezd Hlohovský přijede teprve dne 15. května.[2]) Tam s Řádem jednání se má skoncovati. Ale plán ten při svém vzniku byl již pochován. Velmistr Řádu hned na podzim r. 1461 poznav, že Jiří jedná více k prospěchu jeho protivníka, a také o krocích kurie maje informace, ztratil důvěru v Jiřího, a když zahájilo se jednání v Hlohově, plnomocníci Řádu rytířů německých se nedostavili. Jiřího došel jen od velmistra omluvný dopis s prosbou, aby svolán byl nový sjezd na 25. červenec; ale to byl odklad, z něhož nechuť proti prostřednictví Jiřího až příliš jasně bila do očí.[3])

Jiří z Poděbrad do Hlohova dorazil v pátek, dne 14. května r. 1462. Družina jeho měla asi 2000 jezdcův. Byli v ní Zdeněk ze Šternberka, Zbyněk Zajíc z Hazenburka,[4]) Jošt, biskup Vratislavský, Tas, biskup Olomoucký, Konrád Černý a Konrád Bílý Olešničtí, Jindřich Hlohovský, Jan Zaháňský a j. a j., všichni v nádheře a lesku. Než v tom předčila je daleko četnější, asi

---

[1]) Toeppen: Acten V. 63. — Długosz V. 331.

[2]) Caro J.: Geschichte Polens V. 185. — Długosz V. 338.

[3]) SRS. VIII. 102. — Toeppen: Acten V. 64.

[4]) Tomek V. V. Dějepis Prahy VII. 34.

5000 jezdců čítající družina krále Kazimíra, který dne 18. května dojel na místo sjezdu. Arcibiskup Hnězdenský Jan, biskup Vratislavský Jan, biskup Poznaňský Ondřej a jiní z Litvy, Polska i Pruska majíce v čele Kazimíra na míli cesty před Hlohovem od Jiřího a jeho průvodu byli vítáni. Král český jako pán Hlohova byl hostitelem. Vratislavští nenalézali se ani u toho ani u onoho krále. Poslali jen na výzvědy posly své, kteří by zpravovali město a pak legata Jeronyma o tom, co by se mezi panovníky sneslo.[1]) Hned druhého dne po příjezdu Kazimírově nastalo jednání. Otázka pruské války přirozeně dostala se z denního pořádku pro nepřítomnost zástupců Řádu, za to obrana proti Turkům zabrala něco času. Jiří chtěl získati si také pomoc Kazimírovu proti císaři, knížatům Braniborským a snad i proti Vratislavským; avšak tomuto přání Kazimír nevyhověl.[2]) Konečně dne 27. května dojednáno znění smlouvy.[3]) Úmluvy Bytomské se v plném znění vyjma určení schůzky v Hlohově potvrzovaly. Sporné kusy zůstaly na dále spornými, a dohodnutí o nich odloženo na 14. leden r. 1463 do Budišína. Nově přistoupil závazek vzájemné ochrany a obrany proti Turkům, kdyby chtěli vtrhnouti do zemí Kazimírových nebo do zemí Jiřího.

Kazimír 30. května opouštěl Hlohov spokojen s výsledkem sjezdu, a s podobným citem odjížděl Jiří přes Lužici k Praze, kde měl vyslechnouti poselstvo vrátivší se z Říma a officialně se dověděti, o čem po rychlém poslu byl již zpraven před zahájením sjezdu Hlohovského: že kompaktata jsou vyzdvižena. Kazimírovi smlouvou v Hlohově na dále potvrzovaly se výhody, jež mu byly dány v Bytomi. Byl zase pro budoucnost faktickým pánem nad částmi mezi oběma zeměma spornými, mohl bez přetržení pokračovati v najímání českých žoldnéřův. A Jiří? V Hlohově získal Kazimíra pro svůj plán, oslabiti vliv papežův zřízením spolku panovníků k obraně celku křesťanského proti Turkům[4]) a učinil jej sobě do budoucnosti aspoň na tak dlouho přítelem, dokud by válka Poláků s Řádem nebyla ukončena. Ale úmluvy

---

[1]) SRS. VIII. 102. — Ib. X. 15. — Eschenloer-Kunisch I. 188. — Długosz V. 343.

[2]) SRS. VIII. 102. — Eschenloer-Kunisch I. 189.

[3]) SRS. VIII. 97—100. — Dogiel: Codex diplom. regni Poloniae I. 14—19.

[4]) Toeppen: Acten V. 83. — Markgraf H.: Sybel's Histor. Zeitschrift XXI. 275.

tyto nebyly nijak milé papeži Piovi II., jenž litoval, že Fantin de Valle nemohl dostati se do Hlohova,[1]) aby přerušil jednání králův a zbavil tak Jiřího spojence v budoucnosti od kurie hledaného.

Když o velkonocích r. 1462 Pius II. zrušil v Římě kompaktata, byl si asi vědom, k jakým důsledkům čin tento vésti může. Že by byl Jiří uposlechl sv. Otce a postavil se proti většině národa, nebylo lze mysliti, zrovna tak aby jako král kacíř seděl na trůnu. Kurie hledala protikrále.[2]) Kdo bude protikrálem? Matyáš, Kazimír neb Albrecht Braniborský? Na jiného stěží tehdy Pius II. pomýšlel. Matyáše potřebovala kurie proti Turkům; Albrecht Braniborský byl příliš malomocný k provedení úkolu takového a byl sám v sváru s knížaty německými; Kazimír musil býti první, na kterého by se papež obrátil. Ale to nemohlo se státi dříve, dokud král polský s Řádem rytířů německých nežil v míru a pokoji. Jeronym, arcibiskup Kretský, proto usiloval o dosažení shody s Řádem; Vratislavští zatím pošilhávali po Kazimírovi jako po svém ochránci proti kacíři a usurpatorovi koruny České, a 18. února r. 1463[3]) jali se nepřímo u Kazimíra připravovati půdu. Prosili totiž arcibiskupa Hnězdenského a biskupy polské, aby za ně se přimlouvali u svého krále. Zdá se, že tehdy činili tak bez zvláštního popudu od Pia II., ale jistě ne proti jeho vůli. Na počátku září r. 1463 sv. Otec měl příležitost Vratislavanu Janu Weinrichovi úmysly své o té věci, v rozhovoru nám dochovaném,[4]) napověděti.

Pius II.: „Komu máme přiřknouti nároky na stát Český? Nevíme, kdo by k tomu měl moc, aby jej ovládl. Nevíš snad ty, řekni nám!“

Weinrich: „Svatý Otče, Vaše Svatost zná všechny krále a knížata, kteří by mohli ten úkol vzíti na sebe.“

Pius II.: „Vezmeme-li říši tomu člověku v Čechách, musíme jistě míti jiného, který by ji přejal, a tu mám starost, že bychom mohli Vratislavské i sebe samy v hanbu uvésti. Musíme míti nejprvé toho, kdo by určitě ten úkol na se vzal. Jak by se ti

[1]) SRS. VIII. 118.
[2]) Sr. dopis Jošta z Rosenberka Fontes rer. aust. XX. 302.
[3]) SRS. VIII. 168.
[4]) SRS. IX. 7.

líbil král polský, kdyby byl tak mocný a mohl stát Český opanovati?“

Weinrich: „Svatý Otče, kdyby nebyl tolik zabrán a jmění církevní a zboží Řádu pruského nedržel, nýbrž římské církvi a jejím rozkazům se podrobil a vydal Řádu země i zboží, pak byl by s pomocí jinou s to, aby Český stát přemohl.“

Pius II.: „Kdyby učinil, co pravíš, měl by k své říši Prusy na pomoc proti Čechům a byl by mocnější; než obávám se, že nerad vzdá se jistého, co v Prusku má, a vezme nejisté v Čechách.“

Myšlénka na krále Polského, kterou asi Pius II. tehdy po prvé nevyslovil, ale měl v mysli již před rozmluvou svou s Weinrichem, neopustila ho až do jeho smrti. Dne 3. května r. 1464 radostně sděloval Fabian Hanko ze Sieny,[1]) že papež slíbil doporučiti Vratislavské přízni krále Polského a markrabího Braniborského Albrechta, a dne 2. června téhož roku Pius II. sám potvrzoval[2]) oddanému kurii městu zprávu tu za pravdivou. Vyslanec polský, Jan z Ostroroha, v téže době u dvora římského dlící, přijímal přání papežova v tom směru a ujišťoval Vratislavana Fabiana Hanka, že na něho u jeho pána může počítati jako na příznivce tohoto záměru.[3])

Dále Pius II. nedošel. Prozřetelnost překazila jeho plány, povolavši jej dne 15. srpna r. 1464 na věčnost. — —

Pavel II., jeho nástupce, nebyl tak prozíravý, ani opatrný, ani vzdělaný, ani chytrý politik jako nebožtík papež. Neměl také dostatečného vzdělání k úřadu tak vznešenému. Přijal rozvržené a započaté plány, měl v nich jen pokračovati, ale ani toho dobře nedovedl. Že měl držeti se proti Jiřímu krále Polského, věděl, ale kdy mohl by teprve na něho se obrátiti, nedovedl rozhodnouti. Nedočkavě předbíhal událostem. Když byla válka s Řádem v posledním stadiu, doléhal již na Kazimíra. R. 1465 4. července rozkázal kardinálu Karvajalovi,[4]) aby ke dvoru polskému poslal. Jiří z Poděbrad prý je křivopřísežník, neposlušný a kacíř, a proto má s ním král Polský přerušiti všechny svazky i styky obchodní. A hned potom dne 6. srpna uděloval legátu Ru-

[1]) SRS. IX. 70.
[2]) SRS. IX. 75.
[3]) SRS. IX. 89.
[4]) SRS. IX. 131.

dolfovi Lavantskému[1]) plnou moc, aby všechny svazky Jiřího, tedy i s Kazimírem, byly vyhlášeny za ničemné. To dálo se v době, kdy o Kazimírovi nebylo lze říci, že by jen trochu se byl ke králi Českému choval nepřátelsky, a kdy marně Vratislavští domáhali se od něho ochrany[2]) proti kacíři-králi. A ještě nezačalo ani zasedání v Toruni, aby jednalo se o mír s Řádem, vojska znavená a zmožená ještě byla ve zbrani proti sobě, a již v květnu 1466 z Říma Pavel II. žádal krále Polského[3]) za podporu pánů českých a zvláště města Plzně. Všechny tyto kroky kurie nemohly míti výsledku. Kazimír nesměl ani na chvíli oddalovati se od okamžiku skončiti dlouhotrvající válku, chtěl-li užiti sil dvora Římského. Kurie musila býti tím přivedena k horečné činnosti s Řádem a smluviti konečné dohodnutí, výhodné králi Polskému. Od 9. září jednáno v Toruni o mír, a prostřednictvím legáta Rudolfa dne 19. října roku 1466 byl smluven. Nyní záleželo na tom, aby Kazimír dal se získati proti Jiříkovi. Bylo třeba postupovati proti Poděbradovi rozhodně a bez ustání. Ani chvíle nesmělo se propásti. Proto hned po míru Toruňském legát objasnil Kazimírovi, čeho sv. Otec od něho žádá. Království České je v rukou kacíře a nespravedlivého uchvatitele. Koruna Česká, jejíž lidé mluví téměř stejně jako Poláci, a která dle práva Kazimírovi a jeho potomstvu náležeti má, hyne. Nespokojeni jsou tam mnozí vynikající šlechtici, nespokojena jsou města, a kdyby nebylo jiných, jest to hlavně Vratislav. K nim připojují se knížata slezská. Proto ať vzchopí se Kazimír a učiní konec tomu stavu. Po smrti získá si tím nebeské království a slávu u potomstva, a za odměnu zde na světě mohl by vzíti pro syna svého buď Vladislava nebo Kazimíra korunu Českou. Přízní i penězi bude bojovník proti kacíři zasypáván. — Kazimír nemohl říci, že by nabídka kurie nebyla lákavá. Ale odpověděti hned rozhodně, bylo přece jen na pováženou. Proto prosil do května o lhůtu na rozmyšlenou. V Piotrkově prý dá odpověď.[4])

Vratislavští, když se o míru Toruňském a jednání po něm dověděli, byli rozradostněni. Děkovali Bohu, zpívali v kostelích,

[1]) Fontes. rer. austr. XX. 362.
[2]) SRS. VII. 105.
[3]) SRS. IX. 168.
[4]) Długosz V. 467.

pálili ohně, že král Polský se jich ujme proti Jiříkovi.[1]) Jiří naproti tomu neměl příčiny se radovati do té doby, dokud neznal, jak Kazimír se zachová k přáním a k podnikům českých pánů.[2])

Valná část šlechty české nebyla již delší dobu spokojena s králem svým. Jejich choutky, panovačnost a sobectví, nebyly ukájeny tak, jak by si toho přáli. Jiří byl panovník energický a netrpěl, aby, kde má býti monarchie, vládla oligarchie šlechtická. Přirozeně záhy vyvinul se rozpor mezi oběma stranami. Již na počátku r. 1462 někteří páni dávali na jevo své nepřátelské smýšlení k Jiřímu, v dvou následujících letech roztržky se množily, když papež nepřátelsky se postavil proti Poděbradovi. Spor přiostřil se r. 1463 a r. 1464 po velkém moru z příčin hospodářských; nebylo více pochyby, že pánové hotoví se v odboj proti králi. Kurie svými plány jim určovala cestu. Záhy v ní viděli spojence. Papež chtěl zbaviti Jiřího trůnu, oni též; papež chtěl Kazimíra za protikrále, zda mohli chtíti oni jiného, to jest, zda mohli utvořiti novou stranu protikrálovskou s novým kandidátem? Výsledky nebyly by takové, kdyby šli vedle sebe, jako když půjdou ruku v ruce. Ostatně zakryti boj za svůj zájem rouškou náboženství, nemohlo býti na škodu. Naklonilo to spolku i ty, kdo stěží by jinak od Jiřího byli odpadli. 28. listopadu r. 1465 na Zelené Hoře smluvena jednota proti králi, a ta obrátila se hned roku následujícího na papeže s prosbou o peněžitou podporu a o přímluvu za pomoc u krále Polského.[3]) Jednání a sněmování trvalo dále, pomoc nepřicházela, nebylo ani naděje na ni, když dověděli se čeští páni o míru Toruňském a nabídce papežově králi Polskému. Zpráva ta spůsobila v celé záležitosti obrat.

---

[1]) Eschenloer-Kunisch I. 343. — Długosz V. 458.

[2]) Długosz V. 464. — Sr. Codex epist. saec. XV. III. 125.

[3]) Palacký. Dějiny IV. č. 2. 308 soudí, že poselství ono jest totožné s tím, o němž se zmiňuje „Relatio historica anonymi“ (S. Kaprinai: Hungaria diplomatica. Vindobonae 1771. II. 591 — Höfler K. a Geschichtsschreiber d. husit. Bewegung in Böhmen. Wien 1866. III. 224) z r. 1467. Nenalézám však důvodů pro toto tvrzení, a Palacký jich také neuvedl. Poselství Dobrohosta z Ronšperka při r. 1467 dobře obstojí a nevylučuje poselství dřívějšího, o němž se dovídáme ze zprávy kardinála Karvajala (Klose: Docum. Geschichte v. Breslau III. p. 382.) a na něž souditi se dá z listu Pavla II. ke králi Polskému SRS. IX. 168. Sr. Bachmann A., Deutsche Reichsgeschichte im Zeitalter Friedrich III. und Max I. Leipzig 1884 I. 579.

Jiřímu bylo pro budoucnost se připraviti. Jistě pozoroval krále Kazimíra, jak bude se chovati nyní k němu, a dle toho se zaříditi. Měl ovšem již malý doklad přízně neb aspoň ne-přátelství krále Polského po ruce ze srpna r. 1466, kdy Kazimír škody klášteru Częstochowskému spůsobené Ctiborem Tovačovským a požadavky Buriana Puklice na králi Polském[1]) nebral si za záminku přerušení dřívějších smluv, nýbrž dal je rozhodnouti pánům obojího národu v Bytomi na den 30. listopadu — ale to Poděbradovi stačiti nemohlo. Přál si jasného vyjádření Za tím účelem poslán dne 7. ledna r. 1467 z Prahy ke Kazimírovi probošt zderazský Pavel, který dne 29. ledna zastihl vladaře v Kozienici. Šíří se klepy, tak bylo psáno v listě od něho neseném, že's v ochranu vzal Vratislavské. Ti chlubí se, že tebe mají za svého ochránce. Nevěřili jsme tomu, ale přes to prosíme tě, abys dopisem jasně nám sdělil, zda smlouvy dávné mezi krály i královstvími zavřené a znovu v Hlohově obnovené pevně zachovávati chceš a klepům šířeným zabráníš.[2])

Nežli vrátiti se mohl Pavel s odpovědí, dostalo se králi Českému nového dokladu přátelského smýšlení Kazimírova. Jan z Ostroroha a Vincenc Kiełbasa, poslové polští, když jeli do Říma žádat o potvrzení míru Toruňského, přes Vratislav, kde se zdrželi několik dní (17. ledna tam byli),[3]) zavítali na královský dvůr Pražský. Očišťovali svého pána od klevet. Byl prý žádán, aby odbojníkům českým poslal pomoc, ale odmítl to a i nyní odmítá.[4]) Že podobně zněla i odpověď daná proboštovi Pavlovi, zdá se býti nepochybným přes to, že jistých zpráv o ní se nám nezachovalo.[5]) Ale upokojení Jiřího netrvalo dlouho, neboť poměry změnily se záhy tak, že bylo nutno učiniti u Kazimíra nové dotazy. Před hromnicemi totiž r. 1467 donesena do Prahy zpráva o bulle Pavla II. zė dne 23. prosince r. 1466, jíž Jiří prohlášen byl za kacíře a zbaven trůnu. To bylo pro odbojné

[1]) Długosz V. 447.

[2]) Codex epist. saec. XV. I. III. 125—126. — Sr. Długosz V. 474. Čeho tento více vkládá do úst Pavlovi, není v listě, a jest patrně ex post zosnováno. Pavel z Prahy odebral se dne 7. ledna r. 1467, a známost o bulle „Cum extra fidem catholicam“ do Čech dostala se jistě teprve po jeho odchodu.

[3]) SRS. IX. 217.

[4]) Teleki J.: Hunyadiak kora magyarországon. Pesten 1855. 246.

[5]) AÖG XII. 334.

pány pokynem k volbě nového panovníka. Někdy po sjezdu Jindřichohradeckém, konaném 1. února r. 1467, poslán byl od Jednoty Zelenohorské do Říma posel Jan Dobrohost z Ronšperka, aby sv. Otci vyložil jejich přání a plány. Jiřího, který tolik se jich natrápil, nesmějí a nebudou jako prohlášeného kacíře poslouchati. Jsou bez krále, bez hlavy, a té potřebují. Stolice papežská, ať řekne, kdo má na místo Jiřího v Čechách nastoupiti, a všichni katolíci ho přijmou. Snad bude určen Polský král Kazimír, který má dospělého syna, a tím papež vyřkne to, co všickni z duše si přejí. Polský král má na korunu Českou právo po své manželce, jest vládcem národa, jehož jazyk jest téměř stejný s českým a má i příležitost a čas po skončení války s Řádem vybojovati si Českou korunu. — Aby žádost jejich tím spíše došla splnění, podporoval ji svými listy sám císař.[1]) Svatý Otec laskavě Dobrohosta přijal a schváliv úmysly pánů českých, jal se hned jednati. Ustanovil Petra Erklensa, děkana Cášského, a bratra Gabriela Rongoniho z Verony, aby sdělili legátu Rudolfovi jeho vůli. Ať biskup Labudský, tak velel Pavel II., svolá odbojné pány k sjezdu a ať je vybídne, aby rozhodli se pro schopného krále. Nutno nechati je při jejich svobodách, a proto ať za krále mají toho, koho by si sami zvolili. Legát volbu schválí, a stolice papežská konfirmace jistě neodepře.[2])

Dříve však než byla jim o tom dána zpráva, učiněn v Jindřichově Hradci dne 2. května Jednotou krok, aby král polský, jehož manželka a synové jsou pravými dědici království Českého, vzal sužované pány od kacíře Jiříka v ochranu a pomoci jim poskytl,[3]) a ihned vysláni jsou poslové opatření bullami Pavla II., doklady to, že řeč jejich o Jiřím na pravdě se zakládá, do Polska ke dvoru královskému a k pánům království Polského.[4]) Zdeněk ze Šternberka byl pln naděje z toho usnesení a považuje

[1]) S. Kaprinai: Hungaria diplomatica. Vindobonae 1771. II. 591 — Höfler K.: Geschichtsschreiber d. husit. Bewegung in Böhmen. Wien 1866. III. 225.

[2]) Kaprinai: Hungaria dipl. II. 590 — Höfler: Geschichtsschreiber III. 225 — SRS. XIII. 55.

[3]) Dogiel: Codex diplom. regni Poloniae I. 20 — Sommersberg: Siles. rer. ss. II. 86 podává regest listu Kazimírovi zaslaného. Polský překlad celého dopisu u J. U. Niemczewicze: Zbior pamiętników historycznych. W Warszawie 1822. I. 364.

[4]) Dogiel: Codex dipl. Poloniae I. 20-21.

pomoc polskou do Čech předem za jistou, hřešil již na ni získávaje proti Jiřímu z Poděbrad nové spojence.[1])

Poslové Jednoty zastihli Kazimíra na sněmu Piotrkovském, od 3. do 25. května konaném. Přednesli mu svou žádost a očekávali určitou odpověď. Ale Kazimír jí nedal. Vyhýbal se jí, omlouval se, že je v Piotrkově málo rádců, s nimiž mohl by věc důkladně uvážiti, a tak unikl zase na čas těžkému úkolu, jejž na něho chtěla kurie vložiti.[2]) Na odpověď tuto však měl také vliv vzkaz Jiřího z Poděbrad, učiněný před poselstvem pánů českých v Piotrkově od Jana Jičínského z Cimburka. Jiřímu totiž počínání Jednoty a kurie nebylo tajno. Znovu potřeboval od Kazimíra určitého vyjádření. Jan Jičínský měl je přinésti. Jiří po něm žádal zachování úmluv Hlohovských a prosil, aby odbojníci v Čechách nebyli podporováni. Kazimír svolil k obojímu, a skutkem tím utvrzené bratrství obou králů dávalo tušiti, co může kurie a Jednota očekávati od Kazimíra, a jak král Polský se zachová k svému „bratru“, králi Českému.[3]) Není doloženo, ale nezdá se býti pravděnepodobno, že tehdy již Jiří vzbuzoval myšlenku v Kazimírovi, že by syn jeho Vladislav po smrti krále Českého v Čechách mohl se státi králem. Plány Jiříkovy dáti Čechům v rodu svém dynastii, vzaly r. 1465 za své. Na sněmu Pražském toho léta prohlásil, že k zvolení krále jest třeba povolení „pánův, rytířův i měst všech“; a zda mohl čekati, že ti, kdo stojí proti němu ve zbrani a chtějí nabídnouti korunu Českou jinému, posadí ji po smrti jeho na hlavu jeho syna? Jiří musil uznati, že lépe jest ztratiti korunu pro potomstvo, nežli snad sám býti přinucen složiti ji. A vzbuzovati bez závazků naděje na budoucnost, pro něho ztracenou, u krále Polského, nemohlo uškoditi, nýbrž jen prospěti. Co měl si Kazimír vybrati? Měl jíti cestou od kurie určenou, t. j. měl chopiti se zbraně, sebrati vojsko v říši, od poslední války zadlužené a zubožené, a jmenovati se hned Českým králem, jejímž

---

[1]) AČ. VII. 279. Dopis Zdeňka ze Šternberka a Jindřicha z Hradce Janovi Rosenberskému ze dne 3. května r. 1467 uvádí usnesení na sněmu v Piotrkově, což pokládati sluší za výmysl, poněvadž teprve 3. května t. r. sjezd byl zahájen, a nebylo tedy možno, aby o nějakém jeho snesení se v Praze vědělo.

[2]) Długosz V. 482.

[3]) Długosz V. 481.

faktickým držitelem byl by někdo jiný? Nebo měl počkati, dosavadní svou říši zvelebovati, a po smrti Jiřího učiniti pokus mírnou cestou, již ukazoval mu Jiří, domoci se Českého království pro svůj rod? Kazimír byl tak moudrý, že dovedl se rozhodnouti pro poslední, a nedával-li určité odpovědi, činil tak jen z ohledu na kurii, o které nevěděl dosud, jak naloží s potvrzením míru Toruňského.

Odklady krále Polského a nezdar jich nadějí neodstrašily nijak katolických pánů českých. Asi v době, kdy dověděli se o váhání Kazimírově, nebo brzy potom, došla zpráva prostřednictvím legáta Rudolfa[1]) o bullách, datovaných dne 15. května r. 1467, jimiž dostávalo se mu plné moci, aby krále Polského za českého panovníka přijal, dal voliti a jmenovati, jak toho právo žádá,[2]) a mimo to zpráva o bulle, jíž všechny smlouvy Jiřího s panovníky, zvláště s králem Kazimírem, se rušily.[3]) Bullami těmi dodávalo se Jednotě nové odvahy, neboť v jich nejistotě byly jim doporučeny určité cesty, a naděje, jež si činil Jiří o přátelství Kazimírově na základě posledního svého poselství, mohly se považovati za přervané.

V Jihlavě vykonala se volba krále Polského[4]) s dvěma podmínkami: předně, aby osvobodil utlačované Čechy od útisků kacíře, potom, aby to učinil brzy, a vypraven posel kněz Eliáš, aby o všem zvolence zpravil. Ale než poselstvo ke dvoru Polskému se dostalo, zase Jiří je předešel. Poslal 3. června z Prahy list Kazimírovi a líčil mu svou péči i snahu, již od svého nastoupení měl o pokoj a zkvétání České koruny. To dílo míru zničil papež, dav se svésti pomluvou Jiříka od panstvíchtivých pánův, a jest tak neústupný v mysli své, že neslyší ani proseb ani přímluv a odmítá slyšení. I možnost appellace mu odňal nesvolávaje sněmu církevního, ač již více nežli 10 let od posledního sněmu uplynulo, a odbojníky tím jen podporuje. Situace

---

[1]) SRS. XIII. 55.

[2]) SRS. IX. 229.

[3]) SRS. IX. 232.

[4]) Papée: Rozpravy VIII. 364 a po něm Caro J.: Geschichte Polens V. 277 nevěří ve volbu v Jihlavě, ale neprávem. Ušlo jim, že zpráva Długoszowa V. 485. není jediná, nýbrž doložena jest zprávou současnou u Kaprinaie II. 590 — Höfler: Geschichtsschreiber III. 225. V době nové k těmto dvěma zprávám přibývají slova Rudolfova v SRS. XIII. 55.

Jiříkova je hrozná, a v té tesknotě utíká se k němu, Kazimírovi, prose o radu i pomoc.[1]) Jiří nedošel zase oslyšení úpěnlivé prosby své. Asi 600 jezdců bylo později vypraveno do Čech od krále Polského, důkaz to neustálého přátelství mezi oběma panovníky.[2])

Kněz Eliáš dorazil dne 8. července přes Vratislav, kde se k němu připojili jménem biskupa Labudského Rudolfa Jan Hoffmann, a za obec Vratislavských Lukáš Eisenreich, ke dvoru krále Kazimíra do Krakova.[3]) Přednesl mu účel své cesty. Žádá toho církev a jeho právo na korunu Českou, aby buď sám král, nebo jeho syn stal se králem Českým. Volba prý již předem vykonána — a při tom poselstvo přečetlo dekret; očekává prý se, že král nabídky té neodepře.[4]) — Kazimír však opět neodpověděl docela určitě. Poslové byli tím nemile dotčeni, a nevědouce, co činiti, očekávali nedočkavě příchodu legáta Rudolfa.[5]) Ten dne 16. července vyjel z Nisy[6]) a 21. července[7]) dorazil na místo. Gabriel Rongoni z Verony a Petr Erklens majíce s sebou bully od dne 15. května a předšedše jej, mohli jej již uvítati. Dne 1. srpna byla audience.[8]) Legát Rudolf jménem sv. Otce vybízel Kazimíra, aby přijal korunu Českou pro sebe nebo pro syna svého, a aby s tím kacířem všechny svazky přetrhal, jak si přeje Pavel II. Přinesl i konfirmaci míru Toruňského s podmínkami, že buď sám Kazimír nebo syn jeho stane se králem Českým, i absoluci censur, spůsobených válkou s Řádem, a užil toho, aby dosáhl cíle.[9]) Ale věc se mu nepodařila. Kazimírovi nebylo vhod podmínečné potvrzení míru (ač podmínky oné obávati se nemusil, poněvadž Řád byl tak seslaben, že z nesplnění jejího žádné důsledky činiti nemohl) a pak nerad by byl do nové války se pouštěl, když země jeho ze starých vůbec se ještě nevzpamatovala. Dne 10. srpna

[1]) Fontes rer. austr. XX. 460—462.

[2]) Fontes rer. austr. XLIV. 633. H. 636. — Fontes rer. austr. XX. 488. SRS. VII. 176.

[3]) SRS. VII. 135.

[4]) SRS. VII. 135. — SRS. XIII. 55. — Długosz V. 484.

[5]) Codex epist. saec XV, I, III, 126.

[6]) Fontes rer. austr. XLIV. 631.

[7]) SRS. VII. 138.

[8]) Długosz V. 485.

[9]) SRS. XIII. 55. — Długosz V. 485.

chtěl dáti na generálním sněmu odpověď. Přizvaní však rádcové z Velkopolska přišedše teprve 13. srpna zdrželi jednání. V pátek, dne 28. srpna, Kazimír konečně tak se rozmyslil a poradil, že mohl oznámiti své rozhodnutí. Poděkoval papeži i pánům českým za jich přízeň a důvěru, ale přijati koruny České nechtěl. Je to krok příliš vážný, aby se mohl tak rychle učiniti a bez rady více mužů zkušených. Chce se poraditi a 24. srpna r. 1468 konečně odpověď dáti.[1]) Ale myslí, že pomazaný a korunovaný král sesazen býti nemůže.[2]) Ostatně přeje si, aby prohlášení jeho nepokládalo se za odmítnutí. Pošle proto do Čech posly, Stanislava z Ostroroha, Jana z Dąbna a Jana Długosze, aby vyjednávali o utišení bojův a Jiřího přiměli k jednotě víry.

Poslové poznali, že dostalo se jim konečné odpovědi. Kazimír nechce nyní České koruny, nezbývá proto než obrátiti se na jiného. Gabriel Rongoni z Verony a Petr Erklens odjeli za tím účelem k Matyášoví, králi Uherskému,[3]) legát sám v únoru r. 1468 obrátil se na Bedřicha Braniborského.[4])

Váháním svým Kazimír nezavděčil se ovšem oněm politikům svého národa, kteří nejraději se zabývají vybájenými sny a zapomínají na skutečnost. Jeden z nich, jménem nám neznámý, uložil ve spise „Copia consiliorum pro regno Bohemiae contra Georgium haereticum (regem)“[5]) svůj politický program o této otázce: Kazimír přijati by měl, tak soudí, Českou korunu a rázně se přičiniti, aby království České se zeměmi přilehlými dědičně mu náleželo. Jimi sesílí se moc Polska. Ale je třeba zde činu, nikoliv oddávati se lenivosti. Polsko nejprve musí si pojistiti pomoc pána z Rožmberka a postarati se, aby byli jmenováni arcibiskup Pražský a biskup Litomyšlský. I Rokycana může zůstati, vzdá-li se bludův. Setrvá-li Jiří ve svých bludech, ať se vzdá koruny a žije na statcích svých, Kazimír pak ať se stane Českým králem. Kdyby se však Jiří s rodinou vrátil ku pravé víře, může mu Kazimír dáti několik měst v Čechách:

---

[1]) SRS. XIII. 56.

[2]) Fontes rer. austr. XLIV 636. — J. J. Müller: Reichstags-Theatrum II. 266.

[3]) SRS. XIII. 56.

[4]) Riedel: Codex dipl. Brandenb. III. 1, 454.

[5]) Pervolf J. Příspěvky k českým dějinám XV—XVI. století. ČČM. 1880 417.

Kladsko, Jaroměř, Hradec Králové, Litomyšl, Poličku, Mýto Vysoké, Chrudim, Čáslav, Brod, Nymburk, Mělník a j. a j., ba i na západě Žatec, Sušice, Domažlice a také část důchodův kutnohorských. Toho všeho mohlo by se popřáti Poděbradovi. Ale třeba jest nabízeti mu to znenáhla. Domluvy, dovolávání se jeho vlastenectví, vzpomínky na smlouvu Hlohovskou při nabídce mohou vykonati platné služby. Jen ať připamatují mu poslové rozervané jeho království vnitřní válkou, papeže, katolické pány, Slezsko i Lužici, a dojdou výsledku. Jiří není tak zlý. Vždyť i on si přeje, aby koruna Česká dostala se polskému královici. — Programm ten zůstal pro vždy jen programmem. Kazimír, znal-li jej vůbec, nejednal dle něho, řídil se svou vůlí, a ta dovedla jej k cíli. (Příště dále.)

Památce Kamarýtově.

Napsal K. Kořínek.

(Pokračování)

Jak zdárné a prospěšné dílo vykonal Kamarýt, sebrav a vydav tyto písně duchovní, toho důkazem jednak vděčnost, s jakou byly u veřejnosti přijaty, jednak pochvalné posudky v různých časopisech té doby vydávaných. Významná jsou na př. slova Palackého o písních těch, jež jako redaktor Musejníku pronesl v časopisu tom r. 1831: „Mezi novými knihami, které tenkráte ohlašujeme, kniha tato snad a beze snadu jest ta nejznamenitější, aspoň nám největší potěšení způsobila. Pan vydavatel skutečné zásluhy tím nabyl, že i tuto stránku života národu našeho (t. j. duchovní národní básnictví naše) objasniti se snažil, dříve nežli snad jiné tvářnosti nabude.“

Pozoruhodný jest také soud Poláka Muczkowského z r. 1834, jenž mimo národní ráz těchto písní chválí také neobyčejnou sílu a působivost velké části jejich na zbožnou mysl, kteréhožto účinku by se prý nedočinily ani hymny básníků lyrických. A Čelakovský v listě svém ke Kamarýtovi ze dne 3. července 1831 píše: „V letošní první části Musejníku četl jsem příznivé ohlášení Duchovních národních písní, i co odjinud se doslýchám, budou se líbiti našemu obecenstvu.“

Než Kamarýt pokusil se netoliko se zdarem na poli poesie duchovní, nýbrž i světské. Cítě v sobě záhy náchylnost k básnění, počal již jako gymnasista spolu s Čelakovským, s nímž nejupřímnější přátelství uzavřel, básniti, ovšem zprvu německy, jednak překládaje drobné básně německých básníků Hagedorna, Lessinga, Bürgera a j. do češtiny, jednak i původní básně německé skládaje.

Na pole poesie domácí uveden i Kamarýt i Čelakovský novými spisy českými, hlavně Puchmírovými básněmi, Nejedlého Hlasatelem, Jungmannovým překladem Miltonova Ztraceného ráje, Prvotinami pěkných umění a j. v. Zanechavše pak luhy poesie cizí, s tím větším úsilím a zápalem pracovali oba pilně na roli milého jim básnictví českého.

A tak již nejstarší básnické práce Kamarýtovy nalézáme v Hýblových Rozmanitostech z r. 1815: epigramy, hádanku a básně: „Má Milenka“ a „Na mou Umku“. Tato zní:

Jak je česká
Umka hezká
Každý ví;
Libě plyne
Nezahyne,
Sláva jí!

Krásná toběť
První oběť
Harfka zní.
Popřej prostý
Vínek jí.
O sprostnosti
Nevinnosti
Onať zní.

Že pak v básních Kamarýtových, duchovních i světských, tak mile a prostě zaznívá ton národní, to vyplynulo i ze studia národních památek našich starších, hlavně Rukopisu Kralodvorského a Hankových Starobylých Skládání, i z pozornosti věnované našim písním národním, příslovím, pořekadlům, povídkám a jiným skládáním, v nichž vane duch národní.

Touto snahou vedeni jsouce oba přátelé, nejen sbírali, co rázem národním se vyznačovalo, nýbrž i sami své práce dle těchto vzorův obsahem i formou napodobovali a sobě sdělovali. Tu najednou vytasil se Čelakovský v listě svém psaném Kamarýtovi z Lince 24. června 1820 s tímto návrhem: „Já mám jakési takési ty mé prácičky; ty máš také nějakou zásobu, P. Marchal — tu se také dá něco vybrat, totéž Plánek — a koho ještě anděl Páně přinese; o vagacích se něco ještě k tomu přidělá; zmíchejme si to *πάντα περὶ πάντων*, a dá-li bůh na přes rok pode jménem: poetické zábavky to vydejme. Má

vůle je v tom celá, a doufám, že pro naše přátelství tomu na odpor nebudeš.“ Kamarýt byl srozuměn; svědčí o tom slova v listě Čelakovského ke Kamarýtovi ze dne 11. července 1820: „Že se mému podnikání nejen nezpěčuješ, alebrž je schvaluješ, jsem spokojen; já aspoň od té kojitelné myšlenky neupustím! ačkoli si nemám nač zakládati, co by se mne týkalo, a nepatrností mých práciček náhradu hodlám, upřímně vyznám, ve vašich druhých stodolách nalézti. S málem začneme a dovedem-li někdy dalbůh! něco lepšího, nebude nám to na škodu.“ Dříve však než tyto básně předloženy censuře, pozměněn byl, patrně dle vůle Kamarýtovy, nápis její v „Jarní kvítí“. (Čelakovský navrhoval v listu dne 30. září 1820 ze Strakonic Kamarýtovi psaném název: Jarní kvítí z přátelského sadu.) Obsahovala pak sbírka Čelakovským sestavená 12 jeho básní, 7 složených od Kamarýta, 5 od Marchala,[1]) 1 od nejmenovaného. Na konec připojeny byly epigramy původní i přeložené, takže celek skládal se ze 16 archů psaných. Než osudné slovo censury: Non imprimatur zmařilo vydání těchto básní, alespoň na čas. Píše v té věci Čelakovský Kamarýtovi dne 9. prosince 1820: „Aj všechen um pozbírej, a nadivno ti sluchu. „Non imprimatur“. Tvrdy. O mortalia facta! totě arci trudná novina. Pro Bůh! bratře! nepovídej to žádnému — to by bylo smíchu. Látro hromu do Němečka (censor tehdejší) uhoď, aby mu ruka zdřevěněla . . · měděný nos v sejr se obrátil.“ Znenáhla se však Čelakovský v hněvu svém uklidňuje a pokračuje: „Ať nám censor vyfouká, jen když se naše básně Jungmannovi a jiným na slovo vzatým líbily. A konečně kdo ví k čemu to dobré. Aequam servare mentem. Jen pracuj — censura horší než lutrie — obsadíme budoucně toho více.“ Na konci listu však ještě jednou prosí Kamarýta: „Prosím, nepiš žádnému ani nic nepovídej o naší nehodě s básněmi, já to budu hledět sám zamalovat, ani Plánkovi nic.“

Jakoby pamětliv slov upřímného přítele svého Ladislava nevzdal se Kamarýt úmyslu plody Músy své sděliti veřejnosti, nýbrž přehlédnuv je ještě a nově spořádav zaslal je r. 1822 do

---

[1]) Marchal Jan, rodák z Velešína (nar. 9. listopadu 1797), oddal se stavu kněžskému a byl do r. 1828 kaplanem ve Velešíně, od té doby pak vedl správu osady Římovské. Zemřel 1867. Byl muž vzdělaný a vlastimilovný.

Prahy Čelakovskému. Censura byla tentokráte milosrdnější: censor Zimmermann málo přičiniv změn a škrtů připsal k rukopisu „Imprimatur". Tak konečně vydány básnické spisy Kamarýtovy v Praze r. 1822 u J. Vetterlové z Vildenbruna v 12⁰ písmem latinským s nápisem: „Smíšené básně Jos. Vlastimila Kamarýta" (cena 30 kr.), věnované spisovatelem Čelakovskému, „druhu milému", jenž z toho srdečnou asi radost pociťoval, jak zřejmo ze slov jeho listu ke Kamarýtovi ze dne 12. února 1822: „Žes na mé srdce ten mně drahý poklad a závazek svých básní složil, srdečně přijímám."

Vydání tomuto předeslal Kamarýt kratičkou, ale významnou předmluvu datovanou ve Velešíně 1. ledna 1822: „Jiný stav, jiné povolání [1]) žádá toho, abych nyní poděkoval se Múze, ana touto nevinnou zábavou mládenectví mi osladila, ana mne tolikeré nehodě a bolesti ba již od dětinství podaného některou aspoň požehnanou hodinou ukájela v libé zapomenutí. K rozloučení se tedy s vesnou života mého, tento, ač nedospělý vínek, s děkou na oltář přátelství a umění kladu, žádaje, aby brzy milostivějším pohleděla okem na své hodnější schovance. Já pak neustanu skutkem své pěkné, milé vlasti milovati."

Básně samy mají v čele motto z Herderových Morgenländische Dichtungen, jež říkajíc jest ozvěnou slov v předmluvě citované obsažených:

Auf dem vergifteten Baume der Welt voll bitterer Früchte
Blühn zwei Blüthen, vom Thau himmlischer Güte bethaut.
Dichtung die Eine, sie labet den Geist mit Wasser des Lebens;
Freundschaft die Andre, sie stärkt, heilt und erquicket das Herz.

Nová sbírka básní byla obecenstvem příznivě přijata, a pln upřímné radosti píše Čelakovský Kamarýtovi 29. června 1823: „Tvých básní se již vyprodalo 100 ex., ondyno v tiskárně drželi pořádek, tedy jsem nahlídl tam do knihy." Rovněž pochvalný zazněl soud od vynikajících a na slovo vzatých mužův a různých časopisů té doby. Tak na př. dovídáme se z listu Čelakovského psaného Kamarýtovi o středopostí 1823, jak o básních těch soudil Šafařík: „P. Jungmann poslal onehdy do Uher Šafaříkovi moje a tvé básně, a obdržel nedávno list odtamtud; mně navští-

---

[1]) R. 1820 oddal se totiž Kamarýt po skončených studiích filosofických stavu duchovnímu a počal na podzim t. r. navštěvovati bohoslovecký ústav v Budějovicích.

vivšímu jej list ten přečetl, v kterémž p. Šafařík v krátkosti o našich pracích takto se prohlásil: Básně Čelakovského a Kamarýta jsem četl, a panující v nich z většího dílu čistě slovanský duch se mi líbil. Načež báťuška (Jungm.) náš mně ponavrhl, že úsudek od takového muže, jako Šafařík desatero pochval od podobenců Štěpničky (taky k němu lne srdce jeho) převyšuje. Což se mně i samému podobalo."

Z časopisů pak na př. Krameriův Čechoslav r. 1822 toto píše: „Sbírka tato čili obsah nevinných zábav a srdečných citů mládenecké Múzy, kterýchžto ona básníkovi v prošlém pětiletí poskytovala, zasluhuje čestného místa mezi mnohými na českém parnasu sebranými kvítky. Lehkost a v mnohých básních pěkná národnost jsou zvláštní pozornosti hodny, nejvíce pak zdárné přeložení Bürgerovy balady „Únos". Jaké oblibě a také širší pozornosti básně Kamarýtovy se těšily, o tom svědčí i ten úkaz, že některé byly do němčiny přeloženy; tak na př. píše Čelakovský 1. listopadu 1823 Kamarýtovi mimo jiné: „Onehdy jsem četl německé přeložení tvé básně v časopisu, bez pochyby jsi jej již sám také četl, ale pro všecko, jako bys nečetl, položím začátek: Lutobor und Wlastena". Tak byla i do němčiny přeložena „Lenka", jiné svou melodičností a prostým motivem skytly vděčné thema skladatelům (na př. Prstýnek), jiné zase dosud prozpěvuje lid, což nejlepším důkazem jejich národního rázu (na př. Píseň vesničanů).

Než nerozloučil se Kamarýt navždy s Músou svou, nýbrž i jako bohoslovec i jako kněz obíral se poesií a uveřejňoval práce své i básnické v časopisech českých od r. 1822—1834 vycházejících, a byl by dojista i nadále neustal skutkem své pěkné, milé vlasti milovati, kdyby nelítostná smrt nebyla blahodějný život jeho před časem zničila. Různé tyto práce Kamarýtovy roztroušené byly příčinou, že Čelakovský, jejž milí svazkové upřímného přátelství spojovaly s drahým Josefem, pojal úmysl básně zesnulého Vlastimila zachovati a vyslati v svět v slušném oděvu. Píšeť bratrovi Kamarýtovu z Prahy 30. března 1833: „První onu před 12 lety vydanou a mnou obstaranou sbírku (básní) hodlám přehlédnouti, místy poopraviti, co tam méně valného a k celku nenáležejícího vynechati atd. K tomu seberu též vše, co kde v listech jeho ke mně psaných zaznamenáno a co mimo to mezi tímto časem od něho po různu

kde vyšlo. Tak obdržíme ouplné sebrání jeho básní, a bude nám i jménu jeho nejpěknějším památníkem. Krom toho chci též sepsati životopis jeho, anoť blíže s okolnostmi života jeho znám jsem nežli kdo jiný. Ten pak před knihu položím.“ Avšak různé nehody rodinné i životní, četná příkoří a strasti, konečně i chatrné zdraví bránilo Čelakovskému, aby ve skutek uvedl, co ještě sliboval bratru Kamarýtovu v listě svém v máji r. 1835 psaném, že co básní a životopisu přítele jeho (Kamarýta) se týče, není zapomenuto a bude jedno z nejpřednějších prací jeho, jakmile mu bude více oddechu přáno. Konečně i víčka pěvce Vatavského zulíbal věčný sen, a úmysl jeho provedl bratr exposity Klokotského Fr. Dobromil Kamarýt, děkan v Kaplici, vydav r. 1867 v Praze „Sebrané světské a duchovní básně Josefa Vlastimila Kamarýta, bývalého exposity v Klokotech, s životopisným obrazem od Ant. Rybičky Skutečského“ (s podobiznou J. V. Kamarýta).[1])

(Příště dále.)

Panství Vsacké l. P. 1666.

Podává Matouš Václavek.

(Pokračování.)

Hovězí. Gruntů 26, podsedků 22, chalupníků pod platem 17, chalup na obci 7, panský mlynář (Jan, ženatý). Jména: Mikula Fojtů, samotný, vzali mu Tataři ženu, má syny 2, z těch synů byli oba ženati. Janovi vzali Tataři ženu, a Mika má ženu, mají syna 1, pacholka 1, pohůnka 1 a kravařku 1. Při nich je matka sama za hospodyni. Hofer: Jan Zborný, vzali mu Tataři ženu. Má při sobě sestru a matku samotnou. Martin Janoušů, samotný, vzali mu Tataři ženu, nemá dětí, pacholek 1, kravařka 1. — Vejvoda Jan Pivka, ženatý, má syna 1, ten syn Mika je ženat, má děti 2, pohůnka 1. Společník: Jan, jeho syn, ženatý, má děti 4 na chalupě Kořénkovej. Nádenník: Jura Pšenčík, tam se zdržuje, vzali mu Tataři ženu, dětí nemá. Jura Poučík, Jura Krútil, Vaněk Kocúrů, Jan Surovců atd. 10 střelců. Dobytka měl Mikula Fojtů mimo koně a krávy včel 52, ovec 20; Vaněk Kocúrů včel 18, koz 34, ovec 11; Jan Surovců 38 koz, 17 včel; Matěj Poučík 31 koz, 37 včel, jeho společník Jan Poučík 40 koz, 33 včel.

---

[1]) Životopis Kamarýtův uveřejnil Rybička v Lumíru 1863. Na žádost bratra Kamarýtova Fr. Dobromila nově jej zpracoval a rozšířil v té podobě, v jaké předeslán „Sebraným světským a duchovním básním“ z r. 1867. S malými změnami vydán od téhož spisovatele ve spise „Přední křisitelé“ z r. 1883.

Helenkov[1]) (Halenkov). Samé podsedky, počtem 23. Jména: Fojt Jan Měrčík, starý, ženatý, syn byl ženat, Tataři ji vzali. Jan Špalek, Martin Šulák, Jurka Koňařík, Pavel Bača, Vaněk Surých, Vašek Bednářů, Vacula Kneblů, Šimek Syrovátka, panský mlynář, ženatý; 7 střelců.

Rozynkov[2]) (Hrozénkov). Samé podsedky, počtem 40. Jména: Fojt Michal Orsák, ženatý, má synů 8, pacholka a dívku 1, hofer Jan Kazimír. Mikuláš Matoušů, Kača Zbránkova, vdova, Jura Zapalač, Michal Borák, Jura Leskovjan, Jan Kubáč, Martin Kristiník, Mynář Macek na mlýně, Bártek Valigura, Vojtěch Šipula, Jura Kolčák atd. 7 střelců. Fojt Mich. Orsák 3 koně, 18 krav, 15 jalůvek, 2 telata, 130 koz, 4 včely, 4 svině. Kača Zbránkova: 40 koz, 8 krav, 8 jalůvek.

Hošťálková. Gruntů 10, podsedků 12, chalup na gruntech selských pod platem 7, chalup na obci bez pasek 5. Jména: Václav Fojt, Vašek Čablíků, Jura Šimčík, Mikula Soukup, Jan Šabršula, Jan Kordoš (kajdoš = gajdoš, tkadlec, kostelník, střelec); 2 střelci. — Fojt Václav 6 koní, 1 hříbě, 18 krav, 3 jalůvky, 5 telat, 152 koz, 15 ovec, 52 včel, 4 svině.

Jablunka. Gruntů 16, pods. 8, chalup na obci 2. Fojt Martin Kovář (kovář a synové oba), Martin Kocourek, Vaněk Poláchů, Jan Mizera, Krištof Surý (punčochář) a j. 6 střelců. Fojt Martin 1 a půl koně, 6 krav, 3 jal., 1 tele, 15 koz, 4 včely, 3 svině.

Jasenka. Samé podsedky: 14, menší podsedky, dobré pasečné 4, hofeři na obci chalupy mající 3. Fojt (jméno neudáno) ženatý, má dceru. Jura Adamců, Jura Matoščík, Mikula Novosad (mlynář, syn Mika, střelec), Jan Kaňáků (střelec), Jura Trusina, Jura Nováček, Mach Černota, Jan Ječmének, Kašpárek (střelec), hofer Martin Trusina (sklenář), 3 střelci.

Johanová. Gruntů 11, podsedků 4, chalupníci pod platem 2 (1 chalupa pustá). Jména: Jura Fojt, ženatý, má dcery 2, valacha 1, pohůnka 1; Mikuláš bratr je při něm, bude se ženit. Jura Slováček, samotný, má syny 2, dcery 2, pacholek: Mika Nováků, ženatý, má dítě 1, pacholek: Martin Slováček, vdovec, Martin Jonášů, Martin Vrablců, Pavel Pavliců (Pavlica), Martin Srala, Petr Válků, Jan Galetník, Václav Valchář. Dobytka:

Koní 37, krav 136, ovec (bírek) 29, včel 180 úlů.

Ze včel Petr Válků 60, Jan Galetník 30, Václav Valchář 35 klátů (brtí).

Kateřinice. Gruntů 6, pods. 12, hoferských chalup na obci 3. Fojt Václav, ženatý (střelec), Mika Pagáč, Pavel Žabčík, Ondra Fojtů atd. 5 střelců.

Lhota. Gruntů 16, pods. 2, chalup pasečních 2, chalup pasečních na obci 8. Vašek Švagerka, Škyvara, Škyvarka vdova, Martin Štěpáník atd. Tkalci, neckáři, sekerníci, 9 střelců.

---

[1]) Halenkov (dvůr) založen r. 1654, dostal pak jméno dle dcery Jos. Illešháziho Heleny = Helenkov, ode dvora pak celá obec tak pojmenována.

[2]) Rozynkov (Hrozénkov) rovněž založen před nedávnem (1651).

Liptál. Gruntů 23, podsedků větších 8, menších 21 (z nich 8 pustých), chalup hoferských na obci 8. Fojtství má vdova Estera, má 1 syna; Vašek Honza, Jura Zajdan, Jan Zbránek, Vaněk Vaculík, atd. Mnoho tkalců, 11 střelců.

Mikulášov (Mikulůvka).[1]) Podsedků 14, chalupa 1. Fojt Michal Martoš, Mikula Fojtů, Jura Kelárek, Jura Krutý, Pavel Mynář (mlynář a střelec), Martin Šulák a j. 5 střelců. Fojt má 2 koně, 1 hříbě, 8 krav, 5 jalovic, 2 telata, 10 včel, 3 svině.

Pržno. Gruntů 13, pods. 9, chalupy 2. Fojt Adam, Jura Havlík, Martin Kvasnica, Matula Bobíků. Jan Bartoník, Jura Hučík, Martin Stradějík (Straděj), Macek Vrzalů atd. 2 střelci.

Ratiboř. Gruntů 14, pods. 13, chalupy na obci 2. Jan Fojt, ženatý, má syna, pacholky 4, dívky 2, řezník; Mikuš Slovák, Martin Janata, Jan Paseka, Jan Mrlina, Baletka, Havránek, Martin Dvořačík (kajdoš dobrý!) atd. Tkalci, sekerníci, ševci (2), střelci 2. — Jan Fojt má 5 koní, 1 hříbě, 12 krav, 6 jalovic, 2 telata, 40 koz, 18 ovec, 10 včel, 5 sviní.

Roketnice. Gruntů 11, pods. 8, hoferských chalup na obci bez pasek 6. Fojt Václav Košutů, Pavel Vrablec, Bečička, Ondra, Matěj Kolář, Štěpán Mačulků a j. 2 střelci. Fojt má 6 koní, 3 hříbata, 10 krav, 4 jal., 3 tel., 14 ovec, 3 včely, 4 svině.

Ruštka (Rouščka). Gruntů 21 (4 pusté), pods. 12, podsedky pod platy na Bystřičkách 11, chalupníci, kteří z pasek plat dávají, 2, chalup na obci bez živností (hofeři!) 9. Fojt ženatý, má syny 4, dcery 2, pacholky 4, vałachy 2, kravařku 1, 3 hofery (Jan Kajdoš je kajdoš = gajdoš), Martin Němec, Jan Vaněčků, Adam Bujšů, Jan Záruba, Vašek Nedomastil, Sypták a j. Tkalci, sekerníci (4), 5 střelců. Fojt má 4 koně, 2 hříbata, 10 krav, 2 jalovice, 40 koz, 25 ovec (bírek), 20 včel, 4 svině, Mnoho včelařů (po 4—30 klátech).

Seninka. Gruntů 10, pods. 5. Martin Fojtů na fojtství, ženatý, syna 1, dcery 2. Jura Cipina, Jan Trčala, Martin Bělíčků, Jan Polášek, Kuba Vlaštovica atd. 6 střelců.

Ousti (Ústí). Gruntů 6, pods. 9, chaloupka na obci 1. Jan Fojt na fojtství, žen., má 2 syny, dceru 1, pohůnky 2, dívku 1, hofer Jura Mereda, samotný. Jura Vašků, Mikuláš Jakubčíků, Jan Machálek, Václav Zavrtal a j. 3 střelci. Fojt má 4 koně, 8 krav, jalůvku 1, tele 1, koz 44, včely 5, svině 4, Martin Fučík 7 krav, 25 včel.

Zděchov. Podsedků 23 (2 pusté), menších 2, chaloupky pod platem 2, chaloupky hoferské na obci 2. Fojt Jan Kocourek, Šimek Matoušů, Ondra Polách, Jura Blažků, Jura Šamánek, Jakub Bártků, Staněk Ficků atd. Na celém panství je gruntů 211 (4 pusté), podsedků 326 (10 pustých), chalup 132 (3 pusté). Dobytka všech poddaných na panství: 809 koní, 174 hříbat, 92 volů, 147 býků, 3592 krav, 1697 jalovic, 787 telat, 5155 koz, 1565 kozlů, 1006 vepřů, 2366 včel.

* * *

---

[1]) Od hrab. Mikuláše Pasmana r. 1650 nově založena (ve 30leté válce úplně spustošena).

Taxa panství Vsetínského. Kdyby se toto panství odprodati nebo toliko do arendy dáti mělo, co by k tomu prodaji neb arendování patřilo, snadně odtud to uznati se moci bude.

Taxa semel pro semper.

Zámek Starý Vsetín šacuje se dle obyčeje na . . .

Zámek Nový přitom, šacuje se náklad jeho.[1])

Dvůr nový Maryankov vystavěný. Dvůr nově vystavěný Helenkov.

1. Stálé platy:

Městečko Vsetín:

O hromicích	80 zl. mor.[2]),	na reynské	93 zl. 20 kr. — den.
O sv. Jiří	80 zl.,	„	93 zl. 20 kr. — den.
O sv. Janě	80 zl. atd.		
O sv. Václavě	80 zl. „		
O sv. Martině	12 zl. 7 gr.		14 zl. 16 kr. 1 den.
O vánocích	80 zl. atd.		
Z pasek	68 zl. 8 gr.		32 zl. 58 kr. 2 den.
		Summa . .	. 513 zl. 55 kr. — den.

Úhrnný plat z obcí (o sv. Jiří, sv. Janě, sv. Václavě, o vánocích).

Hovězí:	296	zl.	rýn.	52	kr.	$1^1/_2$	den.
Halenkov:	26	„	„	46	„	$^1/_2$	„
Rozynkov:	23	„	„	52	„	1	„
Hošťálková:	123	„	„	—	„	$2^1/_2$	„
Jablunka:	110	„	„	18	„	2	„
Jasenka:	69	„	„	50	„	—	„
Johanová:	75	„	„	26	„	2	„
Kateřinice:	81	„	„	10	„	2	„
Lhota:	107	„	„	39	„	$^1/_2$	„
Liptál:	199	„	„	23	„	1	„
Mikulášov:	21	„	„	21	„	—	„
Pržno:	104	„	„	32	„	2	„
Ratiboř:	116	„	„	59	„	2	„
Roketnice:	82	„	„	23	„	2	„
Ruštka:	292	„	„	19	„	—	„
Seninka:	82	„	„	19	„	1	„
Ústí:	48	„	„	40	„	2	„
Zděchov:	79	„	„	37	„	2	„

Summa těch stálých platů: 2500 zl. 18 kr.

Jiné platy stálé:

Z nových pasek, které do urbarium vepsané nejsou vedle popsaní r. 1662	63 zl. 33 kr. $^1/_2$ den.
ze mlejnů	185 zl. 9 kr. 2 den.
Z pronájmu Javorníků panských od vałachů .	105 zl. 9 kr. 2 den.
atd.	
summa . .	. 1124 zl. 2 kr. $2^1/_2$ den.

[1]) Od r. 1689 nynější kat. kostel a fara.

[2]) 1 zl mor. = 1 zl. 10 kr. rýnských, 1 groš = 7 denárů, 1 zl. rýn. = 60 kr., 1 kr. = 6 den.

Summarium všech platů stálých:
3624 zl. 20 kr. $2^1/_2$ den.

2. Stálé platy u věcech (wieczech) victualních.

Z městečka Vsetína, pšenice 72 měřic, která po 1 zl. činí . . . . 72 zl. — kr.

Za oves činžový, který z celého panství vychází, $1204^1/_2$ měřic, počítajíc měřici po 30 kr., činí . . . 602 zl. $7^1/_2$ kr.

Husí vychodí od poddaných $308^1/_2$, po 12 kr. . . 61 zl. 42 kr.

Slepic 1369 po 6 kr. . . . . 136 zl. 42 kr.

Vajec 8516 po 4 kr. . . . . 35 zl. 29 kr.

Kmínu, dávajíc fojt a sedlák po 3 mázích, podsedník po 2 m., chalupník a hofer po 1 m., 1150 mázů, čtouc do měřice 60 mázů, činí 19 měřic po 2 zl. 30 kr. . . . 47 zl. 30 kr.

Sena poddaní dávají 420 fůr, a poněvadž se to na peníze uvádí, čtouc každou fůru po 45 kr. . . . . 315 zl. — kr.

Šindela dávají 112.500, každý 1000 po 2 zl. . . 262 zl. 30 kr.

Dříví sáhového, mimo robotné, k palérni a pivovaru vozené, dávají poddaní 283 sáhy, aneb za každou sáhu po 40 kr. 188 zl. 40 kr.

Hajných je continue 16, a každý dává do roka:

zajíců	12	kvíčal	25
jeřábky	4	drobných ptáků	100
koroptví	8	vlka	1
		lišku	1
		kuny	2

Činí ode všech hajných:

zajíců	192	po	— zl.	12	kr.
jeřábků	64	po	— zl.	30	kr.
koroptví	128	po	— zl.	18	kr.
kvíčal	400	po	— zl.	1	kr.
vlků	(16)	po	3 zl.	—	kr.
lišek	16	po	1 zl.	30	kr.
kun	32	po	2 zl.	—	kr.

Fojtů zákupných je 16; každý dává k velikénoci 2 jeřábky aneb zaň 30 kr., což činí 16 zl.

Poněvadž poddaní dostatečni jsou vína vozit, fojti jsou každý povinen 2 bečky odvésti, za to plat dají 16 fojtů po 8 zl. = 128 zl.

Dědina Rozynkov a Mikulášov, poněvadž měli lhotu, která již vystála a živnosti jsou zlepšené, od 1. January 1666 vsazuje se platit Rozynkovu 30 zl. a Mikulášovu 12 zl., činí 42 zl.

Summa za věci victualní a jiné = 2152 zl. $25^1/_2$ kr.

(Příště ostatek.)

Umělecké a vědecké zprávy.

Místek jakožto trhové město. I. Trhy. V severovýchodní Moravě, blízko řeky Ostravice, která na mnohých místech činí hranici mezi Moravou a Slezskem, leží u říšské silnice město Místek, které r. 1895 čítalo 4983 obyvatele.

Město má [1]):

a) týdenní trhy každý čtvrtek,

b) výroční a

c) dobytčí trhy: 1. na tučný (tlustý) čtvrtek (před ostatky); 2. druhý čtvrtek před květnou nedělí; 3. ve čtvrtek po Božím Těle; 4. — po nanebevzetí P. Marie; 5. — přede Všemi Svatými (bývalými hody čili krmášem) a 6. druhý čtvrtek před sv. apoštolem Tomášem. Poněvadž tyto trhy byly značným pramenem blahobytu zmíněnému městu v dobách minulých, chci jeho trhové poměry vylíčiti.

Místek patřil od svého vzniku k panství Hukvaldskému, které okolo r. 1260 koupil biskup Bruno (1245—1281) od hrab. Arnolda z Hukehswage;[2]) po prvé objevuje se v listině z roku 1267,[3]) ale již jakožto villa forensis, trhová ves, městys (později též) pode jménem: Friedeborch a jeho varianty: Friedeburg, Frydburgk, Friedburg aneb Friedeberg, Friedberg, kterýžto název se udržel až do 16. století; neb když biskup Olomoucký Stanislav I. (z Thurza, 1497—1540) 5. října 1522 Těšínskému knížeti Kazimírovi II. (1497—1528) Místek v dědičné držení pouštěl, datována dotyčná listina v „městečku Mystku jinak Frydburgku".[4])

Kdy Místek byl založen, nelze určiti, ale zajisté v době, ve které bylo obvyklo, nově založeným osadám dávati jména německá, tedy v době Přemyslovců. Ze starého názvu lze však souditi, že pojmenován byl po hradu, který někde v sousedství u hranice mor.-slezské byl vystavěn. Opevněné místo to slulo Friedburg neb Friedberg (pohraniční hrad neb kopec) dle toho, bral-li se zřetel k jeho stavbě nebo poloze. Tak slove dosud též hrad Sovinec „Eulenberg neb Eulenburg". Že pak hrad ten u hranice mor.-slezské stál, dosvědčuje jméno „Friede", které neznamená jen pokoj, mír (Mírov), nýbrž také ohradu, hranici; odtud Friedhof, ohrazený dvůr, prostor, hřbitov; umfrieden, einfrieden, ohraditi, ohraničiti; odtud také „Friedecke (Frýdek) a Friedland" v kraji tom. Hrad „Friedburg, Friedberg" stál asi na vrchu, kopci, který nyní „Štondel"[5]) slove. Vždyť ve staré lesní mapě vrchnostenského úřadu na Hukvaldech objevuje se tato parcella až do roku 1850

---

[1]) Kalendář „Moravan" 1896.

[2]) Též Hukenswache, Hucswache, Hukenswage, Hukswalde (Hukova stráž, stražisko, hrad; les), odkud: Hukvagy, Hochwald, Hukvaldy odvozeny.

[3]) Cod. dipl. Mor. III. 304.

[4]) Věstník „Matice Opavské". 1894. Č. 4.

[5]) Pod tímto vrchem (karpatským) rozkládala se druhdy celá řada velkých rybníků, jež snad olom. biskup Jan X. (Mráz, 1398—1403) jakožto veliký milovník rybnikářství poříditi dal. Jeden tento rybník slul Stande (Standlein), sádek na rybí násadu, jehož potřebí bylo, a od toho sádku obdržel snad zmíněný vrch název Štondel (Standel, Standlein).

s názvem „Na zámčisku", a okolo toho roku bylo na témž místě ještě lze viděti nepatrné zbytky zříceniny onoho historického hradu.[1]) Tomu též nasvědčuje tradice, která dosud v mém rodišti koluje, bájící o zakleté paní, která jednou po černu, po druhé bílo oblečená, s klíči v ruce, na zříceninách hradu prý se ještě okolo roku 1845 zjevovala.[2])

Místek (Friedburg) náležel od svého vzniku až do r. 1400 ke zboží Olom. biskupů; možná že již biskup Bruno (hrabě ze Schaumburka, 1245—1281) nadal ho právem trhovým. Ve válkách[3]) však od r. 1387—1400, které zuřily v rodině Lucemburků, vzalo toto kvetoucí někdy městečko biskupské za své; neboť knížata Těšínští činili ve válkách těch nepřátelské nájezdy na sousední panství Olom. biskupů, drancujíce a plenice je; na místě pak starého Friedburku nebo blízko jeho zbořeniště (na nynějším místě) postaveno nově městko, které v listině z r. 1402 se jménem „Newenstetil" přichází, tolik jako (Neustadtl, Neustädtchen, Nové Městko, neb zkrátka Miestko, Mystko) „Místko", odkudž nynější „Místek" (gen. Místka) byl odvozen.

Od r. 1402—1581, tedy po 179 let, byl Místek v držení knížat Těšínských, jejichž snahou bylo též, aby se zveleboval. K tomu cíli udělil mu r. 1490 kníže Kazimír II. (1477—1528) právo, konati každý čtvrtek týdenní trh, což až dosud se děje.[4]) Za knížete (Adama) Václava II. (1579—1598)[5]) domáhal se Místek dalších výročních trhů, z čehož souditi lze, že výroční trhy již měl a že žádosti jeho vyhověno; neboť r. 1584 měl již 3 výroční trhy. R. 1581 koupil biskup Stanislav II. Frýdecko s Místeckem; první prodal r. 1584 p. Bartoloměji Bruntálskému z Vrbna, druhé připojeno navždy k biskup. panství Hukvaldskému, a odtud věnovali Olom. biskupové Místku všelikou péči až do nejpozdějších dob, aby někdejšího blahobytu nabylo. Proto již Stanislav II. (Pavlovský z Pavlovic, 1559—1598) potvrdil mu právo na týdenní a dosavadní 3 výroční trhy, roku pak 1584 povolil mu ještě 4. trh výroční[6]) (o Božím Těle), tak že Místek té doby měl kromě týdenního trhu ve čtvrtek následující trhy výroční: 1. V poslední čtvrtek masopustní (tlustý); 2. v zelený čtvrtek (se kterého později byl přeložen na 2. čtvrtek před květnou nedělí); 3. ve čtvrtek po slavnosti Božího Těla a 4. ve svátek sv. apoštola Jakuba (Většího, 25. července, v hody čili krmáš). K těm přidali snad biskupové později ještě 2 výroční trhy, nahoře uvedené.

d) Mimo ty konány každý týden ve středu trhy na len, přízi a rukodílné zboží až do roku asi 1860. Tyto trhy byly hojně navštěvovány zvláště kupci uherskými (z Oravy), zanikly však, když Frýdečané mnohými výhodami jak kupce tak prodavače Místku odloudili. Nyní trhy tyto za změněných poměrů vůbec přestaly, a místo jejich zaujaly továrny.

---

[1]) Zápisky Vincence Seidlera, bývalého představeného (purkmistra, měšťanosty, starosty) města Místka.

[2]) Viz báseň P. Ferd. Pěčka, kooperatora ve Vídni. (Brněnský Obzor.)

[3]) Vlastivědy slezské IV. kniha od Vinc. Praska. 1894.

[4]) dto. na Tiessynie to pondělí po sv. Margaretě, 5. Juli.

[5]) Geschichte der Pfarrkirche S. Joannis Bapt. in Friedek von Karl Findinski, Pfarrer in Friedek. (Nyní gen. vikář v Těšíně.) 1876.

[6]) listinou dto. na Ukvaldech v cžtwrtek po sw. Mataussy 1584.

Když nynější Místek povstal z rumu, dána mu zároveň tvářnost trhového města. Vytknuto čtverhranné náměstí, kolem něhož nastavěny dřevěné domky s podloubím (velkoměšťanské). Za deštivého počasí konaly se trhy na tomto podloubí, kde také soukenníci osnovy sušívali. Teď jest jenom jedno podloubí, ostatní jsou již zastavěna domy z tvrdého staviva. Týdenní trhy časem co do návštěvy též oslábly, jen obilí se na ně ještě hojně dováží jak z moravské, tak ze slezské strany. (Příště ostatek.)

Musejní spolek v Telči. Nehynoucích zásluh dobyl si náš otec národa František Palacký ve všem oboru práce, k níž svých neunavných rukou přiložil; s vděčným, velevděčným srdcem slavíme letos stou ročnici jeho požehnaných narozenin. Bůh ho slav! Členové však Musejního spolku se zvláštní vděčností vzpomínají zejména otcovské péče Palackého o Museum království Českého.

Po smrti císaře a krále slavné paměti Františka I. (1835) uvažovali čeští stavové, jaký pomník by postavili milovanému panovníkovi. Zvláštní myšlenkou posloužil jim v těchto úvahách Palacký; podalť tento návrh:

„Jedná se o pomník, jejž páni stavové království Českého obmýšlejí zříditi památce svého nezapomenutelného krále, císaře Františka I. Že tento pomník především jak císaře, jemuž se zřizuje, tak také i království, které jej zřizuje, důstojným a proto v každém ohledu velkolepým býti musí, rozumí se samo sebou .... I dovoluji si navrhovati, aby na nábřeží Vltavském v ušlechtilém slohu byla vystavěna prostorná budova, slovoucí Francisceum, a aby byla upravena pro přijetí nejpřednějších ústavů, vzniklých za jeho panování, obzvláště vlasteneckého Musea, umělecké akademie, konservatoře a spolku průmyslového.“

Dolíčiv vhodnost a potřebu Franciscea hned v tomto svém prvém návrhu, Palacký promlouvá v druhém návrhu zvláště o Museu, kdež praví o národopise: „Příroda obnovuje své největší divy před našimi zraky denně, její věčně mladá moc nebude tak brzy ohromena; tomu však není tak v národopise. Památky, v nichž národopis spočívá a zároveň se zrcadlí, mají život pouze jedinký, jenž jedenkráte zmařený víckrát vyvolán býti nemůže. Zničí-li se stará umělecká památka, shoří-li listina, rukopis, jest to věčná, nenahraditelná škoda; neboť nelze tvořiti a zhotovovati památek minula, nýbrž jenom přítomné

doby.... Kdož by nevěděl, jak mnoho vzácných věcí hyne každoročně nedbalostí nebo barbarstvím! Na záchranu toho máme Museum!"

Taková láska k drahým památkám národa našeho přiměla vlastence Telečské — v čele jich byl nedávno zesnulý, nezapomenutelný professor Jaroslav Janoušek — že i ve starobylé Telči založeno Museum, roku pak lonského i Musejní spolek, jenž by v městě Telči a okolí pátral po památkách předhistorických, uměleckých, národopisných, písemných a řemeslných, sbíral je, od zkázy jich chránil a známost o nich šířil.

Ustavující valná hromada byla konána dne 10. dubna 1897. Členů jest 70. Protektorát přijal blahovolně jeho Excellence vysokorodý pan hrabě Leopold Podstatzký-Liechtenstein. Ve výboru zasedali tito pánové: ředitel K. Maška (předseda), prof. Jar. Janoušek (místopředseda), prof. Fr. Janovský (jednatel), professor Jan Beringer (kustos), notář Viktor Hanák (pokladník), starosta Václav Povolný, městský radní Josef Čáp, ředitel měšť. školy Jan Tiray, akademický malíř Čeněk Neumann. Jednatelství mimo Telč ochotně přijali pánové: konsistorní rada a katecheta v Třešti Josef Vlk, Fr. Šilhavý, učitel v Brtničce, a Emanuel Beneš, c. k. cestmistr v Želetavě. Výborových schůzí konáno 5, vyřizovány na nich běžné záležitosti, zejména pak usneseno vydati letos tiskem část musejního inventáře a s ní nějakou vědeckou stať; v čele tohoto chystaného spisu bude podobizna zakladatele Musea, professora Jaroslava Janouška.

Musejní sbírky nalézají se ve třech síních v budově měšťanských škol; všech až dosud v inventáři zapsaných čísel jest 1543.

Věci rozděleny jsou takto:

Předmětů nábytkových a obytných . .	41	kusů
Předmětů oděvních	72	„
Selského hliněného nádobí	66	„
Keramiky a skla	94	„
Obrazů vyvěšených nebo vyložených .	45	„
Stkvostů a drobností	44	„
Zbraní a věcí k výzbroji náležejících	34	„
Knih	271	„

Pergamenových listin a privilejí	105	„
Papírových listin	603	„
Pečetidel	29	„
Úhrnem	1543	kusů.

Dosud nejsou zapsány přečetné mince, listiny a řemeslné výrobky (zámky, štíty a pod.); i možno napočítati všech věcí v Museu uložených 2200.

Budiž zde vděčně vzpomenuto štědrých dárcův a dárkyň z doby nejnovější; jsoutě: vdp. děkan Alois Hrudička, vp. Karel Procházka, paní prof. Martínková, pí. prof. Janoušková, pí. M. Postupová, pí. Mat. Dědková, sl. Kat. Zwachová, prof. Frant. Janovský, p. Alois Zwach, starosta města Velkého Meziříčí, dp. farář Svoboda v Domamili, p. učitel Soběský, p. učitel Kadrnoška, p. Martin Janovský, mistr hřebenářský v Třebíči, a j. Upřímné jim díky!

Kéž členstva i příznivců Musejnímu spolku přibývá!

Fr. Janovský.

Meteorologické záznamy o Moravě a Slezsku z r. 1895. (Dle XV. zprávy meteorologické kommisse přírodozkumného spolku v Brně.)

V roku 1895 bylo na Moravě a ve Slezsku 199 pozorovacích stanic meteorologických. Nově přibyly Frenštát a Hukvaldy, opětně zaznamenáváno v Koryčanech a Ketkovicích, úplně zrušena stanice v Ramzově; záznamy nedošly ze stanic Goldštýna, Hynčiny, Nov. Hrozénkova, Mal. Karlovic, Podolánek a Ratiškovic. Ze stanic, jež pro c. k. centrální ústav meteorologický ve Vídni zaznamenávají, nedošly záznamy z Dubňan Dol., nádraží Frývaldovského, Valteřic a dvora u Perné při Val. Meziříčí.

Krajní stanice na sever, východ, jih a západ zůstaly tytéž jako v r. 1894. (Sr. roč. XXI., str. 82). Rovněž i extrémy výšek zůstaly stejné.

K nejvyšším pozorovaným tlakům r. 1895 patří ten, jenž zaznamenán dne 2. listopadu v Mor. Ostravě (760·6 mm.), v kterýžto den vůbec byl tlak v roku nejvyšší. Kolem 6. prosince byl tlak nejnižší a zaznačen na Sovinci 696·5 mm. dne 7. prosince. Na Sněžce byl ovšem ještě nižší. V Dačicích dne 25. března 700·9 mm.

Největší průměrnou teplotu roční měly v r. 1895 Čejkovice (9·0°), Krumvíř (8·7°) a Lechovice (8·7°). I Lipník vykázal 8·6°, kdežto poměrně jindy nejteplejší místo Uh. Brod jen 7·1°(!). Nejmenší teplota pozorována ve Star. Rejvízlu (4·2°), kde únor, který toho roku byl vůbec neobyčejně studený, vykazoval průměrnou teplotu —12°, tedy zimu čistě Sibiřskou! (Hammerfest, nejsevernější město Evropy, na 70° 42′ s. šíř. mívá v lednu průměrnou teplotu —5 —6° C!). Než i na mor. Slovensku měl únor asi —7° C průměrně!

Zima nejkrutější zaznamenávána ve dnech 17.—19. února. Tak ve Visle 17. února —27° C, v Černé Vodě dne 19. února —28° C, v Polance 18. února —29·6, v Uhersku téhož dne dokonce —30° C. I 6. únor byl třeskutý a pro záp. Moravu nejstudenějším dnem. Rožinka zaznamenala tehdy též —30° C, Lipnice —29°.

Tepla největší byla ve dnech 28. a 29. července. V Brodu Uh. 28. července zapsáno 38·4° C, v Sokolnicích dne následujícího 37·4° C. Waldhof u Krumlova měl 28. července 38° C, Lechovice dne následujícího tuže teplotu.

Nejmírnější zimu průměrnou měly vůbec Čejkovice (průměr —2·9° C), Ždánice a Prušánky (—3·2° C), nejkrutější Starý Rejvízl (—9·0° C), Salajka u Ostravice, Vršava a Gabel po —6·9° C. Nejteplejší léto vykazují Lechovice (prům. 19·8° C), Šlapanice a Čejkovice (19·5° C). V Gablu bylo léto nejstudenější, +13·2° C průměrně.

Průměrné teploty ročních počasí na Moravě a Slezsku v r. 1895, převedené na teplotu při mořské hladině jsou pro zimu —2·35° C, pro jaro 9·74° C, pro léto 19·80° C, pro podzim 10° 63° C, a patří podle toho (sr. roč. XXI. str. 83. pozn.) zima k tuhým, jaro ke studeným, léto k mírným, ale podzim k teplejším.

Nejvíce ročních srážek vykázala Visla (revír) a sice 1337 mm. a Horní Morávka na Slezsku 1248 mm. I v nížinách vykazuje Uh. Hradiště 829 mm. a Velká 847 mm.! Nejméně napršelo v Jevišovicích, za rok (450 mm.?), Važanovicích (520 mm.) a Hrotovicích (524 mm.). Mnoho pršelo v květnu a srpnu, na Valašsku v červnu, červenci, srpnu, září i říjnu. Největší deště vůbec padly dne 16. a 17. května. Posledního dne 79 mm. na p. v Prechově u Břeclavě, dne 16.

května u Čejkovic 67, u Prušánek 68 mm. Dne 18. září napršelo ve Visle (revír) 76 mm.

V Heřmanicích Horních napršelo dne 12. srpna pouze 17 mm., ve Vidnavě 12. června 23 mm., v Barzdorfu 3. března 23 m., a to jsou nejmenší maxima dešťová ve 24 hodinách pozorovaná.

Nejvydatnější public pršky zaznamenány v Lošticích, kde 22. července za 3 hod. napadlo 76·8 mm., ve Velké 18. července, kde padlo v 6 hod. 74·0 mm. a velkou povodeň spůsobilo. Nejprudší pršky padly ve Ždánicích, a sice 29. dubna za 18 min. 19·8 mm., 5. června za 10 min. 12 mm. a 6. července za 15 min. 16 mm. Týž den i v Brumově za 12 min. padlo 12·2 mm. deště.

Největší počet dnů, v nichž pršky padly, měl za rok 1895 Brumov (183), Frývaldov (182) a Kocobenec na Slezsku (182). Nejvíce bouřek vykázaly Volšany v západní Moravě (27), Horka u Budějovic (26) a Jihlava (26). Kroupy padly nejčastěji v Mollenburku (4krát), u Tříkamenů (Kotáry u Rajnochovic), Drömsdorfu a Kocobence (po 3), u Místku ale šestkrát.

Poslední sníh napadl většinou dne 13. dubna, na západní Moravě však 17. května. U Rožnova a Vel. Bystřice nepadal již od 17. března. Poslední vůbec padal 18. května u Lipnice a Hřídelova při Telči. Prvý padl většinou dne 17. října. Padal také již 5. v Gablu a 10. v Brtnici. V Prušánkách, Vrbce a Ždánicích byl pozorován prvý sníh až 10. prosince.

Největší zamračení (při stupnici od 0 do 10) v r. 1895 měly obce Hrotovice (7·0), Polom (6·9, a tolikéž Krebsgrund. Světlá u Zdounek měla 6·7.

Největší počet jasných dnů zaznamenán z Visly (revír) a sice 157, Vel. Ořechova (123) a Hodonína (113), nejmenší ze Světlé (23) a Červ. Vody (4!). Mračných dnů nejvíce bylo v Sádku u Třebíče (162) a Volšanech u Telče (196), nejméně u Lukova při Znojmě (23), Krumvíře (24).

Větry nejslabší (při stupnici od 0 do 10) — přihlížíme-li k ročnímu průměru — vykazuje Nový Jičín (0·9), Šumberk (0·7), Kelč (0·8), nejsilnější Velký Ořechov (3·5) a Hrotovice (3·6).

Údaje faenologické, které podávají zprávu, kdy a kde nejprve a u kterých stromů se listí rozvinulo, kdy květ se objevil u stromů, keřův a některých zelin, kdy ovoce dozrálo a obilí seto a žato bylo, dále kdy a kteří ptáci se někde objevili a zase zpět táhli a některá jiná pozorování o ssavcích, plazích a obojživelnících i hmyzech, protože nejsou soustavně ze všech stanic podávány, poskytují málo instruktivního materiálu. Že všechno v krajích teplejších se uspíší a ve studených se opozdí, jest samozřejmo. *Jos. Klvaňa.*

Úmrtí. Prof. **Jaroslav Janoušek,** pilný spolupracovník našeho časopisu, zemřel v Telči dne 12. prosince 1897. V něm ztrácí literatura důkladného znalce a badatele uměleckých památek, zvláště na Moravě. Litujeme velice jeho předčasné smrti. Narodil se dne 5. května 1854 v Táboře, kde otec jeho byl přednostou výpomocných úřadů c. k. krajského soudu. Studoval v rodišti svém vyšší realné gymnasium do r. 1873, na české technice a malířské akademii v Praze r. 1873—75, pak jako stipendista r. 1876—77 na umělecko-průmyslové škole c. k. rakouského musea pro umění a průmysl ve Vídni. Ukončiv studia působil 5 let na c. k. české realce v Praze a od r. 1882 na zemské realce v Telči, kde až do své smrti pracoval 15 let. Působil ve škole, v umění a literatuře s velkým úspěchem, maje důkladné vědomosti odborné a opravdovou lásku k mládeži, k umění a vědě. Pokud mu školní povinnosti dovolily, studoval pilně dále ve svém odboru a všímal si bedlivě památek uměleckých v okolí Telče a jihozápadní Moravy. Jeho zásluhou bylo v Telči r. 1887 založeno městské museum, a v něm zachovány staré listiny a tisky, archaeologické, umělecké a průmyslové památky rozličné, a sám k obnově některých památek pracoval.

Oblíbil si hlavně studium uměleckých památek a psal o nich do Časopisu Matice Moravské a Mittheilungen c. k. ústřední kommisse ve Vídni pro zachování historických a uměleckých památek, na př. o malbách na skle v Telči, o kostelích v Lidheřovicích, v Telči, v Dačicích, na Podolí u Jemnice a j. v. Přispíval také do „Českého kreslíře“ a do Ottova Naučného slovníku.

Samostatná dvě díla vydal s přítelem svým J. Beringrem, professorem vyšší realky v Telči: Město a panství Telč a Dačice,

pěkné zdařilé práce, o nichž podána jest pochvalná zpráva v našem časopise r. 1892 str. 167—169. a r. 1896 str. 67—68.

Do „Vlastivědy moravské“ slíbil napsati dějiny umění na Moravě. Bohužel smrt překazila jeho úmysl a naše přání. Byli bychom od Jar. Janouška měli jistě důkladné dějiny umění, svědomitě na základě vlastního studia spracované. Aby je tím spíše mohl pracovati, toužil prof. Janoušek, dostati se do hlavního města Brna. Měl prostudovány archivní prameny z části jihozápadní Moravy a chtěl cestovati dále po Moravě „aspoň po hlavních místech“, aby viděl a prozkoumal vynikající památky stavitelské, sochařské, malby a uměleckých řemesel. „Nelze tu napsati ničeho důkladného bez cestování,“ praví † Janoušek v jednom dopise r. 1894, „jak to namnoze bývá zvykem; taktéž nemožno spoléhati se na jiné . . . Na Moravě našel jsem na př. na Znojemsku založení románská, o nichž nikdo nemá ani tušení, že tu jsou.“ „I památky umělecko-průmyslové na Moravě jsou málo prozkoumány. Zde třeba ještě hojně monografií anebo hojně navštěvovati české kraje, nejen Brno a jiná německá města“ (1896). „Nemáme dosud na Moravě žádné historie umění, ačkoliv je tu památek hojnost“ (1897). I toužil prof. Janoušek, aby zdráv byl a dějiny ty mohl do Vlastivědy moravské řádně spracovati.

Pro Českou Akademii císaře Františka Josefa sestavoval soupis památek sousedního Pelhřimovska.

Do Časopisu Matice Moravské chtěl mimo jiné umělecké zprávy podati, jak píše 30. července 1897, „delší práci o vlivu okolních zemí zvláště Rakous na výtvarnou produkci na Moravě; však článek ten vyžaduje mnoho píle i cestování, tak že s tím budu sotva do jara hotov; neboť musím navštíviti některá místa v Dolních Rakousích“; avšak jara se nedočkal.

Úmysl jeho překazila zhoubná choroba plicní a život jeho ukončila. Pochován jest v Telči. Vděčně vzpomínáme jeho prací i dobré vůle a snahy pro zachování památek na Moravě a náležité jich ocenění k dějinám umění a vzdělanosti české.

F. A. Slavík.

Literatura.

Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského. Část druhá. Kosmologie se zvláštním zřetelem k moderním

přírodovědám. Oddíl druhý. Napsal **Dr. Josef Pospíšil.** V Brně 1897. Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských.

Spisovatel mluvě o původu světa obírá se vlastně dvěma otázkami. Svět trvá od věčnosti (materialism, pantheism), svět povstal v čase (názor křesťanský). Zmíniv se na začátku druhého oddílu o antickém dualismu, přechází hned k tomu, aby potřel materialistické domněnky. Potírá je větou: „hmota není věčná“, a větu tu podpírá především důvody metafysickými. V té příčině spisovatel shrnul znamenitě všechno, co bylo lze říci. Vysvítá tu tak jasně nerozum, který připisuje hmotě v nejširším slova smyslu vlastnosti naprosté, kdežto ve skutečnosti každý ví takřka na první pohled, že nemůže býti o tom ani řeči. Logické zákony jsou věru neúprosny a dokazují jasně, že věčnost a hmota jsou pojmy, které se vespol patrně vylučují. Důkazům metafysickým jsou na podporu důkazy fysikální: „přírodovědy samy vylučují věčnost světa“ a tím dožadují se jeho vzniku z božského tvůrčího konu (str. 632). V krátkém posudku nelze upozorniti na všechny důkazy, ale nebude zajisté nikoho, kdo k této stati sáhne, aby po jejím přečtení se nezamyslil.

Spisovatel vysvětliv dále pojem stvoření světa: „productio ex nihilo sui et subiecti“ se všemi důsledky, dokazuje jeho možnost; neobsahuje pojem o stvoření v sobě žádného logického sporu — možnost logická — a jest také vnější účinkující příčina, která svět dovedla ze stavu pouhé ideální možnosti do skutečné existence — možnost fysická.

Spisovatel vyvrátiv ještě různé námitky, ukazuje, že tvůrčí moc jest vlastností specificky božskou, potřebujeť každá stvořená bytost podmětu, čili látky, na níž by mohla svou působnost jeviti. Stvoření samo stalo se se strany Boží svobodně (678).

Spisovatel potom promlouvá o optimismu, o možnosti věčného stvoření, o otázkách, které se dotýkají více podrobností, dokazuje, anebo spíše uzavírá z předešlého stvoření v čase a vykládá dále o příčině vzorné a účelné.

Kdo se zajímá o výklad šestidenní, tomu doporučujeme zvláště stati o výtvaru světa a naší země. Najde tu po řadě všechny theorie (746—850) a pozorně-li je přečte, jistě neřekne, že scholastická filosofie pohybuje se někde ve vzduchu, anebo že jest pouhou slovní hříčkou. Všímáť si tato stať znamenitě

přírodověd na obranu — šestidenní. Ostatně, změnily se důkladně v této příčině dřívější úsměšky, aspoň u mužů, kteří vážně ve vědě pracují.

Se stvořením světa úzce souvisí jeho zachovávání, Boží spolupůsobení s fysickými činnostmi bytostí stvořených „divinus concursus“ a Boží prozřetelnost. Kdo proniknul aspoň z části význam Božího tvůrčího konu, tomu ani nenapadne, aby o těchto věcech pochyboval, jsouť spolu tak úzce spojeny, že jich od sebe odtrhnouti nelze. Nestačí, aby Bůh svět pouze stvořil a jej zachovával, nýbrž třeba, aby Bůh věc uschopnil, aby převedla své síly z potence do konu. Jak se toto uschopnění děje, jest jinou otázkou, ostatně oba již dávné názory najde čtenář též u spisovatele. Neméně potřebnou jest Boží světovláda, zvláštní péče, kterou řídí Bůh vše ke koncům neprostředným a tím také ke konci poslednímu: své slávě a spáse člověka. Pojem světovlády plyne nejen z pojmu stvoření, ale i z vlastností Božích (915). Spisovatel dolíčiv různé její spůsoby, objasňuje zdánlivé nesnáze, an dosvědčuje, že se jí nepříčí „nerovné rozdělení pozemských statků“ (927). Žádáť toho a priori lidská přirozenost, která jest in concreto přece jen nerovna, kolik lidí na světě, tolik (kvantitativně) různých vloh těla i duše, a žádá toho a posteriori vnější nerovnost podmínek, jichž má člověk zapotřebí, aby své různé vlohy vyvíjel. Ostatně záhada mizí tím více, pováží-li se, že s tímto životem všechno nekončí. Neodporuje prozřetelnosti také zlo fysické, můžeť ono státi se pomůckou k dobru vyššímu, a netřeba se utíkati ke starému, po případě modernímu hedonismu a epikureismu (944). Nepříčí se jí také zlo mravní, jestiť ono důsledkem svobodné vůle, a připuštění tohoto zla nepříčí se vlastnostem Božím. Fata a nového determinismu nelze připustiti (963).

K dobré a důkladné úvaze doporučujeme stať o účelnosti a nadúčelnosti v přírodě. Není maličkostí dokázati z konkretních případů, že pravou jest nauka stojící mezi dvěma krajnostmi, mezi přírodním mechanismem a výstředním psychismem a že bez Boha nelze vysvětliti krásy, všude ve přírodě se jevící (1061).

Spisovatel postupuje k nauce o zázracích. Podav stručně jich rozdělení mluví s počátku o úkazech, které můžeme nazvati

podivnými, neb něčím podobným, o hypnotismu, suggesci a spiritismu. Souhlasíme s ním.

Ačkoliv se jich dá mnoho vysvětliti přirozeně, přece to u všech nejde. A hoditi vše do koše pod vodu, jest sice pohodlno, ale ne úplně správno. Je-li případ zajištěn, pak se s ním musí také dle toho jednati.

Výklad o zázracích jest přesný a jasný, čtenář může z něho bez obtíží poznati, čemu se vlastně říká zázrak. Mluví se nejdříve o možnosti zázraku, nepříčíť se ani vnitřní povaze přírodních bytostí, ani dokonalostem božským. Účel zázraků jest zřejmý. Zajímavější jest opět otázka o poznatelnosti zázraků, proti které se tak často bojovalo, — ale marně. Podmínky jsou tak přísně stanoveny, že nelze o jejich pravdivosti pochybovati. Námitky týkají se po většině toho, co bylo již ve stati provedeno.

Při celém díle litujeme pouze, že se práce spisovatelova podává ve dvou ohromných svazcích. Tato zevnější forma zalekne mnohého čtenáře, a přece zasluhuje tento spis, aby se co nejvíce rozšířil a by se o jeho obsahu hodně přemýšlelo. Kdyby tomu tak bylo, pak by asi vymizela lecjaká mělkost ze světového názoru aspoň u lidí vážných, u těch, kteří si vůbec nějaký světový názor učiniti chtějí.

Spis psán jest jasně, slohem lehkým, a tiskových chyb jest při ohromné látce velmi málo. Přednost zajisté nemalá.

Dr. Bulla.

Děje vysokých škol pražských od secessí cizích národů po dobu bitvy Bělohorské (1409–1622). Sepsal Zikmund Winter. V Praze nákladem České akademie věd. 1897. Stran 230.

Spisovatel jedná pouze o vnějším životě Karlovy universí; o životě vnitřním hodlá pojednati v díle jiném. Obraz, který nám staví před oči, je velmi smutný. Karlova kollej byla po svém založení v mnohoslibném rozkvětu; mívalať dle Tomka až 11.000 studentův. V době secesse r. 1409 nebylo prý jich víc, než 7000, ale na 5000 jich i s professory odešlo, tak že zbyly jen asi 2000. Podobné secesse nebyly ničím neobyčejným; udály se na př. v Bononii i ve Vídni. Secesse pražská však měla nepěkný účel: zničiti universitu. To se sice nestalo, pražská

universita byla i po secessí několik let ještě „v plném květu“, ale oslabena byla značně neustálými válkami a vnitřními spory. Za válek husitských rozprchli se z university studenti právníci i fakulta theologická, poněvadž její členové přidrželi se většinou strany katolické; zůstala jen fakulta artistů (filosofická), která však živořila. Od roku 1419—1430 jen pětkrát děla se na universitě volba děkana; v téže době za 14 let konána jediná zkouška z mistrovství. Po válkách husitských zdálo se, že nastanou doby lepší, neboť papež Mikuláš V. stvrdil universitě opět všechna dřívější privilegia, ale spory náboženské zkazily vše. Katolíci byli z akademie téměř vyloučeni, a universí od r. 1461 stala se kališnickou. Spory náboženské ovšem ani potom nepřestaly; také zdravému proudu humanismu universita nepřála, ač jednotliví professoři tu a tam humanisty byli a klassické spisy se vysvětlovaly. Řečtina byla pěstována v Čechách dříve než u Němců. Professoři na universitě okolo roku 1500 zvlášť nevynikali; vytýkalo se jim, že nejvíce se starají o sebe, méně o žáky, nejméně o vlast. Také protestantismu se universita pražská s počátku opírala, ale když nemilostí Ferdinandovou násilný Pašek padl (1529), protestanté vzmáhali se jak v zemi, tak v universitě. Tenkráte však akademie pražská byla v největším úpadku. Bylo potřebí vnitřních oprav, a s těmi se začalo teprve, když starší mistři vymřeli a mladí, vychovaní v Italii a ve Vittenberce, nastoupili. Humanismu a naukám Lutherovým otevřeny pak dvéře dokořán. Avšak protestanté, nejsouce uznáváni za náboženskou korporaci, nestačili na ochranu vysoké školy, neboť rozhodní kališníci se od ní odvrátili. Největší ránu pak jí zasadil příchod Jesuitů, kteří od roku 1556 v Praze trvale se usadili a zřídili si v Klementině vyšší učiliště, podporované štědře králem Ferdinandem I. (Ferdinandeum). Členové Tovaryšstva rozvinuli ve své škole činnost velmi opravdovou, vyučovali zadarmo a nebrali odměn ani za zkoušky. Pro chudé žáky zřídili 3 semináře, na něž platili hlavně šlechtici katoličtí a král. Nejvyššími třídami svého gymnasia Jesuité závodili i s universitou. Mimo to měli vyšší učení filosofické a theologické. Své žáky pak posílali za vychovatele do rodin šlechtických. Universita Karlova vynikala nad školy jesuitské pouze ve filologii, kdežto theologie byla v naprostém úpadku. Poněvadž professoři Karlovy universí měli zachovávati coelibát, mnozí,

právě ti lepší, opustili dobrovolně professuru a hledali si jiná zaměstknání; tak na př. Prokop Lupáč z Hlavačova a Daniel Adam z Veleslavína.

Slavnější doby nastaly universitě Karlově okolo roku 1600, když při ní působil a nějakou dobu jí v čele stál mistr Martin Bacháček, který měl jméno i mimo Čechy. Bacháček staral se nejen o rozkvět university, nýbrž i o latinské školy v Čechách, na Moravě a na Slovensku. Školy Klementinské ani tenkráte nebyly za universitou, naopak v počtu žákův a promocí ji i předčily, majíce značnou posilu v akademii Olomoucké, podporované hlavně od kard. Fr. z Dietrichštejna.

Po vydání Rudolfova majestátu (1609) vysoká škola pražská odevzdána byla do správy protestantům, a defensoři ustanoveni za její ochránce. Zřízena kommisse k reorganisaci Karolina. Ta navrhla, aby „vysoká škola byla vyzdvižena o 4 fakultách, defensorové aby ji osazovali muži učenými a hodnými". O bibliothece kommisse neměla valného ponětí, vyslovivši mínění, že by „se knihy na pergameně psané písmem starodávným, tak že se sotva čísti mohou, měly prodati a jiné užitečnější za ně koupiti".

Od té doby universita byla závislá na defensorech úplně. Odvážili se dokonce určovati professorům proti jejich přání vědecké obory, které měli v akademii přednášeti a stvrzovali rozvrh přednášek. O reformu university jednáno neustále. Odstraněn professorský coelibát, správa hospodářství universitního odevzdána dvěma úředníkům, kvestorovi a notariovi, a professoři měli bráti ze všech příjmů stejný podíl.[1]) V dekanátu a rektorátu professoři volbou měli se střídati po půl létě. Do kolleje koupeny německé hodiny (poloviční), což považováno za důležitou reformu, „aby přednášky časně se konati mohly". Od roku 1613 professoři volili za rektory mladé šlechtice, chlapce, spoléhajíce na podporu urozených, ovšem marně. Universita tím však vůbec nezískala, neboť do vnitřních záležitostí jejích pletli se potom i praeceptoři mladých rektorů. Teprve r. 1617 zvolen byl za rektora opět starší professor, doktor Jan Jesenius z Jesenu,

---

[1]) Roku 1611 defensoři sami přidělili universitě za professora mediciny Dra Hubra, který, jsa bohat, uvolil se přednášeti zadarmo. Po zahajovací přednášce Huber defensory i posluchače pohostil. „Přednášel, neměl služného a ještě sám platil." Avšak již r. 1613 zemřel, a bylo po medicinské fakultě.

uherský šlechtic a evangelík, který ani neuměl česky. Úřadoval v roce, kdy císař Matyáš povýšil učení jesuitské na vysokou školu, rozdělenou na tři fakulty, filologickou (jazykovou), artistickou a theologickou.

Povstáním českým (1618) nastala rázem ve vysokém školství zemí českých změna. Jesuité byli z Prahy i z Čech vyhnáni, a jejich akademie zanikla, podobně jako akademie Olomoucká; zůstala jen universita Karlova, ale statky a důchody kolleje jesuitské jí nebyly přiděleny, nýbrž královské komoře. V letech válečných sice přednášky konány, ale s delšími přestávkami. Po bitvě Bělohorské nastal dokonalý úpadek akademie Karlovy. Jesuité s vítězným vojskem vrátili se do Čech a hned s počátku roku 1621 jali se na svých školách vyučovati. Professoři university Karlovy podnikli všecko, aby se u císaře z účastenství na povstání omluvili a tím školu svou zachránili, ale Karel z Lichtenštejna a mocný jeho pomocník Michna usoudili jinak. Bývalý rektor akademie Jesenius padl 21. června r. 1621 na popravišti na Staroměstském náměstí, a 10. listop. 1622 vydán dekret, aby universí Karlova (Karolinum) odevzdána byla Jesuitům, což se již po čtyřech dnech stalo. Byl to následek katolické reformace. Tak povstala nová vysoká škola Carolo-Ferdinandea.

Věru trapně dojímá čtenáře smutný stav vysokého učení pražského v době rozkvětu moci stavovské v Čechách. Útěchou by snad jen mohlo býti to, že na jiných vysokých školách tenkráte nebylo lépe, a ve Vídni bylo dokonce i hůře.

Smutný obsah knihy stává se však záživnějším známým způsobem vypravování Wintrova, jeho jemným vtipem a humorem, kterými obsah ničeho na ceně netratí. Jestiť každý odstavec doložen hojnými výpisky z archivních pramenův a téměř ze všech příslušných publikací tištěných. Na str. 87. je značnější, smysl rušící chyba: místo „aby **se** na samé vůli professorů zůstávalo“ má státi „aby **ne** na samé vůli atd.“ — Ostatně jest formální úprava knihy velmi pečlivá. *Kameníček.*

Dějiny starověkých národů východních. Napsal Justin V. Prášek. Vydáno za podpory České akademie v Praze, nákladem Al. Wiesnera. Sešit 1. a 2. Cena sešitu 50 kr.

Nejstarší dějiny Orientu, kolébky veškeré civilisace lidské, nabyly novějším bádáním tak změněné tvářnosti, jakož nenalezneme příkladu v žádném jiném období dějin světových. Příčinou toho jest, že na místě dosavadních kusých zpráv hebrejských a řeckých, obestřených namnoze vymyšlenými bájemi a zkalených jednostranným, ba často i nepřátelským smýšlením, uchopily se slova domácí památky, vydobývané úsilovnou prací z nitra zemského, v němž po celá tisíceletí se skrývaly. To platí částečně o dějinách egyptských, ale daleko větší měrou o babylonsko-assyrských. Ještě do nedávných dob byly tyto pouhou snůškou bájí zachovaných Herodotem, Ktesiou a jinými dějepisci, bájí o Nimrodovi, statném lovci před Hospodinem, jenž prý založil babylonskou říši a její hlavní město; o Ninovi, který vystavěl Ninive, o jeho manželce Semiramidě, která svou chytrostí a smělostí pomohla mu dobyti města Bakter, po jeho smrti pak sama se uchopila vlády ve jménu nezletilého syna svého Ninye, podnikla velkolepé stavby v Babyloně a vypravila se i do Indie, aby si zemi tu podmanila. Historické jádro všech těchto pověstí bylo dlužno obmeziti na kratičkou dobu 9. až 7. stol. př. K., kdež aspoň o hlavních králích assyrských, Tiglatu Pilesarovi, Salmanassarovi, Sargonovi, Sanheribovi a j. něčeho bylo lze se dočísti; ale i o těchto zprávy řecké i hebrejské byly nespolehlivé, jednostranné a kusé, o působení jejich uvnitř říše assyrské nebylo lze odtud ničeho se dověděti. O starší době babylonské pak tyto prameny nevědí naprosto ničeho.

Netušený obrat nastal ve studiu dějin babylonsko-assyrských vykopáváním jejich památek a luštěním klínových nápisů. Památky perských králů, složené ve třech řečích, perské, elamitské čili susské a babylonsko-assyrské, byly základem k tomu. Cestu k luštění perských textův ukázal Grotefend, gymnasijní učitel v Göttingách (1802), jeho návodem provedli celou úlohu Burnouf, Lassen a jiní. Srovnáváním s texty perskými a potom i pokročilejší methodou luští se bezpočetné nápisy babylonsko-assyrské, které kopáním od r. 1842 jsou nalezeny na palácových stěnách, cihlových deskách, válcích a jiných památkách; v luštění jejich vynikli de Saulcy, Rawlinson, Hincks, Oppert a jiní. Jest ovšem pravda, že při neobyčejně rozsáhlém materialu bádání v oboru assyriologie daleko ještě není ukončeno. Ale jak již na tomto základě jeví se pozměněn obraz národů mesopotamských,

jejich politické i kulturní činnosti! Nekonečná řada panovníků, jichž jména dosud byla úplně neznáma, naprosto nový život národův a styk jejich mezi sebou vynořují se tu před našima očima, širé krajiny oživují se pestrou směsicí obyvatelstva, nové názory náboženské, nové stránky ústrojí státního a života duševního trvavšího po několik tisíceletí, uvádějí nás v úžas. Neposlední zásluhou těchto památek jest i ta, že jimi zprávy písma svatého jednak se doplňují, jednak do nového světla se staví.

Jest zajisté povinností každého národa vzdělaného, aby podobných pokroků ve vědě bedlivě si všímal. Vždyť mnohá stránka našeho vzdělání má původ svůj v těchto kdysi požehnaných krajích eufratsko-tigridských, a jest kus pravdy ve větě, že Chaldaeové byli nejstaršími učiteli lidstva; naše písmo aspoň zcela jistě od nich se odvozuje. Avšak otážeme-li se, jak jsme si dosud všímali tohoto důležitého období dějin lidských, dlužno pohříchu odpověděti, že velmi poskrovnu. Jest tomu více než pětadvacet let, co vyšlo u nás Šemberovo souborné dílo o dějinách národů východních, ale dílo to jednak samo o sobě již tenkráte nevyhovovalo všem požadavkům vědeckým, a což mnohem více na váhu padá, nyní již každá stránka jeho jest vyvrácena novějšími výzkumy, zkrátka, kniha ta jest úplně antikvovaná. A ještě bolestnějším doznáním pro nás jest, že na naší české universitě, která slaví již osmnáctý rok svého trvání, pro tuto disciplinu nebylo dosud možno nalézti vhodného interpreta.

Dlužno ovšem přiznati, že u nás studium assyriologie jest velmi nesnadné. Čtení klínových nápisů v originalu jest spojeno s velkými obtížemi a — last not least — vyžaduje velikého nákladu peněžitého, potřebného k návštěvám sbírek pařížských i londýnských a k pořízení drahocenných a k bádání nevyhnutelných publikací. Takové překážky mnohého odstraší, komu by jinak ani dobré vůle ani vytrvalosti nechybělo. Za těch okolností, bez zvláštního podnětu a bez podpory s h o r a, sotva kdy u nás najde se učenec, který by v ý h r a d n ě na základě pramenů nápisových mohl se věnovati dějinám starých orientalních národů, jakož jest dopřáno Němcům, Francouzům a Angličanům, kteří se mohou vykázati slavnými jmény v tomto oboru od Grotefenda a Champolliona až po Rawlinsona, Smitha, Maspera, Opperta, Delitzsche, Hommla, Ed. Meyera a j. Prozatím nezbude nám, než spokojiti se, vy-

skytne-li se u nás někdo, kdož by, obeznámiv se s prameny a vystrojen jsa důkladnými vědomosti v této příčině, dovedl výsledky těchto badatelů sledovati, srovnávati a v přehledný celek sestaviti.

Tohoto úkolu podjal se gymnasijní professor v Kolíně, dr. J. V. Prášek. Úkol svůj vymezuje těmito slovy: „U věcném a chronologickém postupu podává se v Dějinách starověkých národů východních obraz politického a dle potřeby i kulturního vývoje dávných Sumírů, Babyloňanův i Assyrův, Egypťanů, Foiničanův a Israelitů, Hittitův, Allarodiů, Medův i Peršanův až k počátku válek řecko-perských, dle původních pramenů, nápisových i klassických, které pokud možná nejúplněji sebrány a uvedeny.“

Máme po ruce dosud jen dva sešity díla páně Práškova, jež obsahují dějiny babylonsko-assyrské až po Tiglata Pilesara I., kdež autor pásmo jejich přerušuje a počíná vyličovati dějiny egyptské. Již z této malé ukázky poznáváme, že spis hledí svědomitě dostáti úkolu, jejž si vytkl. Praví» autor sám, že práce tato jest výsledkem „dvacetiletého nepřetržitého studia“; že toto tvrzení není nadsazeno, vysvítá z četných jeho monografických prací, uveřejněných v Osvětě, Květech, Filol. Museu a j., „které došly příznivého posouzení spolubadatelů německých, anglických i francouzských“.

Z toho, jak dr. Prášek již v samém počátku práci svou založil, vysvítá v hlavních rysech veškera osnova její: nemíní vyličovati život národa za národem, nýbrž podati obraz veškerého Orientu, v němž lépe vyniknou politické i kulturní styky národů mezi sebou. Podobným spůsobem počíná si též Ed. Meyer ve velkolepých svých Dějinách starého věku (díl I, 1884), ve kterých ukazuje, jak Egypt a Babylonie staly se hlavními středisky předoasijské vzdělanosti a jak naopak šírá území mezi oběma ležící měla úkol prostředkovatele, který obě tyto vzdělanosti spojil, zažil a rozšířil po celém světě. Avšak hned na počátku díla Práškova shledávám podstatný rozdíl: kdežto z Meyerova díla na každé stránce vysvítá, že obě vzdělanosti, babylonská i egyptská, vyvíjely se osobitě a samostatně, že každá šla od nejstarších časů svou cestou: Prášek přijal (str. 34) za své mínění Hommlovo, že egyptské řády politické, kulturní i náboženské jsou původu sumírského. Meyer mínění to ve

svých Dějinách starého Egypta (ve sbírce Onckenově) rozhodně odmítl, a domnívám se, hledě k samorostlosti veškerého života staroegyptského, že má pravdu na své straně. Nicméně u Práška názor ten nikde nevystupuje tak do popředí, jako na př. v Hommlových Dějinách babylonsko-assyrských.

Ovšem že z osnovy založené na základě Hommlova mínění vysvítá, že položeny jsou dějiny starobabylonské a částečně i assyrské před egyptskými, tedy na první místo. Předeslav hlavní díla světové literatury sem spadající, spis. podává obšírnou topografii Mesopotamie a sousedních zemí ve starém věku. Tu nás především poutá podrobný popis polohy starého Babylona (str. 9—16), jemuž věnována obzvláštní péče. V dalším (str. 17—24) popsány Elam s hlavním městem Susami, území Kossaiů, Magan a Milucheha, Assyrie zase s podrobným popisem hl. m. Ninive a konečně pravá Mesopotamie. Při nezvyklosti a novosti látky jest na závadu, že se tu hromadí mnoho jmen, o kterých čtenář věci méně znalý neví, kam by je zařadil; na tomto místě by byla jednoduchá mapka Mesopotamie a zemí vedlejších asi v tom způsobu, jako má Hommel ve svých bab.-ass. dějinách, porozumění této stati značně usnadnila; dosavadní atlanty starého věku podávajíce data zastaralá, v této části dějin naprosto nevyhovují.

Potom vyličují se stručně (str. 24—26) původ, vzdělanost a sídla nejstaršího živlu ethnografického na půdě babylonské, totiž Sumírův. Spis. přidal se k mínění o turanském původě tohoto národa, jejž tušil již roku 1854 objevitel jazyka jejich Oppert; mínění to pronesl Lenormant a jasně obhájil Hommel, a nelze o správnosti jeho pochybovati, třebas Meyer r. 1884 pro ně se nerozhodl. Splynutím Sumírů se severnějšími kmeny původu semitského počínají se pak vlastní dějiny starobabylonské (str. 26—48), jichž období Prášek v souhlase s jinými badateli klade od nejstarších dob do polovice 20 stol. př. Kr. (± 1950), kdy král babylonský Chammurabi zbavil říši svou jha elamitského a přenesl sídlo vlády trvale do Babylona. Důležitým jest tu jmenovitě výklad chronologie starobabylonské, vylíčení zápasu mezi Sumíry a Semity, založení států semitských a říše agadské (Sargon a syn jeho Naramsin, počátek 4. tisíceletí). Odkud Semité do Mesopotamie se přistěhovali, zdali od jihu, či, jak Hommel dovozuje, od severu, čímž se

vysvětluje větší semitská svéráznost Assyrův a fysická převaha jejich, spisovatel nerozhoduje; teprve novější proud Semitů v 5. tisíciletí odvozuje z končin vnitroarabských. Na str. 42 překvapuje svou novostí poznámka, ve které se vyvrací mínění Hommlovo, pokud mi známo všeobecně přijaté, že Gudia, patísi Širburlský, kolem r. 3100 podrobil si země podél Tigridu až k velkému Zabu a založil tam město Ghannaki, z něhož povstalo pozdější Ninive; Prášek odvolávaje se na Jensena dovozuje, že Channaki (= Ninâki) byla část Širburly zap. nyn. Tella ležící; právem-li, či neprávem, nelze mi rozhodnouti, poněvadž citovaný spis není mi přístupen. Za první dynastie králův Urských, kteří sjednotili jižní Babylonii pod svým panstvím, povstal název „králů Sumirských i Akkadských", jehož pak všichni potomní vládcové těchto krajin užívali. Klidný vývoj ten přerušen byl počátkem 23. století vpády elamskými, jimiž založeno na čas cizí panství v dolní a střední Babylonii. Tu opět setkáváme se s novým výzkumem. Za bojů s Elamity povstal mezi Babyloňany hrdina, který pod ochranou boha slunečního a bohyně Ištary (Nany) porazil a zabil elamského krále Chumbabu. Jméno tohoto hrdiny E. Meyer píše Izdubar, podotýká však, že výslovnost jeho není ještě známa. Prášek na základě novějších výzkumů čte jméno Gilgamíš. Jest to bezpochyby táž osobnost, kterou pozdější řečtí dějepisci uvádějí pode jménem Nimroda.

V následujícím období, jež spis. nadepsal Počátky Babylona a Assyrie (str. 49—75), předchází obšírný výklad chronologického pořadí králů babylonských a assyrských, které zvláště na základě slavného Kanonu eponymů bezpečně jest stanoveno; k tomu se druží přesné vysvětlení methody postdatující. Dle toho vyměřena jest na př. doba panování nejslavnějšího krále starší říše babylonské Chammurabi určitě od r. 1971 do r. 1917, kdežto Meyer klade ji asi do r. 1700—1650, a ještě i Hommel v Gesch. Ass. Bab. mezi léta 1923—1868. Tím také pošine se počátek dynastie Kissijské čili Kossaejské, který klade Meyer k r. 1518, Hommel k r. 1731, dále nazpět až k r. 1780, panování nejmocnějšího krále z této dynastie Aguma Mladšího (Agumkakrimi) připadne mezi léta ± 1670— ± 1640. Stanovení to jest důležito i pro styky nástupcův Agumkakrimových s králi egyptskými XVIII. dynastie.

Ve 4. oddílu („Státy mesopotamské ve styku s veleříší Egyptskou“ str. 75—94) vyličují se předně počátky Aššuru čili Assyrie, při čemž vyvrací se hypothesa Tieleho i Wincklerova o dvou neb třech současných dynastiích assyrských. Králové tito s počátku závislí na Babylonu, v první polovici 15. století upadli pod vrchní panství Thutmesa III., krále egyptského, jenž r. 1475 uvalil poplatek i na říši Babylonskou. Z této závislosti vyprostil se král babylonský Kurigalzu I., vrstevník Amenhotepa III. egyptského, Assyrie zůstala v poplatnosti egyptské o něco déle. Zakladateli samostatné říše assyrské byli králové Aššurubállit a syn jeho Bilnizár, kteří již postupovali výbojně i proti babylonskému králi Kurigalzu II., ač spojenému s Elamity. Zápas o prvenství mezi oběma říšemi potrval pak ještě po staletí, až rozhodnut byl slavným válečníkem Tiglatem Pilesarem I. na prospěch Assyrie. Činnost tohoto panovníka jakožto výbojce i jako knížete míru jest po zásluze oceněna.

Tiglatem Pilesarem I. prof. Prášek přerušuje pásmo dějin mesopotamských a předoasijských vůbec a obrací se k druhému ohnisku starověké vzdělanosti, k Egyptu; dle mého mínění zcela správně, neboť spojená říše assyrsko-babylonská vystupuje od té doby netoliko jako přední politická moc předoasijská, nýbrž i — což jest neméně důležito — jako hlavní prostřednice kulturní v těchto stranách.

Nedostatek místa v tomto časopise vymezeného nutí mne skončiti zprávu o cenném a zajímavém díle Práškově, ač bych rád ještě o leckteré podrobnosti promluvil. Shrnuji konečný úsudek v tato slova: Již to, co vyšlo z „Dějin starověkých východních národů“, svědčí o píli a pečlivosti, se kterou spis. sebral všechny nejnovější výzkumy v oboru assyriologie, ve mnohých případech kriticky rozlišil pravdu od báje i od neodůvodněné hypothese a pěkným slohem i správnou mluvou sestavil výsledky svého bádání v organický celek. Práce jeho zasluhuje všeobecného povšimnutí, neboť Prášek jest naším jediným assyriologem a egyptologem, a s tohoto stanoviska doporučujeme jeho Dějiny východních národů veškeré české veřejnosti co nejvřeleji.

Rud. Dvořák.

Rozhled po programmech středních škol za r. 1897.

Moravy týkají se tyto práce programmové:

V III. roční zprávě Matiční české reálky v Hodoníně líčí p. ředitel Fr. A. Slavík „Poměry lidu poddaného v západní části moravského Slovenska v polovici XVIII. století.“ Poddanství lidu našeho bylo za věku osmnáctého nejtěžší, jinak, lépe bylo dříve. Autor, zabývaje se již po delší čas zevrubným studiem otázky poddanské, v pojednání svém podává zprávy o poměrech poddanských dle popisů jednotlivých panství na Moravě z r. 1750, chovaných v zemské registratuře v Brně. Zprávy v programmě obsažené týkají se panství Hodonského, Čejkovského, Pavlovského, Břeclavského, Lanžhotského, Lednického, Hornobojanovského, Polehradského, Diváckého, Kloboukého, Strážovského, Šardického, Svatoborského a Milotického, Kyjovského, Kosteleckého, Žadovského a Skaleckého, Bohuslavského, Koryčanského, Buchlovského, Velehradského, Bzeneckého, Ostrožského, Veselského a Strážnického. — K pojednání (o 15 stranách) jest přidán popis i vyobrazení budovy reálky Hodonské, pak jest vylíčena slavnost posvěcení s významnou řečí nejdp. biskupa dra Fr. S. Bauera.

Dvacátý programm c. k. státního gymnasia v Třebíči přináší „Příspěvek k náboženským poměrům na konci XVI. století ve Velkém Meziříčí“, sepsaný p. řed. dr. Janem Reichertem. Nejráznějším šiřitelem a obhájcem katolictví byl pan Ladislav Berka z Dubé a z Lipého na Velkém Meziříčí koncem 16. a počátkem 17. století. Autor přehlíží činnost Berkovu dle rukopisu psaného občanem Meziřickým, katolíkem a vrstevníkem pánovým, kterýž rukopis (vlastně opis rukopisu) jest chován ve Františkově museu v Brně. Jako jinde na Moravě, také v Meziříčí rozhojnilo se lutheránství. Horlivou šiřitelkou jeho byla paní Alína, vdova po Zikmundovi Heltovi z Kementu. Pan Ladislav Berka, podporován jsa Mikulášem Sarkandrem (jesuitou a bratrem blahosl. Jana Sarkandra), farářem Meziřickým, a Jiříkem Humpoleckým z Rybenska, svým úředníkem, platně sám se přičinil o rozšíření katolictví a o vypuzení lutheránství. Nedlouhé pojednání, doložené prameny, podává sytý obraz náboženských rozmíšek za doby před osudnou bouří stavovskou počátkem 17. věku.

První zpráva c. k. českého ústavu ku vzdělání učitelů v Brně za dobu od roku 1871—2 do roku 1896—7 má a) Příspěvek k dějinám školství na Moravě, b) Kroniku c. k. ústavu

ku vzdělání učitelů v Brně, c) Črty z moravské praehistorie. „Příspěvkem“ p. šk. rada Em. Schulz dle kroniky školní a dle úředního archivu podává vlastně „Dějiny c. k. ústavu ku vzdělání učitelů v Brně“. Zmíniv se v úvodě o rozvoji školství od druhé polovice minulého věku a o přeměně normálek v ústavy učitelské, líčí počátky ústavu učitelského v Brně, obšírněji od r. 1871, popisuje slavnost posvěcení školní budovy r. 1878 a končí vítáním J. V. císaře a krále r. 1880 v budově ústavu. Kronika c. k. ústavu učitelského v Brně od r. 1871 do r. 1896 jest stručné a suché vypsání osudův a změn dle jednotlivých let. Do vypravování jsou vetkány zprávy o slavnostech školních s příslušnými oslavnými verši. Obě pojednání se vzájemně doplňují a zabírají 83 strany. — Prof. p. Josef Hladík přidal „Črty z moravské praehistorie“, popsav skladiště bronzové u Staré Břeclavě, nádobu z „Kopečka“ a žárové hroby tamže, hroby se skrčenými kostrami u Čejkovic a u Prušánek, popelovité jámy u Vranovic, neolithické sedliště u Modřic a Popovic a nálezy z cihelny u Veselky nedaleko Troubska. Vykopaniny a starožitnosti na zmíněných místech shledané jsou na čtyřech listech zřetelně vyobrazeny.

V sedmnácté (vlastně 24.) výroční zprávě zemské vyšší realné školy s českým jazykem vyučovacím v Prostějově podává p. prof. Václav Spitzner „Druhý příspěvek ku květeně lišejníků moravsko-slezských“, uveřejniv prvý příspěvek již r. 1890 v programmě téže realky. Za pomoci prof. Uličného, Fr. Kováře, J. Slavíčka a dle materialu Kalmusova i dle nových vlastních výzkumů lichenologických sestrojil autor seznam lišejníků křovitých i s odrůdami, lišejníků lupenatých a po prvé vypisuje lišejníky strupinaté i s odrůdami, udávaje naleziště jejich.

Ve výroční zprávě cís. král. českého vyššího gymnasia v Kroměříži p. prof. Josef Klvaňa věnuje pěknou vzpomínku c. k. školnímu radovi Františkovi Višňákovi, zesnulému dne 7. list. r. 1896, narozenému dne 3. října r. 1845 v Jilemnici v Čechách. Podán jest stručný rys životopisný, oceněna činnost ředitelská v Kroměříži i vzácná povaha, ušlechtilá i vlastenecká horlivost nebožtíkova; také činí autor zmínku o spisovatelské činnosti zesnulého. V programmě Brněnského gymnasia r. 1880 uveřejnil Višňák ukázku překladu Sofokleova Oidipa na Kolonu

(vv. 1—509), napsal pěkný životopis Jakuba Škody, sbíral látku k dějinám rozvoje středního školství českého na Moravě, psal kantáty vážné i verše humoristické, feuilletony a byl výborným řečníkem slavnostním i lidovým. Pan školní rada Višňák zanechal na Moravě památku požehnanou.

Ve výroční zprávě zemských vyšších škol realných v Telči napsal p. prof. Jan Beringer nekrolog dru Václavu Hanzlíkovi, professoru seniorovi, jenž zemřel 14. list. r. 1896. Byl také okr. škol. inspektorem a psal paměti o národním probuzení a o založení realných škol v Telči a byl dobrým a činným vlastencem.

Třicátý programm c. k. českého vyššího gymnasia v Brně přináší „Paměti a zápisy Smila II. Osovského z Doubravice a na Třebíči", o nichž referuje prof. Fr. J. Rypáček, zvláště jest podán obsah „Codexu Doubravického". Pan prof. Kar. Kořínek napsal pěkný a zasloužený nekrolog prof. a okr. škol. insp. Frant. Báťkovi, jenž zemřel 18. února r. 1897.

V roční zprávě německé zemské školy realné v Brně p. prof. Antonín Králíček podává pojednání „Die Donauvölker Altgermaniens". Dle Tacita a Ptolemaea a jiných novějších pramenů vylíčen jest tu obraz usídlení germanských národův, a zevrubněji pojednáno o Markomannech a Kvadech v našich zemích.

V programmě c. k. státního realního a vyššího gymnasia v Uherském Hradišti p. prof. P. Jan Nevěřil uveřejňuje „Die Gründung und Auflösung der Erzdiöcese des hl. Methodius, des Glaubensapostels der Slaven". Z pojednání vlastně jest podán jen prvý díl, a spisovatel bude v budoucím programmě pokračovati. Autor učinil si úkolem, jak praví v úvodě, že o založení a zničení arcidioecese sv. Methoděje pojedná na základě nynějšího historického bádání. Nejprve uvažuje o dějinných pramenech a legendách o působení sv. bratří Cyrilla a Methoděje, pak jedná o počátcích křesťanstva v Pannonii a na Moravě a o metropoli Sirmijské, pak o dalším rozvoji politického i církevního života u Slovanů podunajských i u Moravanů, o založení říše Velkomoravské a o Rostislavově povolání slavných našich věrověstův. Podal tedy autor zatím jen počátky svého dobrého pojednání.

V programmě zemské vyšší reálky v Šternberce pp. prof. Jos. Maresch a Frant. Bayer podávají „Verzeichnis

der in der Umgebung von Sternberg vorkommenden phanerogamen Pflanzen" a v popise i seznamě tom budou pokračovati.

V programmě něm. stát. gymnasia v Olomouci p. prof. Jakub Überegger věnuje pěknou vzpomínku prof. a okresnímu školnímu inspektoru Josefovi Jahnovi, rodilému Moravanu, jenž zemřel 5. ledna r. 1897, právě, kdy byl jmenován ředitelem.

V třetí zprávě městské vyšší obchodní školy v Prostějově jest obraz nové školní budovy dle nákresu arch. p. Č. Venclíka s popisem přiměřeným.

V roční zprávě něm. soukromého gymnasia v Moravské Ostravě p. ředitel dr. Jul. Krassnig podává stručné oznámení „Zur Vorgeschichte des Gymnasiums". Žádost obecního výboru, podaná ministerstvu roku 1894, aby v Moravské Ostravě bylo zřízeno německé státní gymnasium, byla zamítnuta. Proto utvořen byl Gymnasialverein, a zařízeno škol. rokem 1896—7 gymnasium soukromé.

V roční zprávě zemského vyššího gymnasia v Lubně ve Štyrsku p. prof. Adolf Schmelzer podává „Tabellen zur Geschichte Österreich-Ungarns". Jest tu podán vlastně stručný chronologický vývoj říše Rakouskouherské, a přidány genealogické tabulky důležitějších panovnických rodů v zemích nynějšího mocnářství, oboje s četnými nedopatřeními i chybami a skoupými zprávami o zemích slovanských a jejich vzdělanosti.

V první výroční zprávě ústavu hraběte Pöttinga v Olomouci nakreslil p. řed. Isidor Kahlig historický obrázek z dob pobělohorských „Bankrot města Lipníka". Obrázek líčí úpadek města Lipníka r. 1629 dle zachovalých listinných zpráv, jichž se autor dokládá.

Velká část programmů školských jest vyplněna katalogy učitelských knihoven. P. prof. Al. Fischer podává první polovici katatogu učit. knihovny c. k. státního vyšš. gymnasia v Přerově, p. prof. Ant. Jelínek podává celý katalog učit. knihovny zem. vyšš. realné školy v Novém Městě, p. prof. Ign. Branhofer pokračuje v popise Jihlavské gymnasijní bibliotheky a podává katalog učit. knihovny, p. prof. Jan Jahn podává prvý díl katalogu německého státního gymnasia v Kroměříži, p. prof. Norb. Brücke podává katalog učitelské knihovny při německé zemské vyšší reálce v Mor. Ostravě.

Také ve 12. roční zprávě veřejného něm. gymnasia Benediktinského ve Svatém Pavle v Korutanech p. řed. P. Eberhard Katz v pojednání „Der Gang der Erwerbung Kärntens durch die Habsburger und die sagenhaften Heereszüge der Margarethe Maultasche“ dotýká se dějin českých a moravských s počátku 14. století, mluvě o Jindřichovi Korutanském a o Janu Lucemburském.

Fr. J. Rypáček.

Nové práce geologické o Moravě. Rok právě minulý přinesl v oboru geologie Moravy knihu po léta již postrádanou; od r. 1861, kdy K. ryt. Kořistka v díle svém „Die Markgrafschaft Mähren und das Herzogthum Schlesien“ podal přehled tehdejších známostí o přírodních poměrech Moravy, rozhojnily se výzkumy a pozorování značnou měrou, vědomosti naše o geologii země se rozšířily a prohloubily prací domácích i cizích badatelů; ale nebylo knihy, která by shrnula je v povšechný obraz a poskytovala přehled výsledků, docílených mnohostranným badáním odborným. Takovou knihu letos podal českému čtenářstvu badatel v odborných studiích osvědčený, prof. Jos. Klvaňa: **Geologické poměry**, ve Vlastivědě Moravské, vydávané Musejním spolkem Brněnským, díl všeobecný, str. 17—119 a též o sobě, s 23 vyobrazeními a s geologickou mapou Moravy.

O knize bylo již referováno v Č. M. M. v loňském ročníku str. 175, i přestáváme zde nad tom, že znovu ji odporučujeme všem, kdož chtějí se poučiti o vývoji země Moravské a o poměrech jejích geologických, zajímavých theoreticky a důležitých prakticky.

Obraz geologie moravské, načrtnutý dnes Klvaňou, od obrazu Kořistkova značně jest rozdílný, na mnohu místech doplněný, na mnohu opravený. Značná část zásluhy o pokrok náleží revisnímu mapování c. k. říšského ústavu geologického, které provádí se od r. 1884. Mapující geologové — jmenuji hlavně Paula, Rosiwala, Štúra, Tietzeho, Uhliga — nejen provedli podrobný výzkum území, ale došli tu na půdě moravské mnohdy i výsledků šíře zajímavých (srovnej na př. Beckeho práci o krystalických břidlicích Jeseníka, Paulovy a Uhligovy výzkumy v oboru geologie Karpat). Ovšem nejsou všecky revisní práce stejně dokonalé (v Č. M. M. 1897 str. 292—294 o Tauschově

mapování Boskovska), a zbývá v geologii Moravy vždy ještě velký kus práce, ledacos snad bude nutno ještě jednou revidovati, a podrobným studiem mineralogickým, petrografickým i palaeontologickým drahná část země dosud nebyla dotčena.

Mapování říšského ústavu geologického zabralo poslední dobou západní a jižní Moravu; větší práce z výsledků jeho dosud nezbudovány, ale ze zpráv předběžných, otištěných ve Věstníku (Verhandlungen) ústavu, oznámili již mapující geologové svá pozorování, i lze posouditi, pokud se mění ty které jednotlivosti v dosavadních názorech.

Dr. Frant. E. Suess předložil ústavu geologickou mapu okolí Velkého Meziříčí a podal stručnou zprávu o ní s titulem „**Das Gneiss- und Granitgebiet der Umgebung von Gross-Meseritsch in Mähren**“ ve Věstníku r. 1897, str. 138—144, kde podává též malou mapku v textu. Ruly okolí Velkomeziříčského přikládají se k velkému žulovému massivu Třebíčskému a na jih jsou odděleny od sericitových a okatých rul okolí Bítešského pruhem žuly mezi Tasovem a Drahonínem. Suess dělí je ve tři oddíly: nejstarší jest rula světlá, jemnozrnná s vložkami svorovými, jež skládá krajinu od Pernštýna k Rožince. Nejmohutnější jest skupina druhá, od Rožinky na západ až k Měřínu a k hranicím massivu žuly Třebíčské. Ruly skupiny té jsou temnější (bohatší biotitem) a méně dokonale břidličnaté a obsahují hojně vložek amfibolitových a granulitových. Mezi Bory a Vídní nalezl Suess horniny granulitické, temné, podobné t. zv. trappu, totiž pyroxenickým granulitům, jaké známy nejlépe ze Saska, ale nověji též z jižních Čech. Třetí skupinou jsou světlé ruly kolem Bohdalova, přecházející pomalu v předešlé. Místy vyskytují se zde (u Kotlas a j.) „amfibolické ruly granititové“ Rosiwalem tak pojmenované, které dle C. v. Johna (viz níže) jsou vlastně horninami vyvřelými, monzonity. K těmto třem skupinám rul druží se čtvrtá u Ronova a Osové Bitíšky, jejíž poměr k nim dosud není vyjasněn. Zahrnuje ruly světlé bez vložek svorových, s častým fibrolithem a granátem. — Žula velkomeziříčská jest hrubozrnná neb porfyrovitá, s hojným amfibolem a velikými jedinci orthoklasu. Od hlavního massivu vycházejí žíly žul bezslídných (aplitů) a pegmatitů; z těchto dlužno vzpomenouti proslulého lepidolithického pegmatitu Rožentského s červenými turmaliny, pegmatitu Crhovského s pěknými krystaly křemene

a černého turmalinu a konečně pegmatitu, jenž dosud byl pokládán za velkošupinatý svor a obsahuje „Heřmanovské kuličky“, složené ze soustředných vrstev biotitu a anthofyllitu; podobný pegmatit nalezl Suess též u Moštiště.

V území mezi Bíteší, Náměští a Zástavkou rozeznává Suess (Verh. 1897, číslo prosincové, str. 331—332) západní stupeň starší, jenž přecházeje do krajiny Bítešské od Meziříčí jeví poměry podobné jako tam, a východní stupeň mladší ruly okaté a sericitové, pokládané za změněný porfyr, tudíž za horninu původu vyvřelého. V rulách těch jsou hojné pruhy fyllitové, obsahující tuhu a porůznu vložky vápence. Největší taková partie zabírá okolí Svatoslavě. Okolí Náměště náleží stupni staršímu, a převládají tu granulity, známé už ode dávna; roku 1761 popsal zdejší granulit v. Justi jako „nový polodrahokam“, r. 1893 vyslovil na základě mikroskopického studia granulitů od řeky Jihlavky Dr. Barvíř mínění, že granulity tyto i Náměšťské jsou vyvřelé. Nad granulity diskordantně leží fyllity a obsahují opět tuhu (u Čučic). Podrobnější petrografické charakteristiky jednotlivých hornin Suess nepodává, slibuje větší práci o tektonice celého území.

Na jižní Moravě mapoval Dr. Leop. šl. Tausch list generální mapy: Hustopeč—Mikulov (**Einiges über die geologischen Verhältnisse im Blatte Auspitz und Nikolsburg,** Verhandlungen 1897 st. 158). Pavlovské neboli Pálavské hory jsou útes vápenitých sedimentů jurských; stáří jejich jest z největší části malinské tak jako stáří jurských usazenin okolí Brněnského, menší část náleží tithonu obdobnému jako u Štramberka. Zdali některé svrchní slíny náležejí též útvaru křídovému, nebylo dosud možno rozhodnouti. Slíny záp. a jihových. od hor Pavlovských (Pálavských), kolem obojích Vistonic a j. pokládá šl. Tausch za miocaenní oproti názoru Rzehakově, že jsou to usazeniny starší, oligocaenové. O polemice obou autorů, týkající se souhlasných slínů Pouzdřanských, budeme referovati příště

Kdežto mapující geologové c. k. říšského ústavu prozkoumávali povšechnou stavbu jednotlivých území, zabývali se jiní badatelé výzkumem speciálním. Jejich práce jsou roztroušeny po různých sbornících a spisech vědeckých společností za hranicemi země. Nemámeť na Moravě osvětného, vědeckého střediska většího. Především arci vinen tím nedostatek vysokých škol;

ale též instituce, které by měly nahrazovati nedostatek ten aspoň částečně, nedosahují u nás té výše, jaké dostoupily již i v zemích menších a méně zámožných. Strannictví a národní předpojatost těch, kdož moc mají, odpouzí lepší síly od společné práce, a ti, kdož zbudou, nejsou dosti schopni zastati úkol jim svěřený.

Podrobné práce jednotlivých badatelův o Moravě jsou uloženy ve vědeckých časopisech a sbornících Pražských a Vídeňských.

Příspěvek k poznání prahor západní Moravy kromě zmíněné již mapovací zprávy Suessovy jest zajímavá práce Dra J. L. Barvíře: **O vláknitých hmotách křemenných ze serpentinů moravských** (Věstník královské České společnosti nauk, tř. math.-přír. 1897, čís. XIV). Roku 1890 francouzští mineralogové E. Mallard, pak Munier-Chalmas a Michel-Lévy rozeznali ve vláknitých aggregatech o hmotě křemene (SiO_2) kromě známého již ode dávna chalcedonu tři nové druhy nerostné: quarzin, který se rozeznává od chalcedonu délkou opticky kladnou, lutecit, jehož jedinci skládají se z lamell šikmo zhášejících, a konečně lussatit, z krystalinických modifikací hmoty křemenné nejnižším lomem i dvojlomem světla a nejmenší hustotou vyznačený. Dr. J. L. Barvíř, jenž už před několika lety vydal pěknou práci o hadcích západní Moravy,[1]) zkoumal nyní křemenné hmoty, které na mnohu místech se vytvořily přeměnou hadců těchto — hadec, vodnatý to křemičitan hořečnatý, účinkem vod kyselinu uhličitou obsahujících mění se v magnesit, uhličitan hořečnatý, a kysličník křemičitý se vylučuje — a nalezl tu zastoupeny všecky modifikace hmoty křemenné. Quarzin (křemenín) vyskytá se ve výplni puklinek hadce u Mohelna pospolu s křemenem a chalcedonem, čině s nimi proužky střídavě čiré a bělavé: v čirých převládá křemen, v bělavých quarzin; na zrnkách křemene usazují se často skupiny vláken, z nichž některá zhášejí šikmo a tudíž náležejí asi lutecitu. Něco málo quarzinu obsahuje též nažloutlý chalcedon z polí u Hrotovic. U Slatiny nedaleko Biskupic vyvíjí se z hadce bělavý a mléčný opál, a na kraji partií jeho objevují se četná velmi jemná vlákenka, shodující se vlastnostmi svými s Mallardovým lussatitem. Větší množství lussatitu

[1]) O některých serpentinech západní Moravy a horninách amfibolických je provázejících. Věstník kr. Č. spol. nauk 1893 (2 díly).

s opálem smíšeného, nalezl autor na polích u Ratkovic. Lussatit vzniká asi z opálu.

Fr. Kretschmer ve Šternberce studuje od několika let prahory Jeseníka hlavně po stránce mineralogické. V předešlých letech popsal podrobně proslulá naleziště okolí Sobotínského a Frýdberského ve Slezsku, nejnověji obrátil pozornost k ložiskům nerostu prakticky důležitého — tuhy. Pojednání Kretschmerovo **Die Graphitablagerungen bei Mährisch Altstadt-Goldenstein** (Jahrbuch der k. k. geologischen Reichsanstalt 1897 I. Heft) obsahuje důkladný geologický popis celé krajiny okolní, přehledným profilem a barvotiskovou mapkou provázený, i obšírné vypsání technické stránky těžby. Lože tuhová, na nichž se doluje, jsou celkem tři, uložená v prahorním vápenci: Sedlové, Baderberské a t. zv. Vorwerksflötz; tuha Staroměstská a Koldštýnská nevyrovná se jakostí první a druhé třídě tuh jihočeských, jsouc stejnocenná s tuhou třetí třídy. Vytěží se jí dle odhadu autorova ročně průměrem asi 46.000 metrických centů suroviny, z níž se obdrží asi 29.000 m. c. tuhy raffinované. — Krystalické břidlice okolí Koldštýnského třídí autor souhlasně s Bedř. Beckem: nejhlubší niveau zaujímá rula hruboplástevná, okatá — dle hojných granátů a staurolithů a j. zjevů kontaktních ve svoru na rule té uloženém prohlásil ji Becker za vyvřelou. Rula ta skládá jádro horských skupin Koprníka a Kladského Sněžníka. Střední skupinou jest rula muskovitická n. př. na Suché Kupě, konečně na východ i západ od Starého Města skupina, jíž náležejí i lože tuhová. Tato svrchní skupina vrstevní jest vyznačena rozmanitostí svých hornin: rul amfibolických, amfibolitů, rul dvojslídných, svorů, křemenců, vápenců. Kromě amfibolitů (a snad i rul amfibolických, aspoň některých — viz níže) lze pokládati krystalické břidly svrchního stupně za změněné horniny sedimentarní. Krystalické břidlice nad nimi uložené, totiž fyllity uhelnaté a křemence v údolí Koldštýnsko-Ramzovském a j. přičítá Kretschmer i Becke ku spodnímu devonu (srov. Klvaňa ve Vlastivědě Moravské str. 23, 40). — Dodatkem popisuje autor důl na rudu železnou (magnetovec) na „Mitteljagdu“ u Starého Města a důl na antimon na Mlýnské hoře u Hynčiny, kde nedávno obnovili pokusy o těžbu, ale bez výsledku, a dnes dolování již opět je zastaveno.

C. v. John: **Ueber die sogenannten Hornblendegneisse aus der Gegend von Landskron und Schildberg, sowie von einigen**

anderen Localitäten in Mähren. (Verhandlungen der k. k. geologischen Reichsanstalt 1897 str. 190—193). Autor studoval petraficky horniny, jež ze jmenované krajiny, pak od Kotlas u Velkého Meziříčí a z okolí Nového Města mapujícími geology byly dodány říšskému ústavu geologickému jakožto „ruly amfibolické, amfibolické ruly granititové, ruly tonalitové". Všechny jsou složeny z živce, amfibolu, něco málo křemene a temné slídy, ze živců převládají nemnoho živce sodnatovápenaté nad živcem draselnatým; sloh jest většinou žulovitý, zrnitý, jen místy více méně zřetelně rovnoběžný. Horniny ty tudíž nejsou ruly, nýbrž horniny žulovité, vyvřelé, a jejich složení mineralogické, hlavně přibližná rovnováha plagioklasů s orthoklasem, i procentualní složení chemické vykazují jim místo mezi syenity a diority uprostřed, ve skupině, kterou vymezil proslulý norský geolog W. C. Brögger[1]) a pojmenoval monzonity. Dle popisu Kretschmerova v práci právě zmíněné zdá se, že sem náleží též část „amfibolických rul" jím uvedených z okolí Starého Města.

Konečně zmiňujeme se ještě o jedné práci, která má za předmět část našeho Slezska a spadá částečně v obor zeměpisný. Z pozůstalosti mladého geologa J. Gucklera uveřejněna teprve nyní rozprava sepsaná již roku 1890: **Das Reichensteiner und Bieler Gebirge**. Vědecký horopis nevypočítává jenom: ten a ten hřbet jest 5 km. dlouhý, 600 m. vysoký, jde směrem tím a tím atd., nýbrž hledá, proč vyniká nad okolí, čím jest určen směr jeho, zakládá se na důkladné znalosti geologie a z poměrů geologických vysvětluje vznik a vývoj nynější tvářnosti krajiny. A za tím cílem jde práce Gucklerova. Autor podrobně prozkoumal tektoniku své krajiny a ukazuje krok za krokem, jak poruchy v uložení hornin určily směr horských údolí a pásem. Erose tekoucí vodou našla dráhy vyznačené, a další působení její záviselo pak podstatně na jakosti materialu, na mechanické i chemické trvanlivosti hornin oproti rušivým vlivům; tak vymodelovala erose dnešní relief krajiny činností ohromně dlouhých věků dle plánu tektonickými dislokacemi nastíněného. O jednotlivostech geologických i petrologických autorem uvedených nemůžeme se šířiti ve stručném tomto referatě; toliko připomí-

---

[1]) W. C. Brögger, Die Eruptivgesteine des Christianiagebietes II, 1895 Můj referát „Z geologie a petrografie hornin plutonických" v Živě 1897, čís. IX.

náme zajímavý nález slepenců, které činí vložky v buližnících a s těmi ve svorech, důkaz, že i krystalické svory jsou původu sedimentarního (sr. „Květnické vrstvy“ u Tišnova). — Přehledná mapka byla by pojednání Gucklerovu velmi prospěla. *fs.*

Nová díla:

Věstník královské České společnosti náuk, třídy filosoficko-historicko-jazykozpytné za rok 1897, obsahující 26 prací od 16 spisovatelů. Výroční zpráva téže společnosti za rok 1897.

Děje vysokých škol Pražských od secessí cizích národů po dobu bitvy Bělohorské (1409—1622). Sepsal Zikmund Winter. Str. 230. Nákl. České Akademie (I. tř.).

Nálezy denárů v Chrášťanech u Českého Brodu. Napsal Josef Smolík. Str. 84 a 2 tab. Nákl. České Akademie. (I. tř.)

Almanach České Akademie císaře Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění. Ročník VIII. Str. 133. S posmrtnými vzpomínkami na Dra Kl. Borového, Alfr. ryt. Arnetha, Karla Bendla a Ed. Jelínka, potom s rozpravou prof. J. Hlavy: „Vliv náuky o bakteriích na pojem nemocí“.

Sborník okresu Hlineckého. Část II. Přírodní poměry od Dra E. Sekery. — Zemědělské poměry od J. Střítežského, J. Trojana a Fr. Vohralíka. S 2 mapami. Str. 46.

Mince a mincovnictví markrabství Moravského. Napsal Iu. Lad. Červinka. Se 3 tabulkami a dodatkem o mincích (arci)biskupství Olomouckého. Str 107. Až na dodatek celá práce uveřejněna byla v Časop. Matice mor. Cena 1 zl.

Bitva u Slavkova. S mapkou bojiště. Napsal prof. Al. Slovák. Str. 113. Cena 25 kr. — Knížka velmi instruktivní a pečlivě pracovaná.

Rozumový a mravnostní vývoj dítěte. Napsal Gabriel Compayré, rektor akademie v Lyoně. Překládá Jan Mrazík. Sešity 1—6. Ve spisech Dědictví Komenského. Sešit po 36 kr., pro členy za 24 kr.

Časopisy:

Časopisu Musea království Českého vydán redakcí Ant. Truhláře ročníku LXXI. svazek 6. s těmito novými články: Solní komora v Týně nad Vltavou (J. Sakař). — Zápisky Jana Jeníka z Bratřic v bibl. Musea král. Česk. Druhá řada (Dr. Č. Zíbrt). — Zbytek staročeského „Vidění Mikulášova“ hlaholsky psaného (Ad. Patera). — M. Adam Rozacín z Karlsperka. Nové zprávy o něm (Dr. V. J. Nováček). — Písaři při obci Chrudimské od r. 1439—1664 (K. Lábler). — Ročníku LXXII. vydán svazek 1. Obsahuje: Památce Palackého (J. Kalousek). — Na kathedře v Karolinum (Zikm. Winter). — Rusové v Čechách za válek Napoleonských (V. A. Francev). — Zápisky Tomáše Buriana v bibliothece Mus. král. Českého (Dr. Č. Zíbrt). — Hlídka literární, zprávy knihopisné, zprávy o Museu a o Matici České.

Českého Časopisu Historického vyšel redakcí Jaroslava Golla a Jos. Pekaře ročníku IV. sešit 1. — Obsah: Palackého programm práce historické. Napsal Jar. Goll. Práce pozoruhodná a velmi zajímavá. — Z ruské university. Napsal Jar. Bidlo. — Východisko Meitzenova líčení agrárních dějin germanských. Rozebírá Josef Peisker. Drobné články, literatura a zprávy. Goll, připomínaje 80. narozeniny Mommsenovy, důrazně a právem vytkl čelnému tomuto historiku subjektivnost v římských dějinách, kde vychvaluje „sobeckost, násilnictví, chytrou vypočítavost a licoměrnost“. Toho se nedotkli ve svých otevřených listech ani Balzer ani Pekař.

Bulletin international de l'Akadémie des sciences de Cracovie. Leden 1898. Obsahuje francouzské, polské a německé výtahy z prací akademií vydaných.

Zpráva o činnosti Matice moravské za rok 1897,

přednesená ve valné hromadě dne 5. března 1898.

Ve vnitřním rozvoji Matice moravské nestalo se v roce 1897 nic neobyčejného. Výbor staral se, aby počet členů spolkových vzrostl, zvláště tím, že působil vhodným způsobem na správy obecných a měšťanských škol moravských, ale snaha tato byla téměř marnou. Až na nepatrné výjimky učitelé obecných škol žádostem výboru nevyhověli. A přece výbor nežádal, aby učitelstvo osobně ke spolku přistupovalo, nýbrž aby obce přihlašovaly se za členy, a spisy Maticí vydávané aby ukládaly v učitelských knihovnách.

Výbor Matice s lítostí také pozoruje, že z mladší šlechty moravské v posledních letech ani jediný člen se nepřihlásil; staří členové ze šlechty většinou pomřeli, a mladší jsou k ní lhostejnými. I v té příčině stala se některá opatření. Výsledek bude lze oznámiti ve zprávě příštího roku.

Ku konci prosince r. 1897 byl stav Matice moravské tento: Členů zakládajících bylo 10, činných 128, přispívajících 1096, dohromady 1234. Na konci roku 1896 bylo všech členů 1200. Přibylo tedy 34 členů nových.

Důvěrníky Matice moravské jmenováni byli: pro Třebíč professor českého gymnasia v Třebíči Jan Burda za prof. Ant. Kunze, který se vzdal, byv jmenován c. k. okresním dozorcem školním v Novém Městě; potom Šimon Dvořák, odborný učitel měšťanských škol v Tovačově, pro město Tovačov.

Časopisu Matice moravské vydán byl ročník dvacátý prvý o 26 tiskových arších, a přispěli k němu články, vědeckými zprávami nebo referáty o novějších spisech P. T. pp.: Prof. Frant. Bílý, professor J. Benhart, regens P. Dr. Fr. Bulla, professor Dr. J. Cvrček, geometr I. L. Červinka, JUDr. Jar. Demel, prof. Rud. Dvořák, univ. prof. Dr. Jaromír Hanel, prof. Jan Kabelík, prof. Dr. Fr. Kameníček, řed. a okr. dozorce šk. Jos. Klvaňa, prof. K. Kořínek, skr. dv. knihovny Ferd. Menčík, msgr. theol. prof. a síd. kanovník král. kapituly Brněnské Dr. Jos. Pospíšil, r. vrch. z. s. Ant. Rybička, řed. Fr. J. Rypáček, řed. realní školy v Hodoníně Fr. A. Slavík, stud. fil. assistent mineral. Fr. Slavík, učit. ob. školy v Brtničce Fr. Šilhavý, prof.

V. Spitzner, prof. Dr. Fr. Šujan, říd. uč. Frant. Tichý, řed. měšť. šk. v Telči Jan Tiray, Dr. Zdeněk V. Tobolka, říd. uč. Jan V. Tvarůžek a prof. Al. Vlk.

Ve schůzi výborové dne 23. října 1897 zvolen byl za hlavního spolupracovníka časopisu člen výboru a druhý jednatel prof. Fr. Jarosl. Rypáček. Zároveň bylo ustanoveno, aby ročník dvacátý druhý časopisu věnován byl památce stých narozenin velikého Moravana Františka Palackého.

Příjmů spolek měl v roce 1897 i s přebytkem z minulého roku 4763 zl. 9 kr. — Vydání 2307 zl. 33 kr. Zbylo tedy hotových 2455 zl. 76 kr. — Jmění základní obnáší 6200 zl. Jmění výdajné zvětšilo se o 700 zl. 32 kr. Má tedy Matice všeho jmění 8655 zl. 76 kr.

Knihovna spolková rozmnožuje se rok za rokem četnými vědeckými spisy a publikacemi. Došlé knihy srovnával a zapisoval knihovník prof. Tomáš Šílený.

Výměnou posílaly Matici moravské spisy své: Česká Akademie věd cís. Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, Královská společnost Náuk, Matice česká v Praze, Dobročinné družstvo v Petrohradě, Matice ruská ve Lvově, Matice slovinská v Lublani, Akademie Záhřebská, Akademie Krakovská, Carská novoruská universita v Oděse, Společnost přátel starožitností českých v Praze, Jednota českých filologů v Praze, Akademie věd v Petrohradě, Universita v Jurjevě, Muzeální slovenský spolek v Turč. sv. Martině, Františkovo Museum v Brně a Verein für die Geschichte Maehrens und Schlesiens v Brně. Prof. Krakovské university a tajemník tamější akademie p. dr. Stanislav Smolka slíbil sprostředkovati Matici Mor. výměnu s redakcí Varšavského časopisu Vislou.

V roce minulém zemřeli ze členů zakládajících: Dr. Fr. Kadlčík, advokát v Litomyšli. Ze členů činných: Ignat Beníšek, professor zemské vyšší realní školy v Prostějově, P. Karel Omasta, čestný kanovník a farář ve Velkém Újezdě, Josef Souček, c. k. dvorné rada v Brně. Ze členů přispívajících: Dr. Štěpán Doubrava, spolumajitel elektrotechn. závodu v Brně, František Hásek, professor střední hosp. školy v Přerově, Karel Káčer, c k. gymnasijní professor v Kroměříži, P. Jan Sedláček, farář v Ounanově, Jaroslav Janoušek, professor při zemské vyšší realní škole

v Telči a horlivý spolupracovník Časopisu Matice mor., Cyrill Sedláček, c. k. radní tajemník v Tišnově.

Členy výboru ve správním roce 1897 byli: Zemský archivář Vincenc Brandl jako předseda, c. k. školní rada a gymnasijní ředitel František Bartoš jako náměstek předsedův, adjunkt zemského archivu Vincenc Nebovidský jako pokladník, Dr. František Kameníček, prof. česk. vyššího gymn. v Brně, jako první jednatel, Fr. Jar. Rypáček, prof. téhož ústavu, jako druhý jednatel, prof. Tom. Šílený jako knihovník, člen panské sněmovny JUDr. Fr. Al. rytíř Šrom, c. k. zemský dozorce školní Václav Royt, c. k. školní rada a gymn. ředitel m. sl. Karel Wittek, sídelní kanovník kapitoly Brněnské, theol. prof. Dr. Jos. Pospíšil, c. k. ředitel české vyšší realné školy v Brně Adolf Kubeš, professor téhož ústavu Dr. Ferd. Jokl, zemský advokát JUDr. Frant. Hodáč, c. k. gymn. professor a biskup. rada Monsignore Vlad. Šťastný, ředitel české realní školy v Hodoníně Fr. A. Slavík, prof. střední hospodářské školy v Přerově Josef Neoral, professor při vyšší realné škole v Praze František Bílý a konsistorní rada, děkan a farář v Telči P. Alois Hrudička.

Výbor konal schůze 11. března, 23. října r. 1897 a 11. února r. 1898, v nichž pojednával o běžných záležitostech spolkových. Aby uctil památku stých narozenin Palackého, výbor uložil prof. Fr. J. Rypáčkovi, aby napsal populární životopis oslavencův s podobiznou asi o 2—3 arších, který Matice mor. vydá svým nákladem v 10.000 výtiscích a rozšíří v lidu našem.

Z výboru letos vystupují: JUDr. František Hodáč, děkan P. Alois Hrudička, prof. Fr. Bílý, prof. Fr. Jar. Rypáček, Dr. Frant. Kameníček a prof. Jos. Neoral. Odstouplí členové mohou však býti opět voleni.

Konečně výbor vzdává díky všem příznivcům Matice moravské, zvláště pp. spisovatelům, kteří svými pracemi přispěli ku zvelebení spolkového časopisu, a českým i moravským redakcím denních listův i časopisů, že ochotně uveřejňovaly spolkové zprávy.

V Brně, v únoru 1898.

Dr. Frant. Kameníček,
t. č. jednatel.

Účty Matice moravské za rok 1897.

Položka	Příjem	Hotovost zl.	Hotovost kr.	Cenné papíry zl.	Cenné papíry kr.
	Zůstatek z roku 1896 . .	1755	44	6200	—
1	Členské příspěvky	2357	75		
2	Úroky z cenných papírů, z běžného účtu a z vkladní knížky	322	82		
3	Za prodané knihy bylo utrženo	327	08		
	Součet příjmů . .	4763	09	6200	—

Položka	Vydání	Hotovost zl.	Hotovost kr.	Cenné papíry zl.	Cenné papíry kr.
1	Bytné	212	98	—	—
2	Honoráře spisovatelům . . .	490	—	—	—
3	Knihtiskárně	925	21	—	—
4	Knihaři	84	—	—	—
5	Výlohy: a) redakční . . 211·84 b) expediční . 211·77 c) administrační 121·96 d) různé . . . . 49·57	595	14	—	—
	Součet vydání .	2307	33		
	U přirovnání se součtem příjmů	4763	09	6200	—
	činí jmění Matice moravské koncem roku 1897 . . .	2455	76	6200	—
	Naproti začátečnému jmění	1755	44	6200	—
	rozmnožilo se na hotovosti o	700	32	—	—

Srovnáno a v souhlasu shledáno.
V Brně dne 25. ledna 1898.

V. Nebovidský v. r.,
t. č. pokladník.

V. Brandl v. r.,
předseda.

F. B. Wurm v. r., **Jos. L. Pejčoch** v. r.,
t. č. revisoři účtů.

Opravy: Str. 210 ř. 15. z dola čti „na tom“; str. 212 ř. 14. z dola čti „malmské“; str. 214 ř. 18. z dola čti „Becke“.

Tiskem moravské akciové knihtiskárny. — Nákladem Matice moravské.

Palacký a Kant.

Napsal L. Čech.

(Dokončení)

Poznáváním Palacký rozumí pojímání předmětnosti spůsobem jistým v ducha našeho (do samosti naší). Avšak rozmanitost předmětenstva, vcházejíc do ducha, bytností svou by jej naplnila i se sebou stotožnila, čili, což též jest, zničila by jej, kdyby v něm samém nebylo nějaké zásady, která by samočinně, podrobíc rozmanitost tuto jednotě své, vnášela jednotu myslnou do světa poznání našeho. V základní noetické větě Palacký tedy souhlasí s Kantem: každý náš poznatek jest složka z toho, co z předmětenstva v ducha vnímáme, a z toho, co vlastní naše poznávací působnost, tedy duch náš sám ze sebe samočinně přidává.

Jelikož prvotní a základní činnost ducha našeho jest cit, jest při poznávání jistý stav duševní, jenž působnost poznávací s citem pojí a k předmětnosti víže: tento stav se nazývá vědomí (povědomost). Bez vědomí není žádného poznání: toto jen vědomím do podmětu vcházeti může.

Poznávání pak děje se tím, že duch náš předměty v sebe vnímá, potom je myslně spojuje i různí a konečně myslnou jejich soustavu předmětenstvu přispůsobuje („přiměřívá"). (R. I. str. 341.)

Působnost poznávací začíná čitelností a názorlivostí. Tyto dostupují nejblíže k jestotné předmětnosti, v nich vnímavost a samočinnost, cit a mysl zdají se stýkati v jedno, v nich „se konavě zakládá soubor jestoty s vidinností", čili jak bychom jinak říci mohli, předmětná realita samočinností ducha našeho

obměňuje se v duševní obrazy svoje. V čitelnosti, Palacký praví, cosi předmětného se staví do smyslů tělesných, a naléhajíc na ducha našeho jeví svou jestotnost v citu a obrací současně naši samočinnost k sobě.

Co však při nazírání duch náš ze sebe přičiňuje, o tom se u Palackého nedovídáme. Zde také mezi ním a Kantem jeví se rozdíl. Kant nazývá neurčitý předmět názoru zjevem (Erscheinung), dojem předmětu na naši mohutnost představovací, pokud na nás působí, pocitem (Empfindung). Ve zjevu jest to, co odpovídá pocitu, látkou (Materie), to pak, co jest příčinou, že rozmanitost zjevu v jistých poměrech může býti uspořádána, jest formou zjevu. Ale to, v čem pocity samy se pořádají a v jisté formy mohou býti postaveny, nemůže opět býti pocit, proto jest nám jen látka každého zjevu dána a posteriori, kdežto forma jejich musí vesměs v mysli naší a priori spočívati. Tyto pak nazírací formy našemu duchu vrozené, které člověk přenáší na smyslový svět konkretní, jsou dle Kanta prostor a čas; ty věcem o sobě nepřísluší, nemají absolutní reality, nýbrž jen realitu subjektivní (empirickou). Dle Kanta tedy látka pochází z předmětu, forma však z podmětu, z naší mysli.

Jinak Palacký učí, pravě, že jen „forma čili tvar jest, co duchu našemu z předmětnosti do sebe vnímati lze“. (R. I. str. 342.) U smyslných předmětů dle Palackého ve skutečnosti nutno prý rozeznávati jestotu a formu. Jestoty samé do podmětnosti osobiti nemůžeme, máme-li býti jednotou a ne veškerenstvem, pročež tedy právě jen formu věcí duch náš vnímati může. Jestota u Palackého znamená realní jsoucnost (das reale Sein), co tedy jest forma? „Pořád a spůsob bytí“, praví na jednom místě své aesthetiky,[1]) jinde formou nazývá spojení rozmanitosti v jednotu[2]), a konečně na jiném místě jest Palackému forma tolik co zjev vůbec (Erscheinung).[3]) Má tedy u Palackého slovo

---

[1]) Nejvyšší zákon lidského myšlení v sobě nese, aby vše, co jest, kromě jestoty své, mělo pořád i spůsob svého bytí čili formu svou. (R. I. 334).

[2]) Sie (= die objective Thätigkeit) befasst sich überall mit blosser Form, d. i. mit der Verbindung des Mannigfaltigen zur Einheit und umgekehrt (Gedenkblätter str. 10.).

[3]) Da aber nicht das Reale (der Gehalt) der Objecte, sondern nur die Erscheinung (die Form) derselben in das Subject aufgenommen oder aus demselben entwickelt und der Einheit des Geistes unterworfen werden kann. (Gedenkblätter str. 11.)

forma význam širší, než u Kanta, zavírajíc v sobě i Kantovu látku i Kantovu formu. Z toho plyne, ač Palacký nikde o věci té se nezmiňuje, že Palackému prostor a čas nebyly nazírací formy apriorické, duši vrozené, a že Palacký znal zajisté odpor, který velmi záhy proti Kantově nauce o prostoru a času se ozval a již i Reinholda nauku Kantovu měniti přinutil. Palacký o čase a prostoru vůbec nemluví.

Lze tedy krátce nauku Palackého o vnímání předmětů shrnouti asi takto: Předměty vnější skutečně jsou, neboť o jich jsoucnosti jsme přesvědčeni svým citem. Co však jsou, říci nemůžeme, neboť jestoty jejich do ducha vsobiti nemůžeme, vnímajíce toliko jejich zjevy neboli formy. Že tu Palacký, ač v Krásovědě se věcí touto také zevrubněji neobírá, měl na mysli Kantův rozdíl činěný mezi zjevy a věcmi o sobě (phaenomeny a noumeny), a že rovněž za to měl, kterak poznání naše netýká se věcí o sobě, o nichž nic známo nám není, mimo jiné jasně plyne z výroku jeho učiněném o Kantovi v Doslově v Radhošti. Výslovně tam učí o Kantovi, kterak „dokázal, že my chápeme jen zjevy věcí (phaenomena), kdežto vnitřní moc a podstata jejich (noumenon) nám zůstává tajemstvím“. (R. III. str. 297.)

Formy jednotlivých předmětů prostě pojaté do ducha Palacký nazývá názory, názorové pak v jednotu obrazu spojení dávají představy. (R. I. str. 342.)

Formy čili názory do ducha pojaté rozum nyní spracovává dále, chtěje dosíci v poznávání svém jednoty. Srovnáváním, abstrakcí a determinací („skrze srovnání, přemítání, odtahování a podbírání znakův pod jednotu“) mysl naše tvoří pojmy, soudy a úsudky („rozsudky“) a dokonává jednotu poznání ve vidách (ideách) a zásadách povšechných. Tato jednota vytvořena jest podle určitých forem mysli, plynoucích nutně z jednoty bytosti poznávající. Rozum řadí všechny poznatky naše podle přemyslu čili dle původní zákonnosti mysli čili ducha našeho. Podle tohoto původního spůsobu duchovní činnosti formuje se veškeren obor poznání našeho. To pak se děje dle forem a zákonů, jimiž stálost a stejnost ducha proti předmětům vždy se zachovává. Tyto formy immanentní, jež rozum vnáší do předmětů naziravostí poznaných, jsou známé Kantovy kategorie čistého rozumu. Palacký shoduje se tuto s Kantem a uznává, že rozum

náš podle apriorních těchto forem (zákonů) svých veškero poznání naše přivádí ve vyšší jednotu.

Důvod, na kterém Palacký hlavně učení své zakládá, ten jest, že duch náš, zde výstřední jeho stránka, mysl, nemohl by naproti předmětnosti uchrániti své bytnosti a nemohl by nad předměty vládnouti, kdyby jich nepodrobil své jednotě. Vláda pak se jeví v řádu a řád ve složení rozmanitosti v jednotu. Tuto vládu nemůže pak duch jinak vykonávati leč jakousi původní sobě vlastní a vrozenou zákonností. To jest ten jiný směr a jiný důvod, ze kterého Palacký, jak sám dí, tuto pravdu po Kantovi opakuje: původní zákonnost musí míti duch náš, jsa samočinnou bytostí, aby bytnost svoji proti předmětnosti uchránil.

Které jsou tyto původní formy rozumové zákonnosti čili kategorie čistého rozumu, o tom Palacký nejedná, a tím tedy u něho s dedukcí kategorií čistého rozumu se nepotkáváme.[1]

Z dosavadních však výroků již snadno pochopíme, jaké dle Palackého poznání naše vůbec jest. Jelikož všechny poznatky naše rozum řadí dle původní zákonnosti své, vzniká tedy zvláštní svět poznání našeho, svět přemyslný, formalní, jen potud nutný, že jest založen na původních formách mysli. Ale poznání toto jen lidské (člověcké) jest. Jen věřiti můžeme, že tento celek myslný, vytvořený dozorně podle vlastních zákonů myslných jest i pravým. Zda dověřování toto jest neklamné, o tom se nelze a netřeba hádati: zde jsou meze vši jistoty v poznání lidském. Člověk nemůže vystoupiti ze sebe samého, aby vyšetřil, zdali zákonové a skutkové ducha jeho mají vyšší nějakou a rozšířenější platnost, nežli pouze člověckou. Rozum sám o sobě jestoty nemůže uvoditi, a proto také působnost jeho jest pouze regulativní čili, jak dí Palacký, pravitelská neboli správu vedoucí. „Jako rolník hospodář vládne plodinami přírody, a podle vlastních oučelův svých je spravuje a pořádá sice, ale tvorné síly života sám ode přírody s důvěrou očekávati musí: tak i rozum v duchu člověka hospodaří sice veškerou jestotou života našeho,

[1]) Kantovy kategorie čistého rozumu jsou: kategorie kvantity (jedinost, mnohost, veškerost), kvality (věcnost [jestota], zápornost, výmeznost), relace (podstata a případnost, příčina a účinek, vzájemnost), modality (možnost — nemožnost, bytí — nebytí, nutnost — nahodilost).

ale jestoty této samé stvořiti aniž mohl, aniž kdy moci bude.“ (R. I. str. 343.)

Touto svojí naukou o regulativní působnosti rozumu vůbec Palacký liší se od Kanta, ač na dvou místech, velebě Kanta právě pro tuto nauku, mluví tak, jako by Kant také rozumu naprosto jen regulativní působnost byl přisoudil. (Srv. Gedenkblätter str. 11. a Radhost III. str. 297.) Ale Kant rozeznávaje „Verstand“ a „Vernunft“ přisoudil, jak jsme na počátku rozpravy slyšeli, regulativní principie jen tak řečenému „Vernunft“, a to opět jen ve příčině theoretického poznání. Za to však přisoudil skutečnou konstitutivní platnost rozumu „Verstand“. Zjevy sice dle Kanta jsou jen představy o věcech, o nichž nám neznámo, co jsou samy o sobě; a tu jakožto představy nemohou býti podrobeny jinému zákonu spojování, než zákonu, jejž předpisuje mohutnost spojovací čili rozum, a tento zákon jsou právě kategorie čistého rozumu. Nicméně i příroda se musí říditi těmito kategoriemi Kant sám nazývá to „hádankou“, čím to, že příroda se má a musí říditi kategoriemi, ač kategorie z přírody odvozeny nejsou. Kant také skutečně tuto hádanku řeší; neuvádíme však tohoto rozřešení, poněvadž by nás vedlo daleko mimo rámec této rozpravy do výkladu terminologie Kantovy o empirické a intellektualní synthesi, apprehensi a obraznosti, na jichž základě Kant tuto „hádanku“ rozřešuje a rozumu (Verstand) konstitutivní principie přisuzuje. Palacký vůbec rozeznávání rozumu = Verstand a rozumu = Vernunft pokládá za libovolné[1]) a na základě své nauky, že duch náš jen formy vnímá, rozumu vůbec přikládá pouze platnost formalní a regulativní. A to i na poli praktickém, čímž opět od Kanta se liší. Kant odepřev rozumu = Vernunft konstitutivní působnost v oboru theoretickém, přisoudil přece konstitutivní principie rozumu praktickému. Ukázav v kritice čistého rozumu, že svoboda, nesmrtelnost a Bůh ve příčině theoretické jsou jen regulativní principie našeho rozumu, v kritice rozumu praktického vycházeje od fakta mravnosti, jakožto znamenitého dokladu jsoucnosti svobody ve zkušenosti, ukazuje k požadavkům čili postulatům praktického rozumu, jakožto nutným podmínkám, aby

[1]) Eine solche Thätigkeit stellt sich uns in der „Vernunft“ dar, deren Unterschied vom „Verstande“ in der That nur willkührlich angenommen ist.“ (Gedenkblätter str. 11.)

konání mravních úloh bylo podniknuto a dokonání jich bylo možno. Rozum theoretický jsoucnost svobody, nesmrtelnosti a Boha nemohl dokázati, ale rozum praktický je prohlašuje za potřebnosti a dává takto ideám spekulativního rozumu objektivní realitu.

Palacký, jak již bylo řečeno, o jsoucnosti ducha i Boha citem svým jest přesvědčen, a nebylo mu proto třeba tímto způsobem zachraňovati, co theoretický rozum zavrhl. Proto také kategorický imperativ prohlásil za cit a ne za poznatek. I ve snahách a účelích svých duch zachovává svou stejnost naproti vší předmětnosti a původní jednotou svou čili rozumem vnáší jednotu do všech účelův a shodnost do všech prostředků svých Duch jsa mocí podstatnou jest i svobodný a svézákonný a určuje ze sebe veškeru předmětnost i tělesnou i netělesnou. Jelikož i ve snaživosti jest to rozum, který zákony dává, jest i při volení potřebí duchu, aby se vázal k jistým formám mravnosti a práva. Avšak ani těchto forem Palacký blíže nevyšetřuje.

Můžeme tedy nyní co do nauky o poznání stanoviti mezi Kantem a Palackým tento rozdíl: Kant přese vše jen důvěřuje rozumu a na něm vše staví. Třebať rozum theoretický o svobodě, nesmrtelnosti duše a Bohu nic nemůže dokázati a pojmy tyto jen za regulativní principie pokládá, abychom v poznání svém dosáhli nejvyšší jednoty, jest tu přece jen zase rozum praktický, který aspoň v oboru praktickém vede k ideám těmto jakožto postulatům a tím jim objektivní realitu přisuzuje. Ovšem, jak praví, ani zde se nejedná o theoretické poznání předmětů těchto ideí, nýbrž jen o to, že idey tyto vůbec své předměty mají; ideí těchto nemůže býti užito k theorii o bytostech nadsmyslných, na nich se nedá založiti spekulativní poznání, nýbrž idee tyto dlužno obmeziti naprosto jen na vykonávání zákona mravního. Dle Kanta na rozumu jediné jest založeno možné naše poznání.

Palacký však učí: ne, na rozumu není založeno veškero naše poznání. Kdož veškeru filosofii jen rozumem, pro rozum a na rozumu zakládati a dovršiti hledí, mýlí se. Poznání založeno i obsaženo jest ještě něčím vyšším a povšechnějším, totiž bytováním. Veškera jestota mimo naše já ohlašuje se citu s onou původní jistotou, která předchází veškeru reflexi, a proto nepotřebuje teprve býti dovozována. Tato jestota kromě našeho já jest sice vesměs předmětem víry a tuchy, ale tyto nejsou

libovolným, ale nepodmínečně nutným úkonem ducha našeho. Proto přímo vytýká Kantovi, že se neobíral rozborem víry a tuchy, ale omlouvá ho tím, že chtěje Humův skepticism poraziti na vlastním jeho poli, obíral se jen důvody a hranicemi vědění a principiemi rozumu. Výtka tato ovšem není zcela oprávněna, neboť Kant rovněž se obíral věrou a věnoval v Kritice čistého rozumu celou kapitolu rozboru víry. (Des Kanons der reinen Vernunft dritter Abschnitt: Vom Meinen, Wissen und Glauben.) Věříme pak dle Kanta tehdy jen, něco-li za pravdu pokládáme jen subjektivně přiměřeně, uznávajíce objektivní nepřiměřenost. I dovozuje Kant dále, že theoreticky nepřiměřené za pravdu pokládání jen v praktické příčině může se nazývati věrou, a rozeznává víru pragmatickou[1]), doktrinalní[2]) a mravní[3]). Palacký ovšem sám také nepodává rozboru víry, a výtku Kantovi činěnou můžeme jen tím vysvětliti, že nesouhlasil s tím, že Kant pojem víry vesměs rozebíral jen vzhledem k rozumu, kdežto Palacký víru zakládal na citu. Díť zajisté Palacký o filosofii, že nenalézá potřebné ve hlavních zásadách jistoty bezprostředné jinde kromě citu prvotního a že k svaté pravdě mne nemůže dovésti samo mechanické srovnávání pojmů mezi sebou, nýbrž bezprostředné povědomí toho kmene, ze kteréhož se vyvíjejí. (R. I. str. 354.) Kterak Palacký právě na jestotu citem nám danou stále poukazoval, a pravdy této až do konce života svého se držel, o tom svědčí tyto otázky v jeho „Schlusswort vom Jahre 1874“: „Otázal bych se přece těch, kdož se odvolávají na boží positivní zjevení, zdali pak také nekonečný nás obklopující svět, zdali také divy, jež příroda denně tvoří před zraky našimi, nejsou také bez-

---

[1]) Víra pragmatická jest víra nahodilá, která však přece jest základem skutečnému užívání prostředků k určitému konání; na př lékař musí něco činiti u těžce nemocného, nezná však nemoci, i soudí z daných jevů, nevěda nic lepšího, že jsou to úbytě. Jeho víra jest dle jeho vlastního soudu nahodilá.

[2]) Jest to ne pouhé mínění, ale silná víra, že jsou také obyvatelé jiných světův. Jest to za pravdu pokládání v soudech theoretických jakožto obdoba v soudech praktických. Máme v mysli podnik, k němuž myslíme, že máme dostatečné důvody, kdyby nalezl se prostředek, aby jistota věci se dala prokázati.

[3]) Víra nutná. Účel jest tu pevně stanoven zákonem mravním, a jest tu jediná podmínka možna, za které účel tento s ostatními účely souvisí a tím praktickou platnost má, totiž že jest Bůh a onen svět.

prostředním zjevením lidstvu? zdali snad také v dějinách světových řízení boží se dá neuznati? a zda vše to nemluví jak rozumnou tak výmluvnou řečí každé vnímavé hlavě a každému vnímavému srdci?“ (Gedenkblätter str. 302.) A konečně i v českém Doslově k Radhošti zase k citu se odvolává a opět se vrací ke Kantovu kategorickému imperativu, jejž jako na počátku své aesthetiky za cit pokládá. „A však“ — Palacký dí — „ani také rozum nebývá vždy neomylným sám v sobě, sahaje často přes meze sobě vytčené. Nejznamenitější nového věku filosof, Imman. Kant, důmyslem nevyrovnaným prozkoumav veškeru působnost lidské mysli, dokázal, že působení rozumu jest vesměs jen ředitelské čili zprávčí, nikoli konstitutivní neboli tvorčí v užším smyslu, že my chápeme jen zjevy věcí (phaenomena), kdežto vnitřní moc a podstata jejich (noumenon) nám zůstala tajemstvím; i rozebrav tím spůsobem všecky příměty mysli, nalezl v ní a vytknul, mimo rozum a vůli, také důležitý prvek zvláštní a svérodý, jejž nazval „kategorickým imperativem“ t. j. cit povinnosti, jako základ veškerého mravního bytu lidského. Tím objevila se cesta ke všemu, co v mysli a v cílech lidských vznešeného a právě božského jest. Za novější doby vzmáhá se však nauka pantheismu a materialismu, která vše zapírajíc, čeho pouhý rozum nechápe, nechce ani boha znáti co bytost osobní, ani mravního povolání ve člověčenstvu. Kdežto dávné učení usilovalo povýšiti člověka k božnosti, strhuje a pudí ho škola tato naopak upřímo do bestiality. Naprosté sobectví jest jí jediným cílem, jedinou realitou. Mravní ušlechtilost, uznání povinnosti, zapření sebe a oběti z víry, z naděje i z lásky, považují se za pošetilost; touha po ideálech (dle slov Krista pána „po království božím“) za bláhové blouznění; jediné pravidlo a vzor činnosti jsou jen „edle Raubthiertriebe“ (popudy dravců ušlechtilých), tedy sobectví, ostražitost, ouskok a násilí.“ (R. III. str. 297.—298.)

I vidíme: jako v mládí svém Palacký z Kanta čerpal poučení, aby překonal dorážející naň skepticismus, i na sklonku svého života v Kantově nauce ještě spatřuje hráz proti pantheismu a materialismu. Skutečně pak mezi oběma mysliteli ve dvou kusech ještě panuje jistá shoda, a sice předně v tom, co oba pokládají za poslední a nejvyšší účel života lidského, a za druhé v tom, jak oba pohlížejí na filosofii.

Nejvyšším účelem mravně určované vůle jest dle Kanta nejvyšší dobro, ona nepodmíněná totalita předmětu čistého praktického rozumu, již praktický rozum hledá k tomu, co prakticky jest podmíněno (co spočívá na náklonnostech a potřebě přírodní). Pojem tento objasniti a vyčerpati bylo právě úlohou kritiky rozumu praktického, která rozřešiti hleděla, čím to možno, že nejvyšší dobro může v sobě obsahovati mravnost a blaženost, tyto specificky zcela různé živly nejvyššího dobra, mravnost, jakožto neempirický zákon čistého rozumu, blaženost, jakožto empirický předmět naší snaživosti. Celá dialektika praktického rozumu vrcholí v důkazu, že jest možno, aby mravnost i ve světě smyslovém byla příčinou blaženosti. Aby pak skutečně člověk dosíci mohl onoho nejvyššího dobra, což jest mu jediným neempirickým zákonem, k tomu jest potřeba svobody, nesmrtelnosti a Boha, čímž tyto pouhé idey rozumu theoretického se stávají postulaty rozumu praktického a nabývají objektivní reality. Tuto ideu nejvyššího dobra prakticky přiměřeně určiti, to jest určiti ji jakožto maximum našeho rozumného chování a spravování, toť dle Kanta pravé mudrosloví, toto pak jakožto věda jest filosofie v tom smyslu, jak slovu tomu staří rozuměli, u nichž filosofie návodem byla k pojmu, v čem hledati jest nejvyšší dobro, a návodem k takovému chování se, kterým by dobra nejvyššího bylo lze dosíci.[1])

---

[1]) „Bylo by dobře“, — Kant praví — „kdybychom slovu tomuto ponechali jeho starý význam, jakožto nauky o nejvyšším dobru, pokud rozum se snaží, aby ve příčině této dodělal se vědy. Neboť jednak byla by tato přidaná obmezující podmínka přiměřena řeckému výrazu (který znamená lásku k moudrosti) a přece by úplně dostačila, abychom pode jménem filosofie zároveň rozuměli lásku k vědě, tedy k veškerému spekulativnímu poznávání, pokud věda rozumu slouží i k onomu pojmu nejvyššího dobra i k praktickému určujícímu důvodu, a abychom přece s mysli nespustili onen hlavní účel, pro který jediné se může nazývati mudroslovím. Za druhé nebylo by na škodu odstrašiti samolibost toho, kdo by se opovážil osobovati sobě název filosofa, kdybychom mu již samým výměrem předložili měřítko sebeoceňování, které nároky jeho drahně sníží; neboť býti učitelem moudrosti znamenalo by trochu více než žáka, který to ještě sám tak daleko nepřivedl, aby sebe sama tím méně aby jiné řídil a spravoval s bezpečným očekáváním tak vysokého cíle; znamenalo by to mistra ve známosti moudrosti, což chce více říci, než skromný člověk sám si bude osobovati, a filosofie i moudrost zůstaly by ještě vždy idealem, který objektivně jediné rozumem si lze úplně představiti, subjektivně však pro osobu jest jen cílem jeho neustálé snahy; jen ten pak

A již před tím v Kritice čistého rozumu Kant rozeznával školský a světový pojem (conceptus cosmicus) filosofie. Ve smyslu prvním jest filosofie soustavou veškerého filosofického poznání, ve smyslu druhém vědou o poměru veškerého našeho poznání k podstatným účelům lidského rozumu (teleologia rationis humanae).

I tomu Kant učí, že filosofii se naučiti nelze, nýbrž toliko jen filosofovati. Veškero poznání bez ohledu na obsah subjektivně (pokud někdo totiž něco zná) jest buď historické buď rationalní, cognitio ex datis a cognitio ex principiis. Kdo na př. poznal a zná filosofii Wolfovu, jest poznání toto, ač obsahem filosofické, přece pro něho jen historické, poněvadž zná jen to, co od jiného mu dáno. Poznání druhé nastává jen tehdy, když bylo čerpáno ze všeobecných pramenů rozumových, to jest z principií. Z toho plyne, že se lze naučiti filosofii historicky, to jest určité filosofické soustavě, ale nikdy ne filosofii, která jest pouhou ideou o možné vědě, která in concreto nikde není dána, ku které se jen hledíme přiblížiti po mnohých cestách, až jednou objeví se jediná smyslovostí velice zarostlá stezka a podaří se, pokud lidem možno, nápodobu na roveň postaviti pravzoru. Lze jen naučiti se filosofovati, to jest cvičiti rozumové nadání na jistých hotových pokusech v užívání všeobecných rozumových principií, avšak vždy se zárukou práva rozumu, zkoumati ony rozumové principie v samých pramenech jejich a buď je potvrditi nebo zamítnouti. (Kritik der reinen Vernunft str. 643—645. Vydání Kirchmannovo.)

S podobnou naukou shledáváme se také skutečně u Palackého. I Palacký stanoví jediný konečný účel veškerého snažení lidského. Jestotným obsahem všech konečných účelů života duševního jest dle Palackého božnost, což jest jakoby srodnost a podobnost Bohu, čili účastenství přírody Boží a obraz bytu Božského ve člověku. Duch náš, jemuž původně jest vštípena jakožto zásada zachovací samoláska, snaží se v ustavičném postupu o zmocnění a rozmnožení sebe z protiva předmětenstva;

---

jest oprávněn hlásati o sobě, že došel cíle toho, osobuje si jméno filosofa, kdo může zároveň na sobě jakožto příkladu ukázati neomylný účinek filosofie (v ovládání sebe sama a v nepochybném zájmu, jejž má na všeobecném dobru), což staří také žádali, aby si kdo mohl onen čestný název zasloužiti.“ Kritik der praktischen Vernunft str. 130—131, vydání Kirchmannovo.)

požaduje vždy povšechnější a úplnější jednoty poznatků, vždy svobodnější a záměrnější vlády nad předměty. Činnost jeho nemá míti mezí a překážek, požívání nijaké nedostatečnosti, trvání nižádného konce, chtění jeho musí býti tvorné, jestotné a samozákonné. V nejvnitřnější svatyni bytu člověkova svítí člověku a zahřívá ho jiskra Božství, původ jeho samostatné moci a působnosti. Tato pak vede člověka k tomu, aby byl obrazem Boha, který jest jestotný obsah a vzor svrchované dokonalosti v bytu, moci a blaženství. Usilujíce tedy k božnosti toužíme po svrchované svobodě (nezávisnosti i plnomocnosti), po pravdě a jistotě, po svrchovaném dobru čili samozákonné určivosti a vlády ducha nad předmětenstvem a po kráse čili bezvýminečné svrchovanosti úkazu ve svobodné („zvolné") jednotě bytu našeho. Tyto obrazy svrchovanosti, ty účely, ku kterýmž usiluje duch náš a kterými se řídí jako hvězdami na obloze nebeské, Palacký nazývá ideami; idey jsou zjevením oné jiskry Boží v nás.

Nauka ideí pak čili správa života lidského k božnosti jest dle Palackého filosofie. Filosofie tedy nejen učí poznávati byt náš a účely jeho, ale i spravovati živobytí jak člověka jednotlivého tak i celých národů podle účelů těchto. Proto má filosofie význam pro celý život náš a sice nejen theoretický („zkumný"), ale i praktický („konavý"). I Palacký odvolává se na to, že tento smysl filosofii dávali všichni filosofové od časů nejdávnějších. Byla jim vážnou učitelkou osob i národův, vodící je k moudrosti a zajímající se o všecky důležitosti lidstva. I obrací se Palacký ostře proti tak řečené školské filosofii; obyčej školní dává prý i podnes jen zvláštním jistým naukám, které ze zásad rozumu se domyslně vyvíjejí a péčí učencův uvedeny jsou v jistou soustavu, jméno filosofie. Udělány jsou jisté příhrady a závory, a filosofie do nich vtahována, v obmezených těch suchopárných končinách bývají všecky svadlé kořeny její nožem pitevným rozřezány, všecky studánky vod mrtvých lučebně rozbírány, a z rozmetaných těchto živlů potom podivné zahrady podle provázku zakládány, ve kterých se všechno nachází, jen zniku a pravdy života nic. Filosofií nemůže býti ledabylé pohrávání prázdnými ponětími jako ciframi, ne suché pitvání se v mrtvých různých formách bez poznání ducha oživujícího, ne drzostné vyměřování všehomíra duchovního i tělesného malichernou oblíbených dúmínek měrou, aniž pak jaké spupné

násilí a rouhání se každému tajemství srdce, světa i náboženství.

Filosofie nemůže býti zakládána jen rozumem, na rozumu a pro rozum. Nenalézajíc potřebné ve hlavních zásadách jistoty bezprostředně jinde kromě citu prvotního, nemůže se nikdy od života podmětného zcela odděliti, nikdy pouhým předmětem a skutkem pouhého domyslu se státi. Filosofií proto rozuměti vždy dlužno nauku vedoucí k moudrosti a k poznání určení našeho.

Filosofii nelze učiti a naučiti se. Filosofování není něco řemeslného, čehož bytnost a spůsob by se jakoukoli cestou sděliti daly. Neboť filosofie jest nejvyšší samozákonná působnost mysli. Jestliže však již k samému žití tělesnému musí nejen vnímavost smyslů, ale i samočinnost se probuditi a uspůsobiti, tím více toho třeba k filosofování. Učením duch náš jen pobuzen a na široký vůkol obzor v říši pravdy pozorliv učiněn býti může, ale filosofovati bude vždy jen ten, kdo vlastní mocí a vlastním úsilím snažil se proniknouti do hloubi moudrosti vesmírné. Proto tedy „jen kdo duchem samostatným se vynesa nad obmezený obzor tělesnosti a sobnosti, umí právě po člověcku žíti; kdo zná sebe samého a rozumí běhu přírody i běhu národův; kdo živ jsa myslí v ideách, zná co pravého, krásného a šlechetného jest, a duchem tímto, třebas i nepozorovaný od jiných, obrací celé snaženství své k božnosti: toho važte sobě, tentě filosof“.

Tak tedy i v nauce o posledním nejvyšším účelu snah lidských i v pojímání filosofie vidíme podobnost mezi naukou Kantovou i Palackého. Avšak jen podobnost, ne totožnost. V nauce Palackého vidíme jasně probleskovati to, čím od Kanta se liší, totiž ono důrazné vytýkání samočinnosti duševní a základní působnosti duševní — citu. Palacký vychází od Kanta, ale patrny jsou tu vlivy Jacobiho, Herdera a Fichteho.

Úkolem rozpravy této nebylo než poukázati právě na tyto styky Palackého s Kantem. Podati kritiku Palackého názorů nebylo v úmyslu. Scházíť zajisté velmi mnoho podstatného, o čem by v noetice jednati se muselo. Úkolem Palackého však nebylo nauku tuto vyčerpati: Palacký chtěl psáti krasovědu a větší část jeho zlomku obírá se také zkoumáním aesthetickým: Ale poněvadž dle jeho přesvědčení všeho, což do sebe víme, cítíme nebo chceme,

základ poslední v duchu jest, předeslal své krasovědě úvod, který již dříve r. 1821. v Kroku byl vytištěn pod názvem: „Povšechné skoumání ducha člověčího v jeho činnostech". Jest to, jak z rozpravy této vidno, kus psychologie, noetiky a úvodu do filosofie. Palacký, jak zejmena z jeho Doslovů patrno, po celý život zůstal věren svému přesvědčení o pouhé regulativní působnosti a činnosti rozumu. Nicméně jeho pojem božnosti zůstal mu zářivou hvězdou veškerého jeho snažení a veškerých jeho nadějí. Božnost byla mu totéž jako svrchované člověctví. „Božnost a svrchované člověctví nejsou idey sobě odporné, alebrž v jistém smyslu stejné; v božnosti zajisté dovršují se všecky jestoty života člověčího neskonale." (R. I. str. 371.) Postupování k božnosti jest nekonečné, ale jest i v dějinách patrné. Na tomto pokroku Palacký zakládá i naději o blaženější budoucnosti svého národa. „Naději tuto zakládám já na všedějinném svědectví o pokroku ducha lidského; jiskra božství do něho vštípená nedá se nijakou mocí udusiti a umořiti cele; ba čím více ji dusiti a mořiti budou neznabohové, tím živěji osvěcovati bude temnosti věku našeho i věků budoucích." „Pokrok humanity, ač nenáhlý, leží tu na bíle dni, a nelze ho nespatřiti ani zapírati. Protož i s ohledem na nynější trudné postavení národu mého nepřestávám volati: ať nebesa kalí se nad námi sebe chmurněji, ať neznabohové (třebas i klečící u oltářův a žehnající se křížem) vymýšlejí na potlačení, hanění a týrání nás prostředky a cesty sebe ošemetnější: já odvolávám se, ne k násilí za násilí, ale k budoucnosti nedaleké, ve kteréž již i dávní pohané předvídali a těšili se neuprositelnou Nemesis. Ovšem pak nepřestávám také napomínati a prositi, ba zaklínati každého dobrého, aby neoddával se nečinnosti, ale vzdělával se, pracoval a přičiňoval se ze vší síly, kudyby pomohl rozšířiti a upevniti na zemi říši pravdy a spravedlnosti." (R. III. str. 298., 299.). — —

I v aesthetice Palacký na Kantovi staví a nauku jeho po svém spůsobu obměňuje, opět proti Kantovi samočinnost ducha a váhu citu stavě do popředí. O věcech těchto však v jiné rozpravě obšírněji bude promluveno.

O právu autorském dle zákona z 26. prosince 1895, č. 197. ř. z.

Sepsal JUDr. Karel Vácslav Adámek.

(Pokračování.)

Spadkového práva není (§ 15.).[1]

Od autora a jeho dědice liší zákon (§ 16.) ty, jimž tito pouze přenechávají výkon oprávnění původcovských, a pak vlastníka díla, jež autor vytvořil. Zákon výslovně rozeznává převod práva autorského na dědice (§ 15.) od převodu výkonu práva tohoto[2]) (§§ 16.—18.), kterýž zase může se státi neobmezeně neb obmezeně, dočasně nebo trvale, vůbec neb jen pro určité území, takže lze na př. jednu osobu oprávniti, aby dílo prodávala, jinou osobu zase, aby dílo přeložila, jinou, aby dílo provozovala a t. d. V § 21. se sice praví o právním nástupci a poukazuje se k §§ 15.—18., ale slov těchto, jak jest ze zprávy výboru poslanecké sněmovny patrno, bylo užito, aby se naznačilo, že „se tu míní nejen dědic původců (§ 15.), nýbrž i ti, kdož dle §§ 16. až 18. pouze k výkonu práva autorského jsou oprávněni, tedy i nástupci v právo tohoto výkonu původcovského práva". Zároveň se výslovně uvádí, že právo původcovské právně přechází jen na dědice, a že by tedy dle přísného právnického pojetí a názvosloví bylo označení „právní nástupce" vhodno jen na dědice. V tomto smyslu se nemůže a nemá toho

---

[1]) Osnovy § 11., kommisse § 15., výboru § 15., k tomu srv. § 13. odst. 2. patentu z 19. října 1846, č. 992. s. z. s.

[2]) Úpravou 2. věty 1. odst. § 11. osnovy vznikl § 16. kommisse tak, že jen původce nebo dědic mohou spůsobem tamtéž naznačeným výkon práva původcovského postoupiti jinému. Kommisse pak v § 16. připojila 2. a 3. odstavec o díle dosud neutvořeném a o vypověditelnosti smlouvy, kterouž někdo slibuje postup svých oprávnění autorských (zákon praví sic Urheberrechte, avšak tu, aby se vyvarovalo omylu, nelze překládati: práv autorských) k svému dílu budoucímu. § 16. kommisse se rovná § 16. výboru. Vypověditelnost připuštěna jest, poněvadž i kdyby smlouvy takové nebyly již dle všeobecných zásad právních neplatny, nedoporoučí se nevypověditelnost jejich již z důvodů právněpolitických. „Autorské právo jako právo osobité není předmětem převodu jako celek, nýbrž převádí se pouze majetková oprávnění, jež dočasnému majiteli jako právo majetkové, tedy civilním processem se chrání."

užiti, poněvadž by byla tak odepřena veškerá ochrana trestního práva sprostředkovatelům. Cituje se § 11. v § 21., aby ojedinělý případ byl snadněji nalezen.[1])

Pravidelně jest podmětem práva autorského jedinec. Může však býti i několik osob podmětem práva autorského k určitému jedinému dílu: spolupůvodci, spolupracovníci.

Spolupůvodci[2]) jsou osoby, jež vytvořily společně dílo (§ 7.), davše mu ráz a podobu takovou, že výkony jejich splývají v díle tomto v jednotný celek (a contr. § 8.). Spolupůvodcem jest zajisté i objednatel díla, jenž plán (program) díla stanovil. Původcovské právo náleží spolupůvodcům společně a nedílně. Jednotlivý spolupůvodce nemůže sám o sobě, nepřivolili-li ostatní, vykonávati práva původcovského, nýbrž sám o sobě může jen způsobiti, by nikdo takové činnosti nevyvíjel, a by právní sféry jeho nerušil vsaháním do práva společného, i může každý ze spolupůvodců samostatně v těchto mezích nárok soudně provésti (§ 7. odst. 1.). Disponovati dílem jest možno toliko dohodnutím se všech spolupůvodců. Převod podílu spolupůvodcova je (dle § 7. i 43.) možný. Podíl jeho přechází na dědice (v § 7. odst. 2. cituje se § 15.). Výkon spolupůvodcovského práva lze přenechati jiným osobám podobně, jako autor může výkon svého práva autorského k dílu, jež sám vytvořil, přenechati (srv. § 7. odst. 2. s § 16. odst. 1.). S citací § 15. v § 7. se naprosto nesrovnává ustanovení § 43. odst. 4., dle něhož podíl nepřechází na dědice, nýbrž na spolupůvodce, kteří zemřelého přežili.

---

[1]) Osnovy § 15. přejala kommisse v 1. odst. § 21., jež připojila v 2. odstavci další ustanovení, že opatření, jež o díle učiní původce neb s jeho svolením jiný, není vsáhnutím ve smyslu tohoto zákona a, byla-li tak práva třetích osob (ze smlouvy) porušena, náleží jejich nárok na pořad práva civilního. Sněmovnou panskou byl tento 2. odstavec přijat, ale výborem poslanecké sněmovny již zase vynechán.

[2]) Srv. patentu § 8. odst. 4. — Osnovy § 6. stanoví jen, že náleží spolupůvodcům společně právo původcovské k dílu. Kommisse podrobněji v § 7. ráz spolupůvodcovství vystihla (taktéž výbor v § 7.). Srv. též str. 6. a 46. přílohy 271. panské sněmovny. O převodu podílu, jejž každý spolupůvodce v původcovském právu má, uznává § 7. odst 2. platnost § 15., tedy že přechází na dědice; však v § 43. odst. 4. výslovně se praví, že, zanikne-li právo některého spolupůvodce, připadá podíl v původcovském právě jemu náležející ostatním (jej přeživším) spolupůvodcům.

Spolupracovníci[1]) jsou autoři, jejichž přispěním vzniklo dílo jediný celek tvořící, v němž však lze rozeznati příspěvky jednotlivých spolupracovníků. Rozeznatelností příspěvků se liší dílo spolupracovnické od díla spolupůvodcovského (§ 8.). K celku náleží autorské právo vydateli (tedy po případě i úřadu, spolku, veřejnému ústavu, školnímu ústavu, společnosti [§§ 8., 46.]) a k jednotlivým příspěvkům jejich původcům. Po zákonu má právo autorské k příspěvku býti zachováno příslušnému spolupracovníku. Důsledně se ponechává spolupracovníkům právo, poříditi si zvláštní vydání svých příspěvků, ale musí ve vydání takovém citovati dílo, v němž příspěvek jejich původně vyšel. Ochrana vydatelova díla spolupracovnického vztahuje se na dílo jako celek, nikoliv na jednotlivé příspěvky. Již z povahy autorského práva plyne, že vydatel musí též při díle spolupůsobiti tak, že vyvine při jeho sestavení nějakou duševní činnost a ne že pouze uhradí náklad na vydání. Když zákon vydateli přidílí právo takové, mlčky předpokládá uskutečnění náležitostí již pojmově nutných. Při občasných dílech, jež se skládají z příspěvků osob různých, jako při časopisech, kapesních knížkách, kalendářích, mohou spolupracovníci zvláště vydati své příspěvky, avšak, má-li se tak státi před uplynutím dvou let po vyjití díla občasného, vyžaduje § 9., aby vydatel svolil. Úmluvou mezi spolupracovníky a vydatelem (respective nakladatelem) může obmezení toto (jež § 9. proti § 8. odst. 2. ukládá) býti vyloučeno anebo ještě zostřeno (§ 9. in fine).[2])

---

[1]) Osnovy § 7. zní: „Při dílech skládajících se z rozeznatelných příspěvků různých spolupracovníků, mají právo původcovské jednotliví spolupracovníci k jednotlivým příspěvkům.“ Tamtéž v § 8. stanoví, že vůči tomuto dílu vydavatel jeho jest jmín jako původce. Kommisse v § 8. stilisuje: „K dílům skládajícím se z rozeznatelných příspěvků různých původců, byťsi jednotný celek tvořila, jest dvojí právo původcovské, k celku náleží vydateli, k jednotlivým příspěvkům jejich původcům. Osnovy § 7. odst. 2. (o citaci v zvláštních otiscích) jest vřaděn jako odst. 2. § 8. kommisse. Výborový § 8. se srovnává s § 8. kommisse. Za všech okolností zůstává právo původcovské k příspěvku (srv. str. 46. příl. 271. stenografických protokolů panské sněmovny).

[2]) Osnovy § 7. odst. 3. srv. s § 9. kommisse (kdež místo svolení vydatele neb nakladatele díla občasného žádá se jen svolení vydatele) a § 9. výboru, jenž přidržel se stanoviska kommisse, když vydatel jest udán, i připojil, že, když vydatel není udán, jest potřebí, aby nakladatel svolil.

Původce díla nemusí býti vlastníkem díla. Vlastník díla literárního nebo uměleckého (i divadelního a hudebního) a j. nemusí býti a nebývá vždy jeho autorem. Poměr mezi právem vlastnickým a právem původcovským k jednomu a témuž dílu může se velmi rozmanitě utvářeti. Příklad nejlépe vše objasní: Občan Z. dopisuje si s občanem V., kterýž obdržev dopisy od občana Z. mu posýlané nabývá vlastnictví jejich. Autorem dopisův a subjektem práva autorského jest pravidelně občan Z., i když již občan V. stal se vlastníkem dopisův a nabyl tedy pojmové právní možnosti nakládati touto věcí hmotnou. Občan V. může dopisy prodati, darovati, zcela nebo částečně zničiti a t. d., ale nesmí činností svou vsahovati v cizí sféru právní, v právo původcovské občana Z. Vlastník V. a, pokud se týče, jeho právní nástupce musí se vystříci nakládati s dopisy tak, že by rušili autorské právo občana Z. nebo jeho dědice, avšak nejsou povinni, přispívati neb umožňovati, aby podmět práva autorského mohl své právo k těmto dopisům vykonávati. Vlastník V. mohl by tedy dopisy Z-ovy uveřejniti jen se svolením autora Z. nebo jeho dědice. Tu naskytá se důležitá otázka o významu tohoto svolení, totiž zrušuje-li se tímto svolením obmezení, jímž právo vlastnické občana V. jest stíženo, jako když na př. se zruší služebnost k pozemku, či zda-li vlastník V. nabývá tímto svolením dalšího zvláštního oprávnění, jež z pojmu práva vlastnického neplyne a jehož tedy dosud neměl a bez svolení autora (nebo jeho nástupce) by vůbec neměl. Nesmí se přehlédnouti, že vlastnické právo jest právem k věci hmotné, avšak právo autorské jeví nejen hmotný, nýbrž i osobitý ráz. Kdyby vlastník dopisů stal se dědicem autora dopisů, nabývá práva původcovského k dopisům (§ 15.) a může dopisy ty bez jakéhokoliv svolení uveřejniti, nikoliv však, že by se právo vlastnické, jež dědicovi V. k dopisům oněm náleželo, sprostilo obmezení, jemuž vzhledem k autorskému právu zůstavitelovu bylo podrobeno. Autorské právo tu nesplývá a nemizí, vždyť na př. dědic může výkon tohoto práva dle § 16. jiné osobě přenechati. Přenechávaje výkon takový, nepřenechává ho jako vlastník díla literárního a j., nýbrž jako podmět práva autorského po autorovi zděděného.

Není potřebí již dále vyvozovati všeliké důsledky, zejména též případ, když autor dopisů Z. přenechal podle § 16. za svého života někomu jinému než svému dědicovi V. výkon práva

autorského neobmezeně nebo obmezeně atd. Spíše budiž si všimnuto ještě s jiné stránky vztahu práva vlastnického k právu původcovskému. Autor dopisů Z. rozhodl se, že vykoná své právo původcovské. Má-li opisy dopisů, může je vydati a nepotřebuje svolení vlastníka dopisů. Nemá-li opisů těch listů, musí se dohodnouti s vlastníkem těchto dopisů, nikoliv však, aby mu tento svolil, by mohl právo autorské vykonati, nýbrž pouze, aby mu dopisů propůjčil nebo aby mu nepřekážel, by si přesný obsah dopisů zjistil (na př. by své výňatky, jež si autor učinil před odesláním dopisů adressátovi, mohl si doplniti a t. d.) Odepřením svolení může vlastník dopisů V. zmařiti výkon práva autorského, ale nenabývá sám práva k výkonu takovému. Vlastník dopisů (a podobně platí to i o různých dílech literárních, hudebních a uměleckých) — ač-li se zvláště po případ tento nezavázal, — nemůže býti donucen, aby subjektu autorského práva (autoru, dědici) nebo oprávněnci k příslušnému výkonu práva autorského (nakladateli a t. d.) vydal dopisy, by zamýšleným směrem mohlo býti právo autorské vykonáno. Zákon z 26. prosince 1895, č. 197. ř. z. v § 17. stanoví,[1]) že, přenechá-li se zdarma vlastnictví k některému literárnímu nebo hudebnímu dílu někomu jinému, není v tom bez zvláštní úmluvy obsažen převod práva původcovského. Se stanoviska povšechného není arci potřebí, obmezovati se na bezúplatné přenechání vlastnictví. Zákon tak činí, poněvadž pak obsahuje dále specialní ustanovení, že úplatné přenechání práva vlastnického se pokládá však za převod práva původcovského, leč že by opak na jevo vycházel. Základní zásada ze vztahu práva vlastnického k právu původcovskému výše vyvozená jest důsledněji provedena v § 18. při díle

---

[1]) Osnovy § 12. srv. s § 17. kommisse, jenž se rovná § 17. výborovému, v němž však jest vsunuto: „ist darin ohne besondere Verabredung die Übertragung des Urheberrechtes nich enthalten," aby § tento souhlasil s § 18. Zřejmým úmyslem zákonodárcovým bylo, aby právo autorské přecházelo jen na dědice (srv. § 16. odst. 1.); též v osnově bylo škrtnuto ustanovení § 11., že může právo autorské i na jiné než na dědice buď smlouvou nebo nařízením na případ smrti stanoveným přejíti; však v § 17. se zapomnělo se zřetelem k této změně pozměniti stilisaci, jež jako důsledek škrtnuté věty § 11. osnovy byla v § 12. Nutno tedy „Übertragung des Urheberrechtes" v souhlasu se základní myšlénkou zákona vykládati úžeji, než jak by ze slovného výkladu plynulo, a slovu „Urheberrecht" rozuměti jako „oprávnění autorské", nikoliv „právo autorské" v jeho totalitě.

uměleckém, výtvarném nebo fotografickém. Přenechá-li se bezúplatně nebo úplatně někomu jinému vlastnictví díla uměleckého nebo fotografického, nepřevádí se tím bez zvláštní úmluvy právo napodobovací nebo rozmnožovací. Důležité jest též ustanovení § 19.,[1]) že vlastník díla není povinen vydati je, aby mohlo býti vykonáno právo původcovské, a ustanovení § 24. č. 2. zase přihlíží k druhé stránce tohoto poměru, když za patisk prohlašuje vydání sbírky listů bez přivolení původce listů nebo jeho dědiců.

Právo původcovské se vztahuje k dílu literárnímu nebo dílu uměleckému v obvyklém slova smyslu.

Zákon z 26. prosince 1895, č. 197. ř. z. stanoví pojem díla literárního a uměleckého pro své účely a vypočítává v § 4. a 5. různé druhy děl takových, ale nechrání všech výtvorů duševních, jež sám uznává za díla literární nebo umělecká (§ 5.), nýbrž vylučuje celou řadu děl z této ochrany, a sice dílem bez ohledu na místo jejich vyjití a na osobu autorovu (§ 5.), dílem jen díla určité skupiny autorův (§ 2.).

Právo původcovské se vztahuje k dílu celému a k jednotlivým částem jeho (§ 3.)[2]). Předmětem jeho jsou díla literární neb umělecká[3]), totiž:

---

[1]) Osnovy § 14. srv. s § 19. kommisse (§ 19 výboru). I osnova stanovila, že není vlastník díla (i rukopisu) povinen, aby je vydal k výkonu práva původcovského.

[2]) Osnovy § 1. odst. 3. rovná se § 3. kommisse i § 3. výboru.

[3]) Osnovy § 2. zní: „Díly literárními neb uměleckými ve smyslu tohoto zákona jsou: 1. knihy, brožurky, časopisy (kommisse i výbor vsunuly: sbírky listů) a všechna jinaká slovesná díla z oboru literatury (kommisse i výbor vypustily: jakož i rukopisy tohoto spůsobu); 2. dramatická, dramaticko-hudební a choreografická díla (kommisse a výbor změnily slova: [ballety a pantomimy] za slova: [divadelní díla]); 3. geografické a topografické, architektonické, technické, přírodovědecké a jiné vědeckým účelům sloužící kresby, vyobrazení, plány, mapy a zobrazení plastická — i byťsi jen skizzy —, jež dle jich určení nelze za díla umělecká považovati; (kommisse a výbor: literárním účelům sloužící kresby, vyobrazení, plány, mapy, plastická zobrazení a skizzy tohoto druhu, když dle jejich účelu nesluší jich pokládati za díla umělecká); 4. přednášky pro povzbuzení, poučení nebo zábavu (kommisse a výbor: taktéž); 5. díla hudebního umění s textem nebo bez textu (kommisse a výbor: taktéž); 6. díla výtvarných umění, jako malby, kresby včetně (slovo „včetně“ vypuštěno) plány a návrhy pro architektonické práce, pak rytiny, dřevoryty a všechny ostatní výrobky grafického umění; díla sochařská, díla umění (tu vsunuto: ryteckého) medaillérského a jiná plastická díla umělecká.

1. knihy, brožury, časopisy, sbírky listův a všechna jiná slovesná díla z oboru literatury (§ 4. odst. 1.). V kategorii této nepožívají ochrany práva původcovského zákony, nařízení a veřejné spisy, ani řeči a přednášky, jež byly prosloveny při jednáních nebo shromážděních ve veřejných záležitostech (§ 5. odst. 1.), dále živnostenské vyhlášky (oznámení) a návody, jež bývají přikládány na poučenou odběratelův určitého výrobku průmyslového, jak mají takového výrobku užívati, pak tiskopisy (výrobky knihtiskařské) určené potřebám domácností. (§ 5. odst. 2.). Zprávy a zápisky pro denní listy shromážděné a rozmnožené (na př. litografované a jiné) jsou potud chráněny, dokud jich některý z listů k tomu oprávněných neuveřejnil (§ 27., srv. též § 26. odst. 1.). Konečně připomínám § 26. odst. 2. o článcích belletristických, vědeckých a odborných v časopisech (nikoliv vědeckých a odborných), tištěných bez zápovědi patisku.

2. dramatická, dramatickohudební a choreografická díla (divadelní díla) (§ 4. odst. 2.);

3. literárním účelům sloužící kresby, vyobrazení, plány, mapy, plastická zobrazení a skizzy tohoto druhu, když nemohou dle jejich účelu počítány býti mezi díla umělecká (§ 4. odst. 3.);

4. přednášky povzbuzovací, vzdělávací a zábavné (§ 4. odst. 4.);

5. díla hudební s textem nebo bez textu (§ 4. odst. 5.);

6. výtvarná díla umělecká, na př. malby, kresby, plány a návrhy pro architektonické práce, pak rytiny, dřevorytiny a všechny jiné výrobky umění grafického; díla umění sochařského, ryteckého a medaillérského a jiná plastická díla umělecká (§ 4. odst. 6.). Zákon výslovně vyjímá díla umění stavitelského (v poslední větě § 4. odst. 6.), přihlížeje patrně k tomu, že slouží díla tato hlavně účelům užívání (bydlení atd.) a nepatří výhradně jen ve sféru uměleckou. Plány a návrhy, jež architekt

Díla umění stavitelského však jsou vyňata.“ Poslední odstavec § 2. osnovy srovnává se s posledním odstavcem § 4. kommisse a § 4. výboru. — Dramatickohudební díla jsou mezi literárními, protože právem jsou dramatickým naroveň; díla choreografická byla zvlášť jmenována, by se vyloučila pochybnost, patří-li sem balety. Stavitelská díla jsou vyloučena pro své užívací účely (srv. motivy ve zprávě kommisse). Plány a nárysy architektů a j. jsou chráněny. Pojem děl fotografických byl stanoven dle návrhu znalců. Pojem literárního a uměleckého díla není stanoven, i ponechává se praksi, by v konkrétním případě rozhodla.

vypracoval, jsou zákonem chráněny. Jako tiskové výrobky jistým účelům obchodu a domácnosti určené (§ 5. odst. 2.), tak jsou z ochrany zákonné práva původcovského vyňaty (§ 5. odst. 3.) nápodoby uměleckých děl výtvarných, jež byly po právu učiněny na průmyslových výrobcích.[1]) Takové nápodoby nejsou chráněny zákonem z 26. prosince 1895, č. 197. ř. z. před dalším napodobováním na výrobcích průmyslových, neboť zde postačí ustanovení o ochraně vzorků atd. Sbírka vzorků takových se chrání, jeví-li se při jejím uspořádání duševní činnost (redakční práce a j.), jako též, ač § 5. odst. 1. vylučuje z ochrany zákony a j. přece chrání sbírky zákonů, sbírky řečí sněmovních a j., jeví-li se ve vydání jejich samostatná činnost duševní. Nelze v tomto případě užíti ve všech důsledcích § 9., pokud by se to příčilo záměrům, z nichž ustanovení § 5. vzešla.

Kromě děl literárních a uměleckých jako zvláštní skupina uvádí se (§ 4. poslední odstavec) díla fotografická, t. j. všechny výrobky, při jejichž výrobě bylo užito fotografického postupu jako potřebného prostředku pomocného. Patent z r. 1846 nestanoví nic o tomto oboru. Díla fotografická byla v praksi namnoze posuzována jako díla umělecká. V osnově i dalších návrzích úmyslně a správně liší se díla fotografická od děl uměleckých, i nepokládají se s těmito za rovnocenná Ani z ohledu aesthetického ani se zřetelem na práci duševní, jež musí býti vykonána, ani se zřetelem k potřebám praktickým se nedoporučovalo, aby jiné stanovisko bylo zaujato.

V.

Aby právo původcovské vzniklo, musí nastati veškery skutečnosti, jichž potřebí jest ku vzniku práva vůbec, a skutečnosti, jichž nutnost vyplývá z pojmu práva autorského.

Doba, v níž vzniká právo autorské, nesmí se stotožňovati s dobou vyjití díla

---

[1]) Osnovy § 3. odst. I., kommisse § 5. odst. I.; osnovy § 3. odst. II, kommisse § 5. odst. II. (zde místo „tiskopisy určené potřebám života domácího aneb společenského" jest „tiskopisy určené potřebám života domácího", aby se vyloučila možnost subsumce hudebnin, tanců, písní atd.); osnovy § 3. odst. III., kommisse § 5. odst. III (zde jest „rechtmässig" místo „se svolením autora"). Výborový § 5. se rovná § 5. kommisse. Zákony nejsou účastny ochrany práva původcovského. Sbírka zákonů jako celek jest ochráněna, ale každý může užiti materiálu takové sbírky.

Právo autorské k určitému dílu vzniká utvořením (zhotovením) díla. Nestačí pouhé podrobné vypracování rozvrhu látky chystaného díla, nýbrž uskutečnění (spracování) tohoto vypracování rozvrhového, na př. spis není hotov, a právo autorské k němu jako celku nevzniká, když teprv autor vypracoval si pořad všech oddílův a ustanovil si myšlénky, jež v jednotlivých oddílech provede, nýbrž teprv, když dle rozvrhu tohoto oddíly vypracoval, uskutečnil, třebas některé podrobnosti (citáty a j.) byl teprv dodatečně doplnil, tedy jakmile dílo v celé své podstatě jest hotovo. K hotovosti díla literárního a hudebního není potřebí, aby bylo dílo písmem nebo tiskem neb vůbec nějakými znaménky (těsnopisně, použitím tajné abecedy atd.) vyznačeno, na papír, na desku a vůbec s nějakým pevným podkladem spojeno (na látku báseň vyšita, do mramoru vytesána atd.). Takové napsání jest pravidelným spůsobem, ale nikoliv jediným, tím méně pak pro pojem hotovosti díla nezbytným. Na př. básník si usmyslí, že složí báseň. Maje dobrou paměť, složí přesně a úplně báseň zamýšlenou a nenapíše si jí. Někdo slyší jeho přednes básně, stenografuje báseň slyšenou a vydá ji anonymně neb dokonce plným jménem svým, jako by byl autorem. Zajisté není nejmenší pochyby, že autorem jest básník, ačkoliv báseň nenapsal. Vzpomeňme ještě na př. fonografického zachycování řečí, telefonování článků časopiseckých a j.

Dílo jest tedy hotovo, jakmile jest vypracováno, byťsi nebylo sepsáno. Není též potřebí, aby bylo jiným lidem známo. Spisovatel na př. napíše spis, a má jej v rukopise. Zákon dobře (v § 1., § 2. a j.) rozeznává autory děl vyšlých a autory děl nevyšlých.

Jiná ovšem jest otázka: důkaz práva autorského, resp. autorství k určitému dílu. Pro zajištění důkazu takového již autor sám v svém zájmu učiní přiměřená opatření, sdělí se známými, že počal pracovati o díle, přátelé sledují vznikání díla, dává jim pročísti snad rukopis nebo jim umožňuje, by slyšeli započatou skladbu a seznávali postup dalšího vytváření díla. Pro otázku, kdy dílo jest hotovo, jest rozhodným moment dovršení (uskutečnění) díla.

Při dílech umění výtvarných jest již z postupu a rázu této činnosti a z povahy výtvorů výtvarnou činností uměleckou vytvářených jasnou a patrnou nemožnost a nevystačitelnost po-

myslné jsoucnosti díla uměleckého. Tu vzniká právo autorské teprv hotovostí díla, jež se jeví hmotnou jsoucností díla, ač ani tu není potřebí, aby do nejmenší podrobnosti bylo dílo provedeno, vypilováno, vybroušeno. Menší změny, jimiž povaha díla se nemění a dílo se nepřetváří v dílo jiné, jako již řečeno bylo při spisu nebo hudebnině, musíme připustiti i tu. Rozhodnými pro stanovení meze jsou poměry konkrétního případu, druh a ráz díla.

Dokud dílo literární, umělecké, hudební a j. není hotovo, jak bylo právě naznačeno, dotud nelze mluviti o vzniku práva autorského k celému dílu, nanejvýš vzniklo jen k jednotlivým jeho částem (na př. sochař dosud jest hotov jen s hlavou sochy, malíř vymaloval pouze hlavní osobu svého obrazu atd.). Důležita jest věc tato při převodu práva autora, jenž zemřel nedovršiv díla, na dědice a j. Autor chtěl sepsati dějiny válek husitských, ale zemřel, pouze vypracovav úplně oddíl o vzniku válek těchto, zanechal však výpisky archivní a knižné i k ostatním oddílům díla, pořídil si veškery mapy, plánky bitev, obrazy a j. Tu zajisté k části úplně hotové (§ 4. odst. 1.) rovněž i k mapám, illustracím, plánkům (§ 4. odst. 3.) dovršením jejich vzniklo autorovi právo autorské, jež přechází na dědice, jenž může výkon práva tohoto postoupiti nakladateli tím, že svoluje, aby vydán byl hotový oddíl jako posmrtné autorovo dílo o vzniku válek husitských a j. Materiál (ostatní poznámky k dílu) bude lze posuzovati dle § 4. č. 1. (sepsání z oboru literárního), pokud nejde o prostý výpisek citátu z cizího díla.

Spolupůvodcovské právo vzniká teprv úplným dovršením díla, to jest spracováním veškerých příspěvků spolupůvodců v jednotný celek, v němž nelze rozeznati, čím který spolupůvodce přispěl. Do té doby lze mluviti o autorském právu k elaborátu, jejž spolupůvodce pro dílo schystal.

Při spolupracovnictví vzniká právo autorské pro jednotlivého přispěvatele v témž okamžiku, v němž vzniká právo autorské při díle jednoho autora. Právo autorské k celému dílu spolupracovnickému vzniká vydateli teprv dovršením díla, tedy nikoliv již tím okamžikem, kdy sešly se ode všech spolupracovníků příspěvky jejich, nýbrž tím okamžikem, kdy příspěvky jsou seřaděny a celek uspořádán (k tisku atd.), byťsi dosud nevyšel. Při publikaci jednodílné jest takovým celkem chystaná publikace, při vícedílném spisu jest zajisté každý díl celkem.

Právo původcovské k jednotlivému příspěvku vzniká spolupracovníku dovršením příspěvku (na př. když spolupracovník redakci Slovníka dotelefonoval svůj příspěvek nebo když svůj příspěvek redakčnímu členovi nebo zřízenci a j. dodiktoval a nebo když svůj příspěvek sám dopsal), právo autorské k celku vzniká vydateli, jenž chystá slovník jednodílný, dovršením celého slovníku, byťsi dosud ani řádka materiálu nebyla tištěna. Při slovníku vícedílném vzniká právo autorské vydateli dovršením materiálu (t. j. úplným srovnáním a sestavením) pro celý díl. Bylo by zajisté příliš přísné a neodůvodněné, kdyby se měl vznik práva autorského vydatelova posunouti až do dovršení veškerého obsahu pro dílo celé potřebného. Mínění moje souhlasí se stanoviskem zákona, jež se projevuje v § 49. odst. 1. (při dílech, jež v několika oddílech vycházejí, počítá se lhůta ochranná od vyjití oddílu každého), a platí pravidelně, pokud vůbec jde o díla spolupracovnická, vzhledem k jich rázu a povaze.

Celá věc jest ještě rozmanitější při kombinaci spolupůvodcovství se spolupracovnictvím. Docházejí někdy (na př. pro Slovník) příspěvky o témž hesle od několika osob, jež buď samy je spojí v nedílný celek, v němž nelze zjistiti, které části od kterého z autorů těchto byly sepsány, protože příspěvek jest až na konci označen zároveň jmény obou autorů, někdy i redakce sama doplní zprávu spolupracovníkovu. U menších článků nebude míti a nemá pravidelně otázka vzniku práva autorského významu značnějšího, nicméně theoreticky a při větších pracích (na př. kdyby šlo o velikou stať společně několika autory pro Slovník takto spracovanou, již pak ve zvláštním vydání vydají a j.) jest i prakticky důležitou. Článek sám o sobě jest prací spolupůvodcovskou. Právo autorské spolupůvodců vzniká dovršením práce tak, jak v § 8. se žádá. Vůči celému dílu, do něhož společný článek se vřadí, jeví se tito spolupůvodci spolupracovníky, právo autorské k dílu, v němž jest příspěvek vřaděn, vzniká vydateli dovršením díla (§ 9.).

Od dovršení (vyhotovení, utvoření, složení) díla liší se vyjití díla. Jen utvořené dílo může vyjíti, nemusí však každé utvořené dílo státi se dílem vyšlým. Zákon z 26. prosince 1895, č. 197. ř. z., rozeznává dobře obě tato stadia, když v § 1. uvádí díla vyšlá a díla, jež vůbec dosud nevyšla. Ač právo autorské

se chrání k dílům vyšlým i dílům nevyšlým, přece pro některé důsledky další jest rozhodno, zdali dílo vyšlo čili nic.

Dnem vyjití díla jest (dle § 6. odst. 1.) den, kterého dílo řádně, to jest s vůlí oprávněncovou bylo vydáno. Zákon mluví o díle, maje na zřeteli, že tento spůsob vyjití díla vyskytá se nejen při díle literárním i divadelním (knižné vydání dramatu), nýbrž i hudebním (vydání not) a j. V odst. 2. § 6. hledí se k zvláštnostem díla hudebního, divadelního, výtvarného a j. Někdy se dílo divadelní nevydá vůbec tiskem aneb teprv po provozování. Takové dílo jest vyšlým již dnem, kterého ponejprv po právu bylo veřejně provozováno. Stejně stanoví § 6. odst. 2. o hudebnině. Dnem vyjití děl umění výtvarných anebo děl fotografických jest den, kterého byly dílo samo nebo jeho nápodoba nebo rozmnoženina ponejprv po právu veřejně vystaveny.

Stejně se stanoví, kde dílo vyšlo (§ 6. odst. 3.). Vyšlo-li dílo zároveň v obvodu království a zemí v říšské radě zastoupených i mimo obvod tento, pokládá se, že vyšlo v obvodu onom. (§ 6. in fine, kdež slova „v obvodě tomto“ vztahují se k obvodu platnosti zákona z 26. prosince 1895.) Neoprávněné vyjití díla se nechrání. Dílo současně v tuzemsku i v cizině vyšlé jest chráněno dle zákona z 26. prosince 1895, č. 197. ř. z., i když by dílo dle státní příslušnosti autora svého takové ochrany nemělo.[1])

Bylo již poukázáno na rozdíl převodu práva autorského, jež přechází dle § 15. na dědice, a převodu výkonu práva autorského (čili lépe pro vystižení rozdílu toho: výkonu jednotlivých nebo některých oprávnění autorských, oprávnění z práva autorského plynoucích). Ani onen ani tento převod nesmí se mísiti s převodem práva vlastnického k dílu literárnímu, uměleckému, hudebnímu a j.

Autor nebo jeho dědic může (dle § 16.) postoupiti výkon práva autorského (nikoliv tedy: právo autorské samo) buď neobmezeně neb obmezeně jiným osobám. Převod výkonu takového může se státi smlouvou mezi živými nebo pořízením posledním. (§ 16. odst. 1.) Obmezení může býti časové nebo věcné. Zadá se

[1]) Osnovy § 5., kommisse § 6., výboru § 6. (zde v 2. odst: „hudební a divadelní dílo“ místo, jak kommisse stanovila: „dramatické, hudební a choreografické dílo“, patrně nedopatřením vypustivši slovo „dramatickohudební“. O místě vyjití jsou stejná ustanovení.

na př. provozování díla divadelního na celou dobu ochrannou neb na kratší dobu, pro celý obvod platnosti zákona neb jen pro jednotlivé království nebo zemi a j. Ujednání takové může i věcně býti různé. Jednomu (podnikateli) autor dovolí provozovati dílo své, jinému (nakladateli) dovolí vydání určitého počtu výtisků téhož díla a t. d. Ujednání může se týkati díla již hotového nebo díla, jež dosud ani není utvořeno (§ 16. odst. 2.), a tu zase všech příštích děl autorových nebo jen některých děl příštích. Smlouva učiněná autorem s třetí osobou o všech dílech autorových příštích neb celém druhu jich jest vypověditelnou i autorem i jeho smluvníkem. Výpověď nesmí býti vyloučena (§ 16. odst. 3.). Dědic autorův nemůže sice smlouvu o postup výkonu oprávnění autorských k příštím dílům autorovým, jak jest samozřejmo, učiniti, ale zajisté může smlouvu takovou vypověděti, na př. autor učiní dnem 1. ledna 1896 smlouvu s podnikatelem, aby byl ode dne, kdy mu bude autorem dodán rukopis všech dramat, jež autor v 5 letech po dni učiněné smlouvy sepíše, podnikatel po 10 letech oprávněn v určitém území dramata tato veřejně provozovati. Autor sepíše pak 2 dramata, jejichž rukopisy podnikateli dne 15. února 1897 a 16. září 1898 odevzdal. Smlouva jest platna dle § 16. odst. 2. zákona z 26. prosince 1895, č. 197 ř. z. Autor zemřel dne 19. září 1899, nevypověděv smlouvu. Tu zajisté jest dědic jako subjekt práva autorského oprávněn, aby smlouvu vypověděl. Poněvadž lhůta výpovědní nebyla umluvena, platí výpovědní lhůta jednoroční. Byla-li umluvena lhůta kratší, platí tato kratší lhůta (§ 16. in fine).

Svolil-li autor někomu, aby jeho dílo vydal nebo veřejně provozoval, a nebylo-li dílo toto ve 3 letech bez vůle a viny původcovy vydáno nebo provozováno, autor může opět volně dílem naložiti a zase jinému přenechati vydání nebo veřejné provozování a nemusí úplatu, kterou od prvého smluvníka přijal, vrátiti anebo může autor požadovati na liknavém smluvníku splnění smlouvy a po případě i náhradu škody. (§ 20. odst. 1.). Tříletá lhůta nemůže již z prvu smlouvou býti prodloužena, a také nemohou právní účinky § 20. odst. 1. býti vyloučeny (§ 20. odstavec 2.). Nebylo-li dílo literární nebo umělecké již rozebrané do 3 let nově bez vůle a viny autorovy vydáno, když totiž původní nakladatelskou smlouvou nebylo nové

vydání vyloučeno (§ 20. odst. 3.), budiž užito ustanovení § 20. odst. 1.[1])

Kromě obmezení autorova (resp. jeho dědice) u výkonu práva autorského, jež mohou býti stanovena tím, že smlouvami nebo posledními pořízeními výkon některých oprávnění, k nimž jinak jest podmět práva původcovského povolán, poskytuje se třetím osobám, a kromě obmezení, o nichž jsem se při výkladu spolupůvodcovství a spolupracovnictví zmínil, budiž ještě zvláště poukázáno na tato obmezení: Při dílech anonymních a pseudonymních jest oprávněn vydavatel aneb, není-li tento udán, nakladatel, aby hájil práv autoru příslušejících (§ 11.). — Výkon práva původcovského při fotografických podobiznách jest vázán vždy přivolením zobrazence nebo dědiců jeho, ač-li nejde o fotografické podobizny k úředním účelům hotovené (§ 13.). — Vlastník díla není povinen, aby je autorovi vydal, aby tento mohl své právo k dílu literárnímu, divadelnímu, uměleckému a j. vykonati (§ 19.). — Převodem dřevorytu nebo jiného prostředku rozmnožovacího pokládá se také právo rozmnožovací za převedené (§ 18.)[2]).

Jednotlivá obmezení pomíjejí dle povahy případu různě, buď zrušením anonymity nebo pseudonymity, nebo zase smlouvou, zrušením posledního pořízení, nabytím vlastnictví díla, nevydáním nebo vrácením dřevorytu, též (na př. obmezení smluvená) uplynutím doby, na niž výkon třetí osobě byl povolen, a j.

(Příště ostatek.)

---

[1]) Osobní zájem autorův a všeobecný zájem obecenstva jsou zde dostatečně chráněny teprv, když prvějšímu jest právně možno, by učinil opatření o svém díle, jež nakladatel nevydal. Závěrek odstavce 3. se motivuje tím, že v nakladatelském obchodu nádhernými vydáními díla se vylučuje v zájmu obecenstva zvýšení nákladu nad určitý počet. Slovo „napřed“ (in voraus) vztahuje se na zpětné připadnutí práva disposičního, nikoliv na prodloužení lhůty (§ 20. výboru).

[2]) Osnovy § 13., kommisse § 18., výboru § 18. Kommisse připojila 2. odst. v § 18. (převodem reprodukční pomůcky (dřevorytu, tvářítka [formy], desky) převádí se právo reprodukční) a uzákonila tak zvyklost obchodu věcmi uměleckými.

Paměti ze stol. XVI. o městech moravských.

Z archivu Herrnhutského podává Dr. Josef Cvrček.

(Pokračování.)

Část třetí: Prostějov, Plumlov, Krumlov, Fulnek, Jihlava, Třebíč.

Prostějov náležel k panství pánů z Pernštýna. V době této majetníkem panství byl p. Vojtěch z P., známý odpůrce bratrský. O něm první zprávu v X. svazku tuto čteme: „Neodpouštěli jí (= Jednotě) ani mocní tohoto světa, mezi nimiž ne zadním nepřítelem byl jest p. Vojtěch z P.... Měl pak pán toho času v Prostějově nějakého kněze Jiříka, kterýž byv prvé v Čechách v Bělé, ne dobrou pověst o sobě měl; pročež tu zprvu tvárnost měl a roucho ovčí na se vzal v zevnitřním obcování, tak že držán za svatého. Avšak jaký pod tím život vedl cnostný, to potom po časích se zjevilo, již když byl za faráře Lipenského ... Tam pána divně proti Bratřím postavoval, a nepochybně u něho v spisování té knížky rouhavé písařem byl.[1])

A měl při sobě týž kněz toho času dobrého pomocníka za rektora školního, nějakého Joannesa Facilisa, převšetečného a pyšného člověka, kterýž chtěje vidín býti a pánu se zalíbiti, i dal se v psaní dosti důtklivá bratru Zachariášovi, kterýž toho času v Prostějově zprávcí byl.“ Pan Vojtěch zanášel se úmyslem zvláštní svou novou jednotu a zvláštní řád vzdělati od jiných rozdílný, chtěje tak Bratří donutiti, aby s ním se sjednotili. „Protož mezi literáty v jich bratrství, aby mezi nimi za jednoho byl, dal se. A poněvadž rektor ten dobrou mu naději učinil o sobě, že nepřítelem bratrským bude, vyslal ho do Vitemberka na svěcení; odkudž když se s ouřadem vrátil, slavně uvozován v prvním posluhování a potom již zaveden v služby, aby je konal. Hned mu to brzy překaženo, že od cís. Ferdinanda mandát na něho vydán, aby ho pán vybyl a na zboží svém

[1]) Zpráva o knížce této jest v VIII. svazku na konci. Bratří nemohli knihy té nechati bez povšimnutí; proto tiskem vydali „Osvědčení a očištění se Jednoty Bratrské zákona Krystova proti nářkům nestřídmým a nedůvodným knížky v nově vydané od uroz. pána, p. Vojt. z P. a na Plumlově a vytištěné v Prostějově“. Tiskem Osvědčení vyšlo r. 1558 dne 24. měsíce června. Chová se v archivu Ochranovském, sign. AB. II. 4. 14., čítá 160 stran malé 8⁰. — Více viz v Č. Č. M 189 . str. 43. a násl.

netrpěl. Nesměje pak jinak učiniti pán, zase na učení do Vitemberka jej vypravil.“ Že i jinak pan Vojtěch proti Bratřím nastupoval, svědčí slova: „Kdež i sborové někteří zastavováni a zapovědíni i oddavkové byli, a Bratří za kostelníky ustavováni; a kteří toho proti svědomí přijímati nechtěli, ti do vězení dáváni.“ O tom svědčí i přípis jednoho z Bratří, Jiříka Křížka, krejčího. Byl sice z vězení propuštěn, ale musel se vystěhovati; k tomu ostatně sám se nabízel: „Já grunt VMti chci hodným člověkem osaditi, ač nerad svú škodu.“

Nepřátelé bratrští i jinak proti nim postupovali, až i „k tomu přivésti chtěli, kdo by se Bratřími oddal, aby do cechů těch nepřijímali; z té příčiny hojně gruntů na prodaji v Prostějově bylo v městě na předměstí. Ale nedlouho se tomu Pán Bůh díval. Když po smrti jeho (pana Vojtěcha) to na pana Vratislava vše přešlo, jako vlastního bratra, kterýž na žádosti bratrské i oddavky zase propustil, i cechům i ouřadům své vuole provoditi nedal, kromě zůstalo v některých osobách tu v Prostějově, jakž prvé tak i nyní, rozlobení a divné nepravých věcí sčítání.“ (X. 4.)

„Pan Vojtěch se také pilně s svými kněžími přičinil o to, aby Bratří ssužoval, jakž by nejvíc mohl. Až toho léta 1559, když správce toho zboru Prostějovského vzat byl jinam, a dán byl jiný, totiž br. Pavel Žalud; i donesl to někdo pánu, že by Bratří měli tu do Prostějova dáti za zprávce poddaným páně člověka nějakého z Čech vypověděného (protož za tou příčinou odpíral tomu Bratří starších nařízení, uvésti snad tudy chtěje novou věc na Bratří, t. aby zprávce své prve před pány svými stavěli, než-li by je přijali, ješto toho také prve otec jeho pan Jan velmi byl žádostiv, rozličně o to se přičiněje, aby se Bratří jím také nětco zpravovali, podobně jako Habrovanští panem Dubňanským). A protož bratří soudcové a veškeren zbor některé z sebe vyslali ku pánu ouředníku, aby s ním o takovou věc promluvili a o bratru Pavlovi, novém zprávci svém, oznámili, že on není vypovědín z Čech, ani odnikud. Pán pak ouředník co jim k tomu říkal, z této odpovědi jeho se může souditi: „Opatrným, panu Václavovi Zajíčkovi, kmotru, p. Martinovi nožířovi, p. Martinovi stoláři a panu Janu Slámovi, přátelům, spolubratřím zboru Prostějovského z strany Boleslavské, v křesťanské lásce milým k dodání... Já Vám oznamuji...,

po šťastném příjezdu JMti pána v dobrém zdraví na Plumlov jednati že sem neopominul. I vězte, že jest mi laskavá od JMti odpověď dána: dotčeného bratra Pavla za kazatele slova Božího a zprávce zboru Vám přiti že ráčí na ten způsob, aby pokojně živ jsa slovo Boží kázal, k různicím a nevolím příčiny nedával, ani jiných k tomu nepomíkal na kázaních svejch, ani v jiných příčinách. Dán na Plumlově, v sobotu po památce sv. Jakuba léta 1559. Albrecht z Konic, ouředník na Plumlově.“ (X. 144.)

Další pamět o Prostějovu zaznamenána jest k r. 1563. „Boží moci a zuřivosti v dvojím trestání brzkém jedno po druhém ukázání na panství Plumlovském v Moravě jaké bylo, Br. Matěj Klíčník, byv toho času zprávce zboru Postějovského, napsal o tom takto: Strach a divné věci, kterýchž u nás snad od potopy nebylo, staly se. Mnoho o tom jest co psáti, ale vás tím nyní nerad bych zaměstnával; a také vidíte, že ruka nemůž psáti. Než maličko nětco povím. 1. Dnes dvě neděle na zámku na Plumlově skrze neopatrnost zapálili prach v sklepě. A na tom sklepě na vrchu seděli za stolem a obědvali někteří služebníci panští. Vyhodilo všecky zhůru, a potom tam do toho sklepu do prachu neb do ohně propadli se i s tím stolem; sedm se jich upálilo a potlouklo hrozně, a tři na místě uhořeli, až se zškvrkli. A pán sám vyskočiv z pokoje svého, pospíšil z zámku dolů a ujel. 2. Hroznější věc včera v noci, totiž v outerý na středu. Právě v svítání přišla povodeň veliká. Strhalo se sedm rybníků tam u Plumlova, a snad nětco více Buoh dopustil. Taková veliká voda přivalila se pojednou v jedné čtvrti hodině, všecko město vůkol obklíčila a všecko všudy předměstí, všecky ulice a téměř všecky domy neb chalupy vodou naplněny byly, tak že téměř žádný nemohl ani z města ani do města ani ven z domu. Pak-li se kdo ven z domu pustil, tedy do vody po hrdlo, po paže, po pás a, jakž se komu trefilo. Nemohl jeden druhého retovati; toliko z města, z věže, se zdi a s valův a s zámku volali na lidi, aby se pamatovali. Takový křik, ječení, že ani štormování nic téměř nebylo slyšeti. To nejhůř, že téměř žádný nikam nic z domu nemohl vynésti: neb jednak ještě všickni leželi a mnozí spali. Mnohých lidí i z našich dítky malé v kolébkách v komorách zplývaly. A z toho ta stavení hliněná téměř hned klesala, bořila se až hrozno. Voda pak brala, nesla, vyloměla dvéře, vrata, stěny v komorách, světnicích, i vynesla všecko: truhlice, soudky,

šaty, vorkafy řemeslníkom. Potravy, chlíb, mouky zpustly s soudky; a co nevynesla, to se tam někomu zasypalo, zakálelo až hrozno. U města na branách mosty pobrala, kromě na Olomoucké bráně, tohoť sou mostu obránili. V městě vody nebylo; než v sklepích, tak praví, že ani jednoho není, aby v něm vody nebylo, i v zámku ve všech sklepích, příkopách.

Ó milý Bože, dal tě nám Pán Bůh sucha dní. Jak Prostějov Prostějovem, většího pláče jak živ sem neviděl, aniž sem sám jak živ více neplakal, ani kdy větší žalosti neviděl. Nu, nevím, jak více psáti. U nás v našem domu bránili sme dvéře, vrat, sklepu hnojem, hlinú, prkny a protoť sme obránili, že máme suchou světnici, kuchyni, síň a zbor; avšak v sklepích plno vody. Již pak o žalosti, chudobě našich bratří, sestr, sirotků, vdov, nemohu pro pláč psáti. O rolích a zahradách mlčím. Všecko všudy vůkol Prostějova (plno) vody; položila dobytka mrtvého, a na rolí nanosila dříví, kamení. Co pak lidí ztopeno! Již jich nalezli poně sedmero, a to leckdes za plotem. Přijdětež k nám a navštěvtež nás; prosíme jako otce. Pamatujtež na nás. Ještě tejto noci jakýs div nad městem vidín od mnoha lidí: někteří viděli ruku s holí, a jiní ruku držící meč ohnivý.

Datum v Prostějově, ve čtvrtek po sv. Duchu l. Páně 1563." (X. 198—199.)

O Krumlově tato zmínka se činí k roku 1566. „Pan Vratislav z Perštejna, když z Vídně jel od dvoru císařského domů, zastavil se u pana hejtmana na Krumlově a přinesl pánu novinu tuto, nějací učení lidé nalezli proroctví zjevné o Luterovi, že on jest, aneb býti měl ten Antikryst, o němž v Zjevení sv. Jana v kap. 13. se píše; nebo ten počet, který se tam pokládá, totiž 666 právě že se na Martina Lutera trefí. Pan hejtman velmi se podivil tomu, a napsav to na škartě, dal paní své, a řekl jí, aby to ukázala bratřím, a co oni tomu říkati budou, aby jemu potom pověděla". (X. 275, XI, 45.)[1])

---

[1]) Paní tak učinila a tázala se Blahoslava za vysvětlení. A tak Blahoslav „spatřiv toho hodné příčiny", napsal obšírný Výklad na XIII. kap. Zjevení sv. Jana, kde vyvrací domněnku, že by se uvedený počet 666 vztahoval na Lutera. Neboť dle schematu, jak on vysvětloval, mohlo značiti i něco jiného. Schema toto tehdy obvyklé jest:

Ve Fulneku nějaký čas zdržoval se Ant. Bodenštein, nejdřív odpůrce, později chvalořečník Bratří. Aby očitě o Bratřích se přesvědčil, prožil nějaký čas, nedávaje se poznati, u nich ve Fulneku. O tom k roku 1565 zaznamenáno takto: „Však mistr Antonius ne tak se protivil Bratřím; ale učinil tak, jako někdy onen mistr Jakub lékař, špehéř bratrský a potom pobožný bratr. Totiž šel do Fulneka k Bratřím, a namluvil bratra Michala, aby jej přijal za rektora, totiž aby on tu na domě pacholata učil; a stravu měl s br. Michalem, u něhož ten čas mládeneček byl a pomocník jeho br. Petr Herbert. Však Antonius nepravil o sobě, že by byl mistr, magister artium; i pobyl tu za drahný čas a zkušoval a pruboval Bratří rozličně, chtěje vyzvěděti, bylo-li by co při nich kacířského, čehož by snad tajili a před lidmi ukrejvali, jako činívali Gnostici, Borboritae, oni staří kacíři. V prodleném pak času ten mistr Anton kázaní slejchávaje br. Michalova, toho mládenečka br. Herberta, a obcování vše přepilně spatřuje, nemohl nic to najíti, čehož se byl domníval; ale na odpor nalezl pobožný a šlechetný život. I odebral se pryč.“ (X. 249.)

O panu Janovi z Kounic a na Slavkově zmínka jest tato: „Ale domnívá se pan kanclíř (Joachym z Hradce, nejvyšší kanclíř král. Českého), že o tom (= o hříších jeho) nikdo neví; protož se předce k našim pěkně staví a zvláště ku p. Janovi z Kounic a na Slavkově. Ale dělá to pro zisk; neb jemu ten stařec, totiž pán z Kounic ... to zjednal, že mu 4000 zl., kteréž on pan kanclíř . . byl dlužen, odpustil. A on zase, totiž kanclíř dopomohl pánu Slavkovskému k mlýnu jakémus tu u Brna, kterýž pan Jan poručil Barboře . . a dětem . .“ (X. 242.) Zaznamenáno jest k roku 1565.

O knězi Jihlavském čteme, že vydal artykulů devět proti Švenkfeldiánům r 1569. K témuž roku vztahují se různé

a	b	c	d	e	f	g	h	i	k	l	m
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	20	30
n	o	p	q	r	s	t	u	v	x	y	z
40	50	60	70	80	90	100	200	300	400	500	600

M	30
a	1
r	80
t	100
i	9
n	40

L	20
a	1
u	200
t	100
e	5
r	80

a	1
p	60
e	5
ž	600
	666

Součet 666.

paměti o kněžích podobojí, s nimiž Bratří mívali časté půtky a rozbroje. Tak „Ondřej byv v Brodě a potom v Prostějově, nepravými a lživými věcmi Bratří oškliviti se snažoval, a v čemž sám byl, tím viniti je chtěl. Ten řku, pouhú nepravdu směl na kázaních rozvolávati, i písničky o tom rozsílati, že v Prostějové neřádové proti Pánu Bohu v domě bratrském díti by se měly.“

„Takových zlostných kněží na Moravě množství se zjevovalo, vše okolo času toho na panství Tetovském a Kunštatském. Item v Třebíči, ten ani Bratřím zvoniti, když kdo umřel, dopustiti nechtěl; až potom od vrchnosti taková svévolnost mu zastavena“. (X. 455, 432, 433.)

Ke Třebíči vztahuje se taky zpráva z r. 1558 o Pavlovi Skálovi z Třebíče, jenž byl na studiích ve Vitemberce a tam i umřel. O smrti jeho Bratřím starším do Čech zprávu podává soudruh jeho, Petr Herbert. Spolu zaznamenanou nalezáme intimací či zprávu Akademie Vitenberské, kterou rektor Akademie, Adolf, vévoda Nassavský, smrt Skálovu všem študentům oznamuje.[1])

(Příště ostatek.)

[1]) „Té pak intimací, v kteréž smrt jeho oznámena byla všem študentům v Vitemberce, tento jest přípis. (Autor jeho byl Filip Melancton.) Nejprve stručný popis Čech; potom přechází na Moravu: „Nunc ea regio, quae olim sedes fuit Marcomannorum, nominatur a flumine Morava Moravia, et tenetur magna ex parte a vetustae et magnae gentis Henetae posteris. In ea regione civitas est Trzebicz, in qua natus fuit adolescens Paulus Saxeus ex patre senatore. Ingenium adolescentis et doctrinae capax fuit et amans disciplinae, ac vera invocatione Deum in agnitione et fiducia Mediatoris coluit, eamque ob causam a partia abfuit, ut civis esset nostrae ecclesiae. In hoc ipso morbo piam confessionem et invocationem saepe repetivit; nec dubitamus eum in eo numero esse, de quo scriptum est: Beati mortui, qui in Domino moriuntur . . . Attigit nam vicesimum primum annum. Hortamur autem scholasticos, ut hodie hora 12. conveniant prope aedes civis honesti lumoris Carpophori ad pias funeris ceremonias et ibi singuli sese et ecclesiam Deo piis precibus commendent. Anno 1558, die 26. sept. —“ (IX. 199 - 200.)

Památce Kamarýtově.

Napsal K. Kořínek.

(Pokračování.)

I. Básně světské.

Dělí se v epické a lyrické; oněch jest počet nepatrnější. Již dříve bylo připomenuto, že Kamarýt (spolu s Čelakovským) jako student horlivě obíral se básníky německými, zvláště pak že Hagedorn, Lessing a především Bürger, jímž se počínají dějiny také české ballady a romance (Schulz, Osvěta 1877 ve článku Česká balada a romance), jeho oblibě nejvíce se těšil. A byla to hlavně velkolepá Bürgerova ballada Lenora, která také Kamarýta zvábila, aby ji napodobil básní nadepsanou „Evrozína“ (vyskýtá se již ve Smíšených básních vydaných r. 1822). Obsah její jest tento. Válka proti vrahům vlasti šťastně skončena, a vítězné vojsko za zvuků hudby a rachocení bubnů listím ozdobené domů se vrací. Srdce česká se veselí, jásá také Rozína a oděna jsouc rouchem svatebním očekává svého Jaroslava. Místo milence přijde však sluha jeho a oznamuje, že Jaroslav z boje šťastně vyšel, avšak k Rozíně přijíti nemůže, proto aby ona sama bez prodlení k němu na cestu se vydala. Rozloučivši se s otcem, v nejlepší naději podnikne Evrozína noční pout. V rozmluvě se sluhou dovídá se, že Jaroslav jako lev bojoval, od krále zlatým penízem byl obdařen a ke dvoru pozván, kde hned bude každé přání jeho vyplněno. Tato pocta milenci prokazovaná naplňuje Rozínu velikou radostí v předtuše šťastných dní, jež od nynějška tráviti bude po boku chrabrého a slaveného Jaroslava. Však průvodce na cestě varuje ji velké radosti a řečí dvojsmyslnou na srozuměnou dává roztoužené děvě, že žije milín její doma, plný touhy po ní, že rád by k ní šel, avšak v té době nemůže.

Již nastal jasný den, když v slunečné záři oba poutníci k městu se blíží. Avšak jaké sklámání čeká Rozínu, když vkročila do domu svého milence! Síň plná jest truchlících lidí a plačících, a hromnice osvěcují pokoj. S výkřikem hrůzy klesla na mrtvolu milence svého mrtva.

[illegible]arýt nebyl první, i v písemnictví našem z části napodobili, z části překládali ballady německého básníka Bürgera.

Tak pokusil se již r. 1795 Vojtěch Nejedlý, aby napodobil „Lenoru“, jež objevivši se r. 1774 u veřejnosti, způsobila neobyčejný rozruch a vzbudila všude velkolepý a mohutný dojem. Avšak obsahem i formou zůstala „Lenka“ Nejedlého daleko za Bürgerovou Lenorou. Také Kamarýtova „Evrozína“ jest napodobením „Lenory“. Vizme, jak šťastným. Báseň německá vyličuje na počátku děsné sny, starosti a strach Lenory, jaký osud asi stihl milence jejího Viléma, jenž účastní se výpravy Bedřicha II. (ve válce sedmileté) proti Marii Teresii. Obě válčící strany učinily konečně mír, a vítězné vojsko vrací se do vlasti. Lenora připojuje se k nesčetným řadám těch, již vyšli ven, aby vracející se vojíny uvítali, vedena ovšem hlavně nezkrocenou touhou, aby spatřila Viléma svého. Proto vyptává se bedlivě vojínů, již do města se berou, na milence, avšak když žádné zprávy nezvěděla, plna zoufalství rve si vlas, na zemi se vrhne a vede si jako zuřivá. Marna jest všechna útěcha matčina. Lenora rouhá se Bohu, proklíná den narození svého, touží po smrti, bez Viléma nechce slyšeti o Bohu a spasení svém — hrozné dopouští se viny, za niž musí ji stihnouti trest.

Jinak v básni Kamarýtově. Počíná návratem vítězného vojska, avšak historického pozadí jest docela prosta; dotýká se totiž básník ukončené války jen těmito všeobecnými slovy: Čech pojat je radostí; škůdce vlasti rozplašil. Hlavní osoba básně Evrozína zcela jinak nakreslena nežli Bürgerova Lenora. Ač slyší radostný rozruch při návratu vojska, zůstává, drahým rouchem svatebním oděna, doma a očekává svého milence. Tato záměna není na prospěch básně — hlavní osoba její stává se passivní.

I v dalším postupu děje jeví se v obou básních značný rozdíl. Sotva že ukončila Lenora rouhavou řeč svou proti Bohu, přijede o půlnoci milenec její, aby si odvezl nevěstu; v Kamarýtově básni nepřichází mrtvý Jaroslav sám, nýbrž sluha jeho, jenž pána svého omlouvá. Po krátké rozmluvě s Vilémem vydá se Lenora na noční pout. Rychlá jízda noční, příšerné zjevy na cestě: průvod pohřební, rakev, máry, zpěvy hrobní, havrani křídloma šustící, hrozná družina v patách jezdců, konečně nahý kostlivec místo živého jezdce, pak ryk duchů — to všecko naplňuje čtenáře hrůzou, rozechvívá jeho duši měrou neobyčejnou. V básni Kamarýtově neděsí nás nijaké přízraky hrobové, nijaké

obludy temna nočního a hrůzy noční jízdy; stručně praví básník: „Hvězdy noci zjasnily, cestu když nastoupili skrze lesy dalekou“. Celá pak noční pout vyplněna jest hovorem — místy dosti zdlouhavým — mezi Evrozínou a jejím průvodcem.

Rouhání Lenořino došlo hrozného trestu; Evrozína v básni české strašné slaví shledání s milencem, jejž spatří mrtvého. Marně se však čtenář táže, proč jí toto usouzeno, vždyť v celé básni není ani zmínky o nějaké vině, jež by tušiti dala trest; konec básně překvapuje a neuspokojuje čtenáře.

Ani v té příčině odchylku Kamarýtovu od básně německé nelze šťastnou nazvati, že Evrozína k městu přijíždí, „any hvězdy hasnou a východ se stkví září jasnou“. Jasno denní, svit slunce nesluší ovzduší balladickému. Také rozměr iambický více přiléhá balladě než trochej; proto i Jungmann, přeloživ r. 1806 Bürgerovu Lenoru do češtiny, podržel rozměr originalu a ukázal, jak zní dobré české iamby, když je tvoří mistr umějící ovládati básnickou formu.

Lépe se zdařila Kamarýtovi báseň nadepsaná „Milodín a Velena“ s týmž motivem skoro jako Evrozína a napodobená dle RKého. Obsah básně jest tento. Bystrý jinoch Milodín, od bodré lubice opásán mečem a vyzbrojen štítem a mlatem, ubírá se do boje proti vrahům vlasti. Již páté vzešlo slunce, vítězné sbory vojska domů se vracejí, ale udatný Milodín v žádné tlupě nešel. Na vysoké skále, kde divá hučí řeka, vlna za vlnou se valí, očekává Velena milence svého; již osmé slunce zapadlo, a lepá děva ještě nyje touhou po jinochu Milodínu, lká jako holubice, vlasy rozpouští a labutí ňadra slzami smáčí. V zoufalosti volá Moranu, družku černoboha nelítostnou, i na sebe, jestliže v noc černou uspala druha jejího; vždyť co tu na světě činiti má, když máti i otec v rově jsou, a milý z boje se nevrací. Nářek její zněl po skalinách i lesích temných, až konečně sběhne dívka opuštěná k jaré řece a do ní se vrhne, neb tam Milodín spočívá a očekává milenku svou. Vlnami unášenou děvu nalezli cizí jinoši a donesli k Luďkovu hradu. Tam jí ovšem z cizinců nikdo nepoznal, až vězeň z hradu vyvedený — Milodín, jenž mnoho vojínů nepřátelských pobil, váleje proti Ludkovi v Zábojových sbořích — v mrtvé pozná Velenu. Oba milenci uloženi do téhož rovu, a na něm zasazen štíhlý jilm, s něhož žalně znějí slavičí zvuky.

Jakkoliv se básníkovi podařilo dosti šťastně (jak již z obsahu patrno) celé verše, obrazy, situace atd. dle různých básní RKého napodobiti (hlavně dle Záboje, Kytice, Skřivánka a Zarmoucené), odkudž také užil verše nerýmovaného, trochejského brzy o osmi, sedmi a šesti slabikách, seřaděných v slohách pětiřádkových, přece duch připomenutých básní staročeských ve skladbě naší nikterak není vystižen: ona vnitřní síla a životní pravda chybí; na to básnické nadání Kamarýtovo nestačilo.

Ve spůsobě nejstarších básní českých složil Kamarýt romanci „Dcera mlynářova“. Báseň takto začíná:

Uskočila veveřinka,
Chytila se holubinka!
Ach nešťastná holubinko!
Pode mlejnem u Vltavy,
Pod vrbami zelenými,
Prala dcerka mlynářova
Šáteček svůj červeňounký.
Dcera lepá, černooká,
V sedmnáctém květnu pralu,
Roztomilá holubinka,
Šáteček svůj červeňounký.

Již z těchto několika veršů jest viděti, že Kamarýt chtěl napodobiti zvuky zpěvu národního, jenž tak prostě, a přece mile a lahodně zazněl v nesmrtelném „Ohlase písní českých“, složeném pěvcem Vatavským. Ale velký rozdíl v poesii exposity Klokotského a písních Čelakovského pozná čtenář ihned. Marně hledá v básni Kamarýtově životní síly, jaká tryskne z čirého zdroje poesie národní, prostoty, něžnosti, srdečnosti, jaká zní ve zmíněném „Ohlase“. Té nenahrazuje ani častější opakování týchž veršů, ani výrazy na mluvu lidovou upomínající ani zdrobnělá slova hustě se namítající; rovně básni neprospívá, že pěvec ji složil veršem nerýmovaným, a to v době, kdy národ slovesnou formu svého zpěvu již dávno změnil, kdy již básnil v rýmech. Nerýmovaná skladba v duchu národním nemohla se zdařiti Kamarýtovi, jenž, jak dobře praví F. Schulz v citované již dříve rozpravě, „vládl celkem jen prostřední silou poetickou“.

K epickým skladbám Kamarýtovým náleží dále překlad Bürgerovy básně „Der wilde Jäger“ pod názvem „Divoký lovec“.

Položíme zde některé parallely originalu a překladu. První sloha Bürgerovy básně zní:

Der Wild- und Rheingraf stiesz in's Horn:
„Hallo, hallo, zu Fusz und Rosz!“

Sein Hengst erhob sich wiehernd vorn,
Laut rasselnd stürzt ihm nach der Trosz;
Laut klifft' und klafft' es, frei vom Koppel,
Durch Korn und Dorn, durch Heid' und Stoppel.

Kamarýtův překlad:

Lech Labský v troubu lesní dme:
Nu, nuže! na nohy a na koně!
Hynšt jeho řehtaje v předu se pne,
Dav drnčí za ním v divém honě;
Jen třásk a prásk přes ploty a hradby,
Skrz houšť a poušť, skrz pole a sadby.

Dále vypravuje Bürger:

Risch, rasch, quer übern Kreuzweg ging's
Mit Horrido und Hussassa;
Sieh da! sieh da! kam rechts und links
Ein Reiter her, ein Reiter da!
Des Rechten Rosz war Silbers Blinken,
Ein Feuerfarbner trug den Linken.

A Kamarýt překládá takto:

Honem po cestě křížové
Dav s třeskotem a ryčně hnal.
Hle, hle! po levé i po pravé
Tam jezdec, jezdec tu se vzal,
Co stříbro stkvěl se kůň pravého
A ohňobarevný nes' levého.

Vzezření obou jezdců vyličuje básník německý v sloze další:

Lichthehr erschien der Reiter rechts
Mit mildem Frühlingsangesicht,
Grasz, dunkelgelb der linke Ritter
Schosz Blitz vom Aug' wie Ungewitter.

Verše tyto celkem dosti zdařile překládá Kamarýt:

Přejasnáť byla po pravé
A líbá anděla růžolíc;
Levý, škaredý jak sivé kouře,
Sil okem blesky co černá bouře.

Trest ukrutného myslivce Bürger takto líčí:

Das Grausen weht, das Wetter saust,
Und aus der Erd' empor, huhu!
Fährt eine schwarze Riesenfaust;
Sie spannt sich auf, sie krallt sich zu,
Hui! will sie ihn beim Wirbel packen,
Hui! steht sein Angesicht im Nacken.

Kamarýt překládá:

Tu hrůzy šust, tu bouře chřest,
A vzhůru ze země vyjela -
Huhu! velikánská černá pěst.
Roztáhla se — a sevřela,
Lup! jej za temeno uchvátila
A tvář mu do týla zavrátila.

Jak z několika ukázek lze poznati, blíží se Kamarýt svým překladem dosti originalu; zejmena pokusil se význačné přednosti básně německé, kontrasty, symboliku zvukovou, alliteraci, assonanci a j. z větší části šťastně napodobiti v básni své. Podržel také rozměr originalu (ačkoliv místy přibírá a ubírá slabik do řádkův) a rozdělení básně ve' slohy šestiřádkové. Jeví se tudíž v jeho převodu Bürgerovy básně „Der wilde Jäger“ značný pokrok proti prvnímu překladu této ballady, o nějž se pokusil r. 1795 Prokop Šedivý s malým štěstím.

(Příště ostatek.)

Zrušení roboty na Moravě roku 1848.

Dle sněmovního jednání[1]) podává F. A. Slavík.

Lid někdy svobodný klesl tak v poddanství, že byl pravým nevolníkem vrchnosti.

Jindy dávali obyčejně z majetku určitý plat, t. zv. úrok, jako nyní daně; ale později musili nejen čím dále tím větší platy dávati, nýbrž i ponenáhlu četné práce robotovati, ku př. na mnohých panstvích platili ve XIII. století z lánu 30 denárů neboli halířů, podsedkové s poli 12 denárů, bez polí 6 denárů; v XV. stol. z lánu půlletně 20, 30 a více grošů českých o sv. Jiří a sv. Václavě, robotovali třikrát do roka, někde na panstvích nestejně. Ještě v XVII. století byli poddaní obyčejně zavázáni robotovati jen několik dní ročně; ale po 30leté válce od nových cizích vrchností byli velice utlačováni a nové nebývalé roboty musili konati a velké rozličné platy dávati.

---

[1]) Moravský sněmovní list, obsahující jednání moravského sněmu zemského v sezeních od 31. května 1848 až do 24. ledna 1849, hlavně str. 17, 35, 40, 45, 47, 53, 108, 114, 135, 342, 420 a násl.

Roboty staly se již v druhé polovici XVII. století na některých panstvích dle úsudku samé úřední kommisse „nesnesitelné“.[1])

Ještě horší byla robota a poměry poddanské vůbec v XVIII. století. Co jindy dělávali ročně, 3 dni roboty, byli usedlí nuceni konati týdně, někde i více.

Z lánu platili roku 1750: daně 20—50 zl. a více, úroku 2—5 zl., 2—4 slepice, $^1/_2$ nebo 1 kopu vajec a jiné platy dle místních poměrů, čeho od vrchnosti užívali; roboty obyčejně 3—4 dni s potahem nebo dle potřeby vrchnosti s 2 osobami, v nejpilnější čas od sv. Jana do sv. Václava, u německých vrchností do sv. Michala, celý týden; z $^1/_2$ lánu obyčejně polovici toho; ze čtvrt lánu 4 a více zlatých; čtvrtinu platů a roboty 2—3 týdně pěšky, jednu čtvrtinu roku většinou 6 dní týdně; z podsedků velkých někde jako z jedné čtvrtiny lánu, jinde méně, z malých o polovici méně platů a roboty též nebo 2 dni, domkáři a podruzi 1 den

Při tom zakusil lid nesmírně trampot a ponížení od vrchností a jejich úředníků a sluhů. Někde i krutě s nimi nakládali, je bičovali i zmrzačili.[2])

I přivedeni byli mnozí až k zoufalství, opouštěli rodné statky a někde učinili i povstání. Aby poddaným bylo ulehčeno, vydala císařovna Maria Terezia r. 1775 robotní patent. Dle něho zůstali poddaní, kteří až posud pěší robotu konali, také budoucně pouzí pěší robotníci, jakož i ti, kteří až posud s potahem robotovali, avšak přes 9 zl. 30 kr. roční kontribuce neplatili, budoucně žádnou jízdní, nýbrž jen pěší robotu konati měli. A pro pouhé p ě š í robotníky vyměřeno bylo takto: Podruh nebo podruhyně ročně vesměs s jednou osobou 13 dní; chalupník, jenž přes 57 kr. neplatil, ročně s jednou osobou 26 dní; který více daně měl než 57 kr., ale přes 2 zl. 51 kr. neplatil, týdně 1 den; který více daně než 2 zl. 51 kr., ale ne přes 4 zl. 45 kr., týdně s jednou osobou $1^1/_2$ dne; který více daně než 4 zl. 45 kr., ale ne přes 7 zl. $7^1/_2$ kr., týdně 2 dni; který více než 7 zl $7^1/_2$ kr., ale ne přes 9 zl. 30 kr., týdně $2^1/_2$ dne; který více než 9 zl.

---

[1]) Moje „Morava a její obvody ve Slezsku po 30leté válce“ str. 192; zemská registratura, oddělení dominikální a poddanské.

[2]) Místodržitelský archiv v Brně, U 3

30 kr. a cožkoli na to platil, 3 dni. Při jízdní robotě zůstali i dále, již byli přes 9 zl. 30 kr. platili a s potahem robotovali, a ustanoveno bylo, že budoucně konati má poddaný, který nebyl za víc nežli čtvrt usedlého (čtvrtsedlák) a tudíž přes 14 zl. 15 kr. neplatil, s jedním kusem potahu týdně 3 dni; půlsedlák neplatě daně přes 28 zl. 30 kr., s párem potahu týdně 3 dni a od sv. Jana do sv. Václava týdně s jednou osobou pěší roboty; který byl za víc než půl usedlého, avšak tři čtvrtě usedlého nepřesahal, tudíž více daně měl nežli 28 zl. 30 kr. a ne přes 42 zl. 45 kr., s 3 kusy potahu týdně tři dni, a od sv. Jana až do sv. Václava týdně 2 dni pěší roboty s jednou osobou; který byl za více než tři čtvrtě usedlého a cožkoli nad to (celý sedlák) a tudíž více než 42 zl. 45 kr. a cožkoli nad to platil, se 4 kusy potahu týdně tři dni, a od sv. Jana do sv. Václava týdně tři dni pěší roboty s jednou osobou.

Poněvadž ustanovené tyto robotní povinnosti to nejvyšší byly, k čemuž budoucně poddaní podle tříd zámožnosti a kontribuce své přidržováni býti mohli, zanechávalo se těmto docela na vůli, při svých dosavadních robotních povinnostech, ježto buď skutečně menší byly nebo se jim aspoň tak zdály, bez proměny zůstati.

Ty roboty poddaný lid byl povinen až do roku 1848, kdy konečně bylo s něho sejmuto poddanské jho, člověka nedůstojné.

Již dne 14. prosince 1846 nařídil císař a král Ferdinand Dobrotivý, „aby vykoupení roboty dobrovolnou smlouvou bylo usnadněno a urychleno“; ale nařízení to jen ponenáhlu se vykonávalo.

Když nastalo mocné hnutí r. 1848, žádali císaře v měsíci březnu z Čech, Moravy a jiných zemí rakouských, aby robota a poddanství vůbec byla zrušena.

Ferdinand Dobrotivý vydal pak 28. března t. r. nové nařízení, jak praví, „živou žádostí vedeni jsouce, abychom těžké břemeno naturálního robotování odstranili“, a nařídil:

„Povinnost robotování ať přestane do roka pod tou výminkou, aby se za ni tomu, kdo právo má, dostalo přiměřené náhrady ode dne, kde robota přestala!“

Dne 25. dubna t. r. vydal konstituční zákon, jenž ustanovil dále:

§ 24: „Každý občan může státi se majetníkem usedlosti, každou zákonem dovolenou živnost provozovati;

§ 25: platnost zákonů je pro všecky občany stejná;

§ 27: odstranění rozdílů měšťanských a politických i náboženských vyznání...;

§ 55: nařizuje „mezi první úkoly říšského sněmu, aby zkoušel návrhy o spůsobu náhrady z břemen rolních, o kterých jest ustanoveno, aby vykoupena byla“.

I zrušena byla robota nejprve na Moravě na sněmu dne 9. června 1848. Teprve potom v červenci učinil na říšském sněmu poslanec Sidon návrh, „aby zrušení obtížností poddanských vysloveno bylo v konstituční listině zejmena a obšírně“, a Jan Kudlich, „aby obmezení svobody svazkem poddanským pominulo, robota a desátek byl zrušen“. Po dlouhém rokování oba návrhy přijaty 31. srpna 1848, načež hned 7. září vyšel patent, kterým bylo zrušeno poddanství, půda břemen zbavena, zrušena všecka břemena z poměru poddanství vyplývající a na gruntu spočívající. Za některá byla náhrada dána, za některá nic; za práva z osobního a poddanství nesměla býti náhrada žádána, jen za práce a naturální a peněžité poplatky.

Památný děj zrušení roboty a osvobození lidu poddaného stal se na Moravě takto:

Při jednání sněmovním dne 31. března 1848 usnesli se stavové zemští, duchovní, panský a rytířský na tom jednohlasně „stav sedlský do sněmu připustiti, aby celé gruntovní majitelstvo skutečně se zastoupilo“.

I byli zástupci selského stavu v příštích zasedáních sněmovních.

Dne 5. června 1848 podal na sněmu svobodný pán Vojtěch Widmann tento návrh:

Vysoce slavné presidium sněmu moravského!

Níže psaný zástupce majitelův větších statků při sněmu obecním r. 1848 vysoce slavné presidium sněmu uctivě žádá, sněmu zemskému následující návrh můj předložiti:

Přesvědčen jsa, že všichni majitelé pozemských statků v tom se mnou jednoho myslu jsou, aby poddaní všeho dobrého, co Jeho Milost císař Pán náš nejmilostivější, Ferdinand I. skrze 15. března

t. r. přislíbenou a 25. dubna t. r. danou konstituci všem svým národům popříti ráčil, co nejdřív oučastni býti mohli, vysoce slavnému sněmu navrhnouti si dovoluji, aby ten od našeho nejslavnějšího mocnáře nejvyšším patentem od 28. března t. r., k vykoupení se z naturální roboty mírnou náhradou, určený čas, totiž 31. březen 1849 tou mírou zkrácen byl, aby naturální **robota a všechny gruntovní platy,** *které vrchnostem dle zřízení zemského náleží, nejpozději v čtyr nedělích od sněmovního snešení, totiž 1. července t. r. proti budoucí náhradě skutečně vyzdviženy byly.*

K tomu jedna sněmovní komise nařízena býti by měla, která by stejný počet zástupců stavu sedlského, a stejny počet zástupců větších statků, vysokých škol a měst v sobě obsahovala, o vyjednání mírné náhrady a jejím způsobu pracovati měla; kteréž nařízení proti § 85 a 78 pořádku při sněmovním jednání by necílilo. Při tom té sekci ta práce odevzdána býti by měla, kterouž větší při sněmu 3. dubna 1848 volený výbor v té věci již činil.

Vyjednaná výška a způsob náhrady sněmu zemskému v známost uvedena býti má, jehožto snešení sněmu říšskému dle § 55 ustavní listiny k potvrzení předloženo býti má. Tato sněmem zemským určená a vysazená náhrada, až ku konečnému rozeznání sněmem říšským, od povinovaných od toho dne, co naturální robota přestala, těm, kteří právo ji žádati mají, placena býti má.

Co se týče **desátku,** *o tom jest všem vůbec známo, že desátky větším dílem duchovenstvu, které svou výživu z nich táhne, se platí. Prohlídajíce ale k tomu, že konečné ustanovení náhrady za tak rozličné desátky na nejmín 6 i 8 měsíců potřebuje, a na to, že, kdyby desátky prvním červencem t. r. vypuštěny býti měly, právo a spravedlnost nás napomíná, na výživu katolického duchovenstva pamatovati: protož sněmu zemskému navrhnouti si dovoluji, aby k desátku povinované obce v spolku, až do vyměření konečné náhrady, svému duchovnímu, za puštěné desátky takovou sumu platiti měly, která by jemu skrze puštění desátků na kongruu, totiž na sumu, která se duchovním z duchovních peněz ročně platí, scházela.*

Tato náhrada prozatímní má v měsíčních čístkách odvedena, a až určitá suma náhrady postavena bude, buď doplacena aneb dílem navrácena býti.

Za příčiny svého návrhu nížepsaný ohlašuje: Předně aby, jak již na začátku pravil, poddaní nejvyšším patentem od 28. března

a v ústavní listině od 25. dubna 1848 nejmilostivěji přislíbených ulehčení ještě před časem k tomu vysazeným co nejdříve používati mohli.

Za druhé aby nejvyšší, v těchto jako i v rozkázání od 15. prosince 1847, vyslovená žádost a vůle co nejdříve se vykonala, a aby za třetí poddaní uznali, že vrchnosti vždycky náchylny jsou, svým poddaným k dobrému dopomáhati."

Načež poslanec Buchberger podal návrh, „aby přestání roboty 1. červencem ustanoveno bylo, aby všemožnému popichování a různici se v čase předešlo, a při tom vykoupení cestou přátelského porovnání s majitelem gruntu předsevzato".

Svob. pán Honrichs pravil: „Přejeme všichni, aby se to pokojnou cestou stalo, ale lhůta příliš krátká jest, a jen říšský sněm může o tom rozhodnouti. My nikoli v stavu nejsme, v době tak krátké výminky vykoupení určiti, a potahy a dělníky tak rychle opatřiti".

Načež řekl poslanec dr. Mandelblüh, zástupce města Olomouce: „Dle mého náhledu není předmět ten ani ještě k náležitému rozboru a rokování dospělý, ale porada o něm na nejvýš důležitá".

Mluvili dále ještě jiní poslanci, zvláště následující:

Svob. pán Widmann podotýká opět, že návrh obsahuje 2 částky: 1. má robota a desátka od 1. července přestati; 2. že se vyhledání levného výnosu náhrady za všechny z poddanosti pocházející vzájemná břemena gruntovní některému oddělení odkázati má. Na každý spůsob vypátrání náhradné cifry déle trvati by mohlo, nežli čas pro skutečné vypuštění dotčených břemen gruntu ustanovený, 1. července 1848.

Ponavrhuji tedy, aby se přede vším již nyní ustanovilo, zdaliž by se naturální robota a desátek skutečně s 1. červencem proti náhradě vypustiti měly.

Dr. Alois Pražák, zástupce královského města Uherského Hradiště, podporuje návrh tento, pravil:

„*Že grunt a půda ouplně osvobozeny býti mají, všeobecná potřeba jest. Budiž tedy tato věc komisi k všestrannému vyšetřování odevzdána. Poněvadž ale tato komise s vyšetřováním déle by zaneprázdněna byla, my však některé poplatky máme, které by*

co nejdříve přestati měly, protož myslím, aby přestání jich hned vyřknuto bylo.

Navrhuji tedy, aby tyto věci ouplně vysloveny byly, a míním, že od 1. července b. r. všechny roboty a desátky bez rozdílu, potom všechny ze svazku poddanosti pocházející naturální platy přestati mají. Náhradu má vyvolená komise na potaz vzíti a co nejrychleji návrhy k vyzdvižení všech jiných gruntovních břemen předložiti.“

I zvoleno jest „komité neb oddělení“, dále uvedené, a předložilo dne 7. června následující návrhy k poradě a usnesení slavnému shromáždění:

1. Následující naturální povinnosti a práce, jenž grunt a půdu obtěžují, proměnují se od 1. července 1848 v levnou peněžitou náhradu:

a) patentální robota naturální;

b) naturální desátek polní, sutý, vinný, naturální právo horní, desáteční roboty, a jiné jakkoli jmenované desátky bez rozdílu těch, jenž právo k nim mají, jak dalece až do posledního června 1848 propadlé nebudou;

c) všechny jiné jakkoli jmenované povinnosti naturální, jenž z poddanosti pocházejí;

d) všechny naturální platy a práce z výkupných smluv, poslednější nechť se robota, náhradné dni neb jakkoli nazývají;

e) předkupná práva, laudemia bez rozdílu právního tytule, za všechny změny v majetnosti, které se po posledním červnu 1848 stanou.

2. Vyměření vysokosti a spůsobu levného vynahradění, ať se co nejrychleji podá sněmu od oddělení, ku kterému z každého nynějších 10 oddělení 2 zástupci venkovských obcí a 2 zástupci ostatních tříd sněmu vyvoliti se mají.

3. Výnosy náhrad, které od sněmu ustanoveny budou, mají se po prošlém přenejvyšším potvrzení tohoto sněmovního usnešení zároveň s gruntovní daní zeměpána od povinovaných vybírati a cestou zemského úvěrečného ústavu oprávněným dodávati.

4. Mimo to se ještě následující břemena gruntovní za vyplatitedlné vyhlašují:

a) Všechny jiné vzájemné peněžité a naturální povinnosti ze zákupných smluv, které se v § 1. nepodotknuly;

b) všechna práva pastvy na cizích polích a půdách, a

c) všechny stálé a proměnlivé povinnosti na penězích.

Vyměření času, pak výšky odkoupení a spůsob zapravení náhrady má totéž oddělení s všemožnou rychlostí sněmu ponavrhnouti.

5. V porovnání práva honu a rybářství ku prospěchu veškerého blaha má se též toto oddělení ohledem na zřízení municipálního a obecenského pořádku, o kterých se již jedná, poraditi, a výsledek porady sněmu předložiti.

Jednání o tom účastnili se hlavně Dr. Alois Pražák, Jan Dvořák, rychtář z Dlouhomilova u Zábřehu, poslanec za venkovské obce volebního okresu Doubravického, a Dr. Mayer, kteří podali také své návrhy zvláště.

Dr. Mayer na sněmu dne 8. června podal návrh základů, podle kterých by patentální robota vyplatiti se měla:

1. Cena. Poněvadž poměry v naší zemi velmi rozličné jsou a patentní robota také při stejných druhách živností nestejná, nýbrž velmi rozdílná jest, poněvadž některý čtvrtláník v týdni 8 dni s párem koní, jiný ale jen jeden den neb 2 pěší dni robotu zapravuje — nemůže se tedy vzíti k vyměření ceny pro vyplacení se z roboty ani výška daně, kterou každý majitel ze svého gruntu platí, ani cena za párový den potahu a za den ručních práci zevrubně v celé zemi ustanoviti.

Proti ustanovení více tříd a stupňů výplatné ceny jak za potah, za ruční robotu spírá se pochybnost, žeby postavení do pořádku, a ustanovení, která obec do nejvyšší, která do prostřední a která do nejnižší třídy postaviti by se měla — s obtížnostmi spojeno bylo, a k dálejším svárům a rozepřím vedlo, přece by se žádný zástupce venkovských obcí již nyní nedozvěděl, která výplatní cena na jeho obec by vypadla.

Aby se tedy tak hlasitě pronesenému přání pánů zástupců venkovských obcí — by se jim již nyní cena, která za robotu žádána bude, oznámila — zadost učinilo, jen jedinká na spravedlnosti a slušnosti spočívající cesta jest, která v následujícím se ponavrhuje:

Poněvadž Jeho c. Milost přenejvyšším patentem od 23. prosince 1817 zavedení nového katastru gruntovní daně nařídit ráčila, bylo při počátku těchto prací v naší krajině roku 1825 ponaučení vydáno, kterak by se cena úpravy a zvláště cena práce vyhledati měla.

Na základ pro cenu, která by se vzíti měla, byl r. 1824 předepsán, proto že to rok byl, v kterém více jak o 50 let všechny požitky, následovně i cena jednoho dne tažní a pěší práce na nejnižším stupni stály.

Tyto pro stálé katastry vypočítané ceny roku 1824 za práce tažní a ruční obce samy přiznávaly, jsou tedy jakožto vlastní přiznání pravdivé; jsou poměrům jednotlivých obcí přiměřené, tam, kde mezi sousedními obcemi znamenité rozdíly se ukazovaly, byly od cís. úřadů opraveny, jsou konečně ve veřejných spisích pro nové stálé katastrum sepsány, a nemohou se tedy jednostranně změniti, tak jako se jednostranně a dobrolíbezně nedělaly; mají veřejnou víru a jsou pospolu pilířem naší nové soustavy gruntovní daně.

Tyto ceny byly by tedy právní, od obcí k robotě povinovaných vyšlý základ, které by se pro základ slušné náhrady za patentní robotu od 1. července přestávající vzíti mohly, jsou ale v nynějším okamžení také jedinký základ, na kterém by se hned o vyplacení se z roboty jakožto na všechny a rozličné poměry krajiny ohled beroucím vyjednávati mohlo, nebo vyhledávání každého jiného základu byloby těžší a teprva za mnoho měsíců k docílení.

Aby se slavnému shromáždění již nyní, kde sepsání katastrální ceny za robotu tažní a ruční od r. 1824, které u katastrálních inspektorátů leží, bohužel v Brně k dostání nejsou, opora pro ciferní rozvážení slušnosti ponavrženého základu k vyměření ceny za robotu podala, jen připojiti mohu, že v celém okrsku m. s. gubernium ve velikém průměru katastrální cena od r. 1824 následující se ukazuje: Za den potahu koňského s párem koňmi 36 kr., 30 kr., 25 kr. — za den potahu 4 koní po 55, 50, 45 kr. — za den potahu 2 voly po 25, 20, 15 kr. — za den ruční po 12, 10, 8 kr.

Přirovnání této ceny katastrové s nynější cenou učí, že nynější cena asi třikrát tak vysoká jest, jak roku 1824, z čeho následuje, že cena katastrová od r. 1824 zajisté slušný a levný základ pro vyměření vyplaty za robotu jest. Kdyby se tento základ slavnému shromáždění líbil, pak by další můj návrh byl, aby se majitelé panství k prospěchu a blahu vlasti a pro povyšení zámožnosti rolnické třídy jakožto nejdůležitějšího stavu v našem konstitučním živobytí s nějakou částkou katastrální

ceny r. 1824 co slušnou náhradu za robotu, kterou k požádání mají, spokojili.

Podle tohoto návrhu vypadala by ve větším průměru následující cena za robotu: kdyby se k. p. polovička nebo 50% katastrového výnosu počítala, dělalo by to za den roboty s párem koní 18, 15, $12^1/_2$ kr., den roboty s 4 koní $27^1/_2$, 25, $22^1/_2$ kr., den roboty párem volů $12^1/_2$, 10, $7^1/_2$ kr., den roboty ruční 6, 5, 4 kr. a kdyby se 40% nebo $^2/_5$ katastrové ceny vzalo, vypadlo by za den roboty s párem koní $14^2/_5$, 12, 10 kr., za den roboty 4 koňmi 22, 20, 18 kr., za den roboty 2 voly 10, 8, 6 kr., za den roboty ruční $4^4/_5$, 4, $3^1/_5$ kr., při čemž podotknouti musím, že poněvadž tyto ceny jen hlavní průměry jsou, pro chudší krajiny z katastrových spisů i také nižší než zde uvedené hlavní průměry vypadnou, a tedy jen 2 základy držeti by se měly:

1. Aby výplata za robotu jen díl ceny v katastrových písmech od roku 1824 pro každou obec za práce potahem a ruční obsažené byla a sice nejnižší, kdyby více cen při některé obci přicházelo.

2. Aby žádná cena výplaty výše se nestavěla jako nejvyšší cena jmenovaných průměrů, byť by dle katastrové ceny polovička ta výše vypadala.

2. Spůsob placení. Ještě levněji nežli jednotlivé ceny musejí se výminky platu postaviti. O tom následující návrhy k uvážení a uzavření slavnému shromáždění podávám:

1. Vypadající cena za práci má se po 5 ze sta v kapitálu vypočítati, majitelé gruntu ale aby se jen s 4 ze sta spokojili, a pátý procent ročně nazpět nechali, aby se ním výplatní kapitál sám sponenáhla vyplácel, robotník po dlouhá leta, které by se vypočítaly jen 5procentové úroky s gruntovní daní platiti měl.

2. Poněvadž majitelé statku bez toho jen 4 ze sta, tedy od 100 zl. kapitálu výplatného jen 4 zl. a ne 5 zl. úroku dostanou, mělo by se ustanoviti, že se každému z robotníků od toho výnosu, který by až do konce roku 1848 na svůj kapitál výplatný položil, 20 ze sta nebo pátý díl odpustí, nebo jinými slovy, že za každý zlatý jen 16 grošů zaplatí. —

(Příště ostatek.)

Z nejstarších dějin moravských.

Napsal R. Dvořák.

(Dokončení.)

Starověkým historikům Slované stali se známými teprve v prvním století po Kr.; odtud až do šestého století známi jsou pode jménem Venetů.[1]) První, který o nich zprávu podává, jest Plinius: quidam haec habitari ad Vistulam usque fluvium a Sarmatis, Venedis, Sciris tradunt (Hist. nat. IV, 73, § 97). Po něm Tacitus již i něco z jejich způsobu života vypravuje: Venetorum .... nationes Germanis an Sarmatis ascribam dubito ... Veneti multum ex moribus Sarmatarum traxerunt ... tamen inter Germanos potius referuntur, quia et domos figunt, et scuta gestant et peditum usu ac pernicitate gaudent; quae omnia diversa Sarmatis sunt, in plaustro equoque viventibus (Germ. cap. 46). Třetí Ptolemaeus nazývá je velikým národem; *κατέχει δὲ τὴν Σαρματίαν ἔθνη μέγιστα οἵτε Οὐενέδαι παρ᾽ ὅλον τὸν Οὐενεδικὸν κόλπον* (Geogr. III, 5. 7). Také nejstarší mapa starého světa, Tabula Peutingeriana (na poč. III. stol.) vykazuje již jméno „Venadi Sarmatae“ mezi potulnými národy na severu provincie dacké a „Venedi“ mezi obyvateli při ústí Dunaje. Žádné z těchto svědectví nemluví o jednotlivých kmenech slovanských, u všech shrnují se Venetové jako jednotný národ, jehož sídla se kladou na východ Visly a na sever Karpat. A tam také, v hranicích svrchu vytčených, Slované nejméně do konce II. století po Kr. zůstali. Vislu zajisté překročiti nemohli, pokud usazení tam germanští národové, Gotové, Burgundové, Vandalové, Skirové, Gepidové a Herulové jim v tom bránili. Koncem II. stol. nastal obrat. Tlakem „severnějších“[2]) národů způsobeno bylo veliké hnutí všech těchto kmenů germanských, jež draly se na jih a vzbudily tím válku markomanskou.

Kolem roku 240 vyhrnuli se Gotové ze svých starých sídel při dolní Visle a přestěhovali se na pobřeží Černého moře. Po

---

[1]) Že by jméno to bylo původu německého (die weidenden), jak Zeuss (Die Deutschen 67, 594 a j.) a po něm většina německých badatelů tvrdí, jest více než pochybno. Způsob života u starých Slovanů na vše jiné spíše ukazuje než na „pastýře“.

[2]) Jul. Capitolinus, Vita Marci, 14. Těmito severnějšími národy (superiores barbari) mnozí badatelé právě Slovany pokládají, a v této době bylo by tedy hledati první počátky stěhování slovanského.

nich odešli z Povislí Gepidové a Herulové, a ještě v témže století Burgundové odešli na západ a usadili se v horním Pomohaní. Již tato mezera mohla poskytnouti Slovanům příležitost, aby aspoň v dolním Povislí šířili se ponenáhlu na západ podél břehů Baltského moře. Při horní Visle seděli ještě kmenové vandalští, mezi Vislou a Odrou Skirové a Rugové. Ale postup slovanských kmenů musil již od II. stol. po Kr. býti neustálým, třebas se dál ponenáhlu: důkazem toho jest, že jméno Lugiův, kmene neznámého původu,[1]) který již ve IV. století v těchto končinách se nevyskytuje, zachovalo se u potomních Slovanův, od nichž přeneseno bylo na krajinu (Lužici). Že Slované někde při prameniskách Visly s Germany již ode dávna se stýkali, jest povšechně uznáno, a svědčí o tom také jméno Korkontů, které Ptolemaeus bezpochyby prostřednictvím těchto kmenů slovanských poznal.

Tolik tedy snesením zpráv historických a srovnáním veškerého stavu věcí na jevo vychází, že před koncem IV. stol. po Kr. žádný větší kmen slovanský nestanul na půdě českomoravské, tak právě, jako vynaložení všeho důvtipu etymologického nestačí na důkaz, že před odchodem Gotův a Hunů z dolního Podunají (což asi do téže doby spadá) usadili se Slované na poloostrově Balkanském. Všechny ty pramenné doklady, třebas anebo lépe protože jsou tak skrovny, svědčí o tom, že Slovanstvo až do této doby bylo jediným, mohutným organickým celkem, který měl tolik společného v řeči i v kultuře, že každá část, která později od tohoto tělesa se odštěpila, přinesla si do svých nových sídel velký podíl z onoho společného pokladu. Bude tedy třeba, vyložiti stručně, na jaký stupeň vzdělanosti povznesli se Slované, pokud se nerozdělili, a poukázati též na vývoj jejich řeči, neboť tím teprve důkaz o pozdním rozstoupení jejich v jednotlivé větve postaven bude do náležitého světla.

V novější době se strany nám protivné sbírají se doklady o poměrně nízkém stupni vzdělanosti, na kterém prvotní Slované prý stáli, a jmenovitě jest tu patrna snaha dovoditi za každou cenu, že Slované nebyli národem rolnickým, jakož bylo dosud

---

[1]) Šafařík (Starož. I, 450) pokládá je za Slovany, čehož těžko uvésti doklady. Müllenhoff (D. A. II, 4) pokládá je za předky Vandalův a Burgundů.

ustáleným a dobře odůvodněným názorem, nýbrž spíše pastýřským, kočovnickým, ba dokonce loupežným, a rolnictví že u nich bylo teprve v počátcích. Tento účel má již násilný výklad slova Venedi, Veneti z německého kmene, jejž první (ač ne snad ještě v tomto úmyslu) pronesl Zeuss (Die Deutschen 67), odvozuje je z got. vinja, něm. Weide, národ sám jako „die weidenden“, tedy národ pastýřský. Pokládám Zeussovi v jeho díle, jinak záslužném a dosud nepřekonaném, za velkou vadu vůbec, že každé jméno národa chce nějakým spůsobem vysvětliti a tak dospívá často k přepodivným závěrům. Z takových nešťastných pokusů jest právě tento výklad o Venedech. Jestliže Šafařík sám, (Starož. I, 191) sebrav veškeren material z tohoto oboru a srovnav nejrozličnější mínění, neváhá doznati, že „nenalézá ve kritickém slovozpytu ničeho, co by k neomylnému vyložení prvotního významu jména Vindů platně posloužiti mohlo“, pak nám sotva zbývá naděje, že by po něm se to někomu podařilo. Ale pravděpodobno jest, že jest třebas ne vnitřní, ale aspoň vnější souvislost mezi tímto jménem a ostatních Venetův, adrijských, armorických a paflagonských. A že těmto Němci jména nedali, to připustí snad i nejhorlivější zastance hořejšího výkladu.

Ale badatelé němečtí své tvrzení o prvotním stavu vzdělanosti slovanské dovozují přímo z pramenů. Tacitus (Germ. cap. 46) praví: „Venedi multum ex moribus (Sarmatarum) traxerunt; nam quicquid inter Peucinos Fennosque silvarum ac montium erigitur latrociniis pererrant“. Že týž klassik hned v následujícím sám si odporuje (domos figunt et scuta gestant etc.), nenalézá ovšem s této strany náležitého ocenění. K tomu se citují spisovatelé VI., VII. stol. i doby pozdější. Procopius Bell. goth. III., 14: „*οἰκοῦσι δὲ ἐν καλύβαις οἰκτραῖς διεσκηνημένοι πολλῷ μὲν ἀπ᾽ ἀλλήλων, ἀμείβοντες δὲ ὡς τὰ πολλὰ τὸν τῆς ἐνοικήσεως ἕκαστον χῶρον*“. Jordanis (Getica V, 35): „paludes silvasque pro civitatibus habent“. Podobné doklady uvádějí se z Maurikia, Jana Efesského, Herborda, ano i z domácích letopisců slovanských, především Nestora ruského i našeho Kosmy. Všechny tyto výtky jsou neoprávněné. Neboť co byzantští letopisci a Jordanes o Slovanech zaznamenali, o tom není sice třeba pochybovati, ale dlužno uvážiti, že výroky ty pocházejí z doby velikého stěhování slovanského, kdy velká část národů slovanských octla se ve spolku ano i v poddanství Avarů, přiučila se od nich řemeslu válečnému

a rozličným nectnostem z něho vyplývajícím. V mimořádných, pohnutých dobách národové aspoň částečně vyšinou se z dosavadního spůsobu života, aby za normálních okolností zase se k němu vrátili. U Kosmy pak i u Nestora jest známo, že oba tito letopisci snažili se vylíčiti všeliké staré zvyky pohanské v nejhorším světle, aby je postavili v ostrý, ano křiklavý odpor s ušlechtilými mravy křesťanskými.[1]) Naproti tomu u týchž a ještě u jiných starých spisovatelů (Tacita, Procopia, Maurikia, Theofylakta, Widukinda, Adama Bremského, Herborda) nalézáme tolik dokladův o velké kulturní pokročilosti starých Slovanů, že již ony ojedinělé hlasy své váhy pozbývají.[2])

Avšak nejskvělejší vyvrácení toho nám odporného mínění, jež posuzuje prvotní stav Slovanů výhradně podle jednostranných výroků některých pramenů, podává nám srovnavací jazykozpyt. Methoda jest známa a všeobecně uznána: souhrn všech slov, jichž kořen nebo kmen lze vědecky dosvědčiti u všech odvětví jednoho národa, nebo u všech národů jednoho plemene, představuje nám kulturní stupeň, na němž stál onen národ, nebo ono plémě, pokud se nerozvětvily. Jestliže zkoumáním všech jazykův indoevropských dospělo se k poznání, jaký byl kulturní stav pranároda arejského, která nářadí polní a domácí měli, která domácí zvířata, jakou zbraň, ano i jaké náboženství a zvyky:[3]) pak týmže postupem, totiž konstrukcí slovanské prařeči poučíme se o životě starých Slovanů, pokud zůstali nerozděleni.[4]) Jestliže srovnáním všech řečí slovanských vyjde na jevo, že mají pro všechna důležitější polní nářadí (pluh, lemeš, hřídel, rádlo, brány a j.), dále pro některé druhy obilí (rež, pšenice, ječmen,

---

[1]) O mnohoženství Čechův u Kosmy důvodně pochybuje Kaindl, „Vielweiberei bei Cosmas“ v „Mittheilungen des Vereines für die Geschichte der Deutschen in Böhmen“, sv. 31.

[2]) Tyto doklady sebrány a pěkně sestaveny u Kreka, Einleitung in die slav. Literaturgesch., 2. vyd. (1887), str. 353. násl., proto nechci jich tuto znovu uváděti.

[3]) Viz o tom z novějších spisů: Pictet Les origines indoeuropéennes, v Paříži, od r. 1850 ve mnoha vydáních. — V. Hehn, Kulturpflanzen und Hausthiere, v Berlíně, od r. 1870 rovněž ve mnoha vydáních, poslední roku 1894 uspořádáno od Schradra. — O. Schrader, Sprachvergleichung und Urgeschichte, 2. vyd. 1890.

[4]) Úkol ten s velkým úspěchem provedl a výsledky svého bádání přehledně sestavil Krek, op. cit., 108 násl.

oves, proso) stejné základní pojmenování, což jiného z toho na jevo vychází, než že orba a spojený s ní spůsob výživy byly základem života u starých Slovanů? Rovněž není pochybno, že uměli obilí ve snopy vázati, mlátili je na humnech a uschovávali ve stodolách (žitnica). Vymlácené zrno mleli buď na žernovech (ručních mlýncích) nebo vodním mlýnem v mouku, z níž pekli chléb, tak jako z mléka připravovali sýr. Maso nasolovali, na rožni pekli nebo ve vodě vařili. Z ovocných stromů znali již rozličné druhy (jablko, hrušku, višni, třešni, slívu) a dovedli též plané stromy zušlechťovati (trěsnąti, čepiti, cěpъ = štěp). Víno poznali prostřednictvím germanského západu. Měli dobře zřízenou usedlost (ves), v domech byly vedle jizby, sklepa a jiného příslušenství též chlév a dvůr, důkaz, že nebydleli se zvířaty v jednom prostoru. Z kamene sice domů ještě nestavěli, pojmenování cihly jest u rozličných kmenů slovanských rozdílné, za to stavěli příbytky své ze dřeva. Zbraní byl jim luk, tetiva, šíp, meč, kopí, sudlice, sekera, nůž, kyj, mlat, prak, obranou štít, přilbice, brnění. Obyvatelé vsi byli příslušníky jediného rodu (obština), měli společné jméno a společný majetek, zvláště pozemkový. Správu obštiny měl starosta od ní volený. Z obštin sobě příbuzných skládal se kmen (plémě), který zase měl společné jméno, a jehož vladyku volili starostové obštin, z příbuzných kmenů utvořil se národ (jazyk, pluk). Život rodinný byl dobře zřízen, monogamie převládala, neboť v původní řeči slovanské jsou již vyznačeny všechny, i vzdálenější stupně příbuzenstva, jenom vladykové mívali několik žen, jako bylo i u Germanů zvykem. Postavení ženy bylo důstojným, vynikající ženy voleny bývaly starostkami i vladařkami. V náboženství základem byl přírodní dualismus (bog, běs), duše nehyne s tělem, slovo ráj jest všem slovanským řečem společno. Provozovali rozličná řemesla, plavbu, spracovávali kovy (zlato, stříbro, železo, měď, olovo); obchod byl výměnný, peněz nebylo, což souvisí s tím, že Slované vůbec majetku osobního neznali.

Co tuto stručně nastíněno jest o původní vzdělanosti Slovanů, má netoliko za účel vyvrátiti zmíněné námitky o jejich nízkém kulturním stupni, nýbrž zároveň býti dokladem, že Slované dlouho asi zůstali souvislým organickým celkem, aby mohli této společné míry vzdělanosti dosáhnouti. Jak by byli mohli na př. Slované čeští vedle Bojův, Markomanův a Kvadův,

anebo docela pod jejich panstvím tak neporušeně zřízení rodové zachovati až do doby Boleslavův?

Avšak nejpádnější důvod, jímž se přímo vylučuje všeliká možnost předčasného rozvětvení národů slovanských, podávají nám výzkumy linguistické. Jen tím, že všichni ti národové tak dlouho zůstali ve styku, vysvětluje se tolik společného v jejich řeči, jejíž vývoj předpokládá mnohá staletí. Jest nepochybno, že i když se dovršilo rozštěpení původní řeči ve hlavní skupiny, musily tyto ještě po nějaký čas zůstati v zeměpisné souvislosti, poněvadž i potom působností svou jedna do druhé zasahovala. V jakém chronologickém pořádku se rozštěpení to stalo, nelze ovšem na základě čistě linguistickém, při úplném nedostatku historických zpráv stanoviti. Palacký (Děj. čes. I, 73) rozeznává tři skupiny: východní ruskou (Rusové, Bulhaři), jihozápadní illyrskou (Srbové, Charvati, Slovinci) a severozápadní leskou (Poláci, Čechomoravané, Slováci, Lužičané). Tohoto rozdělení následovali i mnozí jiní, v Rusku Naděždin, Ustrjalov, nově Leskien (Archiv für slav. Phil. 1880). Naproti tomu Dobrovský (Lehrgebäude der böhm. Sprache, 1819) a po něm Šafařík znají jen dvě hlavní skupiny: severozápadní a jihovýchodní. Toto dvojí dělení podrželo vrch nad trojím, jenže s jistým pošinutím: staví se totiž proti skupině západní druhá hlavní skupina severovýchodojižní.[1]) Hlavním a charakteristickým rozdílem mezi oběma skupinami jest, že západní podržela hlásky *d* a *t* před ł a *n*, kdežto skupina severovýchodojižní je vysula. Další rozštěpení stalo se tím způsobem, že ze skupiny západní povstala a) skupina polsko-polabská (severovýchodní), která ze staroslovanského dj před hláskami ě, i vytvořila hlásku dz, b) skupina česko-srbská (jihozápadní), která tamtéž vytvořila hlásku *z*. Ze skupiny severovýchodojižní povstala zase a) ruská (severovýchodní), která hlásky tj a dj proměnila v tš (č), dž, ž; b) jižní a z této zase *α*) skupina slověnská, k níž patří Slověné a Bulhaři a která proměnila *tj* a *dj* v *č* a *j*; *β*) skupina srbská,

---

[1]) Srv. Johannes Schmidt Zur Geschichte des indogermanischen Vocalismus. I, 1871. — Miklosich Vergleichende Grammatik der slav. Sprachen. — Šercl Z oboru jazykozpytu, 1883. — J. Jireček Rozpravy z oboru historie, filologie a literatury, 1860. — Krek, Einleitung in die slav. Literaturgeschichte. 1887.

k níž náležejí Srbové a Charvati a která tytéž hlásky proměnila v *št* a *žd*.

Toto rozdělení v jádru svém nepotkává se nikde s námitkami, a přední jazykozpytci v oboru slavistiky, slovanští i němečtí, naprosto v něm souhlasí. Jmenovitě na rozdíl mezi slovinštinou a češtinou nutno s veškerou rozhodností důraz položiti, neboť tyto dvě řeči v základním znaku úplně od sebe se liší: slovinština *d* před *l* a před *n* vysula, čeština je podržela. Nepatrné odchylky, které se zdají proti tomu svědčiti (mo*d*liti se ve Frisinských Pam., srv. Krek, op. cit. 243), dlužno přičísti pozdějším vlivům češtiny a vysvětliti tím, že část Slovinců, která kdysi v blízkosti Čechů (při Dunaji) sídlela, přejala od nich některé jazykové zvláštnosti. Analogický případ nalézáme v polštině, kde rovněž některé plnohlasné formy (-oro-, -olo-, -ere-, -ele- místo ra, la, re, le) nejsou nikterak zbytky z prařeči slovanské, nýbrž novotvary, převzaté z ruského sousedství; právě tak nářečí uherských Slováků nelze upříti příbuznost s češtinou proto, že v ojedinělých případech vysuto *d* před ľ; i to jsou zajisté stopy cizího (maloruského) vlivu.[1])

Z tohoto vědeckého seskupení řečí slovanských vysvítá, že jeví-li členové jedné skupiny blízkou příbuznost mezi sebou, také kmenové téže skupiny zůstali co možná nejdéle v souvislosti. Nelze ani jinak mysliti, nežli že na př. Polabané, Poláci, Čechomoravané s počátku společně postupovali na západ a teprve časem se rozdělili. Krok za krokem, kmen za kmenem usazovali se těsně vedle sebe, jejich zřízení rodové nepřipouštělo, aby příbuzní kmenové od sebe se odtrhli, a tak jeví konečné usazení Čechů, Moravanův a Slováků v nových sídlech určitý obraz národopisný: nikoliv náhlé rozdíly, nýbrž jen zcela lehounké odstíny dialektické dělí kmen od kmene, takže veškero obyvatelstvo od Šumavy až po Tatry jest obrazem dokonalého celku národního. Zcela správně roztřiďuje Roesler[2]) dvojí proud stěhování slovanského do Podunají, severovýchodní a jihovýchodní, a také jemu jest zde hlavním vodítkem rozdíl jazykový. Praví: „Poněvadž obyvatelstvo pozdějšího Štyrska náleží venkoncem

[1]) Šembera. Základové dialektologie československé 1864, str. 73.

[2]) „Zeitpunkt der slavischen Ansiedlung an der unteren Donau", Sitzungsberichte der Wiener Akademie, 1873, str. 92.

kmeni slověnskému, v užším slova smyslu tak nazvanému, který vyplnil Pannonii jakož i Korutany a Kraňsko, na severu Dunaje pak (v Rakousích a západních hořejších Uhřích) usadil se jiný kmen lišící se od slověnského jazykem, stalo se asi osídlení Slovanů v Pannonii, Noriku a v Istrii jen od východu, oním velikým proudem lidu, který vycházeje z jihu mateřské země, zachvátil země podněsterské a podunajské a jejž můžeme nazvati jihovýchodním čili pontodanuvinským, na rozdíl od onoho proudu, který prorazil branou prypeťskou na západ, zabral země poviselské a pooderské a prorazil snad karpatskými průsmyky do horních Uher, oderskou branou pak na Moravu a do Čech.“

Toť jediné správný názor o přistěhování Slovanů do Čech a na Moravu. Toto přistěhování nesmí se ani oddělovati od stěhování ostatních národů západní skupiny (Polabanů, Poláků) ani stotožňovati a másti s přistěhováním Slovinců čili Slovanů korutanských do zemí alpských. Stěhování jihovýchodní stalo se zároveň se vpádem Avarů do Podunají a bezpochyby pod jeho ochranou, kdežto stěhování česko-polsko-polabské nemá s Avary nic společného, již proto ne, poněvadž se stalo dříve, než Avaři vůbec v našich končinách se objevili. Myslím, že tento důkaz stačí na vyvrácení mylných názorů některých historiků německých, kteří snaží se přistěhování Čechů vůbec uvésti v souvislost s návalem avarským,[1]) anebo dokonce rozděliti přistěhování to na dva proudy: do Čech od severovýchodu, na Moravu a do horních Uher od jihovýchodu.[2])

Vraťme se však k vlastnímu časovému určování. Kolem r. 240. po Kr. Gotové opustili svá stará sídla při dolní Visle a přestěhovali se do zemí pontských, za nimi vyklidili tyto kraje Gepidové a Herulové, o něco později Burgundové. Panství mezi

---

[1]) Lippert, Socialgeschichte Böhmens, I. str. 120 násl.

[2]) Bretholz, Děj. Mor. I, str. 21 násl. Místo z Nestora, jehož se tu (str. 26) Bretholz dovolává, ježto prý se jím dotvrzuje, „že kmenovou zemi severních Slovanů dlužno hledati na jihu, nad Dunajem,“ se sem nikterak nehodí, neboť Nestor dovozuje z Podunají nejenom původ severních, nýbrž klade tam vlast všech Slovanů. Z takových mylných tradicí dalo by se konečně dokázati všechno. Vrstevník Nestorův Kosmas, jak známo, pokládal Čechy za autochthony

Vislou a Odrou připadlo Skirům a Rugům; ale i tito vytrhli záhy na jih Karpat a jim i Herulům a Langobardům zajisté vítaným byl odchod Kvadův a Vandalů z nynějších horních Uher daleko na západ přes Rýn do Hispanie (r. 406). Rugové usadili se na levém břehu dunajském v okolí lesa Manhartského,[1]) Herulové od nich na východ sahali do slovenských Karpat, ostatek hořejších Uher zaujímali ještě Langobardi. Všichni tito národové i s Gepidy a Sarmaty v Dacii a s Ostrogoty v Pannonii sjednoceni byli pod hunským panstvím krále Attily až do jeho smrti (451). Tolik jest tedy jisto, že již na počátku V. století veškero poříčí Visly a Odry, avšak také celá nynější Morava byla od germanských kmenů vyklizena, a nic nevadilo již massám slovanského lidu, aby se tam od východu a od severovýchodu přistěhovaly. Nejpatrnější důkaz toho zachoval se ve jméně řeky Slęzy (kleine Lohe), která pramení se za městem Němčem (druhdy Němci dle Kosmasa, něm. Niemptsch) a níže Vratislavě u Maslovic do Odry vpadá. Jméno to, jakož i nedaleké posvátné hory Sobotky, jež dříve také jménem Slęzu byla označena, přeneseno bylo na lešský kmen Slezanů, v poříčí horní Odry usazený, a odpovídá písmeno za písmenem a hlásku za hláskou jménu germanského kmene Silingů,[2]) kteří r. 406. s Vandaly a Kvady do Gallie a odtud do Hispanie se vystěhovali, kdež od gotického krále Vallia všichni jsou vyhubeni. (Idatii Chron. ad a. 418.) Z těchto historicky zjištěných událostí vychází na jevo, že Slované ještě před r. 406 v horním Poodří se usadili, Silingy bezpochyby brannou mocí přinutili, aby si hledali jiných sídel, od nich napřed název hory a řeky převzali, a časem podle těchto sami byli pojmenováni. Tak bylo Poodří od Slovanův obydleno, a poněvadž proslulá odedávna brána odersko-moravská byla úplně volna (Kvadové, kteří by jí mohli hájiti, odtáhli), což jiného tu nasnadě, než že touto cestou, údolím horní Odry, Bečvy a Moravy davy slovanské hrnuly se již tenkráte v tyto vlasti a kmen za kmenem je zabírali?

Že ne-li také Čechy, Morava jistě v polovici V. stol. byla germanského obyvatelstva prázdna, jest nade vši pochybnost

---

[1]) **Bachmann**, Die Völker an der Donau nach Attilas Tode, Archiv f. öst. Gesch. sv. 61, str. 198 násl.

[2]) **Šafařík** Starož. I, 65, 457, II, 423. **Zeuss**, Die Deutschen, 663 **Müllenhoff** D. A. II, 92.

zjištěno. V jediném z pramenův, a to pozdním a nespolehlivém,[1] jmenují se ještě Kvadové mezi národy Attilovi podmaněnými; poněvadž však žádný jiný pramen o nich v té době na Moravě neví, naopak o něco později uvádějí se v Gallii a v Hispanii,[2] nechybíme, položíme-li odchod všech Kvadů, beztoho již valně sesláblých (Ammian. Marcell. ad a. 373 XXIX, 6: Quadorum natio, parum nunc formidanda), z Moravy na západ k r. 406 zároveň s Vandaly, Silingy a jinými ještě národy. Jenom nejzazší jih Moravy obsadili po nich Rugové, ale ani tito neměli tam stálého sídla. V těchto stranách nebylo žádné překážky, a tedy osazení Moravy od Slovanů během V. století jest tak bezpečně dovozeno, že není proti němu podstatné námítky.

Jinak poněkud jest tomu v příčině Čech. Bachmann[3]) snaží se dovoditi, že Markomani ne ovšem pod dosavadním jménem, nýbrž již pod názvem Bavorů (Baiari, Baioarii), ještě po rozpadnutí říše hunské v Čechách zůstali, a udržovali spolek se sousedními Durynky, až tito r. 531 od krále franského Clotara v bitvě nad Nábou byli podmaněni; tím prý i Suevové čeští dostali se pod jeho moc, a to prý jest doba, od které dlužno datovati vrchní moc franských králů nad Českou zemí! Teprve když franský král Sigebert poražen byl r. 562 od Avarů, musili jeho bavorští spojenci, potomci Markomanů v Čechách usedlí, zemi tuto vykliditi, a potom teprve usadili se tam Slované! Tato hypothesa postrádá ovšem veškerého historického základu. Jednak není v celém tom období, i kdybychom zprávu o Markomanech v Hist misc. k r. 451 uznali za bezpečnou, odtud až po r. 562 v pramenech ani zmínky o nějakém suevském anebo vůbec germanském národě v Čechách usedlém; jmenovitě pak nezmiňuje se o nich Venantius Fortunatus, který mluví o porážce Durynků

[1]) Hist. miscella Pauli Diaconi (Muratori I, 97), která mezi jinými národy Attilovi podrobenými jmenuje také Marcomanni, Suevi, Quadi, praeterea Heruli Turcilingi sive (!) Rugi; již Büdinger Oesterr. Gesch. 46 nazývá tento pramen „ungehörige Compilation“ a upírá mu všeliké autority.

[2]) Hieronymus, Epist. ad Ageruch. — Srv. Zeuss, DD. 464, Šafařík, Starož. I, 463, Müllenhoff. D. A. II, 92. A Huber (Oesterr. Gesch. I. 43) klade vystěhování Kvadů z Moravy teprve po roce 451, dle mého mínění nesprávně.

[3]) Die Einwanderung der Baiern, Sitzungsberichte der Wiener Akademie, 91, 815 násl

nad Nábou a který by ve svém chvalozpěvu jméno druhého poraženého národa zajisté nebyl opomenul jmenovati. Dále zaplétá se Bachmann v odpor s dějinami, uváděje přistěhování Slovanů do Čech s příchodem Avarů, čehož nesprávnost již nahoře jsem dovodil. A ono místo v Jordanovi,[1]) dle něhož Alamani (Švábové) sahali až po Inn a po Dunaj, kdež východními sousedy jejich byli Bavoři, a jímž tedy by bylo dosvědčeno, že Bavoři skutečně v Čechách seděli, jest, jak Baumann[2]) dokázal, pozdější vložkou. Že by konečně byl král Sigebert po své porážce Avarům postoupil Čechy jakožto cenu jejich vítězství, v současných ani v pozdějších hodnověrných pramenech není dosvědčeno, a zvláště spolehlivý Řehoř Tourský mlčí o tom úplně. Tím tedy vyvrací se a padá hypothesa Bachmannova o usedlosti Bavorů v Čechách až do r. 562, postrádajíc všeliké opory historického svědectví.[3])

Že Markomani v Čechách o něco déle než Kvadové na Moravě se udrželi, jest možno, ano pravděpodobno. Riezler a po něm Loserth[4]) kladou odchod jejich z Čech k r. 488., když totiž Odoaker opustil Noricum ripense a Markomani opuštěnou kořisť dychtivě zabrali. Zjistiti ani to nelze dokonale, poněvadž prameny V. stol. i potomní doby od dob Attilových Markomanů vůbec nejmenují. Zcela bezpodstatnou domněnkou však jest, kterou Loserth[5])

---

[1]) Jord cap. 55: Nam regio illa Suavorum ab oriente Baioarios habet, ab occidente Francos.

[2]) Forschungen zur deutschen Geschichte. XVI, 239. Srv Riezler Geschichte Baierns, str. 9. — Büdinger (Oesterr. Gesch. 60) připouští, že Markomani (potomní Bavoři) seděli do polovice VI. století po obou březích horního Dunaje, přestěhovavše se tam již dříve z Čech.

[3]) Zdrcující soud o práci Bachmannově pronesl Müllenhoff (D. A. II, 96): „was neuerdings hr. Bachmann . . . über die Einwanderung der Baiern vorgebracht hat, ist in jeder beziehung so verfehlt, dass es hier keine widerlegung erfordert."

[4]) Riezler, Geschichte Baierns 46; Loserth v „Mittheilungen des Instituts für öster. Gesch.", 1881, 356.

[5]) O. cit. — Týž: Beiträge zur älteren Geschichte Böhmens. Mittheilungen des Vereines f. Gesch. der Deutschen in Böhmen, XXI, 281. Nekritická tato práce odsuzuje se sama. Tak na př. praví (str. 284): „mit der Uebernahme langobardischen Besitzes durch die Avaren steht die Einwanderung der Slaven in denselben in unmittelbarem Zusammenhang" a k dotvrzení této smělé věty dovolává se Röslera a Kreka. Z hořejších vývodů vysvítá že právě tito dva badatelé přistěhování Slovanů do Čech a Moravy přesně a jasně rozlišili od vpádu avarského.

vyslovil, že totiž po odchodu Markomanů (Bavorů) Čechy zabrali Langobardi. Loserth opírá se tu o prameny mnohem pozdější a pro tuto dobu ceny velmi pochybné; jsou to zprávy o vystěhování Langobardů z prvotní vlasti a o nejstarším jejich stěhování, které se zachovaly v tradici tohoto národa a které nejúplněji, ale spleteně a nesrozumitelně podává Paulus Diaconus z konce VIII. stol. Tu se vypravuje, že Langobardi z prvotní vlasti své Skandinavie do země Scoringa, odtud do země Mauringa a odtud do země Anthaib, Banthaib, Burgundhaib se vystěhovali. Tam pobyli několik let, pak překročili jakousi řeku, když jim Amazonky marně hleděly přechod přes ni zabrániti (Paul. Diac. I, 7—17). Dosud marně se snažili nejčelnější badatelé tato jména vysvětliti; i když přistoupíme na výklad Müllenhoffův (D. A. II, 97), že „patria Albis Maurungani" u kosmografa Ravennského značí veškeru zemi mezi Dunajem a Baltským mořem, od Labe až k Visle: ani tím o stěhování Langobardů nenabudeme jasného ponětí. Pramen ten praví dále, že Langobardi po porážce Rugův od Odoakra zabrali Rugiland (487) a tam několik let prodleli. Egressi quoque Langobardi de Rugiland, habitaverunt in campis patentibus, qui sermone barbarico feld appellantur. Paul. Diac. I, 19. 20. Tyto „campi patentes" čili feld někteří vykládají Moravským polem, Zeuss (Die Deutschen 473) mnohem pravděpodobněji soudí na horní Potisí. Tam již ví o nich také Prokopios (Bell. Geth. II, 14), tam také nějaký čas byli poddáni Herulům, až vzbouřivše se proti nim zvítězili a Heruly donutili k odchodu na sever (512). Tyto události sběhly se dle tradice za langobardského krále Tata, jejž svrhl s trůnu král Vacho. Ten vládl až do r. 539, podrobil si suevské Kvady (kteří již před sto lety s Vandaly odtáhli do Hispanie!) a panoval až do své smrti v Čechách; zbytky residence jeho, jihovýchodně od Prahy, ještě po 300 letech prý se u Beouuinidův ukazovaly (Chron. Goth., M. G. SS. Lang. 3.). Teprve r. 546 Langobardi odebrali se do Pannonie a ani tu ještě nevyklidili Čech bezpodmínečně, takže skutečně panství jejich v této zemi přestává teprve odchodem jejich do Italie r. 568.

Potud Loserth. Vývody jeho, založené na zmatených zprávách tradice sebrané z bájí a pověstí, postrádají veškeré kritičnosti; on sám onen pramen, ze kterého čerpá zprávu o panství krále Vacha v Čechách, nepokládá za valně spo-

lehlivý,[1]) ale dejme tomu, že zpráva ona není bez historického podkladu, pak právě toto svědčilo by o tom, že již v té době Slované v Čechách byli. Neboť praví-li Chron. Goth.: post haec (Wacho) et Beowinidis cum exercitu suo perrexit, jest nade vši pochybnost patrno, že panství Vachovo vztahovalo se na obyvatelstvo (Beowinidi-Vinidové t. j. Slované v Čechách usedlí, jak Loserth sám na jiném místě vykládá) a nikoli pouze na zemi Českou. Ostatně však jest dokázáno (Zeuss D. D. 474, Müllenhoff D. A. II, 96), že Langobardi ne r. 546, nýbrž již r. 530 přešli přes Dunaj do Pannonie, tím vylučuje se všeliká možnost panství jejich v Čechách (neboť tak velkým národem Langobardi nebyli, aby mohli panovati od Krušných Hor až po Drávu), a pracně sestavená budova Loserthových vývodů rozpadá se v niveč právě tak, jako hypothesa Bachmannova, kterou jsem před tím vyložil a vyvrátil.

Tím tedy objevuje se marnost všelikého pokusu prodlloužiti pobyt Markomanův a Kvadů v Čechách a na Moravě do VI. stol.; ale také jest marno nahrazovati je některým jiným národem germanským. Nedovoláváme se tu schvalně výroků našich učenců, Palackého a Šafaříka, třeba jen všimnouti si toho, co praví nepředpojatí badatelé němečtí. Müllenhoff (D. A. II, 96) uznává možnost osídlení Čech a Moravy od Slovanů aspoň od počátku VI. stol. Mluvě totiž o svědectví Prokopiově k r. 512 (o kterém ještě chci se zmíniti), dokládá: „Und gewis, wenn schon um mehr als hundert jahr früher die Slawen auf der nordseite des gebirges (scil. der Karpaten) die Silinge am Zobtenberge erreichten, so darf erwartet werden, dass sie gleichzeitig auch auf der südseite möglichst vorrückten, wo sich ihnen eine lücke bot. vom sprachlichen standpunkt lässt sich ihre ganze nordwestliche verbreitung schliesslich als das ergebnis einer zu beiden seiten der gebirge parallel verlaufenen bewegung zweier abteilungen eines stammes betrachten, dessen ursitz und ausgangspunkt im norden und nordosten der Karpaten lag und zum grösten teile endlich nachrückenden Ostslaven zufiel.“[2])

[1]) „in dem Chronicon Gothanum finden sich mehrfache falsche Zusätze“, l. c. 358.

[2]) Doporučuji tyto dvě věty k bedlivé úvaze všem těm, kteří beze znalosti jazykové souvislosti Slovanů moravských chtějí příchod jejich odvoditi z dolního Podunají zároveň se vpádem Avarů! — K vývodům Müllenhoffovým přidal se též Alfons Huber aspoň proto, že ve svých dílech (Österr. Gesch. I, 59, r. 1885, a Österr. Reichsgeschichte, str. 2, r. 1895) klade příchod severozáp. Slovanů do Čech a na Moravu nejpozději do polovice VI. stol.

A neméně závažný soud o tom pronáší Riezler (Geschichte Baierns, 12): Im siebenten Jahrhundert zuerst begegnen dort die slavischen Czechen, die aber wahrscheinlich schon früher gleich nach dem Abzug der Markomannen eingedrungen sind, wenigstens lässt sich zwischen den letzteren und ihnen kein anderes Volk dort nachweisen".

Jest tu snad třeba ještě přímého dokladu historického pro osazení Slovanů v Čechách a na Moravě koncem V. stol.? Nevysvítá-li pravdivost nebo aspoň pravděpodobnost této události z předcházejícího rozboru, pak rád přiznávám, že uvésti takový doklad bude velmi nesnadno. Z vylíčeného svrchu a také hojně dosvědčeného způsobu života u starých Slovanů vysvítá, že majíce zřízení patriarchální a vedouce klidný život rolnický, nemohli poutati takovou pozornost na venek, jako bojovní a podnikaví kmenové germanští. Tato věta tolikkráte již vyslovená nedochází dosud náležitého povšimnutí a uvážení. Dejme tomu, že by Slované čeští a moravští v VII. stol. nebyli jednak od avarského východu jednak od franského západu uvedeni v tíseň, kteráž je donutila sjednotiti se k společné obraně a zvoliti si společného panovníka: pak bychom o nich vůbec neměli žádných pramenných zpráv až do dob Karla Velikého. Zdaž by tu podle dosavadní analogie nebylo oprávněno dovozovati, že přistěhování Slovanů v tyto strany stalo se teprve někdy koncem VIII. století? Zajisté by pak se našli zase nějací Bachmannové a Loserthové, kteří by prázdnou mezeru hleděli bůhví jakými germanskými národy vyplniti.

Nicméně chci se přece pokusiti o přímé doložení onoho fakta. Jest to ono místo z Prokopia (De bello Gothico, II, 13—15), o kterém v novější době mínění úplně se rozcházejí. Prokopios vypravuje totiž k r. 538, že zástup podunajských Herulů přidal se k vojsku Belisarovu v Italii, a při té příležitosti vykládá z jejich vlastní tradice (*ὥσπερ μοι ἔμπροσθεν δεδιήγηται*), že když byli od Langobardů v středním Podunají r. 512 poraženi,[1]) potom od Gepidů v Dacii přátelsky přijati, tam vedle nich na čas se

---

[1]) Büdinger (Öst. G. 57) klade toto bojiště dle Einharda (Ann. ad a. 796) do rovin mezi Dunajem a Tisou, Bachmann (Einwand. d. Baiern, 823) k ústí Váhu; určitého o tom nelze nic říci. Rok vystěhování Herulů (512) po prvé určil ze zprávy Com. Marcellinovy již Zeuss (D. D. 481) a nikoliv Bachmann, jemuž se tato zásluha omylem přičítává.

usídlili. Když pak Gepidové jali se rovněž s nimi zle nakládati, část z nich přešla přes Dunaj a nalezla útočiště na půdě východo-římské v Illyrii; druhá část nedovedla přes Dunaj přejíti (οἱ δὲ δὴ ἄλλοι Ἴστρον ποταμὸν διαβαίνειν οὐδαμῇ ἔγνωσαν), nýbrž vedeni jsouce mnohými náčelníky z královské krve, obrátili se do nejzazších končin původní své vlasti; tak prošli nejprve všechny národy slovanské po pořádku, potom překročivše mnoho pusté země k Varnům stihli, od nich k Danům a přes ocean do Thule (Skandinavie) se dostali. Sídla Varnů Prokopios na jiném místě (Bell. Goth. IV, 20) vymezuje od horního Dunaje až k „severnímu oceanu" a na západ až k Rýnu, kterážto řeka prý je dělila od Franků. Východisko tohoto stěhování herulského Müllenhoff (D. A. II, 95) klade do horního Potisí, ale hledíme-li k slovům Prokopiovým (Ἴστρον ποταμὸν διαβαίνειν οὐδαμῇ ἔγνωσαν), musíme předpokládati, že i tato druhá část Herulů nejprve odtud na západ k Dunaji se obrátila, ale neumějíc řeky překročiti, umínila si do své původní vlasti se navrátiti. A která cesta přirozená vede ze středního Podunají na poloostrov Jutský? zdaž ne ona široká brána moravsko-oderská, kterou národové odedávna ze severní do střední Evropy se ubírali? Tato cesta zajisté jest mnohem více na snadě, než průsmyk Jablunkovský (Bachmann l. c. 825), ke kterému z Podunají není zrovna přístup nejschůdnější. I když nepřistoupíme k mínění Palackého a Šafaříka, kteří průchod Herulů kladli zrovna do Čech, tolik jest zajisté pravděpodobno a ze všech versí nejpřirozenější, že Herulové šli Moravou, odtud Slezskem a ostatním Poodřím, poříčím Sprevy a Labe, kdež všude už zastihli národy slovanské.

Shrneme-li stručně výsledky tohoto rozboru, dospějeme k tomuto závěrku: 1. Prvobydlitelství Slovanů v Čechách a na Moravě z jazykových a kulturních důvodů jest nemožné. 2. Slované nemohli tamtéž se usaditi, pokud jiní národové (Markomani a Kvadové) se odtud nevystěhovali, tedy žádným spůsobem před polovicí V. stol. I tu jest hlavním důvodem neporušenost jejich řeči a vzdělanosti. 3. Příchod Slovanů českých do Čech, na Moravu a uherské Slovensko jest v souvislosti se skupinou západoslovanskou a třeba jej přesně rozlišiti od přistěhování Avarův a Slovanů korutanských. 4. Slované zabrali Moravu brzo po roce 451 (odchod Kvadů), Čechy teprve po roce 487 (vystěhování Markomanů do Rugilandu).

Švédové u Brna roku 1645.

Napsal Dr. Frant. Šujan.

(Dokončení.)

Hned 24. srpna velitel Souches poslal šlechtice Hetzera a hejtmana Diamantsteina k arciknížeti Leopoldovi s podrobnou zprávou o celém obležení. Instrukce Hetzrova byla velmi podrobná. Měl vylíčiti především zásluhy Souchovy, pak zásluhy duchovenstva, šlechty, krajského hejtmana, magistrátu a obzvláště všeho měšťanstva, které zasluhuje veliké milosti císařovy, poněvadž všechen svůj majetek spotřebovalo a obětovalo. Měšťané prý vedne vnoci pilně konali službu vojenskou, poskytli peníze a všechny potřeby na opevnění města i Špilberku a nerozpakovali se ani vlastní domy za tím účelem sbořiti. Na rozkaz Souchův část měšťanstva stále konala službu také na Špilberku.

Z měšťanů Hetzer měl co nejlépe doporučiti starostu Schnellera, J. Burkharda, hejtmany Porsche, Ferd. z Hofu, Kraussa a Staphia, jakož i stavitele Antonia, jemuž při práci u sv. Tomáše obě oči byly vystřeleny a jenž měl mnoho dětí.[1])

Než Hetzer z Brna odejel, dostavili se k němu měšťané s prosbou, by také jejich list a prosby „Puncta" arciknížeti Leopoldovi odevzdal, za ně se přimluvil a jejich nynější bídu vylíčil. List obecní rady ze dne 25. srpna líčí útrapy 16nedělního obležení a prosbu, by měšťané byli doporučeni milosti císařově.

Arcikníže Leopold nejprve odpověděl městské radě. Ze Sv. Hypolitu dne 2. září vřele poděkoval měšťanstvu za hrdinskou statečnost a slíbil, že prosbu a žádosti jejich J. M. C. co nejvhodněji a nejlépe doporučí. Také velitel Souches doporučil měšťanstvo brněnské přímo J. M. C. listem dne 4. září. V listě tom opakuje všechnu chválu, kterou pronesl již v onom vysvědčení 23. srpna i v instrukci Hetzrově 24. srpna, a doporoučí je císaři jako vzor věrných poddaných, kteří na povzbuzení všech věrných a na potupu všech odbojných měst zasluhují obzvláštní milosti, poněvadž nyní jsou schudlí a ve veliké bídě. Zároveň prosí, by J. M. C. ráčila plně věřiti vyslaným, které

[1]) Dle spisu „Siegesfahne" velmi dobře se zachovali ještě Hans Jakob Bischof, hejtman nad tovaryši, jenž po nějakém čase pro stáří a zemdlenost musil odstoupiti, a radní N. Forwerk, jenž vyznamenal se ve bráně Brněnské. Také studenti vedli si velmi statečně.

obec k J. M. C. poslala. Obec totiž 5. září vyslala ke dvoru císařovu dva vážené měšťany Jiřího Stramansa, městského rychtáře, a Pavla Lercha, městského syndika, by prosili J. M. C. o milostivé splnění zaslaných proseb.

Než deputace dospěla na dvůr císařský, arcikníže Leopold z Melku 6. září oznámil Souchovi, že list jeho i městské rady s oněmi „Punkty“ obdržel. Císař Ferdinand III. pak 9. září z Melku měšťanstvu brněnskému děkoval za prokázanou věrnost a sliboval, že statečnost jejich odmění tak, že ještě potomstvo jejich s radostí bude na to vzpomínati.

Dne 10. září deputace brněnská dospěla dvoru císařského v Melku a hned byla císaři předvedena. Císař projevil velikou radost nad věrností Brna, slíbil odměnu a kázal deputaci jeti do Lince, kde žádostem jejich bude vyhověno. Druhého dne (11. září) deputace byla přijata od kancléře českého hraběte Jiřího Martinice a jela do Lince, kam stihla 15. září. Hned odebrala se k tajemníku císařovu Freisslebenovi, vyřídila mu pozdrav od rady brněnské, jakož i prosbu, by žádosti jejich podporoval. Také se představila hraběti Trautmansdorfovi a prosila za podporu, kterou ochotně slíbil. Následujícího dne (16. září) deputace jednala o „Punktech“ s Freisslebenem, který slíbil, že o nejnutnějších žádostech bude referovati v radě císařově již příští pondělí (18. září), o některých pak že bude třeba podrobněji jednati později u dvora. O „Punktech“ bylo jednáno v úterý (19. září), deputaci hned dáno ústní vyřízení a 23. září také písemní.

Než to bylo vyhotoveno, císař dne 20. září z Lince vydal listy k světským i duchovním vrchnostem v sousedství Brna: opatovi v Zábrdovicích, knížeti Karlu z Lichtensteina v Pozořicích, Rudolfovi z Tiefenbacha v Říčanech a na Veveří, proboštovi a kapitule brněnské a Lvu z Rožmitála v Blansku, by poskytli Brnu d o b r o v o l n o u v ý p o m o c stavebním dřívím a vápnem, aby Brněnští mohli opraviti porouchané hradby, bašty a budovy obecní i soukromé. Dne 22. září pak císař z Lince poslal list krajskému hejtmanu Sackovi z Bohuňovic, by přísně dbal, aby jmenované vrchnosti stavebního dříví a vápna poskytly. Nad to měl se postarati, by vrchnosti buď kraje brněnského nebo kteréhokoliv jiného poskytly Brnu potřebného proviantu a potřeb válečných na účet budoucí berně, nač jim

má vydati platné poukázky. „Totéž nařizujeme hraběti z Rothalu, jehož zatím zemským hejtmanem jsme ustanovili.“ Téhož dne císař Ferdinand III. také nařídil zemskému hejtmanovi, by chránil měšťanů brněnských při výsadách („punktech“) jim už udělených, jen o 13. punktu, který zněl „aby v domech vyšších stavů nikdo hospodským býti nesměl než uznaný měšťan a ten aby povinen byl jak ostatní měšťané nésti všechna břemena, berně, povinnosti měšťanské a břemena personální i reální“, o tom aby zprávu podal, nebylo-li by to proti smlouvám mezi stavy vyššími a královskými městy. Všecky „Punkty“ byly obsaženy v resoluci, kterou císař Brnu dal v Linci dne 22. září.

V resoluci napřed byla vyslovena radost nad věrností Brna a slíbena milost na vždy. Také žádán seznam členů městské rady a všech měšťanů pro další resoluci. Pak bylo rozhodnuto o žádostech („punktech“) městské rady:

První punkt týkal se výpomoci. O peněžité výpomoci bude rozhodnuto později, o výpomoci proviantem, dřívím, vápnem a zemskou robotou bylo Brnu vyhověno a vše potřebné již nařízeno zemskému hejtmanovi a krajskému hejtmanovi. Také druhé žádosti o střelivo a válečné potřeby bylo již vyhověno. Třetí žádosti o náhradě všech výloh bude vyhověno, až bude podán podrobný jich seznam (liquidace). Čtvrté žádosti o převod fundačních peněz ve výši asi 250.000 zl. nemůže se vyhověti z důvodů právních, poněvadž tomu vadí ius tertii. Páté žádosti se vyhovuje: aby Brno, jeho měšťané a příslušní poddaní byli na 6 let osvobozeni ode všech berní, přirážek, ubytování vojska a jiných potřeb válečných. Nynější posádka bude odvolána, jakmile ratio belli (poměry válečné) dovolí, ale zatím posádka bude vydržována z císařské zásobárny. Šestou žádost, aby členové městské rady byli osvobozeni od ubytování vojenského, císař uváží a dle slušnosti rozhodne. Sedmé žádosti, by se Brnu dostalo nějakého konfiskovaného statku zemského, je císař nakloněn, jen ať obec takový statek navrhne. K osmé žádosti, by Brnu a měšťanům na věčné časy prominut byl tác vinný a pivní,[1]) císař svoluje, ale poněvadž obec má veliké

[1]) Poplatek ten z každého sudu piva (1 zl.) a vína platila královská města na Moravě od obnoveného zřízení zemského z r. 1628.

dluhy, má tác vybírati, až dluhy budou zaplaceny. Co 9.—12. žádosti se týká, mají je podrobněji vysvětliti, pak císař jistě jim vyhoví, pokud bude možno. O 13. žádosti, by v domech vyšších stavů hospodskými byli jen měšťané, bude dle slušnosti rozhodnuto, až věc úředně bude vyšetřena. Ve 14. punktě Brno žádalo říšskou bezprostřednost (immediatitas). Císař byl ochoten vyhověti, ale způsobilo prý by to velký zmatek ve zřízení zemském a bylo by to samé obci a měšťanům s nevýhodou, kdyby ve všem stále musila se obraceti přímo na českou kancelář dvorskou, která té doby žádného určitého sídla nemá. V té věci bude pro obec výhodnější, když zůstane při starém zřízení zemském. Za to císař slíbil, že bude obce i měšťanů bez výjimky chrániti proti každému, kdokoliv by je v právech jejich zkracovati chtěl. V punktu 15. žádali, aby vinné a pivné nálevy duchovenstva byly zrušeny. Tento spor vlekl se již dlouho, a císař nechtěl nikomu ublížiti, proto slíbil, jakmile poměry (status rerum) dovolí, že to uloží zvláštní komisi, která zájmův obce obzvláště dbáti bude. V punktu 16. žádali, by císař zrušil v Brně svobodnost panských domů vyjma domy nejvyšších zemských úředníků. Císař odpověděl, že by rád viděl rozmnožení měšťanstva, ale bez ublížení právům a svobodám vyšších stavů že to nejde. V punktě 17. žádali, by v Brně zrušen byl úřad královského rychtáře. Císař odpověděl, že by Brno žádné výhody z toho nemělo, ale slíbil, že k úřadu tomu vždy bude dosazovati lidi, kteří se s obcí dobře snášeti budou. Konečně žádali, by obvyklý dar obce královskému podkomořímu byl zmenšen. Císař odvětil, že tu nic se stanoviti nedá, poněvadž to záleží na dobré vůli obecní rady. O kterých žádostech v resoluci nebylo konečného rozhodnutí, slíbeno, že budou dle možnosti rozhodnuty ve prospěch obce, až dojde o nich bližší vysvětlení. Zároveň vysloveno očekávání, že udělené milosti budou s respektem uznány.

Císařův sekretář Freissleben deputaci brněnské hned radu dal, co obec má dále podniknouti. Má žádati moratorium při všech dluzích na 10—12 let, by věřitelé se s obcí snáze smluvili. Měla poslati české dvorské kanceláři popis celého obléhání Brna, ale napřed měla se oň dohodnouti se Souchem. Měla žádati u J. M. C. zlepšení pečeti městské. Konečně

měla poslati J. M. C. seznam všech škod, které měšťanstvo za obležení utrpělo. To všechno se stalo.

Obec dne 24. listopadu 1645 vyslala druhé poselstvo ke dvoru císařskému do Lince, by podalo žádaná vysvětlení a přičinilo se o příznivé vyřízení žádostí nezplněných. V poselstvu byli člen rady městské kupec Jan Schneller von Lichtenau a opět syndikus městský již pošlechtěný Pavel Lerchenauer von Rothenberg.[1]) Poselstvo pobylo v Linci 57 dní a nešetřilo ani námahy ani peněz,[2]) aby pro Brno vymohlo výhody co největší. Na některé věci dvůr císařský tázal se přímo zemského hejtmanství a dle jeho dobrozdání rozhodl. Časem obec i jednotlivci dostali vyřízení všech svých žádostí.

Reskriptem z Lince dne 29. ledna 1646 bylo rozhodnuto, aby domy: starostův a členů městské rady byly osvobozeny od vojenského ubytování, ale jen ty, které sami obývají; jejich domy ostatní jsou mu podrobeny. Téhož dne na prosbu měšťanů brněnských bylo nařízeno zemskému hejtmanovi, by se postaral, aby jízda ve městě byla vydržována vším od země. Dne 31. ledna 1646 z Lince bylo Brnu uděleno pětileté indultum moratorium při všech obecních dluzích bez výjimky. Dvorskou resolucí z Lince dne 3. února 1646 bylo vyhověno žádostem ostatním: 1. obci udělena výpomoc 30.000 zl., a to ročně 3000 zl. z berně zemské, ale z toho měla zaplatiti Souchovi 1400 zl., které si od něho za obležení vydlužila; 2. dlužný tác vinný a pivní se obci odpouští; 3. hospodští v domech panských jsou povinni všemi povinnostmi měšťanskými; 4. o potvrzení privilegií stran osvobození od mýtného, silničného a skladného jakož o žádaném osvobození od berní a přirážek všech pozemků a vinohradů měšťanům brněnským na venkově patřících jakož i o povolení týdenního trhu na dobytek bude rozhodnuto, jakmile dojde dobré zdání o tom od zem. hejtmana; 5. Guarnisona bude z města odvolána, jakmile to bude možno, zatím jízdu musí vydržovati země; 6. o dělech a střelivu rozhodne válečná

[1]) List erbový dostal dne 3. října 1645.

[2]) Spotřebovalo 1603 zl. 50 kr., z nichž jen 565 zl. 27 kr. stála doprava, byt, strava, posluha atd. (cesta trvala přes 3 měsíce), ostatek padl na dary císařským úředníkům a na taxy za úřední listiny a jejich opisy. Bretholz v Zeitschrift etc. 4. str. 77—85.

rada; 7. o stavbu nových klášterův a kostelů ve městě ať duchovní řády dohodnou se s obcí; 8. Rada městská brzy bude obnovena; 9. salva guardia (osvobození od ubytování vojska) členům městské rady udílí se tak jako Praze, totiž pouze na ty domy, ve kterých sami bydlí, ale obyčejný příplatek se z nich platiti bude; 10. aby se měšťané trochu vzpamatovali, zastavuje se placení pivního a vinného tácu na 5 let a městu udílí se 5leté moratorium. Konečně povoleno zlepšení městského znaku, o čem vydá se zvláštní listina, do které budou zapsáni všichni členové městské rady a skuteční měšťané. Zapsaní tam členové městské rady se vším potomstvem povýšeni do stavu šlechtického, nač mohou žádati listy erbové a šlechtické znaky. Kdo již je má, může u české dvorské kanceláře žádati zlepšení jich. Ostatní zapsaní měšťané se vším mužským potomstvem — mohou se usazovati v zemích českých a rakouských, kde chtějí, a všude nabývají plných práv měšťanských, cechovních, mistrovských a kupeckých beze všech poplatkův.

Slíbená listina byla vydána téhož dne (3. února) v Linci. Císař v ní slavnostním spůsobem líčí a chválí zásluhy, kterých si Brněnští dobyli r. 1643 a 1645 slavným bojem proti Švédům. Za to jim udílí zlepšení městského znaku, jenž dopodrobna se popisuje a podnes jest obecně znám. Dále v listině jménem a příjmením je vyjmenováno 22 členů městské rady a 317 měšťanů nebo jejich vdov, jak to podala sama městská rada dne 27. listopadu 1645. Členům městské rady udělen stav a právo šlechtické, měšťanům bezplatné právo měšťanské ve všech královských i poddaných městech všech zemí českých a rakouských. Konečně obci a měšťanům na věčné časy odpouští se tác pivní a vinný, ale mají se z něho zaplatiti obecní dluhy. Kdo by naproti Brněnským v čemkoliv z těchto privilegií jednal, měl platiti 50 zlatých marek pokuty, a to 25 komoře královské a 25 obci brněnské.

Ještě téhož dne (3. února) císař psal arciknížeti Leopoldovi, zdali a pokud Brno může býti zbaveno reformovaných a jiných důstojníků?[1]) Ale ještě 11. října 1646 z listu Souchova z Brna

[1]) Koller: „Die Belagerung von Brünn" na str. 92. ř. 24. etc. tvrdí, že ze dne 11. srpna 1646 měšťané byli zbaveni povinnosti poskytovati důstojníkům byt (čím prý do té doby byli povinni), také prý guarnisoně za-

arciknížeti Leopoldovi vidíme, že Brno pořád ubytováním vojska bylo stíženo, od země dostalo se mu podpory pranepatrné a k tomu mělo platiti patřičnou část berně za ten rok. Souches se Brna ujal, a těch stížností více neslyšíme. Ostatní věci byly vyřízeny teprve r 1647. Dne 28. listopadu 1647 z Prahy císař po dobré informaci rozhodl, že Brno smí konati trh na koně a dobytek vždy třetí den před šesti obvyklými trhy výročními. Též z Prahy dne 12. prosince osvobodil Brno a měšťany ode všeho cla, mýta a jakýchkoliv nynějších i budoucích poplatků ze zboží ve všech zemích českých bez ohledu na jakákoliv privilegia kteréhokoliv místa [1])

Kromě uvedených odměn obecných dostalo se některým měšťanům ještě zvláštních.

Pavel Jeronym Lerch, měšťan a městský písař (sekretář) v Brně, jeden z oněch deputací na dvůr císařský, za veliké zásluhy při obležení byl od císaře z Lince již 3. října 1645 povýšen do stavu šlechtického i se všemi potomky na vždy. Zároveň dostalo se mu skvostného znaku šlechtického a příjmení Lerch proměněno v Lerchenauer von Rottenberg.

Maxmilian von Hoff, měšťan a hejtman nad měšťany za obležení, pro veliké zásluhy byl povýšen do stavu šlechtického listem vydaným ve Vídni dne 5. září 1646. Dostal skvostný šlechtický znak i pro potomstvo na vždy. Poněvadž šlechtic Maxmilian von Hoff neměl mužského potomstva, císař potvrdil adoptaci jeho nevlastních synů Gabriela a Jana Litenského a dovolil, aby se zvali Gabriel a Johann von Hoff se všemi právy toho rodu.

Právo na podobné vyznamenání měli všichni členové městské rady z r. 1645, a snad mnohým se ho také dostalo, ale listin o tom neznáme. Zajisté, že císař věrné měšťany brněnské odměnil také královskými úřady, pokud jim přístupny

---

kázáno zašahovati do nálevu vína a piva, také prý měšťané byli zbaveni povinných posílek bezplatných v záležitostech zemských, a tato povinnost byla prý přenesena na vojsko. Já jsem podobného ustanovení nenalezl nikde.

[1]) Toto osvobození potrvalo až do r. 1731., kdy císař Karel VI. zavedl nový řád celní a mýtní (Patent ze dne 17. srpna 1731). Brno prosilo, by zachováno bylo při svém privilegiu, ale bylo to odepřeno, a městu dána náhrada 200 zl. ročně, která r. 1821 zmenšena na 80 zl. ročně. (Chr. d'Elvert: Die Schweden vor Brünn, str. 84. ř. 19.).

byly, na př. úřadem král. rychtáře, městského rychtáře atd. Někteří byli odměněni penězi: Antoni Burgesi, dovedný architekt vlašský, jenž na věži svatotomášské ranou z muškety ztratil zrak, byl od císaře odměněn 3000 zl.[1]) Později Burgesi prosil městskou radu, by mu dovolila kupovati a prodávati cizí víno ročně asi 15 soudků, poněvadž vlastního neměl a tedy z odpuštěného tácu vinného žádného užitku míti by nemohl. Christian Porsch, hejtman nad měšťany, dostal prý 22. ledna 1646 také 3000 zl. (Koller str. 91. ř. 25.). Clemens Buchaldeus a Jan Will, měšťané a inspektoři nad hradbami, dostali prý 18. dubna 1646 po 1000 zl. (Koller str. 92. ř. 3.).

Při obraně města vyznamenali se také četní tovaryši a pomocníci měšťanští. Těm, kdykoliv o to žádali, dostalo se práva měšťanského v Brně s prominutím povinných poplatků pro onu statečnost. Také bojovníci z předměstí brněnských odměnou dostávali právo měšťanské v Brně s prominutím poplatků.[2])

b) Odměna studentům.

Studenti brněnští r. 1645 proslavili se velice. Když se přiblížilo nebezpečenství válečné, učitelé jejich, zvláště proslulý rektor Martin Středa, nadšenými slovy vyložili jim obecné nebezpečenství, že třeba, kdo může, aby se chopil zbraně pro vlast, víru a císaře, čím proslaví se na věky. Přihlásilo se jich přes 70. Kdo ke zbrani se nehodili, z Brna se rozešli.

Statečný měšťan Jan Staff jmenován jejich hejtmanem, student Rudolf Říkovský z Dobřic lieutnantem a Jan Muska praporečníkem. Studenti pilně pracovali na hradbách, dělali batterie, konali hlídky denní i noční, část roznášela rozkazy Souchovy na všechny strany, odráželi útoky nepřátelské i činili odvážlivé výpady. Nepříteli byli strašní, poněvadž stříleli nejlépe a bili se statečně. Při hlavním útoku 15. srpna hájili hradeb před kolejí jesuitskou mezi branou Dřevní a Brankou a odrazili tam poslední útok, jak nyní hlásá pěkný pomník z r. 1895. Po celé obléhání studenti vedli si velmi statečně. Obzvláště vyzname-

---

[1]) Relatione dell' assedio di Bruna str. 33.

[2]) Jména těch, kteří za svou statečnost při obraně města dosáhli v Brně v l. 1646—1670 práva měšťanského, uveřejnil B. Bretholz v Zeitschrift etc. 4. str. 101—107.

nali se: Říkovský, Muska, Renard, Mudrák, Itali, Kolík, Kašparů, Riedel, Klimšar, Circher a Schubarth. Někteří padli při výpadech: Havlík, Riedel, Mastix, Schubarth; Bartoloměj Měchura byl zastřelen na stráži a Bartoloměj Faber padl při posledním útoku.[1]) Hirsch byl střelen do krku, ale vyléčil se, však Budeš byl tak popálen, že úplně nevyléčil se nikdy. Brzy po obležení zemřeli: Renard, Mauer Michal, Willick a Žídek.

Statečnost jejich byla uznána a pochválena od císaře, Soucha i od obce. Souches ještě dlouho po odchodu nepřátel při potkání studentů radostně je pozdravoval slovy: „salvete studiosi generosi“. Dlouho však nedostávalo se studentům žádné odměny za jejich zásluhy, ač ostatním obhájcům odměny se již dostalo. Proto studenti 14. dubna 1646 podali svému rektoru Martinu Středovi velmi zdvořilý, ale důrazný list, v němž mužně poukázali na všechno, co podstoupili pro blaho obce, vlasti a císaře, a prosili rektora, by se jich zastal buď u obce, neb u velitele Soucha, neb u císaře. Rektor Martin Středa i prefekt Benedikt Polenius vřele ujali se studentův u velitele Soucha, by jim vymohl nějakou odměnu od obce, neb od vlády zemské, neb od císaře. Souches již 15. června 1646 žádal starostu a obecní radu, by studentům, kteří si za boje tak statečně vedli, dali odměnu, za kterou studenti žádají a která jich přece nic nestojí. Městská rada pořídila si seznam členů legie studentské a zaručila studentům bojovníkům z roku 1645 právo měšťanské v Brně, kdyby se tam některý usadil. Zároveň zaručila jim přednost, kdyby některý po dosažení doktorátu v písmě sv., v právech nebo v medicině ucházel se o nějaké beneficium duchovní nebo úřad městský. Těm pak, kteří dokončí studia filosofická nebo humanitní a vysokých škol studovati nebudou, zaručila přednost při všech úřadech královských, zemských a městských, při kterých studia universitního se nevyžadovalo. Také skutečně mnozí z těch bojovníků domohli se postavení vysokého a platně prospěli lidstvu.

---

[1]) B. Bretholz v Zeitschrift etc. 4. str. 91. dle listu z archivu městského uvádí mezi padlými studenty také Christophora Sculteta, jehož v žádném seznamu studentů jsem nenalezl. Byl-li Scultetus studentem, pak hájilo Brna 75 studentů

Odměna vojsku.

Největší zásluhu o záchranu Brna měl plukovník Ludvík Raduit de Souches. On také k zásluhám svým mužně se přiznával. Hned 24. srpna 1645, posílaje šlechtice Hetzra k arciknížeti Leopoldovi, podrobnou instrukcí tomuto uložil, aby vylíčil, v jakém stavu bylo Brno a Špilberk, když Souches tam přišel, jak po 16 neděl odrážel nepřítele, až 23. srpna odtáhl, zapáliv okolní osady. Měl vylíčiti, jak obleženým prospěla cesta krytá; kdyby Špilberk byl zůstal beze spojení s městem, byl by býval ztracen, poněvadž všecky potřeby, dřevo, střelivo a na konec i potrava musila se tam nositi z města. Dále měl podrobně vylíčiti, co všechno Švédové podnikli, aby se Brna zmocnili, a co vše Souches vykonal, aby tomu zabránil. Také měl vysvětliti, jak Souches z vůle J. M. C. a jenerála hraběte Waldsteina i zemského hejtmana ujal se velitelství také na Špilberku. Měl vyložiti, proč důstojníci na Špilberku měli k Souchovi větší důvěru než ke svému veliteli Ogilvimu, jehož prý Souches uznává za poctivého vojáka. O zásluhách Souchových měl Hetzer ústně referovati, poněvadž prý jemu nejlépe známy jsou. Také důstojníci a vojáci vedli si velmi statečně. Hejtman Pilmayer při obraně cesty kryté a poručík Serwiesen u sv. Tomáše vedli si tak statečně, že zasluhují vyšší charge. Hejtman Diamantstein vyznamenal se při obraně ravelínu za Špilberkem i kamkoliv komandován byl. Nadporučík Becker pilně prováděl podkopy a vždy svými protipodkopy šťastně zničil podkopy nepřátelské. Hrabě Vrbna vedl si vždy a všude hrdinsky. Podplukovník pluku Pachojova (Gerardi) i hejtman a důstojníci pluku la Corona při průlomu na Petrově vedli si statečně. Podobně podplukovník z Bubna se svými jezdci. Zkrátka všichni důstojníci a vojáci vedli si statečně a zasluhují peněžité odměny.

Než došla odpověď na zprávu Hetzrovu, velitel Souches dal si od městské rady napsati vysvědčení, jak si vedl za švédského obléhání. Vysvědčení to ze dne 1. září je jasným obrazem zásluh Souchových a zároveň důkazem, s jakou láskou obyvatelstvo brněnské lnulo k Souchovi, k němuž napřed pro helvetské vyznání jeho mělo značnou nedůvěru. Arcikníže Leopold z Melku 6. září oznamoval Souchovi, že Hetzer s hejtmanem Diamantsteinem podali mu zprávu o Brně i jeho list,

ale o žádaném odvolání Soucha z Brna nelze prý ještě rozhodnouti. Brzy potom Václav Zahrádecký svobodný pán ze Zahrádek, cís. jenerální kommissař a plukovník, na rozkaz arciknížete Leopolda žádal obec brněnskou, by podala zprávu, jak si vedli za švédského obléhání plukovník Souches a podplukovník Jiří Ogilvi, velitel na Špilberku. Obec dne 13. října 1645 podala zprávu o Souchovi velmi příznivou, ve které otevřeně a vděčně vylíčila veliké jeho zásluhy o Brno, Špilberk a cestu krytou (strada cooperta). O podplukovníku Ogilvim není prý obci známo, co na Špilberku dělal. Dělníci, vojáci a měšťané, jichž denně 70 na Špilberk bývalo komandováno, i jiní dobří a pořádní lidé vypravují, že plukovník Souches také na Špilberku všechno řídil jako ve městě, však podplukovník Ogilvi že velmi zřídka kdy na strážích viděti se nechal, nebo lid povzbuzoval, nebo cokoliv zařizoval.[1])

Souches byl odměněn skvěle. Již za obléhání arcikníže Leopold dne 12. srpna 1645 z Děvína udělil mu jeden pluk pěchoty (Hendersonův). Pak 27. října 1645 z Ochrinringen jmenoval ho cís. jenerál-strážmistrem a slíbil mu nějaký statek na Moravě při nejbližší konfiskaci nebo při odúmrti. Císař Ferdinand III. z Melku dne 9. září 1645 nadšeně děkoval mu za jeho vzácnou věrnost, neohroženost, nejvyšší obratnost a rytířské jednání, jakož i za vytrvalou horlivost v opravování hradeb, průlomův a v odstraňování všech nedostatků ve městě i na Špilberku, zač sliboval mu císařskou odměnu. Dne 2. května 1646 povýšil ho do stavu svobodných pánův a dal mu 30.000 zl. Když Souches v l. 1646 a 1647 vypudil Švédy z Rakous a z Jihlavy, byl jmenován na konci r. 1648 polním maršálkem

[1]) Tato nepříznivá zpráva o Ogilvim je stranická. Obec od let žila s ním v neshodě. Již roku 1642 bylo žádáno o jeho přesazení, ale císař nepovolil, poněvadž nebylo příčiny, a Ogilvi nic nezavinil. R. 1645 neshoda mezi Ogilvim a obcí byla tak veliká, že mu obec nechtěla poskytnouti ani místa pro koně ve městě, ač na Špilberku místa pro ně nebylo. Spory Ogilviho s obcí a se Souchem se ostřily často až nad slušnost, proto zpráva obce nebyla bez osobní předpojatosti. Také Souches soudil o něm nepříznivě a větu svou v Hetzrově instrukci str. 95 ř. 16., že uznává ho za poctivého vojáka, nemínil upřímně. Však nestranně dlužno uznati, nebyl-li Ogilvi vynikajícím vojákem, byl aspoň poctivým člověkem. Neshody mezi veliteli na Špilberku a obcí brněnskou bývaly ode dávna a potrvaly až do roku 1731, kdy je urovnal císař Karel VI. reskriptem ze dne 18. května 1731.

a velitelem na Moravě a v Brně. Z jara roku následujícího (29. března 1649 z Prešpurka) císař udělil mu inkolát (právo domovské) v zemích českých, ač katolíkem nebyl; ale kdyby on nebo jeho potomstvo do 3 let nepřestoupili k náboženství katolickému, měl inkolát pozbýti platnosti. Téhož roku postoupil mu za malou cenu panství Jevišovice na Znojemsku a 22. března 1650 povýšil ho do stavu panského v zemích českých. Později Souches vyznamenal se ještě ve válce švédsko-polské, v boji s Turky a s Francouzi, zač dostalo se mu skvělé odměny a vyznamenání. Stal se hrabětem říše německé, skutečným členem tajné rady císařovy a dvorské rady vojenské. Konečně dosáhl i nejvyšších hodností vojenských, ale nezřízená ctižádost a hrdost přivedla ho r. 1674 v nemilost císaře Leopolda. Byl od vojska odvolán a odebral se do Brna, kde v soukromí žil až do smrti. Zemřel dne 6. srpna 1682, stár 74 let. Je pochován v Brně v kostele sv. Jakuba za hlavním oltářem, kde krásný pomník podnes hlásá všechny jeho zásluhy i vyznamenání.

Jiří Jakub Ogilvi byl povýšen za plukovníka, velitelství na Špilberku ponecháno mu do smrti, povýšen do stavu svobodných pánů, r. 1653 dán mu inkolát na Moravě a povýšen do stavu panského. Takové vyznamenání svědčí, že nepříznivé zprávy o něm pravdivy nebyly. Zemřel v Brně r. 1661, ale dle svého přání byl pochován v kostele Rajhradském.

Dle zásluhy odměněn byl také hrabě z Vrbna, hrabě z Bubna, plukovník Pachoj, podplukovník Gerardi, hejtmané Pilmayer, Diamantstein, Reichenau, Hennemann, Unger, Lamberg, nadporučík Becker, poručík Sevison (Serwiesen), Pompeati a jiní hrdinové, ale další jejich osud obce brněnské více se netýkal.

Po Souchovi největší zásluhu o Brno a císaře měl krajský hejtman Ferdinand Sack z Bohuňovic, kterého J. M. C. odměnila částí peněz a úřadem nejvyššího písaře zemského na Moravě.

Tak císař dle svého slibu odměnil zásluhu každou, však pravou a trvalou odměnou hrdinům brněnským z roku 1645 je čestná paměť, kterou vždy k sobě poutati bude jejich obětavá láska k vlasti a panovníkovi, ze které plynulo činorodé nadšení, hrdinská statečnost a vytrvalost, jež vždy vedou lidstvo k slavnému vítězství.

* * *

Dodatek.

Za tisku mého článku v Časopise Matice moravské byly vytisknuty ještě dva články o boji Brna se Švédy r. 1645, a to

1. P. Clemens Janetschek: Das Augustinerstift St. Thomas in Brünn während des dreissigjährigen Krieges v Zeitschrift des Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens. Brünn 1897, sešit 3., str. 1—23.

2. Dr. Berthold Bretholz: Neue Beiträge zur Geschichte der Belagerung Brünns durch die Schweden im Jahre 1645. (Urkundliche und handschriftliche Mittheilungen aus dem Brünner Stadtarchiv) v témže časopise seš. 4, str. 77—107. Článek Bretholzův obsahuje některé zprávy nové, jichž jsem v práci své již použil. Poněvadž však některé části mého spisu byly uveřejněny již před tiskem článku Bretholzova, podávám dodatkem obsah jeho článku.

1. Die Gesandschaft der Stadt Brünn an den Hof Kaiser Ferdinands III. nach Linz. 24. November 1645 bis März 1646 (str. 77—85).

2. Specification des Schadens, welcher der gemeinen Stadt Brünn durch die schwedische Belegerung beschehen, und wie hoch desselben Reparation nach dem beileiffig geringen Nachschlag sich erstrecket und aestimiert werden mag (str. 85—87).

3. Die Forderungen der Studentenschaft (str. 87—92).
   a) List studentů rektoru Středovi dne 14. dubna 1646.
   b) List praefecta B. Polenia Souchovi (bez data).
   c) List Souchův městské radě dne 15. června 1646.
   d) Seznam studentů bojovníkův a výsady jim od obce udělené.

4. List krajského hejtmana Ferdinanda Sacka z Bohuňovic městské radě dne 18. září 1645, že zničil jejich zápis na výkup, kdyby byl od Švédů zajat.

5. List městské rady dne 23. listopadu 1645, kterým si stěžuje zemskému hejtmanovi Rothalovi na různé útisky, zvláště na ubytování vojska.

6. Městská rada dne 9. srpna 1649 dává vysvědčení městskému poslu Lukáši Creutzovi, že za obléhání švédského třikráte vykonal nebezpečné poselství na dvůr císařský do Vídně a jednou do Hochfarthu u Lince k jenerálu Gallasovi.

7. Městská rada dne 17. května 1650 dává vysvědčení 16 měšťanům starobrněnským, že po celé obležení švédské konali stráž ve dne i v noci, za střelby, při útocích a výpadech, jakož i při pracích na hradbách a v příkopech i, k čemukoliv byli kdy komandováni, že vždy vedli si hrdinsky a ochotně, zač zasluhují obecné chvály, slávy a uznání.

8. Městská rada dne 14. července 1667 dává vysvědčení Beneši Richtrovi z Křenové, že za obležení asi týden před Svatým Duchem v noci za útoku mezi Brankou a branou Měnínskou při výstřelu z muškety, která se roztrhla, ztratil palec a jeden prst na ruce.

9. Městský posel Havel Holík dne 13. srpna 1668 prosí městskou radu za vysvědčení, které mu bylo dáno 20. srpna 1668, že za obléhání čtyřikráte vykonal nebezpečná poselství k císaři a za každou cestu že mu slíbeno 30 tolarů, kterých všech ještě nedostal.

10. Městská rada 25. května 1674 dává vysvědčení, že kamenický pomocník Joachym Stern obecně Weiss-Lampel zvaný r. 1645 s vědomím Souchovým v okolních lesích a horách s četou dobrých střelcův a myslivců, nad nimiž komando měl, přepadal Švédy a doprovázel ony pomoci, které do Brna střelivo přivezly.

11. Městská rada dne 5. července 1675 dává vysvědčení, že Vilém Dubský z Třebomyslic r. 1645 při obraně Petrova statečně se vyznamenal.

12. Městská rada dne 5. července 1675 dává vysvědčení měšťanu Bartoloměji Schneidrovi, že r. 1645 s podřízeným mužstvem opatřoval v městě i na Špilberk všechno stavební dřevo a trámy.

13. Důstojník Vavřinec Donat Pruský, chtěje na odpočinek, dne 13. srpna 1676 žádá městskou radu, by mu dala vysvědčení, že r. 1645 jako student se vyznamenal a hejtmanu Porschovi dobré služby konal. Vysvědčení dáno 14. srpna 1676.

15. Seznam tovaryšův, jakož i obyvatel z předměstí, kterým v Brně v l. 1644—1670 dáno právo měšťanské za statečnost při obraně Brna r. 1643 a 1645.

Oprava. Na str. 333. ř. 23. (roč. 1897) místo „každý měl na zádech" čti: „každý měl za sedlem". .

Styky krále českého Jiřího z Poděbrad s králem polským Kazimírem.

Napsal Dr. Zdeněk V. Tobolka.

(Pokračování.)

Ani ne za dva měsíce po slibu Kazimírově objevili se v Praze polští poslové, králem českým denně očekávaní.[1]) Přijeli dne 19. října a hned druhého dne měli slyšení u krále Jiřího.[2]) Sdělovali, že Kazimír si přeje, aby český král i lid jeho zanechali bludův a vrátili se do jednoty církve. Jen tak jest prý možno utišiti boj a srovnati se s papežem, knížaty a šlechtou. Než-li však bude možno ukončiti válku, nechť Jiří v příměří vejde s jednotníky a ustane od obléhání Konopiště. Řeč ta nebyla právě milá těm, kdo přítomni byli. Ozvalo se i hlasité reptání od mnohých, kdo neviděli nejmenší chyby na Jiřím a byli přesvědčeni o jeho právu. Jiří radu krále polského přijal, omlouvaje některá nedorozumění. Legát mylně prý zpravuje sv. otce i jiné. Jiří proto může jen díky vzdáti Kazimírovi, že pomluvám takovým neuvěřil a poslal pány své, aby pravdy se dověděli. Král český stojí v jednotě církve stále, a tvrdí-li kurie něco jiného, činí to neprávem. A v tom neprávu neústupně trvá. Nechce připustiti, aby Jiří mohl se očistiti a obhájiti. Snad králi polskému podaří se ujednati smír mezi stolicí římskou a královstvím českým. Po něm touží Jiří právě tak jako po pokoji s odbojnými pány a doufá, že Kazimírovi, jemuž plnou moc zde dává, podaří se umluviti v prozatímním příměří „od tohoto S. Martina nejprv příštieho (11. list.), až do druhého nového léta“ konečné dohodnutí. Podmínkou smíru však jest, aby Konopiště se vzdalo.[3]) Dne 26. října byla odpověď písemně odevzdána poslům, a ti v průvodu pana Jana Zajíce odebrali se do Jihlavy k Zdeňkovi ze Šternberka. K podmínkám Jiříkovým dne 2. listopadu při slyšení předeslali omluvu svého pána, že nemůže sám státi se králem českým ani k volbě syna svého

---

[1]) „Der konig vorsihet sich alle tage des koniges von Polan treffliche botschaft“. 1467 říjen. Opis v zem. archivu v Praze.

[2]) Fontes rer. austr. XX. 500—502.

[3]) AČ. IV. 147—150. — Fontes rer. austr. XX. 500—502. — Długosz V. 489.

přivoliti. Přítomní členové jednoty, Zdeněk ze Šternberka a Jan Zajíc dávali na jevo svou radost nad kroky krále polského, slibovali i poslechnouti Kazimíra, ale za celou Jednotu prý práva k tomu nemají. Prosili za příměří do sv. Vojtěcha a říkali, že „ihned na den s. Ondřeje (30. listopadu) se sjeti chtie v Břehu, a tu jednati a své přátely k tomu vésti, aby též od nich králi Polskému to mocně v ruce dáno bylo". Konopiště vydati, to ať na něm se nežádá.[1])

Že za takových podmínek stěží se dá dosíci výsledku, mohli prostředníci tušiti. Nebudou-li učiněny ústupky s některé strany, jednání se rozpadne. Když dne 11. listopadu v Praze dávali zprávu o pořízení u Jihlavy, chtěli se pokusiti o zmírnění požadavků Jiřího. Domlouvali mu, aby vyhověl přání odbojníků, zanechal války a upustil od obléhání Konopiště. Oni prý pojedou na všechny sjezdy, budou pány přemlouvati na jeho obranu, a pošlou i do Polska „k knězi arcibiskupovi a jiným pánóm polským", aby jménem krále vložili se do té věci.[2]) Jiřího však neslušné žádosti pánů urážely. Viděl v nich jen výmluvu, aby mohli času nabýti. Ale přece nechtěl již v začátcích přervati jednání, a proto sklonil se aspoň k menším ústupkům. Ochotně prý vydá gleity k sjezdu, ale chce určitě slyšeti, zda i páni se dají v ruce krále Polského jako on, a zda král Polský chce je mocně v ruce své přijati. Až se to doví, učiní příměří s nimi, na jak dlouho chtějí. Prozatím do 6. ledna r. 1468 slibuje jim pokoj, a pro tu dobu Konopiště má býti v rukou poslů polských. Přijmou-li odbojní páni návrhy jeho a dají se v ruce Kazimírovy, i Konopiště ať se dostane do rukou krále Polského. Neučiní-li tak, upadne zámek zase do toho nebezpečenství, v jakém jest nyní.[3]) Zdeněk ze Šternberka nechtěje, aby jeho nevůle k smíru byla patrna, více však pohnut tím, že Konopiště každou chvilku mohlo padnouti v ruce nepřítelovy, konečně naklonil se k příměří. Dne 19. listopadu vydána listina, v níž bylo stanoveno: Příměří trvejž od 30. listopadu do 25. ledna. V té době přestane dobývání Konopiště, ale bašty ponechány býti

---

[1]) SRS. VII. 151. — Eschenloer-Kunisch II. 83. — AČ. IV. 150. — Fontes rer. austr. XX. 500. — Długosz V. 490.

[2]) AČ. IV. 150. — Fontes rer. austr. XX. 500. — Długosz V. 490.

[3]) AČ. IV. 150. — Fontes rer. austr. XX. 500.

mají ve svém stavu, a na hrad bude se jen tolik spíže propouštěti, kolik jí posádce na den bude potřebí. Výhody, jež stihly Konopiště, rovnou měrou mají stihnouti i hrad Hoierswerd v Lužici. Ke dni sv. Lucie (13. prosince) pak Jednota panská i ti, kdo s ní v spojení jsou, sjedou se v Břehu, a určitě se usnesou, podrobí-li se rozsudku dotčenému; páni polští slibují, že se tam také dostaví, a král téhož času pošle svou radu do Kladska.[1]) Úmluva ta jistě u členů Jednoty způsobila radost. Byli odvráceni od svého, již hrozícího úpadku tím, že nabyli času; mohli ho užiti, aby rozdrobené a nesvorné částky opět spojili a připravili svému nepříteli chvíle hroznější dřívějších. Ale radovali se z úmluv i ti, kdo opravdově toužili po míru a kdo přání svá ukryli v následujících verších:

„Mitte nobis auxilium, da nobis adiutorium Kazimirum nunc regem.
Is nunc se interposuit, tuo nutu disposuit, ut pacificet gregem
Nostro gravi disturbio turbatum in linguagio praeinclito Sclavorum,
Vere nostri compatiens, prudentissimos dirigens nuncios Polonorum.
Sic nos iam pacificat. Da deus, ut nos dirigat ad finem pacis plene.
Sua magna prudentia, potenti sapientia ut potens rex amene,
Ut trinitati deicae et virgini mirificae templum pacis struatur,
Post est sanctorum omnium. Duum (?) regum fidelium perpetim (?) teneatur
Realiter memoria pro tua celebris gloria Georgii Bohemi,
Et Kazimiri celebris, lucenti nunc in tenebris in Polonorum emi (?).
Mira mirorum gaudia per Kazimirum grandia sunt iam pronunciata,
Vix valet lingua premere, hoc Kazimiri opere quae hodie patrata.
Summa, deus, tibi sit laus, Kazimir adiutor meus rex uniat —
Adiuvet nosque Maria in hac tenebrosa via cum sanctis patronis,
Martino et Georgio, Sigismundo, Venceslao et coelorum tronis,
Et Ludmila, Procopius, Jeronimus, Stanislaus, haeredes Slavorum

[1]) Fontes rer. austr. XX. 496.

Necnon sanctorum omnium coetus omnis fidelium ad regna Polonorum. Amen.[1])

Poslové polští dne 29. listopadu byli již v místě pro sjezd určeném. Hned na zejtří zvali legáta Rudolfa a obec Vratislavskou na sjezd[2]) a vylíčili mu celé předchozí jednání. Ale Vratislavští byli uraženi, že v jejich městě nekonalo se jednání. Dne 4. prosince[3]) po dohodnutí s legátem Rudolfem žádali posly polské za přeložení sjezdu do svého města. Po dvou dnech poslové se jim omlouvali,[4]) že věc stala se bez jejich svolení, vymlouvali se, že tam měl býti a p. Ale Vratislavští na požadavku svém setrvali, a tak konečně, nechtěli-li odbojníci Jiřího, aby spojení rozdrobených pro takovou maličkost se rozbilo hned na počátku, byli nuceni povoliti a přeložiti sjezd do Vratislavě, kde očekávati mohli každou chvíli přerušení jednání rozvášněnou luzou a snad i ohrožení životů.

Dne 13. prosince počali se ve Vratislavi[5]) shromažďovati účastníci sjezdu. Přišli poslové polští, Stanislav z Ostroroha, Jakub z Dębna a Jan Długosz, přijeli i členové Jednoty, majíce v čele Zdeňka ze Šternberka. Legát Rudolf tu byl, Tas, biskup Olomoucký (přijel až 19. prosince), Mikuláš Opolský, Jindřich Hlohovský, Baltazar Zaháňský, odbojná města moravská a j. Dne 17. prosince počalo se jednati, a sice tajně, zvláště naproti poslům polským.

Jednota rozhodla setrvati v odboji, hledati nového krále a spolek svůj síliti získáváním nových spojenců. Druhého dne poslové polští podávali zprávu o činnosti své v Čechách, ale nesetkali se s úspěchem, naopak s nevolí. Legát Rudolf se divil, že mohli toho kacíře nazývati králem. Poslové oslovení to vysvětlovali svým postavením zprostředkovatelů a dodávali, že, není-li Jiří králem, ani jich oslovením se jím nestal. Dne 20. prosince výroky Jiřího při jednání v Čechách byly legátem Rudolfem naprosto odsouzeny, a 23. prosince ve smyslu jeho řeči sepsána byla od Gabriela Rongoniho z Verony odpověď

[1]) ČČM. 1880. 416.

[2]) Fontes rer. austr. XX. 500. — SRS. VII. 157.

[3]) SRS. VII. 162.

[4]) Codex epist. saec. XV. III. 132.

[5]) Fontes rer. austr. XX. 503. — SRS. VII. 163. — Długosz V. 491. — AČ. IV. 153.

Jednoty, v níž řeč Jiřího ze dne 26. října nazývána nespravedlivou, nerozumnou a kacířskou. Jiří řekl, — tak dovozoval Rongoni — že stojí v poslušenství stolice apoštolské a církve svaté, ale to buď lhal nebo myslil jinou stolici apoštolskou a jinou církev, nežli je obecná církev křesťanská. Jemu papežem jest arcikacíř Rokycana a církví — Rokycanovi nohsledové. Žádal-li krále Poského o slyšení, zapomněl, že mu často bylo povoleno, ale že mu po devět let uměl se vyhnouti. Tím dopustil se hříchu pomluvy sv. Otce, a pak neměl k tomu ani práva. Spor celý je spor církevní, a jeho rozhodování nepatří králi Polskému. Jiří volá po appellaci, odvolává se od stolice papežské, a již to stačí, aby dokázalo, že Jiří jest kacíř.

Než toto prohlášení bylo sepsáno, na radu legáta Rudolfa sjezd pokoušel se znovu pohnouti krále Kazimíra, aby přijal korunu českou. Dne 21. prosince poslům českým sděleno o tom usnesení, ale všechny pokusy byly marné. Odpověď Kazimírova v Krakově byla dle sdělení Polákův určita, a proti ní jednati prý nemohou. Učinili-li odbojníci usnesení hned na počátku, že Jiřího za krále českého za žádnou cenu nechtějí, nezbývalo nyní než usnésti se a odpověděti prostředníkům, že k míru se nenakloní. Dne 23. prosince odpověď v tom smyslu byla dána poslům polským. Ale vyslanci nedali se odstrašiti. Nemohlo-li dojíti ke konečnému míru, hleděli aspoň prodloužiti umluvené příměří. Nabídka ta přišla vhod členům Jednoty. Potřebovali pomoci a chtěli vyslati za tím cílem poselstvo do Říma, jiné ke králi Polskému a jiné do Řezna. Než se vrátí s vyřízením, může trvati příměří. Ale i k tomu svolovali dne 25. prosince jen s jistými výjimkami: rozkazy sv. Otce proti Jiřímu a jeho spojencům nemají tím býti ani na chvilku ostaveny, a kněžím, kteří je hledí prováděti, má býti nechána volnost. Jiří bude povinen odvolati všecky zápisy na jakékoliv statky osob duchovních i světských strany pod jednou za války učiněné, a musí vydati Konopiště do rukou Zdeňka ze Šternberka. Válčiti uvnitř země ani mimo ni nesmí se v době příměří, které nemá trvati déle než do sv. Jiří. Poslové polští uslyševše tyto požadavky, mohli již předem říci, že na základě jich dohodnutí s Jiřím se jim nepodaří. Avšak ani tehdy nezdráhali se prostředkovati. Dne 27. a 28. prosince sjeli se v Střelíně se zástupci krále Českého[1])

[1]) Novus codex dipl. Brandenb. III. 1. 450.

a přednesli jim, co měli uloženo. Poslové Jiřího odmítli všechno vyjednávání vysvětlujíce, že nemají plné moci, nýbrž že měli jen vyslechnouti usnesení sjezdu; poněvadž toto je odmítavé, nemají příčiny do něčeho dále se pouštěti. Polští poslové zpozorovali, že sjezd musí z podmínek něco sleviti. Vrátili se do Vratislavě a žádali za to (30. prosince). Zvolna a se zdráháním sjezd naklonil se k ústupkům v tom smyslu, aby král Kazimír ve při, pokud jest světská, stal se rozhodčím. Ovšem je třeba, aby sv. Otec schválil to poselstvu, které bude do Říma vypraveno. 1. ledna r. 1468 sjezd Vratislavský byl ukončen. Poslové polští vyjeli, aby vyplnili úlohu na ně vloženou.

Když sdělili Jiřímu v Praze podmínky, za nichž příměří se mělo prodloužiti, byl nad zpupností a nešetrností odbojných pánů nejvýše rozhořčen. Dne 11. ledna dal průchod tomuto vnitřnímu rozechvění: „I pohleďtež“, tak pravil, „kam sú se od cesty pravdy šinuli, prvé naši odpověď oblíbivše, vám i nám skrze vás připověděvše, že k tomu svolují, i přátely své jiné k tomu vésti chtie: tuto pak již nynie to všecko opovrhše, svú nešlechetnost znamením kříže svatého přikrýti chtiece, nestydie se lživě pomíkati našeho bratra milého, krále Polského, i jiného lidu křesťanského proti nám a království našemu.“ Za roušku berou si víru, jejímž ochráncem jest Jiří také. „Neb i prvnie“, tak pokračoval, „naše svolenie k příměří na jich chlúbu a přiřčenie, kdežto hlasitě byli sú připověděli všecko též učiniti a na králi Polském bratru našem mocně přestati, jako my, jediné aby se spolu sjeli; a sjevše se, kdež sú najblíže konce býti měli, tu najdále do Říma se odvolávají na radu. A k tomu, aby vždy k konci nešlo, artikule sú popsali, kdežto ledva by slušelo učiniti najutištěnějšiemu králi... A my proto vždy jako ten, jenžto pokoj miluje a (ve) všie rovnosti býti shledán žádá, na témž úmysle jakož i prvé stojíme a státi bohdá chceme, aby vždycky náš milý bratr král Polský nás mocen byl, všecko rovné a spravedlivé od nás učiněno bylo, a nic méně. A jakož v svých barevných odpovědech oni naši zprotivilí pravie, že když se jim z Říma poselstvie vrátí, že by na králi Polském přestati chtěli: ač mu té viery žádné nemáme, by oni pro svú nepravost tak spravedlivého krále súd podstúpiti směli: avšak staneli se, i tehdáž náš milý bratr Polský nás mocen buď podlé prvnieho našeho podánie. Nebo prvé, i na ten čas, jej našeho milého

bratra mimo všecky za smluvce a jednatele rádi mieti chceme věci té, aneb by i většie byla." Hned potom však uznávaje výhodu příměří pro sebe v době, kdy chystal se do války v Rakousích, dal plnou moc poslům polským, aby prodloužili příměří až do Božího vstoupení (26. května). Nežli však došlo ke konečnému jeho projednání, začínalo docházeti příměří dřívější. Bylo proto vymoženo zatím jeho trvání od 14. ledna až do 14. února,[1] a mezi tím jednáno dále. Dne 25. ledna v Praze byla vyhotovena konečná smlouva[2]) příměří až do Božího na nebe vstoupení, a v ní stanoveno: Bohuslav ze Švanberka a Jindřich z Kolovrat mají býti oprávci případné škody. Kdyby některý z nich zemřel, král Český má právo jmenovati místo nebožtíka jiného oprávce, a strana protivná taktéž. Kdyby nastalo dělení nějaké, poslové polští jsou rozdílci, a strany v čtyřech nedělích rozhodnutí se musejí podrobiti. Všechny šacunky v té době přestanou, vězňové na obou stranách na čest nebo rukojmí se propustí. Podobně se propouštějí holdové. Zboží světská nebo duchovní odňatá a ta, která jsou zavázána člověčenstvím, ježto s záruky a při zárucích dobyta nejsou, z těch úrokův a poplatků bráti nemají na obou stranách, ani lesy mýtiti k prodávání nebo k darování, než co je potřebí k topení, ani rybníky spouštěti a loviti, pokud trvá příměří. To, co komu v prvním příměří bylo odňato aneb k člověčenství slibem připraveno, to oprávci mají napraviti. Obapolné hanění lidí světských i duchovních má ustati. Silnice jsou svobodny, loupeže se budou trestat. Osazování nových hradů není dovoleno. Příměří toto vztahuje se také na zámky pana Zdeňka ze Šternberka v Rakousích, pak na zámky Konopišť a Hošverdu. — K těmto ustanovením zvláštním osvědčením ze dne 4. února připojil se Zdeněk ze Šternberka s Rakouskými svými hrady.[3])

Jednotě poskytnuta byla tímto příměřím možnost, postupovati rychle a bez překážek ve svých plánech. Odbojní páni viděli, že Kazimíra za krále českého nezískají a že ani pomoci od něho nemohou očekávati, ač po ní tolik toužili. Poslové papežští vyjednávali s králem uherským Matyášem, a i k němu obraceli členové Jednoty nyní své zraky. Matyáš měl sice býti vděčen Jiřímu, poněvadž také jeho zásluhou dostalo se mu koruny

[1]) AČ. IV. 160.
[2]) Viz přílohu
[3]) AČ. IV. 164.

královské, měl míti ohled na svazek příbuzenský, třeba již ochablý, ale to všechno nemohlo býti vážnou pohnutkou k odmítnutí pro ctižádostivého politika, jenž se sice nejprve měl státi jen ochráncem katolíků, ale nepochybně i brzy králem Českým a po případě i císařem. Poselství papežské a nabídka Jednoty, učiněná ústy Tasa, biskupa Olomouckého, nebyla oslyšena. Dne 8. dubna r. 1468.[1]) v Prešpurce vydán byl vojenský manifest, jímž Matyáš vybízel do boje proti kacířům všechny, jimž leželo na srdci blaho církve.

Jen tak beze všeho vzdáti se pomoci krále Polského, nebylo úmyslem nepřátel Jiříkových. Nechce-li sám Kazimír sebe ani syna svého dáti za krále českého, snad neodmítne sňatek své dcery s Matyášem. Rozhodli se učiniti v tom kroky. Dne 19. dubna[2]) přijel z Prešpurka v záležitosti té biskup olomoucký Tas do Krakova. Zpravil krále nejprve o rozhodnutí Matyášově a hleděl i Kazimíra pohnouti k boji. Matyáš chopil se zbraně proti kacíři nehledě na nebezpečenství od Turků, ať proto zanechá všeho váhání i král Polský a poskytne pomoci. Aby tím jistěji cíle došel, v tajné rozmluvě zmínil se Tas o sňatku starší dcery Kazimírovy Hedviky s králem Uherským. Král měl se tím spoutati s úhlavním nepřítelem Jiřího, a ovšem přerušiti i rozpory, které kdy mezi Polskem a Uherskem nastaly a do té doby vyrovnány nebyly. Ale k nabídkám těm Kazimír přistoupiti nechtěl. Divil se, že vůbec se o něčem podobném mluví, když ještě se určitě nevyjádřil, že nechce koruny České, nýbrž teprve dne 24. srpna své konečné slovo míní vypověděti.[3])

Poselství Tasovo nezůstalo asi tajným Jiřímu z Poděbrad. Měl sice již dříve od Kazimíra vyjádření, že proti němu ničeho

[1]) SRS. IX. 262.

[2]) Długosz V. 500. tvrdí, že Tas v úterý dne 8. dubna přijel do Krakova. Datum to není správné, 8. duben nepřipadl r. 1468 na úterý, za druhé pak ještě 9. dubna Tas psal z Prešpurka (Fontes rer. austr. XX. 523). Jest tedy možno, že přijel některý úterek po 9. dubnu. Že by to pak bylo 12. dubna, jak soudí Palacký (Dějiny IV. č. 2. 446 a po něm Papée Rozprawy VIII. 380), nezdá se býti pravděpodobné pro krátkost času, jehož jest třeba na cestu z Prešpurka do Krakova. Nejbližší úterý připadlo na 19. dubna.

[3]) Długosz V. 500 vypravuje o sňatku mladší dcery Kazimírovy Žofie se synem císaře Fridricha, Maximilianem. Jest to oblíbené thema Długoszovo, snoubiti členy rodiny královské, jemuž historie nemůže přiložiti víry. Eschenloer (SRS. VII. 182) neví o této nabídce.

nebude podnikati, avšak za přítomných okolností jistota dřívější zdála se Jiřímu býti zase málo pevnou. Matyáš a císař stáli proti němu podporováni sv. Otcem, kdo ví, nepodaří-li se jim získati pro sebe krále Polského? Jiří byl politik, který rád počítal s jistotou. Poslal tedy z ležení u Lavy dne 20. dubna 1468 [1]) Albrechta Kostku z Postupic k dvoru polskému. Dne 16. května dostalo se mu slyšení. Jménem českého krále děkoval za jeho prostředkování o příměří v Čechách a prosil, aby král Polský v novém boji s králem Matyášem stal se prostředníkem. Jiří prý chce s papežem se smířiti a chce napraviti, pochybil-li v něčem proti kompaktatům. Nyní potřebuje pomoci, a žádá, aby i v zájmu království Polského nebyl opuštěn, poněvadž jest se obávati, že, jakmile by potlačili jazyk český, vrhnou se na poddané Polské, a budou je hleděti zničiti, jako se o to již dříve pokoušeli.

Král Polský až do té doby v smýšlení svém o Jiřím se nezměnil, a proto neměl příčiny, aby přerušoval své postavení k němu. Ujistil pana Kostku o své přízni k českému svému bratrovi a slíbil poslati nové prostředníky, kteří by mír ujednali mezi ním, Matyášem a kurií.

Poselstvo polské, do něhož na místo Jana Długosze byl jmenován Mikuláš Skop, objevilo se dne 5. července v Olomouci.[2]) Matyáš v té době měl za sebou již první úspěchy války. Dne 14. května padlo město Třebíč v jeho moc, brzy potom Brno, byl pánem Olomouce a měl již úmysl vytrhnouti do Čech. Proto, když přišlo poselstvo polské k němu, nechtěl o prostřednictví ani slyšeti. Přemožený musí prý se poddati, chce-li mír. Dne 8. července opustili proto poslové Olomouc a odjeli ke králi Českému [3]) se dohodnout. Mluvilo se o příměří. Jiří navrhoval za konec jeho 2. únor r. 1470 a sliboval v době té srovnati se se sv. Otcem. Výboje obou stran měly býti odevzdány do věrných rukou, a král Kazimír, pokud se týče věcí světských, měl býti rozhodčím.[4]) Než na podmínky ty přistoupiti nechtěli ani Matyáš

[1]) Kopie ve veřejné knihovně v Petrohradě F IV. 105 fol. 443b—444a. Děkuji za opis professoru duchovní akademie v Petrohradě J. Palmovovi. Sr. Č. Č. M. 1880. 415. — Co Długosz V. 503 více vypravuje, není v dopise. — SRS. VII. 182.

[2]) Fontes rer. austr. XX. 543.

[3]) Aleš legátovi Rudolfovi dne 8. července: optimo eis responso dato absque ullo impetratu pro haeretico recesserunt. Fontes rer. austr. XX. 543.

[4]) SRS. VII. 190.

ani legátové. Onen nechtěl vzdáti se svých výbojů, tito k Jiřímu jako kacíři a křivopřísežníku chovali se odmítavě. Konečně přece dávali na jevo svoji mírumilovnost. Jen ať vejde Jiří v jednání s papežem; nesmí to však učiniti dříve, dokud nevydá do rukou jejich Karlštein, Kladsko, hrad Pražský, Hradiště, Špilberk a j., a musí v době příměří s kurií se shodnouti. Neučiní-li tak, propadají jeho hrady v jejich rukou jako pokuta.[1])

Odpověď ta byla v jednání rozhodnou. Nabídky byly příliš velké, aby s nimi znovu mohli se odebrati k dvoru českému. Viděli, že smír se rozbil, a proto uznali za dobré považovati úlohu svou pro tu dobu za skončenou, a vrátili se domů.[2]) V neděli dne 9. října r. 1468 zahájen byl v Piotrkově generální sněm, kde ve věcech českých měl Kazimír dáti rozhodnou odpověď. Legát Rudolf poslal tam svého zástupce, vratislavského kanovníka Baltazara, ale ne již s instrukcí, aby nutil krále Polského k přijetí koruny České, nýbrž jen se žádostí, aby Kazimír dovolil vyhlásiti v říši censury a kříž proti Jiřímu. Prosby ty minuly se účinkem. Jiří postaral se již, aby král Polský nedovolil. Vyslal probošta Zderazského Pavla, aby u Kazimíra pro něho působil, a tomu se podařilo dosíci ne-li více, aspoň Jiříkovi prospěšné neutrality. Král Polský slíbil jen do Říma poslati poselstvo. Jeho členové, Jakub z Dębna a Pavel z Glowina, měli se zastaviti na cestě k sv. Otci i ve Vratislavi i v Praze.[3])

Na počátku r. 1469 vydalo se poselstvo na cestu. Dle slibu obrátilo se nejprve do Vratislavě, a radě Vratislavských i legátovi Rudolfovi, biskupu toho města, sdělovalo účel svého poslání k sv. Otci. Král Polský přeje si, tak sdělovali, aby se spor ukončil, a doufá, že Vratislavští nezapomenou na jeho právo dědické ke koruně České. Žádali dále od města průvodní list, který by svědčil, že přání Kazimírovo, aby spor v Čechách se skončil, jest i jejich přáním, a že městská rada ručí jim za škody a ztráty, které by z té věci vznikly. Žádosti jich však nebylo vyhověno. Vratislavští budou prý jednati tak, jak si sv. Otec bude přáti, ale co se týče listu průvodního, považovali věc za

[1]) SRS. VII. 191.

[2]) Długosz V. 510.

[3]) Długosz V. 515. — SRS. VII. 194.

neslušnou, která patrně jim má spůsobiti pohanu u krále Uherského, a proto jí odepřeli. Poslové po tomto nezdaru odebrali se ke králi Jiřímu do Šternberka a pak do Olomouce k Matyášovi. Přišli tam v době, kdy mluvilo se o míru mezi oběma panovníky, a kdy marně se ho bylo domáháno. Ústní úmluvy u Vilémova nebyly tajny Polákům již od jich pobytu ve Vratislavi, nyní doufali, že prostřednictví jich nebude bez významu zde v Olomouci. Než zklamali se. Legátové sice rádi je viděli a ochotu svou jim na jevo dávali, ale jednání o mír stále nepřiváděli ke konci právě tak, jako ostatní stoupenci Matyášovi. Hráli úlohu lidí toužících po míru, kterého nikdy nemohli přijati, poněvadž již dne 17. dubna t. r. skončili a přijali návrh, zvoliti krále Matyáše za krále Českého. Prostředníkům polským konečně věčné průtahy a marná snaha překaziti volbu nového krále se znechutily. Nechtěli déle mařiti čas a proto vydali se na další pout k svatému městu.[1]) Dne 3. května r. 1469 potom vykonána formalně od odbojných pánů v Olomouci volba Matyášova za krále Českého. Matyáš zvěděv, že volba jest jednohlasná, prohlásil: „Hledíce k pokorné prosbě vaší, chceme Bohu všemohoucímu ke cti a chvále, stolici Římské k libosti, k posílení víry křesťanské a k obecnému dobrému slavné koruny České učiniti tak a býti pánem i králem vaším.[1])

(Příště ostatek.)

Panství Vsacké l. P. 1666.

Podává Matouš Václavek.

(Dokončení.)

3. Důchodové běžní.

Z pivovarů dvou: jeden Vsetínský, druhý Helenkovský.

V pivovaru Vsetínském vaří se na 11 beček, a dává se na máz piva sladu 15 mír. Může se do roka 50 varů minouti, činí beček 550, počítaje za bečku piva 6 zl. 40 kr., činí 3636 zl. 40 kr.

Pšenice na to vychází 750 měřic. Sládek stojí se vším do roka i 3 bečkami 40 zl., chmel a drva se nekupují, pšenice a sládků plat srazíc činí ročního zisku = 3246 zl. Chmele, kteréhož se hojnost ve 4 chmelnicích rodí, může se ročně prodati nejméně za 60 zl.

V pivovaře Helenkovském vaří se na 4 bečky slovenské pivo, a dává se na var sladu po 7 měř., musí se do roka minouti, činí beček 160,

---

[1]) SRS. VII. 198. — SRS. XIII. 26. — Długosz V. 521.

bečka po 6 zl. 40 kr., činí = 1053 zl. 20 kr. Ječmene na to vychází 280 měř. Ten se všecken z výtěžku domácího musí dáti. A tak toliko sládku platiti 30 zl., kteréž sejma zůstane zisku = 1023 zl. 20 kr. Chmel a drva se nekupují. – Toto pivo se bere na šenky Vsetínské dva, na mejto, na šenk Jablunecký jeden, Hovězský jeden. Item každý sedlák povinen do roka vyšenkovati 1 bečku, fojt 2 bečky, podsedník 1/2 bečky, chalupník 1 vědro, a nevyšenkuje-li, platiti má zárukou (?) z vinopale, to jest za kořalku. — Kořalka se šenkuje na šenkoch Vsetínských, na šenku Jabluneckém a Hovězském. Fojti berou každého týhodne 40 mázů. K tomu na hody, svadbu, masopust, všady po dědinách vrchnost šenkuje. Tej do roka jest potřeba 120 věder; šenkuje se po 24 kr. máz, činí za vědro 20 zl. 48 kr., za všecku = 2496 zl. — Páliti se může z planých jablek, které jsou poddaní povinni darmo dodati = 10 věder, ze sliv = 20 věder. Z mejta vychodí do 500 zl. Kontrabantu ročně accidentaliter přichází 400 zl.

Z těch šenků (5) vyšenkuje se vína 70 beček, máz po 8 kr. šenkujíc, činí za bečku 69 zl. 20 kr. a za 70 beček = 4853 zl. 20 kr.

Z toho srážka na kvasnicích, okolo pěti beček, činí = 346 zl. 40 kr.

Za víno kupované po 30 zl., facit 2100 zl., od vyšenkování 70 zl. Na útraty to víno kupujícím 40 zl., činí tej srážky = 2556 zl. 40 kr., zůstává a pokládá se zisku = 2296 zl. 40 kr. Za 5 beček kvasnic po 10 zl. činí 50 zl.

Z dobytka valašského[1]) desátku, jehož vychází nejméně 800 kusů. Ten řezníci prodávají po tolaru kus = 1200 zl.

Z zemského dobytka neboli bírek.[2])

Vedle dobrovolné smlouvy vychází nejméně po 3 kr. z kusu dávajíc = 200 zl.

Ze včel. Vosku bývá z panských 2 centy, prodá se cent po 40 zl., facit . . . . 80 zl.
za med utržiti se může . . . . 40 zl.

Ittem poddaní z klátu dávají po 5 kr., vynáší podle popisu circiter . . . . 200 zl.

Poddaní povinni jsou koupiti vosku 6 centů po 30 zl, ten musí zisku vynésti . . . . 120 zl.

Při počítání dobytka valašského, bírek a včel mnozí zapírají, od kterých potom přichází do důchodu po vyšetření nejméně: 80 zl.

Summa těchto důchodů běžných = 11.028 zl.

4. Jiní běžní důchodové.

Od řezníků. Kolik jich koli jest, každý dává loje 30 liber a tele za jeřábka jednoho. Nyní je jich 21, činí . . 85 zl. 36 kr.

Od kovářů. Každý dává šindelových hřebíků 1000 a peřecích (peřáků?) 3 kopy, od 14 osob . . . . 30 zl. 20 kr.

Pokut. Za vejstupky rozličné poddaných, krádeže, cizoložstva, mordy krevní a tomu podobné, nejméně . . . . 500 zl. — kr.

[1]) Obyčejné ovce domácí.

[2]) Ovce ušlechtilejší.

Od výhostů na cizí panství propuštěných poddaných 50 zl. — kr.
Od pasení svobodného krav v horách. Od každé krávy po 1 mázu . . . . 60 zl. — kr.
Z krav hoferských . . . . 60 zl. — kr.
Z rybníků. Jsou nasazené 3, zisku . . . . 100 zl — kr.
Od propuštění k manželství, nejméně . . . . . 40 zl. — kr.

Od stavení sirotkův a otevření register purkrechtních při novém roce nejméně . . . . 30 zl. — kr.

Z mlejnů. Jsou 4 panské (na Vsetíně, v Jablunce, Hovězí a Helenkově). Semele se na všech pšenice 582 měř.
rži 310 měř.
ječmene 195 měř.
atd. činí . . . 892 zl. 33 kr.

Pily vodní, 3 panské a j. . . . . 600 zl. — kr.

Z valchy a rámů (soukenických), valchy jsou dvě (na Vsetíně a na Hovězí). Ze Vsetínské nejméně . . . . . 90 zl. — kr.
Z Hovězské nejméně . . . . . 30 zl. — kr.

Z mandlovně. Jest na tom panství jedna mandlovna v nově vystavená (t. na Vsetíně), v kteréž se mnoho tisíc loktí plátna mandlůvá, a to ročně vynáší, od kopy plátna po 12 kr. počítajíc . . . . 80 zl. — kr.
Z prachovně. Surý, který ji drží, dává ročně . . 2 zl. — kr.
Z lesů. Na tomto panství je hojnost lesů a hor pěkných ke všelijakým potřebám hodných, užitek z nich: Šindela z roboty se dělá 150 000, který se musí prodati po 2 zl. 1000 kusů, činí . . . . 300 zl. — kr.
Na budování neb stavení bednářům, stolářům . . . 50 zl. — kr.
Od povolení šindela na prodaj sobě dělati . . . 40 zl. — kr.
Od pasení na bukvě černého dobytka . . . . 100 zl. — kr.
Od kládí k sedlským pilám svezeného . . . 10 zl. — kr.

Poddací kostelní. Jsou na panství 3 fary a filialní 3 kostely, z kterýchžto jaký by byl důchodek mimo z vogativi a collatum vrchnost šacovati nemá, nicméně jak předkové šacovali, tak se zanechává na . . . . 200 zl. — kr.
Z řeky a potoků. Pstruhů hojnost, parem, štik, raků a j. Pstruhové potoky užitek veliký (dávají) každoročně. Kdyby si vrchnost takové ryby šacovati měla, tedy byl by důchod 300 zl. — kr.

Od hajných a z honů. Mimo povinnosti stálé dostávají hajní medvědů, srn, tetřevů, divokých bravů, vyder, bobrů, rysů, od toho do roka užitku se pokládá nejméně . 100 zl. — kr.
Itt. Když se v zimě nebo v létě, kdy se do tenat honí, odkud nemálo zajíců a lišek pochodí, užitek nejméně . . 30 zl. — kr.
Za roboty. Mnozí z poddaných i mlynářů vykupují se z robot a dávají ročně, jak kdy se trefí, nejméně . . . 30 zl. — kr.
Summa těchto důchodů běžných činí . . . 3954 zl. 29 kr.
Summarium obojích těch platů běžných . . . 14.982 zl. 29 kr.

5. **Dvorové a z nich užitek (aužitek!) pocházející.**

Dvůr Maryankovský (Nivka). Vysévá se 912 měřic. Seje se na zimu žito a rež, na jaro ječmen, oves, hrách, bob, ber (?), proso, pohanka, mák, řepa. Pastviska.

Dobytek: krav dojných 20, jalového dobytka 100, bírek 100, černého dobytka 30.

Slépky, morky, husy. Z toho vejce, máslo, sýr, maso se prodává, z bírek vlna dvoje, jehňata, škopy, starý dobytek se prodává. Užitek se počítá na 3000 zl.

Dvůr Ratibořský. Vysévá se 712 měř. Pastviska. Krav dojných 80, jalov. dobytka 50, bírek 600, černého dobytka 60.

Slépky, husy atd. Užitek nejméně 3000 zl

Dvůr Vsetínský. Vysévá se 598 měř. Sena 275 fur. Pastviska (Ostrá hora, Zahrádčiska a j.). Krav dojných 60, jalov. dobytka 50, ovčího zemského 500, černého dob. 70.

Slépky, husy, morky atd. Užitek 2500 zl.

Zahrady tři, užitek 150 zl. Užitek ze všeho 2666 zl.

Dvůr Hovězský. Vysévá se 682 měř. Sena 86 fur. Pastviska. Krav dojných 60, jal. dobytka 40, ovec zemských 500, černého dobytka 70 atd.

Užitek 2100 zl.

Dvůr Helenkovský. Vysévá se 400 měř Sena 950 fur. Pastviska. Pro valaský dobytek je: Černý Javorník, vrch Břežitá, Javorník až po vrch Vranecký, Kychová, Hrachovec.

Krav 60, jal. dobytka 60, ovec valaských 1000, čern. dobytka 100.

Husy, slépky atd. Konského stáda musí se vychovat 150. Pakli by koní nebylo, na místo toho uherský a volů může se tam chovati a vykrmiti 200. Užitek 3500 zl.

Jiný užitek z těch všech pěti dvorů. Lnu a konopí bývá při těch dvořích hojnosť, které poddaní spravují a přadou vše bez auplatku, a tkalci plátno z roboty dělávají, kterým se nic neplatí, odkudž aužitku za prodané plátno, jako také za provazy a jiné ročně se pokládá = 1200 zl.

Zelí bývá hojnosť, tak že mimo potřebu domácí musí se na peníze uvést, a nejméně se klade = 150 zl. Summa z těchto užitků: 1350 zl. Summarium užitku ze všech dvorů jest 15 616 zl.

* * *

Povinnosti poddaných.

Měšťané Vsetínští nerobotují, nicméně když se jim návěští dá z prosby, kamení vozit neb koně i fůry časem (czasem) kdekoli dáti, povinni jsau z věrnosti učiniti, odkudž užitku (auzitku) Pánu nejméně se pokládá . . . . 100 zl.

Hoferi z městečka jsou povinni s listy chodívat, kdekoli třeba, a od míle se jim toliko po 3 kr. platí. Tak užitek má Pán i odtud. Kdyby se mělo poštu draho platit, nejméně . . . . 40 zl.

Který fojt v sobotu aučet zmešká, dá pokuty 1 tolar*),

*) 70 kr.

a tak nejméně odtud z nich přijde . . . . 60 zl.

Poddaní povinni jsou panský dobytek, jaký se jim dá, v létě pásti a v zimě chovati, odtud užitku se klade . . 65 zl.

Povinni jsou také vedle rozvržení a úrody dávat ořechy léskové, hřiby, planky slivy, kapustné, slámy, len, semenec, lněný olej, odkud . . . . 130 zl.

Poddaní povinni bráti herinky, brynzu a jiné jakékoli věci, odtud . . . . 100 zl.

Saukeníci z útěžku ovec po 30 kr. vlnu berú a saukno lacineji Pánu jsou povinni dávati než kupcům a handlovníkům, odkud užitku se čítá . . . . 80 zl.

Zámečníci, že mohou pálit si uhlí, platu nedávají, povinni jsou Pánu darmo malé roboty dělat, odkud nejméně . . . 30 zl.

Kováři, poněvadž hory hrubě kazí, přílišným pálením uhlí, tak že hřebíky platové jim proti tomu nepostačují, tak jsou povinni hřebíky, kolik se jim koli dá, v roce za to darmo dělati, odtud u?, co by se od toho díla mělo vydati, pokládá se . . . . 50 zl.

Kožušníci, ševci, povinni jsou vydělávat panské kůže laciněji než jiným. Kožichy také kožušníci a ševci obuv šíti laciněji než jiným. A tak tu auzitku Páni mají nejméně . . . . . 40 zl.

Řezníci povinni jsou všelijaké dobytky na Pánu hledati, málo laciněji než jiným sekati, odkud atd. . . . . . 45 zl.

Itt. povinni jsou od Pánů dráže dobytek bráti!!

I hrnčířů, krajčích, provazníků vedle řemesla jednoho každého z nich auzitku nejméně . . . . 12 zl.

Summa za povinnosti . . . . 752 zl.

* * *

Industria hospodářská na tom panství taková může býti: Aneb s nákladem, co by se mohlo vystavěti a zlepšiti, takto:

Handlování s máslem, plátnem, berany, vynášeti může do roka auzitku . . . . 1200 zl.

Z cihelní počítá se . . . . 120 zl.

Ze 2 vápenic, jedné nad Ruštkau a druhé v Divotici . . . 250 zl.

Ze sanytry. Může se dát v panství páliti sanyter na panský náklad, z toho užitek přijde . . . . 200 zl.

Hamry železné mohou v panství býti, pro kteréž nade vsí Jablunkou rudy dosti se nachází (!). A tak by vynášeti mohli do roka vrchnosti . . . . 2000 zl.

Huti sklenné nad dědinou Rozynkovem mohou se dát udělat velmi snadno. Vrchnosti by přineslo . . . . 150 zl.

I kamenné báně, když se tesané aneb mlejnské kamení povolí dělat, odtud pojíti může . . . . 60 zl.

Brausky do Čech, kdyby se handlovalo na panskou stranu, kteréž se v děd. Roketnici s dostatkem dělají, mohla by vrchnost míti užitku . . . . 80 zl.

Summa tedy z industrie . . . . 4060 zl.

Roboty, furování poddaných, to se na peníze nešacuje, poněvadž při každém dvoře suma položena jest, a tak v tej sumě to se rozuměti má.

Summa summarum platů, jak stálých tak běžných, z užitku dvorů a jiných požitků (mimo industrii, kterážby se způsobiti mohla) panství toto Vsetínské ročně vynésti musí: 36.908 zl. 17 kr.

Mimo tuto summu ještě tuto se pokládá z mlýnů 18, fojtovských a svobodných ... povinné chrty neb vižlence chovati, jako podobně i fojtů 18 to činiti. Pakli by buď fojti neb mlynáři takových chrtů a vižlenců nechovali, tedy jalůvky aneb vepře chovati mají a povinni budou. Odkudž užitku pojíti musí 150 zl.

Ittem musí se v Jasenicích s malým nákladem obora pro všelijakou zvěř spraviti atd.

* * *

Hory a lesy zejména popsané, které se v panství tomto nacházejí, jak jedlové tak bukové spolu, zahájené i svobodné, ku kterým obcím a při kterých leží, tak jak následuje.

Při městečku Vsetíně, Austí a Johanové: Hora Jasenice, Míšená, Buková i Jedlová zahájená ... vrchnosti pro zvěř všelijakou, zšíří a zdélí na dvě míle.

Při Hovězí, Zděchově, Helenkově a Rozynkově: Hora Divotice, míšená, jedlová i buková spolu, svobodná pro valaský dobytek, na 2 míle zšíří a zdélí. Hovízky, Sušová, Brodská; Hora Kobylská, buková a jedlová spolu na půl druhé míle, Ratkov až po znaky Rožnovské, Hora Pluskovec, tato je panu Jurich (?) Palatinu puštěna,[1]) jedlová a buková, zšíří od Bečvy počna po Malý Javorník a zdélí od Pluskovce až po velikou Stanovnici. Hora Svárlivá, zdélí a zšíří na 3 míle, t. j. toliko na čas puštěna od hraběte Illiezhaziho. Hora Velká a Malá Stanovnice, jedlová a buková, na 1 míli zdélí a zšíří. Hora Vranče a Vranečka na 1 míli atd., hory Babinky, Břežitá, Provazné, Černý, Kychová, Uherská, Žiarce, Hořansko atd.

Při Senince: Hora nad tou dědinou, jedlová a buková, na půl míle v okrouhlosti.

Při Liptále: hora Roketnice na čtvrt míle, v Příkrém, za Batkovou po Lukovský chotár.

Při Lhotě, Roketnici a Jablunce: Hora Studničná na čtvrt míle, Semetín, jedlová a buková, na 1½ míle zšíří a zdélí.

Při Ratiboři hora Drastislav, jedlová a buková, na ½ míle. Při Hošťálkové hora Štibkova až po Sedlce na 1 míli; hora Hostejnská, počna od Sedlců až po Kločové. Při Kateřinicích hora Kotel a pod Kotlem na čtvrt míle. Při Mikulůvce a Pržně hora Těškovice na ½ míle.

Při Rúštce a Jasence hora Dušná, Klenov, hora Jasenky atd.

V těchto horách nacházejí se také pěkné lípy, javory, rokytí, klenec, léskovina a jiné při hospodářství velmi užitečné a potřebné.

---

[1]) Některé trati horské byly na sporu s majetníky Bystřice Povážské (v Uhr.). Spory ty se dlouho vlekly, až skoncovány na prospěch panství Vsackého, kdy hranice (mezi Moravou a Uhrami) stanoveny na dobro hřebenem horským Javorníkem n. Mlyn.

Umělecké a vědecké zprávy.

Františkovo museum v Brně. Vyjednávání, aby brněnské Františkovo museum převzato bylo ve správu zemskou, vítáno bylo radostně u Čechův i u Němců moravských vůbec a u brněnských zvláště, a proto bylo lze očekávati, že rozhodující činitelé, jak zemští tak musejní, dohodnou se o spůsobu převzetí nejen snadno, nýbrž i rychle. Vždyť jest již nejvýše potřebí, aby bohatá Morava nezůstávala v této příčině tak nápadně za ostatními menšími nebo aspoň chudšími zeměmi rakouskými. Musea jsou ústavy, na něž země a města s radostí vždy co možná nejvíce peněz obětují, jimi se cizincům chlubí, jimi lid svůj vychovávají a v nich ukládají vše, co měly a mají krásného v minulosti i v přítomnosti. Vychovavací moment museí jest veliký, tím větší, čím takový ústav je lépe a bohatěji zřízen, čím jsou sbírky vhodněji a praktičtěji uspořádány, čím více se přihlíží, aby v museu zastoupeny byly hlavně znamenitosti domácí, aby tak poskytovalo pěkný a soustavný obraz minulosti země, a čím více se obecenstvu do pěkně a vhodně zařízeného musea usnadňuje přístup. To vše je možno jen tenkráte, když takový ústav opatřen jest všemi prostředky k rozvoji nutnými. Proto se museím soukromým nedařívá, i když mají ve sbírkách nejpěknější stkvosty. Nechceme tím říci, že by soukromá musea neměla důležitosti, tvrdíme jen, že nemají významu takového, jako veliká zemská nebo státní musea. Vedle velikých chrámů jsou také kapličky, vedle vysokých škol také obecné školy. Museum Františkovo v Brně nenáleží sice k vynikajícím ústavům toho druhu, ale není z nich také posledním. Sbírky, ač dosti kusé, jsou velmi pěkně spořádány. Jen tří věcí je potřebí, a museum v několika letech bylo by ústavem země Moravské důstojným: předně aby v kuratoriu zasedali pokud možná jen odborníci, potom aby významnější musejní spolky moravské s museem Františkovým se spojily a sbírky své tam odevzdaly, čímž by zájem pro Františkovo museum v celé zemi značně vzrostl, a konečně aby země převzala Františkovo museum co nejdříve do své správy, rozmnožila tam úřednictvo, opatřila je slušnými platy a zjednala v ústavu naprostou rovnoprávnost, aby museum, majíc důvěru všeho obyvatelstva země, bylo odevšad podporováno a hojně navštěvováno.

Bohužel jednání o převzetí musea do zemské správy nějak vázne, a bylo by zajímavo vyšetřiti, čí vinou. Myslíme, že zatím postačí, vyzveme-li sl. Hospodářskou společnost, aby již konečně začala jednati, neboť jest všeobecné přesvědčení, že zemský sněm a zemský výbor překážek činiti nebudou. — Liknavost jest v Hospodářské společnosti, o tom není pochybnosti. Přede dvěma roky zemský sněm při povolování subvence se usnesl, že mají v kuratoriu musejní sekce zasedati tři zástupcové zemského sněmu. Kuratorium již dávno podalo výboru Hospodářské společnosti návrh potřebné změny stanov, aby do kuratoria tři zástupcové země mohli povoláni býti, ale Hospodářská společnost posud nechává návrh ležeti. Loňský zemský sněm pak se usnesl, aby zahájeno bylo vyjednávání o převzetí musea Františkova do správy zemské, a Hospodářská společnost s kuratoriem musea aby učinily v té příčině příslušné návrhy. Ani v této věci Hospodářská společnost posud neučinila ničeho, ač tušíme z kuratoria návrhy již také byly podány. Marně očekáváme, že Hospodářská společnost svolá valnou hromadu, aby se tou otázkou hnulo, a aby všechny návrhy byly připraveny ke příštímu zasedání sněmovnímu. Známe ovšem spodní proudy, které liknavost zaviňují, chceme však býti šetrnými a varujeme jen tentokráte ty, kteří z důvodů jakýchkoli si přejí, aby Museum Františkovo zůstalo jako posud ústavem soukromým. Kdyby se ještě déle váhalo, nezbylo by, než aby Hospodářská společnost na základě § 32[1]) byla donucena svolati valnou hromadu. *Red.*

Místek jakožto trhové město. (Dokončení.) II. Komunikace.

Velký vliv na zdárný vývin Místka jako trhoviště měla poloha jeho. Ležíť u hranice mor.-slezské, u říšské silnice, která celkem tím směrem byla založena, jakým brala se stará obchodní cesta z Moravy Slezskem do Polska, po níž hlavně sůl rozvážena.

A) Tato cesta vedla od Olomouce do Hranic, kde již roku 1215 odbočovala do Jičína, odkudž pak do Příbora byla prodloužena. Z Příbora táhla se na Hukvaldy a odtud do roku 1663 podél Ondřejnice nynějším Sklenovem Rychalticemi a Fryčovicemi na Staříč ke Frýdburku—Místku tam, kde Morávka do Ostravice vtéká, tedy do městečka Jamnice (nynějšího Starého Města u Frýdka). V Místku dělila se na 2 větve; jedna vedla Zámostím, nynějším parkem městským do Starého Města kolem nynějšího mlýna Ignáce

[1]) Dle § 32 musí býti valná hromada Hospod. společnosti vždy svolána, když si toho přeje nejméně 20 členů spolku.

Kiselky;[1]) po té cestě jezdívalo se do nedávna, a blízko ní bývaly lávky, které umožňovaly komunikaci mezi Místkem a Starým Městem. Druhá větev vedla kolem nynější střelnice míst. řekou Ostravicí tam, kam se jezdí teď na „mřeže“ (Triftplatz), a kudy vůbec se jezdívalo do Těšína. I směr této cesty označován od nepamětných dob lávkami, jimiž usnadňována návštěva trhů Slezanům.

Tato obchodní cesta z Moravy do Polska (ke Krakovu) stala se nejoblíbenější, obyčejnou, poněvadž byla nejkratší. Vždyť když král Václav III. r. 1306 dle usnesení sněmu českého s vojskem proti Polsku táhnouti měl, bylo vyhlášeno, aby všecka branná moc u Olomouce se shromáždila a odtud ke Krakovu Těšínskem se ubírala.[2]) Čára této cesty táhla se naznačeným směrem až do založení Frýdka. Roku 1327 totiž vyskytuje se na blízku Jamnice tvrz, „Friedecke“ zvaná, z níž založeno později městečko Frýdek, který před rokem 1393 již stál.[3]) Když pak roku 1402 Těšínský kníže Přemek I. (1358—1407) Místecko k Těšínsku přivtělil, převedena snad již za něho obchodní cesta z Friedberka na Frýdek, aby obchodem vzkvétal. Pak zmíněná cesta vedla ze Staříče Sviadňovem, nynějším Koloredovem okolo bisk. dvora poplužního řekou Ostravicí po dosti příkrém svahu Frýdeckého kopce, „Štěpnicí“ zvaném, do města. Po této cestě jezdívali vozkové na Frýdeckou stranu až okolo roku 1857, přes to, že most byl vystavěn a Ostravica byla rozvodněna. Dva spojovací body čáry té skrz Ostravici označeny jsou církevními pomníky; na Místecké straně kaplí sv. Barbory, r. 1761 od Maxmiliána Bajera ze Sviadňova vystavěnou; na Frýdecké pak kamennou sochou, představující úpadek P. Ježíše pod křížem; oba pomníky zbudovány jsou snad na památku neštěstí, které se událo zde přejetím, tam (na mor. straně) utopením. Pod mostem stojí dosud dřevěná chalupa, bývalá to hospoda, u níž vozkové koně krmili, dřív než do kopce se pustili. Na témž místě byly druhdy lávky dřevěné přes Ostravici, po nichž se do Frýdka pěšky chodilo.

R. 1663 prodloužena obchodní cesta z Hukvaldů Rychalticemi a Chlebovicemi do Místka, a r. 1785[4]) vystavěna císařská silnice; nevedla však městem, nýbrž jelo se po polní cestě Dolní ulicí aneb Koloredovem ku slezské hranici; té doby vystavěn snad také Frýdecký most, prokopána vyvýšenina na slezské straně, a zjednán snadnější přístup do Frýdka. Teprv r. 1824 provedena „císařská“ kolem nového kostela u sv. Jana a Pavla městem ku Frýdku, a tak usnadněna návštěva míst. trhů nejen starým osadám, nýbrž i novým, které v době císaře Josefa II. (1780—1790) na hukvaldském panství blízko císařské silnice vznikly.

---

[1]) Jeden předek jeho byl hrab. Františkem Vilímem Pražmou (nar. 1677, † 9. května 1731) ve Frýdku pro své zásluhy ve válkách obdarován zvláštními výsadami, stav se volným sedlákem (Freibauer); odtud obdržel příjmí „Volný“. Dotyčná pergam. listina byla česká. Když bratr nynějšího mlynáře domáhal se svých práv u polesenského úřadu ve Frýdku, byla mu listina ta odňata, a tak osvobozen panský les „Roven“ dávné služebnosti.

[2]) Vlastivědy slezské: IV, str. 91.

[3]) — str. 87.

[4]) Brušperk prý, jenž do této nové siln. sítě měl býti pojat, zřekl se výhody, obávaje se břemen, která tehdejší ubytování vojska v zápětí mělo.

Ku starším osadám patří: Rychaltice, Chlebovice (před vpádem Tatarů „Nemáš chléb" zvané), Fryčovice, Brušperk, Staříč; pak Kozlovice a Palkovice. Novější jsou: Lotrinkovice, okolo r. 1707 založené bisk. Karlem III. (vévodou Lotrinským, 1695—1710); Zelinkovice, povstalé roku 1791 na místě vyrubaného lesa, „Místecká rovina" zvaného a pojmenované po Ondřeji Zelinkovi, hukvaldském vrchním; Lysůvky (lysý, holý); Koloredov, vzniklý na pozemcích, patřících ku poplužnímu dvoru místeckém, jejž r. 1790 arcibiskup a kardinál Antonín Theodor hrabě Coloredo-Waldsee (1777—1811) nařízením císaře Josefa II. zparcelliroval a rozprodal;[1]) Antonínov u Brušperka, za podobných podmínek v téže době povstalý, a Nový Staříč. Boudy jsou snad původu různého; část jejich vystavěna snad obyvateli zaniklých Habrvinovic (Habrnovic), od nichž také obdržel příjmení rod: Habrnovský (ve starých matrikách) a Habrnal(is), kterýžto poslední v tamějším okolí dosud jest.

B) Kromě obchodní cesty z Olomouce Místkem do Polska vedoucí byla ještě podřízená cesta od Mor. Ostravy Místkem do Frýdlantu a odtud na Baraní k uherské hranici. Okolo této cesty povstaly v Místku ulice: Horní (nyní Frýdlantská) a Dolní (nyní Ostravská). Spojení mezi Moravskou Ostravou a Místkem před nalezením kamenného uhlí nebylo živo; čilý život na té cestě od Frýdlantu do Moravské Ostravy nastal teprv, když tamější kamenouhelné doly ve známost vešly. Cesta z Místka Frýdlantem na Baraní byla více navštěvována; po ní vedli Místečané obchod suknem a borovičkou do Uher. Po té cestě táhl r. 1626 Mannsfeld Místkem do Uher; podobně učinil r. 1636, chtěje se spojiti s uherskými povstalci pod Bethlenem Gáborem. R. 1645 táhl první švédský generál Königsmark na Baraní, vydrancovav Místek, by se spojil s Jiřím Rákóczym; když však na Starých Hamrách narazil na záseky a vály Valachův, obrátil se k Jablunkovu. R. 1682 přitrhli po té uherští povstalci, kteří na svém pochodu plenice a vraždíce, Bílsko (zámek) přepadli a tamějšího faráře zabili.

Dosud nebyla však tato cesta řádná. R. 1830 povstalo Polsko proti Rusku; následkem toho vznikla cholera v Polsku a v Uhrách; aby se nerozšířila také na Moravu, postaven kolem hranic uherských vojenský kordon, a aby se komunikace ve příčině té usnadnila, vystavěna r. 1831 řádná silnice z Frýdku do Místka; takovým spůsobem spojen Místek s oním koutem na hranicích mor.-slezských, který dávno byl již zalidněn, a trhy jeho učiněny přístupnějšími. R. 1871 vystavěna železnice, 33 kilom. dlouhá, z Mor. Ostravy do Frýdlantu.

III. Řevnivost mezi Frýdkem a Místkem.

Nahoře řečeno, že Friedburg (Místek) privilejemi biskupskými a svou příznivou polohou na obchodní cestě z Moravy do Polska znamenitě zkvétal péčí knížat Těšínských a biskupů Olomouckých, kteří mu hojných práv udělili. Nejvyššího stupně dosáhl blahobyt Místka za arcibiskupa a kardinála Wolfganga Hannibala hraběte Schrattenbacha (1711—1738)[2]) a za pano-

---

[1]) Podobně povstaly osady: Koloredov a Theodorov ve farnosti zvolské a Waldsee ve farnosti mohelnické na arcib. patronátě.

[2]) Catalogus archidioeceos olom. 1895.

vání císaře Karla VI. (1711—1740). Onen potvrdil r. 1712[1]) Místku všechny dosavadní výsady a vytknul poměr mezi biskupstvím a městem tak, že p. Vinc. Prasek ve svém díle „Dějiny knížetství Těšínského“ považuje dotyčnou listinu právem za „magna charta“. Za Karla VI. dařilo se řemeslu a obchodu znamenitě, Místečané vyváželi své výrobky hlavně soukenické a tkalcovské nejen do Vídně, Polska a Uher, nýbrž i do Turecka; následek toho byl, že Místek svým bohatstvím vynikal nad jiná okolní města, nemaje dle Volného ještě roku 1835 téměř žádných chudých; ale právě tím vzbudil řevnivost zvláště ve Frýdku, která mysli rozkvašovala, ano někdy i ve zjevné nepřátelství vybuchla. Frýdek vznikl ke konci snad 14. století; vévodové Těšínští pečovali i o jeho rozvoj všemožně, avšak Místek byl starší, těše se již pěknému blahobytu. Frýdečané závistivým okem pohlíželi na svého souseda, zvláště od r. 1584, když Frýdek prodejem od Místka odloučen a jemu odcizen byl. Chtěli Místek dohoniti, ano, možná-li, i předčiti.

R. 1741[2]) obsadili Prusi v 7mileté válce všechna téměř města ve východním Slezsku, tedy i Frýdek a Těšín. Mezitím utvořila se na moravské straně z horských Valachů a něco málo vojska zemská obrana, která počtem 2.600 mužů v popelečnou středu téhož roku na pruskou posádku ve Frýdku udeřila. Ačkoliv posádce valně neublíženo, byli Prusi tímto přepadením přec velice popuzeni, a sesíleni posádkami z okolních měst, umínili si, že se na Místku pomstí, domnívajíce se, že lid na pokyn Místečanů se ozbrojil a je přepadl, ve kteréž domněnce denunciací a štvaním od Frýdečanů proti svým sousedům utvrzeni byli. Jelikož Valaši se rozutíkali a i setnina husarů dala do zaječích, měli Prusi snadnou práci. V noci tedy 17. února přepadli počtem 2000 mužů Místek; obsadivše ho, žádali 6.000 zl. výpalného. Přes to však domy byly drancovány, kostel všech Svatých pod patronátem města vypleněn, a obyvatelé o majetek oloupeni, potom byla kořisť všelijakou sběří do Těšína odvezena. Frýdečané sami vedli Prusy do Místka a ukazovali jim domy, ve kterých zámožní měšťané bydleli, škodolibě ještě pokřikujíce: Dobře se těm červeným židům stalo.[3]) 19. února 1741 vyklidili se Prusi z Místka, ale před odchodem svým zapálili ještě stodoly a domy; ony neshořely sice, ale těchto lehlo 14 popelem. Při té příležitosti ztratilo i několik lidí život.[4])

Potom odvezli Prusi měšťana O. Půstka a několik rukojmí do Těšína i s kořistí, kde vůdce Prusů tancoval v mešním rouchu menuety — docela přiměřeně duchu „velkého“ Bedřicha II.[5]) Ondřej Půstka se brzy zase vrátil Tato invase pruská zasadila Místku hlubokou ránu; ona také zavdala příčinu k nesmířitelnému záští v Místečanech k Frýdečanům; záští toto trvalo až do nedávna, zvlášť mezi mládeží.

---

[1]) Listina v archivu města Místka.

[2]) Pamětní kniha soukennického cechu místeckého, nyní v museu „Matice Opavské“.

[3]) Nadávka ta pochází od červeného sukna, které Místečané vyráběli a za městem sušívali.

[4]) Úmrtní matrika města Místka a památní kniha souken. cechu míst.

[5]) „Hlídka“. 1896.

V neděle a svátky za teplého počasí shromažďovala se mládež obou měst na kamenci směrem ke Starému Městu kol břehů řeky Ostravice ve dva sobě nepřátelské šiky, které spolu bitvy sváděly. Nejprv nadávali Místečané Frýdečanům „čitronů,"[1]) načež tito svým sokům nadávali „Místečonů"; házeli po sobě kamení rukou, rozštěpci i prakem, a mnohý utržil památku, jež mu zůstala až do smrti. Když pak oba šiky k sobě se dostaly, bojováno nejen paží, nýbrž i kyjem. Aby se většímu neštěstí předešlo, musela policie rázně zakročovati. Roztrpčenost v obyvatelstvu obou měst nebylo lze nijak zmírniti. Vůdčí kruhy frýd. a míst. častěji sice pořádaly hostiny smiřovací, avšak smiřo-ání bylo jen na oko.

Když rozvodněná Ostravica odnesla lávky, které Slezanům usnadňovaly návštěvu místeckých trhů, byli by mnozí Frýdečané nejraději bývali, kdyby z jejich strany nikdo do Místka na trh nechodil, a proto mnohdy při stavbě nových lávek dělali obtíže; když jí však nemohli překaziti, chopili se jiných prostředků, které k cíli vésti měly.

Sliby a lakadly podařilo se jim trhy, nahoře pod *d*) uvedené, k sobě převésti; později vymohli si týdenní a dobytčí trhy na středu, tedy vždy před týdenními trhy v sousedním Místku. Touto praktikou byly trhy místecké skutečně oslabeny, nebyly však zničeny; jsouť prastarého původu, oblíbené, a lid — i ze Slezska — jich navštěvuje takřka instinktivně, drže se tradice a zvyku předků svých.

Zdá se, že v novější době ustoupily hmotné zájmy národnostním; neboť co zřízeno ve Frýdku něm. gymnasium, odnášejí kapitalistické kruhy tisíce zlatých z Místka do Frýdku.

P. Dominik Škaruda.

Literatura.

Z cest E. St. Vráze. K tisku upravil prof. B. Bauše. V Praze. Bursík & Kohout.

České universitní knihkupectví Bursíka & Kohouta položilo na literární trh velikonoční stkvostné dílo cestopisné, jež původem má chvalně již známého českého výzkumce, veřejnosti jménem E. St. Vráze známého. Není to ani cestopis souvislý ani nejsou veškery částky sbírky neznámy, jsouce již dříve roztroušeně a v různých časopisech vydány, ale přes to náleží „Cestám" Vrázovým zasloužené uznání, čehož příčinou jest jednak originálnost autorova cestovatelského spůsobu, jednak i obor zemí, které si obral za dějiště svého pozorování. Vráz sám v předmluvě blíže označuje důvody, které jej měly k soubornému vydání upomínek cestovních. Byla to dílem snaha, aby roztroušené do-

[1]) Poněvadž ve Frýdku vyslovují *ť* jako *č*, v Místku zas říkají ponejvíce *o* místo *a*.

pisy jeho, chovající v sobě přebohatou studnici osobních zkušeností a autoptických dojmů, pojaty byly do publikace souborné, a dílem přání, aby tak přístupnou se stala sbírka Vrázova širšímu čtenářstvu českému, zvláště studentstvu a kruhům na venkově dlícím.

Vráz sám z daleké ciziny pomýšlel na souborné vydání svých zkušeností. 6. srpna 1897 datována jest předmluva v hlavním městě ostrova Kuby, Habaně, odkudž cestovatel, jda za touhou srdce svého, ubíral se do Chicaga, odtud pak skrze mississipské krajiny v průvodě mladistvé choti hodlal nastoupiti velikou sběratelskou cestu do Mexika. Z té příčiny svěřil úpravu své sbírky obětavému příteli, prof. Baušovi v Praze, kterýž také nejpečlivěji dostál úloze svěřené. Po stránce formalné, jazykové a slohové, vypravena jest sbírka Vrázových „Cest" vzorně, a toliko některé nedostatky, zaviněné spíše tiskem než redakcí, poněkud ruší dojem příznivý. Za to bohatě ozdobena jest sbírka vyobrazeními pořízenými namnoze dle fotografických snímků Vrázových, z nichž mnohá provedena jsou velice dokonale. Uvádíme na př. pohledy na královský palác a na přední chrám v Bangkoku. Dvě mapy znázorňují dějiště cest Vrázových po jižní Americe a zemích i ostrovích východoasijských.

Chtějíce posuzovati dílo cestopisné, mějmež především ve zření cestovatelovu individualitu, nebo v příčině té sluší za stežejnou zásadu pokládati, že čím jest cestopis dokonalejší, tím lépe i zobrazuje se v něm cestovatelova individualita. Český cestovatel, jenž znám jest jménem E. St. Vráze a po 18 let procházel nejrůznějšími kraji mezi obratníky rozestřenými, jest muž vynikající rozsáhlým vzděláním přírodovědeckým, theoretickým i praktickým. Proto na cestách svých hlavně přihlíží ku přírodě, ku krásám, bohatství a zjevům jejím. Vráz cítí se stísněným ve stínu ulic velkoměstských, ale volně dýše uprostřed netknutého tropického pralesa nebo na nekonečné prérii. Z jeho zkušeností získají tudíž především přírodopis všech tří říší, zeměpis, anthropologie, meteorologie. Avšak Vráz má také oko otevřené pro všechny zjevy lidského života: spůsoby životní různých divokých i poloudivokých kmenů, jejich představy náboženské i mythologické, jejich poměry společenské, bojovnost, lov, živnosti — vše nalézá ve Vrázovi soudného, zkušeného a nepředpojatého posuzovatele, který není ani zaujat sentimentální

filanthropií, ani nemá porozumění pro kořistivé snahy různých „kolonisujících“ národův evropských. K tomuto přírodnímu obrazu, v sytých barvách bez oblíbeného nyní harmonisování provedenému dodává Vráz svěží rámec, uvitý z případných vzpomínek historických, politických i uměnoslovných, který opět projevuje bystrý úsudek, široký rozhled a smysl pro krásu výtvorů ruky lidské. Při tom nelze však zamlčeti, že není cestování účelem Vrázovi à tout prix; vyhledávát krajiny málo známé anebo i dotud nepoznané, aby především ukojil snahu sběratelskou, a ve velikých museích evropských i amerických uschovávají se již mnohé zvláštnosti, zejména zoologické, jež přineseny byly z nepřístupné původní vlasti své odvahou a inteligencí Vrázovou.

S tohoto stanoviska tudíž posuzovány buďtež Vrázovy „Cesty“, jichž dějištěm jsou krajiny velmi rozmanité. R. 1879 až 1883 za všelikých útrap a strastí, prost jsa vší mravní i hmotné podpory, potuloval se Vráz po Španělích a Marokku. Tehdy utvrdil povahu svou, osvojil si mnohé jazyky, zejména španělský, anglický a arabský, a v krušné škole životní vtiskl své individualitě ráz krajní, bez zadržení ku předu se beroucí energie, která byla hlavní podporou na dalších jeho cestách. V l. 1883 až 1885 pobýval Vráz na pobřeží řeky Gambie v západní Africe, r. 1885—1889 na zlatém pobřeží, jež sám nazývá „krajinou podnes pro přírodozpytce nejzajímavější.“ Odtud odebral se do jihoamerické Venezuely, usadil se s krajanem i přítelem svým Jar. Brázdou v Maturinu, sbíral orchideje a balatu, tím pak ušetřil si na velikou cestu napříč jižní Amerikou, již v l. 1892—1893 vykonal. V červnu r. 1894 objevil se náhle po 15 letech v Praze, kdež rozvinul činnost, posavad jsoucí v čerstvé i vděčné paměti českého obecenstva. 4. listopadu 1895 opustil opět vlast a vydal se skrze Spojené státy do Žaponska, Číny, na Borneo, východoindské souostroví, do Nové Guinee a do Siamu. Odtud ubíral se zpět do Evropy, letmo z Janova zavítal do Prahy, a již opět táhla jej touha do veliké západní pevniny, kdež delší dobou cestoval po Peru, Antillích a Spojených státech. Letošního roku Vráz zavítal na delší dobu opět do vlasti.

O zkušenostech z těchto svých potulek podává Vráz zprávy zevrubné ve spůsobě dopisův, adressovaných jednotlivým přátelům anebo časopisům českým. Tím zprávy jeho nabývají zvláštní

ceny, ježto se v nich projevuje bezprostřední dojem, na četbě příbuzných zjevů nezávislý. Prostým sice, ale poutavým a začasté i rozmarným slohem líčí Vráz cesty své a zkušenosti na nich zažité, při čemž dva momenty četbu jeho zvláště příjemnou činí: humanní duch, který připojuje vzdělaného českého přírodozpytce k lidem na nejnižší kulturní úrovni stojícím, anobrž i k němé tváři, jíž brání před bezúčelným pronásledováním a hubením, a vroucí láska k vlasti, jsoucí jemu vodítkem i v nedohledných pustinách. Kanoe, které neslo Vráze a indiánské soudruhy jeho po rozvětveném poříčí Orinoka a Ria Negra, vystrojeno bylo v národních barvách českých a neslo hrdě na praporu svém jméno královské naší Prahy.

Při přednosti přírodovědeckého a zvláště sběratelského úkolu, jejž Vráz cestám svým vytkl, dlužno konstatovati i značné obohacení vědomostí zeměpisných, z Vrázových cest plynoucí. Odvážilť se smělý a energický badatel v Americe, Africe i Austrálii do krajin málo známých, jichž poznání tudíž každou novou cestou se rozšiřuje, anobrž i do krajin dosud naprosto neznámých, neprobádaných. Obě mapky k „Cestám“ připojené podávají itinerář Vrázův v Americe jižní a ve východoindském mnohoostroví. V Jižní Americe byl východištěm Vrázových „Cest“ maloantillský ostrov Trinidad, odkudž vystoupil na břeh venezuelský a vykonal velikou cestu rovníkovým krajem. Cesta tato vedla jej proti proudům veletoku Orinockého, jejž opustil níže ústí řeky Atabapa, načež dal se llany k jihu, přešel vidlici Casiquiare, ubíral se podél Ria Negra až do nejdůležitějšího města nitrobrasilského Manaosa. Odtud dal se na západ proti Maraňonu, prodíraje se nesmírnými pralesy, přešel hranice peruvské, putoval kraji cordillerskými, stanul v Cajamarce ještě jednou na březích mladistvého Maraňona a v Pacasmayu pozdravil vlny Tichého oceanu. Touto cestou přispěl Vráz velice k bližšímu poznání maraňonsko-orinockého rozvodí. V mnohoostroví východoindském středem výprav a cest Vrázových bylo rychle vzkvétající emporium zadní Asie Singapore, odkudž paprskovitě rozcházejí se směry jednotlivé, cesta bornejská, na Molukky i do západní Nové Guinee a do Siama. Větší určitosti přáli bychom si u cest afrických. Z jednotlivých poznámek sice shledáváme, že prošel Vráz pouští Sáhelem, že pronikl daleko do vnitrozemí na Zlatém pobřeží, anobrž že jest jeden ze šťast-

ných lidí, kteří vlastním okem shlédli proslavenou „královnu pouští“ Timbuktu, ale v celku pohřešujeme žádoucí souvislosti zpráv, kteréž by směr cest na mapě stopovati dovolily.

Není však Vráz toliko vůdcem spolehlivým v končinách vzdálených, nýbrž i jemnocitným a dle okolností i rozmarným pozorovatelem. Se zálibou následuje čtenář duchaplného badatele do domácnosti bohatého farmáře na llanech venezuelských, do prostinké chýže karibských Indianů, mezi zamby a mestice peruvské, k Dajakům malajského mnohoostroví i k divochům novoguinejským. Rovněž však upoutává Vrázův popis velkoměstského života v Tokiu, Nankingu, v Singapore a stkvostnou zajisté statí jest popis Bangkoka i scén, které se sběhly roku lonského, když král Čulalonkorn nastupoval velikou svou cestu do Evropy.

V „Doslovu“ prof. Bauše pronáší naději, že nás Vráz záhy potěší novým cestopisem. Česká veřejnost zajisté s povděkem uvítá každý jeho spis, spořádaný na základě tak znamenitém a ve věci i formě stejně dokonalý. *V. Doubek.*

Bitva u Slavkova. Napsal prof. Al. Slovák. S mapkou bojiště. Stran 113. V Brně 1898. Cena 25 kr.

Bitva u Slavkova jest strategicky neobyčejně zajímava; Napoleon sám byl na Slavkovské vítězství velmi hrd. Bohužel o podrobnostech bitvy této nebylo lze tak snadno dopátrati se pravdy; kolik zpráv, tolik různých mínění i v nejlepších dílech historických. Nebylo ani dosti jasno, kde soustředil se hlavní a rozhodující zápas, a o následcích bitvy pro okolí, o počtu padlých i jiných podobných otázkách vybájeny legendy. Již Dr. Ctibor Helcelet, který od let důkladně obírá se otázkou bitvy Slavkovské, objasnil velmi mnoho záhad a nesprávností; dalším krokem pak jest práce professora Slováka, jenž úplně prozkoumal bojiště a dosavadní zprávy doplnil výpisky z pamětních knih farních obcí, jako na př. Kučerova, Ždánic, Němčic, Měnína, Šlapanic, archivu panství Chrlického a Brněnského vojenského kasina. Spisovatel srovnal také obšírnou literaturu tištěnou o bitvě a na základě všeho podal v několika kapitolách přesvědčivě jasný obraz celé bitvy a všech jejích následků hlavně pro Brno a vlastní bojiště. Zvláště cenným pramenem byla mu kniha, vydaná roku 1806 v Hamburce, v níž rakouský důstojník z autopsie líčí Slavkovskou bitvu. —

Doporučujeme vřele pěknou práci Slovákovu již také proto, že čistý výnos bude věnován fondu pro zřízení důstojného pomníku padlým vojínům na hoře Pratecké.

Kameníček.

O vůdčích myšlénkách v historickém díle Františka Palackého. Sepsal Dr. Josef Kalousek. (Zvláštní otisk z „Památníku Palackého".) V Praze 1898. Stran 56.

Obsažná práce tato přesně vystihuje, čím veden byl Palacký, když sepisoval dějiny české. Spůsob vypravování přijal od spisovatelův anglických, nejvíce od Bolinbroka a potom od Blaira, jehož zásadou bylo: „dějepisec má dějinám dodávati co nejvíce jednoty . . .; historik poskytuj látky příhodné k posouzení, ale neplýtvej svými míněními a rozumováním; vypravování budiž jasné, spořádané, spojité — — a vážné; sprostý sloh, ni hledané ani ovšednělé fráze, rozpustilost, vtipkářský nebo posměšný spůsob psaní nehodí se do historie . . . . .; líčení karakterů jest nejstkvělejší, ale také nejnesnadnější ozdobou historického díla."

Kalousek dále vysvětluje, odkud Palacký bral podněty k historickému dílu svému, na základě kterých spisů vytříbil si a utvrdil svůj názor světový a jaké byly jeho zásady ethické. Byl velebitelem křesťanství v nejširším smyslu a v dějinách viděl postup člověčenstva k božnosti. Nevěru naprosto zavrhoval, uznávaje víru za dar boží. Hybnou silou v rozvoji člověčenstva byla mu dvojice, jak se jeví v přírodě i v člověku: duch a hmota; rozum a autorita; moc světská a moc duchovní; federalism a centralism; katolictví a protestantství a j. — V dějinách českých hlavní takovou dvojicí mu bylo Slovanství a Němectví, toto se svou výbojností, ono více trpné a klidnější. „Postupování a zastavování přemocných vlivů německých na půdě české," toť hlavním obratem našich dějin, jež Palacký napsal nestranně a pravdivě, aby byly národu věrným zrcadlem jeho minulosti, odkudž by poznal, čím byl, čím jest a čím býti má.

Palacký chtěl svými Dějinami českými také probuditi nejen vědomí národní, nýbrž i slovanské, aby český národ neochaboval v boji za práva svá, věda, že může se opírati o nesčetné spolubratry a většinou spolutrpitele.

R.

Die Donauvölker Altgermaniens. Napsal prof. Ant. Králíček. Z programmu něm. zemské reálky v Brně, 1897.

Spisovatel tohoto díla již dvěma pracemi podobného druhu upoutal na sebe pozornost jakožto pilný badatel v nejstarších dějinách Moravy i okolních zemí. V jedné z nich[1]) dovozuje, že slovanský název Krkonoší pochází od boha blesku a hromu, jako germanské jméno Fergunna a keltické Hercynia, které přijali Řekové i Římané. Ve druhém spise[2]) určuje, kde asi se prostíraly Ptolemaeovy Sarmatské hory, pak hora Peuke a Karpates. Nejnověji pak podjal se obtížného úkolu, určiti sídla všech národů v Podunají, o kterých se zmiňuje Tacitus a po něm Claudius Ptolemaeus. Počíná s Hermundury a klade jich sídla na levý břeh horního Dunaje, tam kde se prostíral starý římský limes; k staršímu názoru (Zeussovu), že by byli Durynkové jich potomky, nepřistupuje a přidává se k mínění Müllerovu, že Durynkové jako Alamanni povstali ze zbytků mnoha suevských národů, mezi nimiž byli ovšem také Hermundurové. Na východ od těchto sídleli Varistové, tedy od Řezna až k Šumavě, při čemž však východní jejich hranice při Dunaji zůstává nejistou. Obšírněji pojednává o Markomannech, vysvětluje jejich jméno souhlasně s Zeussem a Müllenhoffem, určuje dobu příchodu jejich do Čech, také o jejich předchůdcích, Bojích a Tektosagech, se rozepisuje, ale na otázku rozsahu sídel jejich nechce odpověděti, ač dle našeho mínění na základě Ptolemaea snadně jest ji rozřešiti. Dokonce pak nesouhlasíme s tvrzením spisovatelovým, že by Ptolemaeovi Bainochaimai i Baimoi byli s Markomanny totožnými národy; Ptolemaeus každému z nich určil sídla a přesně je od sebe rozlišuje. Naopak správným shledáváme mínění, že sídla Markomannů na jihu sahala až k Dunaji.

Největší píli spisovatel věnoval stati o Kvadech, nicméně nemožno nám právě tuto část práce pokládati za zdařilou. Jest tu patrná snaha, odstraniti zmatek, do kterého zabředli Zeuss i Müllenhoff, vykládajíce jakožto východní hranici Kvadů z Plinia Váh (Duria) a z Tacita Hron nebo dokonce Ipolu

---

[1]) Hercynia, Fergunna, Krkonoše. V programmu zemské reálky kroměřížské. 1890.

[2]) Die sarmatischen Berge, der Berg Peuke und Karpates des Claudius Ptolemaeus. Tamtéž, 1894.

(Cusus). Králíček navrhuje za Durii Turec, za Cusus Kysucu pobočky Váhu v horním toku jeho. Na jiném místě dokazujeme, že všechny tyto výklady jsou nesprávny. O Marsignech dobře jest podotčeno, že sídel jejich přesně určiti nelze. Ale že by Kotiny bylo třeba položiti až do uherského Rudohoří, jak Müllenhoff učinil, ježto prý jinde nemohli dolovati na železo, nikterak neuznáváme; Tacitus zřejmě praví, že měli sídla svá „za zády Kvadů", tedy dlužno sídel jejich hledati v sz. Moravě, kdež měli dosti příležitosti kutati železnou rudu. O Osech spis. určitě se nevyjadřuje, a dle našeho soudu dobře činí, Burům vykazuje dosti pravděpodobně sídla severně Karpat při pramenech Visly.

Toto jsou národové, které vypočítává Tacitus v Germanii. V druhé části své studie Králíček sleduje národy podunajské, jak je za sebou uvádí Ptolemaeus, a dospívá k poznání velkého rozdílu mezi oběma prameny. Nelze nám o této věci obšírně jednati, tolik však jest jisto, že při náležitém výkladu obou klassických svědků rozdíl není tak veliký. Spisovatel sám se zdarem o to se pokusil, aby některé nesrovnalosti rozřešil. Za nejzdařilejší pokládáme v té příčině vysvětlení jmen dvou národů, které Ptolemaeus uvádí při Dunaji: Parmaikampův a Adrabaikampův. Spis. dokazuje velmi názorně a jasně, že obě jména jsou hrubé zkomoleniny, povstalé špatným čtením latinské mapy: Primi Campi a Alteri Campi scil. os. (ústí první Kampy a druhé Kampy, říček vlévajících se do Dunaje). Připojme k tomu druhou konjekturu, neméně pravděpodobnou, že také „Terakatrioi" není nic jiného než omylem opakované a k tomu porušené jméno Rakatův, a tím se nám obraz Ptolemaeových národů při levém břehu horního Dunaje značně zjednoduší: vedle Markomannův a Kvadův zbudou pouze Baimové, dle našeho mínění zbytek Bojů (μέγα ἔθνος u Ptolemaea) a Rakatové, kteří v našem jazyku dali jméno zemi Rakouské i veškerému našemu mocnářství.

Studie Králíčkova, ač nedospívá všude ku správným závěrům, jest cenným příspěvkem k nejstarším dějinám našich zemí.

R. Dvořák.

Nová díla:

Soudní akta konsistoře Pražské. Vydává Ferdinand Tadra. Část IV. (1401—1404). Historického archivu České akademie věd v Praze č. 11. Stran XIV a 362.

Processus judiciarius contra Jeronimum de Praga habitus Viennae a. 1410—1412. K vydání upravil Dr. Ladisl. Klicman. Hist. arch. České akad. v Praze č. 12. Stran XI a 43.

Bulletin international de L'Académie des sciences de Cracovie. 1898. — Únor a březen.

Dějiny české literatury. Napsal Dr. Jaroslav Vlček. Sešit VII. Druhého dílu část 1. Stran 64. Počíná stoletím 18tým. Cena 60 kr.

Dějiny starověkých národů východních. Napsal Justin V. Prášek. V Praze u Wiesnera. Sešit 3. Cena 50 kr. Str. 129—192. Obsahuje děj. Egypta, staré a střední říše, a počátek dějin syrských

Křesťanská Sociologie. Sepsal Dr. Robert Neuschl. Vychází v 5archových sešitech po 50 kr. Tiskem a nákladem Benediktinů Rajhradských.

František Sušil. Životopisný nástin od Dra. Pavla Vychodila. Sešit 1. Stran 1—64. Cena sešitu 40 kr.

František Palacký. Na stoletou pamět narozenin otce národa z uložení Matice moravské lidu našemu podává František J. Rypáček. Stran 48. Cena 10 kr.

O vůdčích myšlénkách v historickém díle Frant. Palackého. Sepsal Josef Kalousek. (Zvl. otisk z „Památníku Palackého".) Stran 56.

František Palacký jako politik a historik. Napsal Dr. Zd. V. Tobolka. Stran 94.

O Františku Palackém. Napsal Dr. Jos. Cvrček. Stran 8.

Jiří Palacký, otec Františka Palackého (1768—1836). Sestavil Dr. V. J. Nováček. Stran 16. Velmi pěkná práce, obsahující mnoho nového.

Zpráva o činnosti musejního odboru c. k. moravské společnosti pro zvelebení hospodářství, přírodoznalství a vlastivědy za rok 1897. Stran 49.

Časopisy:

Českého Časopisu historického redakcí Jar. Golla a Jos. Pekaře vydán ročníku IV. sešit 3. s tímto obsahem: Václav Vladivoj Tomek. Napsal Václav Novotný. — Brun Querfurtský a jeho životopis sv. Vojtěcha. Napsal Frant. Hýbl (dok.). — Z nové literatury o Jesuitech. Napsal Boh. Navrátil (dok.). Drobnější články, literatura, přehled časopisův a zprávy.

Časopisu Musea království Českého vyšel redakcí Antonína Truhláře ročníku LXXII. svazek 2. Obsah: Jiří Palacký, otec Frant. Palackého. Sestavil Dr. V. J. Nováček. — Po stopách Březanovy ztrácené kroniky Rožmberské. Napsal J. Salaba. — O vlivu Propagandy na vznik tak řečené pokladny solní (cassa salis). Píše Hynek Kollmann. — Klasobraní po rukopisech. Podává V. Flajšhans. — Česká logika ze XVI. století od Šimona Jelenia Sušického. Podává Dr. Čeněk Zíbrt. Drobné příspěvky, hlídka literární, zprávy knihopisné. Slovanské časopisy (ref. Zíbrt). — Zpráva o Museu a o Matici české.

Českého lidu vydáno redakcí Dra Č. Zíbrta ročníku VII. č. 5. — Obsah: Dr. H. Máchal: České pohádky o panně krásné a ošklivém zvířeti (dok.). — Dr. A. Kraus: O české písni Faustovské (dok.) — A. V. Francev: K dějinám národopisu československého. — Dr. Č. Zíbrt: Z netištěných zápisků Krolmusových (dok.). — Dr. Tille: Rýbrcoul (pokr.). — K. V. Rais: Po stopách pramenů Erbenovy „Svatební košile". — J. Soukup: Příspěvky bájeslovné. — F. Otruba: Libuše v podání lidovém z okolí Lysé.

— Fr. Šilhavý a Dr. K. Hostaš: Jak lid náš hádá o zloději a škůdci. — A. Šolta: Pověry o hadech ve vých. Čechách. — A. Tomíček: Nájemná smlouva s ovčákem r. 1610. — V. Janoušek: Otisky křížů na stromech a pověsti o nich (dok.). — J. Soukup: Chléb v plenkách nemluvňat při křtu. — J. K. René: K pověsti: Kubata dal hlavu za Blata — K. Žirovnický: Jak se maluje u nás pomlázka. — Zd. Nejedlý: Český dům. — Dr. Čeněk Zíbrt: Jihlavská Nová pranostika pro sevský lid. — P. Al. Malec: Moravští Hrváti. — V. Schulz: Průkaz vyslance lidu moravského, sběratele pohádek M. Mikšíčka, k sjezdu slovanskému v Praze r. 1848. — Dr. K. V. Adámek: Tance lidové v okresu hlineckém. — Dr. K. L. Quis: Karla Havlíčka studie o formě české lidové písně (pokrač.). — F. Pátek: Česká literatura lidovědná za r. 1896 (dok.). — Fr. Košák: Česká liter. folklor. do r. 1890. — Časové zprávy. Četná vyobrazení. — Dr. Č. Zíbrt: Literatura kulturně-historická a ethnografická (č. 550–787).

Věstníku českých professorů, redakcí Fr. Bílého vyšlo ročníku V. číslo 5. — Obsah: Památce Palackého. — Dr. Kraus: Střední školy v Dánsku. — V. Kebrle: O řečnických cvičeních v VII. třídě našich gymnasií. — J. Sommer: Polárné souřadnice a normálná rovnice přímky. — J. Nedoma: O vlastivědě na českých školách středních. — K. Vepřek: Četba a dějiny české literatury na českých reálkách, jmenovitě v VI. třídě. — Dr. Ot. baron Pražák: K dějinám středního školství v Čechách. — Drobné a spolkové zprávy. Hlídka literární.

Listů filologických redakcí J. Gebauera, J. Krále a Frant. Pastrnka vyšel roč. XXV. sešit 3. Obsah: Fr. Groh: O nově objevených básních Bakchylidových. — J. Král: Filologické drobnosti. — Klasobraní po rukopisech. — Úvahy a zprávy.

Sborníku české spol. zeměvědné red. Dr. J. Metelky vydáno roč. IV. č. 6. Obsah: Fr. Sobek: Vasco de Gama. — Obzor vědecký a zprávy.

Hlídky vydána za odpov. redakce A. Smekala ročníku III. č. 1—6. Obsah: Dr. P. Vychodil: Divné proudy. — Dr. F. Kyzlink: Cesta Moabskem. Jan Oliva: Symbolika dle praxe. — Dr. Fr. Ehrmann: Mravouka Kristova a Senekova. — J. Hanák: O vzdělání lidu. — Fr. Fryč: Kdy se narodil Kristus Pán? — R. M. Kobza: Kdy se narodil Kristus Pán? — Dr. Fr. Nábělek: O vzdělanosti Slovanů. — Dr. J. Pospíšil: Hlavní principy krasovědy Fr. Palackého. — Dr. J. Hodr: Savonarola. — Fr. Fryč: Původ svátků. — Písemnictví a umění. Nová díla. Posudky. Směs. Zprávy a rozhledy.

Zeitschrift des Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens. Rediguje Dr. Karel Schober. II. ročníku 1. a 2. číslo. Obsah: Loserth: Zur Geschichte der Stadt Olmütz in der Zeit der schwedischen Occupation. — Wotke: Augustinus Olomucensis. — Havelka: Die Besiedelung des polit. Bezirkes Sternberg. — Lechner: Beiträge zur Frage der Verlässlichkeit des „Codex diplom. et epistolaris Moraviae“. — Směs. Literatura a posudky.

„Matice moravská“ vydala svým nákladem ***brožuru o Františku Palackém,*** kterou napsal prof. Fr. J. Rypáček. Dílko jest velmi cenné, populárně psané a mělo by co nejvíce v lidu našem býti rozšiřováno. Upozorňujeme města, obce a spolky, které konají letos slavnosti na památku stých narozenin Frant. Palackého, aby si Rypáčkovu brožuru objednaly u pana prof. Tomáše Šileného, knihovníka „Matice moravské“ (Besední dům) a všude ji rozšiřovaly. Cena jest nepatrná. Za 100 výtisků (48 stran) 8 zl. r. č.

Tiskem moravské akciové knihtiskárny. — Nákladem Matice moravské.

Jak byla posouzena německými učenci vědecká činnost Fr. Palackého.

Napsal Rud. Dvořák.

Pokud Palacký nevystoupil do popředí politického života, byla vědecká činnost jeho učenci německými posuzována spravedlivě a oceněna náležitě. Zejména platí to o pracích jeho dějepisných a dějezpytných. V té příčině podal tolik nového, že velmi záhy, ještě než vyšel první svazek souborných dějin jeho českých (1836), upoutal pozornost veškeré vědecké veřejnosti v Německu. Za důkaz toho uvedu zde některé doklady; z nedostatku místa musil jsem se obmeziti na nejvýznačnější citáty.

Nejstarší německý posudek o vědecké práci Palackého nalezl jsem v „Österr. Encyclopädie der Wissenschaften", která vycházela ve Vídni (ročník 1836). Zní v překladě: „František Palacký, historiograf českých stavů, člen král. české společnosti nauk, královské uherské učené společnosti, slezské společnosti pro vlastenecké vzdělání, lužické společnosti pro vědy, redaktor časopisů českého národního musea, slovutný jakožto učený kritický dějezpytec a slovanský literator narodil se .... (následují některá životopisná data). Nakloniv se záhy české literatuře a dějepisu, přišel v dubnu 1823 do Prahy, aby tam mohl studovati prameny. Hrabata ze Šternberka pohnuli jej od té doby, aby tam zůstal a věnoval se českému dějepisectví. Počal s prozkoumáváním nejstarších českých archivův a rukopisných sbírek a rozšířil své bádání později také na české rukopisy ve Vídni,

Mnichově a j. Od r. 1827 rediguje oba časopisy českého musea, německý a český. Na vybídnutí král. společnosti nauk vydal 1829 třetí svazek „Scriptores rerum Bohem." Cenou poctěná práce „Würdigung der alten böhm. Geschichtschreiber" spůsobila, že po smrti Dobrovského byl Palacký přijat do Společnosti. Na sněmě r. 1829 byl českými stavy zvolen za historiografa jejich. Nepřetržité jeho studie v oboru starších dějin českých dávají naději na nejutěšenější výsledky. První svazek českých jeho dějin vyjde asi brzo tiskem."

Palackému bylo tehdy 38 let. Pokud mi známo, jest to nejstarší životopis jeho u Němců vydaný. R. 1836 vyšel skutečně I. svazek Dějin, a rok potom přinesla táž „Encyclopädie" tento posudek o něm: „R. 1836 vyšly v Praze Palackého „Dějiny Čech", z největšího dílu z listin a rukopisů, I. svazek. Jest to dokonalá práce, důstojná šlechetné štědrosti českých stavů, kteří také k tomuto dílu dali podnět a je svým nákladem vydali. Co se týče sbírky pramenů pro starší dobu, zůstal však výsledek všech námah Palackého za očekáváním jeho... Teprve od polovice 12. století jest sbírka listin obsažnější a pro dějepis vydatnější. Palacký předloží obecenstvu všeobecný český diplomatář, jakmile dospěje k větší úplnosti. Navštívilť sám každý český archiv a každou knihovnu, aby si zjednal písemné památky nejstarší doby a tím i spolehlivé prameny pro své Dějiny Čech od nejstarších dob až po vymření rodu Přemyslovcův".

Tento pochvalný úsudek nezůstal osamoceným. Jednoho z nejcennějších uznání v cizině dostalo se Palackému tím, že již r. 1836 zvolen byl mnichovskou akademií za přespolního člena. Příkladu jejího následovala vídeňská akademie hned po svém založení r. 1847.

Po roce 1848 Němci soudili o Palackém jakožto politikovi dosti nepříznivě, avšak vědecká činnost setkávala se i potom u vážných mužů s nestranným a důstojným oceněním. Tak píše na př. D'Elvert ve své „Historische Literaturgeschichte von Mähren und Öst. Schlesien", která vyšla v Brně u Rohrera, r. 1850 (str. 408.): „Při těsném spojení a vzájemném působení Čech a Moravy Palackému naskytuje se dosti často příležitost, aby se dotkl také poměrů moravských. Tyto tedy mají podíl všech předností díla jeho; jest to zejména přímé kritické bádání,

použití tak mnohých pramenů, vypravování s českého hlediska, zřetel ku vnitřním poměrům a kulturnímu stavu, pragmatické líčení událostí, důstojná a nezřídka stkvělá dikce a j.... Vytýká se: příliš veliká záliba pro živel český a odstrkování německého živlu i německých pramenů, příliš úzkostlivé lpění na listinách, skrovné ocenění kulturně-historických momentů".

Jak veliké vážnosti dosáhlo jméno Palackého v Německu netoliko u mužů vědy, nýbrž i v širší společnosti, toho nejpatrnějším důkazem jest tato okolnost: Když r. 1858 universita v Jeně slavila jubileum svého 300letého trvání, ozdobeny byly domy, ve kterých bydleli jako studenti vynikající mužové, památnými deskami se jmény jejich. Jedna taková deska nesla také jméno Františka Palackého.[1])

Úmrtní rok Palackého přinesl nepřehlednou řadu německých článkův o působnosti jeho. Třebas tyto hlasy nepříznivě a mnohdy i nešetrně se vyslovují o činnosti jeho politické, nicméně o vědeckých jeho zásluhách jest jednosvorný úsudek. Bylo by příliš obšírným uváděti všechna tato mínění; proto jsem vybral pouze dva nekrology, které se mi zdají nejvýznamnějšími.

Jeden z nich, přednesený v zasedáních vídeňské cís. akademie gener. sekretářem, nyní místopředsedou, dr. Jindř. Sieglem, podává zevrubná data životopisná a poukazuje zvláště na neúmornou píli, s kterou Palacký prostudoval množství archivů přístupných. Celkový soud o Dějinách jeho tu zní takto: „Přísnou methodou, jejíž samostatné osvojení bylo zásluhou Palackého, železnou pílí a obdivuhodnou vytrvalostí bylo toto dílo dokonáno. Sílu k tomu propůjčovalo mu v těžkých dobách, jichž bylo dosti, národní nadšení, okolnost, která nicméně zároveň stala se závažnou rázu celého díla". Následuje známá výtka, že Palacký dal se národním nadšením svésti k některým nesprávným názorům. Pak vyličují se nesnáze, s kterými Palacký setkával se u censury; tyto ukon-

---

[1]) Viz Wurzbach „Biogr. Lexicon" r. 1870, kdež pod heslem Palackého tato událost se uvádí. Tamtéž se vypravuje, že po několika letech „Gartenlaube" mnichovská prudce vystoupila proti občanům jenským a vyzvala je, aby desku Palackého odstranili. Na mou žádost obrátil se nedávno historiograf p. dr. Bretholz k purkmistrovskému úřadu v Jeně s dotazem, zdali ona deska se tam dosud nalézá. Odpověděno, že tam nic podobného není a že také v seznamu oněch pamětných desk jméno Palackébo se nevyskytuje. Bezpochyby, že je důkladně vymazali.

čily se teprve r. 1862, krátce před dokončením velikého díla: Palackému dostalo se vynikajícím spůsobem císařského uznání „jeho zásluh o vědu a zvláště o českou historiografii“. Nekrolog končí těmito slovy: „Co se týče konečně poměru Palackého k naší (vídeňské) akademii, do kteréž byl císařem jmenován hned při jejím založení, nemohl se ovšem trvale účastniti prací jejích, zůstávaje nezvratně v mezích vědeckého bádání, jež si byl vytkl životním úkolem. Pokus získati jej za člena historické kommisse, zůstal bezvýsledným. Nicméně později přece byla obohacena jím listinná sbírka této kommisse (Fontes rerum Austriacarum, 2. odd., XX. sv., 1860) svazkem dosud neznámých dokumentů, listův a aktů k dějinám Čech a sousedních zemí v době Jiřího Poděbradského, pokud jsou složeny latinskou nebo německou řečí. Záslulou jeho a Šafaříkovou dán byl podnět k sepsání slovanské grammatiky, kterou dokončil člen akademie prof. Miklosić. Od Palackého vyšel také podnět k vydání sbírky „Acta conciliorum“ 15. století. K evropskému významu tohoto podniku, jímž tento návrh byl odůvodňován, družil se také jeho význam pro české dějiny, které odtud, jak Palacký na jiném místě vytkl, měly odíti se novým leskem... A tak Palacký, třebas střediskem myšlení jeho a tvoření bylo dějepisné dílo stavy zemskými mu svěřené, nicméně také v působení naší akademie zanechal nesmazatelné stopy svého vynikajícího ducha.“

Druhý pamětihodný nekrolog o Palackém přednesen byl v slavnostním zasedání král. akademie věd v Mnichově, které se konalo na památku 118letého jejího trvání dne 28. března 1877. Význam tohoto proslovení zvyšuje se ještě tím, že je učinil slavný německý historik Vilém Giesebrecht, autor velikolepého díla „Geschichte der deutschen Kaiserzeit“. Přednesená zpráva veskoncem se nese vřelým tonem, který svědčí, jakou úctu měl Giesebrecht a s ním i ostatní německý učený svět k českému historiografu, který byl také členem mnichovské akademie. Nebude zajisté od místa, uvedu-li tento vzácný projev v nejdůležitějších jeho částech v doslovném překladě:

„Dne 26. května 1876 zemřel v Praze dr. Frant. Palacký, král. čes. zem. historiograf a člen rakouské říšské rady. Všeobecně známy jsou zásluhy tohoto učence o dějepis Čech, který bádáním jeho byl co nejvydatněji obohacen. Při těsném svazku, ve kterém jsou Čechy od tisíciletí

s německým státním ústrojím, musily práce P. poskytnouti také našim historickým studiím mnohonásobného vzpružení a zajistiti jménu jeho čestné postavení v naší dějepisné literatuře, tím více, ježto velká část děl jeho původně psána jest v naší řeči, kterou mistrně ovládal.“

Podav biografii Palackého do r. 1823 (příchod do Prahy), Giesebrecht pokračuje:

„S horlivostí a štěstím probádal v nejbližších letech mnohé archivy a knihovny v Čechách, Německu a Italii, aby vynesl na světlo skryté prameny pro starší dějiny Čech. Plody těchto učených cest objevily se v 3. svazku „Scriptores rerum bohem.“, vydaném r. 1829, a ve spise cenou pocténém „Würdigung der alten böhmischen Geschichtschreiber“, vydaném r. 1830. Zatím P. převzal již 1827 také redakci českého a německého časopisu Českého musea a tím nabyl pronikavého vlivu na vývoj národního hnutí v Čechách; německý časopis zašel již r. 1831, redakci českého P. vedl déle než deset let. Přes své mládí pokládán byl již za nejdůkladnějšího historika Čech, a čeští stavové jmenovali jej, reformovaného učence, r. 1829 zemským historiografem. Nicméně toto usnesení stavů dosáhlo teprve po osmi letech schválení císaře Ferdinanda I. Především bylo P. uloženo, pokračovati v Pubičkových „Chronologických dějinách Čech“, ale taková práce geniovi jeho nevyhovovala. Předložil plán k novému samostatnému dílu, které mělo býti po přednosti založeno na listinném a rukopisném materialu, a podařilo se mu vymoci si pro tento plán souhlas stavův.“

„R. 1836 vyšel první svazek Dějin českých v německé řeči; český překlad teprve mnohem později byl vydán na světlo. Za prvním svazkem pak následovaly čtyři jiné až do r. 1867; druhý, čtvrtý a pátý ve dvou, třetí ve třech odděleních. Vypracování jest vedeno až do konce vlády Jagjelovců v Čechách, a bylo-li kdy opravdu úmyslem spisovatelovým, pojednati též o dobách Habsburků, zajisté záhy již se ho vzdal. Velké přednosti, které vyznamenávaly dílo Palackého přede všemi příbuznými pracemi o starších dějinách českých, nalezly netoliko v Čechách a v slovanských zemích, nýbrž všude, kde jevilo se účastenství pro historickou vědu, nejdokonalejší uznání. Také v Německu mělo toto dílo rozhodný úspěch, ač

mnozí nemohli si zatajiti, že přese všechno ujišťování spisovatelovo, že touží jen po historické pravdě a věrnosti, přeceňováním české národnosti působnost německých řádů v Čechách postavena byla do nepravého světla. Třebas mnozí toho litovali, byla přece radost z bohatého výtěžku, jehož bylo dosaženo z obsáhlých studií Palackého také pro důležitá období německých dějin. Jeho jméno bylo postaveno po bok našich prvních historiků v. Již r. 1836 zvolila naše (mnichovská) akademie Palackého svým přespolním členem."

„Také z četných jiných pramenných sbírek a pojednání, které Palacký uveřejnil jednak vedle svého hlavního díla, jednak po ukončení jeho, měl nejen český, nýbrž i německý dějepis veliký zisk. Stačí zde poukázati na jeho „Literarische Reise nach Italien im Jahre 1837", na pojednání „Über Formelbücher etc. (1842), „Urkundl. Beiträge zur Geschichte Böhmens im Zeitalter Georgs von Podiebrad" (1860), „Documenta Mri Joannis Hus" (1869) a „Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkriegs" (1873). Více než padesátileté literarní působení vzácné vydatnosti bylo Palackému dopřáno. Proti výsledkům studií jeho bylo často, jmenovitě z německé strany, bojováno, ale ani protivníci jeho nemohli se ubrániti dojmu, že jednají s mužem ve vědě neobyčejně významným."

„Ve vděčné upomínce chovám", praví dále Vilém Giesebrecht, „důkazy osobní přízně, kterých se mi dostalo od Palackého roku 1843. Poznav jej krátce před tím v berlínském archivě, nalezl jsem v domě jeho v Praze, byv tam Pertzem uveden a doprovázen, nejvlídnější přijetí. Bylo mladšímu muži povznášejícím citem, moci své myšlenky nenuceně vyměňovati s dvěma učenci, z nichž každý naplněn byl oprávněným vědomím, že dal dějezpytu svého národa nový základ, a kteříž oba tehda byli v plné síle mužné a v čerstvém lesku své slávy. Vysokou mohutnou postavou a pevným vystupováním sobě ne nepodobni, ve svých studiích vespolek mnohonásobně se dotýkajíce, oba v pozoruhodném parallelismu svých osudů životních, dospěvše z nepatrných poměrů k vlivuplnému postavení, zdáli se tehda býti spolu ve svých nejdůležitějších zájmech v úplné harmonii. Nevím, zdali se kdy později setkali, ale bez dissonance sotva se potom obešli."

„Rok 1848 zapletl Palackého hluboko do politického života, ve kterém pak až do své smrti hrál ne sice vždy šťastnou, ale vždycky velmi vážnou úlohu. V posledních 30 letech pokládán byl v pravém slova smyslu za repraesentanta české národnosti a zájmů jejích. Jako takový byl netoliko ve spisech, nýbrž i v parlamentarních zápasech mnohonásobně činným. Úctu svých krajanů získal si tím ve veliké míře. Čím odvážněji šel Palacký do předu, tím hojnější pocty se mu dostávalo. My Němci musíme naopak litovati, že ho politika hnala vždy dále do jednostranného posuzování nebo odsuzování německé národnosti.“

Již z těchto ukázek vysvítá, že Palacký svou vědeckou činností vynutil si plné uznání německých učencův, a tak k velikolepému holdu, jejž národ náš vzdal nesmrtelnému obhájci našich práv, také cizina přispěla věncem uvitým z květův uznání a úcty.

Zrušení roboty na Moravě roku 1848.

Dle sněmovního jednání podává F. A. Slavík.

(Dokončení.)

ne 9. června Dr. Alois Pražák četl tento návrh jakožto výsledek jednání komise:

Zpráva

následkem sněmovního usnesení od 8. června 1848 zvolené komise k vypátrání gruntovních břemen vyplatitelných a všeobecných základů pro vyplacení patentní roboty naturální.

Do této komisi následující údové sněmovní zvoleni byli:

Z 1. sekce: pan hrabě Vladimír Mitrovský, syndikus Jan Dvořák, Šimon Pospíšil, Isidor Šubert;

z 2. sekce: pan J. U. Dr. Alois Pražák, Thiery, Jan Dvořák z Doubravic, Jan Münzer;

z 3. sekce: pan hrabě Rudolf Vrbna, syndikus Filip Harbich, Jan Meixner, Engelbert Schulmeister;

z 4. sekce: pan Antonín svobodný pán Widmann, Osolsobě, Josef Kvasnička, Josef Hubert;

z 5. sekce: pan Jan Hering, František Franzl, Ferdinand Heidler, Petr Klečka;

z 6. sekce: pan Vincenc hrabě Vetter, Dr. Antonín Wilsdorf, František Müller, Václav Adamec;

z 7. sekce: pan Karel svobodný pán Dalberg, Baltasar Szabel, Josef Hložek, František Hennig;

z 8. sekce: pan Vojtěch svobodný pán Widmann, Jan Feifalík, rada, František Floder, František Poïger;

z 9. sekce: pan Tobiáš z Pauspartlu, Jakub Friedl, Josef Čásek, Ignác Müller;

z 10. sekce: pan Ignác rytíř Vojkovský, František Steinbrecher, Heřmanský, Jiří Frebor.

Komise vyvolila z prostředku svého pana bar. Vojtěcha Widmanna za přednostu, a za referenta pana J. U. Dr. Pražáka, který následující přednesl:

V přesvědčení, že grunt i půda od břemen na nich vězících proti mírné náhradě osvobozeny býti musejí, ponavrhuje se, by slavné sněmovní shromáždění usnésti ráčilo, aby návrhy strany osvobození gruntu a půdy od všech vzájemných peněžitých a naturálních povinností ze zákupných smluv, od všech práv pastvy na cizí půdě a od všech činží na penězích, uspořádání poměru honby a lovu, pak vyhledání náhrady za to, hned od této, nebo od komise z těchto částek spůsobené do práce se vzaly, a brzy o tom sněmu návrhy podány byly.

Aby se ale již nyní půda od těch břemen proti levné náhradě osvobodila, které nejtěžší jsou, dává komise následující návrhy:

1. Za všechny proměny v usedlosti, které od dneska nastoupí, jsou všechna mezi vrchnostmi a poddanými jsoucí práva nástupní a předkupní, pak všechna laudemia bez rozdílu titulu právního proti mírné náhradě vyzdviženy, která náhrada později se vyhledati má.

2. Od 1. července 1848 nemají se více in natura zapravovati, nýbrž na jejich místo má ta levná náhrada stoupiti, která potomně vyměřiti se má:

a) patentní robota;

b) naturální desátek polní, sutý, vinný, naturální právo horní, desáteční roboty a jiné jakkoli jmenované naturální desátky bez rozdílu oprávněných k požádání jich;

c) všechny jiné jakkoli jmenované platy, které z poměru poddanosti a ochrannosti pocházejí;

d) všechny naturální povinnosti a naturální daně ze smluv za roboty abolirované a desátky vyzdvižené, byť i robotou, náhradné dni neb jakkoli se nazývaly.

3. Co se týká náhrady za robotu, domnívá se dle většiny hlasů komise, že by se zásada postaviti musela, že při rozdílnosti půdy potřebné jest, spravedlivé měřítko přijmouti, podle kterého by se cena roboty v obcích rozličné půdy také na rozličný způsob ustanovila.

Komise míní, že dle zásady ve včerejším sněmovním sedění od jednoho pana spoluúda navrhnuté, cenu roboty podle ceny práce pro stálý katastr roku 1824 přiznalé, ustanoviti, pro všechny půdy spravedlivé a upokojující měřítko se nevynalézá.

Podle těchto cen r. 1824 je často v chudších krajinách hornatých cena za práci robotního dne výše postavena než v obcích, které rolnictví příznivější a výnosnější půdu mají, a přece nejsou obce v horách v stavu, takovou cenu za robotu tažní zapraviti, jako obce, které na rovinách v úrodné půdě se vynacházejí.

Komise myslí, žeby v daní nejspravedlnější měřítko pro schopnost k placení jednotlivých k robotě povinovaných obcí vynalezeno bylo, pročež to slavnému shromáždění sněmovnímu ponavrhnouti musí.

Podle náhledu komise měly by se všechny moravské obce dle placení daně ve čtyry třídy rozděliti. Tyto čtyry třídy tak se mají vyhledati, aby suma celé dle provis. katastru vypadající daně, která v každé obci na grunty robotě podrobené, jenž v rukou poddaných se vynacházejí, vypadá, číslem jiter rozvržena byla. Quotient dá velikost daně, která v každé obci na 1 jitro v průměru vypadne, a pak náležejí obce ty, v kterých na 1 jitro nejvyšší, a jim nejbližší daně vypadnou, do první třídy, a ty, na které nejnižší daň vypadne, do poslední třídy, na který způsob všechny obce moravské na 4 třídy se rozvrhnou. Podle těchto 4 tříd mají se také 4 rozličné stupny ceny roboty vyměřiti, a každému k robotě povinovanému vyplacení možné učiniti.

Na tyto zásady se komise většinou hlasů usjednotila. Mimo to ale p. dep. Jan Dvořák udělal zvláštní návrh, který sobě zanechal sněmu zemskému soukromě přednésti.

4. Dále žádá komise slavný sněm, aby šlechetnomyslným usnesením a činem na jevo dal, že mu blaho tolika robotníků na srdci leží, kteří by jen s velikými obětmi též jen mírnou náhradu za robotu dáti v stavu byli. Navrhuje se totiž, aby slavný sněm uzavřel, že se všem podruhům a všem domkářům bez rozdílu, kteří přes 3 měřice gruntů ke svým domkům přivtělených nemají, robota od 1. července 1848 bez vší náhrady úplně odpustí a daruje.

5. Pro čtyry rozličné stupně ceny za patentní robotu nemohlo žádné sjednocení vycíleno býti. Někteří v komisi přítomní zástupci veliké majetnosti následující ceny v cifře navrhují na stříbře:

Za den s párem koní: v 1. třídě 8 kr., v 2. 7 kr., v 3. 6 kr., v 4. 5 kr.

Za den potahu 3koního: v 1. třídě $9^2/_6$ *kr., v 2.* $8^1/_6$ *kr., v 3. 7 kr., v 4.* $5^5/_6$ *kr.*

Za den potahu 4koního: v 1. třídě $10^1/_6$ *kr., v 2.* $9^2/_6$ *kr., v 3. 8 kr., v 4.* $6^4/_6$ *kr.*

Za den potahu s párem volů: v 1. třídě 4 kr., v 2. $3^3/_6$ *kr., v 3. 3 kr., v 4.* $2^3/_6$ *kr.*

Za den potahu s 3 voly: v 1. třídě $4^4/_6$ *kr., v 2.* $4^1/_{12}$ *kr., v 3.* $3^3/_6$ *kr., v 4.* $2^{11}/_{12}$ *kr.*

Za den potahu s 4 voly: v 1. třídě $5^2/_6$ *kr., v 2.* $4^4/_6$ *kr., v 3. 4 kr., v 4.* $3^2/_6$ *kr.*

Za den ruční: v 1. třídě 4 kr., v 2. 3 kr., v 3 2 kr. v 4. 1 kr.

Jelikož tyto ceny více členům komise příliš vysoké, mnohým ale zas na nejvýš levné býti se zdály, a komise pro konečný a určitý návrh jisté cifry shodnouti se nemohla, přednášitel navrhuje aby se zpráva dnešní komise hned do tisku dala, jednotlivým vyslancům a obcím sdělila, porada o hlasování a konečné ustanovení ceny pro vyplacení roboty, jakož i o spůsobu vyplacení prozatím, až po uplynutí týdně svatodušního odložilo, aby ale již nyní hned v článku 1. a 2. navržené vyzdvižení tam udaných povinností proti náhradě, která se dodatně vyměří, pak v článku 4. navržené osvobození podruhů a chalupníků od roboty, a sice též od 1. července 1848 bez vší náhrady uzavřelo.

Konečně má buď nové, neb této komisi nařízeno býti, aby bez odkladu vyměření nejlevnější náhrady peněžité za všechna

ostatní za vykupitelné prohlášené gruntovní břemena do práce vzala a výsledek rokování ještě dříve, nežli se sněmu přednese, tiskem u veřejnost dala.

Komise by se při tom podle té zásady řídit měla, aby povinnovaní a oprávnění proti jejich vůli v žádné bezprostřední dotknutí při náhradě nepřišli, nýbrž aby se náhrady v přiměřených lhůtách spolu s cís. kr. daní vybíraly a prostředkem zemského ústavu oněm, jimž náhrada náleží, dodávaly

Posléz se ještě navrhuje, aby ti duchovní, jenž to by za příčinou přestání desátku na jejich ostatních příjmech alespoň úplnou zákonně vyměřenou kongruu neobdrželi, prozatím z zemského fondu duchovenského zápůjčkou náhradu dostali, a sice na tak dlouho, až by tato náhrada vyšetřena byla, načež by se tomuto podotknutému fondu nebo tomu k požádání oprávněnému přináležející vynahradění odevzdati mohlo.

Veškera sněmovní uzavření mají zapotřebí cís. král. potvrzení.

Poslanec J. Dvořák připomenul pak, že nebylo v komitétu možná sjednocení spůsobiti a že zanechal sobě náhled svůj o robotě na sněmě vyřknouti a nyní tedy následující přednáší:

„Jeho cís. Milost patentem od 28. března 1848 nařiditi ráčila, aby robota od 1. dubna 1849 proti přiměřené náhradě přestala.

Nejpřiměřenější bylo by ustanovení výkupné ceny podle daně, proto že se v dávání daně lepší majetnost půdy a měřítko pro schopnost placení ukáže.

Ale daň se proto nemůže za měřítko vykoupení přijmouti, protože by se při vypočítání veliké obtížnosti ukázaly. Aby se tato záležitost uspíšila, a brzy k přanému pořádku přišlo, činím následující návrhy:

Ať se vezme daň za měřítko, ale jen tím spůsobem, aby se potahmo na tažnou robotu čtyry třídy učinily.

Do první třídy mají se posaditi, kteří měsíčně nyní vyměřené gruntovní daně i s přídavkem 5 zl. stříbra platí. Tito aby za 1 den a 4 koně 4 kr. stříbra položili.

Do druhé třídy aby přišli ti, kteří 4—5 zl. měsíčně platí, ti ať platí za 1 den a 3 koně 3 kr. stříbra roboty.

Do třetí třídy náležejí ti, kteří měsíčně 3—4 zlaté stříbra daně dávají, a mají za 1 den a 2 koně 2 kr. položit.

Do čtvrté třídy patří ti, jejichž daň měsíčně 2—3 zlaté vynáší, ti aby dali za 1 den od 1 koně 1 kr.

Co se týká pěší roboty, ať se 2 třídy spůsobí, a v první třídě s měsíční daní od 1—2 zl. stř. má se za 1 den $^3/_4$ kr., a v nižší dani $^1/_2$ kr. za 1 den zaplatiti."

Po dalším rokování bylo dne 9. června 1848 usneseno:

„1. Vložení do tisku přítomného komisního návrhu potom toho od deput. p. Jana Dvořáka z Doubravic a onoho dne 8. června b. r. od Dr. Mayra předneseného návrhu — má se neprodleně uvésti a z nich exempláry všem členům sněmu a obcím sděliti.

2. *Patentní, naturální robota má od 1. července 1848 proti mírné náhradě, která se později vyšetří, přestati.*

3. *Tím spůsobem ty v 2. § pod lit. b. poznamenané desátkové práva bez rozdílu proti pozdějšímu vyšetření.*

4. *Náhradu za patent. naturál. robotu má svrchu podotknutá komise hned na poradu vzíti, a s nejmožnější rychlostí na to zprávu dáti.*

5. *Ta samá komise má přiměřené návrhy stranu úplného osvobození gruntů od břemen dle pořádku komisního návrhu předložiti.*

6. *Zvláštní komise má otázku stranu náhrady za desátky na poradu vzíti a zprávu o tom přednésti.*

7. Poradní pokračování se až k nejbližšímu sněmu sezení odložiti má, aby před rokováním členové sněmu sdělením tisknutých exemplarů v úplnou známost návrhu uvedeni byli.

Uzavření pod čísl. 2. a 3. nejvyššímu potvrzení jeho cís. Maj. se předloží."

Ministr Pillersdorf oznámil pak dopisem ve Vídni dne 14. června 1848, a bylo sněmu dne 16. t. m. oznámeno, že usnesení sněmovní ze dne 9. června „prozatím se schvalují a bez prodlení se Jeho cís. Milosti k přenejvyššímu potvrzení podávají".

A potvrzeno bylo od císaře a krále Ferdinanda Dobrotivého dne 26. června 1848.

Tím zrušena byla robota na Moravě od 1. července 1848.

Pokračováno bylo v jednání o platech a jiných břemenech poddanských na sněmě dne 30. června, 14. září, 4. října 1848 a dále r. 1849.

Vojtěch svob. pán Widmann přednášel další „zprávu komise pro vyzdvižení gruntovních břemen a přečetl ministerialní psaní od 25. června r. 1848 pod čís. 1215/300, jež slove:

„Jeho milost císař Pán na návrh ministerialní rady nařiditi račil, aby se od stavů země Moravské zřízené ustanovení o ceny za robotu, sněmu říšskému skrze ministerstvo k porovnání s zákonem, který se o tom vydá, předložilo.

Aby se ta záležitost úplně připravila, má se zákon o určitějších spůsobech náhrady, o kterém v čtvrtém článku stavovských usnesení jen všeobecné základy se udaly, od stavův zemských připraviti a císaři Pánu předložiti.

Ve Vídni 25. června 1848. Pillersdorf.

Návrh komise k tomu cíli, aby sněm zemský uzavříti chtěl, že v Moravě proti dodatně vyšetřiti se mající mírné peněžité náhradě od 1. července b. r. přestati mají:

předně všechny, jakžkoliv jmenované naturální daně, které

a) z svazku poddanosti, a

b) z svazku vrchnostenské ochrannosti pocházejí,

za druhé všechny naturální povinnosti a naturální dávky, z robotních a desátkových aboličních a reluičních smluv, ať se roboty, mzdy, aneb jakžkoliv jmenují.“

Přijato.

Schváleno pak jest od Ferdinanda Dobrotivého dne 8. července a uloženo, aby se podalo usnesení, „zdaliž a za které těchto naturálních dávek a povinností náhrada, a jak vysoká dáti se má“.

Potvrzení toto sděleno bylo na sněmě dne 12. července.

Dne 14. září 1848 učinil svob. pán Widmann pozorna na „vypátrání měřítka náhrady za robotu, jehož předložení od ministerstva nařízeno bylo“.

Dne 4. října byla sice čtena zpráva komise o třidování venkovských obcí k vykoupení se z roboty; ale „odložen tento předmět až do konečného rozhodnutí sněmu říšského, za které povinnosti a jak veliká náhrada dána býti má“.

Rozhodnutí stalo se pak od nového císaře a krále Františka Josefa I. dne 4. března 1849. Za bývalou robotu, desátky a rozličné dávky přírodní dán jest výkup; osobní poddanství, dávky

a služby pocházející z osobního poddanství, roboty podruhů a některých domkářů zrušeny jsou bez náhrady.

Lid stal se tak opět samostatným, svobodným, jako býval za starých dob.

Vděčně vzpomíná letos zrušení roboty, jež byla otce a předky jeho velice tížila, raduje se v upomínce té a slavnosti pořádá.

Avšak ne všechen lid náš. Na jihovýchodní hranici moravské asi 250 usedlostí, přes 2000 Kopaničářů na panství Světlovském — v rodné krajině Komenského — není účastno té radosti. Ustanovení moravského sněmu a potvrzení císaře a krále ještě dnes po 50 letech nejsou u nich provedena, a oni podnes nejsou vlastníky domů a pozemků, jež byli zdědili a dosud drží. Vrchnost si je přivlastňuje a některé Kopaničáry „z usedlostí bezohledně vypuzuje“.[1])

Lidskost a spravedlivost káže, aby se konečně také těmto ubohým lidem učinilo po právu a stali se, jako všude jinde, svobodnými majetníky rodné země.

Paměti ze stol. XVI. o městech moravských.

Z archivu Herrnhutského podává Dr. Josef Cvrček.

(Dokončení.)

Část čtvrtá: Kunštatské zboží pánů z Hardeka. Biskup Olomoucký. Morava vůbec.

Hrabata z Hardeka, Volf a Jan (Hanuš) Frydrych, zakoupivše se na Moravě ve zboží Kunštatské a Letovské, jsouce horliví přivrženci Lutherovi, chtěli také Bratří na panství tom získati na svou stranu. A v tom pomocníka nalezli v knězi Třebovském, Janu Sopouchovi (neb Satbauchovi). Poněvadž pak Bratří se tomu vzpírali, bylo jim zakoušeti mnohých příkoří. O tom zaznamenány jsou některé zprávy:[2]) „Téhož léta (1561) i na Moravě po místech satan

---

[1]) List Dra. F. Večeře v Uher. Brodě 31. března 1898.

[2]) O žalobě pánů z Hardeka a Jana Sopoucha k Eberovi do Vitemberka, viz: Gindely, Quellen, str. 259. a násl.

dobrému dílu Božímu překážeti se snažoval, skrze některé .. kněží vrchnost bouřil, až i to hrabě Kunštatské, kterejž maje nětco na svém panství tu v Olešnici Bratří, zastavil jim oddavky i křest". (X. 171.) Příčinou toho byl kněz Jan, farář Olešnický, který udal u pána svého, Hanuše Frydrycha z Kunštatu, že br. Matěj Klíčník oddal bratra jednoho s nesestrou. A pan Hanuš nařídil proto Bratřím, aby o křest a oddavky obraceli se na zmíněného kněze Jana. (List dán na Kunštatě léta 1561, v středu před Hromnicemi.) Kněz Jan brzy potom z Olešnice tajně se vytratil; pan Hanuš dosadil jiného ze Střílek. Ale ani tento nevydržel dlouho. Přišel zase nový, Melichar, kterého pán vypověděl po půl létě. „Ve všem tom čase opět Bratří pokoj měli a předce všeho užívali (křtu i oddavků). Až v tom času seznámil se Třebovský kněz (Sopouch) se pánem: ten šikoval pánu a velice schválil kněze Matouše, nynějšího faráře z Jevíčka, kteréhož psaním pán velice žádal, aby v Olešnici byl, že jemu platu přidá. Což i učinil; ale ne z svého měšce, než z poddaných, když jim mocí kázal dávati knězi. Kdo dával prve dva groše bílé, aby dával tři; a pro tu příčinu k knězi velikou nechuť vzala všecka obec." (X. 172.)[1])

Jakým způsobem zakoupili se hrabata z Hardeka na Moravě, dovídáme se ze zápisu k r. 1565: „Hrabata z H., nebohatí páni, Volf a Jan Frydrych, vlastní dva bratří, koupili zboží kunštatské a letovské teď nedávno před kolikas lety. Volf měl dceru Fukarovu z Augšburka, a dostaly se mu na díl Letovice, i byl tu bytem. A druhý na Kunštatě, totiž Jan Frydrych; neb v Rakousích, patrii své, tuším, velmi málo měli. Jimž se insinuavit, připochlebil a je sobě získal kněz Třebovský, mediocriter doctus homo, Jan Satbauch, luterián a náš, totiž Bratří a Jed-

[1]) O hořejších častých změnách takto je zaznamenáno: „Potom zjednal jim (p. Hanuš) jiného z jakýchsi Střílek. Ten byl tu (v Olešnici) na faře, než ho stěhovali, asi 3 neděle; a hned prodával trávu, která měla narůsti z těch luk k faře náležitých, a shledav některou kopu, řekl, že on napřed půjde tam, kdež prve byl, a oni aby za ním se třmi vozy přijeli. Což když se stalo, a obec proň poslala, i nenašli ho v těch Střílkách. Než ti sedláci pověděli jim, že utekl. A kdyby nebyl utekl, že by hranici dřev byl zkazil. A tak obec ta Olešnická nadarmo okolo osmi mil poslala proň. Zatím zjednal jim jakéhos velmi hodovného kněze Melichara, kteréhož ješté do půl léta vytrpěti nemohl, ale vypověděl ho." (X. 171., a IX. 306. a násl.)

noty, starý nepřítel: tak že ten hrabě Volf, když byv za svého pacholetství na Boleslavi u pana Arnošta Krajíře, učiv se česky, bratrem byl — tuto již Bratřím se posmívati a leccos vtipného o Jednotě mluviti počal a provésti chtěje reformací na zboží svém po Vitembersku, Bratřím zbory zastavil."

Bratří prosili o zastavení rozkazu jeho. Hrabě taky „když s svou tou reformací nesměl na světlo, vzav jakés artykule od toho Jana Satbaucha, Bratřím soudcům zboru Letovského jich podal. Tyto artykule přijavše ti bratří soudcové podali jich br. M. Kožískému, ty časy zprávcí svému, kterýž hned s nimi jel do Lipníka k br. Matěji Červenkovi, (bylo to léta 1564, po Veliké noci 10. neb 11. den) kdež sme se měli všickni starší shromážditi příčinou pilných potřeb Jednoty. A již tam byl br. Jan Černý i s bratrem Augustou, kterýž koliks neděl před tím z vězení propuštěn byl. Já (Blahoslav) sem ještě byl na cestě, tam do Lipníka jen, tak že oni odbyli prve br. Kožíšského, nežli sem já mezi ně přijel." (X. 246.)

„Potom ten hrabě Hans Frydrych naveden jsa od Sopoucha, žádal promluvení míti s některými z Bratří starších, aby přijeli k němu na Kunštat; on že také některé z kněží obešle k tomu promlouvání. I takž se stalo, že sou vysláni od nás br. Petr Herbert, zprávce zboru Landškrounského, a br. Jiřík Strejček a s nimi také byl br. M. Kožíský." (X. 259.)

„Když se pak ke mně do Evančic navrátili legáti, já hned k br. M. Červenkovi do Přerova sem jel. A tu spolu rozjímavše to, co by dáno býti mělo za odpověď místnou tomu hraběti." (X. 262.)

Odpověď dali mu v advent l. 1565 z Evanovic, podepsavše se „Bratří starší Jednoty Bratrské bydlící na Moravě". S odpovědí vysláno zároveň nové poselství k hraběti, majíc s sebou instrukcí, co a jak by tam mluviti měli. (X. 268, po novém letě 1566.)[1])

---

[1]) Ostatně viz: Gindely, Quellen, str. 259. a dále. „Odpověď bratrská adressována byla „Illustri et magnifico domino, domino Joanni Friderico comiti a Hardek, Glotz et Machland, baroni de Satenbergk, domino in Kreizing, hereditario pincernae archiducatus Austriae et dapifero in Styria, et in Kunštat, domino suo clementi". K tomu v IX. 33. tato poznámka: „Slavný titul má ten pan hrabě, ale rod jeho není ještě tak slavný, jako jiní starožitní páni. Nebo děd toho hraběte netoliko nebyl hrabětem, ale ani pánem, ani

O Moravě při roku 1563 dovídáme se o mandátu císaře Ferdinanda. Vydal už mnohé mandáty a rozkazy „o neřádích, rozpustilostech a zlým obcování, kteréž se trpí při kněžstvu pod obojí přijímajícím v markrabství našem Moravském. Však opět nás mnohé jisté zprávy docházejí, že se den ode dne takové rozpustilosti při kněžstvu čím dále tím více rozmáhají, a nad to že mnichy vyběhlé za kněží přijímají a na farách a na jiných místech pod sebou trpí. Ješto ty a takové osoby nejednou, jsouc vyběhlí mniši z klášterův a zlého obcování, ale i k tomu lidi o statky jejich strojí, roucha náležitého kněžského ani pleší nenosí a mnohých rozličných oplzlých rozpustilostí proti Pánu Bohu Všemohoucímu a jeho svatým přikázáním a proti všem dobrým křesťanským, chvalitebným pořádkom se zjevně dopouštějí, a proto předce na mnohých místech v témž markr. našem Moravském se trpí, ... nad čímž slušně těžkost nésti musíme ...: a protož poroučíme, přísně přikazujíc, abyste beze všeho prodlení ty a takové neřádné, lehkomyslné, nevážné, ženaté a poběhlé osoby z far, kollatur a gruntuch (!) vašich vybyli a žádných více nepřijímali, ani jim důchodů a desátků nedali a dávati nedopouštěli. Dáno z Vídně v pátek po sv. Bartoloměji Apoštolu, 1563.“ (X. 206.)

Obšírná zpráva zachovala se o biskupu Olomouckém, Vilímu Prusenovském. (X. 244. a násl.) I on těžce nesl neurovnaný stav kněžstva, rozpustilost jeho, zlý a nekřesťanský život, tak že až lid od nich velmi odtrhuje a obrací se k sektám, Novokřtěncům, Pikhartům a jiným. Z té příčiny podal supplikací k císaři, žádaje „aby jemu dána byla moc authoritatis takové kněží rozpustilé a neposlušné trestati, buďte oni pod jednou nebo podobojí“. V radě císařské supplikací byla vážena a pilně ohledávána; ale poněvadž se zdálo, že „by ta věc byla velmi nebezpečná, tím hejbati a nětco nového začínati, protož ... to k jinému času poodloženo“.

O supplikací té dověděli se „kněží moravští podobojí, kteříž okolo Prostějova, Hranic, Brodu Uh. a v tom okolí sou, lidé sic zpletení, jedni se drobet s českými kališníky a kompaktatníky

---

zemanem, než prostým, jako říkají pyšní lidé, chlapem. Než že bohatý byl, koupil sobě erb; potom dostal Klacka, a poněvadž klacké zboží jest hrabství, i zjednal sobě na císaři i to, aby hrabětem byl.“

poněkud v něčem srovnávají, jiní nětco smyslu Luterova a jiní Cvingliánova se chápající, ti řku knězové a farářové zvěděvše o tom, co biskup jedná, ulekli se toho nemálo ... I shledavše se někteří z nich (zejména připomíná se kněz Kužel Strážnický) sepsali supplikací a vyslali do Brna ku pánuom, kdež se byli ke dni sv. Kunhuty sjeli podle obyčeje k soudu,[1]) odevzdavše ji panu sudímu; ten poradiv s některými Bratřím nakloněnými pány (pánem z Lomnice, p. Fryd. Březnickým, p. Bartol. Vaneckým, p. Janem Kbelským, p. Kropáčem Hranickým) — odložil tu supplikací k času dalšímu." (X. 245.)

R. 1567 týž Vilím Prusinovský „vyjednal mandát od císaře, aby Bratří knih netiskli žádných, leč by prve ukázali je jemu nebo panu hejtmanu moravskému, a zastaveno Normberčanom tisknouti české knihy; tuším nejvíce tou příčinou, že tam vytiskli kroniku o papežích „Vitae Pontificum", o něž se biskup hněval; kde mohl kterých dostati, je bral, kupoval a pálil." (X. 338., IX. 134.)

Roku 1568 v postě zanášel se Vilém Prusenovský, biskup Olomoucký, myšlenkou, ke dni 9. května svolati concilium. Zpráva o tom brzy se roznesla. Biskup v měsíci březnu dlel právě při soudu zemském v Brně. Uživše příležitosti té, „páni někteří zpravující se Bratřími, promluvivše a uradivše se ve spolek", vyslali k němu dne 23. března mluvčího za sebe, pana Jetřicha z Kunovic, aby oznámil, že není úmyslem strany jejich účastniti se concilia takového; a pan Jetřich z Kunovic popíral v oslovení svém, že by biskupovi právo ke svolání concilia příslušelo, a žádal proto, „že se v tom upokojiti a takového disputování zanechati račíte". Dále vytýká: „A to také vyjednati ste račili, aby žádných knih od učitelů Písem svatých zde v tomto markrabství neprodávali (kněži naši), a tudy znáti se může, že by se pravda Páně potlačiti chtěla. Dále pak nemajíce na tom dosti, i zbory na manství zzamykati dáti se račili, což jest se za předešlých pánů biskupů, předků VMti nikdá nedálo. A protož VMti prosíme jakožto jednoho spolu landrýdníka, že se v tomto upokojíte a na to dále nastupovati neráčíte." (X. 351.)[2])

[1]) K tomu poznámka na obrubě listu: „nebo tehdáž vzat byl do soudu biskup teprv".

[2]) O panu Jetřichovi dlužno podotknouti, že nezpravoval se Bratřími, „ale nepřítel jejich jest", jak tvrdí poznámka X. 353.

K řeči té odpovídal biskup Olomoucký a prohlásil, že cokoliv dělá, že činí a podniká s vůlí a vědomím JMti Císařské a na svých gruntech že může, což se koli jemu líbí, dělati. Potom poslal p. Zoubka, podkomořího, švakra svého, aby se přesvědčil, mnoho-li pánů souhlasí s prohlášením páně Jetřichovým. A „byl jich, pánů i rytířstva počet značný“.

Část řeči o volném nakládání s svými grunty „přemnohým pánům z míry se líbila“, jak Blahoslav podotýká. I panu maršálkovi, který potom „při večeři lál a mluvil leccos tvrdého o Bratřích, kterak na svých gruntech každý může činiti, co chce, pravě: Já, prý, mám dva zbory, jeden v Krumlově, druhý v Evančicích. Ten Evančický kdybych .. zakopati dal aneb spáliti, kdo by mi co za to řekl? A do Krumlovského jen abych zapověděl ženě své choditi, hned tam žádného zboru nebude“. „Pan Zoubek pak pána vždy podpaloval, až i impressí že mají Bratří v Evančicích pravil, tu že tištěny písně i zákon“. Pán pravil, že to nic neví; že by on také nětco o tom věděl, kdyby se co takového tu dělalo“. Zoubek předce divně tvrdil to, tak že pán byv dobře podnapilý, počal se velmi hněvati a přísahou zavazovati, že to v brzkém času místně zví, a najde-li co toho, že toto a toto učiní. Pan Čeněk (z Lipé?) při tom byv, řekl: An, nic to není, než toto jest: že tu knihy váží, a někdo mní, že je tisknou. Avšak na impressí náklad veliký býti musí, toho br. Jan (Blahoslav) nemá, a s to býti nemůže. Pan maršálek řekl: Také by mi se tak zdálo, a sic i já také tam dávám knihy vázati .. Ale Zoubek vždy předce potvrzoval, a pan maršálek čím dále, tím více lál. — Nazejtří předce potom ty rozprávky se rozprostíraly na vše stran.“ (X. 351. a násl.)

Věci a řeči tuto vypsané poslal biskup Olomoucký po kancléři svém se zprávou k císaři do Vídně. „A já“, pokračuje Blahoslav dále, „rovně v ten čas k svému lékaři, J. Kratonovi, příčinou nedostatku zdraví svého tam do Vídně poslati sem musil Nikodéma (služebníka) svého i poručil sem jemu, aby pilně pošetřil a vyrozuměl, mnoho-li tam kanclíř biskupů zjedná“. A to Nikodémovi se také podařilo, že vyslechl celou řeč páně kanclířovu.

Po vyslyšení řeči jeho, císař „vzal tu orací, kynul rukou, a jakoby se zasmál, řekl: „Což máme dělati?“

Ještě za pobytu Nikodémova ve Vídni přišla císaře zpráva od hejtmana moravského, t. p. Zacharyáše, pána Teleckého, o událostech v Brně stalých a o nových sektách na Moravě. Napsaná potom zpráva hejtmanova poslána pro dobré zdání do Prahy k místodržícím.

Nikodém měl ještě dopisy Blahoslavovy k doktoru Kratonovi a Mikuláši Walterovi z Waltersperka, JMti Císařské raddě". List druhý týká se jednak Blahoslava, jednak Jednoty a řečí i pomluv proti ní. Prosí tedy Blahoslav za přímluvu. K listu tomu připojen zvláštní ještě lístek, z něhož vyjímáme: „Pán ví", píše tu Blahoslav, „že již teď po 10 let, jakž na gruntech páně (maršálkových) tu v Evančicích sem, a nikdy sem pána ničímž nezaměstnával, s žádným se nevadil; ale i to, jestliže kdy kněz který i na kázáních nás Bratří dotýkal, vše mlče trpěl, žádnému z svých mstíti se nedal, ani pánu nikdy nežaloval. A rovně též i jiní zprávcové zborů Krystových se mnou jednomyslní, činí. Sám pan Jetřich z Kunovic, kterýž nepřítelem naším až posavad byl, školu bratrskou zastavil . . ., ten pán i jeho poddaní, Brodští obyvatelé, mohli by dáti svědectví, kterak sou se v tom ve všem Bratří pokojně a trpělivě měli. A takž i po jiných místech, kdež sou Bratří, kdyby kdo co nepokojného působil, nebo jiným k jakému nepokoji příčinou byl, velice a přísně trestán bývá." [1])

Ohlášené v Brně concilium svoláno bylo skutečně. Začalo se v pondělí dne 10. května 1568, trvalo v úterý a ve středu. Stručnější českou zprávu o tom napsal Nikodém.[2]) Obšírnou a věcnější z poručení pána z Pernštejna zprávu napsal děkan Prostějovský, Matěj Brodenus (= Brodský).[3])

Tím ukončujeme řadu pamětí o městech moravských. Přeji, aby čteny a přijaty byly tím úmyslem upřímným a prostým, jakým psány a myšleny byly.

---

[1]) Zprávu o tom napsal potom Nikodém v X. 357.—360.

[2]) Concilium provinciale léta 1568 v Holomouci Nikodémem sepsané. Praví: „Přijel sem do Holomouce 9. měsíce máje v neděli ve 22 hodin, a byl sem na hospodě u Veila Pilera proti rathouzu. Tu jak sem koně trochu pozpravil, šel sem do světnice atd." (X. 399.—408.)

[3]) Zpráva jeho napsána jest v X. 408.—420.

O právu autorském dle zákona z 26. prosince 1895, č. 197. ř. z.

Sepsal JUDr. Karel Václav Adámek.

(Dokončení.)

Právo původcovské zaniká různým spůsobem. Musí se lišiti zánik práva původcovského pro jednotlivce (autora, dědice) a zánik práva původcovského vůbec.

Pravidelně pro jednotlivce zaniká smrtí tohoto (na př. smrtí autora [§ 43.],[1]) spolupůvodce [§ 43., odst. 4.], spolupracovníka [k příspěvku jeho] a vydatele [k celku] a j.). Někdy zaniká nejen pro jednotlivce, nýbrž i vůbec, již za života autorova, na př. dle § 26. odst. 2. K belletristickým, vědeckým a odborným článkům právo autorské vzniká jich vytvořením a při všech článcích těchto trvá až do vyjití jejich, a to i zajisté tehdy, když článek vědecký a j. jest zcela určitě zadán časopisu nevědeckému a neodbornému, ano i tehdy, když autor chce jej vytisknouti bez poznámky o výhradě patisku. Pro trvání autorského práva k těmto článkům jest od momentu jejich vyjití rozhodno, je-li učiněna patřičná poznámka zápovědi patisku při počátku vyšlých článkův. Zprávy a zápisky shromážděné a rozmnožené za tím účelem, aby byly přijaty do denních listů,

---

[1]) Osnovy § 36., kommisse § 43., výboru 43. Prvý odstavec § 36. osnovy kommisse (v § 43. odst. 1.) přijala, vynechavši jeho slova „Mit Ausnahme der anonymen oder pseudonymen Werke“; odstavec 2. § 36. (že končí lhůta 30 let po smrti spolupůvodce posledního) nebyl přijat, neboť v § 43. odst. 3. se stanoví lhůta 40 let po vyjití díla. Odstavec 3. § 36. osnovy jest v § 43. odstavec 2. kommisse. Lhůty byly změněny, poněvadž by takové dílo mohlo mimořádně dlouho býti chráněno, kdyby, byťsi snad jen nominelně, byl v titulu díla jmenován též některý velmi mladý spolupracovník. Také nejevilo se nutno, aby díla taková byla přízniveji chráněna tím, že by se počítala lhůtu od smrti spolupracovníka, jenž nejposlednější zemřel. Kommisse stanovila lhůtu od vyjití díla spolupůvodcovského i prodloužila ji z 30 na 40 let (viz § 43 odst. 3. kommisse), avšak výbor (§ 43. odst. 3.) stanovil při díle spolupůvodcovském lhůtu 30 let po smrti spolupůvodce, jenž nejposledněji ze všech spolupůvodců zemřel. Výbor poukazuje, že pro tuto změnu se rozhodl, protože by dle návrhu panské sněmovny chybělo v zákoně pravidlo o lhůtě ochranné pro díla spolupůvodcovská, dosud nevyšlá. Dle návrhu kommisse musela by býti lhůta 40letá počítána od vyjití díla, i při díle spolupůvodcovském, jež teprv dlouho po smrti všech spolupůvodců vyšlo.

jsou chráněny, dokud nebyly v některém oprávněném listě uveřejněny. Při zprávách o zápiscích takových pomíjí právo autorské vždy vyjitím práce v oprávněném listě některém (prvním), protože zákon poznámky o zápovědi patisku jejich nepřipouští (§ 27.).[1])

Nejobyčejnější případ zániku práva autorského vůbec jest, že uplynula určitá lhůta. Tato lhůta různí se v různých případech svým momentem počátečním i končícím. Pravidelně zaniká právo původcovské k jmenným dílům[2]) literárním a uměleckým 30 let po smrti autorově (§ 43., odst. 1.). Dal-li autor anonymního nebo pseudonymního díla vyšlého sám aneb se svolením jeho právní nástupce jeho dříve, než prošlo 30 let od vyjití díla, zapsati pravé jméno autorské do původcovského rejstříku, platí lhůta §u 43. odst. 1. i v tomto případě §u 44. odst. 2.

Při spolupůvodcovství nepřechází — jak zákon v § 43., odst. 4. stanoví — podíl původcovský jednoho zemřelého spolupůvodce na dědice spolupůvodce tohoto, nýbrž připadá spolupůvodcům zůstalým, tedy, když dědic spolupůvodce díla určitého také sám, a to jedině se zemřelým spolupůvodcem dílo toto vytvořil, připadá zůstalému tomuto spolupůvodci podíl zemřelého, ale nikoliv jako dědici zemřelého, nýbrž jako spolupůvodci tohoto díla. Právo autorské k dílu spolupůvodcovskému vůbec pomíjí, když prošlo 30 let po smrti spolupůvodce, jenž ostatní spolupůvodce přežil (§ 43. odstavec 3.). Když již zemřel poslední spolupůvodce, přechází právo původcovské na dědice jeho. Případ jest ještě složitějším, vyšlo-li dílo spolupůvodcovské vůbec teprv po smrti všech spolupůvodců svých. Jeden z nich zemře na př. roku 1896, druhý 1897, třetí roku 1898, tu by zaniklo právo autorské k dílu spolupůvodcovskému vůbec 30 let (dle § 43. odst. 3.) po smrti onoho třetího, tedy, vzhledem k § 50., že rok kalendářní, v němž událost (smrt třetího) nastala, rok 1898

---

[1]) Osnovy § 19. odst. 3., kommisse § 27., výboru § 27.

[2]) Osnovy § 48. odst. 1. viz v § 47. kommisse i v § 47. výboru. Výhradné právo k vydání překladů končí 5 let po oprávněném vydání vyhrazeného překladu (§ 28. kommisse, od něhož § 48. výboru se liší tím, že nepřijal, že výhrada překladu děl vědeckých trvá 5 let). Bylo-li dílo vydáno oprávněně současně v několika řečech (§ 29., odst. 3. kommisse i výboru), počítá se pětiletí dle § 47. kommisse i výboru od vydání originálu. — §§ 48. a 49. kommisse (o vydání spracování hudebniny a nápodoby díla uměleckého) (srv. § 41. osnovy) byly výborem škrtnuty.

se nepočítá, a počne se počítati rokem 1899, tedy poslední rok je 1928. Dílo vyšlo na př. r. 1926, tedy v posledním pětiletí lhůty třicetileté, musí se zajisté i v tomto případě užiti ustanovení § 43., odst. 2., i zanikne právo autorské k takovému spolupůvodcovskému dílu pohrobnímu uplynutím 5 let od vyjití díla, tedy ať již podle konkretního případu (doby vyjití jeho) datum poslední jakkoliv připadne, vždy později, než by zaniklo, kdyby bylo dílo vyšlo třebas v poslední hodině života posledního spolupůvodce. Mínění toto odůvodňuje se podrobnějším rozborem § 43. Není pochyby, že základní zásada, jíž zákon řeší otázku trvání autorského práva k dílům jmenným literárním i uměleckým, jest v § 43., odst. 1. uvedena: právo autorské tu zaniká pravidelně 30 let po smrti původcově. Odstavec 3. § 43. pouze provádí tuto zásadu při spolupůvodcovském díle tak, jak ostatně přirozeně již vyplývá ze srovnání § 7. odst. 1. s § 43. odst. 1. Odst. 3. § 43. objevil se v zákoně spíše z příčin vnějších. V usnesení panské sněmovny § 43. odst. 3. bylo stanoveno, že právo autorské k dílu spolupůvodcovskému zaniká 40 let po vyjití díla. Výbor poslanecké sněmovny opravil ustanovení zmíněné i uvedl je v souhlas se zásadou v § 43. odst. 1. svého návrhu. Výjimkou ze zásady §u 43. odst. 1. připustil (v souhlase s usnesením panské sněmovny) ustanovení, že při dílech posmrtných vyšlých v posledním pětiletí ochranné lhůty, zaniká autorské právo 5 let po vyjití díla. Výjimka tato jest stanovena o všech posmrtných dílech za týchž okolností vyšlých, vztahuje se tedy nejen k dílům autora jednotlivce, nýbrž i k dílům, jež utvořilo několik autorů společně, tedy i k dílům spolupůvodcovským; neboť, kdyby byl zákonodárce býval jiného mínění, byl by musel § 43. odst. 2. jinak a úžeji stilisovati.

§ 43. odst. 2. jest zároveň dokladem, že mohou býti případy, kdy právo autorské zaniká také mnohdy o dosti značnou dobu později po úmrtí autorově, než by zaniklo dle pravidla základního. O pseudonymních a anonymních dílech posmrtných srovnej § 44. s § 43. odst. 2.

Právo autorské k jednotlivému spolupracovnickému příspěvku vůbec (§ 45.) zaniká 30 let po smrti spolupracovníkově, někdy i později (vyšel-li příspěvek jeho teprv po smrti jeho v posledním pětiletí lhůty § 43. odst. 1.). Při příspěvku více spolupracovníky sepsaném, jenž sám o sobě jest dílem spolu-

původcovským (spolupracovníci se podepsali pod příspěvkem, jenž jest jednotným nerozlišitelným společným dílem, a otiskli jej ve Slovníku, kdež od příspěvků jiných spolupracovníků dobře se liší, a tedy v díle, jež nemá povahu a úpravu díla spolupůvodcovského), zaniká právo autorské k příspěvku 30 let po smrti posledního žijícího tvůrce společného příspěvku. Zákon vystihuje tento případ citací celého § 43. v § 45. (v návrhu kommisse panské byl pouze citován 1. odstavec § 43.).

Lhůta 30letá se nepočítá vždy od doby úmrtí autora, resp. posledního spolupůvodce neb od úmrtí spolupracovníka (a, pokud jde o právo k celku, tedy od úmrtí vydatele), nýbrž mnohdy od vyjití díla[1]) (nikoliv od vytvoření díla).

Právo autorské k dílům literárním a uměleckým, anonymním i pseudonymním zaniká 30 let po vyjití díla (§ 44. odst. 1.), nebylo-li vůbec pravé jméno autorovo do rejstříku (dle § 44. odst. 2.) zapsáno.[2]) Ustanovení § 44. odst. 1. jest rovněž základní zásadou, jako jest ustanovení § 43. odstavec 1., a pro tuto povahu svou musí ustanovení § 44. odst. 1. užito býti nejen

[1]) V § 43. odst. 3 rozšířil výbor návrh § 43. odst. 3. kommisse pravidlem, že podíl spolupůvodce dříve zemřelého připadá ostatním spolupůvodcům, poněvadž dle § 7. náleží právo spolupůvodcovské všem spolupůvodcům společně a nerozdílně. Když pomine právo spolupůvodce, jenž zemřel **bez dědiců** (infolge des **erblosen** Todes, praví výslovně 1327. příloha k stenografickým protokolům poslanecké sněmovny, str. 7.), co se má s jeho idealním podílem státi? Tuto otázku (dle motivů) řeší poslední věta § 43., shodujíc se s § 3. odst. 3. uherského zákona, avšak (v skutečnosti) tento záměr výboru není vystižen, poněvadž § 43 odst. 3. v poslední větě mluví o smrti spolupůvodce **vůbec**, nikoliv o smrti spolupůvodce, jenž nezůstavil dědiců, a tak text § 43. odst. 3. výboru (i zákona) příčí se základní zásadě § 7. odst. 2., že právo autorské přechází na dědice; musí se poslední věty § 43 odst. 3. užiti jen na případy úmrtí spolupůvodce, jenž nezůstavil dědiců a vykládati se zřetelem k § 7. odst. 2. i k citaci §§ 15. a 16. odst. 1. v § 7. odst. 2. i k motivům výborového návrhu, tak, že na místo spolupůvodce nastupuje dědic jeho a teprv, není-li dědice, ostatní spolupůvodci.

[2]) Osnovy § 37. srv. s § 44. kommisse. Poplatek zápisní v osnově stanovený byl kommissí odkázán do nařízení. — K zápisu jest potřebí, aby svolil autor, o jehož ryze osobní zájem zde jde. Zápisem uvádějí se ve veřejnou známost data, jež u děl jmenných o autoru mohou býti uvedena na titulu, v předmluvě atd. (viz § 10.), není tedy také nutno, aby byla zkoumána správnost údajův ohlášky. Kommisse odůvodňuje § 42. odst. 2. vůči § 37. odst. 2. osnovy tím, že by dodatečné jmenování (zápis) mohlo výjimečně způsobiti (u anonymních a zároveň postumních děl) zkrácení lhůty.

o dílech spolupracovnických, jak výslovně v § 45. citací § 44. se uznává, nýbrž i o dílech spolupůvodcovských, pokud tato i ona díla jsou anonymními nebo pseudonymními díly literárními nebo uměleckými a pokud spolupůvodce nebo spolupracovník anonymity nebo pseudonymity své ohláškou pravého jména svého k rejstříku autorskému učiněnou nezruší (§ 44. odst. 2.), anebo pokud téhož výsledku se nedocílí ohláškou (resp. ohláškami), jež učiní osoby dle § 44. odst. 2. k tomu způsobilé a autorem (zde spolupracovníkem neb spolupůvodcem) oprávněné.

Bylo již vyloženo při spolupracovnictví, že tu dle § 8. má k celku autorské právo vydavatel a k jednotlivým příspěvkům spolupracovníci autoři. Vydavatelem může býti fysická jednotlivá osoba i jiní činitelové (zejména právnické osoby, úřady). Zákon v § 46. stanoví, že právo autorské vydavatele (a poukazuje přímo na § 8.) díla, jež vydaly úřady, korporace, vyučovací ústavy a veřejné instituty (míní zajisté na př. ústavy vědecké: hvězdárny a j.), spolky a společnosti, zaniká 30 let po vyjití díla. Správně učinil, že zde nestanoví o právu autorském spolupracovníků, poněvadž by tu přebytečně opakoval ustanovení § 45.[1]) Přebytečně užívá ve výčtu vydavatelů buď slova „korporace“ nebo slova „spolky“, opominul však tu jmenovati soukromého vydavatele, jednotlivou osobu fysickou, ač i na případy tyto zajisté myslil, nejmenuje jen právnické osoby, nýbrž i společnosti. Má-li na př. o veřejné společnosti nakladatelské platiti zásada § 46., není důvodu, proč by neměla platiti o nakladateli jednotlivci.[2])

Při dílech, jež mají několik oddílů (§ 49. odst. 1.), počíná se lhůta pro každý oddíl od vyjití jeho. Při díle vícedílném, jež jedná o jediném předmětě, takže všechny oddíly souvisejí i vnitërně (§ 49. odst. 2.), počíná se lhůta teprv po vyjití posledního oddílu. Bylo-li několik oddílů postupně vydáno, a teprv po době delší než 3leté zase další díly vyšly, považují se díly před touto

---

[1]) Osnovy § 38., kommisse § 45., výboru § 45. Kommisse cituje jen 1. odst. § 43., avšak výborem jest citován celý § 43., poněvadž dle návrhu panské sněmovny nebylo by tu ustanovení, dle něhož by se rozhodlo o ochranné lhůtě díla, více osobami sepsaného, jež jako dílo pozůstalé vyšlo.

[2]) Osnovy § 39., kommisse § 46. a výboru § 46.

přestávkou vyšlé za jeden celek a oddíly ostatní také za oddělené díle, a dle toho se počátek lhůty stanoví (§ 49. odst. 3.).[1]

K fotografickým dílům zanikne právo původcovské deset let po vzniku matrice, jež jest bezprostředně dle originalu zhotovena (§ 50.). Vyšlo-li fotografické dílo ve lhůtě této, zanikne právo autorské deset let po vyjití fotografického díla (§ 48.).[2]

V zákonné lhůty ochranné i vyhrazené (§§ 43.—49., ale též § 9.) nepočítá se kalendářní rok, v němž se stala událost (úmrtí autora a j., vyjití díla), dle níž se lhůta počíná.

Právo původcovské zaniká vzdáním se oprávněncovým, buď výslovným neb mlčky učiněným. Mlčky autor vzdává se svého práva, když z díla ony náležitosti, jichž § 40. požaduje, za tímto účelem odstraní. Když takové podstatné náležitosti byly odstraněny buď autorovým nedopatřením nebo někým jiným bez autorova vědomí aneb souhlasu, zajisté vzhledem k § 40., i tu právo původcovské zaniká. Bývalý autor má pouze nárok na náhradu škody, jež mu zánikem práva autorského vznikla.

Právo původcovské pomíjí, pozbude-li subjekt jeho vůbec způsobilosti k právům a právním činům, resp. pominou-li náležitosti, jichž ještě zvláště zákon z 26. prosince 1895, č. 197. ř. z. vyžaduje. Kdo přestane býti majitelem živnosti fotografické, pozbývá autorského práva k druhu fotografií, jež § 12. stanoví.[3] Se zřetelem k § 48., dle něhož původcovské právo k dílům fotografickým zanikne 10 let po vzniku matrice bezprostředně dle originalu zhotovené, a vyšlo-li dílo ve lhůtě této, tedy 10 let po vyjití díla, jest otázka, zaniká-li právo autorské dle § 48.

---

[1]) Osnovy § 43., kommisse § 51., výboru § 49.

[2]) Osnovy § 42., kommisse § 50., výboru § 48. Dle osnovy mělo právo autorské zaniknouti 5 let (dle kommisse: 10 let) po vzniku matrice bezprostředně dle originalu zhotovené. Osnova v § 42. odst. 2. navrhovala, aby lhůta při díle v tom období vzniklém byla počítána pět let (kommisse: 10 let) od vyjití. Lhůty ochranné pro fotografie osnova stanovila, hledíc k různé povaze těchto děl. Kommisse prodloužila lhůty, poněvadž bývá zhotovení originalu fotografického v cizině velmi nákladno. — Výborový § 50. se srovnává s § 52. kommisse (srv. § 44. osnovy), ovšem musela býti změněna citace §§, neboť §§ 48. a 49. kommisse byly výborem vynechány. Rok úmrtí se nečítá, aby se zjednodušilo a usnadnilo počítání lhůty.

[3]) V osnově nebylo toto ustanovení, jež teprv jest v § 12. kommisse a § 12 výboru.

i tehdy, když před uplynutím lhůty § 48. stanovené autor přestal býti majitelem živnosti a tak tedy pozbyl náležitosti, které při subjektu práva autorského dle § 12. se vyžadují. § 48. má na zřeteli případy obyčejně se vyskytující, nemůže nikterak vylučovati vzhledem k nezbytnému požadavku §u 12., že v tomto případě právo autorské zaniká dříve, než by pravidelně zaniklo. Podobný vztah může vzejíti mezi § 48. a 40. odst. 2. a j.

Zákon se spokojuje z důvodů výše o subjektu práva autorského vyložených s předpokladem, že majitel pravého jména na díle uvedeného jest autorem, i uznává jej zákon tak dlouho za subjekt práva autorského, dokud se předpoklad nevyvrátí. Zaniká tedy právo autorské dle § 10., když se dokáže, že domnělý autor není autorem, aniž by se muselo dokázati, kdo jest autorem, anebo když se přímo dokáže, že jest někdo jiný autorem.

Právo původcovské zaniká zánikem díla. Zaniklo-li dílo jen částečně, trvá autorské právo k části nezaniklé a nezničené. Jako ke vzniku práva původcovského není potřebí, aby dílo bylo již do nejmenší podrobnosti vytvořeno, nýbrž stačí, když dílo má již všechny podstatné náležitosti (viz o vzniku původcovského práva), tak také není zajisté potřebí k zániku práva autorského, aby dílo naprosto zaniklo. Když malba je zničena tak, že zbývá jen nepatrný a bezvýznamný detail, zaniká právo autorské k ní. Jinak však jest při díle literárním a hudebním. Básník utvořil báseň; buď ji vůbec nenapsal (neb jinak na hmotném podkladu nevyznačil), anebo jest zničen rukopis (deska, v níž báseň vryta, tkanina, v níž báseň vetkána atd.). Básník si básně nepamatoval nebo znal ji, ale již zemřel. Nikdo jiný nemá básně jeho. Tu právo autorské zaniklo zánikem objektu; nezaniká však, dokud autor nebo někdo jiný báseň pamatuje, pokud tedy se může ráz, forma, obsah díla uvésti a konstatovati, byťsi třeba dílo nebylo nikdy napsáno, aneb opisy, všechny výtisky atd. byly zničeny. Mohou však nastati ještě jiné případy, jimiž sice právo původcovské k dílu nezaniká, ale autorovi jest pouze nemožno je vykonati, a j.

Zásad o dílech literárních lze namnoze užiti i o dílech hudebních.

Co platí o úplném zániku díla, platí obdobně i o částečném zániku jeho.

Na několika místech jsou v zákoně stanoveny způsoby zániku práva původcovského, při jichž ustanovení se zákon uchýlil od zásad z pojmu práva autorského i z povahy díla plynoucích, (na př. v § 26. odst. 2.) Právo původcovské k článkům belletristickým, vědeckým a odborným vzniká utvořením jejich a trvá až do vyjití jich bezpodmínečně; avšak, nemá-li vyjitím takových článků v časopisech (exclusive časopisy vědecké a odborné, § 26. odst. 3.) právo autorské zaniknouti, musí patisk býti v čele článku zapověděn (§ 26. odst. 2.). Právo původcovské ke zprávám a noticím pro denní časopisy sebraným a rozmnoženým trvá, dokud některý časopis oprávněný jich neuveřejnil (§ 27., srv. § 26. odst. 1.). Původcovské právo k vyšlým dílům fotografickým, jež nejsou podobiznami, trvá jen, když na každé rozmnoženině nebo kartonu fotografie jsou vyznačena data, jež § 40. odst. 2. č. 1. a 2. taxative vyjmenoval. Pro rozhodnutí o zániku práva původcovského k takovým dílům jest důležito, je-li každá rozmnoženina nebo karton, na němž jest dílo fotografické připevněno, náležitě označena, a je-li označení úplným.

VI.

Každý, jenž neoprávněně, — t. j. bez souhlasu původce, právního jeho nástupce (§§ 15.—18.) nebo osoby k hájení práv autorských dle § 11. oprávněné (vydatele díla, respective nakladatele jeho), — učiní o díle jakékoliv opatření, jež výhradně autorovi (lépe: subjektu práva autorského) přísluší, vsahá v právo původcovské (§ 21.) i jest odpověden dle všeobecných ustanovení a dle zvláštních ustanovení zákona z 26. prosince 1895, č. 197. ř. z.[1])

[1]) Osnovy § 15. vřadila kommisse v odstavec 1. § 21. a připojila jako 2. odst., že autor neb osoba, jež s jeho souhlasem disponuje dílem, nevsahá v právo původcovské ve smyslu tohoto zákona, a že třetí osoba, jejíž práva byla touto disposicí porušena, může žalovati u civilního soudu. Výbor v § 21. přijal § 21. kommisse, ale vynechal tento 2. odstavec. Viz rokování o § 21. v stenografickém protokolu panské sněmovny, XI. zasedání (40. schůze) str. 491. sld. K § 21. ministr poukázal při debatě v poslanecké sněmovně, že slovo „Rechtsnachfolger“ v § 21. neznamená jen dědice, nýbrž i oprávněnce, kteří nabyli od autora práv výkonu práva autorského. Jako v zákoně 6. ledna 1890, č. 19. ř. z. o ochraně známek, jest užito slova „vsáhnutí“, jehož podstatnou značkou jest nedostatek souhlasu subjektu práva autorského (respective osoby, jež jest oprávněna k výkonu neb jeho hájení, na př. při anonymitě a pseudonymitě: vydatele [nakladatele]).

Vsáhnutím v právo původcovské zejména jest neoprávněné uveřejnění díla ještě nevyšlého (§ 24. č. 1.) neb vydání sbírky listů bez svolení původce listů neb jeho dědiců podniknuté (§ 24. č. 2.)[1]; (§ 32. in fine se dovolává § 24.); vydání výtahu nebo zpracování díla literárního, jímž se opětuje toliko dílo cizí nebo částky jeho, aniž by dílo literární nově vyšlé mělo vlastnosti díla původního (§ 24. čís. 3.), vydání výtahů (t. j. zkrácených reprodukcí, nikoliv tedy výtahů ve smyslu v literatuře hudební obvyklém, v němž značí na př. klavírní výtah), směsí a úprav (t. j. úprav díla pro jiné nástroje nebo pro menší počet nástrojů, než jak původně bylo v skladbě určeno) děl hudebních (§ 32. č. 1.)[2]; nový otisk děl, jenž byl autorem nebo nakladatelem podniknut proti smlouvě nakladatelské (§ 24. odst. 4.), podobně i zhotovení většího počtu některého díla nakladatelem, než kolik mu bylo povoleno (§ 24.

---

[1]) Patent § 4. Osnovy § 17. srv. s § 24. kommisse (tu v odst. 1. vsunuto [patisk], vynecháno pak č. 1. (rukopis, přednáška), připojeno jako č. 2. nové ustanovení o vydání sbírky listů); č. 2. § 17. osnovy se rovná č. 3. § 24. kommisse; č. 3. osnovy jest rozděleno v č. 4. a 5. § 24. kommisse, v níž jest vynecháno č. 4. § 17. osnovy (o novém otisku způsobeném původcem, jenž převedl k dílu právo rozmnožovací a odbytové na jiného). Osnova vyjmenovává případy patisku, aby přesněji a význačněji vytkla poměry, o nichž by mohlo býti pochybno, jsou-li vsáhnutím v právo autorské čili nic. Osnova jest doplněna ustanovením o dopisech, jímž kommisse se pokusila o řešení jedné části nesnadné otázky zákonodárné. Zpráva kommisse poukazuje na různé případy. Autor sepíše dílo své ve formě dopisů (román a j.). Tu jest forma pro právní posuzování tohoto případu lhostejna. Dále jest jisto, že dopisy, jež byly psány bez literárního záměru, jako jednotlivé spisy nemohou býti počítány mezi předměty ochrany práva původcovského, nemají-li býti těžce dotčeny osobní, politické, vědecké nebo obchodní zájmy pisatelů. Publikaci množství listů jedné neb více osob (korrespondenci, sbírku listů) lze takto chrániti, i jest ochrana práva autorského žádoucnou i v zájmu autorův a jejich rodin. Nahodilý majitel takových dopisů nemá býti oprávněn, aby je vydal. Sběratel a pořadatel dopisů nemají vůči nim práva autorského, nýbrž potřebují k jejich publikování svolení autora dopisů nebo jeho dědicův. V návrhu není však rozhodnuto, zda kdy a pokud publikace jednotlivých dopisů jest zneužitím důvěry, urážkou na cti a j. Kommisse uznala, že navržené její řešení otázky dopisové jest jen vnější, ale přece lepší a včasnější než naprosté obejití její, jak to osnova učinila. Výbor (§ 24.) vsunul v § 24. č. 4. kommisse slova: „nový otisk děl, který původcem nebo nakladatelem byl učiněn proti smlouvě nakladatelské“.

[2]) Patent § 6. — Osnovy § 25. a 26. srovnej s § 32. kommisse, jenž se rovná § 32. výboru (§ 33. kommisse = § 33. výboru).

odst. 5.), při hudebních dílech i uspořádání bezprávných provozování (§ 32. č. 2. § 34., 35.). Zpracování hudebního díla, jež nebyla autorem vykonána ani způsobena, mohou volně býti provozována, vyšla-li hudebnina nebo řádné zpracování její (§ 35.). Nevsahá se v právo autorské zhotovováním a veřejným užíváním nástrojů k mechanické reprodukci hudebnin (§ 36.)[1]) V ustanoveních o vsáhnutí v právo autorské při hudebninách (§ 32.) jest povšechně poukázáno k § 24. o literárních dílech. V autorské právo při uměleckých dílech výtvarných napodobitel vsahá nápodobením originalu, i když užil jiného postupu než autor (§ 38. č. 1.) anebo když nápodobil original prostředečně totiž dle nějaké nápodoby originalu (§ 38. č. 2.), anebo když zřídí nápodobu na některém díle průmyslovém nebo stavitelském (§ 38. č. 3.).[2]) Lze také o díle uměleckém užiti obdobně aspoň některých ustanovení o patisku děl literárních, na př. vsahá v autorské právo umělcovo knihtiskař, jenž zhotovil nové otisky reprodukcí obrazu autorem vytvořeného, anebo zhotoví-li výrobce dle originalu autorova díla větší počet exemplářů (odlitků a j.) soch, než mnoho-li mu autor dovolil, a j. (srov. § 24. a § 38. in fine). Takových ustanovení nutno užiti též o dílech fotografických, arci musí se náležitě uvážiti §§ 40., 41., 42. a j. a, že zákon uvádí jen příklady vsáhnutí v právo původcovské.

Poněvadž pojem a objem práva původcovského byl již podrobněji výše vylíčen, budiž zde stručně poukázáno, že zákon z 26. prosince 1895, č. 197. ř. z., zmiňuje se na různých místech o případech, jichž nepokládá za vsáhnutí v právo původcovské, tak v § 25. č. 1.—5., § 26. odst. 1. a 2., § 27., § 33. č 1.—4., § 35., 36., § 39. č. 1.—5., § 41. č. 1. a 2.

Veřejným provozováním díla divadelního, při jehož vyjití veřejné provozování třebas nebylo vyhrazeno, taktéž i když dílo divadelní bylo v neoprávněném spracování neb neoprávněném překladě provedeno, vsahuje se v autorské právo (§ 30.).[3])

---

[1]) Osnova nestanoví nic o nástrojích, nýbrž teprv § 36. kommisse (= § 36. výboru).

[2]) Osnovy § 31. srovnej s § 38. kommisse, od něhož se odchyluje § 38. výboru, vynechav v č. 3. slova: „anebo řemeslnická“ (kommisse měla „díla stavitelská a průmyslová anebo řemeslnická“). Výbor změnil § 38., by se shodoval s § 5. odst. 3.

[3]) O § 30. viz 38. poznámku.

Vsáhnutí v autorské právo (dle zákona z 26. prosince 1895, čís. 197. ř. z.), může býti přečinem nebo přestupkem.

Přečinem jest vědomé vsáhnutí v právo autorské nebo vědomé, úplatné rozšiřování výrobků, jež byly takovým vsáhnutím zhotoveny. Tento přečin (§ 51.)[1]) tresce se pokutou od 100 zl. do 2000 zl. nebo vězením jednoho až šesti měsícův. Jiné účinky odsouzení jsou stanoveny ještě v § 56.

Přečin (§ 53.)[2]) opatření díla cizího svým jménem anebo díla vlastního jménem cizím v úmyslu, aby je pachatel do oběhu uvedl a tak klamal, anebo vědomé dání do oběhu takového díla, i když tu není vsáhnuto v právo původcovské, nebo v témž úmyslu vykonaná falešná ohláška k veřejnému rejstříku původcovskému, trestá se pokutou 100 zl. až 2000 zl. nebo vězením jednoho až i šesti měsícův, v prvých dvou případech potud, pokud zde nelze užiti přísnějších ustanovení zákona trestního.

Přestupky jsou: opominutí zákonem nařízeného udání původce nebo pramene přejaté práce (§ 52. č. 1.); označení jednotlivé kopie díla umění výtvarného jménem neb značkou původce originalu (§ 52. č. 2.); disponování fotografickou podobiznou bez přivolení zobrazence neb jeho dědiců, pokud taková disposice náleží v právo autorské (§ 52. č. 3.); užívání označo-

---

[1]) Patent §§ 27.—32. Stručněji jest § 45. osnovy stilisován kommissí v § 53. (v § 51. výborovém), kdež se stanoví pokuta 100 zl. až 2000 zl. (v osnově: 100 zl. až 1000 zl.), a jest zaměněno slovo „úmyslně“ (vorsätzlich) slovem „vědomě“ (wissentlich). Při přečinu stačí vědomí pachatelovo o tom, že existuje cizí právo původcovské; nestačí, když někdo, byťsi třeba zúmyslně byl činným tak, že jest jeho činnost objektivně vsáhnutím v právo původcovské, není si vědom jsoucnosti cizího práva původcovského.

[2]) Osnovy § 47., kommisse § 55, výboru § 53. Kommisse doplnila osnovu v 2, odst. § 55. o přečinu nesprávné ohlášky údajů k zápisu do rejstříku a zvýšila trest na činy § 55. stejně jako v § 53. Při činu trestném dle § 47. osnovy jest rozhodno neoprávněné uveřejnění, nikoliv užití falešného jména. Pouhé zneužití jména původcovského nebo zneužití titulu díla neporušuje práva autorského. Osnova stanovila také o zneužití jména, poněvadž často již tu jest akt zlomyslný nebo podvodný v zneužití jména, a jest tedy právem trestný; jednala o případech, když někdo opatřil cizí dílo svým jménem nebo své dílo cizím jménem, ale nikoliv cizí dílo jménem třetí osoby atd. Ve 2. odstavci se míní doslovní nepravá ohláška, nikoliv správná neoprávněná ohláška (tato působí, že se lhůta neprodlouží).

vání, titulu nebo úpravy (vzezření) některého díla, ač již soudní zápověď takového jednání byla vydána[1]) (§ 52. č. 4.).

Přestupky tyto pokutují se pokutou 5 zl. až 100 zl.

Přečin vědomého vsáhnutí v právo původcovské dle § 51. a přestupky § 52. č. 1., 2., 3. a 4. jsou delicta privata.[2]) Ostatní přečiny podle zákona z 26. prosince 1895, č. 197. ř. z., se stíhají z úřední povinnosti.

Zákon z 26. prosince 1895, č. 197. ř. z. stanoví pouze o soudní příslušnosti pro přestupky §u 52., nikoliv také o kompetenci soudní pro přečiny. Řízení o přestupcích koná se před okresními soudy, které jsou příslušnými pro věci tiskové (§ 54. odst. 1.).[3]) Toto ustanovení bylo nutno, poněvadž tyto přestupky nejsou obsaženy a stanoveny již v trestním zákoně ze 27. května 1852, č. 117. ř. z., a tedy, mají-li o nich souditi soudy okresní, musely býti výslovně v příslušnost těchto soudů podle čl. VIII. zákona z 23. května 1873, č. 119. ř. z., přikázány. O příslušnosti soudů pro přečiny v zákoně ze 26. prosince 1895, č. 197. ř. z., uvedené není potřebí zvláštního ustanovení, poněvadž jest ze zákona z 23. května 1873, č. 119. ř. z., zřejma. Když byl spáchán přečin § 51. zákona z 26. prosince 1895, č. 197. ř. z., může poškozený v řízení trestním již před vynesením rozsudku žádati, aby byly zabaveny nebo v uschování vzaty přípravy k rozmnožování neb nápodobení díla výhradně určené (odlitky, otisky, desky, kameny a formy) a aby byly zabaveny nebo v uschování vzaty rukopisy, texty, partitury a úlohy při nedovoleném provozování používané neb k tomu účelu určené, a vůbec věci v § 56. označené, a to po případě dle § 56. odst. 3. jen částečně, i aby bylo vše potřebné zařízeno, by spáchání neb opětování trestního činu bylo zamezeno (§ 59. odst. 1.). Trestní soud má ihned o takové záležitosti rozhodnouti i může po případě vyhověti jen, složí-li poškozený jistotu (§ 59. odst. 2.).[4])

---

[1]) Osnovy § 46. (pokuta 5 zl. až 50 zl.), kommisse § 54. (5 zl. až 100 zl.), výboru § 52. (liší se tím, že týká se nejen užívání zakázaného titulu neb vnějšího rázu díla, nýbrž i označení díla). Kommisse v § 54. vypočítává taxative přestupky.

[2]) Patent § 34. Osnovy § 49., kommisse § 57., výboru § 55.

[3]) Osnovy § 48., kommisse § 56., výboru § 54.

[4]) Osnovy § 53., kommisse § 61., výboru 59.

Byl-li obžalovaný odsouzen pro přečin § 51. zákona tohoto, musí soud, byv poškozeným požádán, prohlásiti, že propadají nápodoby i rozmnoženiny odbytové (k odbytu určené), ať jsou u kohokoliv, a taktéž musí naříditi, aby byla tisková sazba rozmetána a aby všechny pomůcky k bezprávnému rozmnožování nebo nápodobení díla výlučně určené byly učiněny neupotřebitelnými k tomu účelu, tak aby nemohl jimi býti více takový trestný čin spáchán. Bylo-li dílo bezprávně provozováno, může býti též uznáno, že propadají partitury, úlohy, texty a rukopisy. Je-li pouze část díla neoprávněnou nápodobou nebo rozmnoženinou, vztahují se vylíčená opatření jen na tuto část díla, zničí se neb skonfiskují se pouze části, jichž zhotovením bylo vsaženo v původcovské právo poškozeného (§ 56.).[1]) Kdo byl poškozen deliktem §u 51., může vždy žádati za náhradu vlastní škody i ušlého zisku, pokud lze ji spolehlivě posouditi z dat, jež při trestním řízení byla zjištěna, i má obdržeti též přiměřenou částku peněžitou za utrpená příkoří neb za jiné osobní újmy (§ 57. odst. 1.).[2]) Tuto

[1]) Patent § 35. Osnovy § 50., kommisse § 58., výboru § 56. — Desky k výrobě neoprávněných rozmnoženin a nápodob určené nemusí býti zničeny a odňaty; nýbrž jen učiněny nepoužitelnými k další výrobě. I když jsou věci u třetího, lze je zabaviti a zničiti, záleží jen na tom, jsou-li určeny k neoprávněné výrobě. Odst. 2. § 58. kommisse (i § 56. výboru) stanoví fakultativně (osnova: obligatorně). Srv. § 55. kommisse a § 53. výboru.

[2]) Od §§ 51. a 52. osnovy kommisse se odchyluje podstatně v § 59., jenž stanoví, že trestní soud jest povinen, aby, byv poškozeným požádán, rozhodl také o odškodnění. Osnova připouštěla, by soud poukázal takové nároky na pořad práva civilního. Dle osnovy pokuta jest stanovena podstatně ve funkci náhrady škody, nikoliv jako privátní trest vlastní, a měla se od obecného odškodnění lišiti jen účelem (aby poškozenému bylo učiněno zadost pro škody, jež jako damnum emergens nebo lucrum cessans přímo v penězích nelze stanoviti, zejména pro poškození literární neb umělecké pověsti a jiné podobné osobní příkoří). Kommisse pokládala, že jest tu správná myšlenka podána ve formě pochybné. Vypustila slovo „Geldbusse" úplně, však podala zvláštní pojem odškodného, jenž jest vůči platným všeobecným ustanovením soukromoprávním širší. Osnovy § 51. připustil, aby mohl soud stanoviti vedle trestu i pokutu až do 5000 zl. i aby pokutovaní byli zavázáni jako solidární dlužníci a aby tím, že byla stanovena pokuta, bylo vyloučeno další přiřknutí odškodného trestním soudem, a aby soudce, kdyby totiž poškozený nastupoval u soudu civilního o odškodné, odečtl pokutu. Výbor vynechal v § 57. z § 59. kommisse odstavec 2. o odvolání z výroku o odškodném a přijal ve svůj

částku stanoví soud dle volného uvážení všech okolností. Náhrada škody i ušlého zisku a částka tato jsou odškodněním ve smyslu § 57. zákona z 26. prosince 1895, č. 197. Obě strany mohou se z výroku odškodňovacího odvolati (§ 57. odst. 2.). Konečně má soud uznati za právo, že jest poškozený oprávněn, aby na náklad vinníkův oznámil veřejně, že byl vinník odsouzen. Lhůtu i spůsob této ohlášky ustanovuje soud, přihlížeje k návrhům poškozeného (§ 58.).[1])

Byl-li obžalovaný pro přečin spáchaného falšování jména (§ 53.) uznán vinným, může soud v rozsudku nařiditi konfiskaci rozmnoženin a nápodob, rozmetání sazby a zničení pomůcek; činí tak z úřední povinnosti (§ 56. odst. 2.). Jest na jevě, že i tu v konkretním případě bude druhdy rozhodným obmezující ustanovení § 56. odst. 3.

Když někdo, aniž by to bylo věcně nutno, označení, zejména titulu, nebo vnějšího rázu (vzezření) díla již vyšlého užil spůsobem spůsobilým, aby obecenstvo bylo o totožnosti děl omýleno, má autor díla dříve vyšlého nárok na odškodnění i, když označení neb vnější ráz díla dříve vyšlého jsou jen s nepatrnou neb nezřetelnou změnou znova použity, takže obecenstvo uznamená různost jen pozorností zvláštní. I může poškozený žádati, jde-li zejména o postupné nebo periodické dílo, mimo to u trestního soudu totiž, jak § 54. odst. 2. stanoví, u okresního soudu ve věcech tiskových příslušného, aby bylo zakázáno užívání takového klamavého označení neb vnější úpravy (§ 22.)[2])

---

2. odstavec z § 59. odst. 3. kommisse a rozšířil § tento ustanovením, že má býti přisouzeno odškodné, když stačí material trestního řízení pro spolehlivý úsudek soudu o soukromoprávních nárocích poškozeného.

[1]) Osnovy § 52., kommisse § 60., výboru § 58.

[2]) Osnovy § 4., kommisse § 22., výboru § 22. Kommisse upravila, hledíc k praktické potřebě, i právo k titulu a vnější úpravě díla literárního, ač to vlastně již nenáleží do práva původcovského, a připojila případ o klamání vnější úpravou díla literárního a (v 3. případu) o účinném stíhání tohoto zneužití zvláště při občasných tiskopisech. Výbor pozměnil § 22. kommisse (srv. 1. odstavce §§ 22. kommisse i výboru), a rozšířil ustanovení na dílo vůbec (kommisse mluví jen o díle literárním), poněvadž jest možno zneužití titulu i označení aneb vnější úpravy i při hudebnině (proto také doplnil výbor č. 4. § 54. kommisse v svém č. 4. § 52. slovem „označení“).

Ochrany práva autorského lze dosáhnouti i mimo řízení trestní (§ 60.).[1] Nezávisle na zavedení řízení trestního může autor u civilního soudu žádati na každém, komu může býti přičteno, že neoprávněně (§ 21.) učinil disposici o díle, tímto zákonem původci výlučně vyhrazenou, čímž stal se vinným vsáhnutí, za něž podle § 21. dle platných ustanovení všeobecných a zvláštních ustanovení tohoto zákona jest odpověden, i na všech osobách, jež zaviněně neoprávněné rozmnoženiny nebo nápodoby díla poškozeného úplatně rozšiřují, aby jej odškodnily dle § 57. zákona z 26. prosince 1895, č. 197. ř. z.

Kromě žádosti v § 60. uvedené může dle § 61. původce u soudu civilního žalovati, aby bylo uznáno původcovské jeho právo i aby bylo zakázáno každé vsáhnutí v toto právo. I když „žalovaného nižádné zavinění nestihlo", jest žalobce oprávněn žádati, aby mu žalovaný vydal, čím jest obohacen. Též v případě § 61. může požadovati, aby soud nařídil opatření v § 56. dotčená, jež tedy mohou býti nařízena v řízení trestním (tu v případě § 59. měrou obmezenější), i také v civilním řízení.

O nárocích na náhradu má civilní soud rozhodnouti podle volné úvahy, přihlížeje pečlivě k veškerým okolnostem tohoto případu u soudu civilního projednávaného, i stanoví nejen, stala-li se škoda respective nastalo-li obohacení (§ 62.), nýbrž i jak veliká škoda nastala aneb jak značné jest obohacení.[2]

Poněvadž soud bude mnohdy potřebovati zevrubné odborné informace o různých poměrech a vztazích rozmanitých oborův autorské činnosti, jichž znalost nelze u každého soudce naprosto předpokládati, zmocnil zákon v § 65. vládu, by zřídila zna-

---

[1]) Osnovy § 54., kommisse § 62., výboru § 60. — Osnovy § 54., kommisse § 63., výboru § 61.

[2]) Osnovy § 54. odst. 1. srovnej s § 62. kommisse, jenž se rovná § 60. výboru; osnovy § 54. odst. 2. se rovná § 63. kommisse a § 61. výboru; § 64. odst. 1. kommisse se rovná § 62. výboru. Výbor vynechal odstavec 2. § 64. kommisse (o pominutí nároku soukromoprávního, bylo-li v řízení trestním o odškodném rozhodnuto). Dle § 62. kommisse autor může u civilního soudu žádati za odškodnění dle § 59. Jest tedy jeho nárok rozšířen a sice i pro případy, v nichž nelze jej řízením trestním provésti. Dle § 54. osnovy bylo možno přisouditi poškozenému nároky jen dle občanského zákona náležející, avšak změnou návrhu kommisse (i výboru) také v civilním řízení o náhradu ve věcech autorských lze domáhati se a dojíti odškodnění, jak jest v zákoně z 26. prosince 1895, č. 197. ř. z., stanoveno.

lecké sbory.[1]) Sborové tito, jejichž vlastní organisace i řád jednací jsou odkázány zákonem z 26. prosince 1895, č. 197. ř. z., (odst. 2. § 63.) v obor nařízení, jsou povinni, by podávali soudům své úsudky (dobrá zdání) o věcech práva autorského.

Ministerstvo práv zřídilo sbory znalecké ve shodě s ministerstvem věcí duchovních a vyučování nařízením z 31. července 1896, č. 151. ř. z., a sice sbory pro obor literatury jsou zřízeny v Praze, Lvově, Terstu a Vídni, pro obor umění hudebního v Praze, Lvově a Vídni, pro obor umění výtvarných v Praze, Krakově a ve Vídni, pro obor fotografický ve Vídni. Sbory znalecké mohou býti i v jiných místech. (§ 2. nařízení z 31. července 1896, č. 151. ř. z.) Sbory tyto mají podávati úsudky své o pochybných nebo sporných otázkách technické povahy, které jsou pro soudcovské rozhodnutí důležity (§ 1.), a musí podati úsudek jen tehdy, když žádající soud uvedl jednotlivě otázky, o nichž úsudek býti má podán, a když zaslal sboru znaleckému předměty, jež mají býti srovnány, a příslušné soudní spisy, jež musí sbor znáti, má-li úsudek podati (§ 5. nařízení citovaného). Každý sbor má, vyjma předsedu, šest až deset členů (§ 3.). Předsedu i členy jmenuje ministerstvo věcí duchovních a vyučování na šest let i ustanovuje z členů sboru znaleckého zástupce předsedova. Předseda i členové skládají u zemského soudu sídla sboru znaleckého přísahu znaleckou (§ 4.). Pro každý případ má předseda ustanoviti dva zpravodaje, z nichž každý vypracuje samostatně písemné své návrhy (§ 6.). Ke schůzi sborové předseda pozve všechny členy sboru, naznačiv předmět poradní. Když zpravodajové přednesli své návrhy, usnáší se sbor většinou hlasův. Platné jest usnesení, byli-li předseda nebo jeho náměstek a nejméně čtyři členové přítomni. Předseda rozhoduje hlasem svým za rovnosti hlasů (§ 7.) a sepisuje úsudek tak, jak byl usnesen (§ 8. nařízení z 31. července 1896, č. 151. ř. z.).

Psáno v Hlinsku, v srpnu 1896.

---

[1]) Osnovy § 56., kommisse § 65., výboru § 63. — V úsudku (dobrém zdání sboru) znaleckého, předseda musí též napsati jména členů, kteří se při usnesení účastnili. Kterýkoliv člen, jenž zůstal v menšině, může žádati, aby votum jeho bylo připojeno k úsudku sborovému a aby s tímto úsudkem bylo soudu oznámeno (§ 8. nařízení z 31. července 1896, č. 151. ř. z.).

Náboženské nepokoje v Hrubé Vrbce v letech 1718—1721.

Z hraběcího archivu ve Strážnici podává Leopold Nopp.

Hrubá Vrbka, vesnice na panství Strážnickém, rozkládá se v kotlinovitém údolí mezi Lípovem, Kuželovem a Malou Vrbkou. Odbočivše za Tasovem u Hroznové Lhoty se silnice, jdeme polní cestou podél potůčka, jehož vymleté břehy jsou důkazem, že vlny jeho vždy klidně neplynou. Hrubé Vrbky nevidíme, dokud nepřekročíme hráze rybníčka dnes již vysušeného. Tichou krajinu oživují hejna vran hledající potravu na močálovitých lukách. Chaloupky hrubo-vrbecké překvapují svou prostotou; nikde nelze viděti pestrých „malůvek“, které zdobí každou chaloupku sousedních vesnic. Volnému rozhledu po dědině brání malá hospodářská stavení, která z nouze o místo na dvoře nebo humně před obydlí jsou vystavěna. Úhledné jsou budovy obecné školy katolické, evangelické a fary evangelické, za níž kryje se evangelický kostel. Prostým chaloupkám dobře sluší prostý, ale překrásný kroj hrubo-vrbecký, vyznačující se vzorným vyšíváním v barvě bílé a černé.

Dle posledního sčítání žije v Hrubé Vrbce 900 obyvatelů; z nich jest 543 katolíků, 341 evangelíků vyznání augšpurského a 16 helvetů; obývají 154 domy. Katoličtí obyvatelé patří k faře kuželovské; evangelický kostel na místě nynějším byl postaven před nemnohými roky. Obyvatelé různých náboženských vyznání žijí v nejlepší shodě.

Svazek listin v archivě Strážnickém s názvem „Vertreibung der Ketzer aus Gross-Vrbka“ smutným jest dokladem, že i zde v slováckém zákoutí náboženská nesnášelivost činila z tichých poddaných vášnivce, kteří se připravili k tuhému odporu, když se jednalo o víru. Opouštěli otcovské domy, ladem nechali ležeti pole, bídní a nuzní utíkali do ciziny, kde k víře své se veřejně mohli hlásiti.

Pán, na jehož statcích jinověrci bydleli, chtěje vyhověti nátlaku a přísným rozkazům úřadů politických i církevních, užíval různých prostředků, aby uložené povinnosti učinil zadost.

Bylyť tenkráte na panství Strážnickém neutěšené poměry; ještě nebyly všecky domy obydleny, z nichž obyvatelé hrůzami

války třicetileté byli vypuzeni, ještě odpykávali mnozí poddaní za vzpouru svou proti vrchnosti, a již zase nová bouře vznášela se nad hlavami jejich. Pánem na panství Strážnickém byl tenkráte hrabě Karel Antonín Braida, kurator nezletilého dědice panství Strážnického, hraběte Josefa Magnisa. Úřad hraběcího kuratora spojen byl s nemalými obtížemi; jemu bylo uspořádati rodinné záležitosti svěřencovy; práce to velmi obtížná, z níž kurator vyrušen byl tímto dopisem:

Čís. 1. (Original německý)

J. C. M. (titul) panu tajnému radovi Karlu Antonínu Braidovi z Ronsecca a Cornegliana na Račicích milostivě poroučí.

J. C. M. se zvláštním zalíbením vzala na vědomost, kterak bedlivým přičiněním cís. rady, komorníka a nejvyššího hofmistra, vys. urozeného pána, knížete Antonína Floriana, panujícího knížete domu Lichtensteinského na Mikulově, vévody Opavského a Krnovského ve Slezsku, hraběte z Ridberka, rytíře zlatého rouna, za pomoci P. P. missionářů knížecí štědrostí vydržovaných, bývalí kacíři na panství Ostrožském ku pravé víře byli přivedeni a tamější kraj tudíž od takových bludů ku všeobecnému blahu a dobru jest vyčištěn.

J. C. M. rovněž tak ráda by viděla, aby i ostatní s Uhrami sousedící moravská panství onomu nahoře zmíněnému panství Ostrožskému na roveň byla přivedena, následujíce při tom vzorného příkladu knížete pána z Lichtensteina, zvláště proto, poněvadž sem došla zpráva, že na Strážnickém panství ještě mnoho takových kacířů obojího pohlaví prý se zdržuje. Poroučí tedy J. C. M. milostivě panu hraběti, aby též na nějaký čas alespoň jednoho missionáře ku zmíněnému účelu získal, by i tam kacířství bylo vyhubeno, o čemž nejposlušnější oznámení J. C. M. v milosti očekávati bude a zůstává častěji zmíněnému panu hraběti milostivě nakloněna.

Dáno z rozkazu J. C. M. v královské radě české v Laxenburku, dne 6. května 1718.

Leopold hrabě Schlick.
Josef hrabě z Vrbna a Bruntála.

Hrabě Braida pospíšil si, aby vyhověl nařízení; ještě téhož roku posílá několik „relací“ zem. hejtmanství.

Čís. 2. (Original německý.)

Slavnému králov. úřadu zem. hejtmanství; vysoce ctěný pane hejtmane a vysoce ctění páni!

V příloze zasílám seznam poddaných na panství Strážnickém, kteří jsou tak zvaní luteráni, anebo ve pravé víře katolické ještě dosti vycvičeni nejsou a v uplynulém roce z bludů svých na pravou cestu byli přivedeni. Nezůstal jsem na pouhém vybídnutí, nýbrž, aby na zmíněném panství pravá a jedině spasitelná víra opět k platnosti byla přivedena, najal jsem missionáře z Tov. Jež.

Poroučí se atd.

Karel Antonín hrabě Braida

Čís. 3.

(Titul.)

Poněvadž mně Ostrožský missionář P. Jindřich Král z Tov. Jež. poslal seznam poddaných z Hrubé Vrbky, kteří z víry luteránské přestoupili ku pravé víře katolické, předkládám jej v příloze slavnému zem. hejtmanství, čímž se poroučím atd.

Karel Antonín hrabě Braida.

Čís. 4.

(Titul.) Posílám seznam poddaných na statcích svého svěřence, kteří přičiněním missionáře P. Jindřicha Krále na pravou cestu byli přivedeni. Zároveň oznamuji, že z vesnice Hrubé Vrbky 10 sedláků čtvrtláníků s rodinami a se vším všudy (mit Sack und Pack) pro náboženství noční dobou uteklo do Uher.

Karel Antonín hrabě Braida.

Čís. 5. (Original německý.)

Ani horlivost hraběte Braidy, ani přičinění P. missionáře nezdály se úřadům dosti účinlivými. Píšíť páni z král. tribunálu v Brně takto:

Urozený pane hrabě! Panu hraběti k vědomosti, kterak tajný rada J. C. Mti. dědičného pána a knížete našeho, komorník, nejvyšší hofmistr, vysoce urozený kníže a pán Antonín Florian vladař domu Lichtensteinského na Mikulově, vévoda Opavský a Krnovský ve Slezsku, hrabě z Ridberka, rytíř zlatého rouna, v pokoře sem oznámil, že Ostrožský missionář P. Jindřich Král panství jeho Ostrožské z luteránství úplně očistil, za to však na panství Strážnickém ve vsi Hrubé Vrbce, v pravém to hnízdě zmíněných kacířů, ještě bude třeba zvláštní bedlivosti na jich vyhubení.

J. C. M. ráčila po úradě milostivě poručiti a panu hraběti jako kuratoru hraběte Magnisa sděliti, aby zmíněnému missionáři ve všem byl pomocným, lid ku poslouchání kázání přidržoval, a král. hejtmanství se nařizuje, aby dozíralo, zda-li se tak děje; pateru missionáři se nařizuje, aby čas od času podával zprávu o svých missiích zmíněnému úřadu.

Poroučí se proto panu hraběti, a budiž mu vše to sděleno s tím podotknutím, aby zmíněnému P. missionáři ve všem byl pomocným, poddané, zvláště ony v Hrubé Vrbce přidržoval poslouchati kázání, vybízel k exhortaci katechismu a, že se tak děje, sem podal zprávu.

Z kanceláře řím. cís. atd.

Dáno v Brně, z trib. král. dne 29. prosince 1719.

Jan Jiří Heugell mp. Frant. Antonín Salava z Lípy mp.

Na toto vybídnutí chopil se hrabě ráznějších prostředkův a referuje ještě téhož roku.

Čís. 6.

(Titul.) Kolik poddaných opět ku víře katolické přistoupilo, ukazuje přiložený seznam sub A; v tom seznamu uvedeni jsou i ti odpadlíci, kteří

ku pravé a samospasitelné víře katolické částečně žalářem, částečně poučným slovem dali se pohnouti a přemluviti, což tímto uctivě oznamuji atd.

Karel Antonín hrabě Braida.

Čís. 7.

Za takovou horlivost dostalo se Braidovi pochvalného uznání král. tribunálu v Brně ze dne 21. dubna 1720.

„... k vědomosti pana hraběte, že nadobyčejná horlivost jeho jest chvály hodna, a úřad pevně jest přesvědčen, že týž pan hrabě v počatém horlivém díle vytrvá“.

Ignát Holovec z Husenic a z Löwenhausa.

Rázné zakročení hraběte Braidy nezůstalo v Hrubé Vrbce bez výsledku; svědčí o tom „attest purgkmistra a celé obce“.

Č. 8. (Orig. český opatřený pečetí, jíž obecní úřad v Hrubé Vrbce užívá dosud.)

My purgkmister, fojt, ouřadé i celá obec dědiny Hrubej Vrbky panství Strážnického, přiznáváme a attestirujem, kdež by toto za potřeby ukazovalo, tak že z osady našej skrz Lutheranskou víru následující sousedé s grundou do Uher jsou v roce 1719 ušli, totiž:

Tomáš Traštík i z manželkú svou,
Petr Vojnar i z manželkú svou a z jedním synem,
Jan Tomašík z manželkú a z dvojíma dítkami,
Pavel Paška z manželkú a z dvojíma dítkami,
Pavel Šaštík z manželkú, ze synem a z ženú jeho.

Co však se catechismusu velebného pana Patera Missionaria dotýče, u nás veřejně ho nikdy, než v Kuželovém v chrámě Páně, kdež tomu místo jest, co nejčastěj (počtu jistého se neví) činíval, a netoliko Kuželovjanům, než i také Hrubo-Vrbčanům na takovej přijíti přísně poroučel, což i také, že jich sám osobně v domích jejich často napomínajíc v víře tej Lutheranskej navštěvoval a visitiroval, to vše přiznáváme a attestirujem a obecní pečetí, že tomu tak jest, potvrzujeme a přitiskáme.

Aktum v Hrubej Vrbce, dne 3. Martij An. 1720.

L. S. N. N. Purkgmister
fojt i celá obec dědiny Ibidem.

Exulanti hrubo-vrbečtí zajisté nevrátili se do vlasti, není dnes v Hrubé Vrbce ani jednoho ze jmen nahoře uvedených.

Brzy po obdržení dekretu ze dne 3. března r. 1720, ujišťuje hrabě Braida úřady o své ochotě podporovati missionáře, žádá však zároveň o radu, jakých prostředků by proti luteránům měl užiti; neboť prostředky dosud užité byly bez výsledkův.

Č. 9.

(Titul.) Nejmilostivější rozkaz, abych P. missionáři v díle jeho pomáhal, poddané přidržoval ku vyslechnutí kázání a katechismu a tak ku vykořenění luteránství přispěl, jsem obdržel. Jak jsem byl již slavnému úřadu oznámil, že zjednal jsem missionáře, aby za odměnu nějakou kázal pravou víru, tak i poddané ku vyslechnutí kázání a katechismu jsem nutil. Však opět několik sedláků jako v roce minulém prchlo do Uher, nevrátilo se dosud 5 čtvrtláníků i s ženami. Rád bych P. missionáři poskytl „assistence", kdybych jen věděl, jakým způsobem to mám činiti. Prosím tedy slavný úřad zem. hejtmanství o poučení, jakých prostředků bych při vykonávání assistence měl užiti, aby snad ještě více poddaných neuteklo do ciziny.

Karel Antonín hrabě Braida.

Přes všecky relace a assistence nedařilo se P. Jindřichu Královi v Hrubé Vrbce těžké dílo. Stěžuje si trpce na chování a urputnost Hrubo-Vrbčanův.

Čís. 10. (Original latinský.)

Já podepsaný kněz z Tov. Jež. a štědrostí vznešeného pána knížete Antonína Floriana z Lichtensteina (titul), na panství Ostrožském ustanovený missionář, oznamuji, že s pomocí Boží opět několik poddaných vrátilo se do lůna církve samospasitelné a že cizinci v posledním čtvrtletí ze sousedních Uher přišlí učinili vyznání pravé víry.

Dominik Polach ze Staré Turé, 19. května,
Martin Šlapák z Leskového, 8. června,
Dorota, žena Jana Jurčáka z Turé Lúky, 10. června.

Tato poslední usadila se navždy na panství Strážnickém (o čemž zprávu i tam jsem podal). Však dosud opovažují se poddaní na tomto panství zlostně proti mně vystupovati, hlavně ve vesnici Hrubé Vrbce, kdež svaté naše náboženství jest v bídném stavu. Sotva třetina obyvatelů činí zadost povinnostem katolickým, většina jest taková, že velikonoční zpověď zanedbali, mezi nimiž někteří nevykonali této důležité povinnosti již po mnoho roků. Mlčím o odpadlících a cizincích, kteří zanechavše sídel svých, zde nacházejí útočiště. Jak malou mají úctu ke mně, jenž je připravuje na pravou víru, poznati lze z toho, že když jsem se blížil k jednomu domu, psa ze dveří vypustili, bych neřekl, na mne poštvali, dvéře přede mnou zavřeli, a když jsem se bránil psovi na mne dorážejícímu, mně nadávali a, že mi do nich nic není, pravili, jelikož prý mají svého faráře, a jinak ještě mne uráželi. O tom všem ihned jsem podal zprávu správci statku (capitaneo oeconomiae) a dožadoval se potřebné pomoci. Dáno v Ostroze, dne 14. července 1721.

L. S. Henricus Král.

Králov. tribunal přičítá vinu neúspěchu a urputnosti nedosti horlivému spolupůsobení vrchnosti a dává jí mínění své tímto dopisem na jevo:

Čís. 11. (Original německý.)

Urozený pane hrabě! Z přílohy vidí pan hrabě, kterak missionář pobývající na panství Ostrožském a Strážnickém, P. Jindřich Král z Tov. Jež. stěžuje si na špatný stav víry katolické, jak zvláště obyvatelé Hrubé Vrbky na panství Strážnickém již po mnoho roků nevykonávají svátosti pokání, jak z různých stran mnoho apostatů tam přichází, a ti neslušně k P. missionáři se chovají, psy na něho štvouce a jemu pro jeho velikou horlivost spílajíce, že prý sami farářem opatřeni jsou, že k ničemu není oprávněn, a jak P. missionář přes veškeru svou pilnost tam ničeho poříditi nemůže.

Kterak a jakými prostředky by kacířské omyly vykořeněny a pravá víra opět byla zavedena, k tomu dohlížeti jest arciť povinností vrchnosti.

Proto nařizuje král. gubernium panu hraběti jako nynějšímu administratoru panství Strážnického, aby předně pilně k tomu přihlížel, by tamější farář s největší bedlivostí duchovní správě se věnoval a se zmíněným P. missionářem spolupracoval, aby poddané, kteří luteránstvím jsou poskvrněni, opět na pravou cestu přivedli, a ty, kteří se obrátí, utvrdili v pravé víře. Jemu bude důstojnou biskupskou konsistoří totéž uloženo a pod dnešním datem zasláno. Co se týká apostatů na panství Strážnickém pobývajících, nařizuje se panu hraběti, aby nad nimi bděl bedlivě, se všemi právy své moci proti nim zakročil; zarputilé poddané, kteří se k P. missionáři neslušně chovali, přísně aby potrestal a zakázal co nejpřísněji, aby to pro budoucnost nebylo činěno, za to, aby se k němu s největší uctivostí chovali, důrazně žadal a jak farářům, tak missionářům všemožné pomoci vrchnostenského úřadu poskytoval a o všem sem zprávu podal.

Decretum atd. 18. července 1721.

Kounic z Rittberka. Frant. Salava z Lípy. Jan Frant. Flechtner.

Hrabě Braida vyšetřil příčiny stížností a posílá o nich tuto relaci:

Čís. 12.

(Titul.) Slavný úřad zem. hejtmanství zaslal mi dne 18. minulého měsíce nařízení, které jsem dne 11. t. m. obdržel; z listu toho a přílohy jde na jevo, kterak si P. missionář Jindřich Král v záležitostech náboženství stěžoval, o čemž, bedlivě vše vyšetřiv, tuto zprávu podávám. Kdykoliv mne zmíněný P. missionář žádal za assistenci, vždy jsem mu vyhověl ochotně; poddaných, kteří v kacířských bludech setrvali, jsem napomínal, načež mnozí sedláci své statky opustili a do Uher utekli, z nichž dosud jen tři se vrátili. Když potom P. missionář několik osob, jež bludů se zříci nechtěly, udal, dal jsem v horlivosti své šest osob v žaláři držeti, až by se vyjádřily, že pravou víru přijmouti chtějí. Těchto 6 z horlivosti zavřených osob bylo posláno P. missionáři do Hrubé Vrbky, aby je v náboženství vycvičil a dříve nepropustil, pokud by ku pravé víře nepřešli, a které on dle svého dobrozdání

z žaláře nechť propustí. Co se onoho poddaného týká, jenž prý štvaním psa ku P. missionáři neslušně se zachoval, chtěl jsem jej ihned Strážnickými „portáči" dáti předvésti, kdyby nebyl před tím již do Uher utekl, kdež až dosud jest, a odkudž po sousedech vzkázal, že nikdy psa neštval, nýbrž když slyšel, že zmíněný P. missionář k domu jeho se blíží a on (zběhlý poddaný) v postní den si salát se slaninou připravoval, tu prý, aby zmíněný P. missionář neviděl, jak si v postní den salát se slaninou připravuje, rychle dvéře zavřel, tak že pes na ulici zůstal a tedy sám na P. missionáře štěkal. Dosud mi nebyli udáni odpadlíci, proti nimž hrdelním právem zakročiti se má. Faráři na tomto panství dost a dost jsou vybízeni, aby péči větší věnovali duchovní správě, bylo by však žádoucno, aby se o vzornější a bohabojnější život přičinili, by lidé zrcadlo v nich spatřovali a tak ku pravé víře byli připoutáni.

Karel Antonín hrabě Braida.

Zde končí listiny. Co se dělo dále? Po vzplanuvším ohni nastal klid; pod popelem doutnaly však dlouhá léta jiskry, čekajíce na vhodné okamžení, aby zase v plamen nový se vzňaly. Okamžení přišlo, když po všech vlastech v r. 1781 čten byl toleranční patent císaře Josefa II., jímž evangelíkům vyznání augšpurského a helvetského opět bylo dovoleno, aby veřejně k víře se hlásili. Rokem tím počínají se zápisky evangelické fary Hrubo-vrbecké, a jest zaznamenáno, že přihlásilo se k faře nově zřízené 900 duší. Záznam ten učinil první evangelický farář v Hrubé Vrbce Skultéty.

Styky krále českého Jiřího z Poděbrad s králem polským Kazimírem.

Napsal Dr. Zdeněk V. Tobolka.

(Dokončení.)

Tímto rozhodným krokem ligy katolické vzal celý průběh věcí nový obrat. Místo temné nejistoty nastala jasná určitost, s níž musilo se nyní jinak počítati než-li s nejistotou. Král Matyáš a s nimi i volitelé jeho chápali, má-li čin jejich býti úspěšný, že jest třeba krále Polského pro věc jejich ne-li získati, aspoň k nestrannosti pohnouti. Odbojní katolíci v té záležitosti vypravili poselstvo ke dvoru Kazimírovu. Dne 17. června v Krakově dostalo se jejich vyslancům Janovi Zajícovi z Kosti a Dobši

Černohorskému slyšení.[1]) Pánové prý litují, že nemohli člena trůnu polského nazvati svým vládcem. Kazimírovo váhání a rychlá potřeba pomoci proti útiskům Jiřího dohnali je zvoliti Matyáše králem. Tím však nezneuznávají právo dědické krále Polského ke koruně České, naopak ještě dnes jsou přesvědčeni o správnosti jeho. Proto by si přáli, aby dceru svou Kazimír s Matyášem zasnoubil[2]) a pomoci proti kacíři jim neodepřel. Odpověděti příznivě na tato slova vadilo Kazimírovi i jeho nepřátelství s Matyášem i nevýhodnost podmínek. Proto obdaroval sice pány české, ale odpověď jeho byla chladná.

Ještě neopustilo poselstvo Krakova, a již došla z Prahy sem zpráva o kroku, k němuž se odhodlal Jiří. Poděbrad totiž po volbě Matyášově v Olomouci pokládal trůn český sobě za ztracený na dobro, vzdával se i posledního zbytku naděje, který si ještě činil. Má-li někdo cizí po něm býti králem, ať jím není věrolomný a nevděčný Matyáš. Kazimírův rod jest hoden České koruny. Kazimír byl mu přítelem a bratrem posud, dá-li syna jeho nyní zvoliti za krále, učiní z věci své i věc jeho. A koruny se strany jeho odepře stěží. Nemusil by jí dobývati mocí, jako by bylo při nabídce kurie a ligy, poněvadž strana Jiříkova syna jeho zvolí, a že by odolali katolíci, kteří dříve mu korunu nabízeli, lákání odpadnouti od Matyáše a uznati Vladislava, to měl za věc sobě příznivě rozřešenou. Byl to krok snad, z něhož vyráží i zoufání, ale Jiří byl nucen, aby k němu se utekl. Za přítomnosti poslů polských, Stanislava Marszałkowicze z Brzezie a Jiřího Lubráńského, kteří byli vysláni do Čech, aby vyzvěděli podmínky příměří s králem Uherským učiněného, přikročil Jiří, aby vykonal svůj záměr. S počátku r. 1469 počal se zemský sněm. Na něm královic polský Vladislav zvolen byl stavy českými za nástupce Jiřího z Poděbrad. Volba nestala se bezpodmínečně. Bylo stanoveno předně, aby král Polský svého syna do Čech dal za krále, avšak dosavadní panovník až do své smrti bude kralovati a podrží panství do té doby. Země zůstane při privilegiích králem Albrechtem, císařem Sigmundem a králem Ladislavem udělených. Děti českého krále nemají býti zbaveny svých knížectví Každý v Čechách setrvá při svém

---

[1]) Długosz. V. 523.

[2]) Höfler C.: Das kais. Buch 203. — SRS. VII. 182.

úřadě, zámcích a zboží svém. Nový král bude se musiti starati, aby všechny zámky, města i krajiny, království Českému patřící, opět byly navráceny. Nový král neučiní žádného spolku, smlouvy ani přátelství s králem Uherským a po smrti krále Jiřího nechá manželce jeho, dětem, pánům, rytířům i městům, co jim náleží. Polský král bude se přimlouvati za krále Českého u papeže, aby se uskutečnila appellace. Vzájemné přátelství mezi oběma rody i na dále přirozeně potrvá.[1]) Přijetí volby a podmínek má pak stvrditi zasnoubení královice Vladislava s dcerou Jiřího Ludmilou, jichž sňatek byl by slaven před korunovací nového panovníka. Některým pánům ligy, zvláště panu Janovi Zajícovi, když o tom uslyšel, nabídka se zalíbila. Radil, aby jako záruka vážného jednání od Jiřího žádány byly Praha a Karlštejn, a poněvadž chtěl, aby Matyáš byl ochoten vzdáti se svých nároků, jichž nabyl na korunu, znovu obraceli pozornost na sňatek Hedviky s králem Uherským. Ale odpovědi nedostalo se mu příznivé, a brzy potom sebrání vojska králem Kazimírem věštilo, že král Polský s Matyášem udobřiti se nemíní.[2])

Officialního sdělení o volbě Vladislavově dostalo se králi Polskému na sjezdě v Radomi, zahájeném dne 29. června r. 1469.[3]) Tři páni čeští: Ctibor Tovačovský, Beneš z Veitmile a Pavel, probošt Zderazský, jako zástupci Jiřího z Poděbrad ústy Benešovými zpravili Kazimíra o kroku krále Českého, o volbě i podmínkách, na Pražském sněmě červnovém stanovených. Zpráva setkala se jak s radostí, tak i s odporem. Pravověrní katolíci poslušní kurie, hrozili se všech styků s kacířem Jiřím, jiní báli se, že z přijetí nabídky by vznikla válka. Nechybělo ani těch, kteří žádali, aby služby Boží za přítomnosti poslů kacířských byly staveny, zvláště také proto, že byli tu přítomni arcibiskup Hnězdenský Jan a biskupové Krakovský a Vladislavský. Konečně byla dána odpověď, která, třeba že nebyla určitá a poslední, nebyla odmítavá. Proti podmínkám českým nebylo mimo sňatek Vladislavův a Ludmilin nic namítáno. Za příčinou dohodnutí zaslíbeno bylo i poselstvo do Čech. Členy jeho byli jmenováni Stanislav Wątróbka, Jan Tarnowski z Wojnicze, jimž

[1]) Caro J.: Geschichte Polens. V. 491. — Fontes rer. austr. XLII. 473. — Długosz. V. 526.

[2]) Höfler C.: Das kaiserl. Buch. 203.

[3]) SRS. VII. 210. Długosz. V. 526.

svěřeno projednati záležitosti do 21. října, na kdy byl svolán sněm do Piotrkova. Že Matyáš takovým rozhodnutím Kazimírovým byl opouštěn, a že Kazimír nepřátelství s ním nezrušené jen zostřil, byla věc patrná. Nelze se proto diviti, že Vratislavští, uslyševše o výsledku v Radomi, nemálo byli postrašeni a že z obavy poslali rychlého posla na Moravu k „svému" králi Matyášovi žádat v těžké chvíli o pomoc.[1])

Co a jak v Čechách polští poslové vyjednávali, o tom nezachovaly se zprávy. Sdělili patrně výsledek sjezdu Radomského, ale co bylo více, toho se nedovídáme.

Na konci r. 1469 v září svolal Jiří sněm do Prahy, aby na něm jednáno bylo o instrukci poslům českým do Polska, a dostav v té věci plnou moc od shromážděných, jmenoval členy slavného poselstva. Vedle probošta Zderazského Pavla každý stav účastnil se pěti muži. Vůdcem výpravy byl pan Vilém mladší z Rábí a z Risenburka, jemu po boku byli Jan Tovačovský z Cimburka, Albrecht Kolovrat, Slavata z Chlumu, Beneš Veitmile a j. Všechna tři města pražská měla tu po jednom účastníku, k nimž družili se posel Žatecký a Mostský. V instrukci jim dané dne 16. října Jiří trval na všech podmínkách sněmu Pražského, i co se týče sňatku Vladislavova s Ludmilou, a připouštěl jen, aby královic byl korunován ještě za života jeho.[2]) S tím odebrali se poslové do Piotrkova, kde mimo ně měli býti přítomni i poslové polští z města Říma.

Poselstvu od sv. Otce se vrátivšímu dostalo se slyšení hned po 23. říjnu, kdy Kazimír dorazil do místa sněmovního.[3]) Vypravovali o setkání svém s posly krále Matyáše a ligy katolické na dvoře římském. Pro nového krále Českého, zvoleného v Olomouci, žádána prý tam byla koruna, již z Karlštejna ani zvolený ani volitelé dobýti nemohli, a pak potvrzení volby jeho. Ale Pavel II. přání jich nevyhověl. Slíbil stoupencům Matyášovým a poslům Kazimírovým, že pošle legata do zemí obou panovníků, který by shledal práva jejich, a zvláště podotýkal, že volba Matyášova stala se bez svolení jeho, zapomínaje, že

[1]) SRS. VII. 211.

[2]) Długosz. V. 534. — Fontes rer. austr. XLII. 475. — Sommersberg S. rer. sil. I. 1033. — Sr. Palacký: Dějiny. IV. č. 2. 539.

[3]) Długosz. V. 533. — SRS. VII. 217

vydal dříve bully, jimiž v těchto věcech legatovi Rudolfovi dával plnou moc. Stvrditi mír Toruňský a urovnati spor o biskupství Varmiňské nechtěl, vytýkaje, že Kazimír nechová se ke kacíři tak, jak nakázala kurie. Pavel II. zahalil se v plášť neutrality, postup proti Jiříkovi jen oddalovala a seslabovala, ale přece jen prozrazovala větší náklonnost papežova ke králi Polskému.

Dne 2. listopadu dojeli do Piotrkova poslové čeští a za tři dny potom v tajné radě sdělovali účel své cesty. Odpověď králova nijak jich neuspokojila. Kazimír mluviti jasně se vyhýbal, vymlouval se na stolici římskou, čeká prý legata, proto neví, co by slíbil závazného. Pošle do Čech poselstvo pana Stanislava Wątróbku a Mikuláše Skopa, a doufá, že zatím páni poslové jsou uspokojeni. S hojnými dary je propustil. Přes Krakov, zvědavi jsouce viděti syny Kazimírovy, odebrali se poslové do vlasti oznámit pánu svému slova „bratra" jeho. Jiří vycítil z nich pro sebe utajenou přízeň. A kdyby nebyl to tehdy poznal, musil se o tom přesvědčiti dosti záhy, kdy došla ho zvěst o listu Kazimírově k Vratislavským z konce prosince. Král Polský a spolu s ním arcibiskup Hnězdenský vytýkali Vratislavským, že jsou původci nynější zhoubné války o korunu. Jejich povinností jest, aby se starali o skončení její a nahradili škody království, jež podědí synové Kazimírovi. Nestane-li se tak, nezbývá králi Polskému nic jiného, než zakázati jim veškeren dovoz z jeho zemí — to znamenalo stlačiti obchodní význam Vratislavě.[1]) Jiří pochopil, že Kazimír věc jeho pokládá již otevřeně za svou, a Vratislavští poznali totéž. Když pak došla jich zvěst o vítězství, dobytém u Hradiště dne 2. listopadu synem Jiřího Jindřichem nad Matyášem, plni obav i strachu s úžasem zalkali. Kdo by se byl nadál, že taková moc leží v rukách kacířových![2])

Papežský posel Alexander, elekt Forliviensky, Kazimírovi slíbený, došel v květnu roku 1470 ke dvoru polskému do Korczina.[3]) Obsah poselství jeho nebyl nijak nový a zvláštní. Znova žádal sv. Otec o pomoc válečnou proti kacíři Jiřímu a za zni-

[1]) SRS. XIII. 14.

[2]) SRS. VII. 232.

[3]) Długosz, V. 537.

čení jeho. Sňatek dcery Hedviky s Matyášem zamlouval by se Pavlovi II., poněvadž tou cestou prostě mohl by se uklidniti Matyáš, který získal si již dříve tolik zásluh o církev. Ale ujišťuje Kazimíra, že kurie jemu více přeje nežli králi Uherskému, a papež šel by i tak daleko, že na prospěch jeho nebránil by, aby legat dal se do jednání i s tím kacířem. Že toto sdělení na krále Polského působilo málo příznivě, tomu zdá se nasvědčovati to, že neuposlechl přání legatových, nýbrž vyslal brzy potom dva posly, Jakuba z Dąbna a Stanislava Szydlowieckého nejen ke kacíři Jiříkovi, ale i k císaři Fridrichovi,[1] od sjezdu Vídeňského (v únoru r. 1470) nepříteli Matyášovu, vyhledávajícímu právě pomoci krále Polského.

Poslové polští zastihli Jiřího u Malenovic v poli válečném kolem 11. srpna. Jednali s ním nejprve o podmínkách na sjezdě Piotrkovském posly českými přednesených a zvláště probírali spornou otázku sňatku Vladislavova a Ludmilina. Slíbili i jménem vladaře svého, že pokusí se o navrácení kompaktat. Chtěli pány strany Matyášovy nakloniti k smíru s Poděbradem, a tak ukončiti válku.[2] Starali se o glejt prostřednictvím Zdeňka ze Šternberka od Matyáše a skutečně ho také dosáhli. Ale klausule v něm, „aby nic proti pánu uherskému, králi v království českém, jednati neměli“, byla pro ně urážlivá. Nezdrželi se a odpověděli, že nikdy nejednali v těch sporech o ničem jiném, nežli o čem sám pan Zdeněk ze Šternberka mezi králem Polským a Českým počal jednati v Bytomi, a co na sněmě v Hlohově bylo dokonáno. Pozorují, že Zdeňkovi ze Šternberka nejedná se o pokoj, a to je mrzí. Prosí proto, aby na ně bral ohled a dílu smírnému nebyl na odpor.[3] Zdeňka ze Šternberka list jejich nijak neobměkčil. Dne 16. srpna z Olomouce zpupně odpověděl, vyčítal pánovi z Dąbna, že rušil volbu Matyášovu, chválil svoji mírumilovnost, ale, aby dal glejt nový, k tomu se nenaklonil.[4] Takovým jednáním se mír hned v počátcích rozbil. Matyáš záhy poznal, že se tak nestalo na prospěch jeho. Dne 10. října spojil se císař Fridrich s králem Polským, brzy potom jeden z prvních

[1]) Fontes rer. austr. XX. 630.

[2]) Długosz. V. 539. — Ermisch: Studien. 143.

[3]) A. Č. III. 578. — SRS. XIII. 24.

[4]) SRS. XIII. 25. Eschenloer-Kunisch. II. 208.

původců jednoty Zelenohorské pan Burian z Gutšteina přiklonil se k Jiříkovi, v Uhřích vřel nepokoj proti králi, v jehož čele stál arcibiskup Ostřihomský, Jan Vítěz, jednalo se dokonce i o sesazení královo, spojenci v Slezsku, Lužici i v Čechách byli válkou ochromeni. Neúspěchy tlačily se na Matyáše a nutily jej, aby volal po míru.

V Polné učiněny k tomu počátky.[1]) Matyáš jako jednatele poslal Tasa z Boskovic, biskupa Olomouckého, Zdeňka ze Šternberka, Alberta Kostku z Postupic, Jiřího zastupovali Vilém z Rábí, Petr Kdulinec a Beneš z Veitmile. Matyáš nabízel Jiříkovi míti korunu českou až do smrti a slíbil propustiti na svobodu syna jeho Viktorina u Veselí zajatého a učiniti jej markrabím moravským i pánem Slezska, ba chtěl, aby po smrti Matyášově, kdyby byl bezdětek, stal se i králem českým. Ani o kompaktatech jednati se nezdráhal, naopak doufal, že jemu se podaří navrácení jich lépe získati nežli komukoli jinému. Sotva že zvěst o všem tom došla Jiřího, nemeškal o tom zpraviti Kazimíra po Pavlu, proboštu Zderazském.

Mezi pány některými potkaly se nabídky Matyášovy s radostí, mohl se očekávati převrat okolností, výhodný králi Uherskému. To připustiti nebylo možno Jiříkovi, který mimo to mohl zde těžiti a přiměti Kazimíra ke konečnému rozhodnutí hlavně v otázce sňatku Ludmilina a Vladislavova. Posel český odebral se až na Litvu ke Kazimírovi a nesděloval mu nic nového, nýbrž jen officialně ohlašoval, co doneslo se králi Polskému již pověstí. Dle ní byly učiněny také kroky, a vysláni byli z Piotrkova[2]) Jakub z Dąbna a opat sv. Kříže Michael do Čech a do Říma, aby prosili o vrácení kompaktat pro Čechy, o ukončení zhoubné války v Čechách na prospěch Kazimírův a za potvrzení míru Toruňského. Se stejnou prosbou u papeže pro Kazimíra žádala knížata saská a nesetkala se s neúspěchem.[3]) Na sv. Valentina, dne 14. února r. 1471 v Praze, kdy jednalo se na sněmě o nabídkách Matyášových u Polné, byli již přítomni. Přišli v čas, aby zabránili každému snesení, výhodnému pro krále Uherského. Vždyť se neví, tak mluvili, jak u sv. Otce

[1]) Długosz, V. 549.
[2]) Długosz, V. 544.
[3]) Ermisch: Studien. 144. — Codex dipl. saec. XV. III. 151.

pořídí, a doufají, že sněm s rozhodnutím svým posečká až do doby, kdy se navrátí z Říma, jestliže ovšem nevděkem nechce odplatiti krále Polského. Řeč jejich našla půdu a přijetí.

Na chvíli zjednán byl klid. Sama Prozřetelnost poslala jej těžce sužovanému králi. Aspoň před smrtí měl užiti Poděbrad míru, kterého za vlády své si tolik přál, a který zachovati se mu nepodařilo. Dne 22. března r. 1471 klidně umíral, oplakáván jsa kališníky, a ne nenáviděn u rakve katolíky. „A pochován v pondělí na den matky božie zvěstovánie, na hradě Pražském, v kuoru novém podlé krále Ladislava k straně k kaple S. Václava: ale střeva jeho s súdkem položena podle hrobu mistra Rokycany u matky boží v Tayně. Stálý nalezen v přijímání krve jeho předrahé až do smrti. Umřel v ty války veliké. Smiluj se pane bože nad jeho milú duší!“ [1])

* * *

Smrtí Poděbradovou byly sice přervány styky jeho s králem Kazimírem, ale nebylo rozhodnuto, dosedne-li syn panovníka Polského na trůn, na němž seděl před tím Jiří. Kazimír o podmínkách sněmu Pražského konečně se nedohodl, a proto měli páni vždy možnost, odepříti synu jeho při volbě svých hlasův. Ale že by se to stalo, nebylo lze za tehdejších okolností očekávati.

Příloha.

25. ledna 1468. Bez místa.

My Stanislav z Ostroroha, vévoda Kaliský, a Jakub z Dubna, královstvie Polského podskrbie, starosta královský, obecní radda a spoluposlové najjasnějšieho kniežete a pána, pana Kazimíra, krále Polského, velikého kniežete Litevského, Ranského, Pruského, pána i dědice etc., pána našeho milostivého, vyslaní k najjasnějšiemu kniežeti a pánu, panu Jiřiemu, králi Českému, markrabí Moravskému, Lucemburskému a Slezskému vévodě a markrabí Lužickému etc., a k duostojným biskupóm a prelátuom, osvěceným kniežatuom, mnohomocným a urozeným pánuom, statečným a slovutným rytieřstvu, múdrým a opatrným v městech s strany druhé: Tak jakož jeho královská milost porozuměl jest

---

[1]) Staří letop. češ. 203.

záhubám velikým a ukrutným, kteréž sú znikly, s obú stranú dějí se v té Koruně České, a když by to nebylo vskuoře pilností a opatrností zastaveno, že by strach byl zkaženie a zahynutie té slavné Koruny a toho našeho přirozeného jazyka Slovanského, i tú přirozenú láskú a dobrotivostí jeho milost hnut jsa a lítost maje, i vyslal nás k pracování v těch věcech a s pána boha všemohúcieho pomocí a k ukrocení těch záhub a nesnází. A my rozkázánie jeho královské milosti, pána našeho milostivého, pilní, snažnost na obu stranu přičinivše a pracovavše, i takto jsme snesli, zřiedili, zjednali a zpósobili z povolnosti s obú stranú a s jich dobrú vuolí, že vyznáváme tiemto listem vuobec přede všemi lidmi, že jsme zřiedili a učinili a mocí tohoto listu činíme pravé křesťanské příměří mezi najjasnějším kniežetem a pánem, panem Jiřím, králem Českým předřečeným, i jeho milosti všemi poddanými služebníky i pomocníky duchovními i světskými s jedné a mezi duostojnými otci a pány, knězem biskupem Vratislavským budúcím a kapitolú Vratislavskú a knězem Prothasiem, biskupem Olomúckým, i jinými preláty a osvěcenými kniežaty, knězem Mikulášem, kniežetem Opolským, knězem Henrychem, kniežetem Frejštatským, a mnohomocnými a urozenými pány, panem Zdeňkem z Šternberka, najvyšším purkrabí pražským, panem Janem a panem Oldřichem Zajieci z Hazmburka a s Kosti, panem Bohuslavem z Švamberka, panem Vilémem z Ilburka, panem Henrychem starším z Plavna, panem Jaroslavem z Šternberka, panem Puotú z Ilburka, panem Václavem starším z Bibrštejna, panem Děpoltem z Ryzmberka, panem Hanušem z Kolovrat, panem Jindřichem z Hradce, panem Janem z Šternberka, panem Štěpánem z Lichtmburka, panem Burianem z Gutštejna, panem Henrychem mladším z Plavna, panem Linhartem z Gutštejna, panem Dobrohostem z Ronšperka, a múdrými a opatrnými purgmistry a raddami i všemi obcemi měst, Vratislavě, Plzně, Olomúce, Brna, Znojma, Jihlavy, i mezi jinými všemi preláty, kniežaty, pány, zemany a městy i obcemi, lidmi duchovními i světskými jich svrchu jmenovaných prelátuov, kniežat, pánuov, zeman i měst: všemi přátely, pomocníky, zápisníky i služebníky a poddanými lidmi, duchovními i světskými v Čechách, v Moravě, v Slezí, v Šestiměstech, v Lužické zemi i jinde, kdež ti koli jsú, s strany druhé. A to svrchupsané příměřie má trvati od dánie listu

tohoto až do Božieho na nebe vstúpenie najprvé příštieho a ten den celý až do západu slunečného během svým přirozeným. A jestli že by se v tom času komu neb kterým beze lsti která škoda stala, jehož buoh ostřiež, tehdy toho mocní oprávce mají býti urození páni, pan Jindřich z Kolovrat a s Buštěvsi a pan Bohuslav z Švamberka, obá jednosvorně, což vyřknú; pakli by kterého z těch oprávcí pán buoh neuchoval v té mieře, jehož milý pán buoh zachovaj, tehdy najjasnější král Český bude mieti moc jiného miesto toho umrlého postaviti, a druhá strana též; pakli by se oč dělili a nemohli se oč srovnati, tehdy toho svrchupsaní rozdielce my svrchujmenovaní poslové býti máme, a po vyrčení prvních dvú rozdielcí anebo nás poslednějších, jakož se svrchu jmenuje, podle toho vyrčenie strana straně to má a povinna bude opraviti ve čtyřech nedělech pořád zběhlých, mají také v tom času všeckni šacunci přestati, také vězňové všickni aby s obú stranú rok měli do toho času božieho vstúpenie, rytieřští na čest a na vieru, a měštští neb sedlští na rukojmie na podobný základ, a tak každý zachováme svého. Item holdové s obú stranú, aby propuštěni byli a bráni nebyli, ale lidé ti, kteří jsú holdováni byli, k svým pánuom mají hleděti. Ale zbožie odjatá, světská neb duchovnie, a kteráž jsú člověčenstvím závázána, ješto s zámky a při zámciech dobyta nejsú, s těch úrokuov a poplatkuov bráti nemají s obú stranú, ani lesuov mýtiti ku prodávání ani dávání, než což ku palivu potřebie, to muož používáno býti, ani rybníkuov spúštěti a loviti, dokudž příměřie trvá a to: což by komu v prvniem přímří (sic) odjato aneb k člověčenství slibem připraveno bylo, aby toho oprávce mocni byli každé straně opraviti podle jiných kusuov v přímíří vypsaných, viece toho v tom přímíří nemá býti a dieti se na obě straně. Item haněnie i lánie všelikteraká mezi světskými aby přestala o všecko s obú stranú, a mezi duchovními, což najdále to muož býti, haněnie býti nemají. Než co kto komu dlužen jest, listy nebo sliby, ten z svého napomínaj, jakož obyčej jest a řád, pakliby se komu zdálo, že by jemu kto svévolně a bez viny lál aneb upomínal, aby oprávce moc měli to opraviti, jakož i jiné věci, jakož v příměří vypsáno stojí. Item všechny silnice, aby svobodny byly, a strana straně aby nepřekážela k městuom a k zámkuom obapolně vézti. A byliliby kteří na kterých lúpežiech zjímáni a v tom ujištěni byli, podle řádu o ty žádná strana

nestuoj. Ale aby dáni byli v ruce a v moc těch oprávcí, to jest panu Jindřichovi z Kolovrat a panu Bohuslavovi z Švamberka. Item aby ode dne dánie listu tohoto až do vyjítie příměřie tohoto žádné osazovánie nových hraduov a posádek s obú stranú znova nebylo osazováno. Item aby žádných nepřátel strana proti straně na svých panstvích, zámciech aneb tvrziech v království a v Koruně České nepřechovávali a neferdrovali ani žádným obyčejem zastávali. Item vně z Koruny každý svým přáteluom a pomocníkuom i služebníkuom muož pomoci, a to přímíří škoditi nemá na obě straně. Ale proto v zemi v Koruně České, aby pokoj zachován byl s obú stranú vedle úmluv v příměří vypsaných. Též také aby zámkové páně Zdeňkovi z Šternberka, kteréž v Rakúsiech má a kterýchž nynie v držení jest se všemi sbožími k nim příslušejícími v témž pravém křesťanském přímíří stáli a zachováni byli. A s těch zámkuov páně Zdeňkových také nemá škozeno býti královĕ milosti ani synuom jeho milosti ani služebníkuom a lidem poddaným v Rakúsiech i jinde. Item o Konopišti a Hošverdu má zachováno a držáno býti vedle prvnie námluvy, a jako prvé namluveno jest, má opatřeno býti. A my Zdeněk z Štermberka, najvyší purkrabie pražský, Jan a Oldřich, bratřie z Hazmburka a s Kosti, Bohuslav z Švamberka, Vilém z Ilburka, Henrych starší z Plavna, Jaroslav z Šternberka, Štephán z Lichtmburka, Děpolt z Ryzmberka, Hanuš z Kolovrat, Jindřich z Hradce, Jan z Šternberka, Burian z Gutštejna, Linhart z Gutštejna a Dobrohost z Ronšperka: vyznáváme tiemto listem vuobec přede všemi lidmi, že jsme slíbili a mocí toho listu slibujem svú dobrú vierú sami za se i za naše všechy jmenované zejména i nejmenované přátely, zápisníky i pomocníky, služebníky, poddané lidi duchovnie i světské, to svrchu psané příměří od mnohomocných a urozených pánuov raddy najjasnějšieho kniežete a pána, pana Kazimíra, krále polského, etc., již jmenovaného pána našeho milostivého, zapsané a uložené věrně, ctně a právě křesťansky držeti a vskutku bez všelikteraké lsti zachovati a žádným vymyšleným obyčejem toho nepřerušiti. Pakli by se co v tom beze lsti stalo, jehož bože ostřiež, to opraviti též slibujem, jako se svrchu vypisuje. A tomu na svědomie my, Stanislav z Ostroroha, vévoda Kaliský, a Jakub z Dubna, královstvie Polského podskrbie, starosta královský, obecní radda

a spoluposlové najjasnějšieho kniežete a pána, pana Kazimíra, krále Polského, etc., pána našeho milostivého, své jsme vlastnie pečeti kázali přivěsiti k tomuto listu. A my svrchu psaní Zdeněk z Štermberka, najvyší purkrabie Pražský, Jan a Oldřich, bratřie z Hazmburka, Bohuslav z Švamberka, Vilém z Ilburka, Henrych starší z Plavna, Jaroslav z Šternberka, Děpolt z Ryzmberka, Hanuš z Kolovrat, Jindřich z Hradce, Jan z Šternberka: Štephán z Lichtmburka, Burian z Gutštejna, Linhart z Gutštejna a Dobrohost z Ronšperka, tomu na pevnost, jistotu a skutečné sdrženie sami za se i za naše všecky přátely, zápisníky, pomocníky i služebníky a poddané lidi duchovnie i světské své jsme vlastnie pečeti dali přivěsiti k tomuto listu, jenž jest psán léta od narozenie Syna Božieho tisícieho čtyřistého šedesátého osmého, v pondělí na den svatého Pavla na vieru obrácenie.

Ms. Lobk. 144b—146b.

Památce Kamarýtově.

Napsal K. Kořínek.

(Dokončení.)

Z epických básní ještě zmínku učiniti sluší o jedné, kterou uveřejnil Kamarýt pod pseudonymem Jan Malický v Čechoslavu r. 1822 s titulem: Zlomek z epické básně Rek Metolický nazvané. Zpěv 7. od 29.—51. ř. (Od J. Malického.)[1])

Avšak Rek Metolický není zlomkem, nýbrž celkem. Zní takto:

Odtud se ženou okolo strašlivých Palouckých lesů,
Divých lotrů pustého sídla. Právě tu slunce
Za lesy zacházelo. Já se posadím pod stinné duby,
Bych po ukrutné práci si oddechnuv posily nabyl.
V tom ale jakýs šepot, konečně poslechnu hvízdot;
Leknutí hned mne na nohách má — i v tom se tu hejno
Hladových krvožíznivců z pustého vyhrne lesa.
Celý jich roj doráží divoce na mne, já zbraně
nemaje, pěstí mezi ně peru, až mi — spad' klobouk.

---

[1]) Básně této nenalézáme ani v Rybičkových Předních křisitelích ani v Sebraných básních Jos. Vl. Kamarýta. Uveřejňuje ji Jan Fr. Zítek ve „Světozoru“ 1897, v č. 11., ve článku: Josef Vlastimil Kamarýt.

Ale tu jsem se teprv rozdráždil; tu se ti sehnali na mne,
Jakoby rozsápat a mne v mžiknutí pohltit chtěli.
Já ale dohromady všecku svou seberu sílu,
Na všecky strany pěstí tepu, jim oddechu nedám.
Mnoho tu porazil jsem, a mnoho jich polapiv zaškrtil,
Ostatní ohromeni mou valnou ohebnou pěstí
Pádili přes les. V tom zase poskočím; neb se mi jeden
Holého držel krku a pustit se nechtěl. Já z lehka
Natáhnu pěst, a — udeřím jej, až krev ruku mužnou
Barvila. Krku se pustil a smejk se (já ale necítil toho!)
Po mém hřbetě usmrcen pěstí hanebně k zemi.
(Chváliti nechci se sám; neb vlastní chvála prý smrdí,)
Ten však dle vyšetření byl ze všech ten největší — komár.

V romanci „Nanka“ (z r. 1830) vylíčil Kamarýt truchlivou událost rodinnou. V létě totiž r. 1818 utopila se náhodou ve vlnách řeky Malice, tekoucí asi $^1/_4$ hod. od domu oteckého, třináctiletá sestřička jeho Anna, právě když otec dlel na pouti v Praze a přes sv. Horu domů se vracel.

Lyrické básně, jichž počet v naší sbírce značnější jest než epických, náležejí většinou do oboru lyriky citové. Ráz jejich z veliké části jest erotický, a různá jsou jména dívek, jimž pěvec věnuje píseň svou: Lenka, Márinka, Madlenka, Julinka, Libinka, Minka, Míla, Rozinka a j. v.

Máme tu z r. 1815, kdy byl tedy Kamarýt jinoch 18tiletý, básničky „Na mou Umku“ (o níž dříve již zmínka učiněna), „K jmeninám Márince“ a „Má milenka“, v níž způsobem prostým, veršem daktylickotrochejským opěvá půvaby Lenky, prostokrásné dívčičky: tvářičku zapýřenou, růžová ústa, modré oči, liliové ruce. Blažený zdá se básník býti s dívkou touto, ona bude jeho milenkou. Báseň „Při potůčku“ (z roku 1816) jest rázu idyllickoerotického. Ve stínu tichounké olše, poblíž bublavého potůčka jest básníkův ráj; nic ho neváby hluk města hrdého. Vedle potůčka blaží pěvce Julinka přicházející s družkami do „básníkova dolu elyzejského“. Básník si přeje, aby svým zpěvem vábil, jako potůček svým šeptem k sobě loudí samé Charitky. K veselé náladě z básničky dýšící dobře hodí se rhythmus daktylickotrochejský, přízvučný. „Toužení“ (z r. 1817) vyličuje trud a touhu Věslavovu po vzdálené milence. Hledá ji stále a všude: za východu slunce bloudí po poli a po údolí, lkání jeho ozývá se v lesíku, a když luna plyne po nebi,

kytara básníkova truchlo zní. Veliká jest touha jeho; proto žádá od milenky:

> Nezabudku utrhni
> U čistého potůčku,
> Rovnou tvému očičku,
> Lenko, mou čti
> Touhu v ní.

V básni „Hájek“ (z r. 1817) pěje o divném kouzle, jež ho pudí k čisté studánce v hájku, kdež s milou se sešel a potěšil, a v „Odporování lásce“ (z r. 1818) vykládá, že marně se vzpěčuje lásce — dívka opět jej k sobě připoutala. K této básni přimyká se obsahem „Míla“ (z r. 1819). Básníkovo srdce by se rádo zbavilo lásky, ale těžko vzdorovati Míle, jejím černým očím a vlasům, krásným květům na líci, sladkým písním, jež jsou sladší a jímavější nežli slavičí.

Plna něhy a vroucího citu je báseň „Na Lenku“ (z roku 1818). Modré oko dívčiny jest kouzelné, avšak, jsouc plno útrpnosti, není okem tvora smrtelného; krev a mléko jsou její tváře, ale studem polité jsou božské vnady; rtové červenější nad poupě růžové, ale polibek z nich nad nektar bohův; ruka sličná, avšak rozvlňujíc harfu má cosi kouzelného. Nade všecko vyniká však srdce nezkalené a věrnou láskou obdařené.

Mnohé z básní lyrických tím nabývají ceny, že se Kamarýtovi podařilo vtisknouti jim ráz písní prostonárodních. Sem hledí na př. „Odloučená“ (z r. 1819). Jinocha vzali na vojnu, „za ty hory černé, za české hranice“, a když se s ním dívka loučila, plovala husička po rybníce. V nitru opuštěné děvy ozve se toto prosté přání:

> Bych byla husičkou,
> Já bych neplavala,
> Za mým bych miláčkem
> Přes hory letěla!

Duch poesie národní vane též z písně „Prstýnek“ (z r. 1821). Za švarnými ženci sbírala dívka klásky a ztratila svůj nejdražší prstýnek; mnoho by za to dala, kdyby jen věděla, kdo má její zlatý prsten. Než v zármutku přece jí kyne jakási útěcha. Na žitniště zasili dětelíček, a, až dozraje medulinka, budou ji kositi.

Tu se půjdu podívati,
Kdo má zlatý prstýnek,
Jestli mi ho zase vrátí,
Nebo dá-li mi ho za vínek.

Význačné vlastnosti národní písně: lehkost, naivnost a prostá řeč obrážejí se v básni „V stráni nejblažeji“, kterou přikládaje Kamarýt do listu svého Čelakovskému ze dne 2. dubna 1823 poznamenal: „Něco na pochoutku z Velešínských či z Kochanovských dolů. (NB. est secundum factum et naturam.)“ Básníka blaží, může-li pohlédnouti do sadu, v němž Rozinka trávu kosí, a ku studánce, ze které vodu nosí. Bohužel vysoká stráň a široká voda vadí, že nemůže do dvorečka Rozinčina; šťastnější jest holoubek, jenž stráně, vody přelétá. Na konec prosí básník:

Vodo, vodičko hluboká,
Přestaň dolem hučeti,
Sic Rozinka černooká
Nebude mne slyšeti.

V duchu národním složeny „Medulka“ (z roku 1823), „Těšení“ (z r. 1822), „Pláč lásky“ (z r. 1826), „Potěšení“ (z r. 1827). V této způsobem prostým a dojemným vylíčena opuštěnost dívky. A kde ubohá nalezne úlevu v bolu svém?

Do hrobečku, do hrobečku,
Tam bolesti nebude;
Tam v té zemi posvěcené
Potěšení nabude.

Bodrý humor a veselost ozývá se v básni: „Dceruška“ (z r. 1819) složené dle Hagedorna. Ukázkou buďte tyto slohy:

1. Že mne Zdenko políbil,
Mamka hned mne pokárala,
Sama však se usmívala,
Když jí včera tatínek
Několik dal hubinek.

2. Proč mi tedy říkává:
Jen vše dělej jako mamka,
Potom hodná budeš Nanka:
A když dělám podle ní,
Zase na to dovádí.

Táž nálada veselá zní v básni „Pobídnutí k radosti“ (z r. 1822).[1]) Básník v přízvučných trochejích pobízí bratry — ať Čech ať Lech — ku zpěvu, vínu a lásce; trudy a strasti ať zahánějí dudami.

Vedle působení národních písní na našeho pěvce pozorujeme v některých zase účin RKého; na př. v básni „Loučení“ (z r. 1821) obsahující rozmluvu Bojoslavovu s Milevou.

Mimo všeobecně známou a cennou „Píseň vesničanů“ (z r. 1828) připomínám ještě básní „Píseň nevlastenecká“ (z r. 1817) a „Píseň Čecha“ (z r. 1816) pro vlastenecký ráz jejich. V oné volá básník ve svatém rozhorlení: Čechu, styď se za své jméno! Tomu, kdo při úpadku drahé vlasti nevzdychá těžkým bolem, jehož oko toliko po cizotách slídí, komu ani krůpěj krve předků za vlast ceděné neproleje ztuhlé žíly. Ano, ten Čech styděti se má za své jméno, koho ani chvála, ani hana se netkne.

V písni druhé vylíčeno, kterak věrný Čech vlasti své slouží a jak k ní se chová ve válce a míru. Proti nepřátelům tasí meč na obranu její, v míru však tichý, pilný a pracovitý jest nade všecky. Básník narodil se Čechem, aby zpěvem kojil hněv a též radost pěl; aby v hrozných chvílích bránil vlasti a zaplašil nepřítele. Proto pěje ve sloze poslední:

Dnem i nocí
Se vší mocí
Tobě vlasti pracuji,
Život tobě
V každé době,
Vši svou sílu daruji!

Z jiných básní obsažených ve sbírce z r. 1867, která jest vůbec podkladem této rozpravy, nelze pominouti mlčením „Listu příteli“ (z r. 1816), poněvadž jest obrazem vlastenecké metamorfosy Kamarýtovy. V básni této vykládá totiž příteli, proč nebásní již německy, ale „hraje sobě s českou Uměnou“. Skládaje básně po německu, vždy prý slzíval, neb viděl ze všeho, že vlast jeho to není. „Pěním jiným kojila mě máti na kolíbce.“

Kdysi po úpění zdřimnul pod klenem, a tu ve snění zjeví se mu Klio a vede jej krajem, kde jen cizí hlahol k uchu do-

---

[1]) Tuto básničku censura škrtla; důkaz její úzkostlivosti.

znívá, kde jen Tevtonové hrají. Po té zaveden do krajiny, kde hudci slovanští milou hudbu hrají, kde zpěv zaznívá, kterým jej máti na kolébce uspávala. Klio pak mu domlouvá, aby vzdělával sady české poesie, čehož básník jsa pamětliv, dal výhost dosavadnímu básnění německému a, s Čechy se sbratřiv, cele oddal se české Muse básnické.

II. Básně nábožné.

Ve sbírku z r. 1867 pojato celkem 12 básní. Předeslán citat ze Siracha 51, 1. „Oslavovati budu tě, Pane, Králi, a chváliti tebe, Boha spasitele svého.“ Nalézáme tu ze známějších píseň postní k Panně Marii bolestné „Matka pláče ruce spíná“, jinou postní k Pánu Ježíši „Bože! lásky pramene“, písně Marianské „Maria! buď velebena“, dojemnou a velmi oblíbenou „Kohož bys ty, máti milá! Koho bys nepotěšila“, píseň „Otče náš“, obsahem podobnou Čelak. hymně „Buď vůle Tvá“. Konečně velkolepou ódu ruského básníka Děržavina „Bůh“, jež přeložena byla nejen do evropských jazyků, nýbrž i do některých asijských, a „Hymnodii v den svěcení kněžstva 24. srpna 1824“, vznešenou báseň, již složil Kamarýt k památnému dni svého posvěcení na kněze v Budějovicích. A se stavem, jejž zvolil, byl Kamarýt spokojen; důkazem toho mimo báseň právě uvedenou též úryvek z listu psaného Čelakovskému v červenci 1821: „Já ve svém stavu, Bohu díky, více a více se stanovím, a jižť bych nezměnil jej za žádný jiný na světě veškerém . . . Pokora žádá se k stavu duchovnímu s nábožností . . . O ty Boha prosím, a uděliti jestli mi jich ráčí, dobře volil jsem, což i tobě srdečně přál bych, abychom i tu byli šťastní bratří.“

Požehnaná byla působnost a činnost Kamarýtova na vinici Páně. Byl lidu svěřenému upřímným rádcem duchovním a učitelem. Velikou péči věnoval též škole a mládeži. Proto k tisku připravil „Pomněnky anebo rýmované propovědi o nábožnosti, mravnosti a moudrosti“ jako dárek milé mládeži a mládeže milovníkům, které po smrti jeho vydány byly r. 1834 v Praze a Hradci Králové u Jana Host. Pospíšila.[1]

[1]) Druhé vydání u Jarosl. Pospíšila r. 1845 opatřeno Čelakovským. Třetí vydání, o dvě stě průpovědí rozmnožené, přichystal k tisku Vlastimilův bratr Dobromil, ale nedošlo k tomu; stalo se tak teprv letos. Vydány totiž v Praze Pomněnky J. Vlast. a Fr. Dobromila Kamarýta Janem Fr. Zítkem.

Také tomuto dílku předeslal Kamarýt pěknou předmluvu, kde vykládá účel jeho, aby totiž učitelé měli zásobu ku kratším i delším předpisům při ruce, jakož aby propovědí mohli užívati jako lehkého a vhodného cvičení, dobrého a mravného smýšlení, vtipu, paměti a pravidel jazykových. Soudil, že mnohá z těch propovědí bude nejednoho ze žáčků po celé živobytí jeho doprovázeti a že mu bude snad výstrahou, ochranou, potěšením aneb povzbuzením.

Tak jako kněz, učitel, vychovatel a spisovatel těžil Kamarýt z hřívny Bohem svěřené, řídě se v konání svém heslem: Bůh, Vlast, svaté povolání! O názoru jeho mravním dobře svědčí epigram „Dvojí působení“:

> Působ dobré — živíš štípek božský člověčenstva;
> Působ pěkné — seješ zárody štípku toho.

Jak vroucně vlast svou miloval, o tom nad jiné mluví slova básně „Satyra“, kterou v Linci napsal a jež r. 1818 byla uveřejněna v Hýblových Rozmanitostech:

> Kdo má čilé srdce, ještě nezrušené
> Nepravostmi, celý ten se dá
> Vlasti, drahé nade všecko jiné.
> Ať všecka její krása hyne:
> Ctít co máti svou ji budu; v ní
> Jenom žiju blaze, v ní jen radost
> Rajská mé vždy srdce pojímá,
> Onatě mi květnou dala mladost,
> I mé šediny ať objímá!

Dobře praví Rybička v životopise muže tohoto: „Kamarýt byl od té doby, co se nazýval Vlastimilem, slovy i skutky svými opravdivým milovníkem drahé vlasti své.“

Tomuto knězi vlastenci věnována naše úvaha, již nelze zakončiti pěkněji, nežli slovy věrného přítele jeho F. L. Čelakovského, jimiž končí list psaný Dobromilovi Kamarýtovi z Prahy v březnu r. 1833: „Svatá buď památka jeho srdci našemu, pokoj prachu, sláva jménu jeho!“

Z výsad městečka Lomnice na Moravě.

Podává Fr. J. Rypáček.

Městečko Lomnice v okrese Tišnovském, jmenované dle hradu, jehož majetníkem byl starobylý, bohatý a proslulý rod pánů z Lomnice, patřilo panskému tomuto rodu po rok 1570, kdy panství Lomnické s příslušenstvím prodal pan Oldřich z Meziříčí a z Lomnice panu Janu st. z Žerotína. Po něm dědil Lomnici syn Janův slavný Karel st. z Žerotína, jenž ji prodal p. Oldřichovi z Kounic r. 1601 za 50.000 zl. mor. Nástupce jeho Bedřich z Kounic ztratil panství bitvou Bělohorskou, a Lomnice dostala se Seifriedovi Krištofovi svob. p. Breunerovi, jehož syn stejného jména prodal je hrab. Markétě Kat. Mannsfeldové, rozené Popelovně z Lobkovic, r. 1656 za 50.000 zl. rýn. Od Markéty koupil panství Lomnické 1. dne února r. 1662 hrabě Gabriel Serényi (dříve svob. pán, od roku 1648 hrabě; za choť měl Elišku Zahrádeckou ze Zahrádek), komoří, tajný rada a zemský hejtman moravský, pán na Světlově, Kunvaldě, Zlíně a Miloticích. Lomnici koupil za 43.000 zl. Po něm dědil Lomnici starší syn František Gabriel r. 1664. Rod hrabat Serényiův má Lomnici dosud. Nynějším majetníkem jest hrabě Ota Serényi na Lomnici a na Luhačovicích, narozený 23. dne září roku 1855, zemský i říšský poslanec.

V archivě Lomnickém na radnici městecké jest zachován original listiny bratří Vznaty a Tasa z Lomnice z r. 1504, kterouž listinou obci městečka Lomnice i s příslušejícími vesnicemi jest propůjčeno právo odúmrtní, a original listiny Františka hr. Serényie, druhého z rodu na Lomnici, jehož domácí protokol fary Lomnické z r. 1844 nazývá nezapomenutelným a vysoce zasloužilým o obec i chrám; neboť povznesl městečko novou obecní a cechovní správou, obdaroval je realitami, osvobodil břemen, vystavěl radnici s věží, udělil výsady a vystavěl krásný chrám, k němuž základy položil r. 1669. Za let 1668—1671 převedl mnoho osadníků ze Zlína na Lomnici. Mezi těmito osadníky byl Mikuláš Klabík, snad syn Jana Klabíka, „někdejšího souseda a obyvatele města Zlína, na ten čas rektora Želichovského", pisatele „Kancyonalu Czeského

srownáwagýcýho se z naučžením wíry wsseobecné Katolické Kržesťanské a Aposstolské", chovaného ve farní knihovně na Lomnici, spořádané emer. arciknězem a děkanem tamním, P. Ferd. Špičkou, čestným občanem Lomnickým. František G. hr. Serényi měl za choť Marii Popelovnu z Lobkovic a zemřel r. 1692.

* * *

Památkou na slavný rod pánů z Lomnice jest nejstarší v obecním archivě tamním zachovaná původní listina odúmrtní z r. 1504, která věrně v přepise zní:

My Znata a Tas bratřie vlastnie z Lompnice i svými erby a budúcími potomky vyznáváme tiemto listem předevšemi, ktož jej užří aneb čtúc slyšeti budú, že předstúpili před nás věrní naši milí rychtář, konšelé a všecka obec městečka Lomnice se vssemi, kteří k tej rychtě přísluší, prosíce nás jako pánuov svých dědičných, abychom jim odmrt, kterúžto na tom městečku i na těch vssech příslušejících k němu z spravedlivě máme, jim dáti ráčili. A my znamenavše žádost a prozbu jejich slušnú a pilnú potřebu z dobrým rozmyslem a radú přátel svých, jsúc toho dobře mocni, z milosti své dali jsme a mocí listu tohoto dáváme sami od sebe, od erbuov svých i budúcích potomků lidem našim, nynějším i budúcím, všem vespolek obyvateluom téhož městečka s těmi vsmi svrchupsanými tu svrchupsanú odmrt na tom svrchupsaném městečku s těmi vsmi, kterej k němu příslušejí, na domích, na rolích, na statku mohovitém i nemohovitém, tak aby oni mohli své statky svrchupsané, mohovité i nemohovité, kterýmž jse koli slovy jmenovati mohú, poručiti, oddávati přáteluom svým i jiným, komuž by jse jim zdálo, a to bezevší překážky naší svrchupsaných Znaty, Tasa, erbuov i budúcích potomkuov našich, a to aby učiniti mohli a statky své poručiti aneb odkázati buď za zdravého života aneb na smrtedlné posteli, komuž by jse jim zdálo, ale však na jiné krunty a panstvie nic, než ztoliko na krunty a panstvie naše, erbuov našich a budúcích potomků. A jestli žeby kto jakž koli smrtí ššel, dětí a ženy nemaje, a poručenstvie jse nestalo, ten statek aby na najbližšího přítele zspadl. Pakliby jse žádný z spřátel optati nemohl, tehda ffojt a konšelé svrchupsaní mají jse v ten statek uvázati a toho do čtvrti léta s panskú radú dochovati, a po tom čtvrti létě na kostel a neb na špital naložiti mají aneb, kdeby se jim zdálo. Protož my svrchupsaní Znata a Tas bratřie vlastnie z Lompnice slibujeme svú křesťanskú a dobrú vírú sami zase za erby i budúcie své potomky, pány Lompnické, svrchupsaným lidem našim: ffojtovi, konšeluom, vší obci i všem obyvateluom, nynějším i budúcím, toho městečka svrchupsaného i s těmi vsmi k němu příslušejícími ty všecky věci svrchupsané věrně, právě a křesťansky zadržeti a zachovati a na věčné časy a na tu odmrt zasse jse nikdy nenavracovati ani budúcí naši. Tomu na svědomí a pro lepší jistotu my svrchupsaní Znata, Tas své vlastní pečeti přidávili jsme k tomuto listu, jenž jest dán a psán na Lompnici ten čtvrtek na buozie vstúpenie, léta Buozieho tisícieho pětistého čtvrtého počítajíce.

V levo pečeť se znakem a se jménem: Znata z Lompnice, v pravo pečeť se znakem a se jménem: Thas z Lompnice.

* * *

Památkou na dobrodince Lomnického jest původní listina výsadní z r. 1673, která zní u věrném přepise:

Já Franz hrabě Sereni, dědičný pán na hradě Lomnici, Kunvaldě a Zlíně, J. M. C. radda, skutečný komorník, soudce zemský a královský hejtman kraje Brněnskýho v margkrabství Moravským. Známo činím tímto obdarovanným listem předevšemi erby svými a budoucími držitelemi panství Lomnického, pro vyzdvižení a zvelebení tohoto městečka Lomnice dobrým a nespěšným následující punkta a pořádek na budoucný věčný časy jim dáti se rozmyslil, tak aby to užívali, zachovávali a podle toho postupovali. Nejprve. Osvobozuji celé městečko od všelijakých roboth, jakými jmény by mohly jmenované bejti, toliko to, co jest ke cti a chvále Pánu Bohu, totiž k stavění kostela, kaplle a ubci k užitku, špitále, rathauze a takovým podobným věcem robotovati, vína ze sklepou a do sklepou do panskýho domu vytahovati a vtahovati, klády, kdy toho potřebí jest, na pily u panských dvouch mlýnů navalovati povinni budou. Za druhé. Domy v nově vystavěné, které jsou a které se ještě za času mého stavěti budou, darují, z těch taky aby žádných verunků žádnému nedávali, nýbrž jim a jejich potomkům, tak jak (v) gruntovních městeckých knihách zapsané mají, za dědičné a vlastní zůstaly, aby s nima jako z svými vlastními činili a je v pilnosti vopravovali. Za třetí. Rola, louky, které někdy od starodávna k Pulochovýmu mlýnu patřily, ty se jim pouští a darují, aby jich s pokojem užívati a pronajímati mohli a užitek pak z takových louk a rolí k vobci se obracel. Za čtvrtý. Od vyjednávání jarmarku a trhu, též od vyzdvižení cechů a jejich artykulů z královských měst nikda a na věčný časy spláceti povinni nebudou. Tím spůsobem všechným cechům od ochrany jich ty peníze, které až posavad každo ročně do důchodů Lomnických každý cech po třech rejnských složiti povinen byl, z milosti se odpouštějí a darují, vrchnost pak nic méněji jich v své ochraně jmíti bude. Za pátý. Sůl špichová a neb, jaká kdy v zemi užívána bude, v městečku k oužitku obecnému prodávati a neb někomu z obce projednati moci bude; handle, jaké by kdo mohl provozovati, se jim svobodně pouštějí. Za šestý. Sirotci z městečka, tolikéž otcovští synové a dcery do žádných služeb nikam se bráti nemají, toliko do fraucimoru, dvoru na hrad a do služby vrchnosti samé; sirotci času vánočního v rathouzi městečka u přítomnosti officirův panských se stavěti a přehlížeti budou. Za sedmý. Z rathauze žádného platu po všechny časy dávati povinni nebudou. Za osmý. Lesy, které jim od starodávna patřily, na další časy jim k užívání v jejich starých mezech a hranicích se zanechávají. Za devátý. Ouřad každo ročně při začátku adventu, buďto od vrchnosti samé a neb z nařízení od officirův po vyslyšení mše svaté na hradě Lomnickým se obnovovati má, a úřadu pak ta moc se dává, aby oni po obnovení na druhý a neb třetí deň cechmistry na rathauzi svém podle dobrýho zdání volili a cechy v dobrém pořádku drželi; tím spůsobem týž ouřad hospodáře

zádušního jako i kostelníky podle libosti voliti moci bude. Primator bude moc jmíti, z ouřadu podlí dobrýho svýho zdání dvě osoby k sázení mass a chlebův jmenovati, ittem: k dohlížení loktův, váze, žejdlíkům a všelijakým mírám dvě osoby, ittem: k dohlížení komínův dvě osoby. Purgkmistr k vysívání obilí panskýho, vitkám, stříhání ovec, spílání piv a takovým podobným nestálým pracem dvě osoby z ouřadu nařizovat bude. Ittem povinni budou k zdvihání měchův při varhanech jednoho kalkanta chovati, zvoníky, hrobaře dva a ponocný dva. — Naprotiva tomu vrchnost nynější, budoucí a držitelé panství Lomnického ke cti a chvále Pánu Bohu, Blahoslavené Panně Maryji budou povinni rektora, varhaníka a dva adstanty, to jest dva muzykálsky dobré mládence, kterýmž se z důchodův Lomnických na všechny časy platiti bude. Majíce cechové v svých artykulích, který řemeslník by se do cechu vpravil, ten aby v roce a ve dni se oženil a při městečku osadil, kterýby to neudělal, že má pokutován bejti, a jemu se řemeslo zapovídá; při kterýmž artykule se zanechává. Však kdyby takový žádného domu dostati nemohl, buďto koupit a neb, kdyby již místa k stavění nebylo, a žádným jiným spůsobem osaditi na dům se nemohl, takoví aby do konce trestáni nebyli, nýbrž v hofferství a neb v podruství za mistra dělati mohli, však v nařízeným času v artykulích aby se oženili. — Naposledy ti všichni, buďto řemeslníci a neb jiní poctiví lidé, kteříby svobodní a nikde v poddanosti nebyli, jestliby se chtěli při tomto městečku osazovati, ti aby dokonce ode mne, potomkův mých a držitelův panství tohoto, do poddanosti potahováni nebyli, nýbrž svobodni zůstávali, leda žeby se z zdejšíma dcerami neb vdovami a poddanými dědičnými Lomnickými a neb synové zdejší z dcerami jejich proženili, ti jistí aby již do poddanosti vpadali, domy tím spůsobem darmo jim dány byly, oni pak se hned do cechů vpravili, vrchnosti podle urbárních knih ouroky, kontribucí a jiný k obci patřící zbírky upravovali do ouřadu a povinnostech městečka se potřebovat dali. Jestliby pak kterému se nelíbilo, zde se živiti, a odsoud odjíti chtěl, ten mouže svůj dům prodati a dobrým hospodářem osaditi. Potom žádným spůsobem od žádného zdržován býti nemá, nýbrž cestou svou, kam se mu líbí, vzít moci bude. — Kdyby obec městečka tohoto a poddaní moji věrní od potomkův mých a držitelův Lomnice v nejmenším punktu v tom dobře a nespěšně rozmyšleným obdarováním hyndrováni byli, a jim jich zrušovat chtěli, artykule cechovní, které z císařských měst a z artykulův jejich vyzdviženy jsou, při těch aby zanecháni byli, nic vícej jim přidávati a neb ujímati moci nebudou, nýbrž, kdyby se co takového zběhlo, ponížená poslušná prosba a žádost, aby při tomž zanecháni byli, u tejž vrchnosti nic platna nebyla, tehdy dávám jim tou moc, aby se k našemu všech nejmilostivějšímu pánu z země a margkraběti Moravskýmu utíkali a o ochránění nejponíženěji a nejpoddaněji žádali. — Pro důvěření tohoto dal jsem svou přirozenou pečeť přitisknouti a svou vlastní rukou podepsal, což se jest stalo na hradě Lomnickém, dne čtvrtýho prasince letha Páně tisicího šestistého sedmdesátého třetího počítajíc.

Frantz Hrabie Sereni.

K listině byly vedle pečeti Františkovy (Frantz Graff Sereni) později přivěšeny také pečeti nástupců Františkových.

Antonína i podpis jeho (Antonín hrabie Sereni) v pravo, v levo pečeť pozdějšího Antonína s podpisem (Antonij Graff von Serenj).

Inicialní písmě J (Já atd.) jest velmi bravurně a vkusně psáno a podél celé listiny narysováno.

Na rubě listiny Františkovy jest r. 1752 přidáno toto:

Poněvadž se tyto dni přitreffilo, že já jakožto dědičná vrchnost od mého poddacího městečka Lomnice ten městecský original od mých pánův (rodičův) slavné paměti jim milostivě udělené privilegium jsem (chtěl) viděti a do nich skrze jedno jistého punctu se vzhlednouti a vzvěděti chtěl, oni měšťáčkové pak ale na jistou neústupnost a protivný spůsob, jenž na nejvejš k potrestání a těch privilegiův zbavení oučastni se zasloužili, tehdy přeci z jistý mojí dědičný vrchnostenský milosti jim tyto privilegie naspátek vracuji s tím přísným doložením, vejminkou a vyhrožováním, že tak, jak jen ten nejmenší punct opominou a jej observirovat nebudou neb ještě jedenkráte, nyní neb budoucně další časy na ten a takový spůsob se v tom nejmenším sprotivějí a se nepoddanými býti proukázají, a ten privilegium ukázati by nechtěli, jejich dědičná vrchnost ten original-privilegium hned od tej chvíle na věčnost cassirovat mocti bude. Jenž se stalo v Lomnici dne 25ho Octobris, anno 1752.

Amand hrabě Serenij.[1])

Podpis Amandův jest vlastní, jakož také připsal tento hrabě v závorkách uvedená slova vlastní rukou. Uměl patrně dobře česky.

R. 1753 byla darování Františkova potvrzena dále hr. Amandem II. a r. 1801 hr. Vincencem; obě potvrzení jsou česká.

---

[1]) Jméno Serényi jest původně psáno vesměs jen zkráceně Sereni, později Sereny, pak Serény a konečně Serényi. Dle tradice praotcem rodu Serényiovského jest Temnevit, který se dal pokřtiti s knížetem Měčislavem I. Polským r. 965 a dostal jméno Serenus (jasný — protiva temného) a modrého hada do znaku. Potomek Temnevitův (Serenův) Kazimír byl dán do klatby s knížetem Boleslavem II. Smělým, jenž zavraždil sv. biskupa Stanislava, a proto i s knížetem vystěhoval se do Uher, kde jméno Serenus změněno na Serényi de Kis Serény. Z Uher nabyli statků v sousední Moravě.

Umělecké a vědecké zprávy.

K dějinám řemesel na Moravě. V archivě městečka Lomnice na Moravě jsou tři pergamenové, pěkně psané listiny velikého formatu, vydané 30. dne listopadu r. 1669 Františkem hrabětem Serenim, pánem na Lomnici. Pečeti jsou utrženy u dvou listin, jen listina, která potvrzuje starobylý řád a privileje i artykule cechu krejčovského a kožešnického, má pečeť. Ostatní dvě listiny byly dány cechu ševcovskému, pak společnému cechu kovářskému, zámečnickému, kolářskému a bednářskému. Nejvíce poškozena a protrhána, téměř nečitelna jest listina daná cechu krejčovskému a kožešnickému. Nejzachovalejší jest listina cechu kovářského a řemesel s kovářstvím združených. Všechny tyto tři listiny jsou patrně jen poněkud změněné a rozhojněné řády i artykule starší, potvrzené bývalými vrchnostmi Lomnickými. V archivě Lomnickém jest také zachován slušný opis artykulův cechu „paretského a pančochářského“, vydaných císařem a králem Leopoldem I. r. 1665. Listina Leopoldova počíná se slovy: „My Leopold, z Boží milosti volený Římský císař, rozmnožitel říše, Německý a Uherský, Český, Dalmatský, Charvátský a Slovenský král, arcikníže Rakouský, margkrabě Moravský, kníže Burgundtský, Štyrský, Karindtský, Granský a Würtenberský, hrabě v Tyrolích a Gertzu etc.“ Artykule jsou podepsány Leopoldem a kancléřem hrabětem Sinzendorffem ve Vídni dne 31. července 1665. Opis jest učiněn ve Vídni dne 29. srpna 1686 a podepsán Ferd. Kluegem v. Grünenberg. K tomu přidáno jest další potvrzení purkmistra a raddy městečka Lomnice dne 1. května 1687, kterýmž potvrzením úřad Lomnický si přeje, aby řemeslo paretské a punčochářské bylo fedrováno a pussirováno.

Také jsou v archivě Lomnickém různé zápisy o učních, o mistrech jejich, otcích a rukojmích, jakož i zápisy účtovní z různých cechů Lomnických. Nejstarší takový zápisník patřil cechu krejčířskému a počíná se zápisem z r. 1673 v neděli masopustní.

Pergamenové listiny Sereniovy jsou psány týmž písařem, který zvláště umělecky a bravurně podél celé každé listiny narysoval písmeno J, kterou se listiny počínají. Týž písař také psal pergamenovou listinu privilejí městečka Lomnice r. 1673.

Všecky tři listiny výsad řemeslnických mají po většině podobné znění slovní. Nyní provozuje se na Lomnici hlavně tkalcovství, a to nuzně.

Listina daná cechu kovářskému, zámečnickému, kolářskému a bednářskému na Lomnici zní dle originalu na radnici Lomnické chovaného takto:

Já Franz hrabě Sereni, dědičný pán na hradě Lomnici, Kunvaldě a Zlíně, J. C. M. radda, skutečný komorník, soudce zemský a kraje Brněnského v marg. Moravském královský hejtman, vyznávám teď jakož sám před sebou, tak také i před svými erby, že jsou přede mne předstoupili N. N. kováři, zámečníci, koláři a bednáři panství mého, a obvzláště z městečka Lomnice, se vší ponížeností přednášejíce, kterak by oni rádi zvyklého řemesla pořádek tak, jakž sic v zemi tejto obyčej, k většímu jejich průchodu a obživení i zachování dobrého pořádku mezi tímto i potomním časem k vzdělání a vyzdvihnoutí oumyslu jsou, prosíce poníženě, následující artykule netoliko aby jim ode mne uděleny, ale také i ujištěny a potvrzeny byly, čehož já pro zachování dobrého řádu a obyčeje i pořádku na jejich ponížené pohledávání s nimi sem se zdělil; kterýchžto artykulův závěrek jest tento, jakž tuto pořádně následuje.

První artykul: předně povinni budou Pána Boha se báti, do kostela pilně choditi a spasení duše své vyhledávati, k zvelebení jména Božího jednou za rok spívanou mši, a to třetího dne Februarii, sloužiti dají a při tom na offěru jíti povinni budou, tím způsobem každé suché dni, jakž starej obyčej jest, při mši svaté za mrtvé se pilně sejdou. Jestliby pak sami nemohli, tehdy manželky své do kostela pošlí a offěru starobylou, jak při všech cechách se vynachází, vykonají. Pokudžby pak správce jejich duchovní ty jedny mši na ten den svrchu jmenovaný spívati nechtěl a ke cti a chvále Boží to učiniti se zbraňoval, tehdy žádnou offěrou přes celý rok upovázáni nebudou. Item, na vejroční svátky, totiž na narození Pána Krysta, na velikou noc, na Svatého Ducha, na offěru se najíti dají. Kdoby pak takovou pobožnost mše svaté a offěru zameškal, bude povinen do cechu půl ffuntu vosku pokuty dáti; praporec svůj cechovní a dva postavníky sobě spraviti povinni budou, na Boží Tělo všichni se pilně sejdou a processí vedle pořádku vykonají. Tím způsobem při cechu dvě ffakule vždycky buďto k processím a neb k vyprovázení mrtvého těla užívati mají. Kdybykolivěk se treffilo, žeby jinší processí krom Božího Těla jim oznámeny byly, při takových se pilně najdou; k takovým pak processím a jinším potřebám svíčky svý voskový míti mají, kterýmžto kostelním správám nejmladší z cechu k opatrování nařiditi se má. Mrtvý tělo s postavníky a ffakulemi mají všichni vyprovázeti; jestliby cechmistr nebo mistr mrtvého těla na pochovávání nepřišel, nebo jestliby doma nebyl a manželka jeho nepřišla, má propadnouti ffunt vosku. Tím způsobem který tovaryš na pochovávání těla mrtvého a processí nepřišel, dva krejcary propadne. Kdyby k cechu nepřišel a to nezdržel, má trestán bejti. Pokrov z chrámu Páně na mrtvé tělo bráti budou a za to

kostelu pět krejcarů dají, od zvonění k chrámu Páně patnácte krejcarů odvedou. Kdyby pak kdo chtěl největším zvonem zvoniti dáti, mimo těch 15 kr. ještě jiných devět k tomu dají. Rektorovi od pohřbu, jak starých tak mladých po vosumnácti krejcařích platiti mají. Jestližeby který k doprovázení těla mrtvého jinší cechy žádati chtěl, každému cechu ffunt vosku povinen dáti bude.

Za druhé jim dovoluji pro lepší též dělání mezi nimi řádu dobrého, aby počnouce hned při odevzdání jim listu tohoto, a tak potom každého roku, mezi sebou dva mistry, kteréby za hodné a k tomu spůsobilé uznali, cechmistry volili a ustanovili; potom každoročně jeden má propuštěn bejti a druhý se přisaditi. Přísahu na rathouzi vykonají; a těch cechmistrů všichni jinší mistři sobě vážiti, je v poctivosti míti a jich ve všem poslušni bejti mají a povinni budou. Pakliby kdo v řádu a poslušenství státi nechtěl, ten má býti trestán kázní městskou vedle zasloužení. Mladí pak mistři, čím jsou povinni, nemají se vymlouvati.

Třetí: Který chce mistrem ....*) bejti na řemesle kovářském, ten má nejprve mistrovsky vůz vokovaný spraviti a má ukovati kůň, kterýby mu před kovárni přivedený byl, tu on má koni dvě nohy zdrejchnouti a ohledati a bez přítomnosti čtyry podkovy udělati a spraviti, a když ten kůň zase přivedou, má jinej mistr starej podkovu tomu koni odníti neb odtrhnouti a roh mu vybrati, potom má ten, který žádá mistrem bejti, nový podkovy neměříc, jakž na to sluší, překovati, též má sekeru kladnou udělati. Ten pak, kdo chce mistrem kolářským bejti, povinen v ukázání řemesla půl vozu po míře fformanské udělati.

Čtvrté: Bednář vandli po kružidle do dvou vobručí, druhý vokov na ffalc, též sud pivní do čtyr obručí zabedniti, aby ffankhů žádných ani hemffíků znáti nebylo, a vodu aby zdržel.

Páté: Mistr pak zámečník zámek sklepovej, druhej k truhlici, třetí letovanej, a pakliby ručníkář byl a nechtěl jiného řemesla dělati, má ručnici dobrou na schvalně dobrejch lidí udělati. A jestližeby který mistr z těch řemesel ty kusy před staršími dokonal, tehdy mistrům podle své možnosti svadčinu dáti a potom za mistra přijat bejti má. Pakliby těch kusův mistrovských nedokonal, může na mistry žádost vzložiti, aby on takové po druhé, po třetí konal kusy, toho mu nemá odepřeno bejti. Potom se má skrze listy zpečetěnými neb dobré uctivé lidi vyvésti, že jest řádně od ottce z matky zsplozen a sám že jest od mladosti se poctivě choval. Také má míti listy vyučení svého od mistra neb cechu, u kterého se učil, že jest se vyučil, jestli zadosti řemeslu podle slušnosti za to učinil, takoví pak listové mají posláni bejti cechmistrům a skrze cechmistry ouřadu na rathous, a jestliže takový vyvedený před ouřadem za hodného uznán bude, má přijat bejti. Jestližeby který chtěl v bratrství vjíti, má položiti devět malých peněz, dva do pokladnice, dva tomu, který do cechu opovídá, a pět bratřím na propití. Potom má dáti do cechu osum groší a dva ffunty vosku. K tomu jemu mohou lhůtu dáti až do třech měsíců, ale pokud toho nespraví, tehdy mu cechovní pořádku povinni nejsou.

---

*) Chybí přídavné jméno; listina jest tu protržena.

Šesté: Kdoby se koliv kterému z těch řemesel učiti chtěl, kovářskému, kolářskému a bednářskému, má se jeden rok učiti, ale zámečnickému tři letha, a předně dvě libry vosku, jeden bílej peníz do cechu dáti, a připovědnýho mistr devět peněz a učedlník též devět peněz položiti a mistrům v řemesle(ch) na hoře jsoucích, kterým se po jednom roce učí, tři zlatý zaplatiti má; mistr pak zámečník buď povinen učedlníku svému po vyučení šaty dáti a učedlník hodnými lidmi zaručiti. Pakliby se který učedlník v těch řemeslech tak nechoval a nedoučil a svévolně odešel a neb odběhl, mají rukojmové jednu kopu grošů i to vše, jakž na hoře vyměřeno, do cechu dáti a spraviti a mistru zaplatiti.

Sedmé: Žádný mistr o dílo aby sobě nechodil a k žádnému neběhal, nebo co se mu do verštatu přinese, neb oč žádán bude, to aby dělal.

Osmé: Když bratří se sejdou a za stolem sedí a tabuli odevřenou mají, a jeden do světnice vejde, má položiti, což dlužen jest, prve nežli sedne, a jestliže prve sedl, má propadnouti půl věrdunku vosku.

Deváté: Jestližeby se přihodilo, žeby dva na sebe žalovali a odporni byli, a mistři jim kázali mlčeti, a toho se nestalo, dej pokuty každý věrdunk vosku, a pakliby se který z nich hněval a šel a udeřil rukou na stůl před mistry svévolně, dej pokuty jeden ffunt vosku.

Desáté: Jestližeby mistři zshromážděni byli na víně neb na pivě, pijíc dva by se svadili, a mistři jim mlčeti kázali, a oni přes to nemlčeli, ti mají jíti do panské kázně.

Jedenácté: Jestližeby se stalo, že se dva svadili a jednoho vokrvavěli, jestli mistrem jest, tehdy nemá jiného žádného mistra z hospody vystrkovati; učiní-li to, a na něj to usvědčeno bude, má dáti pokuty dvě libry vosku.

Dvanácté: Když nové cechmistry volí, mají sobě svadčinu dle možnosti udělati; pakliby který přítomen nebyl, nebo přes pole, má tej svačiny pomoci zaplatiti, jakoby přítomen byl a jí užívati pomohl.

Třinácté: Staloliby se v řemesle kovářském, žeby roh skrze mistra vybrán byl, nemá ho žádný jiný kovati; jestližeby přes to koval a usvědčen byl, dá pokuty ffunt vosku.

Čtrnácté: Jestližeby se stalo a kůň zajat byl u některého mistra, a ten, čí kůň jest, chtělby ho u něho postaviti, i má ten, čí kůň jest, potřebí obrok dáti a má pilnost i po něm míti, mistra, jakš nejlép sluší, neb vidí, tak opatřiti.

Patnácté: Kdyby mistr tovaryši připověděl prve nežli druhej, první mu má tejden dělati. Jestližeby z těch všech řemesel, kterýž dělá, než neděle odpuštění od mistra svého vzal a k jinému mistru by přišel, tehdy ten mistr z mistrem, od kterého odpuštění vzal, hned první neb druhý den mluviti má, strany toho tovaryše dotazovati se má, jestliže s povolením od něho odešel; jestliže toho neudělá, propadne libru vosku.

Šestnácté: Jestližeby jeden druhému tovaryše odloudil a tím usvědčen byl, ten má dáti libru vosku bez milosti.

Sedumnácté: Jestližeby spolubratr germana měl, kterýby u něho dělati dal a jemu dlužen byl, a on by se od něho odtrhnouti a k jinému dáti

chtěl, nemá jemu žádný jiný dělati, jediné leč se prve s tím druhejm mistrem, kterémuž dlužen jest, urovná, však kromě těch, kteří ku právu městys(a) Lomnice náleží.

Osumnácté: Žádný z řemesel na hoře psaných v městys(u) Lomnici ani okolo ve vsech na panství mém, buď soused a nebo podruh, kdožby tomu řemeslu, kterémuž kolivěk učil neb neučil a cechu pořádně s nimi nedržel a, co v cechu jejich za právo jest, toho nevykonal, aby řemesla nedělal a jim na škodu překážky nečinil, pod pokutou, kdoby se toho dopustil, aby k ruce vrchnosti dvě kopy grošův bílých, do jich cechu jednu kopu grošů a osum liber vosku propadl.

Devatenácté: Když tovaryš za mzdu dělá, od mistra chce odstoupiti, má se opovídati tejden napřed.

Dvadcátý: Dílo kolářské, kteréby od jinud k prodaji přivezeno bylo, má se u přítomnosti pana rychtáře pobrati a na špitál obrátiti.

Dvadcátý první: Kdy se mistři do cechu scházejí, mají cechmistři svíčku haléřku postaviti, a kterýby tu svíčku zhořeti zmeškal, dá pokuty jeden věrduňk vosku.

Druhej a dvadcátej: Jestližeby se řemeslu co příhodného na trh přivezlo, jako uhlí, železo, les, a mistři by to koupili, a jiní dva nebo tři bratří přijdou, také by toho potřebovali, tehdy má se s nimi rozděliti za jejich peníze, aby v tom kupu nezaháleli, jakž oni sami koupili na trhu, a dalliby dražeji, dá pokuty jeden ffunt vosku.

Třetí a dvadcátej: Také nemá se jeden mistr s druhým společiti, jakoby dva chtěli na jednom verštatě dělati, lečby cech toho komu přál, ve všech řemeslech svrchu psanejch.

Čtvrtej a dvadcátej: Jestližeby se mistr dostal a listův při sobě neměl, tehdy má ujistiti, že listy přinésti chce, a jestliby k tomu přijíti nemohl pro povětří nebo pro [1] . . . . nebo pro dopuštění Boží nebo pro nemoc, jakby se přihoditi mohlo, tehdy má k tomu čas a prodlení celý rok míti.

Pátej a dvadcátej: Jestližeby spolubratr v nemoc upadl a stravy by neměl, tehdy mají jemu bejti štyry groše z pokladnice, a jestližeby se nepolepšil, tehdy po druhé i po třetí mají jemu učiněny bejti.

Šesté a dvacáté: Učedlníci těch všech řemesel aby se jinde, než při tomto cechu v Lomnici, řemeslu učili.

Sedmé a dvadcáté: Učedlníci i tovaryši, kdyby se chtěli osazovati, povinni budou řemesla ukazovati, než co se mistrovských synů dotýče z téhož cechu, ti nejsou tím povinni; ale jiné všechny cechovní věci vykonejte.

Osmé dvadcáté: Kdyby kterej mistr tovaryše neměl, a nahodil se mu tovaryš vandrovní aneb vyvstalý, by pořádně od jiného mistra z díla vyvstal, tehdy mimo toho mistra, kterej nemá tovaryše, jinej žádnej ho posaditi nemá, lečby ho on sám míti nechtěl a neb jinému mistru dobrovolně pustil.

Devátej a dvadcátej: Tomu také se chce, aby nižádný, kdož řemeslu kovářskému se neučil, podkov ani hřebíkův železných nižádných

---

[1]) Listina protržena, snad bylo psáno: Pro zmeškání.

summou ani nepřekupoval a neprodával, krom oni sami do cechu svého k zlepšení cechovnímu plnou svobodu kupovati a prodávati mají. A za erb pak podkovu, pilník, trejblík a sekeru kolářskou užívati budou.

Dřidcátej: Na panském domě nebo jinde kdekoliv žádnými zlými slovy se nepotýkati, šelem a jinších slov zanechati mají; kdyby takový přestupek učinili, městským trestáním mají trestáni bejti.

První a třidcátej: Věděti mají, a jim se poroučí, aby jak sami mistři tak i tovaryši pilně k zbrani se měli, kdykoliv se na buben znamení dá, před dům ffendrycha se postavili a, co jim poručí, jeho poslouchali; jestliby pak kterej zmeškal a poslušenství nezachoval, tehdy má ffendrych panu purgkmistru to oznámiti, a takový pokutován bejti podle zásluhy, ledaby omluva důležita byla.

Druhej a třidcátej: Kadečku každej svou pro vodu míti má, aby vodu v létě před domem, v zimě ve světnici, ve dne i v noci plnou měl; pokudžby se to nestalo, na rathous pánům patnácte krejcarů dáti musí, tolikéž jak pro voheň, čehož Bůh uchovati rač, každý cech hned k svému přistoupí a pilně brániti bude.

Třetí a třidcátej: Na pokoj v zimě vo devíti hodinách, v létě o desíti na rathouzi zvoniti se bude, po zvonění pak žádnej deleji se zdržovati nemá, nýbrž domů v tichosti půjdou; jestliby kdo to přestoupil, i hned do trestání městského veden má bejti a na druhej den větší pokutu vystáti, nebo dosti času k tomu ve dne mají.

Čtvrté a dvadcáté[1]) a na posledy, aby každý mistr nejenom do chrámu Páně, ale i na rathous a do správ svejch, totiž i na hrad Lomnici, v rynku a v ulicích v pláštěch chodili, tím spůsobem manželky své každej pláštěm i sebe zaopatřiti věděti budou, tovaryši pak v kordech, a neb který plášť míti moci bude, také tak se zachovati musí. Hlavy každodenně ne jen toliko ráno, ale kdykoliv z domu vejde, česati a vobojek nositi, také bosýma nohami nechoditi dostatečně se nařizuje a ukládá; jestliby pak který proti tomu poslednímu punctu protiven byl a jej nezachoval, tehdy po každý ffunt vosku do cechu složí; pokudžby se pak častěji stalo, ne jenom tu pokutu, ale trestáním městským trestán bude.

Nad to pak nade všeckno jest jednomu každému ode mne představenému ouředníku, rychtáři a poddaným, jako i jiným mistrům a tovaryšům toho řemesla nařízeno, při jejich pořádcích cechovních a artykulích na před jmenovaných náležitě obhajovati a protiva tomu jich neobtěžovati a jiným obtěžovati nedopouštěti, nýbrž při tom jich ochraňovati, nad nimi ochrannou ruku držeti, ano i jiní mistři a tovaryši těm artykulům vyměřeným, ano i jiným náležitým chvalitebným věcem poslušnost zachovati pod neodpustitedlným trestáním, tak jakž oni sice budou věděti, jak postupovati. Za tuž pak ochranu do důchodův Lomnických každoročně tři zlatý rejnský složiti povinni budou.

Pro lepší toho jistotu já tento pořádek a tyto artykule i s podpisem své vlastní ruky a přivěšením pečeti své jsem stvrdil.

---

[1]) Má býti čtvrté a třicáté; patrně mýlka písařova.

Datum na hradě mém Lomnici a dne třicátého None letha Páně tisícího šestistého šedesátého devátého.

Frantz Hrabie Sereni.

Listina jest kusem kulturních dějin moravských.

Fr. J. Rypáček.

Štola, jaká byla předepsána na statcích knížete Karla Lichtenšteina r. 1619.

Original v archivě města Prostějova.

Pozdravení naše přátelské, službu i jiné všecko dobré V. L. vzkazujeme.

Osvícený kníže a pane, pane ujče náš zvláště milý! Tak jakož jest toho V. L. předešle při nás přátelsky poohledávati ráčila, aby jisté nařízení, jak by se faráři na panstvích V. L. strany brání od lidí všelijakých accidencí za služby církevní chovati měli, učiněno bylo, i dadouce my tu věc proboštu a archidiakonu kostela našeho Olomouckého k bedlivému uvážení a dokonalému uznání, jaké nařízení oni v té příčině v jednom neb druhém artykuli učinili, jsouce to vše od nás schváleno a konfirmováno, V. L. toho příležitě přípis hodnověrný odsíláme a při tom nás z obojí strany v ochranu Pána Boha poroučíme.

Datum na dómě našem biskupském v městě Brně 3. dne Martii léta 1619.

V. L.

povolný přítel, ujec, bratr a služebník

František z Boží milosti kardinal z Dietrichšteina,

biskup Olomoucký, kníže, J. M. C. tajný rada.

J. K. Mil. knížeti a pánu Karlovi z Lichtenšteina. m/p.

Nařízení a naporučení J. V. K. Mil. pána, pana Františka kardinala z Dietrichšteina, biskupa Olomouckého, od pana probošta a archidiakona hlavního kostela Olomouckého i celé konsistoře učiněné, což faráři na gruntech J. k. Mil. pana Karla z Lichtenšteina zůstávající od služeb svých duchovních accidencí bráti mají:

Jestli křtíti budou nemluvňátko chudého člověka, 2 gr. alb., jestli bohatšího, 3 gr.

Od vzdávání chudého 6 gr., bohatšího 15 gr., od vznešenějších pak na nejvýš 1 fl.

Jestli koho z chudých pochovají, nebudou bráti nic více než 2 gr., od bohatšího 6 gr. A poněvadž sobě někteří z farářův stěžovali, že častokráte pro mrtvá těla někdy na půl míle vycházeti musejí a zpívajíce po celé cestě táž těla mrtvá vyprovázeti, v takové přisoudíme, jestli chudý jest, aby dal 5 gr., jestli bohatší, 10 gr.

Jestli kdo žádati bude, aby se nad mrtvým tělem Vigiliae zpívaly; budou-li Vigiliae 1. Nokturu a třech lekcí, $7^1/_2$ gr., budou-li pak celé, 20 gr. dáti povinnen bude.

Od kázaní nad mrtvým tělem, obyčej takměř všudy jest, aby se dával 1 fl.

Od úvodu šestinedělky náleží knězi svíce a, co se od peněz do svíce vstrčilo.

Od posledního pomazání a velebné Svátosti Oltářní podávání nic se žádati nemá; dal-liby pak kdo co dobrovolně, vzíti se může.

Co se dotejče rektora, poněvadž J. k. Mt. kníže z Dietrichšteina mezi svými poddanými to zřídil, aby mimo obyčejnou mzdu, která se od učení pacholat platí, každý z poddaných (jakž toho všickni toho času přítomní faráři dosvědčovali) pro lepší jeho vychování každého roku po $7^1/_2$ gr. skládal. Taková nařízení jsme schválili.

Že tento hodnověrný výpis s svým svrchu psaným pravým originalem a s přiloženým nařízením farářův accidencí pilně skollacinirován jest a ve všem se srovnává, dotvrzuje toho podpis ruky mé vlastní a přitisknutá pečeť. Actum v Valticích 23. Octobr. 1669.

Jan Krištof Štiller,
registrator.
P. Fr. Koželuha.

Několik slov o literatuře Magdeburského práva. Ve spisech historických mluví se mnoho o německém právě; i nepochybím tuším řka, že vlastně jasného ponětí o tom, co bylo právem německým naproti českému anebo polskému právu, mezi námi není, na nejvýše, že známe jen „exempce“ (výsady), jakých právo ono poskytovalo osadníkům. Však otázka, kdy právo řečené německé u nás znenáhla úplně opanovalo, a kterak vlastně pronikalo do všeho našeho života, kterak i na samu naši řeč účinkovalo, zůstává ještě nedotčena. S tím souvisí mnoho záhad jiných, zejména také vážná věc, že česká šlechta, české duchovenstvo zakládali české osady na německém právě; na př. jsou patrně všecky Lhoty takovými osadami. Třebať věděti, že též česká kolonisace tak jako německá nesla se i za hranice české.

Máme takto již velmi pěkné publikace právní, zejména Jirečkovy, kterýž ode dávných let vydává Codex juris bohemici, a též dva veliké svazky pramenů na práva městská (Codex juris municipalis) od Čelakovského, ale Poláci nás v té příčině mnohem předstihli spisy vzornými a praktickými, na př. viz: Hube „Prawo polskie w 13. wieku“.

Pokud se týče práva Magdeburského čili saského, jak je obsahoval Sachsenspiegel, nejevil se u nás pro ně přílišný zájem, a to proto, že právo toto po nejedněch bojích ze severních Čech,

kdež bylo opanovalo, již ke konci 16. století bylo vymýceno. Z těch příčin v písemnictví českém — mimo tuším jen některé rozpravy Tieftrunkovy — o Magdeburském právě se nemluvilo. Tím více naskytovala se pisateli, když psal topografii Opavska, dějiny Opavska i Těšínska, nezbytná potřeba, právem Magdeburským se zabývati; vždyť právě toto právo jest také jednou z oněch nesčetných nitek, kterou nejen všecka knížetství vlastní Slezská, nýbrž i Opavsko a též celá severní Morava v právní odvislost od Vratislavě se uvazovala. — I pomýšlel již dávno na to, posnášeti aspoň přebytky toho práva, když náhodou do rukou dostal Tovačovský rukopis s Olomuckými orteli na právě Magdeburském vydanými. — Vydav pak tiskem Tovačovskou knihu ortelů Olomuckých a dokonav knihu Jevíčskou, nabyl netoliko jasnějšího ponětí o právě saském i o velikém jeho dosahu politickém i národním pro náš národ, anobrž seznal též, kterak by se dal onen úmysl uskutečniti sbíráním materialu. — Jakou literaturu (rukopisnou) pro Magdeburské právo na Moravě známe, uveřejnil v II. úvodním článku ku svému spisu, ale prostudováním městských archivů na severní Moravě naleznou se vítané doplňky. Toho se však pisatel nenadál, že bude možná pro vrchní stolici práva Magdeburského v Olomouci sestaviti sbírku ortelů poměrně dosti úplnou, ba že snad žádná stolice jiná pro právo saské, nevyjímaje ani nejvyšší stolice Vratislavské, pro severní Moravu appellační, takovou — ovšem poměrnou jen — úplností nebude se moci vykázati.

Nejstarší nálezy Olomuckého práva pro dobu 1352–1422 latinské, ovšem jen stručné a jen pro městský obvod, jsou dochovány v archivě Ol. Naučení přespolním vydávaná latinská, německá a česká pro dobu asi 1410 1482 obsahuje rukopis Jevíčský; pro ostatní dobu až do zrušení práva Magdeburského poskytuje Tovačovská kniha dosti poučného materialu. Kdyby se pak ještě ortele pro ostatní města i dědiny v Olomouci chované, třebas jen ve spůsobě regest vydaly, — a nebylo by na to třeba přílišného nákladu — nabyla by česká literatura právní spisu pro dějiny kulturní, politické i ethnografické velmi potřebného.

Spisem dra. Flajšhansovým byl pisatel upozorněn na Petrohradský rukopis „Decreta judicii Olomucensis", jenž prý obsahuje německé a latinské ortele ze 17. století; očekával tou-

žebně v něm ortele s počátku 15. století; neboť Olomucké právo jen tehda vydávalo ortele latinské a německé, kdežto v 17. století jen česky a německy naučovalo, jak svědčí ortele dochované. Ale sotva knihu otevřel, shledal, že rukopis má chybný titul, později připsaný místo: Decreta anebo sententiae judicii Vratislaviensis. Ostatek obsahuje rukopis jen naučení německá s hojnými někdy citáty latinskými z učených spisů právnických. Nicméně jest rukopis tento vítanou pomůckou pro poznání zajímavého zjevu, že strany z Moravy (nikoli vrchní stolice) ještě při počátku 17. století hledají naučení u nejvyšší někdy stolice Vratislavské, ačkoli od r. 1547 již počalo se brojiti proti appellaci do Vratislavě.

I poněvadž městský archiv Vratislavský chová knihy ortelů od r. 1598—1700, bude lze v těchto knihách stopovati styky všech slezských vrchních stolic (Opavské, Hlubčické, Těšínské atd.) i částečně Olomucké.

Povzneslo se právo Vratislavské, překonavši veliký boj s právem flamským, na nejvyšší stolici práva Magdeburského pro celé Slezsko i pro severní Moravu s Opavskem vedle Magdeburka. — Severní Čechy, majíce za vrchní stolici Litoměřice, appellovaly do Magdeburka, kdežto vrchní stolice pro právo původně švábské v Praze hledala naučení v Norimberce. Zda-li Brněnské vrchní právo pro jižní Moravu, spravující se též Schwabenspieglem, dalo se naučovati v Norimberce či někde jinde,[1]) není tu chvíli povědomo.

Avšak tolik jest jisto, že odvolávání vrchních stolic pro Magdeburské právo Litoměřické a Olomucké do Magdeburka a do Vratislavě zůstalo — přes zákazy — déle v platnosti, než appellování z Prahy a Brna (?) do Norimberka, což také bylo příčinou, že všecka nižší práva, podřízená vrchní stolici Litoměřické i Olomucké, nucena byla spisy do appellace předkládati po německu. Jestliže Tieftrunk tvrdil, že Magdeburk (mezi l. 1325—1547) naučoval Litoměřice po česku, jest to věc nedoložená, kdežto pro Olomouc i severní Moravu můžeme takořka statisticky dokázati, že Vratislav od r. 1434 až asi 1600 nenaučovala jinak, leč německy; mámeť na to doklad,

[1]) Kdyby se zjistilo, že Brno hledalo naučení ve Vídni, byl by to moment hodný paměti.

že vrchní stolice Olomucká i přílohy („svědomí“) pro appellační spisy do Vratislavě vymáhala — německé!

Však obojího práva, i saského i švábského, vrchní i nižší stolice pořizovaly si jednak opisy Sachsenspieglu i Schwabenspieglu, jednak pro praktickou potřebu zjednávaly si sbírky nálezův. Takovým spůsobem dochovaly se nám „Sachsenspiegly“ německé v Olomouci, Jevíčku, Opavě a j. a sbírky ortelů vlastních i cizích stolic; „Výpovědi práva Magdeburského“, opsal 1518 Moravan Jan z Tovačova. Sbírky ortelů Olomuckých mají Tovačov, Jevíčko. — V Olomouci se chová snůška (německá) ortelů Magdeburských, Vídeňských, Lipských, Vitenberských, Vratislavských a Pražských z r. 1571. — Že podobněž i „Schwabenspiegel“ se leckde dochoval, nebude pochybnosti; pro Moravu má neobyčejnou důležitost rukopis obsahující Brněnská naučení (švábská) a pořízený okolo r. 1350, zvaný „Sedláci ze Šibnic“. České exempláře jsou v Brně, v Olomouci a u barona Kleina na Wiesenberku.

Německé tedy právo přešlo k nám s německou terminologií, i působilo takto touto terminologií na řeč českou; a že toto právo samo sebou i řečí mělo veliký účinek na města, netřeba dokládati, vždyť i cechovní zřízení, rovněž na německých řádech vyrostlé, opíralo se týmže právem. — I můžeme, nahlednuvše v kterýkoli diplomatář, znamenati, že naše města naskrze všecka od r. asi 1330—1430, 1450 mají, soudíc dle úřední řeči, ráz německý. — Od roku asi 1430 nastává nenáhlé přeměňování měst, kteréhož přeměňování neubránily se ani vrchní stolice (Brno, Olomouc, Hlubčice, Praha, Litoměřice), i začaly tedy naučovati též po česku. A z toho vznikla potřeba, překládati též právní knihy německé. — I není pisateli povědomo, kdeby byl český překlad „Schwabenspieglu“, ale „Sachsenspiegly“ jsou dle Šembery z r. 1485 jeden v Litoměřicích, dva z r. 1499 a 1543 jsou v českém museu.

Čtvrtý, a to nejstarší český překlad Sachsenspieglu, nejpozději z r. 1482, obsahuje rukopis Jevíčský. Ačkoli není celý, ale však zdá se, že jemu náleží v písemnictví českém veledůležité místo. Překlad jeví všecky vlastnosti prvního překladu i s chybami: „Die benonten tochtir on den benonten

swestern" překládá: „mužatka sestra u nevdané sestry" (četl totiž bemonten).

Že ovšem nechává německé terminy často nepřeložené, není divno: leipczucht, musteil, gver, krikovati, bochové (bochen); za to však tvoří nová slova: nogelmogen = nehtopříetelé, polousestříe, krzno, podplášťíe; nová slovesa: zjeptiščiti, zmanželiti, zdětiti se, ssestřiti se, zvlastniti, omužiti, obmaniti, odslíbiti atd. Kulturní zajímavosti nabývají slova: nunvice (Nonne), všegeil (Spiegel), kniezkými nožemi znamenán (mit pheffliehen scheren geczaichnet) a j. Však i nejedno slovo nynější češtiny se vysvětluje: vypraviti se neznamená přichystati se, nýbrž „práva se zbaviti", „zprostiti se právních závazků"!

Dodáme-li, že překlad obsahuje hojnou kořisť pro zvukosloví i tvarosloví, též pro pravopis, naznačili jsme dostatek, jak velice potřebno jest, všímati si též české literatury městského práva.

Překlad tento jest k tisku připraven, i bude bohda příčinou, že si filologové všimnou Litoměřického a obou Pražských Sachsenspieglův.

V. Prasek.

Zaniklá osada Prosenín. Nedaleko obce Radošova na Třebicku jest polní trať „Prosenín" neb zkráceně „Prosejn"; názvem tím jmenuje lid část polí a luk náležejících k obci Radošovské a panský les. Jméno těchto pozemků jest zbytek po bývalé dědině Proseníně, jež v místech těch stávala něco přes čtvrt hodiny směrem severozápadním od Radošova; rovněž tak daleko odtud západně teče řeka Jihlávka.

Vesnice ta stávala v dolině, a protékal jí malý potůček, a podnes tu jest studánka, o níž lid praví, že byla kamenem vyroubenou studnou uprostřed osady. Pod vesnicí býval mlýn, kdež lze dosud viděti most klenutý, ještě dosti zachovalý; nyní jest v těch místech les. Před devíti lety po velikém přívalu vody byly znatelny v místech, kde stávala dědina, zbytky stavení lidských, zvláště trámy; bylať vesnická stavení tehdy nejvíce dřevěná.

Jako zaniklá uvádí se dědina tato prvně r. 1556. P. Řehoř Volný ve svém díle Die Markgrafschaft Maehren (VI. 552. a 553.) při dějinách klášterského statku Třebického praví, že r. 1556

na den sv. Filippa a Jakuba daroval císař Ferdinand I. zboží to dědičně Vratislavovi z Pernštejna, a to „za jeho výborné služby, jež záležely v četných poselstvích do vzdálených zemí“; kromě toho bylo to také úhradou starších dlužných pohledávek, jež měli Pernštejnové zapsané na zboží klášterním. Volný jmenuje všecky osady, statky a dvory, jež ku zboží tomu tehdy náležely, a na konci praví, že ku klášteru patřilo také čtrnáct dědin pustých. Zemské desky (XXIII. 8.) uvádějí těchto čtrnáct pustých vsí jmenovitě takto: Vozranov, Zhořovo, Nová Ves, Prosenín, Rychyřka, Svatoslav u Luk, Světlá u Chlumka, Světlá u Pavlínova, Radičovice, Arklebov, Chrapínov, Nehradov, Kojetín a Popůvky.

Zbývá ještě otázka, kdy vesnice Prosenín zanikla. V ročníku devatenáctém Čas. Mat. mor. dokazuje ředitel F. A. Slavík, že nejvíce zpustošena byla vlast naše králem Matyášem Uherským od r. 1468—1471 v boji s králem Jiřím z Poděbrad, a již v ročníku sedmnáctém téhož časopisu ukázal, že na panství Brtnickém u Jihlavy vojskem Matyášovým za jeden rok více dědin bylo zpustošeno a zaniklo než po celé husitské války a po válku třicetiletou.

A Prosenín byl nedaleko mnohých osad panství Brtnického, tehdy zpustošených; tak v nejbližším sousedství byly Ozřetín u Střížova, Vyhnanov u vsi Malého a Šamonín u Brtnice. Ani z Jihlavy, jež oddána jsouc Matyášovi, hostila jej roku 1471 s uherským vojskem počtem 3000, nebylo sem daleko. S jistotou můžeme tudíž i Prosenín čítati do velikého počtu dědin, jež byly v oněch letech uherským vojskem zpustošeny.

V paměti lidu okolních dědin, zvláště v Radošově zachovala se památka bývalé vesnice Prosenína. Jako vůbec o všech pustých místech a zbořeninách, tak i o této zaniklé vesnici praví lid, že ji zpustošil Žižka. Zajímavo jest, že nejstarší lidé v Radošově znali i druhé jméno této zaniklé osady; vypravovalit mi, že v místech, kde se říká v Prosejně, stávala před dávnými časy dědina Drsnov; tu platí slova předního pěstitele vlastivědy moravské ředitele F. A. Slavíka: „Mnohé pusté osady ponenáhlu mizejí z paměti, jako ve skutečnosti zanikaly a v zapomenutí upadaly, a mění se také někdy i jména jejich.“

Frant. Šilhavý.

Literatura.

Křesťanská sociologie. Sepsal Dr. Robert Neuschl, professor theologie v Brně. Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských. Díl I. V Brně 1898. Stran 645. Cena 4 zl. 10 kr.

Na prvý pohled pozná čtenář, že dílo spočívá na širokých základech, tak že již nyní nelze vyjádřiti se o celém díle.

Očekáváme ještě mnoho jiných důležitých otázek; pokud se však týká toho, co spisovatel napsal, podáváme svůj úsudek takto:

V úvodě mluví spisovatel o významu sociologie vůbec, o významu sociologie křesťanské atd. Ačkoliv věcně, zvláště ve příčině a významu sociologie křesťanské nic nenamítáme, přece ve formálním ohledu myslíme, že by bylo mnohem lépe, kdyby byl spisovatel jednotlivé myšlénky oddělil od sebe přesněji. Odstavce by se tu lépe doporučovaly, nežli dlouhá stať, která přispívá jen k zatemnění toho, co čtenář přečetl.

Výměry důležitých pojmů národohospodářských by se opět lépe hodily až na místo, kde spisovatel, jak máme za to, bude se zabývati národohosp. zásadami v životě praktickém; neboť na nynějším místě vystupují zase jen jako úvod, ačkoliv věcně má tato stať cenu značnou. Poukazujeme jen na význam hodnoty, na rozdělení její, zvláště na hodnotu směnnou, základní takřka kámen celého sociálního života, kterým se křesťanská sociologie zásadně liší od náuky sociálních demokratův. Poukazujeme dále na význam kapitálu, a což důležitého jest, na význam peněz. Peníze samy o sobě jsou neplodny, ale mohou se státi plodnými i všeobecně pro zvláštní poměry, ve kterých mohou představovati všechny věci produktivní. Proto byla také vzhledem k penězům jiná praxe církevní ve středověku a jinou jest v době nynější. Dříve kryla se jich hodnota užitná s hodnotou spotřeby, nyní tomu tak není.

Máme za to, že se spisovateli dobře podařilo, aby tuto obtížnou otázku rozřešil. Měl ovšem nyní již dobré pomůcky, ale u některých německých nenajde čtenář až dosud o věci jasných názorův.

Z historického popisu o nynějším stavu vědy upozorňujeme pouze na školu historickou a na sociální oekonomisty, jistě že

důležitý krok k lepšímu, třebas neměli jasného názoru o přirozeném zákoně ve smyslu křesťanském atd.

Důležitým se nám zdá základ, jejž staví spisovatel ku své práci podávaje nám své názory o společnosti. Stát není společností vůbec, nýbrž jest jen společností zvláštní. K pojmu společnosti třeba pouze více lidí, kteří spojenými silami směřují k společnému cíli, anebo k němu směřovati jsou povinni a ochotni (— 79). Dle potřeb, spočívajících již v lidské přirozenosti, vyvinou se samy sebou společnosti zvláštní: rodina, stát k vůli společenskému řádu, církev, sdružení stavovská, národohospodářská a až dosud ideální organisace mezinárodní. Konstitutivním elementem jest jednota mravní, vnitrná jako protiváha proti bezuzdné samostatnosti údův. Jejím úkolem jest též říditi vše k společnému cíli. Něco centralismu a autority jest potřeba, ovšem jen do té míry, ve které se neničí samostatnost údův (— 122).

Společnost státní není také ničím jiným, leč výsledkem lidské přirozenosti, která si žádá spořádaného společenského řádu, ale není k ní třeba Rousseauova kontraktu, nýbrž dostačí tu pouhý souhlas, není tedy stát výsledkem libovůle, nýbrž jest dílem lidské přirozenosti, vzniklým za souhlasu jednotlivcův. Že nemůže býti stát bez autority, jako nemůže býti živé tělo bez duše, rozumí se samo sebou. Patří ovšem tato autorita ve svém kořenu celku, ale v praxi odevzdává se určitému nosiči, ať si již jednotlivci anebo více lidem, a tento nosič jest pak skutečně autoritou, vladařem a ne pouze mandatárem lidu. Každý však vidí, že pro vladaře vyplývají z tohoto názoru jisté a mnohé povinnosti a ne jenom samá práva.

Souhlasíme v této věci se spisovatelem úplně. Jest to, můžeme říci, názor starý, později zapomenutý; také v novější době se některým nelíbí, ale máme za to, že se tak děje opět jen pro zvláštní poměry časové.

Že podle těchto názorů není stát všemohoucím, že není jediným zdrojem všech možných práv, nýbrž že má také moc jeho své hranice a že také na státu spočívají povinnosti, a to důkladné, jest zjevno na prvý pohled (— 176).

Stať tuto přečte jistě každý soudný čtenář s radostí a nebude se při tom nuditi, ač ve formálním ohledu opět pravíme, že by se lépe doporučovaly odstavce, nežli dlouhá serie.

Jasně uspořádána jest stať další. Spis. nakresliv všeobecně obraz středověkého státního zřízení, obrací se ke státům moderním, doličuje jich genesi, vytýká jich výhody a nehody, odkrývá různé proudy, které tu vznikají, až dochází otázky: která forma ústavní jest nejlepší, a po našem soudě odpovídá důsledně a správně: žádnou formu nelze a priori zavrhovati, každá může vésti k žádanému konci, k obecnému blahu. Čistá monarchie a demokracie mají své přednosti a své nedostatky, a proto abstraktně vzato, mohla by se nejvýhodnější nazvati monarchie dědičná, zmírněná živlem demokratickým a aristokratickým, poněvadž se tu výhody stýkají a nedostatky se tu pokud možno odstraňují. Na největší z nich poukazuje spisovatel ve stati další: o všeobecném rovném hlasovacím právu. Relativně vzato, doporučuje se nejvíce ona forma, která se vžila v národ. Ovšem jest tu třeba účinné snahy po opravách, kdykoliv jest jí potřebí.

Ku stati: „Co rozuměti dlužno sociální otázkou", poukazujeme pouze na odpověď: Otázka znamená tolik, jako kdybychom se tázali: jak léčiti dlužno zla nynější společnosti, která vznikají z národohospodářských poměrů naší doby a s nimi souvisejí. Rozumí se samo sebou, že správně spisovatel tvrdí, že neotáčí se zde všechno pouze a jediné o statky hmotné, nýbrž také o statky duševní.

K rozluštění otázky té slouží prozatím spisovateli dvojí klíč: 1. římské právo, hlavně klassické, a 2. reformace a následek obojího, pozdější liberalismus.

Stať o římském právu jest pracována po našem soudě důkladně, a bylo by dobře, kdyby si právě této stati všimli odborníci.

Spisovatel, podav krátký historický přehled, vytýká jednotlivé body z práva klassického a srovnává je s pojmy křesťanskými. Každý vidí, že v obojím panuje veliký rozdíl a že přijetí, po případě vnucení práva římského na úkor práv domácích bylo a jest národům křesťanským jen škodou. Jak podivně a egoisticky znějí názory římské o vzniku práva a podstatě jeho! Jak různy jsou názory římské a křesťanské o státu a státní moci, o práci, o vlastnictví! Nám znějí zajisté trochu tvrdě věty, jako: práce jest svobodného Římana nedůstojna. Muže důstojné zaměstnání jest dělati si peníze, po případě podrobovati si a zotro-

čovati jiné, aby za něho pracovali a peníze mu vydělávali. Anebo: základem vlastnictví jest fysická moc! Ovšem že v praxi bylo brzy třeba, aby se tato moc omezovala, ale jak nedostatečným bylo toto omezování! A toto právo bylo křesťanským národům vnuceno! Kdo by se pak divil výsledkům jeho, knížecímu absolutismu a nehodnému nevolnictví! Jest sice pravda, že duch lidský toho na věky nesnesl, a že francouzská revoluce to nejhorší rozmetala, ale co jest to národům platno, když v ostatních věcech nechala vše při starém a za absolutismus knížecí dosadila na trůn absolutismus kapitalistický (—428). K této stati přidává spisovatel právo české a vývoj přijetí římského práva v našich zemích, práci slovutného spisovatele archiváře Brandla, uveřejněnou v tomto díle s dovolením jeho.

A co narazilo ve společnosti právo římské, to, abychom tak řekli, dorazila reformace a moderní liberalismus. Ač spisovatel se vyjadřuje mnohdy řízně, přece po našem soudě se vyjadřuje správně. Duševní spřízněnost mezi tím vším chtěl dokázati a také ji dokázal.

Dílo celé se doporučuje. Věcně jest cenné, a co se nám po formální stránce na některých místech nelíbilo, jsme již vytkli. Ještě by snad bylo dobře podotknouti, že by se dlouhé německé doklady, které vlastně jen potvrzují myšlénky již dříve vyjádřené česky, hodily spíše pod čáru než-li do textu.

Dr. Frant. Bulla.

Novější geologické práce o Moravě. (Dokončení.) O Smyčkových Trilobitech Čelechovského devonu referovali jsme v předloňském ročníku Č. M. M.; v loňských Rozpravách české Akademie, třídy II., čís. 4., pokračuje p. Smyčka v palaeontologickém výzkumě Čelechovské lokality a podává práci o Devonských brachiopodech u Čelechovic na Moravě (se 2 tabulkami). V práci trilobitové přiřadil Smyčka vápence u Kaple Čelechovské střednímu, u Čelechovic samých svrchnímu devonu. Přehled ramenonožců neodporuje tomu, ač nápadno, že jedním z nejhojnějších druhů jest středodevonská Rhynchonella parallelepipeda Bronn; ale typických představitelů středního devonu marně bychom tu hledali. Největší podobnost jeví zvířena u Čelechovic s faunou devonu u Iberka na Harci, jejž Credner a Kayser též přičítají devonu svrchnímu, pak od Horních Kunčic v pruském

Slezsku. S nalezišti českými, zvláště Barrandeova pásma F—f_2 mají Čelechovice společno jen několik druhů věkovitých, které začaly už v siluru a potrvaly po celou dobu devonskou: Orthis striatula Schloth., Strophomena rhomboidalis Wlbg., Cyrtina heteroclita Defr., Atrypa reticularis L., téměř vesměs hojné zde i tam, jest tudíž nějaké srovnávání nadmíru obtížno. Z rázu zvířeny lze souditi, že moře, ze kterého se usadily vrstvy devonu čelechovského, bylo hluboké a spojeno s mořem Severním.

Palaeontologicky nejdůkladněji zpracován byl ze všech útvarů moravských útvar jurský. Téměř výhradně byly to jurské vrstvy Moravy severovýchodní, které byly prozkoumávány na několika bohatých nalezištích zkamenělin, především u Štramberka; o zvířeně štramberské přední badatelé: Zittel, Suess, Cotteau podali veliké monografie jednotlivých skupin. Ale fauna naleziště tak znamenitého, jako jest Štramberk, nedá se vyčerpati monografiemi autorů, kteří studovali toliko material zanesený do museí cizích, zvláště vídeňských. Palaeontologům domácím, kteří po léta sbírají na místě a jsou podrobně obeznámeni s poměry geologickými, poskytne tithon štramberský ještě mnoho objevů zajímavých. Dr. M. Remeš v Olomouci s pílí a důkladností věnuje se podrobnému prozkoumání tithonu severovýchodní Moravy; před 3 lety spracoval korýše vrstev štramberských (v Rozpravách České akademie věd), loni v krátké práci, opatřené pěknou tabulkou, popisuje: **Ryby tithonu štramberského** (Rozpravy České akademie, tř. II., ročn. VI., č. 3.). Nalezené zbytky rybí jsou vesměs zuby žraločí, a náleží druhům rodů Sphenodus, Pycnodus a Sphaerodus, popsaným od Agassiza. Úvodem k tomuto pojednání podává Remeš stručný, přehledný nástin názorův o geologii tithonu, přechodního stupně mezi útvary jurským a křídovým, jehož mladší oddíl repraesentují vápence štramberské. Většina vzácných zubů rybích nalezena ve vápenci, poněkud odchylném od bílých vápenců Kotouče, mezi Štramberkem a Kopřivnicí. Vápenec ten místy již barvou červenou se liší od kotoučského, a ve zvířeně též jeví některé odchylky, takže již před 40 lety Suess jej oddělil pode jménem vápence „Kopřivnického“, po něm později Mojsisovics a Jaekel. Dr. Remeš studoval lokalitu samu i hojný material palaeontologický z ní a došel výsledku, oznámeného ve Ver-

handlungen der k. k. geologischen Reichsanstalt 1897, č. 11.: **Ueber den rothen Kalkstein von Nesselsdorf**, že Kopřivnický červený vápenec není samostatným oddělením tithonu štramberského, mladším bílých vápenců kotoučských, nýbrž současnou s nimi facií, t. j. vznikl v téže době, jako vápence kotoučské, ale v poněkud jiných fysikalních poměrech mořských, a tudíž má též zvířenu poněkud odchylnou; převládají lilijice a ježovky; ammoniti, a vůbec měkkýši jsou poměrně méně hojní, krabi scházejí téměř úplně. Ale celý ráz zvířeny jest tithonský, i dá se dle autora označiti červený vápenec kopřivnický jako echinodermová (ostnokožcová) facie štramberských vrstev.

V šedesátých letech nejlepším znalcem severovýchodní Moravy a Těšínska byl Hohenegger; geologie křídového útvaru těchto krajů dosud spočívá na základech jím postavených téměř nezměněna. Sbírky jeho nezůstaly Moravě zachovány, nýbrž byly zakoupeny vládou bavorskou. Zvláště z tithonu štramberského a z ostatních útesů tithonských (hora sv. Ignáce u Nov. Jičína, Koňákov, Trličko atd. na Těšínsku) dostal se takto velký material do majetku dvorního musea mnichovského, jehož palaeontologické oddělení řídí slovutný badatel o tithonu professor šl. Zittel. Zittel sám spracoval neb žáky svými dal spracovati větší část materialu štramberského; kromě toho popsal ježovky Francouz Cotteau, ramenonožce vídeňský professor E. Suess. Ve sborníku „Palaeontographica“, jehož jest Zittel spoluvydavatelem, loni uveřejněny další tři práce o jednotlivých skupinách zvířeny štramberské. Koryše spracoval V. Moericke (zemřelý koncem minulého roku) v inauguralní své dissertaci r. 1889 vyšlé a otiskl ji po osmi letech beze změny: **Die Crustaceen der Stramberger Schichten** (Palaeontographica, Supplement II., Abtheilung VI.)

V dissertaci své zavedl M. některé změny v systematice raků krátkorepých a měkkorepých i stanovil přibližné vývojové schema o příbuznosti rodů nalezených v tithonu Štramberska a Těšínska. Geologické závěry s prospěchem činiti z rodů a druhů krabových jest velmi obtížno pro vzácnost zbytků jejich, pro kterou nikdy nemohou býti charakteristickými zkamenělinami vůdčími toho onoho horizontu. Jen málo druhů nalezeno též jinde, a to hlavně v Oerlinském údolí, lokalitě to Nattheim-

ských vápenců svrchního oddílu malmového. Celkem uvádí Moericke 28 druhů, z nichž specialně na Štramberk připadá 11 jím a Reussem stanovených. Od doby, kdy vyšla dissertace, přibylo však pilnou prací Remešovou osm nových druhů (nový rod Cyclothyreus), a zjištěny ve Štramberku mnohé druhy známé dosud jen ze slezských nalezišť neb z ciziny, takže dnes známo korýšů z tithonu našeho 39 druhů, z nichž 26 vyskytá se ve Štramberku. Ačkoli práce Remešova doplňuje značnou měrou a tu a tam i opravuje udání Mörickova a vyšla už r. 1895, přec neuvádí ji Möricke v novém otisku své práce, která takto zůstává neúplnou.

Druhá, nejobsáhlejší práce „**Die Korallen der Stramberger Schichten**" (Palaeontographica. Supplement II. Abtheilung VII.) pochází od dámy, Dr. Marie Ogilvieové z Londýna a jest přeložena z angličiny. Materialem byly autorce korály štramberské z týchže nalezišť jako krabi Mörickovi a pocházející rovněž ze sbírky Hoheneggerovy, dále několik exemplářů z museí berlínských a vídeňských. Všecky četné druhy prostudovány podrobně mikroskopicky; neboť z novějších prací o korálech žijících i vymřelých vychází na jevo čím dále tím určitěji, že starší rozdělení korálů na skupiny Tetracoralla-Rugosa a Hexacoralla podle počtu příček není odůvodněno vývojezpytem a že jsou rozmanité přechody mezi oběma skupinami; důkladnější soustava korálů jest možna toliko, vychází-li se ze studia jemné struktury kostry jejich. Autorka navrhuje tudíž, vůbec zrušiti ony skupiny a děliti třídu korálů přímo na větší počet rovnocenných čeledí. O nových výsledcích mikroskopického studia jejího a o novém systému korálů zde navrženém nelze v tomto referatě se zmiňovati obšírněji; štramberský tithon poskytl tu hojně materialu k pozorováním rázu všeobecného i k popisu nových rodův a druhův. Celkem uveden ze jmenovaných nalezišť moravských a slezských 41 rod se 128 druhy, z nich 4 rody, 43 druhy nové. Z těch jest 81 společných se staršími stupni jurskými (Kimmeridgien, Portlandien, Sequanien), ani jediný není dosud znám též z neokomu (nejspodnější křídy) — ale neokomové korály jsou celkem vzácnější než jurské, a mimo to dosud nebyly spracovány podrobně, a lze čekati, že i korály, jako ostatní skupiny, objeví po důkladném srovnání vztahy k neokomové zvířeně. Popsané korály a mikroskopická jich struktura

jsou zobrazeny na dvanácti velkých tabulích výkresy velmi pěknými.

Houby mořské z tithonu štramberského svěřeny byly ku spracování Dru. Oskaru Zeiseovi v Berlíně (**Die Spongien der Stramberger Schichten**. Palaeontographica, Supplement II. Abtheilung VIII. Se 3 tabulemi). Houby štramberských vrstev jsou celkem špatně zachovány, pokud se týče mikroskopické struktury koster, která právě jest základem soustavy novější, Zittlem zbudované. Výjimkou jsou pěkně zachovány houby z čeledi Hexactinellid. Srovnání s houbami jiných nalezišť poskytlo týchž výsledků jako u korálů: s neokomskými druhy neshoduje se ani jediný, 17 z 56 vyskytuje se na různých místech svrchní jury evropské, 4, ač ne zcela jistě určené, i v juře střední (doggeru). Zeise srovnával zvířenu spongií štramberských též se zvířenou nalezenou ve šluknovském severním cípu Čech, u Kyjova a Šternberka, a shledal 5 druhů společných; ovšem náleží jurské vrstvy šternberské horizontu staršímu nežli tithon štramberský.

Žádný z autorů nesrovnával zvířenu tithonu štramberského se zvířenou jurského útvaru ostatních nalezišť moravských, olomúčanskorudického, juliánovského, slatinského a cetechovského, ani se zvířenou sporných vápenců kurovských, ač poslední dvě lokality svou polohou ve vnějším páse karpatském jevily by snad zajímavou analogii geologickou tithonu štramberského jako členy vnějšího pásma útesů karpatských. Příčina toho jest ovšem na snadě: jurské vrstvy kolem Brna a u Cetechovic jsou vůbec palaeontologicky velmi nedokonale známy, vynikající badatelé Neumayer a Uhlig, kteří je studovali, všímali si hlavně ammonitů a ramenonožců, Uhlig též foraminifer, ale houby a korály pominuty téměř úplně, jakkoli zajisté tu ještě dosti materialu nespracovaného; sám vím ze zkušenosti, že zvláště na Stránské skále možno nalézti zcela pěkné korály, náležející různým druhům. Jediný korál, jejž Uhlig uvádí od Brna a sice z Bílé hory nad Juliánovem, Thecosmilia trichotoma Goldfuss, Hohenegger ve sbírce Ogilvieovou spracované má od Štramberka i Koňákova; ale jest to druh rozšířený po různých horizontech útvaru jurského, a nelze z jeho výskytu činiti nižádných důsledků geologických, právě tak jako z houby Sporadopyle (= Scyphia) texturata Goldf. sp., uvedené Zeisem z Vyžic a Reussem z Rudice. Podrobnější srovnání všech ostrovů

jurských na Moravě bude možno, až i jurský útvar okolí brněnského, Pavlovských hor a útesu cetechovského bude palaeontologicky tak podrobně zkoumán, jako tithon štramberský.

Téhož kraje jako uvedené práce dotýká se první díl Klvaňovy monografie hornin vyvřelých, které prorážejí křídový útvar tamější: **Tešenity a pikrity na severovýchodní Moravě.** Monografie petrologická. Napsal prof. **Josef Klvaňa.** (Rozpravy České akademie, tř. II., ročn. VI., č. 23). Obsahuje kromě úvodu historického a orografického geologický přehled sopečného kraje na Moravě severovýchodní, podrobný popis nalezišť, kde horniny sopečné vystupují a úvahy o spůsobu vystupování, kontaktním působení a stáří jejich. Podrobnější referat podáme, až vyjde díl druhý: petrografický a lučební popis tešenitů i pikritů a konečné jich rozdělení; není pochyby a již z dílu prvého jest patrno, že práce Klvaňova přispěje k definitivnímu rozřešení otázek, které vynořily se už mnohým badatelům při studiu těchto zvláštních hornin; zárukou toho jest spojení geologických pozorování v krajině s drobnohlednými a lučebními pracemi doma, které autor vykonal důsledně.

O třetihorách moravských zaznamenáváme za loňský rok toliko spor vedený ve Verhandlungen der geologischen Reichsanstalt mezi A. Rzehakem a L. šl. Tauschem o stáří některých jílů okolí pouzdřanského. Rzehak předloni (Die Niemtschitzer [sic] Schichten. Verhandlungen des naturforsch. Vereines, Brno 1896) oddělil ve starších třetihorách krajiny mezi Hustopečí, Židlochovicemi a Slavkovem „vrstvy Němčické“ a přičetl k nim i jíly pouzdřanské, pro něž Tausch dle staršího názoru Paulova hájí stáří pozdější, miocaenové. O pouzdřanských třetihorách podařilo se Rzehakovi dokázati správnost svého určení; ale jinak se zdá, že v „Němčických vrstvách“ dostalo se pod jednu střechu několik věcí různorodých, které mají spolu málo společného.

Diluvium moravské ztratilo loni dva své zkoumatele, kteří roznesli slávu jeho po celém světě vědeckém: 5. dubna zemřel v Olomouci Dr. Jindřich Wankel, 20. června v Kodani professor Japetus Smith Steenstrup. Jména obou badatelů proslulých jsou spjata nerozlučně s Předmostím, onou lokalitou navždy klassickou, které není rovno v celé Evropě co do množství a zajímavosti nálezův. Oba zemřeli krátce po tom, co podrobným výzkumem Maškovým a Křížovým překonána

domněnka Steenstrupem vyslovená a Wanklem za vlastní přijatá: že člověk nežil v Předmostí zároveň s mamutem a j. zvířaty diluvialními, nýbrž užíval zde mrtvol jejich asi tak, jako dnes domorodci východní Sibiře. Hlavní otázka, otázka současnosti člověka s mamutem v Předmostí, dnes může se pokládati za rozřešenou ve smyslu kladném; celá řada podružných otázek specialních čeká svého rozřešení podrobným výzkumem veškerého materialu předmosteckého. Prozatímní zprávu **O dokončení výzkumných prací v Předmostí se stručným přehledem literatury o tomto nalezišti** sděluje **Dr. Martin Kříž** (zvláštní otisk z Časopisu vlasteneckého muzejního spolku olomuckého, roč. 1896). Jsou to stručné poznámky o poměrech naleziště, o vzniku žlutnice, vrstvě fossilní a kulturní a o zvířeně předmostecké, úžasně bohaté; na některých místech „člověk nemohl šlápnouti, aniž by nebyl na kosti stoupnul"; jen mamutích zbytků nasbíral Dr. Kříž mnoho přes 25.000 kusů! Literatura o Předmostí v letech 1884 až 1896 vyrostla na 39 spisů hlavně Wanklových, Maškových a Křížových. V textu jest vloženo 7 fotografií lebky diluvialního člověka, nalezené ve vrstvě kulturní a čelistí jejích; o důležitém tomto nálezu slibuje Dr. Kříž zmíniti se obšírněji v kraniologické části své monografie příští. Památný hlinník Chromečkův, naleziště největší části mamutů předmosteckých, jest fotografován a přidán spisku Křížovu jako příloha.

V pařížském odborném časopise „L'Anthropologie" uveřejňuje Dr. Kříž přehled pravěké i předvěké doby na Moravě: **L'époque quaternaire en Moravie.** Počátek jest učiněn Kůlnou u Sloupa, a vyloženy její poměry geologické, zvířena i stopy práce lidské v ní nalezené Našemu čtenářstvu známo vše to z monografie téhož autora „Kůlna a Kostelík". Účelu článku, orientovati široké zahraničné kruhy interessentů o geologii, palaeontologii i archaeologii našich čtvrtohor, napomáhají znamenitě velmi úhledné illustrace dílem nové; stať o Kůlně provází jich 11: obraz Sloupa, Hřebenáče, Kůlny vně i vnitř, půdorys i profily této, konečně fotografie některých nálezů. Na pokračování můžeme se těšiti.

Ve 3. svazku „Jahrbuch der k. k. geologischen Reichsanstalt" za rok 1897 uveřejňuje Dr. F. E. Suess práci: Der Bau des Gneissgebietes von Gross-Bittesch und Namiest in Mähren. (Str. 27. s mapkou měřítka

1:100.000.) Charakterisuje v ní rozšíření jednotlivých hornin v prahorním okrsku tomto a doplňuje mnohými novými podrobnostmi své dvě zprávy mapovací, o nichž výše jsme referovali. Tektonicky vyznačena jest krajina Bítešská dvěma velikými zlomy: dislokací Bítešskou směru SV, a dislokací Náměšťskou směru JJV; obě kříží se u Jasenic a vycházejí odtud k oběma jmenovaným městům. Dislokace Bítešská jest pozdější nežli Náměšťská. Oba ty zlomy ohraničují území „Bítešské ruly" okaté, rázu odchylného od sousedních rul, s fyllity a vápenci vloženými; jsou podobny horninám t. zv. Květnických vrstev u Tišnova a horninám popsaným Rosiwalem z okolí Olešnice. Náležejí-li vskutku všecky tyto trojí skupiny krystalických břidlic k sobě — o čemž dosud zvláště u „Květnických vrstev" není rozhodnuto — pak by východní pokrají Českomoravské prahorní vysočiny bylo vroubeno souvislým pásem usazenin mladších, než jest hlavní rulová massa vysočiny Českomoravské, usazenin periody, která nověji se staví jako samostatný útvar „praekambrium",*) v Americe „Algonkian" nazývaný. F. E. Suess upozorňuje ještě, že rula Koperníka v Pradědských horách, popsaná Beckem a svory i fyllity provázející tuhová ložiska u Starého Města a Koldštýna (viz výše referat o práci Kretschmerově) jeví nápadnou podobnost se zmíněnými mladšími krystalickými břidlicemi vysočiny Českomoravské — podaří-li se dokázati, že horniny ty po obou stranách velikého zlomu, naznačeného úvalem Hornomoravským, náležejí k sobě, byl by to důležitý pokrok v poznání stavby horstev Sudetských.

ls.

František Sušil. Životopisný nástin od Dra. Pavla Vychodila. Sešit 1. a 2. V Brně 1898. Tiskem a nákladem pap. knihtiskárny bened. Rajhradských. Autor „Básnictví a mravouky" i „Poetiky", jenž dříve již přeložil Aristotelovu Knihu o básnictví a v „Knihovně lidu" vydal Sbírku úvah o knihách pro lid, zavděčil se ctitelům slavné a velebené památky Sušilovy rozsáhlým životopisem proslulého národního buditele a vychovatele vlasteneckého kněžstva moravského. Po několik let sbíral zprávy a příspěvky, aby dle možnosti nakreslil úplný

---

*) Na př. v nejnovějším vydání známé učebnice G. Crednerovy: Elemente der Geologie, Lipsko 1897.

obraz o „směrodatné činnosti Františka Sušila, jehožto jméno mladšímu kněžstvu moravskému stalo se vznešeným heslem". Dosud vydány jsou tiskem dva sešity čtyřarchové (sešit za 80 hal.). Autor rozdělil biografii na odstavce. V prvém odstavci podává zprávy o rodině Sušilově, o mládí Františkově, o studiích v Kroměříži a v Brně. V druhém odstavci stručně přehlíží poměry české národnosti a písemnictví na Moravě, jazykové opravy a spory, poměr k Čechám, dotýká se působení Dom. Kynského a Vinc. Žáka a podává první Sušilovy pokusy básnické, původní i překladatelské. V odstavci třetím líčena jest duchovní správa Sušilova v Olbramovicích a v Komárově, vliv Tom. Procházky a konkurs na professuru theologie. V odstavci čtvrtém jest pojednáno o první a druhé sbírce národních písní moravských. Odstavec pátý zabírá rozpravu o Sušilových Spisech svatých Otcův apoštolských. Odstavec šestý, v druhém sešitě ještě úplně nedokončený, zabývá se Sušilovými „Hymnami církevními" a snahami za příčinou opravy kancionalní. Jednotlivé odstavce jsou protkány ukázkami básnickými, listy a dopisy různých osob, jakož i nápěvy národ. písní, čímž poutavá biografie stává se ještě poutavější a docelenější; vždyť vlastní slova velikých mužů nejlépe odhalují snahy i práce jejich. Dílo zdobí podobizna Sušilova a jiná vyobrazení (rodný dům v Rousinově, dům Sušilův „u černého medvěda", farní budova v Olbramovicích), a úprava jest vůbec velmi pěkná. Autor, jsa knězem řádu sv. Benedikta v Rajhradě, věnoval záslužnou práci svou „K 850leté ročnici založení kláštera Rajhradského, oblíbeného pobytu Sušilova".

V předmluvě praví spisovatel, že životopisný nákres jeho chce býti obnovou a poctou požehnané památky Sušilovy, že tedy se v něm hlásí více obdivovatel a velebitel nežli kritik, ale že doufá, že n i k d e n a u j m u p r a v d y. Můžeme pilného autora ujistiti, že tak tomu jest, jak píše, a že zajisté plnou měrou naplní se přání jeho, aby biografie Sušilova byla přijata jakožto hold přímých i nepřímých odchovanců Sušilových, vzdaný osobnosti proslulého učence a sběratele i práci jeho.

Krátký náš referat budiž důtklivým upozorněním na obsažné dílo Vychodilovo, na jehož pokračování a dokončení upřímně se těšíme; neboť Vychodilův „František Sušil" jest

velmi dobrým příspěvkem k národnímu probuzení na Moravě a neméně dobrým kusem literarní historie české.

Frant. J. Rypáček.

Švédové u Brna roku 1645. Na základě pramenů líčí Dr. František Šujan. Zvláštní otisk z Časopisu Matice moravské, ročníku 1897. a 1898. V Brně nákladem knihkupectví J. Barviče. S mapou. Stran 100. Cena 1 zl.

Jest to první česká práce, vyčerpávající úplně válečné události, jež sběhly se u Brna roku 1645. Bylo jí třeba; neboť i poslední jinak velmi dobré německé dílo Bretholzovo obsahuje některá nedopatření a nedostatky. Šujan několikaletou prací prohlédl a prozkoumal všechny prameny, týkající se obléhání Brna Švédy, vyšetřil methodou srovnavací hodnověrnost jejich, prostudoval stará vyobrazení Brna i opevnění jeho z doby švédské a zjednal si tak jasný obraz všeho, čeho bylo třeba k vylíčení zmíněné události.

V první části vypočítává prameny a literaturu se stručným oceněním jejich, v druhé části velmi podrobně, den po dni, vyličuje děj sám, nezabíhaje nikdy do rozvláčného vypravování. Právě tato stručnost a střízlivost obsahová se nám nejvíce líbí. Po zásluze oceněna jest činnost Souchesova, Ogilvova a Sackova, přesně vyznačen počet obhájcův a život jejich v Brně za obležení, podniky Švédův a konečný odchod jejich. V části třetí Šujan pojednává o následcích boje se Švédy pro Brno. Císař byl jak k vůdcům, tak i ke statečným měšťanům velmi uznalým. — Brno dostalo zlepšený znak, členové městské rady povýšeni do stavu šlechtického, obyvatelům Brna dovoleno získávati bezplatně právo měšťanské ve všech městech zemí českých a rakouských, odpuštěny jim různé platy a dávky, a povoleny trhy na dobytek. Brňané byli konečně také osvobozeni od cel a mýt ve všech zemích českých, avšak tato milost panovníkova spůsobila jim mnoho nepříjemností; neboť města, vrchnosti i majitelé mýt právu tomu se vzpírali a kupce brněnské všude k platům nutili nebo jim překáželi v cestě. — Panovníci byli nuceni několikráte privilegium to dáti po zemích rozhlásiti a konečně hroziti tresty těm, kteří by proti němu jednali. — Znamenitě odměněni byli také stateční studenti, kteří hájení Brna

se súčastnili. Práce Šujanova je v každé příčině velmi dobrá a zasluhuje úplného doporučení. *Kameníček.*

Čechové a Němci r. 1848 a boj o Frankfurt. Napsal R. Maršan. V Praze, Otto, 1898.

Padesáte let právě uplynulo od významného, než i bezdůvodně kaceřovaného „jara národův", a tu jest zjevem zcela přirozeným, že jubileum památných událostí oněch dalo vznik hojným zjevům písemnickým, pojednávajícím o době oné i o jednotlivých momentech jejích. Ze zjevů těch právě ukončen spis Maršanův, který si vytkl za úkol vylíčiti moment, z něhož zrodily se národnostní spory naše. Poměr Čechů k Němcům r. 1848 a boj o Frankfurt — tím naznačen obsah spisu, přesně ohraničený a přece s hlediska povzneseného a v souvislosti se směrem pohnutých oněch dob vylíčený. Spisovatel ovládá všestranně látku spůsobem, jejž moderní kritika předpisuje výkladům o dějinách současných, a váží prameny své jednak z veřejného tisku, časopisů totiž, letákův, úředních proklamací a p., a jednak i z dokladů, chovaných v registraturách úředních, a z pamětí účastněných jednotlivcův. Četné illustrace, znázorňující jednak vynikající osobnosti dle tehdejších podobizen, zvláště zajímavé momenty rovněž dle tehdejších vyobrazení a velice hojná facsimilia proklamací, letákův i karrikatur soudobých, vhodně doplňují text psaný slohem prostým sice, ale ušlechtilým, bez rhétorických příměskův a bez poznámek vyplývajících z příkře osobního hlediska.

Pravili jsme, že předností páně Maršanova spisu jest určitý cíl a přesné vymezení látky. Spisovatel předeslal knize své významný úvod, v němž líčí stav národa českého před vypuknutím hnutí březnového, a tu již projevuje pronikavý názor svůj. Jemu jest boj živlu českého s německým tak starý jako historie národa českého, pravda to ryzí; neboť pro všechnu dobu dějinného svého života byly vlasti naše ohrožovány kombinovanými útoky Němectva. Výjimku ovšem toliko zdánlivou lze zastati v době po kongresse vídeňském, za níž policejní systém Metternichův a Sedlnického tížil poměrně ještě více kruby českoněmecké, pokročilým obchodem i průmyslem zbystřelé, než kruhy české. Odtud kratičká shoda zájmů českých i německých, která jeví se v prvé petici, ve Svatováclavské lázni

přijaté. Ovšem dlužno vytknouti, že Svatováclavské schůze nesúčastnila se žádná z předních osobností tehdejší české společnosti, proto není možno prvou petici pokládati za věrný projev tehdejších českých snah. S obecnými požadavky, které byly pojaty do prvé petice, mohl býti spokojen každý Čechoněmec, a pan Maršan také zaznamenává hojné sympathické projevy z jednotlivých českoněmeckých měst; toliko Liberec a Cheb již tehdy zaujímaly hledisko příkrého německého nationalismu, který byl záhy ještě více podnícen obsahem druhé petice, již z českých kruhů pošlé. A tu Maršan dle práva korriguje dotud běžné názory, a to v plné shodě s prof. B. Riegrem; neboť dovozuje, že státoprávní požadavky české byly do druhé petice pojaty pravým původcem českého státoprávního programmu, drem. F. A. Braunerem. Vynikající účastenství tohoto politika při zdělávání státoprávního programmu českého nebylo dotud šíře známo, rovněž jako velice zajímavá okolnost, že prvé popudy státoprávní vzešly z Moravy. Hrabě B. Sylva Taroucca, red. Ohéral a professorové Klácel i Šembera již před r. 1848 uvažovali o podstatě státoprávního programmu a maličko před událostmi březnovými vešli v příčině té i v osobní styk s Braunerem, čehož pan Maršan neudává.

Politické uvolnění, spůsobené pádem Metternichovým a událostmi po něm, působilo na oba národy v Čechách obývající nestejně. Kdežto před r. 1848 národní vědomí české zdálo se toliko zběžnou tužbou nemnohých literátův a učenců, ukázalo se z nenadání již průběhem března, že jím uchváceny byly již veškery vrstvy národní. Před březnem Němci hnutí české podceňovali a v prvém záchvěvu svobody domnívali se, že nepoznané dotud hnutí toto bude toliko pomocníkem při vymáhání politických ideí jejich. Když však pozorovali v kratičké době, že Čechové vstoupili na kolbiště veřejné samostatně s vlastním státoprávním i národním programmem, propuklo u nich záští, obyčejně vznikající po neočekávaném zklamání. Toť historický moment, v němž tají se příčiny tuhého národního i politického boje nynějšího. Maršan boj ten pokládá pouze za novou fási tisíciletého nepřátelského poměru a s pravým taktem objektivního historika dovozuje, že nesluší viny přikládati Čechům. Zajímavým jest doklad jeho o této theorii v podrobnostech. Nejprve zřejmá nechuť Němců pražských ku „Svornosti“, v níž

soustřeďovali se nejpokročilejší živlové čeští, potom odpor proti českému velení národní gardy a zřejmě pronášeným slovanským tendencím, což vše monstrósním pojmem „ultračešství“ zahrnováno, a když vešel ve známost obsah druhé petice pražské, z českých toliko kruhů podnícené a české požadavky vedle obecných tlumočící, byla půda k rozchodu obou národů připravena. A jest momentem pozoruhodným, že prvý projev zřejmého nepřátelství ohlášen již 1. dubna z města Liberce, nevraživostí proti všemu českému odtud smutně vynikajícího.

Dvě události světodějné povahy způsobily naprosté odloučení německých politických kruhův od českých: císařský patent ze dne 8. dubna, odstraňující alespoň z části bezpráví, které samostatnému království Českému způsobeno bylo Haugvicovým a Kounicovým státním převratem, a volby do ústavodárného sněmu frankfurtského. Císařský patent zamítali Němci, proti jakékoli pravomoci sněmovních nálezů frankfurtských hlučně protestovali Češi, majíce vůdcem Fr. Palackého. Oba tyto momenty jsou zkušebním kamenem pravého historika, a tu neváháme říci, že pan Maršan líčením svým zplna vyhovuje požadavkům, jež pěstitelům svým ukládá historie novodobá. Zevrubně, objektivně a jasně — toť jsou hlavní vlastnosti líčení jeho.

Veřejnost česká bude spisovateli povděčna zvláště za plné uveřejnění protestu, jejž již 9. dubna podal proti cís. patentu vídeňský spolek Němců ze zemí koruny České; neboť v protestu tomto obsaženy jsou veškery nespravedlivé požadavky Němců proti Čechům, s nimiž se podnes v životě veřejném setkáváme. Na prvé místo klade protest obavu ve příčině žádaného spojení Moravy a Slezska s královstvím Českým ve státoprávní útvar České koruny a znepokojuje se mlčením petice české o postavení Čech jakožto země spolkové k Německu — mimochodem řečeno, sněmové český a moravský nikdy nedali svolení svého k tomuto přehmatu vídeňského kongressu —, dále brojí se proti žádosti o zvláštní české ministerstvo, v němž spatřováno největší nebezpečenství pro další bytí monarchie v celosti a pro německou národnost; neboť prý v nepochybném poměru těchto zemí jakožto částí německého spolku nesmí býti dopuštěno, aby německý živel na účty druhého takovýmto způsobem ze spravedlivého postavení byl vytištěn, potom uznává se v theorii rovnoprávnost obou jazyků zemských, ale in concreto

zřejmě odpírá se požadavku českému, aby český jazyk stal se vyučovacím na tehdejších německých gymnasiích i realkách — českých vůbec nebylo — a aby každý uchazeč o státní úřad v zemích českých byl povinen prokázati znalost obou jazyků zemských.

Za takých poměrů vrženo bylo frankfurtské heslo mezi strany. Počátek učiněn ze strany německé okázalým nošením velkoněmeckých trikolor, proti čemuž obyvatelstvo pražské hlučně protestovalo, a i národní výbor pamětihodné snesení učinil. Následoval slavný list Palackého padesátičlennému výboru frankfurtskému. Odtud byl národní výbor středem odporu proti Frankfurtu, načež německé kruhy odpovídaly opposicí proti národnímu výboru, jenž silou poměrů za jakousi státní radu českou se povznesl. Dle případných slov Maršanových „bojovalo se o princip: buď svobodné Čechy v svobodném Rakousku anebo provincie Čechy nesvobodného z Frankfurtu ovládaného Rakouského bundeslandu".

Ze dne 13. dubna zaznamenává M. přípis hodkovických občanů národnímu výboru jakožto poslední souhlasící projev německý s jednáním Čechů, načež duben celý vyplněn byl pokusy o získání Čechů po dobrém pro volby do Frankfurta. Pokusy tyto zůstávaly ovšem marny, pročež již 19. dubna sestoupil se v Praze „konstituční spolek", který vytkl si za úkol, hájiti dle možnosti nejpevnějšího svazku Čech s Německem. Tím byl boj vypověděn; další líčení Maršanovo obírá se jednotlivými jeho fásemi.

Důležito bylo pro průběh boje o Frankfurt postavení kabinetu Pillerstorffova, který s počátku pokládán za federalistický, neboť volal i Palackého do svého středu. Ale u věcech parlamentu frankfurtského vedlo si ministerstvo toto nedosti otevřeně, přejíc potají volbám do něho, aby ve spolku s Jihoněmci paralysovalo v budoucím sněmě působení nebezpečného Ruska. My dnes nemůžeme těchto obav ministerstva Pillerstorffova podceňovati, neboť v Německu tehdy již veřejně mluvilo se a psalo o novém rozdělení říše, které říše rakouské zcela ignorovalo. Praha, Brno, Vídeň, Št. Hradec, Inšpruk a Terst měly se státi hlavními městy budoucích říšskoněmeckých provincií bez ohledu na příslušenství své k Rakousku. Tyto okolnosti byly příčinou, že vláda novou centralistickou ústavou, 25. dubna ohlášenou,

hleděla politické spojení zemí rakouských proti Německu utužiti a tak postavení Rakouska v Německu proti dalekojdoucím aspiracím pruským podepříti. Proto kázala i v zemích rakousko-českých vypsati volby do frankfurtského sněmu. Tím byla dána nepřímá odpověď na státoprávní požadavky Čechů z království, odůvodnitelná poněkud odmítavým jednáním i stavovského i později tak zvaného „selského" sněmu moravského.

Následky vládní taktiky shrnuje M. takto: na německé straně rostoucí odpor proti národnímu výboru, na české vzmáhání myšlenky slovanské. V květnu vypsány byly volby do parlamentu frankfurtského, k nimž Němci konali horlivé přípravy. Na české straně dáno heslo zmařiti každý pokus volby, a taková byla váha národního výboru, že i okresy dosud poněmčené, jako plzeňský, budějovský, ano i mnohé zcela německé nevykonaly voleb. Pozornost českých politikův obrácena byla zatím k ústavodárnému sněmu českému, do něhož již byly volby rozepsány. Výsledek frankfurtských voleb byl důkladnou sprchou na snahy velkoněmecké v Čechách a spůsobil značné vystřízlivění, které jevilo se opětným, ač toliko efemérním smířením stran v Praze dne 18. května. Obecný byl dojem, že Čechové ve výpravě proti Frankfurtu zvítězili, a nebylo bezvýznamno, že dály se všude v německých okresích volby do českého sněmu, který byl nejlépe spůsobilý, aby zákonnou cestou vymezil vzájemná práva obou národností.

Dodatkem podává M. zajímavý obraz tehdejších poměrů rakouských, zvláště odporu úřadů proti všemu českému, co přicházelo z království. Ježto o věcech těchto zevrubně pojednává nový spis J. Dvořáka, přestáváme na pouhém oznámení obsahu, celkem však spis Maršanův doporučujeme bedlivé pozornosti našich čtenářů, ježto četbou jeho lze nejlépe nabyti klíče k posouzení následujících a za našich dnův opět rozbouřených zápasů národních. *—r—*

Hvězdné nebe a Obzor hvězdný. Vydal Dr. Fr. Nábělek, c. k. professor v Kroměříži, vydal vlastním nákladem mapu hvězd severního nebe až po 40° jižní deklinace „Hvězdné nebe", tištěnou v barvách, aby i při bohatém obsahu byla přehlednou. Na tmavomodré půdě hvězdy prvních tří velikostí a ty, jimiž se vyznamenává souhvězdí, označeny

jsou bíle, ostatní bledomodře. Jména hvězd (řecká písmena), označení hvězd podvojných, měnlivých, zmizelých, mlhoviny, shluky hvězdné, obrazy souhvězdí a rozdělení mapy jsou v barvě červené. Jména hvězd první a druhé velikosti, jména souhvězdí, rozdělení na měsíce, dni, pak na stupně jsou učiněna černí na okraji; i poměr velikosti slunce ku hlavním oběžnicím označen. Mapa zařízena jest prakticky a instruktivně; cena mapy jest mírná: 50 kr., napjatá na plátně v kapesním formátě 70 kr. — Malá brožurka doplňuje mapu.

Týž právě vydal vlastním nákladem otáčecí mapu hvězd „Obzor hvězdný", jíž lze ukázati, která část nebe jest viditelna v určitou dobu. V brožurce k ní jest „dodatek" s poučením, jak podle hvězd se poznává, kolik jest hodin. Velikost: 52 × 50 cm., cena 1 zl. 50 kr. (Platí se složním lístkem.) *R.*

Das k. k. Statthalterei-Archiv in Brünn. Von Dr. Wilhelm Schram, k. k. Conservator und Bibliothekar des Franzens-Museums in Brünn. (Otisk z „Mittheilungen der 3. Section der k. k. Central-Commission für Kunst und historische Denkmale". Wien.

Das k. k. Oberlandesgerichts-Archiv in Brünn. Napsal týž. (Otisk v těchže zprávách.)

Památky historické v archivech jsou bezpečným základem k budování dějepisu každé země. Proto ve všech zemích jeví se horlivá snaha, by památky archivní byly poznány, učiněny badatelům přístupnými a zužitkovány pro činnost dějepisnou. Snahu tu pozorujeme také na Moravé. U nás jest dosti archivů veřejných i soukromých, v nichž jest mnoho pramenů pro poznání dějin moravských.[1]) Aby byly pořízeny seznamy (soupisy) těch pramenů, jest potřeba nutná, které vyhověti usilovali a podnes usilují mnozí badatelé moravští.

Dr. Wilhelm Schram I. seznamem svým podává jasný přehled 1140 listin důležitých pro dějepis moravský, kteréžto listiny jsou uloženy v archivě c. k. místodržitelství moravského. Archiv místodržitelský býval velice bohat, poněvadž v něm byly uloženy listiny všech moravských klášterů, zruše-

[1]) Viz: Archive in Mähren, str. 461.—500. ve spise d'Elvertově: Historische Literatur-Geschichte von Mähren u. österr. Schlesien. Brünn 1850.

ných za století osmnáctého. Však r. 1784 a 1811 část listin těch dostala se do Vídně, r. 1856 pak většina listin do zemského archivu v Brně. Na místodržitelství zbylo jen asi 4000 listin zapsaných v obsáhlém Repertoriu z r. 1785. Z těch listin pro bádání dějepisné jest důležito jen 1140 z let 1636—1785, které bedlivý badatel Dr. W. Schram sestavil abecedně dle obsahu s připojením let. Obsah listin jest důležit pro dějiny jednotlivých měst, zvláště Brna, v oboru řemesel a živností, pak pro dějiny správy a zřízení zemského.

V II. seznamu Dr. W. Schram stručně a jasně naznačil vývoj vrchního zemského soudu s archivem jeho z někdejšího kr. tribunalu (1636—1749). Archiv c. k. vrchního zemského soudu obsahuje důležité listiny od r. 1636 do polovice našeho století. Dr. Schram prohledl přes 4000 listin v tom archivě z doby 1636—1783 a napsal seznam listin, které jsou důležitým pramenem pro poznání kulturních dějin moravských.

Oběma seznamy (I. i II.) pan Dr. Schram prospěl badatelům o dějinách moravských a upozornil na mnohé zajímavé zjevy v rozvoji naší milé vlasti.

Dr. Fr. Šujan.

Nová díla:

Vlastivědy moravské dokončen byl právě první díl, obsahující přírodní poměry země, o 412 str. Na základě nejlepších pramenův a pomůcek pojednáno jest ve svazku tomto o zeměpisné poloze Moravy, o mapách, o geologických pomërech, o horopisu, vodopisu, o podnebí, o květeně a fauně a o krajinném rázu země. Obrazy, vložené do obsahu, jsou velmi četné a krásné. Předplatné na 10 sešitů s poštovní zásilkou obnáší 3 zl. r. č. — Celý první svazek (Přírodní poměry Moravy) se 3 mapami jest za 4 zl. Předplatné přijímá professor Dr. Frant. Dvorský v Brně, Měšťanská ulice č. 18.

Tovačovská kniha ortelů olomuckých. Sbírka naučení a rozsudků vedle práva magdeburského vrchním právem olomuckým menšímu právu tovačovskému od r. 1430—1689 vydávaných. Sestavil a úvody opatřil V. Prasek. Stran XXXIII a 136. V Olomouci 1896. Nákladem Vlasteneckého muzea olomuckého. O této velmi důležité publikaci, jež nám dodána byla teprve nedávno, promluvíme obšírněji v sešitě příštím.

Náš ústavní vývoj od r. 1848. Část prvá (1848-49). Zvláštní otisk z „Osvěty“ r. 1897—98.

Moravské Kravařsko. Politický okres Novojický. Popisuje české učitelstvo škol okresu Novojického. S 2 přílohami, mapkou a 78 vyobrazeními. V Příboře. Nákladem učitelstva 1898. Věnováno památce Františka Palackého. Stran 364. Cena 4 koruny. Také o tomto díle podáme časem větší zprávu.

Palacký a spisovný jazyk český. Nastínil Frant. Bílý. Zvl. otisk z Památníku Palackého. Stran 24.

František Palacký a náš nepřítel. Napsal František Dvorský. Zvláštní otisk z Památníku Palackého. Stran 30.

Středověk a křesťanství. Dodatek k „Myšlénkové povaze středověku". Napsal Frant. Drtina. Zvláštní otisk z „Naší doby", roč. V. Stran 23.

Bulletin international de l'akadémie des sciences de Cracovie. — Comptes rendus des séances de l'année 1898. — Juin et Juillet.

Časopisy:

Českého Časopisu Historického redakcí Jar. Golla a Jos. Pekaře vydány ročníku IV. sešity 4. a 5. s tímto obsahem: František Palacký. Napsal Jaroslav Goll. Zprávy. Obsáhlá práce Gollova, vyplňující celý 4. sešit, patří k nejlepšímu, co vůbec o Palackém bylo napsáno; dotýká se všech stránek neobyčejného života velikého Moravana. Obsah sešitu 5.: Palackého programm práce historické a Morava. Napsal František Kameníček. — Palaeoethnologie Evropy. Podává Lubor Niederle. — Utopia Tomáše Mora. Napsal Julius Glücklich. — Slavatova apologie Jesuitů. Napsal Josef Salaba. — Ranke v Praze a o Praze (Jar. Goll). — Paměti z let 1618, 1647 a 1648 (J Strnad). — Marokáni na Chrudimsku r. 1848 (Zd. Tobolka). — Literatura. — Přehled článků v časopisech. — Zprávy.

Časopisu Musea království Českého vyšel redakcí Ant. Truhláře ročníku LXXII. svazek 3. Obsah: Pozdrav Václavovi Vladivoji Tomkovi ke dni 31. května r. 1898. Napsal Zikmund Winter. — O Františkovi Palackém. Při oslavě stých narozenin jeho dne 18. června 1898 v Pantheonu Musea království Českého přednesl V. V. Tomek. — Josef Kalousek 1838—1898. Jubilejní vzpomínka od Čeňka Zíbrta. — Příspěvky k poznání literární činnosti Husovy Podává V. Flajšhans. — Osudy Didaktiky Veliké za živobytí Komenského. Podává J. Kvačala. — Česká logika ze XVI. století od Šimona Sušického. Podává Dr. Čeněk Zíbrt. (Dok.) — Kašpar Kropáč z Kozince. Podává Jos. Strnad. — Zprávy knihopisné, zpráva o Museu král Českého a o Matici české.

Národopisného sborníku českoslovanského, vydávaného Národopisnou společností a Národopisným museem českoslovanským za redakce prof. Dra. Frant. Pastrnka vydán svazek III. Obsah: H. Máchal: O některých knížkách lidového čtení. — A. Černý: Mythické bytosti lužických Srbů. — Vl. Havelková a L. Niederle: Ukázky památek Národop. Musea českoslov. — K. Kadlec: Studium obyčejového práva na Rusi. — M. Václavek: Moravské Valašsko v písemnictví českém i cizím — Fr. Pastrnek: Z nejvýchodnějších nářečí uherskoslovenských. — L. Niederle: Mistři cechu hrnčířského v Novém Městě nad Váhem. — J. Matiegka: Počátky a postup anthropologického studia obyvatelstva zemí českých. — Materialy, posudky a zprávy. — Vzpomínky. — Ke svazku tomuto připojeno jest také 2. číslo Věstníku Národopisného musea českoslovanského v Praze. Členem zakládajícím Národop. musea stává se ten, kdo zaplatí 200 zl. r. č. buď najednou nebo v pěti ročních lhůtách; členové přispívající platí ročně nejméně 20 zl. — Příspěvek členů činných určen jest letos na 2 zl. — Za tento příspěvek obdrží každý člen po celý rok volný vstup do Národ. mus. Československého na legitimaci fotografií opatřenou a publikace zdarma. Na Národop. sborník Č. předplácí se 1 zl. ročně.

Věstník slovanských starožitností. Vydává Dr. Lubor Niederle, prof. české university v Praze. Svazek I. Podává přehledy prací a výsledků současného bádání na poli slovanské archaeologie, ethnologie, historie, linguistiky atd. Cena svazku 1 zl. 60 kr. U Bursíka a Kohouta v Praze. Tento 1. svazek podává přehled roku 1897 a zmiňuje se také o některých důležitějších pracích z r. 1896.

Věstníku Matice opavské vydáno bylo číslo 7 ještě za rok 1897. Obsah: V. Hauer: Křestní jména na Paskovsku mezi l. 1633—1745. — J. Zukal: Z nejstarších matrik opavských. — R. Parma: Soupis osad, samot, tratí ze západ. Slezska. — J. Vyhlídal: Z pověr a zvyků lidu Slezského. — Památky cechu koželužnického v Těšíně. — A. Landsfeld: Archiv musea Seršníkova v Těšíně. — Drobnosti: Zprávy o mužích o Slezsko zasloužilých, o lidových básnících slezských, literární zprávy a přehledy.

Nejmenší roční příspěvek pro Matici opavskou obnáší 2 zl. Spolek zasluhuje vší podpory.

Listů filologických redakcí Jana Gebauera, Jos. Krále a Fr. Pastrnka vydán ročníku XXV. sešit IV. Obsah: Fr. Groh: Studie k Aristotelovu spisu Ἀθηναίων πολιτεία. — Týž: Příspěvky epigrafické. — Klasobraní po rukopisech. — Úvahy a zprávy.

Českého lidu vydáno redakcí Dra. Č. Zíbrta ročníku VII. čís. 6. Obsah: V. Smutný: O malbě a nápisech záklop na českých lidových stavbách. — Dr. Č. Zíbrt: Básník samouk Vojtěch Kočara, rychtář ve vsi Proseči. — J. Petrák: Zábojny. Úvaha o českém olejnářství. — J. Křen: Úpoly československého lidu. Ze studií o tělocvičných hrách. — Dr. Ant. Podlaha: Václava Frant. Kozmanecia lidové hry z let 1644—1646. Z rukop. Strahovského. — Frd. Menčík a L. Domečka: Kulturně historické a lidovědné výpisky z archivů domácích i cizích. — Dr. V. Tille: Rýbrcoul. (Dok.) — Jos. L. Holuby: Narodnie piesne slovenské. — Dr. Č. Zíbrt: K písním o Faustovi. — Ign. Hošek: Povídky z okolí bysterského (ve vých. Čech.). — Zd. Nejedlý: Český dům. III. Střecha. — P. Vavř. Wintera O. S. B.: Věštby sedlského synka z Broumovska ve stol. XVIII. — P. Al. Malec: Moravští Hrváti. — V. Janoušek: Louč a loučníky v severovýchodních Čechách. — P. J. Vyhlídal: Ze života slezských pasteveců. — P. Fr. Košák: Česká literatura folkl. do r. 1890. — Dr. K. V. Adámek: Tance lidové v okresu hlineckém. — Četná vyobrazení. — Předplácí se na celý rok (6 sešitů) 4 zl. r. č.

Hlídky vyšla za odp. redakce Ad. Smekala ročníku III. (XV.) čísla 8. a 9. Obsah: Dr. J. Pospíšil: Hlavní principy krasovědy Frant. Palackého. — Dr. Fr. Kyzlink: Cesta Moabskem. — Dr. Fr. Nábělek: O vzdělanosti Slovanů. — Jan Sedlák: O smlouvě pracovní. — Písemnictví a umění. — Směs a rozhled. — Předplácí se ročně (12 sešitů) 4 zl. r. č.

Sborníku české spol. zeměvědné red. Dra. J. Metelky vydána roč. IV. čísla 7. a 8. Obsah: Dr. Em. Fait: Luzon (č. 7.). — H. Kollmann: Ruská práce o Mandžusku. — Týž: Ruch vystěhovalecký a polské osady v jižní Brazilii (č. 8.). — Dr. J. L. Barvíř: O poloze starého Ebura na Moravě. — Hojné zprávy zeměpisné a literární hlídka.

Paedagogických rozhledů vydána za redakce Jana Mrazíka ročníku XI. čísla 9. a 10. — Obsah: Dr. Jakubec: Jak se kdy u nás vyučovalo českému jazyku. — R. Sokol: Překážka fysiologická. — A. Wimmer: O vývoji živočišstva. J. Mrazík: František Palacký. — V obou sešitech hojné literární rozhledy, kritika a referáty. — Zprávy o paedag. časopisech. Ročně 10 sešitů. Předplatné 4 zl. pro nečleny, 2 zl. 50 kr. ročně pro členy.

Našim pp. členům!

*Podporujte **Vlastivědu moravskou!** Právě vyšel **první** svazek: **Přírodní poměry Moravy** se **3 mapami** za **4 zl.***

Tiskem moravské akciové knihtiskárny. — Nákladem Matice moravské.

